

62081

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

TARİHİ GELİŞİMİYLE KAZAK TÜRKÇESİNDE
YAPI VE GÖREV BAKIMINDAN İSİMLER

Yüksek Lisans Tezi

62081

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
BOKÜ MANTAYON BİRİMİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Vahit Türk

HAZIRLAYAN

Hülya Arslan

Yrd. Doç. Dr. Vahit Türk

Dr. Öğr. Üst. Hamdi Güler

Yrd. Doç. Dr. Yusuf Arslan

ÇANAKKALE-1997

Hülya Arslan'a ait "Tarihî Gelişimiyle Kazak Türkçesi'nde Yapı ve Görev Bakımından İsimler" adlı çalışma jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalı, Türk Dili bilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

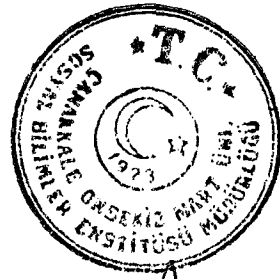
Yrd. Doç. Dr. Hamdi Güleç

Üye

Yrd. Doç. Dr. Vahit Türk

Üye

Yrd. Doç. Dr. Yusuf Avcı

Prof. Dr. Kemal YÜCE

Enç

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	XI
GİRİŞ.....	XIII
KISALTMALAR.....	XVI
TEZİN ÖZETİ.....	XVII
SUMMARY.....	XVIII
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. ESKİ TÜRKÇE DÖNEMİNDE İSİMLER	1
1.1. Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler	1
1.1.1. Madde İsimleri	1
1.1.1.1. Giyecek İsimleri	14
1.1.1.2. İnsan Vücuduyla İlgili İsimler	15
1.1.1.3. Yiyecek ve İçecek İsimleri	17
1.1.2. Mana İsimleri	18
1.1.3. İş ve Hareket İsimleri	24
1.2. Varlıklara Verilişlerine Göre İsimler.....	25
1.2.1. Özel İsimler.....	25
1.2.1.1. Şahıs İsimleri.....	25
1.2.1.2. Yer İsimleri.....	30
1.2.1.3. Dağ, İrmak, Deniz, Ülke vb. İsimleri.....	32
1.2.1.4. Millet, Boy, Aşiret İsimleri.....	33
1.2.1.5. Kitap, Dergi vb. İsimleri	34
1.2.1.6. Resmî veya Özel Kurum, Dernek, Şirket vb. İsimleri	34
1.2.1.7. Hayvan İsimleri.....	34
1.2.2. Cins İsimleri.....	35
1.2.2.1. Hayvan, Bitki, Eşya İsimleri.....	35
1.2.2.1.1. Hayvan İsimleri.....	35
1.2.2.1.2. Bitki İsimleri.....	37
1.2.2.1.3. Eşya İsimleri.....	40
1.2.2.2. Mekan ve Yön İsimleri.....	43
1.2.2.2.1. Mekan İsimleri.....	43
1.2.2.2.2. Yön İsimleri.....	46
1.2.2.3. Sayı İsimleri	47
1.2.2.4. Akrabalık İsimleri.....	48
1.2.2.5. Gün, Ay, Yıl İsimleri.....	49
1.2.2.6. Tek Olup Herkes Tarafından Bilinen Varlıkların İsimleri.....	49
1.3. Yapılarına Göre İsimler.....	51
1.3.1. Kök İsimler.....	51
1.3.2. Yalın İsimler.....	51
1.3.3. İsimden Türemiş İsimler.....	51
1.3.4. Fiilden Türemiş İsimler.....	75
1.3.5. Yapım Eki Fonksiyonu Kazanmaya Başlayan Çekim Ekleriyle Yapılan İsimler.....	85
1.3.5.1. Hal Eklerinin Yapım Eki Olarak Kullanılması.....	85
1.3.5.1.1. Bulunma Hali Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması	85

1.3.5.1.2. Ayrılma Hali Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması	86
1.3.5.1.3. Vasıta Hali Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması	86
1.3.5.1. Aitlik Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması	86
1.3.5.2. Çokluk Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması	86
1.3.1. İkilemeler	86
1.3.2. Birleşik İsimler	87
1.3.3. İsim Çekimi	87
1.3.8.1. İsim Hal Ekleri	87
1.3.8.2. İyelik Ekleri	87
1.3.8.3. İsimlerde Çokluk	88
1.3.8.4. İsimlerde Aitlik	88
1.4. Zamirler	88
1.4.1. Şahıs Zamirleri	88
1.4.2. İşaret Zamirleri	90
1.4.3. Dönüştürme Zamirleri	91
1.4.4. Soru Zamirleri	91
1.4.5. Belirsizlik Zamirleri	91
1.5. Sıfatlar	92
1.5.1. İşaret Sıfatları	92
1.5.2. Niteleme Sıfatları	92
1.5.2.1. İsimlerin Niteleme Sıfatı Olarak Kullanılması	92
1.5.2.2. Renk İsimlerinin Niteleme Sıfatı Olarak Kullanılması	103
1.5.3. Sayı Sıfatları	103
1.5.3.1. Asıl Sayı Sıfatları	103
1.5.3.2. Sıra Sayı Sıfatları	104
1.5.3.3. Sayı İsimlerinden Yapılmış İsimler	104
1.5.3.4. Üleştirme Sıfatları	105
1.5.4. Soru Sıfatları	105
1.5.5. Belirsizlik Sıfatları	105
1.6. Zarflar	106
1.6.1. Hal Zarfları	106
1.6.2. Miktar Zarfları	109
1.6.3. Yer Zarfları	110
1.6.4. Zaman Zarfları	111
1.6.5. Soru Zarfları	113
1.7. Edatlar	114
1.7.1. Çekim Edatları	114
1.7.2. Bağlama Edatları	115
1.7.3. Kuvvetlendirme Edatları	116
1.7.4. Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları	116
1.7.5. Soru Edatları	116
1.7.6. Ünlemler	116
1.7.7. Gösterme Edatları	116
1.7.8. Tekrar Edatları	117
1.8. Diğer İsimler	117
1.8.1. Durum Bildiren İsimler	117

1.8.2. Makam, Mevki, Rütbe veya Meslek vb. İsimleri.....	119
1.8.3. Tabiatla İlgili İsimler.....	123
1.9. İki veya İkidenden Fazla İsmi Yan Yanaya Gelerek Bir Kavramı İfade Etmesi.....	124
İKİNCİ BÖLÜM	
2. KIPÇAK TÜRKÇESİ DÖNEMİNDE İSİMLER.....	127
2.1. Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler.....	127
2.1.1. Madde İsimleri.....	127
2.1.1.1. Giyecek İsimleri.....	148
2.1.1.2. İnsan ve İnsan Vücuduyla İlgili İsimler.....	149
2.1.1.3. Yiyecek ve İçecek İsimleri.....	154
2.1.2. Mana İsimleri.....	156
2.1.3. İş ve Hareket İsimleri.....	161
2.2. Varlıklara Verilişlerine Göre İsimler.....	162
2.2.1. Özel İsimler.....	162
2.2.1.1. Şahıs İsimleri.....	162
2.2.1.2. Yer İsimleri.....	163
2.2.1.3. Dağ, İrmak, Deniz, Ülke vb. İsimleri.....	163
2.2.1.4. Millet, Boy, Aşiret İsimleri.....	163
2.2.1.5. Hayvan İsimleri.....	163
2.2.2. Cins İsimleri.....	164
2.2.2.1. Hayvan, Bitki, Eşya İsimleri.....	164
2.2.2.1.1. Hayvan İsimleri.....	164
2.2.2.1.2. Bitki İsimleri.....	171
2.2.2.1.3. Eşya İsimleri.....	174
2.2.2.2. Mekan ve Yön İsimleri.....	176
2.2.2.2.1. Mekan İsimleri.....	176
2.2.2.2.2. Yön İsimleri.....	178
2.2.2.3. Sayı İsimleri.....	178
2.2.2.4. Akrabalık İsimleri.....	179
2.2.2.5. Gün, Ay, Yıl İsimleri.....	180
2.2.2.6. Tek Olup Herkes Tarafından Bilinen Varlıkların İsimleri.....	180
2.3. Yapılarına Göre İsimler.....	181
2.3.1. Kök İsimler.....	181
2.3.2. Yalın İsimler.....	181
2.3.3. İsimden Türemiş İsimler.....	182
2.3.4. Fiilden Türemiş İsimler.....	196
2.3.5. İkilemeler.....	208
2.3.6. Birleşik İsimler.....	208
2.3.7. İsim Çekimi.....	209
2.3.7.1. İsim Hal Ekleri.....	209
2.3.7.2. İyelik Ekleri.....	209
2.3.7.3. İsimlerde Çokluk.....	209
2.3.7.4. İsimlerde Aitlik.....	209
2.4. Yabancı Dillerden Geçen İsimler.....	210
2.5. Zamirler.....	211

2.5.1. Şahıs Zamirleri.....	211
2.5.2. İşaret Zamirleri.....	212
2.5.3. Soru Zamirleri.....	213
2.5.4. Dönüşlülük Zamirleri.....	213
2.5.5. Belirsizlik Zamirleri.....	214
2.6. Sıfatlar.....	214
2.6.1. İşaret Sıfatları.....	214
2.6.2. Niteleme Sıfatları.....	214
2.6.2.1. İsimlerin Niteleme Sıfatı Olarak Kullanılması.....	214
2.6.2.2. Renk İsimlerinin Niteleme Sıfatı Olarak Kullanılması.....	225
2.6.2.3. Pekiştirilmiş İsimlerin Niteleme Sıfatı Olarak Kullanılması... ..	226
2.6.3. Sayı Sıfatları.....	226
2.6.3.1. Asıl Sayı Sıfatları.....	226
2.6.3.2. Sıra Sayı Sıfatları.....	226
2.6.3.3. Sayı İsimlerinden Yapılmış İsimler.....	226
2.6.3.4. Üleştirme Sıfatları.....	226
2.6.4. Soru Sıfatları.....	227
2.6.5. Belirsizlik Sıfatları.....	227
2.7. Zarflar.....	227
2.7.1. Hal Zarfları.....	227
2.7.2. Miktar Zarfları.....	228
2.7.3. Yer Zarfları.....	229
2.7.4. Zaman Zarfları.....	230
2.7.5. Soru Zarfları.....	232
2.8. Edatlar.....	232
2.8.1. Çekim Edatları.....	232
2.8.2. Bağlama Edatları.....	233
2.8.3. Kuvvetlendirme Edatları.....	234
2.8.4. Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları.....	234
2.8.5. Soru Edatları.....	234
2.8.6. Çağırma-Hitap Edatları.....	234
2.8.7. Ünlemler.....	234
2.8.8. Gösterme Edatları.....	235
2.9. Diğer İsimler.....	235
2.9.1. Durum Bildiren İsimler.....	235
2.9.2. Hastalıkla İlgili İsimler.....	236
2.9.3. Makam, Mevki, Rütbe ve Meslek vb. İsimleri.....	236
2.9.4. Tabiatla İlgili İsimler.....	239
2.10. İki veya İkiden Fazla İsmi Yan Yanaya Gelerek Bir Kavramı İfade Etmesi.....	240
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
3. KAZAK TÜRKÇESİ'NDE İSİMLER.....	244
3.1. Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler.....	244
3.1.1. Madde İsimleri.....	244
3.1.1.1. Alet İsimleri.....	263
3.1.1.2. Atla İlgili İsimler.....	265

3.1.1.3. Giyecek İsimleri.....	267
3.1.1.4. İnsan ve İnsan Vücuduyla İlgili İsimler.....	270
3.1.1.5. Kimyevî Madde İsimleri.....	274
3.1.1.6. Yiyecek ve İçecek İsimleri.....	275
3.1.2. Mana İsimleri.....	278
3.1.3. İş ve Hareket İsimleri.....	290
3.2. Varlıklara Verilişlerine Göre İsimler.....	292
3.2.1. Özel İsimler.....	292
3.2.1.1. Şahıs İsimleri.....	292
3.2.1.2. Yer İsimleri.....	292
3.2.1.3. Dağ, Irmak, Deniz, Ülke vb. İsimleri.....	293
3.2.1.4. Millet, Boy, Aşiret İsimleri.....	294
3.2.1.5. Kitap, Dergi, Mecmua vb. İsimleri.....	294
3.2.1.6. Resmî veya Özel Kurum, Şirket, Dernek vb. İsimleri.....	294
3.2.1.7. Hayvan İsimleri.....	295
3.2.2. Cins İsimleri.....	295
3.2.2.1. Hayvan, Bitki, Eşya İsimleri.....	295
3.2.2.1.1. Hayvan İsimleri.....	295
3.2.2.1.2. Bitki İsimleri.....	302
3.2.2.1.3. Eşya İsimleri.....	309
3.2.2.2. Mekan ve Yön İsimleri.....	310
3.2.2.2.1. Mekan İsimleri.....	310
3.2.2.2.2. Yön İsimleri.....	315
3.2.2.3. Sayı İsimleri.....	316
3.2.2.4. Gün, Ay, Yıl İsimleri.....	316
3.2.2.4.1. Gün İsimleri.....	316
3.2.2.4.2. Ay İsimleri.....	317
3.2.2.4.3. Yıl İsimleri.....	317
3.2.2.5. Akrabalık İsimleri.....	318
3.2.2.6. Tek Olup Herkes Tarafından Bilinen Varlıkların İsimleri.....	320
3.3. Yapılarına Göre İsimler.....	320
3.3.1. Kök İsimler.....	320
3.3.2. Yalın İsimler.....	320
3.3.3. İsimden Türemiş İsimler.....	321
3.3.3.1. Küçültme Anlamı Katan İsimden İsim Yapım Ekleri.....	388
3.3.3.2. Yabancı Dillerden Geçen İsimden İsim Yapım Ekleri.....	400
3.3.4. Fiilden Türemiş İsimler.....	403
3.3.5. Yapım Eki Fonksiyonu Kazanmaya Başlayan Çekim Ekleriyle Oluşan İsimler.....	466
3.3.5.1. İsim Hal Eklerinin Yapım Eki Olarak Kullanılması.....	466
3.3.5.1.1. Bulunma Hali Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması.....	466
3.3.5.1.2. Ayrılma Hali Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması.....	466
3.3.5.1.3. Eşitlik Hali Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması.....	467
3.3.5.1.4. Vasıta Hali Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması.....	467
3.3.5.2. Çokluk Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması.....	467
3.3.5.3. Aitlik Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması.....	468

3.3.5.4. Üçüncü Teklik Şahıs İyelik Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması.....	469
3.3.5.5. Zarf-Fiil Eklerinin Yapım Eki Olarak Kullanılması.....	469
3.3.6. İkilemeler.....	470
3.3.6.1. Aynı Anlama Sahip Kelimelerin Yan Yana Gelmesiyle Oluşan İkilemeler.....	470
3.3.6.2. Farklı Anlamlara Sahip Kelimelerin Yan Yana Gelmesiyle Oluşan İkilemeler.....	472
3.3.6.3. Zıt Anlamlara Sahip Kelimelerin Yan Yana Gelmesiyle Oluşan İkilemeler.....	481
3.3.6.4. Aynı Kelimenin Tekrarı veya İkilemeyi Oluşturan Kelimelerden Birincisinin, İkincisinin ya da Her İkisinin Birden Ek Almasıyla Oluşan İkilemeler.....	482
3.3.6.4.1. Yönelme Haliyle Yapılan İkilemeler.....	482
3.3.6.4.2. Bulunma Haliyle Yapılan İkilemeler.....	482
3.3.6.4.3. Ayrılma Haliyle Yapılan İkilemeler.....	482
3.3.6.4.4. Vasıta Haliyle Yapılan İkilemeler.....	482
3.3.6.4.5. İyelik Ekleriyle Yapılan İkilemeler.....	482
3.3.6.4.6. Farsça Birleşik İsimlere Benzetilerek Yapılan İkilemeler.....	482
3.3.6.4.7. Yapım Ekleriyle Yapılan İkilemeler.....	483
3.3.6.4.8. Zarf-Fiil Ekleriyle Yapılan İkilemeler.....	483
3.3.7. Birleşik İsimler.....	483
3.3.7.1. Aslını Kaybederek Birleşme.....	483
3.3.7.2. Aslını Kaybetmeden Birleşme.....	487
3.3.8. İsim Çekimi.....	490
3.3.8.1. İsim Hal Ekleri.....	490
3.3.8.1.1. Yalın Hal.....	490
3.3.8.1.2. İlgi Hali.....	490
3.3.8.1.3. Belirtme Hali.....	494
3.3.8.1.4. Yönelme Hali.....	496
3.3.8.1.5. Bulunma Hali.....	506
3.3.8.1.6. Ayrılma Hali.....	508
3.3.8.1.7. Eşitlik Hali.....	516
3.3.8.1.8. Vasıta Hali.....	518
3.3.8.2. İyelik Ekleri.....	519
3.3.8.3. İsimlerde Çokluk.....	519
3.3.8.4. İsimlerde Aitlik.....	520
3.4. Yabancı Dillerden Geçen İsimler.....	521
3.5. Zamirler.....	559
3.5.1. Şahıs Zamirleri.....	559
3.5.2. İşaret Zamirleri.....	569
3.5.3. Dönüşlülük Zamirleri.....	578
3.5.4. Soru Zamirleri.....	579
3.5.5. Belirsizlik Zamirleri.....	582

3.6. Sıfatlar.....	587
3.6.1. İşaret Sıfatları.....	587
3.6.2. Niteleme Sıfatları.....	589
3.6.2.1. İsimlerin Niteleme Sıfatı Olarak Kullanılması.....	589
3.6.2.2. Renk İsimlerinin Niteleme Sıfatı Olarak Kullanılması.....	611
3.6.2.3. Pekleştirme Sıfatları.....	612
3.6.3. Sayı Sıfatları.....	613
3.6.3.1. Asıl Sayı Sıfatları.....	613
3.6.3.2. Sıra Sayı Sıfatları.....	614
3.6.3.3. Sayı İsimlerinden Yapılmış İsimler.....	614
3.6.3.4. Üleştirme Sıfatları.....	615
3.6.4. Soru Sıfatları.....	615
3.6.5. Belirsizlik Sıfatları.....	617
3.7. Zarflar.....	622
3.7.1. Hal Zarfları.....	622
3.7.2. Miktar Zarfları.....	629
3.7.3. Yer Zarfları.....	632
3.7.4. Zaman Zarfları.....	637
3.7.5. Soru Zarfları.....	657
3.8. Edatlar.....	659
3.8.1. Çekim Edatları.....	659
3.8.1.1. Başkalık ve Farklılık Bildirenler.....	659
3.8.1.2. Benzerlik ve Miktar Bildirenler.....	659
3.8.1.3. Mekan ve Zaman Bildirenler.....	661
3.8.1.4. Cihet Bildirenler.....	662
3.8.1.5. Sebep ve Gaye Bildirenler.....	663
3.8.1.6. Tarz ve Mukayese Bildirenler.....	663
3.8.1.7. Birliktelik ve Vasıta Bildirenler.....	663
3.8.2. Bağlama Edatları.....	664
3.8.3. Kuvvetlendirme Edatları.....	672
3.8.4. Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları.....	674
3.8.5. Soru Edatları.....	674
3.8.6. Çağırma-Hitap Edatları.....	675
3.8.7. Cevap Edatları.....	675
3.8.8. Ünlemler.....	676
3.8.9. Gösterme Edatları.....	677
3.8.10. Tekrar Edatları.....	678
3.9. Diğer İsimler.....	678
3.9.1. Durum Bildiren İsimler.....	678
3.9.2. Hastalıkla İlgili İsimler.....	681
3.9.3. İlmî İsimler.....	682
3.9.4. İnsanla İlgili İsimler.....	683
3.9.5. Koku ile İlgili İsimler.....	684
3.9.6. Makam, Mevki, Rütbe ve Meslek vb. İsimleri.....	684
3.9.7. Oyunla İlgili İsimler.....	688
3.9.8. Ses Taklidi İsimler.....	688

3.9.9. Sözcük İlgili İsimler.....	691
3.9.10. Tabiatla İlgili İsimler.....	692
3.10. İki veya İki'den Fazla İsmi Yan Yanaya Gelerek Bir Kavramı İfade Etmesi.....	696
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
4. ESKİ TÜRKÇE, KIPÇAK TÜRKÇESİ VE KAZAK TÜRKÇESİ'NDEKİ İSİMLERİN SES VE ŞEKİL BİLGİSİ YÖNLERİNDEN KARŞILAŞTIRILMASI.....	719
4.1. SES BİLGİSİ.....	719
4.1.1. ÜNLÜLER.....	719
4.1.1.1. Birbirlerinin Yerine Kullanılan Ünlüler.....	719
4.1.1.2. Ünlü Değişmeleri.....	732
4.1.1.2.1. Darlaşma.....	732
4.1.1.2.2. Genişleme.....	735
4.1.1.2.3. Yuvarlaklaşma.....	737
4.1.1.2.4. Düzleşme.....	739
4.1.1.2.5. Kalınlaşma.....	740
4.1.1.2.6. İncelme.....	740
4.1.1.3. Ünlü Düşmesi.....	742
4.1.1.4. Ünlü Türemesi.....	744
4.1.1.5. Hece Kaynaşması.....	747
4.1.1.6. Ünlü-Ünlü Metatezi.....	747
4.1.1.7. Ünlü Uyumu.....	748
4.1.1.7.1. Kalınlık-İncelik Uyumu.....	748
4.1.1.7.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu.....	748
4.1.1.8. Kazak Türkçesi'ne Yabancı Dillerden Geçen Kelimelerdeki Uzun Ünlüler.....	748
4.1.1.9. u/v, o/v Meselesi.....	749
4.1.1.10. Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde Olmayıp Kazak Türkçesi'nde Olan ünlü Değişmeleri.....	749
4.1.2. ÜNSÜZLER.....	749
4.1.2.1. Birbirlerinin Yerine Kullanılan Ünsüzler.....	749
4.1.2.2. Ünsüz Değişmeleri.....	767
4.1.2.3. Ünsüz Düşmesi.....	781
4.1.2.4. Ünsüz Türemesi.....	787
4.1.2.5. Metatez.....	790
4.1.2.6. Ünsüz İkizleşmesi.....	791
4.1.2.7. Kazak Türkçesi'ne Yabancı Dillerden Geçen Kelimelerdeki İkiz Ünsüzler.....	791
4.1.2.8. Ünlü-Ünsüz Metatezi.....	791
4.1.2.9. Ünsüz Uyumu.....	792
4.1.2.10. Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde Olmayıp Kazak Türkçesi'nde Olan Ünsüz Değişmeleri.....	792
4.1.2.11. Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde Olmayıp Kazak Türkçesi'nde Olan Ünsüz Düşmeleri.....	793

4.1.2.12. Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde Olmayıp Kazak Türkçesi'nde Olan Ünsüz Türemeleri.....	793
4.2. ŞEKİL BİLGİSİ.....	793
4.2.1. Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler.....	793
4.2.1.1. Madde İsimleri.....	794
4.2.1.2. Mana İsimleri.....	796
4.2.2. Varlıklara Verilişlerine Göre İsimler.....	797
4.2.2.1. Özel İsimler.....	797
4.2.2.2. Cins İsimleri.....	798
4.2.3. Yapılarına Göre İsimler.....	799
4.2.3.1. İsimden İsim Yapan Ekler.....	799
4.2.3.2. Fiilden İsim Yapan Ekler.....	800
4.2.3.3. Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde Olmayıp Kazak Türkçesi'nde Olan İsimden İsim Yapım Ekleri.....	801
4.2.3.4. Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde Olmayıp Kazak Türkçesi'nde Olan Fiilden İsim Yapım Ekleri.....	802
4.2.3.5. İsim Çekimi.....	803
4.2.3.5.1. İsim Hal Ekleri.....	803
4.2.3.5.2. Çokluk Eki.....	803
4.2.3.5.3. Aitlik Eki.....	803
4.2.4. Yabancı Dillerden Geçen İsimler.....	804
4.2.5. Zamirler.....	804
4.2.5.1. Şahıs Zamirleri.....	805
4.2.5.2. İşaret Zamirleri.....	808
4.2.5.3. Dönüşlülük Zamirleri.....	811
4.2.5.4. Soru Zamirleri.....	812
4.2.5.5. Belirsizlik Zamirleri.....	813
4.2.6. Sıfatlar.....	813
4.2.6.1. Sayı Sıfatları.....	814
4.2.6.1.1. Asıl Sayı Sıfatları.....	814
4.2.6.1.2. Sıra Sayı Sıfatları.....	815
4.2.6.1.3. Üleştirme Sayı Sıfatları.....	815
4.2.6.1.4. Sayı İsimlerinden Yapılmış İsimler.....	815
4.2.7. Zarflar.....	816
4.2.7.1. Hal Zarfları.....	816
4.2.7.2. Miktar Zarfları.....	816
4.2.7.3. Yer Zarfları.....	817
4.2.7.4. Zaman Zarfları.....	817
4.2.8. Edatlar.....	817
4.2.8.1. Çekim Edatları.....	818
4.2.8.2. Bağlama Edatları.....	819
4.2.8.3. Kuvvetlendirme Edatları.....	819
4.2.8.4. Ünlemler.....	819
4.2.9. Diğer İsimler.....	819
SONUÇ.....	822
BİBLİYOGRAFYA.....	827

ÖN SÖZ

Bundan yaklaşık yüzyıl önce sistemli bir şekilde başlayan Türkoloji çalışmaları, bugün sahasını çok daha fazla genişletmiş bir şekilde devam etmektedir. Bundan yüzyıl önce batılı ilim adamlarının Türkçe'nin en eski yazılı belgelerini bulup incelemeleri ve bütün dünyaya tanıtımları ile alev alan bu ilim ocağı bugün hararetli bir şekilde yanmaya devam etmektedir.

1800'lü yıllarda Eski Türkçe ile ilgili eserlerinin ortaya çıkmasından ve bunların birçok Türkolog tarafından çeşitli yönleriyle incelenmesinden sonra sıra Avrupa ve Türkiye'deki kütüphanelerin taranmasına gelmişti. Çünkü herkes ucunu yakaladığı bu ipin bir devamı olup olmadığını merak ediyordu. Uzun ve zahmetli araştırmalar, ilk bulunan 8.yy eserlerinin ardından, 11. ve 16.yy'lar arasında yazılmış pek çok eseri ortaya çıkardı. Tabii bunlar içinde daha sonraki yüzyıllarda yazılmış olanlar da vardı, ancak önemli olan olabildiğince geriye gidebilmektir. Böylece yaklaşık 1990'lara kadar Türkoloji alanındaki çalışmalar kütüphanelerin tozlu raflarında bu eserlerle geçti. 90'lı yıllardan sonra ise bu alanda ter dökenlerin önüne yepyeni bir kapı açıldı. Türkistan'da yaşayan Türkler'in konuştuğu lehçe ve şiveler. Son yıllarda bu topraklarda meydana gelen bir takım siyasi gelişmeler, Türk Dili ve Edebiyatı üzerinde çalışan ilim adamlarının dikkatlerinin oraya kaymasına sebep oldu. Burada şunu da belirtmek gerekir ki, bu yıllardan önce de ilgilenen, daha doğrusu ilgilenmeye çalışan ilim adamlarımız olmuştur. Ancak çok büyük cesaret ve fedakarlıkla yürütülen bu çalışmalar, bazı siyasi ve sosyal sebeplerden ötürü zayıf kalmıştı. Bugün aradan pek çok engelin kalkması, bu alanla eskiye göre çok daha fazla kişinin ilgilenmesi sonucunu doğurmuştur.

Esasen bizim de çalışmamızın temelini bu şivelerden biri, Kazak Türkçesi ve bu şivedeki isimler oluşturmaktadır. Ancak çalışmamızı dar bir sahada ele almak yerine, bu şivedeki isimleri tarihî gelişimleriyle birlikte incelemeyi uygun gördük. İşe önce Eski Türkçe ile başladık ve sonra Kazak Türkçesi'nin ait olduğu Kıpçak Şivesi'ni inceledik. Yani bu şivenin çocukluk ve gençlik yıllarına bir göz attıktan sonra, kurduğumuz temel üzerine binayı inşâ etmeye başladık. Burada, Kazak Türkçesi'ndeki isimlerin Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'ne göre daha ayrıntılı incelendiğini belirtmemiz gerekir. Zira, Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi üzerine bundan önce pek çok ilim adamı ayrıntılı incelemeler yapmış ve konu detaylarıyla incelenmiştir. Bu yüzden bu bölümlerde isimler, mana, yapı ve görevlerine göre tasnif edilerek genel mahiyette bilgi verilmiştir. Kazak Türkçesi döneminde ise isimler çok daha detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Son bölümde de elde ettiğimiz malzemeyi değerlendirerek, her üç dönemi karşılaştırmalı olarak inceledik.

Daha baştan tespit ettiğimiz bu programa göre işe, Eski Türkçe dönemine ait bütün kaynakları, bilhassa dizinleri ve sözlükleri tarayarak başladık. Bu işlemi bitirir bitirmez tasnif ve bir yandan da Kıpçak Türkçesi dönemi eserlerinin taranması işine giriştik. Kıpçak Türkçesi dönemini de taradıktan sonra tasnif ettik

ve asıl bölüm olan Kazak Türkçesi'ne başladık. Bu alanda da önce sözlükleri taradık. Sonra da bunları tasnif ettik ve metinlerden, taradığımız kelime ve eklere örnekler aramaya giriştik. Bu çalışmanın sonunda pek çok ismin yapı ve fonksiyonu konusunda kesin bir hükme varırken, bazı isim ve eklerin de yerlerini örnek metinlerden hareketle tespit ederek sonuca ulaştık. Bütün bunları yaptıktan sonra; sıra, elde ettiğimiz malzemeyi değerlendirmeye gelmişti. Önce, bizzat yaptığımız taramaları göz önünde bulundurarak, sonra da bu alanda yapılmış diğer çalışmalara başvurarak bir takım sonuçlara vardık ve bunları karşılaştırmalı olarak gösterdik. Bu gösterme işlemini de gerektiğinde ayrıntılarıyla görülebilecek, gerektiğinde küçücük bir ayrıntı veya bilgiye bir bakışta ulaşılabilir şekilde yaptık.

Çalışmamızın bu alanda yapılacak diğer çalışmalara bir yardımcı kaynak oluşturmasını ve daha da önemlisiengin Türk kültürünün önce kendimize, sonra da bütün dünyaya tanıtılmasında bir nebze faydalı olabilmesini ümid ediyoruz. Ediyorum diyorum, çünkü bence bir emek ürünü olan bu çalışmada pek çok insanın desteği var. Öncelikle büyük bir şevk ve azim, sonra daengin bilgi dağarcığımı bana sunmaktan çekinmeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Vahit Türk, bu insanların başında geliyor. Burada kendisine karşı olan sonsuz minnet ve saygı hislerimi belirtmeyi bir borç bilirim. Ayrıca kaynakların temin edilmesinde büyük yardımlarını gördüğüm Arş. Gör. Cumhur Ün'e de teşekkür ediyorum. Bu iki insan dışında emeğini ve desteğini gördüğüm aileme ve bütün meslektaşlarıma da ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarım.

Ağustos 1997-Çanakkale

Hülya ARSLAN

GİRİŞ

Tarih sahnesine 14.-15.yy'larda çıkan Kazakların ilk yazılı ürünleri 19. yy'e aittir. Ancak bu , onların bu tarihten önce bir edebiyatlarının olmadığı anlamına gelmez. Bugün Kazaklar'ın hayatında önemli bir yeri olan sözlü geleneğin geçmişi o devire dayanıyor olsa gerek.

14.yy'dan öncesi ise Kıpçak Türkçesi dönemini oluşturur ve onun da geçmişi, eldeki kaynaklar yardımıyla varılan sonuçlara göre, 13.yy'a gider. Bundan önceki devir de 8.yy'da yazılan Göktürk abideleriyle Eski Türkçe dönemidir.

Kazak Türkçesi'ndeki isimleri ele alırken yukarıda anlattığımız bu tarihi akışı temel aldık ve bu bakış açısından hareketle çalışmamıza başladık.

İsimler canlı cansız bütün varlıklara ve mefhumlara ad olan kelimelerdir. Gramer kitaplarında isimler başlığı altında genellikle isim hal ekleri, zamirler, sıfatlar, zarflar ele alınmaktadır. Yani daha çok göreve dayalı bir inceleme yapılmaktadır. Ancak görev yanında mana ve yapı da göz önünde bulundurulduğunda bu tasnif oldukça genişlemektedir. Yaptığımız çalışmada isimleri her üç açıdan da değerlendirmeye tâbi tuttuğumuz için geniş bir guruplandırma yapmak zorunda kaldık.

Önce isimleri “Varlıkların Oluşlarına ve Varlıklara Verilişlerine Göre İsimler” olarak iki guruba ayırdık. İlk gurubun altında madde, mana, iş ve hareket isimlerini inceledik. İkinci gurubun altında da özel ve cins isimleri ele aldık. Bunları da kendi aralarında guruplandırdık ve alt başlıklar olarak inceledik.

Anlam bakımından bu şekilde guruplandırdığımız isimleri yapı bakımından da kök isimler, yalın isimler, isimden türemiş isimler, fiilden türemiş isimler, ikilemeler, birleşik isimler ve isim çekimi olarak oluşturduk. Türemiş isimlerin incelerken ele aldığımız yapım eklerinin fonksiyonlarını da belirttik. Ayrıca isim çekimi kısmında ele aldığımız isim hal ekleri, çokluk ve aitlik eklerini yapı ve fonksiyon olmak üzere iki gurupta ele aldık ve bunları metinlerden bizzat yaptığımız taramalarla örneklendirdik.

İsimleri yapı bakımından bu şekilde inceledikten sonra yabancı dillerden geçen isimlere geçtik. Bu bölümde ele aldığımız yabancı isimleri baştan beri yaptığımız tasnife tâbi tuttuk ve kelimelerin hangi dillerden geçtiğini de belirttik. Kazak Türkçesi'ne yabancı dillerden geçen kelime oranını ve bunların hangi alanlarda ne kadar olduğunu çalışmamızın son bölümü olan karşılaştırma kısmında Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi ile karşılaştırmalı olarak ayrıntılarıyla belirttik.

İsimleri fonksiyonlarına göre sıralamaya gelince ilk ele aldığımız zamirler oldu. Zamirleri incelemede yine metinlerden örneklendirmeye gitme metodunu unutmadan hareket ettik ve mümkün olduğunca her zamire örnek vermeye, bu şekilde yaptığımız tasnifi de delillendirmeye çalıştık.

Sıfatların ve zarfların incelenmesinde de aynı yöntemi uyguladık. Ancak niteleme sıfatı ve hal zarflarının sayıca çok fazla olmaları ve nihayetinde birinin isimleri , diğerinin de fiilleri niteleyen kelimeler olarak bol miktarda kullanılmalrı nedeniyle bu iki başlık altındaki isimlerin ancak çok istisnâî olanlarına örnekler verdik.

Zarflardan sonra ele aldığımız gurup edatlar oldu. Bilindiği gibi bugün Türkçe sözcükleri bakımından üç ana guruba ayrılır : 1. İsimler, 2. Fiiller ve 3. Edatlar. Ancak edatların da, temelde isim ve fiil köklerine dayadıkları, sonradan ya bazı isimlerin kalıplaşması, ya da bazı eklerin kaynaşp donması neticesinde meydana geldikleri düşünülürse kelimeleri isimler ve fiiller olarak iki guruba ayırmak mümkündür. Günümüzde şiveler üzerinde yapılan yüksek lisans ve doktora çalışmalarında genellikle ya isimler ya da fiiller ele alınmakta ve edatlar hiçbirisinde ayrıntılı olarak incelenmemektedir. Kanâatimizce bu durum , bu alanda yapılan çalışmalarda bir boşluk yaratmaktadır. Biz de bu boşluğun en azından bir şivede oluşmasını engellemek ve ileride yapılacak daha geniş çalışmalara yardımcı olabilmek için edatları da çalışmamıza dahil etmeyi uygun gördük. Bu durumda çalışmamızın içeriğini, cümlede aslı fonksiyonuyla, fiil görevinde kullanılacak kelimelerin dışındaki bütün kelimeler oluşturmaktadır.

Edatları, rahmetli hocamız Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu'nun "Türk Dilinde Edatlar" adlı kitabından faydalanarak inceledik. Tasnifimizdeki başlıkları tamamıyla oradan aldık. Kazak Türkçesi'nde tespit ettiğimiz edatları, bundan önce zamirler, sıfatlar ve zarfları incelerken yaptığımız gibi, metinleri tarayarak örneklendirdik.

Son olarak da diğer isimler başlığı altına, buraya kadar olan tasnifte tam olarak bir yere yerleşemeyen ve kendi aralarında bir gurup oluşturan kelimeleri aldık.

Kazak Türkçesi'ni ve tarihi geçmişi olan Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'ni bu anlayışla inceledikten sonra son bölüme, karşılaştırmaya geçtik. Karşılaştırmamızı ses bilgisi ve şekil bilgisi olmak üzere iki ana guruba ayırdık. Birinci bölüm olan ses bilgisi bölümünde önce ünlüleri sonra da ünsüzleri her üç dönemde karşılaştırmalı olarak ele aldık. Ve varlığını iddia ettiğimiz her özelliği de daha önceki üç bölümde yaptığımız tasniflerden yararlanarak örneklendirdik. Ses bilgisi bölümünün ikinci kısmı olan ünsüzlerde de aynı yöntemi uyguladık.

Karşılaştırmanın şekil bilgisi bölümünde, ilk üç bölümde yapılan tasnifin sırası bozmadan, aynı sıra içerisinde , her üç dönemdeki isimler gerek sayı bakımından karşılaştırılmış gerekse yapım ve çekim ekleri tablolar oluşturularak karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Sayı bakımından yaptığımız karşılaştırmada grafikler de oluşturularak bilginin daha sarıh bir şekilde görülebilmesi sağlanmıştır. Bu kısımda son olarak incelediğimiz toplam kelime sayısını yaklaşık olarak belirledik ve bir grafiğini oluşturduk.

Bu şekilde ayrıntılarıyla yaptığımız bu incelemenin, ele alındığında Kazak Türkçesi'ndeki isimler hakkında okuyucuya bir fikir vermesi ve bir sonuca varmasını sağlayıcı nitelikte olması için çalıştık.

KISALTMALAR

A	Kazak Halık Édebiyeti, Aytıs, Birinşi Tom
AII	Kazak Halık Édebiyeti, Aytıs, Ekinşi Tom
AY	Altun Yaruk
BKTM	Barköl'den Kazak Türkçesi Metinleri
D	Kazak Halık Édebiyeti, Dastandar
E	Kazak Halık Édebiyeti, Ertegiiler
ETG	Eski Türkçe'nin Grameri
EUTS	Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü
EZ	Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi Lugati't-Türkiyye
G	Kitâb-ı Gülistan bi't-Türkî
İM	İrşâdü'l-Mülük ve's-selâfîn
KHŞ	Kutb'un Husrev ü Şirin'i
Kır.HE	Kırgız Halık Ertegiileri
Kİ	Kitâbü'l-İdrâk li lisânü'l-Etrâk
KKT	Kazirgi Kazak Tili
KMT	Kan men Ter
KS	Kuman Lehçesi Sözlüğü
KTTS	Kazak Tiliniñ Tüsindirme Sözdigi
M	Maytrısimit
MCÖ	Mağcan Cumabayef Öleñderi
MD	Mirjakıp Duvlator
OA	Orhun Abideleri
ÖBTA	Örneklerle Bugünkü Türk Alfabeleri
YT	Yer Töstik (Türkiye Türkçesi ile Karşılaştırmalı Kazak Türkçesi'nde Fiil Çekimi adlı Yüksek Lisans tezindeki metinlerden biri)

TEZ ÖZETİ

Çalışmamın esasını Kazak Türkçesi'ndeki isimler oluşturmaktadır. Fakat, sadece Kazak Türkçesi'ndeki isimler değil tarihî gelişimiyle Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'ndeki isimleri de inceledim.

İsimleri yapı, fonksiyon ve anlam olarak üç alanda inceledim.

İlk olarak isimleri anlamlarına göre iki guruba ayırdım: Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler, Varlıklara Verilişlerine Göre İsimler.

Yapılarına göre isimleri; kök isimler, yalın isimler, isimden türemiş isimler, fiilden türemiş isimler, ikilemeler, birleşik isimler ve isim çekimi şeklinde inceledim. Yabancı dillerden geçen isimleri de kendi aralarında guruplandırımdı.

Fonksiyonlarına göre isimleri; zamirler, sıfatlar, zarflar ve edatlar olarak inceledim.

Son olarak, bu başlıkların hiçbirisinin altında incelenemeyen isimleri de Diğer İsimler başlığı altında guruplandırarak inceledim.

Çalışmamın sonunda, Eski Türkçe, Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'ndeki isimleri Ses ve Şekil Bilgisi yönlerinden karşılaştırdım.

SUMMARY

The main point of my study is based on the nouns in the Kazakhstan Turkish. Not only I studied the present language of Kazakhstan, but also the Kıpçak and the old Turkish.

I studied the nouns in three functions; that is, structure, case and meaning.

At first, I divided the nouns in two groups according to their meanings. Nouns, considering being of existence and nouns, considering how to be given existence.

As a structure, I grouped the nouns as root nouns, nominative nouns, denominative nouns, deverbal nouns, hendiadyoins, compound nouns and declension. The foreign words borrowed were grouped separately.

According to their functions the nouns are grouped as pronouns, adjectives, adverbs and propositions.

And finally the nouns that are not included in one of these groups were separately grouped.

In the end of my study, I compared the nouns used in the old Turkish, Kıpçak, and Kazakhstan Turkish in terms of sound and morphology.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ESKİ TÜRKÇE DÖNEMİNDE İSİMLER

1.1. Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler

1.1.1. Madde İsimleri

ab/aw	: Av (ETG)
abın/evin	: 1. Tane, adet 2. Yemiş, hububat tanesi, tohum, ivin (EUTS)
acı	: Hazine, mal, servet, varlık; ipekli kumaş, altın ve gümüşle işlenmiş sırmalı ipek kumaş (OA)
acış	: Hazine, mal, servet, varlık (OA)
acığ	: Hastalık, hasta (ETG), agrag/acığ (EUTS)
acı	: Zehir (ETG)
acı	: Ağ, iki bacak arasındaki genişlik (EUTS)
acı	: Söz (EUTS), ayg (ETG)
acığ	: Gözyaşı (EUTS)
acı	: Vasıta, usul, hile (ETG)
acıban	: Hizmetle ödenen bir vergi adı (EUTS)
acıdun/acıtun	: Altın (EUTS)
acım	: Borç (ETG)
acın	: Altın (OA)
acı	: Agu (OA)
acıman	: Topluluk, halk, cemaat (EUTS)
acı	: Mükafat, değer (ETG)
acıbuş/enkebuş	: Çivit (EUTS)
acılık	: Aralık, mesafe (EUTS)
acıdun/artun	: Kimyon (EUTS)
acırı	: Bir ilaçtır (EUTS)
acığ	: Mekik ipliği, atkı (ETG)
acı	: Arka, yardım (ETG)
acıtok/arttok/adruk	: Ziyade, artık (ETG)
acıki	: Süre, zaman, mesafe, devir, (felsefe terimi) (EUTS)
acıtag/acıatak	: Son, nihayet (EUTS)
acıtış	: Atışma, küfür, kavga (EUTS)
acığ	: Bent, kelepçe, bağ (EUTS)
acıkanı	: Bağlanılacak şey ; duyu organlarının dış nesnelere (M)
acıkanılar	: Hisleri rapteden (altı bağ), hisse mevzu teşkil eden harici varlık (ETG)
acıvıta	: Toplum, topluluk, tüm (EUTS)
acıand	: Hikaye, masal (EUTS)
acıuk	: Azık (M)
acığ/acıbağ	: Oruç (ETG)
acıdır/bacıdur/bacıtır	: Mayi ölçüsü (EUTS)
acıman/bacıman	: Ölçek (EUTS)
acığ/bacı	: 1. Bağ, bent, köstek 2. Boğça 3. Kabile, boy, halk topluluğunun bir bölümü (EUTS)

bagar/bagir	: Bir ilaştır (EUTS)
bakar/bakir	: Mangır, para (EUTS)
bakı/bakr	: 1. Bakır 2. Tartı ölçüsü 3. Sikke, para, mangır (EUTS)
balbal	: Balbal, öldürülen düşmanın heykeli (OA)
balık	: Çamur, balçık, bataklık (OA)
banmık	: Bir hastalık türüdür. (EUTS)
bara	: 1. Bir ilaştır 2. Bir tartı ölçüsüdür. (EUTS)
barçın	: Bir kumaş türü, kadife (EUTS)
barıg	: 1. Yolculuk, gidiş 2. Yürüyüş (EUTS)
barım	: Varlık, servet, mal, mülk (OA), baram/barım (EUTS)
bas/baş	: Ağız özelliği (ETG)
bas/baş	: Yara, yara başı (EUTS)
basık	: Bir vergi (EUTS)
basınç	: Basınç, tazyik, baskı (EUTS)
baskuk	: Kaya parçası (EUTS)
basut	: Yardım (ETG)
baş	: Yara (ETG)
başık	: Türkü, şarkı (EUTS)
batatu	: Pamuk (EUTS)
batır	: Sıvı ölçüsü (EUTS)
bediz	: Resim, heykel, nakış, şekil, süs (OA)
belek/bilek	: Hediye (ETG)
belgü/bhelkü/pelgü	: Belgi, işaret, fal, nişan (ETG), belgü/blgü (EUTS)
bere/bire	: Mil (M)
berke/birge	: Kamış, çubuk (ETG)
besgek/bezgek	: Soğuk sıtma, sıtma (EUTS)
bez	: Bez, çiban (ETG)
bıça	: Yırtık, yırtma (EUTS)
bigü/birgü	: Armağan, vergi (EUTS)
bileg	: Armağan (EUTS)
birt	: Bir vergi türü (EUTS)
bit	: 1. Bit 2. Bet, beniz, yüz (EUTS)
bitig	: Yazı, yazma, kitabe, kitap, mektup (OA), bidig/bitig (EUTS)
bod	: Boy, kabile (OA)
bodug	: Çivit, boya, kına, heykel (EUTS)
bog	: Küf (ETG)
bok	: Bok (EUTS)
bokagu	: Bukağı, bent, köstek, bağ (EUTS)
bolung/bulung	: 1. İlaç türü 2. Ölçü, miktar ölçüsü (EUTS)

boş bitig	: Serbestlik, özgürlük belgesi, azatlık kağıdı (EUTS)
boşug	: Veda (M)
boşug yarlık	: Azat yarlığı (EUTS)
boy	: Boya, renk (EUTS)
bökteg	: İyi amel (?) (M)
bölük	: Kısım, bölüm (ETG), bölüg/bölük (EUTS)
böz	: Bez, pamuktan yapılmış kumaş (EUTS)
buçug	: Kaybolmuş alındı, makbuz ve belgenin yerine verilen yenisi (EUTS)
budun	: Kavim, millet, halk (OA), bodun (ETG)
bukun (-o- ?)	: Halk, ahali (ETG)
bulak	: Bulak, ark, kaynak (ETG)
bulk	: Kaynak, pınar, çeşme, kanal (EUTS)
bulunç/pluñç	: Kazanç (ETG)
buranç	: Koku (ETG)
bursang	: Küme, takım, grup, topluluk, cemaat (EUTS)
burun	: Hortum, burun (EUTS)
büsü/buşı	: Sadaka, kurbanlık (EUTS)
butık/budhihk	: Budak (ETG), budık/butığ/putığ (EUTS)
culbu/çulwu	: Küfür, iftira, tereddidi (ETG)
çadar	: Kül (?) (ETG), çadar/çadır (EUTS)
çadir	: Amonyak, nişadır ruhu (EUTS)
çañ	: Küçük çan (ETG)
çau	: Havale (EUTS)
çav	: Para (EUTS)
çav	: Bir sikke türüdür. (EUTS)
çavış/çeviş	: Yol, vasıta, tedbir, hile (EUTS)
çıku	: İlaç olarak kullanılan bir taş (EUTS)
çından/çintan	: Sandal ağacı (OA)
çingartgu	: Zil, çingirak (EUTS)
çıvga	: Ökse çubuğu (EUTS)
çızg	: Çizgi, hareket tarzı ve usulü (EUTS)
çigma	: Bir hastalık (EUTS)
çobra	: Yün (EUTS)
çog	: Kor, köz, ateş, ziya, alev, parlaklık (EUTS)
çöbik/çöbdik	: Çöp, boş şekil, bulanıklık (ETG)
çöp	: Çöp (ETG)
çöp	: Şekil (EUTS)
çubuyan	: Hoş ve leziz nesne, tatlı şey (EUTS)
çug	: Demet, bağ (ETG)
çugı	: Gürültü (EUTS)
çurnı	: Barut (EUTS)
çuv	: Hisse, pay, tüm (EUTS)
çüvit	: Çivit (EUTS)
ebin	: Tane, tohum (EUTS)
ekin	: Ekin (ETG)

el/él/il	: Devlet, kabile (ETG)
em/im/yem	: İlaç (ETG)
eng	: Av (EUTS)
engim	: Kısım, parça, ayırım (EUTS)
eniñü/*iñü-iñgü	: Yazım yanlış, mafsalsal (?), kalça (?) (ETG)
enük	: Yavru (hayvan) (ETG)
eriş/ewriş	: Hareket, hal ve hareket (ETG)
esri	: Bir hastalıktır (EUTS)
eş/es/iş	: Eş (ETG)
eşgiti/esgiti/işgiti/ısgiti	: İpek kumaş, ipekli (OA)
etig/itig	: Süs, bezek, tazyinat (EUTS)
etin	: Kükreme, ses (EUTS)
gok/kok	: Kül (EUTS)
haçığ/kaçığ	: His uzvu (EUTS)
halıg	: Hava, atmosfer (EUTS)
hat	: Kat, tabaka, kalınlık (EUTS)
hıl/kıl	: Kıl (EUTS)
hılınç/klınç	: İç, fiil, hareket, amel (EUTS)
ıçın	: Meşale (ETG)
ırgak	: Kanca, çengel, kopça (EUTS)
ırk	: (Fal) işareti, fal (ETG)
ısiğ	: 1. Halat, organ, ip 2. Maddeten 3. Hararet, sıcaklık (EUTS)
ıyınç/iyinç	: Tazyik, baskı (EUTS)
idig	: Süs, bezek, ziynet (EUTS)
igdeyü	: Al, hile (EUTS)
ıgdile	: İlaç karşılığı olarak kullanılan bir şey (EUTS)
ilinçü	: Eğlence (ETG)
iliş	: (ruhî) bağ (ETG)
ilkün	: Halk, millet, bodun (EUTS)
irpiç	: Vaşak (EUTS)
irpis	: Kedi cinsinden “şak” denilen hayvan (EUTS)
irt/birt	: Vergi (EUTS)
irt	: Vergi (ETG)
isak	: Harf (hece) adıdır (EUTS)
isiğ	: Isı, sıcaklık, hararet, ateş (OA)
iş/iş	: İş (OA)
işgirti/işkirti	: İpek kumaş (EUTS)
iyi	: Mal, mülk, servet, emlak (EUTS)
iz	: İz (ETG)
kabın	: Bir vergi adıdır. (EUTS)
kadıız	: Tarçın (ETG), kadıs/kadıız (EUTS)
kagal/kagıl	: Kırbaç (ETG)
kaguk	: Mesane (ETG)
kakalan	: Bir vergi adı (EUTS)

kalam	: Grek. Kalem (ETG)
kalan	: Bir çeşidi, arazi vergisi (EUTS)
kaling	: Mal, servet, kalın, çeyiz (OA)
kanat	: Kanat (ETG)
kañılı	: Araba (ETG)
kapıg	: Kapı (OA), kapag/kapıg
kara	: Halk (ETG)
karak	: Göz bebeği, bakış (ETG)
karam	: Hendek (ETG)
kargıçugın	: Bir çeşit ilaç (EUTS)
karh	: Burc (EUTS)
karıç	: Ölçek (EUTS)
karış	: Mekik ipliği, atkı, argaç, mensucatta enine atılan iplik (ETG)
karkanadus/karkandus	: Kusma hastalığı (EUTS)
kart	: Yara, çıban, çıbanlı (ETG)
kaşanıg/kaşanıg	: İdrar, sidik (EUTS)
kaşguk/kazguk	: Kazık, direk (ETG)
kasık	: Kabuk (ETG)
kaş	: Süs taşı, kırat (ETG)
kaşak	: Kamış, saz (EUTS)
kaşanıg	: İdrar (ETG)
kav	: Küçük bir ölçü (EUTS)
kavrıg	: Ağrı, nöbet (EUTS)
kavuk	: Kabarcık (EUTS)
kawagu	: Kav, fitil (ETG), kavagu (EUTS)
kaya	: Kaya (ETG)
kazganç	: Kazanç (ETG)
kazguk/kazkuk	: Kazık (EUTS)
kebes/kebez	: Pamuk (EUTS)
keginç/kiginç/kikinç	: Karşılık, cevap (EUTS)
keken/kigen	: Bir tür hastalık (EUTS)
keketrün	: Diş ağrısına , ses ve göğüs tutukluğuna karşı kullanılan ilaç (EUTS)
kendir/kentir	: Kendir, kenevir (EUTS)
kengeş/kengiş	: Müzakere, müsavere, kenkeş, danışık (EUTS)
kepek	: (Baş) kiri, kepek (ETG), kebek (EUTS)
kergek	: Gerek, lüzumlu, gereken şey, ihtiyaç, yokluk, yok (OA)
kerğü	: Kabarcık (EUTS)
keriş	: Kavga (ETG)
kerpiç	: Kerpiç (EUTS)
kesek/kezek	: İlaç adı (EUTS)
keyiz/kidiz	: Keçe (?) (M)
kezig/kesig	: Sıra (ETG)
kezig	: Sıtma, hastalık (ETG)
kıçık	: Kaşıntı (EUTS)

kıçmık	: Atom (ETG)
kıçtın	: Kaşıntı (EUTS)
kıdıg/kitig	: Sınır, kıyı (ETG)
kıg	: Gübre, tezek (ETG), kıg/kık (EUTS)
kıl	: Kıl (ETG)
kıpçur/kopçır	: Bir vergi nevi (EUTS)
kırtış	: Betbeniz, yüzün rengi, yüz güzeli (EUTS)
kısgaç/kısgıç/kıskaç	: Küçük boyunduruk (ETG)
kıtık	: Pamuk (EUTS)
kıyn/kın/kıun	: Azap, ceza (ETG)
kızamuk	: Kızamık (ETG), kısamuk/kızamuk (EUTS)
kızaşı	: Düğün, düğün ziyafeti, düğün şöleni, toy (EUTS)
kızıg/kısgıç/kısık	: Daraltma, hapis, kısık (ETG)
kıznak	: Hazine (EUTS)
kib	: Misal (ETG)
kiçig	: Ufak bir sikke (EUTS)
kiginç/kikinç	: Açıklama, izahat, cevap, sonuç (EUTS)
kiginç	: Cevap (ETG)
kikir	: Leke (EUTS)
kimi/kemi	: Gemi (ETG)
kin	: İpekli kumaş, ipek (OA)
kir	: Kir (ETG)
kiriş	: Ok kirişi (EUTS)
kisi/kişi/kşi	: Kişi, canlı, yaratık (EUTS)
kisik	: Gezinti (EUTS)
kişen	: Bağ, uçkur (ETG)
kizik	: Gezi, seyahat (EUTS)
kobçır	: Bir vergi adı (EUTS)
kobı	: Miras hissesi, miras payı (EUTS)
kog (-k- ?)	: Atom, toz (ETG), kok (EUTS)
koguş (-u- ?)	: Deri, post (ETG)
koluña	: Filiz (ETG), kolunga/kolnga (EUTS)
koluş	: Bir vergi nevi (EUTS)
kongragu	: Çan (M)
kor	: Yoğurt mayası (?) (M)
kor	: Zarar (ETG)
koz	: Aevli, kozgın kömür (M)
köbik/köbük/köpig	
/köpüg/köpük	: Köpük (EUTS)
köbrüg/köbrük	
/kövrüg	: Köprü (EUTS)
köbürge	: Davul; köprü (OA)
ködüg/kötüg (ü ?)	
/kötük	: İş (ETG)
kölige	: Gölge (ETG)
kömür	: Kömür (ETG)

kön	: Gön, deri (EUTS)
köne suvu	: Cıva (EUTS)
köpik/köpük	: Köpük (ETG)
körg/körk	: Görünüş, güzellik, güzel, resim (ETG)
körtük (ü?)	: Kar yığını, karlı yer; seven (ETG)
köznek	: Akis (ETG)
kudruk	: Kuyruk (ETG), kudrug/kudruk (EUTS)
kudug	: Kuyu (ETG)
kuduz	: Su kuyusu (EUTS)
kulaç	: Kulaç (EUTS)
kum	: Kum (OA)
kuñçi	: Nazari ayın bir kısmı (ETG)
kungçit/künçit	: Susam yağı (EUTS)
kur	: Sıra (ETG)
kurgag/kurgak	: Kara, toprak (EUTS)
kurı	: Bayram toplantısı (EUTS)
kuriltay	: Kurultay (EUTS)
kurla	: Sıra (EUTS) ?
kurut	: Bir vergi çeşidi (EUTS)
kusug	: Kusuntu (EUTS)
kut (-o- ?)	: Unsur (ağaç, toprak, su , maden ve ateş) (ETG)
kuyka	: Deri (ETG)
küji/küsi/küşi	: Yakılınca koku veren nesne, günlük, öd ağacı, misk (EUTS)
kül	: Kül (ETG)
külüg/külüngü	: Taşıt, nakliye vasıtası (EUTS)
kümüş	: Gümüş (OA)
künçit	: Susam yağı (EUTS)
küntekü	: Gerdanlık, boyuna takılan süs (EUTS)
künük	: Gümüş (EUTS)
küp	: Fıçı, küp (ETG)
küri	: Kile (hacim ölçüsü) (ETG)
küri	: 1. Litre, ölçek, kile 2. Kürek (EUTS)
kürüç/krüç	: Kimyon (EUTS)
küvre	: Çürümüş ceset, leş (EUTS)
küvrüg	: Davul (ETG), küvrüg (AY)
küzec	: Çömlek, kazan (ETG)
küzet	: Nöbet zamanı, bekçi, karakol (ETG)
küznek	: Gölge (EUTS)
lan	: Bir çeşit göz hastalığı (EUTS)
lisip/lisp	: Balgam, salya (EUTS)
mañ	: Adım (ETG)
marım	: Aza, uzuv (EUTS)
mayak	: Gübre (ETG)
meñ	: Yem (ETG)

mır/mir	: Bal (EUTS)
monçuk	: İnci, boncuk (ETG), munçug/munçuk (EUTS)
muz	: Buz (EUTS)
müñüz/müyüz/miñiz	: Boynuz (ETG)
nısan/nışan	: Nişan, damga, mühür, alamet (EUTS)
noş	: Tat, iksir (EUTS)
nuşadır	: Nişadır (EUTS)
oçak/oçık/oçuk	: Ocağ, ateş ocağı (EUTS)
oguz	: İlk süt, ağız (EUTS)
ok	: Ok, kabile teşkilatından küçük birlik (ETG)
oltırık	: Sütun (EUTS)
olur	: Sap, gövde (EUTS)
onglium	: Evangelium, incil (EUTS) ?
opu	: Girdap (ETG)
or	: Taht (?) (EUTS)
oruk	: Yol (OA)
osoh/osug	: Tarz, yol (ETG)
ot	: Ateş (OA), ot/oot (ETG)
ot/oot	: Ot, ilaç (ETG)
otuñ	: Odun (ETG)
oyug	: Oyun (ETG)
oyun	: Oyun (ETG), oyun/oyun (AY)
öd	: Öd, öd kesesi, iç (OA)
öd(t)ül	: Öksürük (EUTS)
ögen	: Çay, kanal (ETG)
ögret	: Temrin, itiyat, alışkanlık (ETG)
ögür	: Sürü, hara (ETG)
ökrem	: Hendek (EUTS)
ömen/örmen	: Kanser (EUTS)
öng	: Renk (EUTS)
örgin/örgün	: Taht (ETG)
örmen/ürmen	: Geçmez, onmaz bir deri hastalığı (EUTS)
ört	: Alev (ETG)
örten	: Alev (ETG)
örtünteg	: Bir çeşit ilaç (EUTS)
ötürük	: Ötürük, ishal (EUTS)
öyürken	: Bir ilaç adı (EUTS)
pak	: Bağ, köstek (EUTS)
pakır	: Bakır (EUTS)
saba	: Bir ilaç adı (EUTS)
saçığ	: (saçılan) Kurban , sadaka (ETG)
sagdıç	: Hesap (EUTS)
sajun	: Halk, cemaat, topluluk (EUTS)
sakabir	: "Amonmium zingiber" ilacı (EUTS)
sakış/sağış/saınış	: Sayma, ölçü (ETG)
sakız	: Sakız, kulak kiri (ETG)

salg	: Vergi nevi (EUTS)
sam	: İlaç, civa, sem (EUTS)
saman	: Saman (EUTS)
san	: Sayı, sayma (ETG)
sançığ	: Sancı (EUTS)
sang	: 1. Cemaat, halk, topluluk 2. Servet 3. Bir ilaç (EUTS)
sap	: Sıra (ETG)
sapag	: 1. Sıra, dize 2. Üstünlük, istifade (EUTS)
sapag/sapıg	: Sıra, dizi (EUTS)
sapıg	: Birleştirme, sıra (ETG)
sarir	: Kılıç artığı (EUTS)
sasag/sasıg	: Pis koku (M)
sası	: Çöp (?) (M)
satır/sıtır	: Bir sikke, para nevi (EUTS)
serinç	: Tad, lezzet, hoşluk (EUTS)
serke/sirke	: Sirke (EUTS)
sıg/sık	: Arazi ölçüsü (EUTS)
singar	: Bir nesnenin yarısı (EUTS)
sıpar	: Misk (EUTS)
sırık	: Sırık (ETG)
sıyuk	: Enkaz (ETG)
sik	: Sidik (EUTS)
sinük/süñük	: Kemik (ETG)
siri	: Bir ilaç adı (EUTS)
söglünçü	: Kızartma (ETG)
söz	: Söz (ETG)
söz	: Söz, emir, buyruk (EUTS)
sukıg	: Parmak teması, dokunması (EUTS)
suksumur/sukşumur	
	/süksümür : Cardomomun (ilacı) (EUTS)
sun	: Birimi parmak olan bir ölçü (EUTS)
sunu	: Siyah kimyon (EUTS)
suvatçır/şıvaçır	
	/suvatsır/şıvastşır : Bir cins ilaç (EUTS)
südük	: Sidik, idrar (ETG) ?
sügül	: Sivil, sivilce, kabarık, ur (EUTS)
sügüz	: İlgin (ETG)
sül	: İrin, cerahat (EUTS)
süngüş	: Savaşta hücum ve süngü dürtme, mızrak dürtme, harp, (OA)
savaş	
şarira	: Kutsal emanet (EUTS)
şiş/şiş	: Şiş, kabarık, ur (EUTS)
tagam/tam	: Duvar (EUTS)

tagsut/taksut	: Manzume, şiir (ETG)
tal	: Dal (ETG)
talım	: Yağma, cenk (ETG)
talkan	: Kavrulmuş arpa unu (ETG)
tam	: Duvar, dam (OA)
tamga/tamka	: Mühür, damga, elin ve parmakların sihirli tavır ve hareketi (ETG), tamga/tamka/tmga (EUTS)
tamızım	: Damla (EUTS)
tana	: Susam (ETG)
tana	: 1. Tohum, tane 2. Susam (EUTS)
tançu	: Parça (ETG)
tapça	: Kir (ETG)
tar	: Sal (ETG)
tarag/tarıg	: Ekin, ahfad, nesil (ETG)
tartıg	: Armağan, hediye (EUTS)
taş	: Taş (OA)
tatag/tatıg	: Tat (EUTS)
tauçang	: Taht (EUTS)
tawar/tıwar/twâr	: Mal, mülk, davar (ETG)
tawış	: Gürültü, ses (ETG)
teğirmen	: Değirmen (ETG)
teğziñç	: Dalga, girdap, kitap tomanı, fasıl (ETG), teksinç/teğziñç (EUTS)
tekzim	: Pamuktan ve başka nesneden yapılmış kabartma (EUTS)
tembin/tenbin	: Mâyî ölçüsü (EUTS)
temir	: Demir (OA), temir/temür/tmir (EUTS)
ter	: Ter (OA)
ter	: 1. Ter 2. Ücret (EUTS)
terke	: Ücret (ETG)
tesik	: Bir vergi çeşidi (EUTS)
tezig	: Dizi, sıra (ETG), tezig/tezik/tezüg/tezük (EUTS)
ting	: Ses (ETG)
tıñrak/tıñrak	: Pençe, tırnak (ETG)
tiken	: Diken (EUTS)
tiki (-g- ?)	: Gürültü, şarlıtı (ETG)
til	: 1. Dil 2. Söz, nutuk (EUTS)
tilgen	: Tekerlek (ETG)
tin	: Dizgin (ETG)
tiregük/tirgük	: Direk (ETG)
tirin/tirgin/tirkin	: Dernek, topluluk, güruh, cemaat (EUTS)
tirkiş	: Kervan, kabile, haberci (OA)
tisik/tizik	: Gezi, seyahat (EUTS)
titig/tithik	: Çamur, balçık (ETG)

tizig	: Dizi (ETG)
toga	: Hastalık (ETG), toga/tuga/toka (EUTS)
toku	: Toka, kuşak süsü, merasim (ETG)
tolkuk	: Tulum (ETG)
topık	: Topuk (ETG), tobık (EUTS)
toprak/tuprak	: Toprak (EUTS)
tor	: Ağ (ETG)
torku	: İpek (ETG)
toz/tooz	: Toz (ETG)
tozgak	: Çiçek tozu (ETG)
tödüş/tötüş	: Kavga, mücadele (ETG)
tögi/töhö	: Kabuğu çıkarılmış darı (ETG)
tögün/tügün	: Damga (OA)
töl	: Döl, zürriyet (ETG)
töleç	: Tazminat, ödenek (EUTS)
tölit/tölét	: Yatak takımı (ETG)
tös/töz	: Damar, unsur (ETG)
tug	: Tıkaç, kapak, bent, mania, sed (OA)
tumagu	: Nezle (EUTS)
tuman	: Duman (ETG)
tumşık/tumşuk	: Gaga (ETG), tumsag/tumşık/tumsug (EUTS)
tuprak	: Toprak (ETG)
turk	: Uzunluk (EUTS)
turuk/toruk	: Işık, aydınlık (EUTS)
tutayak/tutyak	: Tutunma, sağlam bağlanmış olma (ETG)
tutgak	: İnilti, nâle, feryat (EUTS)
tutkug/tutug	: Rehin (EUTS)
tutmak	: Sap (ETG)
tuturkam	: Pirinç (ETG)
tuz	: Tuz (ETG)
tuzak	: Tuzak (ETG)
tü/tüü	: Tüy (ETG)
tüb/tüp	: Dip, esas, temel, kök, son, zemin (EUTS)
tüdüş/tütüş	: Savaş, harp, mücadele (EUTS)
tük	: Yün (EUTS)
tüki	: Pirinç, pirinç kabuğu, soyulmuş darı (EUTS)
tür	: Türü, nevi; kalite (EUTS)
türtüngü/türtümkü	: Merhem (ETG)
tüs/tüş	: Meyva (ETG)
tüs/tüş	: 1. Mükafat, semere, netice, sonuç 2. Yemiş, ürün, meyve (EUTS)
tüşük	: Vergi adı (EUTS)
tütsüg/tütsük	: Tütsü, tütsülenen nesne (EUTS)
tütün	: Duman (ETG)
tützük/tütsük	: Tütsü, buhur değneği (ETG)
uç	: Uç, baş (EUTS)

uçā	: Sırt, arka, kuyruk, kuyruk sokumu (EUTS)
udura	: Hisse, pay, parça, bir şeyin yarısı (EUTS)
uguz	: Süt (ilk), avuz, ağız (EUTS)
ul	: Dip, zemin (EUTS)
ulag	: Zincir, silsile, sıra, irtibat (EUTS)
ultung	: Sütun (EUTS)
ulun	: Sap, sâk (ETG)
uluş/ulus	: Ulus, millet, devlet (ETG)
ulyak	: Pençe, taban (ETG)
uma	: Doğum sonu, kadın uzvu, rahim, döl yatağı (EUTS)
uran	: Parola (EUTS)
urdun	: Örs (ETG)
uy	: Çukur (EUTS)
üğün/üğün	: Küme, yığın, toplu halde (EUTS)
ügre	: Lapa (ETG)
üğür	: Sürü, cemaat, topluluk, soysop birliği (EUTS)
ülgü	: Ölçü (ETG)
ülgü	: 1. Hisse, kanun, parça, pay 2. Ölçü, miktar, adet, sayı (EUTS)
ülüş/ülüs	: Kısım, fasıl (ETG)
ün	: Ses (ETG)
ünçü	: İnci (EUTS)
ürmen/örmen	: Bir çeşit hastalık (EUTS)
ürtkün	: Harman (EUTS)
yağ/yag	: Yağ (ETG)
yagıs/yakıs	: Yağlı olan şey (EUTS)
yaka	: Ücret, icar bedeli, kira karşılığı (EUTS)
yakud	: Yakut (EUTS)
yal	: Maaş, ücret, aylık (EUTS)
yalan/yalın	: Alev (ETG)
yalpırgak/yapırgak	: Yaprak (ETG), yalpırgak (EUTS)
yaltrak/yaltrık/yaltruk	: Işık, parlaklık (EUTS)
yang	: 1. Ölçü, miktar, hacim 2. Parlaklık (EUTS)
yañgu/yañku/yânku	: Yankı, ses, gürültü (ETG)
yangkuruş	: Ses, seda (EUTS)
yankı	: Tazminat, kaşılık, bedel (EUTS)
yantut/yanut	: Karşılık, ivaz, bedel (EUTS)
yapag	: Uzun (EUTS)
yapag/yapıg	: Yapı, bünye (EUTS)
yapak	: Kapak (?) (M)
yapar/yıpar	: Misk, koku, rayiha, ıtır (EUTS)
yapı	: Kabuk (EUTS)
yapırgak/yapıragak	: Yaprak (M), yapırgak/yapırkak (EUTS)
yar	: Tükürük (ETG)
yaratag/yartag/yaratıg	: Süs, teçhizat (M)

yaratu	: Tarafların rızası üzerine (hukuk) (EUTS)
yarlıg/yarlık/yrlıg	: 1. Emir, ferman, buyruk, yarlık 2. tarikat, sutra, mukadderat (EUTS)
yarma	: Tane, yarma (EUTS)
yarmak	: Sikke, para (EUTS)
yarp	: Sağlamlık (ETG)
yartan	: Bölük, yarım, parça, kısım (EUTS)
yartım	: Kısım, parça, bölük (ETG)
yasa	: Yasa, kanun (EUTS)
yasak	: 1. Bir çeşit vergi 2. Kanun, yasa (EUTS)
yasduk/yastuk	: Bir çeşit sikke para (EUTS)
yaş	: (Göz) yaşı (ETG)
yaş/yas/yâs/yas	: Zarar (ETG)
yavışgu	: Yapraklık, yeşillik (ETG), yavısku/yavışgu (EUTS)
yel	: Pis koku, taaffün, çürüklük (EUTS)
yewek/yiwek/yiwik	
	/ywig : Teçhizat, süs (ETG)
yıd/yıt	: Koku, misk (ETG), yıd/yid/yıt (EUTS)
yılınçga	: Mık (EUTS)
yilinga	: Mık (M)
yılpıg	: Zırmık (EUTS)
yıltız/yıldız	: Kök (ETG), yıltız/yiltiz (EUTS)
yıltruk	: Süs, el süsü (EUTS)
yın/yin	: Deri, cilt (EUTS)
yıpar	: Koku, misk, kokulu mum (OA)
yır/ır	: Şarkı, musiki (ETG)
yıt yıpar	: Misk, rayiha, ıtır (EUTS)
yıg/ıg	: Hastalık (ETG)
yıl/yıl/yiil/yel	: Yel, cin çarpması (ETG)
yilik	: İlik (ETG)
yilim	: Tutkal, çiriş (EUTS)
yilpag/yilpig	: Cin, hastalık şeytanı (ETG)
yim	: Yem (ETG)
yıñ	: Çıkarılan şey, kusma, kazurat (ETG)
yinçü	: İnci (OA)
yingtegu	: Burun hastalığı, nezle, sümüklü burun (EUTS)
yini	: Uzu, aza (EUTS)
yip	: İp (ETG)
yipke	: İnce ip (ETG)
yir	: Yer, toprak (OA)
yiriñ/iriñ	: İrin (ETG)
yiringkan	: Cerahat ve kan (EUTS)
yiz	: Pirinç (maden) (ETG)
yol	: Yol (OA)
yörüg/yörög	: İzah, tefsir, açıklama (ETG)

yula	: Meşale (ETG)
yulag/yulak/yulgak	: Işık (EUTS)
yulgak	: Meşale, fener (ETG), yulka (EUTS)
yulgak	: Ticaret (M)
yumgak	: Yumak, yuvarlak (EUTS)
yumurtga	: Yumurta (ETG), yumurka (EUTS)
yumuş	: İş, vazife (ETG)
yurun	: Paçavra (EUTS)
yük	: Yük (ETG)
yüng	: Pamuk, yün (EUTS)
yürünteg (-ö- ?)	: İlaç, vasıta, tedbir (ETG)
yüü	: Özsü, öz usare, su (EUTS)
yüvig	: Donatım, teçhizat (EUTS)
yüz	: Yüz, vecih (ETG)
yüz	: Uzuu (?) (ETG)
yüz	: 1. Bir kulak hastalığı 2. Yüz 3. Yüz, çehre, sima (EUTS)

1.1.1.1. Giyecek İsimleri

çekrek	: Alttan giyilen, kısa giyim (EUTS)
çikin	: İbrişim (M)
çuba	: Elbise (?) (ETG)
etük	: Edik, terlik, ayakkabı, çizme (EUTS)
ıçlugu	: Elbise astarı (EUTS)
karaza-ton	: Rahip elbisesi, papaz giyeceği, cübbesi (EUTS)
kedgü	: Elbise (ETG)
kedim	: Giyim, giyim kuşam (OA)
kırgag	: Elbisenin yanı, kenarı, kenar (OA)
ötük	: Edik, ayakkabı (EUTS)
ton	: Elbise (OA)
tonagu/tonangu	: Elbise (ETG)
tugluga	: Zırh (EUTS)
uçuk	: Çorap (EUTS)
urbak	: Giyecek, elbise (EUTS)
üm (-ö- ?)	: Pantolon, don (ETG)
yalma	: Kaftan, kalın kaftan, yağmurluk (OA)
yang/yarık	: Zırh, zırh ve kalkan (OA)
yogurkan	: Üst elbise, giyim, örtü (EUTS)

1.1.1.2. İnsan Vücudıyla İlgili Kelimeler

adak	: Ayak (OA)
adurt	: Avurt, yanak (ETG)
adut	: Avuç (ETG)
agız/ag(i)z	: Ağız (ETG), agaz (EUTS), agıs/agız (EUTS)
alın	: Alın (ETG)
atsız erngek	: Serçe parmağın yanındaki yüzük takılan parmak, yüzük parmağı (EUTS)
aya	: El ayası (ETG)
ayaça	: Avuç, el içi (EUTS)
bagar/bagir	: Karaciğer, karın (ETG)
bagarsuk	: Bağırsak (ETG)
baltır	: Baldır (ETG)
bas/baş	: Baş, kafa (EUTS)
bıkın	: Kalça (ETG)
bil	: Bel (ETG)
bilek	: Bilek (ETG)
bit	: Bet, yüz (ETG), bid/bit (EUTS)
boguz	: Boğaz (OA), bogaz/boguz/bhog(a)z (ETG), bogaz/boguz/bokuz (EUTS)
boyun	: Boyun (ETG), boyun/boyun (EUTS)
bögre	: Böbrek (EUTS)
böksig	: Karın, göğüs (ETG), böksik (EUTS)
budın	: Beden (EUTS)
buk	: Gırtlak, boğaz (EUTS)
burun	: Burun, hortum (ETG)
but	: Bacak, ayak, but (ETG)
bügür	: Kalça, böğür (ETG)
cügte/çükte	: Kulağın arkasındaki kemik (ETG), çökde/çökte/çügte (EUTS)
çıçamuk	: Serçe parmak (ETG)
egin/eñin/añın	: Omuz (ETG)
elig	: El (OA), elig/ilig (ETG)
emig/imig	: Meme (ETG)
eñek	: Çene (ETG)
eñrek/erñek/erengek /ereñek	: Parmak (ETG)
engrek/erngek	: Tırnak (EUTS)
içegü	: İç, bağır, derun (EUTS)
irin	: Dudak (ETG), erin (EUTS)
kabak	: Göz kapağı (EUTS)
kaçıg	: Duyu organı (EUTS)
kan	: Kan (OA)
kar	: Kolun üst kısmı (ETG)

karag/karak	: Gözbebeği (EUTS)
karın/hârin	: Karın (ETG)
kasıg	: Kasık (EUTS)
kaş	: Kaş (OA)
kiçig erngek	: Küçük parmak (EUTS)
kintik	: Göbek (ETG), kindik (EUTS)
kirpik	: Kirpik (ETG)
kogursak	: Kursak (EUTS)
kol	: Kol (ETG), kol/kool/hol (EUTS)
kolbiç	: Koltuk altı (ETG)
koolçak	: Kolcuk, küçük kol (ETG)
koltuk	: Koltuk, kol (M)
koyın/koyun/hoyın	: Koyun, kolaltı (EUTS)
kögüz	: Göğüs (ETG), kögüs/kögüz/köküz (EUTS)
kövtüng	: Vücut, beden, gövde (EUTS)
köz	: Göz (OA), kös/köz (EUTS)
kulkak	: Kulak (OA), kulgak/kulak/kulkak (ETG), hulgak/kolgak/kulgak/kolkak (EUTS)
kurugsak	: Karın, kursak (ETG)
küidung	: Vücut (EUTS)
meng	: Ben, hal (EUTS)
miyi	: Beyin (ETG)
ogurka (-ga ?)	: Omur, omurga, fikra (ETG)
öngen	: Boyun şıryanı (atardamar) (ETG)
öngüç	: Boğaz, gırtlak (EUTS)
öt	: Safra (ETG)
öwke/öbke/öpke	: Akciğer (ETG)
özen	: İlik (ETG)
saç	: Saç (OA)
sakal	: Sakal (EUTS)
san	: Vücut, kaba baldır (EUTS)
sarg	: Safra (EUTS)
sıçık	: Arka, kış, göt (EUTS)
sın/sin	: Vücutun azaları (ETG)
siñir	: Sinir (ETG)
singirke	: Ufak sinirler (EUTS)
siñük/süñük	: Kemik (ETG)
süngüg	: Kemik (OA), söngük/süngük (EUTS)
tal	: Dalak (EUTS)
tamak	: Damak, gırtlak, boğaz (EUTS)
tamar/tamır	: Damar (ETG), tamır/tımır/tmır (EUTS)
tamgak	: Boğaz, damak (ETG)
teri	: Deri (ETG)
tıl/til	: Dil (ETG)
tiş	: Diş (ETG)
tiz	: Diz (OA)

tös/töz	: Damar, unsur (ETG)
tuluñ/tulûn	: Şakak (ETG)
tutum	: Avuç (ETG)
tü/tüü	: Saç, kıl (EUTS)
tük	: Tüy, saç (EUTS)
udluk	: Uyluk (OA)
ulugerngek	: Baş parmak (EUTS)
uvut	: Edep yeri (EUTS)
yalañuk	: İnsan (ETG), yalanguk/yalnguk (EUTS)
yamız/yomuz	: Kasık (EUTS), yam(u)z/yomuz (ETG)
yan	: Yan, kalça (ETG)
yara	: Omuz (EUTS)
yas söngük	: Kemik (yassı, düz) (EUTS)
yıdruk	: Yumruk (ETG)
yilik	: İlik (kemik) (EUTS)
yin/yini	: Vücut, vücudun azaları (ETG)
yota	: Kalça (ETG), yoda/yota (EUTS)
yürek	: Yürek (ETG)
yüz	: Yüz, çehre (OA)

1.1.1.3. Yiyecek ve İçecek İsimleri

as/aş	: Yemek (OA)
azuk	: Azık, gıda, yiyecek (OA)
begni/bekni/begini /bekini	: Bira (EUTS)
çizgin	: Bir cins yemek (ETG)
et	: Et (ETG)
kesme aş	: Kıyma, kesme aş (ETG)
kurt	: Peynir (kurut) (EUTS)
lakş/lakşa	: Şehriye (EUTS)
liv	: Kurban yemeği (EUTS)
meng	: Yem (EUTS)
meng-aş	: Av, hububat yemeği (EUTS)
mün	: Çorba (EUTS), min (ETG)
sangıg	: Manastıra ait bir yemek (EUTS)
sinsim	: Susam (EUTS)
sogık suv	: Soğuk su (EUTS)
söglünçü/söklünçü	: Kızartma, kebab (EUTS)
surma/sürme	: Şarap (EUTS)
suv	: Su (EUTS)
suvsuş	: İçki, içilecek şey (EUTS)
süçig/süçüg/süçük	: Tatlı şarap (EUTS)
sügsüz şiş	: Kebab şişi (ETG)
sürme	: Şarap (EUTS)

tatıg	: Aş, taam, yemek, tad (EUTS)
telük	: Erzak, yenilecek her şey (EUTS)
tökük	: İlahların şerefine dökülen içki, şarap (ETG)
tuturkam suwsuş	: Pirinç şarabı (ETG)
tuz	: Tuz (EUTS)
tülüg	: Baharat (EUTS)
yağış/yakış	: Kurban, kurban aş (ETG)
yakrı	: İç yağı (ETG)
yigü	: Yemek, yenilecek şey (EUTS)
yogrot/yogurt	
/yorgurd	: Yoğurt (ETG)
yumşak	: Yudum, içilen nesne (ETG)

1.1.2. *Mânâ İsimleri*

abınç/abınçu	: Teselli, refah (ETG)
açığ	: Acı, hiddet, kuvvetli, pek (ETG), açag/açığ (EUTS)
ad	: Ün, şöhret, çav, san (EUTS)
ada/âdhâ	: Tehlike (ETG)
adırt	: Ayırma, fark (ETG), adırt/atırt (EUTS)
adırtık	: Ayrılık, fark (EUTS)
agan	: Ceza, cezaya çarpma, hüküm giyme (EUTS)
agruş	: Izdırap (ETG)
ajun/azun	: (Soğd.) Hayat (ETG)
al	: 1. Yol, vasıta, usul, çare 2. Al, hile, aldatma (EUTS)
alkat	: Övme, medih, sitayiş (EUTS)
alkış	: Alkış, takdis, kutlama (ETG)
almır	: Hırs, tamah (ETG)
altag/altak	: 1. Hile, al, aldatma 2. Yardım, destek (EUTS)
ant	: Yemin, and (EUTS)
arkan/arkun	: Nihayet (ETG)
art	: Arka, yardım (EUTS)
arwiş	: Büyü rumuzatı, büyü (ETG)
asıg	: Fayda, istifade (ETG), asag/asıg (EUTS)
at	: Ad, isim, nam, şöhret (OA)
avyat	: Utanma, uvut (M), avya (EUTS)
ayag	: Hürmet, saygı (ETG)
ayanç/ayınç	: Korku, heybet, hürmet (ETG)
ayıt	: Öğüt (EUTS)
aymanç/eymenç	: Korku (EUTS)
aymanç	: Çekingenlik (ETG)

baça	: Günah (EUTS)
bakçan	: Tahayyül, tefekkür, mütalaa (EUTS)
bar/par	: Var (EUTS)
beliñ	: Korku (ETG)
beliñlegü	: Korku (ETG)
bilig	: Bilgi, fikir, düşünce, zeka (OA), bilig/plik/plig (ETG)
birim	: Borç (ETG)
birt	: Vergi (ETG)
bişik	: Nesil, akraba, soy sop, kavim, kardeş, akrabalık (OA), bisük/bişik (EUTS)
bosuş/boşuş	: Kaygı, keder, gam (EUTS)
boşgut/posgut	: Öğüt (ETG)
boz	: Tiksinti, nefret, kin (EUTS)
bögüş/bügüş	: Hikmet, marifet, bilgi (EUTS)
bökteg	: Yardım, inayet (EUTS)
bung	: Bun, keder, sıkıntı, dert, zahmet, eziyet, mihnet (OA), buñ/miñ/miñ (ETG)
busgak	: Yürek sıkıntısı (ETG)
busuş	: Keder (ETG)
bügüş	: Dirayet (ETG)
bütüt	: İkmal, tekamül (ETG)
çag/çak	: Zaman (EUTS)
çam	: Dava, itiraz (EUTS)
çan/çın/çin	: Gerçek, gerçeklik, doğru (EUTS)
çarım	: Dava, iddia, itiraz (EUTS)
çası	: İftira (ETG)
çasut	: İftira (ETG)
çımad	: Öfke, hiddet, kızgınlık (EUTS)
çın-sav	: Doğru söz, gerçek, hakikat (EUTS)
çilteg	: Saygı, ikram, itibar (ETG)
çolmak	: Izdırap (ETG)
çulbu/çulwu	: Küfür, iftira, tereddi (ETG)
daulat/tawlat	: Devlet, saadet (ETG)
dın/din	: (Soğd.) Din, mezhep (EUTS)
dian/diyan	: Altı veya on erdemden biri (EUTS)
edgü/edhgü	: İyi, iyilik, üstünlük (ETG), edgü/etgü (EUTS)
edirem/edrem/erdem	: Erkeklik, kuvvet, erdem, fazilet (ETG)
emgek	: Emek, zahmet, eziyet (OA), emgek/emkek (ETG)
erig	: Nasihat, öğüt (ETG)
erk	: Kuvvet, kudret, irade (ETG)
esen/isen/asan	: (Orta İnanca) Sulh (ETG)
esengü	: Sağlık, sağlam, sıhhat, bütünlük (ETG)
ezük	: Yalan, yanlış (M), ezüg/ezük (ETG)
gın	: Bun, sıkıntı, dert, izdırap (EUTS)
gızgut	: Çeki, mihnet, eziyet (EUTS)
hazganç/kazganç	: Kazanç, servet, hazine (EUTS)

hut	: Kut, saadet (EUTS)
ıdım/ıtım	: İhtiyaç, tehlike (ETG)
ımag	: Sığınak, güven, ümit (EUTS)
igid	: Yanlış, yalan, hile, sahtelik (OA), igid/igit/ikit (EUTS)
ikirçgü	: Şüphe (ETG), ikirçgü/ikireçgü (AY)
inç	: Sulh, rahat (ETG)
inçkü	: Sulh, sükunet (ETG), inçgü/inçkü (EUTS)
irmek	: Usanç (ETG)
irinçü/irünçü	: Günah, kusur, yanlış, hata, kabahat, kötü, çirkin (EUTS)
isirkegü	: Merhamet, hasislik (ETG)
istem	: İstek (ETG)
itüg/ötüg	: Dilek (EUTS)
iyinç	: Zulüm, tazyik (ETG)
kadag	: Haksızlık (ETG)
kadag/kadak/katag	: Kusur, kabahat, suç, günah (EUTS)
kadgu/katku/kaygu	: Keder, kaygı (ETG)
kalp	: (Skr.) Zaman (EUTS), kalp/klp (ETG)
karaklık	: Güç, kuvvet, iktidar (EUTS)
katag/katıg/kattih	
	/kadak : Katı, gayret (ETG)
kavut	: Kut, saadet, görkem, şevket, haşmet (EUTS)
kawıg	: Tevkif, tutku (ETG)
kek	: İntikam hissi, kin (ETG), keg/kek (EUTS)
kem	: Ağrı, zahmet, hastalık, ızdırap (EUTS)
keñiş	: Müzakere, nasihat (ETG)
kergek/kerkek	: Gerek, lazım, görüm, ihtiyaç, gereken şey (EUTS)
kertü/kirtü	: Doğru, gerçek, sahih (EUTS)
kılık	: Seciye, hareket tarzı (ETG)
kırgın	: İzdırap (ETG)
kıw	: Saadet, azamet; istek (ETG)
kıyın	: Ceza, ceza kararı, karar (OA)
kızgut/kızkut	: Cefa, zahmet, eziyet, zorlama, ızdırap (EUTS)
kit	: Son, nihayet (EUTS)
kokuluk	: Koku, ıtır, ıtıyat (OA)
kolu	: Devre, zaman aşımı (EUTS)
korkgu	: Korku (EUTS)
korkınç	: Korku, tehlike, korkunç (ETG), korkunç/korınç (EUTS)
korku	: Korku (ETG)
kö	: Ün, şöhret (EUTS)
köfenç/kövenç	: Gurur, kibir (EUTS)
kömen	: Hayal, aldanma, büyü, sihir (EUTS)
köngül	: Gönül, kalp, yürek, iç, fikir, düşünce, akıl, anlayış, arzu, ülkü (OA)
körgü	: İtaat (ETG)
körüm	: Nokta-i nazar, bakış; fal, rüya (ETG)

kösüş/közüş	: Dilek, arzu, istek (EUTS)
közün	: Güç, kuvvet (EUTS)
krarig	: Karanlık, zulmet (EUTS)
kut	: Devlet, ikbal, saadet, baht, talih, kut (OA), kud/kut (EUTS)
kuvak	: Köylünün efendisine karşı olan mecburi hizmeti (EUTS)
kü	: Ses, ün, şan, şöhret, şayia, haber, san (OA), kü/küü (ETG)
kübez	: Gurur (EUTS)
küç	: Kuvvet, güç, zor, iş güç (OA)
küni	: Kıskançlık, haset (OA)
küni	: Hasret (M)
kür	: Hile, fesat, aldatma, kandırma, çare (OA)
küregü	: Disiplinsizlik, itaatsizlik, kaçaklık, kaçış (OA)
küsedük	: İstek (ETG)
küsenç	: İstek (ETG)
küsün	: Kuvvet (ETG), küsin/küsün (EUTS)
küsüş/küşüş	: Arzu, dilek, istek, temenni (EUTS)
küvez	: Gurur, büyüklenme, kendini beğenme (EUTS)
manggal/mngal	: 1. Ad, ün, şan, şöhret 2. Takdis, saadet, kutlama (EUTS)
mangi	: Büyü, sihir, tılsım (EUTS)
meng	: Tarz (EUTS)
meñi/meni	: Sevinç, saadet, mübarek (ETG)
meñigü	: Saadet (ETG)
mün (ö?)	: Kabahat, günah (ETG)
nızbanı/nızvanı	: İhtiras, aşırı düşkünlük, iptila, meftunluk (EUTS)
nöker/nökür	: Maiyet, mensubiyet, mensub olma (EUTS)
ogus/oguş/okus	: Kabile, soy, sop, aile, klan, nesil (EUTS)
ok	: İl teşkilatı, teşkilat (OA)
oruk	: Yol, çare, imkan (EUTS)
orunçak	: Emanet (EUTS)
öbke/öpke/övke	: Öfke (ETG), öbke/övke (AY)
öç/öoç	: (AY)
öd	: Zaman, vakit (OA)
öd kolu	: Zaman, devir (EUTS)
ödün	: Zaman, vakit (EUTS)
ödüş	: Zaman, vakit; ıslak, yaş, nemli, rutubetli (OA)
ög	: Akıl (ETG)
ögdir	: Methiye (ETG)
öge	: Şöhret (ETG)
ögmiş	: Sena, övme (ETG)
ögret	: Temrin, itiyat (ETG)
ögretig	: Alışkanlık, adet, bilgi, talim (EUTS)
ögrünç/ögrünçü	
/örünçü/ögrenc	: Sevinç (ETG), ögrünç/ögrünç (EUTS)

ögüt/üt	: Nasihat (ETG)
ökünç	: Nedamet, pişmanlık (EUTS)
ön	: Renk, güzellik (ETG)
öpke/övke	: Öfke (EUTS)
örki	: Muhteşem, büyük (ETG)
öteg/ötek	: Ödünç, borç (ETG)
ötgün	: Ötmüş, geçmiş, mazi (EUTS)
ötüg	: Arz, niyaz, dilek, rica, dua (OA), ötüğ/ötük (EUTS)
ötünç	: Rica, arz, niyaz, dilek, maruzat (OA)
özükün	: Canını, ruhunu (EUTS)
özüt	: Can, ruh (ETG)
punya	: Hizmet (EUTS)
puşi	: Sadaka, zekat (EUTS)
puşuş	: Acı, kaygı, yes (EUTS)
sab	: Sav, söz, haber (OA), sab/saw (ETG)
sakınç	: Fikir, arzu, düşünce (ETG)
sakış/sağış/saınış	: Sayma, ölçü (ETG)
sam	: (Ar.) Şarlatanlık (EUTS)
serinmek	: Tahammül, dayanma (ETG)
sewiğ/sewüg	: Sevgi, aşk (ETG), sevüg (EUTS)
sewinç/s(e)winç	: Sevinç, teşekkür (ETG), sevinç/sivinç/svinç (EUTS)
/swinç	
sezik/sesik/sizik	: Şüphe (ETG)
sığış/sıkış	: Keder, sıkıntı (ETG)
sıkıg	: Korku, sıkıntı (EUTS)
sö/söki	: Vakit, zaman (EUTS)
sö(ü ?)	: Vakit, mazi (ETG)
suk	: İhtiras, iştiyak, heves, hasret, istek; kızgınlık, hiddet (OA)
suy	: Suç (EUTS)
tak	: İhtiyaç, angarya (ETG)
tangag/tangıg	: Korku, sıkıntı, endişe, zor (EUTS)
tangış	: Korku, ızdırap, sıkıntı, cebir, zor (EUTS)
tanıgma	: Danma, inkar (EUTS)
tap	: Arzu (ETG)
tapıg/tapug/tapag	: Hürmet, hizmet (ETG)
tarag/tarıg	: Ekin, ahfad, nesil (ETG)
tark	: Dert (EUTS)
tarka	: Acı, ağrı (EUTS)
tayak	: Dayak, destek, yardım (ETG)
teb	: Hile (OA)
teгим	: Sıra, müddet (EUTS)
tıdıg/tıtıg/tidhig	: Mania, engel (ETG)
tıltag/tıltak	: Sebep, mucib (EUTS)
tın	: Nefes, hayat (ETG), tın/tin (EUTS)
tilek/tilik	: Dilek (ETG)
toгу/toku	: Örf, adet, gelenek, düzen, nizam, kanun (EUTS)

tolgak/tolkak/tolguk	: Sancı, keder (ETG)
tosu/tusu	: Fayda, semere, kazanç (EUTS)
tölük	: 1. Dalma, heyecan, süzme, bakma, seyretme, huşu 2. Kuvvet, güç (EUTS), tölüg (ETG)
tömke	: Hile, büyü (EUTS)
törü	: Töre, kanun, nizam, örf ve adet, görenek, düzen, tören, devlet nizamı (OA), törö/törü (ETG)
töz	: Asıl, nesep, soy (M)
tuda/tuta	: Tehlike (EUTS)
tudunç	: Haya, utanç (EUTS)
tupulgak	: Sancı (iç) (EUTS)
tusu	: Fayda (ETG), tusu/tuzu (EUTS)
tuş (-o- ?)	: Vakit (ETG)
tül	: Rüya, düş (ETG)
tünç	: Dinç, dinçlik, refah, sükunet (EUTS)
türk/türük	: Güç, kuvvet (EUTS)
tüzülmek	: Sükunet, tevekkül (ETG)
u/uv	: Uyku (EUTS)
ubut	: Ar, edep, haya, tevazu (OA)
udhli/utlı	: Teşekkür, netice, minnettarlık, karşılık (ETG)
udık	: Uyku (EUTS)
udug	: Hürmet, saygı (ETG)
ugur/uğur	: Vakit, fırsat, sebep, dolayı, uğur (ETG)
ukmak	: İdrak, akıl (ETG)
ulag	: Sıra, irtibat, münasebet; ulak (ETG)
ulugpuşuş	: Felaket (EUTS)
umduk	: Umut (ETG)
umug	: Ümit, destek, dayanak, mesnet, melce (OA)
umunç	: Umut (ETG)
urunçak	: Vedia, rehin, emanet (ETG)
urunt	: Kavga, tecavüz (ETG)
u/uu (uv?)/uw	: Uyku (ETG)
us	: Akıl (EUTS)
uut/uwut	: Utanma, ayıp (ETG)
uyat	: Utanma, ayıp (ETG)
uziş	: Sanat (EUTS)
ülüg	: Kısmet, pay, nasip, baht, şans (OA)
üt	: Öğüt, nasihat (ETG)
üz	: Boz, nefret, kin (ETG)
üzüt	: Ruh, can (EUTS)
yala	: İftira, şüphe (ETG)
yalgan	: Yalan (ETG)
yang	: Örf, gelenek, usul, nizam (EUTS)
yangılık	: Hata, yanlış (OA), yangılık/yanlıguk/yanlıguk(yanlıguk(k) (EUTS)
yantud	: Cevap (ETG)

yaraşı/yıraşı	: 1. Yaradılış, yakışık 2. Tabiat (EUTS)
yaratıg/yrâtiğ	: Teşebbüs, girişme (ETG), yaratag/yaratıg (EUTS)
yarlıg/yırlıg	: Lutuf (EUTS)
yarsıgu	: İstikrah, nefret, tiksinti, tiksınme (EUTS)
yas	: Zarar, ziyan (EUTS)
yâsok/yazuk	: Günah (ETG), yasuk/yazug/yazuk (EUTS)
yaş	: Yaş, ömür (OA)
yazınç	: Yazuk, günah (EUTS)
yelwi/yilwi	: Büyü (ETG)
yık	: Fırsat (ETG), yığ (EUTS)
yog/yug	: Matem, yas, ölü yemeği, yas töreni (OA)
yol	: Şöhret, ün, kut (EUTS)
yoñak	: İftira (ETG), yongag (EUTS)
yorıg	: Usul (M)
yosun	: Nizam,düzen, usul, kanun, kaide (EUTS)
zahag	: Tecelli, sudur (EUTS)
zeket	: Zekat (EUTS)

1.1.3. İş ve Hareket İsimleri

-g

kelig	: Gelme, peyda olma (ETG)
kodug	: Koyma (ETG)

-s

süñüs	: Muharebe, savaş (ETG)
-------	-------------------------

-ş

alış	: Alış, alış-veriş, ticaret; bir vergi türü (EUTS)
barış	: Gidiş, varış (EUTS)
bilış	: Biliş, bilme (EUTS)
birış	: Veriş, verme (EUTS)
çeviş	: Kandırma, usul (ETG)
eriş/evriş/erviş	: Dönme, dolaşma, çevrilme, iş güç, hal, hareket (EUTS)
iliş	: İlişme, takma, yapışma (EUTS)
sögüş/söküş	: Küfür, söğüş (EUTS)
tegiş	: Temas, yakından muharebe (ETG)
tokış	: Tokuş, savaş, vuruş (EUTS)
tüdüş/tütüş	: Savaş, harp, mücadele (EUTS)
uduş	: Takip etme, ardından gitme (EUTS)

umuş	: Umma (EUTS)
uruş	: Mücadele, vuruşma (ETG)
yañuruş	: Aksi seda, yankı (ETG)

-u/-ü/-uv/-üv/-v

çiu/çüü	: Yakalama, tutma (EUTS)
kumaru	: Veda, ayrılış (EUTS)
örü	: Yükseliş (ETG)
sökü	: Çökme (?) (EUTS)
uçuru	: Talep etme (EUTS)

1.2. Varlıkların Verilişlerine Göre İsimler

1.2.1. Özel İsimler

1.2.1.1. Şahıs İsimleri

Abamu	: Özel erkek adı (EUTS)
Abıç	: Özel erkek adı (EUTS)
Abık	: Erkek adı (EUTS)
Açık	: Özel ad (EUTS)
Adam	: Âdem (EUTS)
Adam Togrıl	: Erkek adı (EUTS)
Adar	: Özel ad (EUTS)
Akaş	: Özel ad (EUTS)
Ak Pıra	: Özel ad (EUTS)
Alban	: Özel ad (EUTS)
Alka	: Özel ad (EUTS)
Alkaşı	: Özel ad, antroponim (EUTS)
Altmış kara	: Antroponim, özel ad (EUTS)
Amo/Amu	: (Aramice, Ammanuel'in kısa biçimi) Şahıs adı (ETG)
Apa	: Şahıs adı (ETG)
Aprin-çor	: Bir Türk şehzadesinin adıdır (EUTS)
Ara Temür	: Erkek adı (EUTS)
Arslan	: Aslan, şahıs adı, ünvan (ETG)
At	: Kumanın oğlu (ETG)
Avluç/Avl'uç	: Şahıs ismi (ETG)
Azgan	: Kadın adı (EUTS)
Baçan	: Erkek adı, antroponim (EUTS)
Badur	: Erkek adı, antroponim (EUTS)
Barça Togmış	: Erkek adı (EUTS)
Barça Toyın	: Erkek adı (EUTS)
Barça Turmış	: Erkek adı (EUTS)
Barmaklıg	: Erkek adı, antroponim (EUTS)

Bars	: Bars beg, pars (OA)
Bars buka	: Erkek adı, antroponim (EUTS)
Basa Temir	: Erkek adı, antroponim (EUTS)
B(a)şgu	: Özel ad (ETG)
Batra	: Kraliçe Bhadra'nın adı (EUTS)
Bay Buga	: Erkek adı (EUTS)
Bay Temür	: Erkek adı (EUTS)
Baz	: Baz Kağan; tâbi kağan (OA)
Bedrün	: Erkek adı, antroponim (EUTS)
Beg Arslan	: Erkek adı, antroponim (EUTS)
Beg Bars	: Erkek adı, antroponim (EUTS)
Beg Buka	: Erkek adı, antroponim (EUTS)
Beg Taş	: Erkek adı, antroponim (EUTS)
Beg Turmuş	: Erkek adı, antroponim (EUTS)
Beg Temir	: Erkek adı, antroponim (EUTS)
Begü Tutuk	: Erkek adı, antroponim (EUTS)
Bikuş Buga	: Erkek adı (EUTS)
Bilge (Kağan)	: Bilge Kağan (OA)
Bilge (Tamgacı)	: Bilge Tamgacı, Bilge mühürdar (OA)
Bilge (Tonyukuk)	: Bilge Tonyukuk (OA)
Bogug/Bugug	
/Bögü Hakan	: Uygur hükümdarlarının 759-780 tarihinde yaşamış olan kağan (EUTS)
Bögü	: Bögü Kağan, hakim, bilge, bilici (OA), Bögü (ö?) (ETG)
Bukag	: Bukag vali (OA)
Bumın	: Bumın Kağan (OA)
Buyan kar	: Erkek adı (EUTS)
Buzagu	: Erkek adı (EUTS9)
Büking	: Kadın antroponimi (EUTS)
Çaça	: Çaça sengün, Çaça general (OA)
Çang	: Çang sengün, Çang general (OA)
Çigil Arslan	: Erkek adı, antr. (EUTS)
Çştani	: Kral Kastana'nın adı (EUTS)
Enik	: Enik sengün, Enik general (OA)
Erdeni Katun	: Kadın adı (EUTS)
Erzi	: Bir şehzadenin adı (EUTS)
Esim	: Tongra Esim (OA)
Honug (?)	: Özel ad (ETG)
Inal	: Büyük bir memurun ünvanı, şahıs ismi (ETG)
Inanç/Inançu	: Yüksek bir rütbe, şahıs ismi (ETG)
Işbara	: Işbara Yamtar (OA)
İl	: Özel ad (ETG)
İlbilge	: İlbilge Hatun (OA)
İl Ötüken	: Kral adı, antr. (EUTS)
İltiriş	: İltiriş Kağan (OA)
İl Tutmuş	: Lakaptır (hakanlar için) (EUTS9)

İnel	: İnel Kağan (OA)
İsiyi	: İsiyi Likeng (OA)
İstemi	: İstemi Kağan (OA)
İşig	: Kadın lakabı (EUTS)
İte Çuk	: Özel ad (ETG)
Kalmaşapadi	: Kral adı (EUTS)
Kaçanakoşi	: Bodisatvalar'dan birinin adı (EUTS)
Kaçanprbi	: Bodisatvalar'dan birinin adı (EUTS)
Kaçanasarı	: Bir kralın adı (EUTS)
Kang-si	: Mançu imparatorunun adı (EUTS)
Kanişki	: Hint imparatorunun birinin adı (EUTS)
Kanturmuş	: Erkek adı (EUTS)
Kanturmuş İnal	: Erkek adı (EUTS)
Kan Toyın	: Erkek adı (EUTS)
Kapgan	: Kapgan Kağan, Böğü Kağan (OA)
Kara	: Erkek adı (EUTS)
Kara Bakşı	: Erkek adı (EUTS)
Kara Buga	: Erkek adı (EUTS)
Kara Kungaz	: Erkek adı (EUTS)
Kara Kuş	: Antropoloji, "karakuş" (EUTS)
Kara Okuy	: Antr. (EUTS)
Kara Songsuy	: Antr., erkek adı (EUTS)
Kara Tegün	: Antr., erkek adı (EUTS)
Kara Temür	: Antr., erkek adı (EUTS)
Kara Togma	: Antr., erkek adı (EUTS)
Kara Toyın	: Antr., erkek adı (EUTS)
Kawişki	: Indra'nın lakabıdır (EUTS)
Keñç Tengrim	: Prenses, şehzade hanım lakabı (EUTS)
Keñç Togmuş Tarhan	: Tarhan lakabı (EUTS)
Keñç Turmuş Tarhan	: Vekil lakabı, ünvanı (EUTS)
Kılıç	: Kılıç, şahıs adı (ETG)
Kıyintu Toyın	: Erkek adı (EUTS)
Kız Turmuş	: Kız adı, Antr. (EUTS)
Korumçi Ogul	: Erkek adı (EUTS)
Koşu	: Koşu val (OA)
Kotan Togrı	: Erkek adı (EUTS)
Ku	: Ku sengün, Ku general, general Ku (OA)
Kuba Çakırça	: Erkek adı (EUTS)
Kuda Bıdın	: Erkek adı (EUTS)
Kula Kara	: Erkek adı (EUTS)
Kulan	: Erkek adı (EUTS)
Kulun Kara	: Erkek adı (EUTS)
Kumaş Bay	: Erkek adı (EUTS)
Kumut	: Bodisatva'nın adı (EUTS)
Kurla Elçi	: Erkek adı (EUTS)
Kutada (-o- ?)	: Özel ad (ETG)

Kutbılmış	: Özel ad (ETG)
Kutlug	: Kadın adı (EUTS)
Küç Temür	: Erkek adı (EUTS)
Küçük Idikkut	: Erkek adı ve rütbe (EUTS)
Küçük Temür	: Erkek adı (EUTS)
Kül Çor	: Kül Çor (OA)
Kül İrkin	: Kül İrkin; Karluk büyüklerinin ünvanı (OA)
Kül Tigin	: Kül Tigin (OA)
Likeng	: İsiyi Likeng (OA)
L Sün	: Lisün Tay sengün, general Lisün Tay (OA)
Lukitakitü	: Bir kralın adıdır (EUTS)
Mahay	: Bir kralın adıdır (EUTS)
Makaraç	: Mühürdar Makaraç (OA)
Maytri	: Gelecek Buddha'nın adı (EUTS)
Menglig Sengün	: Erkek adı (EUTS)
Ming Kara	: Erkek adı (EUTS)
Ming Temür	: Erkek adı (EUTS)
Naranta	: Ejderha şahsının adı (EUTS)
Narayan	: Bodisatva'nın adı (EUTS)
N(e)fi	: Şahıs ismi (ETG)
Ogul	: Oğul Tarkan (OA), Ogul, Ohol (ETG)
Oguz	: Mühürdar Oğuz Bilge (OA)
Ong	: Ong tutuk; Ong Vali, vali Ong (OA)
Ögedey	: Erkek adı (EUTS)
Ögüdey	: Moğol hanının adı (EUTS)
Ökrüs Temir	: Erkek adı (EUTS)
Öküş Kara	: Erkek adı (EUTS)
Ötüñç Temür	: Erkek adı (EUTS)
Patmavati	: Kız adı (EUTS)
Periken katun	: Peri kraliçesi (EUTS)
Priankari	: Bir prensin adı (EUTS)
Rakakavini	: Kadın adı (EUTS)
Rakakayini	: Kadın adı (EUTS)
Sai-Buga	: Erkek adı (EUTS)
Salı Kutlug	: Erkek adı (EUTS)
Salu	: Erkek adı (EUTS)
Sambodu	: Erkek adı (EUTS)
Sambun	: Erkek adı (EUTS)
Samtso	: Erkek adı (EUTS)
Sançanaçavi	: Erkek adı (EUTS)
Seli	: Şahıs adı (ETG)
Sebig	: Sebig Kül İrkin (OA)
Silang	: Kadın adı (EUTS)
Sıñku	: Şahıs adı (ETG)
Sıntar	: Özel ad (M)
Silig	: Yigen Silig Beg (OA)

Sinan	: Erkek adı (EUTS)
Sini er	: Erkek adı (EUTS)
Soktu Elçi	: Erkek adı (EUTS)
Sudasumi/Sudazumi	: Kral Sutasoma'nın adı (EUTS)
Suri	: Erkek adı (EUTS)
Surra	: Erkek adı (EUTS)
Şalçı	: Şahıs veya at ismi, Şalçı ak at, Şalçı ak (OA)
Tadık	: Tadık (OA)
Taito	: 618-907 tarihlerinde devlet idaresini elinde tutan Çin sülalesi (EUTS)
Taküng	: Kadın adı (EUTS)
Taman	: Taman Tarkan (OA)
Tamgaç Tark	: Erkek adı (EUTS)
Tarık	: Erkek adı (EUTS)
Tarıçı Beg	: Erkek adı (EUTS)
Tartıç	: Kadın adı ; armağan (EUTS)
Tay	: Lisün Tay sengün; büyük (OA)
Taz	: Erkek adı (EUTS)
Temir	: Erkek adı (EUTS)
Temür	: Erkek adı (EUTS)
Terbi İnal	: Erkek adı (EUTS)
Teri	: Kadın adı (EUTS)
Togrıl	: Erkek adı (EUTS)
Tokluk Temür	: Erkek adı (EUTS)
Toktamış	: Erkek adı (EUTS)
Toktı	: Erkek adı (EUTS)
Tonga	: Tonga Tigin; Alp Er Tunga (OA)
Tonyukuk	: Tonyukuk, bir ünvan (OA)
Tsuen-ni	: Konfüçiyus'un adı (EUTS)
Tudun	: Tudun Yamtar (OA)
Tulat	: Kadın adı (EUTS)
Turmuş	: Erkek adı (EUTS)
Tüzmiş	: Kadın şahıs adı (ETG)
Ud(a)r (o- ?)	: Şahıs adı (ETG)
Udar	: Udar sengün, Udar general (OA)
Yamtar	: İşbara Yamtar (OA)
Yap Togrıl	: Erkek adı (EUTS)
Yausif/Yausip	: Yusuf (EUTS)
Y(e)g(i)n-silig	: Özel ad (ETG)
Yıpar	: Özel ad (M)
Yidleg	: Özel ad (M)
Yigen	: Yigen Silig Beg (OA)
Yollug	: Yollug Tigin; kutlu, mesut (OA)
Yztigird	: Kral adı (EUTS)

1.2.1.2. Yer İsimleri

Adak tutuk	: Coğrafya adı, yer adı (EUTS)
Ak (Termil)	: Ak Termil (OA)
Amga/Amgı	: Amga, Amga korgan (OA)
Anı	: Anı sub, Anı suyu (OA)
Antırgu	: Antırgu (OA)
Argu/Arugu	: Toponim; etnonim de olabilir (EUTS)
Arkar başı	: Bir çeşme adıdır (EUTS)
Balık	: Şehir, Beş Balık vs. (OA)
Banaras/Baranaz	
/Baranas	: Benares şehri (EUTS)
Barkan	: Yer adı, toponim (EUTS)
Barshan	: Şehir adı (EUTS)
Bidilkım	: Bir şehir adıdır (EUTS)
Biş Balık	: Beş Balık (OA)
Bolçu	: Bolçu (OA)
Boyu Kıra	: Toponim (EUTS)
Bökli/Bükli	: Bökli, Bükli çölü (OA)
Bukarak	: Buhara (OA)
Bük(e)gük (ö?)	: Bir yer ismi (ETG)
Çagay	: Çagay (OA)
Çengez	: Yer adı (EUTS)
Çigil Balık	: Şehir adı, toponim (EUTS)
Çigil Kent	: Şehir adı, toponim (EUTS)
Çinang-kat	: Dokuz Oğuz yahut Uygurlar'ın doğudaki şehirlerinden birinin adıdır (EUTS)
Çugay	: Hangay dağlarının cenup kolları civarında bir yer (ETG)
Çuş	: Çuş bası (OA)
Danavadi	: Şehir adı, toponim (EUTS)
Ek	: Ek dağı (OA)
Ersin	: Tokuz Ersin (OA)
Ezginti	: Ezginti Kadız (OA), (e)zg(e)nti-kadaz (ETG)
Hoço/Hoçu/Koço	
/Koçu	: Hoço şehrinin adı (EUTS), Koça (ETG)
Iduk	: Iduk Baş vs. (OA)
Inçiu	: Toponim (EUTS)
Kaançanapati	: Bir şehir adı (EUTS)
Kadız	: Ezginti Kadız; ağaç kabuğu, tarçın (OA)
Kara Kum	: Kara Kum (OA)
Kargan	: Kargan vadisi (OA)
Kartisuvarna	: Bengalya'da bir toponim (EUTS)
Kaşu	: Kaşgar civarında bir şehir (ETG)
Keçin	: Keçin (OA)

Kem	: Kem nehri, Yenisey nehri (OA)
Kengeres, Kengeris	: Kengeris (OA)
Kengü Tarban /Tarman	: Kengü Tarman, Kengü Tarban (OA)
Kergü	: Selenga ırmağı yakınlığında bir yer adı, toponim (EUTS)
K(e)yr(e)	: Yer adı (ETG)
Keyre Baş	: Toponim (EUTS)
Kitir	: Yer adı (EUTS)
Kögür/Kügür/Kügör	: Gobi çölünde bir yer adıdır . (EUTS)
Kök Öng	: Kök Öng, Mavi Öng, Kök Öng nehri (OA)
Kömür-tag	: Gobi çölünde bir toponim (EUTS)
Kum (Kara K.)	: Kara Kum (OA)
Kuşalguk/Kuşalgak	
/Kuşlagak	: Kuşalguk, Kuşalgak, Kuşlagak, Kuşlagak (OA)
Küg(e)r (ö?)	: Yer ismi (ETG)
Küsen/Küşen	: Kuça şehri (ETG)
Lükçüng	: Toponim (EUTS)
Nuç	: Toponim (EUTS)
Ökçüng	: Toponim (EUTS)
Ötüken	: Ötüken ormanı, dağı, yeri (OA), Ötügen (EUTS)
Purum	: Doğu Roma, Rum, Bizans (OA)
Semdükü	: Toponim (EUTS)
Sıkap	: Toponim (EUTS)
Sipbaşı	: Toponim (EUTS)
Solmı	: Yer adı (M)
Songa	: Songa ormanı (OA)
Stravst	: Toponim (şehir adı) (EUTS)
Suyaklıg	: Toponim (EUTS)
Şantung	: Şantung ovası, Şantung ili (OA)
Şravst	: Stravastra şehrinin adı (EUTS)
Tabar	: Tabar (OA)
Tabgaç	: Çin, Çinli (OA)
Talas	: Toponim (EUTS)
Tamag	: Tamag Iduk Baş (OA)
Tarban/Tarman	: Kengü Tarban (OA)
Taşık baş	: Toponim (EUTS)
Tayakı	: Toponim (EUTS)
Temir Kapıg	: Demir Kapı (OA)
Termil	: Ak Termil (OA)
Tinsi Oglı	: Tinsi Oğlu; göğün oğlu (OA)
Togla	: Togla nehri (OA)
Togu	: Togu Balık, Togu şehri (OA)
Toksin	: Toponim (EUTS)
Tokuz Ersin	: Dokuz Ersin (OA)
Tögültün/Tügültün	: Tögültün ovası (OA)
Tujit/Tuşit	: Toponim (EUTS)

Tuluş	: Etnonim (EUTS)
Tüküz	: Toponim (EUTS)
Tüpüt	: Tibet (OA)
Türtkil Çok	: Toponim (EUTS)
Uçagan	: Skr. Hindistan'da bir şehir (ETG), Uçayan (EUTS)
Urıslum/Urıslım	: Kudüs şehri (EUTS)
Urupadatu	: Toponim (EUTS)
Uza	: Toponim (EUTS)
Üç birkü	: Bir yer ismi (ETG)
Yalturgan	: Toponim (EUTS)
Yar/Yer	: Toponim (EUTS)
Yarış	: Yarış ovası (OA)
Ygenkent	: Toponim (EUTS)
Yigen-kent	: Bir şehir adı (OA)

1.2.1.3. Dağ, Irmak, Deniz, Ülke vb. İsimleri

Altun yış	: Toponimdir. Büyük Altay dağı anlamında kullanılır. (EUTS)
Anupadat	: Bir gölün adıdır. (EUTS)
Çagay	: Hangay dağlarının güney kolları yöresi (EUTS)
Çi	: Çin (EUTS)
Çuş (o?)	: Bir göl veya nehir adı (ETG)
Enetkek/enetkeg/entkek	: Hint, Hindistan, Hintli (EUTS)
Ertiş/İrtiş	: İrtiş nehri (OA)
Hatai	: Çin (EUTS)
Kadın	: Memleket adı (?) (EUTS)
Kadırkan	: Kadırkan Ormanı, dağı, Kingan dağı (OA), Kadikan (EUTS)
Kara/kra	: Kara, bir gölün adı (ETG)
Kazluk	: Göl adıdır. (EUTS)
Ki	: Çin (EUTS)
Kögmen	: Kögmen dağı, ormanı, Sayan dağı (OA)
Kömür tag	: Bir dağ adı (EUTS)
Kuu	: Çin (EUTS)
Küisen/Küşan	: Bir ülke adı (EUTS)
Küne	: Nehir adı (EUTS)
Küşen	: Ülke adı (EUTS)
Matyadiş	: Hindistan'da bir devlet adı (EUTS)
Mha cinadiş	: Büyük Çin memleketi (EUTS)
Orkun	: Kuzey Moğolistan'da ve Sibirya'da, Hangai dağlarından kuzeye akan Orhon nehri (ETG)
Öng	: Kök Öng, Mavi Öng nehri; renk (OA)
Purum/Purım	: Doğu Roma (EUTS)
Selenge	: Selenge nehri (OA)

Sındu	: Hindistan (EUTS)
Soña (-u- ?)	: Ormanlı bir dağın adı (ETG)
Sükü Öken	: Bir nehir adı (EUTS)
Şagam	: Suriye (EUTS)
Tavgaç/Tvgaç	: Çin (EUTS)
Töngker/Töngkes	: Töngker dağı, Töngkes dağı (OA)
Tübüt/Tüpüt	: Tibet (EUTS)
Türgi	: Türgi Yargın gölü (OA)
Yargun	: Turgı Yargun gölü (OA)
Y(a)r-ögüz	: Nehir adı (ETG)
Yaşıl Ögüz	: Yeşil nehir, Sarı nehir (OA)
Yinçü Ögüz	: Yinçü nehri, İnci nehri (OA)

1.2.1.4. Millet, Boy, Aşiret İsimleri

Altı (Çub Soğdak)	: Kavim adı, Altı Çub Soğdak (OA)
Altı (Sir)	: Kavim adı, Altı Sir (OA)
Apar	: Kavim adı, Avar (OA)
Argu/Arsugu	: Talas ve Balasagun arasındaki halk ve yer (ETG)
Altun arugu	: Bir boyun, halkın adıdır. (EUTS)
Apar	: Avar (etnonim) (EUTS)
Az	: Kavim adı, Az (OA)
Basmıl	: Kavim adı, Basmıl (OA)
Bayırku	: Kavim adı, Bayırku, Yir Bayırku (OA)
Berçik	: Kavim adı, Berçik, Persli, İranlı (OA)
Çigil	: Bir Türk kabilesi (ETG)
Çik	: Kavim adı, Çik (OA)
Çub	: Kavim adı, Altı Çub Soğdak (OA)
Çürşet	: Çürşet, kavim adı (EUTS)
Ediz	: Kavim adı, Ediz (OA)
Enetkek/Entkek (Soğd.)	: Hintli, Hint (ETG)
İzgil	: Kavim adı, İzgil kavmi (OA)
Karluk	: Kavim adı, Karluk boyu (OA)
Kırkız	: Kavim adı, Kırgız (OA)
Kıtany	: Kavim adı, Kıtay (OA)
Kök Türk	: Kavim adı, Kök Türk, Gök Türk, Mavi Türk (OA)
Kurıkan	: Kavim adı, Kurıkan boyu, Üç kurıkan; çadır (OA)
Mongul	: Kavim adı (EUTS)
Oguz	: Kavim adı, Oğuz boyu; Üç Oğuz; Dokuz Oğuz (OA)
Ok On	: Kavim boyu, On Ok boyu (OA)
On	: Oon, On-Kabile, yani Batı Türkleri (ETG)
On Ok	: Kavim adı, On Ok boyu (OA)
Otuz Tatar	: Kavim adı, Otuz Tatar (OA)
Sir	: Kavim adı, Türk Sir Milleti, Altı Sir (OA)

Sogdak	: Kavim adı, Soğd (OA)
Sogud/Sogd	: Kavim adı, Soğd (OA)
T(a)g (Yazıtlar)	: Halk adı (ETG)
Talas	: Garp Türkleri elinde bir şehir ve yer, sonraki adı : Evliya-ata (ETG)
Tangut	: Kavim adı, Tangut (OA)
Tarduş	: Kavim adı, Tarduş; Türk devletinin batı kısmı (OA)
Tat	: İranlı (EUTS)
Tatabı	: Kavim adı, Tatabı (OA)
Tatar	: Kavim adı, Tatar, Otuz Tatar, Dokuz Tatar (OA)
Tezik	: Kavim adı, Tacik veya Arap (OA)
Tokar	: Kavim adı, Tokar, Tohar (OA), Tohrı/Tokar (ETG)
Tokuz Oguz	: Kavim adı, Dokuz Oğuz (OA)
Tokuz Tatar	: Kavim adı, Dokuz Tatar (OA)
Tongra	: Kavim adı, Tongra (OA)
Tölis	: Kavim adı, Tölis; Türk devletinin doğu kısmı (OA)
Tupa	: Kabile adı (EUTS)
Tuygun/Toygun	: Kavim adı, Tuygun İlteber (OA)
Tuygut/Toygut	: Kavim adı, Tuygut, Toygut (OA)
Türgiş	: Kavim adı, Türgiş (OA)
Türk	: Kavim adı, Türk . (OA), Türük (EUTS)
Uygur	: Kavim adı, Uygur (OA)
Üç Kurikan	: Kavim adı, Üç Kurikan (OA)
Üç Oguz	: Kavim adı, Üç Oğuz (OA)
Yir Bayırku	: Kavim adı, Yir Bayırku (OA)

1.2.1.5. *Kitap, Dergi vs. İsimleri*

Çüen-tsiu adı.	: Konfüçyus'un ünlü "İlk ve sonbahar" adlı eserinin (EUTS)
-------------------	---

1.2.1.6. *Resmî veya Özel Kurum, Dernek, Şirket vs. İsimleri*

Çitavan (Skr.)	: Bir manastır adıdır. (EUTS)
Suvasdik-si	: Bir manastır adıdır. (EUTS)
Şrinalandrin	: Bir manastır adı. (EUTS)
Tamasavan	: Bir manastırın adıdır. (EUTS)

1.2.1.7. *Hayvan İsimleri*

Az (yagız at)	: Az (bir at ismi veya rengi) (OA)
Azman (ak at)	: Azman (bir at ismi) (OA)
Ögsüz	: At ismi, Ögsüz ak at; annesiz, öksüz (OA)

1.2.2. Cins İsimleri

1.2.2.1. Hayvan, Bitki ve Eşya İsimleri

1.2.2.1.1. Hayvan İsimleri

açagram	: Yılan kelimesiyle beraber “Boa constrictor” yılanının adıdır. (EUTS)
adgar/adgır	: Aygır (EUTS)
adgırak	: Dağ keçisi, dağ tekesi, geyik (EUTS)
adgırlık	: Yılkı, hara (EUTS)
adug	: Ayı (EUTS)
adugun	: At (sürüsü) (ETG)
ak bi	: Kır at, beyaz at (EUTS)
añ/eñ	: Av hayvanı (ETG)
arslan/erslan	: Arslan (EUTS)
at	: At (OA)
azman	: İğdiş at (ETG)
bars/barz	: Pars (EUTS)
bağa	: Kara kurbağa, odlu bağa (EUTS), baka (ETG)
balıg/balık	: Balık (EUTS), balak/balık (ETG)
bıçın/biçin/pecim/pcem	: Maymun (ETG)
boga	: Boğa (EUTS)
botu	: Deve yavrusu (ETG)
böri/büri/bürü	: Kurt (EUTS)
bugra	: Erkek deve (ETG)
bugu	: Geyik (EUTS)
buka	: Boğa (OA)
buymıl	: Bir nevi kuş (ETG)
buzagu/pûzâgu	: Buzağı (ETG), bozagu (EUTS)
çimeli/çömeli/çümeli	: Karınca (EUTS)
eçkün	: Keçi (ETG)
elik	: Yabani keçi (ETG)
enüg/enük	: Hayvan yavrusu (EUTS)
erkeç	: Genç teke (EUTS)
eşkek	: Eşek (EUTS), eşgek (AY), esgek/eşgek : Eşek (ETG)
hara huş	: Kartal (EUTS)
harga	: Karga (EUTS)
honguz	: Böcek (EUTS)
huş	: Kuş (EUTS)
ımgâ	: Dağ keçisi (EUTS)
ıt/it	: It, köpek (EUTS)
ingek/inkek	: İnek (EUTS)
irbiç/irbiz	: Porsuk (EUTS)
irk	: Koyun (EUTS)
kadaş/katas	: Akrep (EUTS)

kaplan	: Kaplan (EUTS)
kara	: (Ehli) hayvan (ETG)
kara kulak	: Tarla faresi (EUTS)
karakuş	: Karakuş (M)
karga	: Karga (ETG)
karlıgaç	: Kırlangıç (EUTS)
kaz/hkâz	: Kaz (ETG)
kekelik	: Keklik (ETG)
kekük	: Guguk kuşu (ETG)
kelen	: Gergedan (EUTS)
keyik/kiyig	: 1. Geyik 2. Vahşi hayvan (EUTS), keyik/kiyik (ETG)
kiyand	: Gergedan (EUTS)
kirpi	: Kirpi (EUTS)
kiş	: Samur (OA)
koburga	: Baykuş (EUTS)
koç	: Koç (EUTS)
koçkar	: Koç (EUTS)
koçungar	: Koç (EUTS)
kogu	: Kuğu kuşu (EUTS), kuğu (ETG)
koin	: Koyun (EUTS)
kon/kony/koy/koyñ	: Koyun (ETG), hoyın/koyın (EUTS)
konguz	: Kurt, böcek (EUTS)
kögürçgün/kögürçken /kögürçün	: Güvercin (EUTS)
kölük/külük	: Yük hayvanı (EUTS)
kulun	: Tay, kulun (ETG)
kumursga	: Karınca (ETG)
kunduz/kuntuz	: Kunduz (EUTS)
kurt	: Böcek, kurt (EUTS)
kurt konguz	: Böcek (EUTS)
kuyamg	: Tavşan (EUTS)
kuzı	: Kuzu (M) , kozi (ETG)
küskü/küzgü	: Fare (EUTS)
laçın	: Doğan , şahin (ETG)
lagzın	: Domuz (OA)
manu	: Yabani bir hayvan, istep kedisi (EUTS)
miñü	: Binek hayvanı (ETG)
miskiç	: Kedi (EUTS)
muigak	: Dişi geyik (EUTS), muygak (M)
nekdi	: Bir çeşit yılan (EUTS)
oglak	: Oğlak, keçi yavrusu (EUTS)
ödirek	: Ördek (EUTS)
ögür	: Sürü, hara (ETG)
öküz	: Öküz (ETG)
öpüp	: Bir cins kuş (EUTS)

özlük	: Kendine ait, şahsî, binek atı (OA)
sagızgan	: Saksığan (ETG)
sıçgan/sıçkan	: Sıçan , fare (EUTS)
sıgun	: Sığın, geyik, yabani geyik (OA)
singek	: Sinek (EUTS)
sukak	: Beyaz geyik (M)
süglün	: Sülün (EUTS)
şunkar	: Atmaca, çakır kuşu (EUTS)
tabışgan	: Tavşan (OA)
tadun	: Dana (EUTS)
tagu	: Tavuk (EUTS)
takıgu	: Tavuk (EUTS) , takıgu/takıku/tkıgu (ETG)
tavışgan/tavışkan/tavşan	: Tavşan (EUTS), tawışgan/tawışkan/tuiskam (ETG)
tawar/twâr	: Davar (ETG)
tebi	: Deve (OA), tebe/tewe (ETG)
teglüken	: Akbaba (M)
teke	: Keçi (EUTS)
teke	: Teke (M)
teyeng	: Sincap (OA)
tilkü	: Tilki (ETG)
togan	: Doğan (ETG)
tonguz	: 1. Domuz 2. Kurt, böcek (EUTS)
torpı	: Dana (EUTS), torpı (M)
туруñaya	: Turna (ETG)
ud	: Sığır, inek, öküz (EUTS)
ulag	: Ulak, yük hayvanı (EUTS)
ular	: Keklik (ETG)
übüp	: Hüthüt (ETG)
yang/yanga	: Fil (EUTS)
yılhı/yılkı/yıllık	: Hayvan sürüsü (at, davar) (EUTS), yılkı/yilk (ETG)
ylan	: Yılan (EUTS), yılan/ylam (ETG)
yont/yunt	: At (EUTS)
yuy	: Bir nevi kuş (?) (M)

1.2.2.1.2. Bitki İsimleri

abın/evin	: Yemiş, hububat tanesi, tohum (EUTS)
abiruş	: Ağaç (?) (M)
abra	: Arpa (EUTS) , arpa (ETG)
amrtapada (Skr.)	: Bir ağacın adı (ETG)
artuç	: Ardıç (EUTS)
artun	: Kimyon (ETG)
badyan	: İlaç olarak kullanılan bir bitkidir (EUTS)
bıdbul/bıbul/bıtmıl	: Biber (EUTS)
borluk	: Bağ (ETG)

borsu	: Fasulye (EUTS)
buda	: Üzüm (EUTS)
bugan	: Bezelye türünden bir sebze (EUTS)
bugday	: Buğday (ETG)
burçak	: Bezelye, burçak (EUTS), burçak/purcâhk (ETG)
butıg/butık/putıg	: Budak, dal (EUTS)
büken	: Bir kavun türü (EUTS)
bür/pür	: Tomurcuk (EUTS)
çagay	: Bir bitki adı (olsa gerek ?) (EUTS)
çakı	: Isırgan otu (bitki) (EUTS)
çeçek/jejek	: Çiçek (ETG)
çıg	: Bir bitki adıdır.
çigidem	: Bir bitki (EUTS)
çimgen	: Çayır, çimen (EUTS)
çüsüm	: Dut (EUTS)
çüsüm söğüt	: Bir ağaç türü (EUTS)
dana	: Nar (EUTS)
erük	: Erik (ETG), erük/örük (AY)
1	: Nebat, ekin, orman (ETG)
ıgaç	: Ağaç (ETG)
1 ıgaç	: Ağaç (EUTS)
1 tarıg	: Ekin (EUTS)
imirt söğüt	: Bir ağaç türü (EUTS)
it burnı	: İt üzümü (yabani gül meyvası) (ETG)
it üzümü	: Yabani üzüm (EUTS)
kabak	: Kabak (EUTS)
kagun	: Kavun (EUTS)
kaka tau	: İlaç olarak kullanılan bir yemiş (EUTS)
kamgak	: Bir nevi nebat (ETG)
kamış/kamuş	: Hint kamışı, bambu, kamış (ETG)
karba	: İlaçlık bir bitki türü (EUTS)
katırgan	: Akasya'ya benzer bir ağaç (EUTS)
kaula	: Sebze (EUTS)
kekre	: İlaç olarak kullanılan bir bitki (EUTS)
kentir	: Kenevir (ETG)
kısırın	: Bir bitki adı (EUTS)
konak	: Dan (ETG)
koz	: Ceviz (EUTS)
kpra	: Ağaç çileği, rubus idaeus (EUTS)
kulun	: Bir çiçek türü (EUTS)
kuşdı	: "Costus" adlı bir bitik olup, kökü ilaç yerine kullanılır . (EUTS)
kuva/kua	: Çiçek (EUTS)
künçi	: İlaç yerine kullanılan "abrus precatorius" adlı bitki (EUTS)
küşti	: İlaç olarak kullanılan bir bitki çeşidi (EUTS)

mırç/munç	: Biber (EUTS)
nara	: Nar (yemiş) (EUTS)
narun	: “Naruan” adlı bir ağaç çeşidi (EUTS)
nukut	: Nohut (EUTS)
od/ot	: Ateş, ot, bitki, ilaç otu (EUTS)
ot yığaç	: Ot ve ağaç (EUTS)
oy	: Kamış, saz (EUTS)
öyür	: Darı (EUTS)
patpathi/pidbidi/pitbidi	: Biber (EUTS)
sadun/satun	: Sarımsak (EUTS)
salsöyüt :	: Söğütün bir türü (EUTS)
sargan	: Sert, katı ve çorak arazide yetişen kuru bitki (EUTS)
sat ığaç	: Sat ağacı (EUTS)
satun	: Sarımsak (EUTS)
sınçgan/sançkan/sırınçan	: Musa ağacı, Lycium europeum (EUTS)
sogan	: Soğan (ETG)
söğüt	: Ağaç (ETG)
sukar	: Bir bitki türü (EUTS)
sulamı	: Bir bitki (EUTS)
supsup	: Bir çiçek türü (EUTS)
süksük	: Saksaul ağacı, odunu (EUTS)
taban	: Bir çeşit bitki (EUTS)
tabılku	: Bir çeşit bitki (EUTS), tabılgı (ETG)
tal	: 1. Dal 2. Söğüt ağacı (EUTS)
talız	: Bir çeşit bitki (EUTS)
taluk	: Tedavide kullanılan bir bitki türü (EUTS)
tarıg/tarık	: Darı, hububat (EUTS)
tograk	: Kavak (ETG)
toz	: Kayın ağacı (ETG)
tögü	: Darı (EUTS)
turma	: Turp (EUTS)
tut	: Karaçam (ETG)
tuturkan	: Piriç (EUTS)
tülüg	: Şeftali (EUTS)
tülüg erük	: Kayısı (ETG)
usbad	: İlaç yerine kullanılan bir bitki adı (EUTS)
uskada	: İlaç yerine kullanılan bir bitki (EUTS)
uskun	: Sarımsak, soğan (ETG)
uşır	: Bir bitki adı (EUTS)
üsüm/üzüm	: Üzüm (EUTS)
üyür	: Lapa, bulgur (EUTS)
üyür	: Darı (ETG)
yagak	: Ceviz (ETG)
yasımuk	: Darı (EUTS)

yemiş/yimiş	: Yemiş (ETG)
yıvılgı/yıvılgı	: Bir çeşit ağaç (EUTS)
yigde	: Bir çeşit bitki (EUTS)
yoldurgan	: Bir bitki adı (EUTS)
yornçka/yorunçka	: Yonca (EUTS)
yörge	: Bir çeşit bitki (EUTS)
zira	: Anis, bir bitki (EUTS)

1.2.2.1.3. Eşya İsimleri

açkaç	: Anahtar (ETG)
adı	: Çatal (M)
ayak	: Fincan, kadeh (ETG)
badruk	: Bayrak (ETG)
bag	: Bağ, bohça, bölük (ETG)
bagça	: Bohça, bağ, çıkın, paket (EUTS)
bağış	: Halat (ETG)
bakanak	: Nal (EUTS)
baltu	: Balta (ETG), balto/baltu (EUTS)
ban	: Üzerine yazı yazılan tahta, yazı tahtası (EUTS)
banting	: Oturmaya mahsus sıra (EUTS)
barçin	: Bir nevi kumaş (ETG)
barku/burku	: Trompet (EUTS)
berge/berke/berge	: Kamış, çubuk (ETG), berge/berke/bergü/berge (EUTS)
bı/pi	: Bıçak (ETG)
bı bıçku	: Bıçak (EUTS)
bıçak/biçek	: Bıçak (ETG)
bıçgu	: Bıçak, bıçkı (ETG)
bilbağı	: Belbağı, kuşak, kemer (EUTS)
bilegü	: Bileği (EUTS)
bogagu	: Kelepçe, bent, bukağı (EUTS)
boyunduruk	: Boyunduruk (ETG), boyunduruk/boyuntruk (EUTS)
bögde/bökte	: Haçer (ETG)
bukaç	: Tencere (EUTS)
bukarsı	: Bağ (ETG)
burgu	: Boru (ETG)
burgu/burku	: Trampet (EUTS)
burnaç	: Göğüm, ibrik (EUTS)
buruntuk	: Gem (EUTS)
çam	: Çanak, çömlek (EUTS)
çan	: Çanak (EUTS)
çanak	: Çanak, kap, ölçü kabı (EUTS)
çang	: Çan (EUTS)
çaruk	: Çank (EUTS)

çıda	: Söngü, mızrak, cıda (EUTS)
çıwga	: Ökse çubuğu (ETG)
çomurmuş	: Sulu şeyleri almaya mahsus kepçe (ETG)
çubık	: Çubuk (M)
depter	: Defter (EUTS)
drzul/trzul	: Yabaya benzer üç dişli bir alet (EUTS)
ed	: Madde, mal (ETG)
egdü	: Eğri bıçak (ETG)
erüş	: Arış, mensucatta boy ipliği (ETG)
esiç/isiç	: Kazan (ETG), esiç/eşiç/işiç (EUTS)
estup/stup/stupa/supurgan	: Aziz ölünün yadigar olarak bıraktığı eşyayı saklayan sandık (EUTS)
eşük	: Örtü (EUTS)
ıııg	: Kablo (ETG)
ider	: At eğeri (EUTS)
idiş	: Kap (ETG)
ilgek	: Kanca (M)
irpâk	: Bıçkı, kesme aleti (EUTS)
işg(ü)ti/işgürti (yazıtlar)	: Diba denilen ipek kumaş (ETG)
işiç	: Çömlek (ETG), içiç/isiç/işiç (EUTS)
işik	: Eşik (ETG)
işin	: Saç örgüsü (ETG)
itig	: Alet (ETG)
kab	: 1. Torba (ölçü olarak) 2. Deriden torba (EUTS)
kaban	: Tabak, tepsi (EUTS)
kagal/kagıl	: Kırbaç (ETG)
kagda/kegde/kegd	: Kağıt (EUTS)
kalkan	: Kalkan (EUTS)
kamıç	: Kaşık (ETG)
kamkı	: Pamuklu kumaş örtüsü (EUTS)
kanglı	: Kağnı, araba (EUTS)
kapag/kapağ/kapıg	: Kapı (ETG)
kapak	: Kapak (ETG)
kapçuk	: Keten torba (EUTS)
kaskuk/kazguk	: Kazık (EUTS)
kasuk	: Çivi (EUTS)
kaşuk	: Kaşık (EUTS)
keged	: Kağıt (EUTS)
kelem/kelim	: Kalem (EUTS)
kemi/kimi	: Gemi (ETG)
kerik	: İşkence aleti (M)
kısgaç/kısgıç/kııskaç/kızgaç	: Kısgaç, küçük boyunduruk (ETG)
kitab	: Kitap (EUTS)
kitmen	: Kazma, bel (EUTS)
kiz	: Kap (ETG)

kokpu	: Pamuklu keten (EUTS)
kongragı	: Çan (EUTS)
kopuz	: Kopuz (ETG), hobuz/kobuz (EUTS)
kölüñü	: Nakliye vasıtası, taşıt (ETG)
könek/könyek	: Kova (ETG)
közüngü	: Ayna (ETG) , küsüngü (EUTS)
közünük	: Pencere (ETG)
kur	: Kuşak (ETG) ?
kur	: Kemer , toka (EUTS)
kurikan	: Çadır (EUTS)
küb	: Çömlek (mayi ölçeği) (EUTS)
küvrüg	: 1. Davul 2. Köprü (EUTS)
lurzi	: Topuz, sopa (EUTS)
neng	: Nesne, şey, mal, eşya (OA)
oçuk	: Ocak (OA), oçak/oçık/oçuk (ETG)
ok	: Ok (OA)
orgak	: Orak (EUTS)
orung	: Bayrak (EUTS)
oy	: Boru, delik (ETG)
ögdüş	: Ağaç yarmaya mahsus ağaçtan çivi,ağaç kama (EUTS)
örtgü/örtkü	: Örtü (EUTS)
örtük	: Örtme, örtü (ETG)
piçek	: Bıçak (EUTS)
sagır	: Tencere (ETG)
sanç	: Deriden çanta (EUTS)
sançığ	: Kanca (EUTS)
sapan	: Saban (EUTS)
sırıçka	: Cam, sırça (ETG), sırçka (EUTS)
sırık/sırık	: Sırık (EUTS)
suk	: Fırça (M)
sunçuk	: Dilenci kasesi (M)
sunçuk	: Yastık (?) (EUTS)
süngü	: Mızrak (M), söngi/sönggü/süngü (EUTS)
şire	: Masa (EUTS)
tabar/tavar	: 1. Davar, mal, ticaret eşyası 2. Çin kumaşı (EUTS)
taç/taj	: Taç (EUTS)
tagar	: Torba, dağarcık, dağar (EUTS)
taışing	: Büyük taşıt aracı (EUTS)
talguk	: Kazık, çivi (EUTS)
tamburi	: Tambur (?) (EUTS)
tarazuk/tirazuk/trazuk	: Terazı (EUTS)
tarmak	: Pencere, tırmık (EUTS)
tepter	: Defter (EUTS)

tergen	: Araba (EUTS)
terlik	: Terlik (EUTS)
tingçan	: Kandil, lamba (EUTS)
tingrag/tingrak/tırangak	: Pençe, tırnak (EUTS)
tokıgu	: Davul tokmağı (ETG), tokıga/tokıgu(EUTS)
tolkuk/tulkuk	: Yüzme tulumu, torba (EUTS)
töşek	: Döşek, yatak (ETG)
tuluk	: Tulum (EUTS)
tülit/tült	: Baş yastığı (EUTS)
tüşek	: Döşek (EUTS)
tütsük/tützük (-g ?)	: Tütsü, buhur değneği (ETG)
uçrug	: Bayrak şeridi (ETG)
ulun	: Sap (M)
üçürgü	: At örtüsü (ETG)
ütüg	: Ütü (EUTS)
üzengü	: Üzenği (EUTS)
ya	: Yay (ETG), yay/yai (EUTS)
yad	: Yağmur taşı (ETG)
yançuk	: Kese, torba, cep (EUTS)
arak/yarık	: Silah (OA)
yegü	: Tıraş bıçağı (EUTS)
yigne	: İğne (EUTS)
yilpigü	: Yelpaze (ETG)
yoğurkan	: Yorgan (ETG)
yükün	: Dizgin (ETG)
yülegü/yüligü/yülügü	: Ustura, bıçkı (EUTS)

1.2.2.2. Mekan ve Yön İsimleri

1.2.2.2.1. Mekan İsimleri

agıl	: Ağıl (EUTS)
aglak	: Boş ve ıssız yer (EUTS)
alaçuk	: Kulübe (M)
aravadana/arayadana	: Manastır (EUTS)
arkuy	: Siper, mevzi, kale, istihkam, çukur, dere (OA)
art	: Geçit (ETG)
askug	: Askı, çardak (M)
aşlık	: Mutfak (EUTS)
ataz	: Sulama kanalı (M)
ayas/ayaz	: Ayaz, serinlik (EUTS)
ayuk	: Söz söylenen yer, hükmünün geçtiği yer, sözün geçtiği saha (OA)
balık	: Şehir (OA), balığ/balık (EUTS)

bark	: Bark, ev , mezar, türbe, abide , abide mezar (OA), bark/park (ETG)
bataklık/batıklık /pattihlik	: Abdesthane (ETG)
beltir	: Dört yol ağzı (ETG)
bolung/bulung	: Köşe, yan, taraf, cihet (EUTS)
bök	: Zindan (EUTS)
buçgak	: Bucak, köşe (EUTS)
çaidan	: Tapınak, mabed, ibadetgah (EUTS)
çaytı	: Manastır (EUTS)
çekür	: Çukur (EUTS)
çorak	: Çorak, susuz yer (OA)
çöl	: Çöl (OA)
çu	: Ekin yeri, ekin tarlası, arazisi (EUTS)
eb	: Ev, merkez, ordugah (OA), eb/ew/ew (ETG)
ergü	: İkametgah, ev (ETG)
evir	: Daire, çevre, muhit (EUTS)
gonag	: Konak (EUTS)
ısırka	: Köşk, saray (M)
içgerü	: Enderun, saray içi (EUTS)
ik	: Kenar, kıyı (?) (EUTS)
ikin ara	: İki arasında (EUTS)
il	: Ülke (M)
il ebi	: Hükümet konağı (EUTS)
il örgin	: Saray (EUTS)
inçü	: Devlete ait topraklar (EUTS)
indin	: Sınır, hudut (EUTS)
ir	: Taş yer (EUTS)
irin	: Kenar, kıyı (EUTS)
kabuçak	: Kovuk (EUTS)
kaçıg	: Geçit istasyonu (ETG)
kala	: Kale, şehir (EUTS)
kalak	: Kale, gök (EUTS)
kalık	: Yukarı kat, kule (ETG), kalıg (EUTS)
kargu/karguy	: Nöbetçi kulesi, dağ tepelerinde haber vermek için yapılan kule, düşmanı haber vermek için yapılan ateş kulesi (OA)
karım	: Çukur, yalak, su hendeği, müstahkem yer (EUTS)
karşı	: Saray (ETG), karşı/karşı (EUTS)
kaznak	: Kiler (?) (M)
keçig	: Geçit (OA), keçüg (ETG), keçik/keçüg/keçük (EUTS)
kelkin	: Su hendeği (?) (EUTS)
keregü/kerekü	: Çadır, kışlık ev (OA)
kıdıg/kitig	: Sınır, kıyı (ETG)
kınlık/kıymılık	: Hapishane (ETG)
kıra	: Tarla , ekin yeri (EUTS)

kışlag	: Kışlak (ETG)
kıtıg	: Kıyı, sahil, kenar, sınır (EUTS)
kıy	: Sınır, hudud, mahalle (EUTS)
kidin	: Ev, bina (M)
kongu	: İkamet yeri (ETG)
korgan/kurgan	: Kale (OA)
kötki	: Yayla (ETG)
kuz	: Güneş görmeyen yer, gölgeli yer, dağın güneş görmeyen yamacı, kuzey yamacı (OA)
küdenlik (ö?)	: Misafirhane (ETG)
küzetri	: Çardak (M)
manistan	: Durak, durma yeri, ikamet yeri (EUTS)
ordu	: Merkez , payitaht, Kağanın oturduğu yer, hakanın oturduğu şehir, ordugah, karargah (OA), ortu/orto/ordu (ETG)
ornag	: Konaklama yeri, taht (ETG), ornak (EUTS)
ornangu	: İkamet yeri, yerleşme merkezi (ETG)
orom/orun	: konak (ETG)
orunluk	: Taht, yer (ETG)
ortu	: Orta (OA), orta/otra/orto (ETG), otra/otrı (M), otira/otra (AY), urtu/utra (EUTS)
oy	: Oyuk, çukur (EUTS)
öleñ	: Bataklık yer (ETG)
öng	: Sahra, çöl (EUTS)
öy	: Ev (EUTS)
sa	: Şato (EUTS)
sagr	: Sürgün avında hayvanların toplandığı yer (ETG)
sı	: Budistlere mahsus manastır (EUTS)
sıçı	: Sınır, hudut (EUTS)
sın	: Mezar (EUTS)
sim	: Sınır, hudut (EUTS)
sing/sinug	: Kiler (EUTS)
sozak/suzak	: Köy (EUTS)
taban	: Dağ geçidi (EUTS)
tarıg/tarık	: Ekin, ekilmiş saha
tarıglag	: Tarla (ETG), taraglag/tarıglag (EUTS)
tarlagu	: Tarla (EUTS)
tas/taş	: Dış,hariç (EUTS)
tavsang	: İlahi ve mukaddes yer (EUTS)
tebiz/teviz	: Kurak yer, otlakiye, çimenlik (EUTS)
tegre	: Çevre, daire, civar, etraf, dört taraf, etrafta (OA)
t(e)ñrilik/t(e)ñirlik	: Putlar mabedi, pagod (ETG)
toş (-u-?)	: Menba (ETG)
toy	: Balçık, şehir (ETG), toi/toy (EUTS)
töliš	: Türk devletinin doğu kısmı (ETG)
tör	: Ön, şeref yeri, şeref makamı (EUTS)

töş başı	: Bataklık, gölün derin yeri (EUTS)
turug	: Durak, otlak, sığınak, melce (EUTS)
tüp	: Dip (ETG)
tüşnek	: Konak, konaklama yeri, yerleşme merkezi (ETG)
uçrug	: Doruk, uç, zirve, baş (EUTS)
ul	: Zemin, toprak (ETG)
ulus	: Şehir, ülke, memleket, il, halk (OA)
uya	: Yuva, çukur, mağara (ETG)
üñür	: Mağara (ETG), üngür/ünkür (EUTS)
üt	: Delik, geçit (ETG)
yağışlıg orın	: Kurban mahalli (EUTS)
yaka	: Taraf, yan, civar (EUTS)
yarıg/yarık	: Kıyı, kenar (EUTS)
yaylag	: Yayla (ETG)
yer/yır/yırnı/yir	: Yer (ETG)
yungak	: Hamam (EUTS)
yurt	: Yurt (OA)

1.2.2.2.2. Yön İsimleri

al	: Yan, alt taraf (ETG)
alın	: Ön taraf (EUTS)
alt	: Alt (AY)
asra	: Alt (M)
batsık	: Batı (M)
bır/bir/biri	: Burada, sağ taraf, güney (ETG)
bırkaru	: Güney, cenup (EUTS)
bulung	: Cihet, taraf (OA)
çong	: Sol (EUTS)
eyegü	: Yan, taraf (EUTS)
içgerü/içkerü	: İçeri (EUTS)
il	: Ön taraf, şark, doğu (ETG)
ir	: Güney (EUTS)
ki	: Arka (EUTS)
ködün yıñak	: Cenup, güney (EUTS)
kurı	: Garp, batı (ETG)
kün	: Gün, güneş, cenup, güney (ETG)
kün batsıkıñaru	: Güneşin battığı yer, batı (EUTS)
kündin	: Cenup, güney (EUTS)
kündini	: Güney (EUTS)
kün ortu	: Cenuba doğru, öğle (EUTS)
oñ	: Sağ, doğru, batı, güney (ETG)
ön/öñ	: Ön, doğu (ETG)
öñü	: Ön (?) (ETG)
sarı	: Taraf, yön, cihet (EUTS)
singar/singar	: Burç mıntıkası, yön, taraf (EUTS)

sol	: Sol (ETG)
sol	: Sol, şark, doğu (EUTS)
süskün	: Arka (EUTS)
tag	: Dağ, kuzey (ETG)
tapık	: Ön, cihet önde olan (EUTS)
taş	: Dış (OA)
tegre/tekre/tikre	: Daire, çevre, civar, dört taraf (EUTS)
üşk	: Ön (ETG)
yan	: Yan, taraf (OA)
yanggak	: Yan taraf (EUTS)
yıñak	: Tarafına, taraf (ETG)
yır/yırı/yir/ır	: Orada, solda, kuzey (ETG)
yögerü/yökerü/yügerü:	Yukarı (EUTS)

1.2.2.3. Sayı İsimleri

altı	: Altı (OA), aldı/altı (EUTS)
altı kırk	: Otuz altı (EUTS)
altmış	: Altmış (ETG)
ban (Çin.)	: Onbin (EUTS)
bing	: Bin (OA), bın/biñ/min (ETG), ming/ming (EUTS)
bir	: Bir (OA), bir/pir (ETG)
bir yigirmi	: On bir (EUTS)
biş	: Beş (OA), bes/beş/biş/pes/phes (ETG), bis/biş (EUTS)
biş yüz	: Beş yüz (OA)
elig	: Elli (OA), elig/ilig (ETG)
ewin/iwin	: Yemiş, tane, sayı (ETG)
iki	: İki (OA), eki/iki (ETG)
kırk	: Kırk (OA)
kırk artukı yiti	: Kırk yedi (OA)
küldi	: Yüzbin (EUTS)
on	: On (OA)
otuz	: Otuz (OA), otoz/otuz (ETG), oduz/otuz (EUTS)
sekiz	: Sekiz (OA)
sekizon	: Seksen (EUTS)
tokuz	: Dokuz (OA), toguz/tokuz (EUTS)
tört	: Dört (OA)
tört bing	: Dört bin (OA)
tümen	: On bin (OA)
üç	: Üç (OA), üç/üç (ETG)
yigirmi	: Yirmi (OA), ygermi/yigrmi/ygrmi (ETG), yegirmi/yigirmi/ygrmi/ykrmi (EUTS)
yiti	: Yedi (OA), yiti/yte (ETG), yitegü/yitigü (EUTS)
yitmiş	: Yetmiş (OA)
yüz	: Yüz (OA), yüz/yüüz (ETG)

1.2.2.4. Akrabalık İsimleri

adaş kadaş	: Arkadaş, dost, ahabab, soy sop (EUTS)
aga/aka	: Ağabey, büyük kardeş (EUTS)
ana	: Ana (ETG)
apa	: Eslaf, abla (ETG)
apa	: Ecdad, büyük baba (OA)
ata	: Ata (ETG)
ata	: Baba (EUTS)
atı (yazıtlar)	: Erkek akraba (ETG)
atı	: Yeğen, kardeş çocuğu (OA)
baba	: Baba, peder (ETG)
bagar/bagir	: Sevgili, akraba (EUTS)
baltır	: Baldız (ETG)
bişük/böşük/büşük	: Beşik, dost, akraba, sevgili (ETG)
böşük tüngür	: Sihriyet, akrabalık (EUTS)
çıkan	: Yeğen, halazade, teyzezade (OA)
eçi	: Amca, ağabey (OA), eçi/içi (ETG), eçe/eçi (EUTS)
eçü	: Ecdat, ata, büyük baba (OA)
eke	: Abla (OA)
eke	: Abla, hala (ETG)
ini	: Küçük kardeş, kardeş (OA)
kadın	: Kayın (peder) (EUTS)
kagadaş	: Akraba, hısım (EUTS)
kang	: Baba, peder (OA)
karındaş	: Kardeş (ETG)
kelin	: Gelin (OA), kelin/keliñün (ETG)
kengçi	: Son beşik, sonuncu evlat (EUTS) ?
kız	: Kız , kız evlat (OA)
küdegü	: Güveyi, damat (ETG) ?
oglan	: Oğlan, oğul, çocuk, çocuklar (OA)
oglit	: Oğullar, çocuklar (OA)
ogul	: Oğul, çocuk, evlat (OA), ohol/ogul (ETG)
oguş	: Oymak, hısım, akraba, kabile, soy , sop, kavim,
kardeş,	aile, nesil, soy (OA)
ög	: Anne, üvey anne (OA)
ögüç	: Annecik (ETG)
singil	: Küçük kız kardeş (OA)
tagai	: Dayı (EUTS)
taygun	: Tay, çocuk, torun; taylar, çocuklar, torunlar (OA)
tegi	: Akraba (EUTS)
tüñür	: Akraba, dünür (ETG)
uguş/ûhûs/ukuz	: Kabile, nesil, akrabalık (ETG)
uma	: Anne (EUTS)
yegün/yigün	: Yeğen, küçük kardeş (OA), yken (EUTS)

yeñe	: Yenge (ETG), yenge/yengge (EUTS)
yurç	: Kayın birader, küçük kayın birader (OA), yorç (M)
yüzlüg	: Akraba (EUTS)

1.2.2.5. Gün, Ay, Yıl İsimleri

adına (Far.)	: Cuma günü (EUTS)
aram/ram (Hint.)	: Birinci ayın adı (ETG), aram/rem (EUTS)
Aram ay	: Uygurlar'da yılın ilk ayının adıdır. Altun-Ordu yarlıklarında "muharrem ayı" karşılığında kullanılmıştır, Göktürkler de kullanmışlardır. (EUTS)
bars/barz	: On iki hayvanlı Türk takviminde bir yılın adı (EUTS)
çakşapat	: Bir ayın adıdır. Uluğ bey takviminde 12. aydır. (EUTS)
çhşapat (Skr.)	: Oruç ayı. (EUTS)
hoyın/koyın	: On ikili hayvan takviminde bir yılın adıdır. (EUTS)
it yılı	: On iki hayvanlı Türk takviminin on birinci yılının adıdır. (EUTS)
mişi	: Soğd ayının 16. günü (EUTS)
nagram	: Soğd ayının 30. günü (EUTS)
nagrđ j-mnu	: Cuma günü (EUTS)
sıçgan/sıçkan	: 12'li hayvan takviminin bir yılı (EUTS)
takıgu	: Türkler'in on ikili hayvan takviminin bir yılı (EUTS)
tavişkan	: 12 hayvanlı Türk takviminin bir yılı (EUTS)
tişi yıl	: Dişi (kadın) yılı (EUTS)
yekşembi	: Pazar günü, yekşembe (EUTS)
yont	: Türkler'in on ikili hayvan takviminin bir yılı (EUTS)

1.2.2.6. Tek Olup Herkes Tarafından Bilinen Bazı Varlıkların İsimleri

aditya (Skr.)	: Güneş (ETG)
ai	: Ay (EUTS)
aldun/altun	: Zühre yıldızının adı, sabah (akşam) yıldızının adı (EUTS)
alp süngüş	: Bir ilah (yahut şeytan) adı (EUTS)
amanizi	: Şeytan adı (EUTS)
arwık tenri	: Tanrılar'dan birinin adı (EUTS)
asravag	: Bir günah adı (EUTS)
asun/aşun/ajun	: Dünya, kainat (EUTS), ajun/azun (ETG)
ayna	: Şeytan (EUTS)

babagir/babakir/bawagir	: Hayat, kainat (EUTS)
/bavagir/bayagir	: Hayat, kainat (EUTS)
berişti	: Melek, ferişte (EUTS)
evinlium	: İncil (EUTS)
ferişti/frişti	: Melek (EUTS)
gozmuza/hormuza	
/hoz gormuza	: 1. İndra ilahisinin adı 2. İlk insan (EUTS)
Horug	: İlah adı (EUTS)
Hroştag	: İlah, Tanrı adıdır (EUTS)
ırab	: Tanrı, Rab (EUTS)
irpis kudruğu	: Bir yıldızın adıdır (EUTS)
işuyazd	: Hz. İsa (EUTS)
kak	: Hak (arap) (EUTS)
kılınç tengrisi	: İş ve hareket tanrısı (EUTS)
kilimbi	: Şeytan adı (EUTS)
kuyaş	: Güneş (EUTS)
kün	: Güneş
kün ay	: Tanrı adıdır (EUTS)
küneş	: Güneş (ETG)
kün tengri	: Bir ilah, güneş tanrısı (EUTS)
lakşma	: Bir Tanrı (EUTS)
Mşiha	: İsa (EUTS)
nagıd	: Zühre yıldızı, akşam yıldızı, çoban yıldızı, sabah yıldızı (EUTS)
nara (Skr.)	: Cehennem (EUTS)
nepsiki	: Peri (EUTS)
Ogan/Ugan	: Allah, Tanrı (EUTS)
ongin	: Şeytan (EUTS)
padvahtag	: Tanrı adı (EUTS)
pratapan	: Cehennem adıdır (EUTS)
prişti	: Melek, ferişte, apostol (EUTS)
purva/pulgani	: Bir yıldız adı (EUTS)
Raksas	: Şeytan adı (EUTS)
Sagızgan	: Saksagan adlı bir yıldız (EUTS)
Saniçar	: Zühal yıldızı (EUTS)
Satabiş	: Bir yıldız adı (EUTS)
Satagiri	: Bir peri adı (EUTS)
sav	: Kainatın adı (EUTS)
tamu	: Cehennem, Cehennemlik (ETG)
tengri/tngri	: Allah, Tanrı, put, ruh (EUTS)
umay	: Bir ilahe adı, Umay (OA)
uru	: Şeytan adı (EUTS)
ülker	: Ülker yıldızı (EUTS)
yek	: 1. Şeytan 2. Peri (EUTS)

yıgaç	: Müşteri yıldızı (EUTS)
yilpag/yilpig	: Cin, hastalık şeytanı (ETG)
yirtinç/yirtinçü/yirtünçü	: Dünya, alem, kainat (EUTS), yirtinçü/yirtünçü/yerteñcö (ETG)
Yırsuw	: Tanrı (EUTS)
Yışu	: Hz. İsa (EUTS)
yitiken	: (Yıldız kümesi) Büyük Ayı, Dübbüekber, Yedigir (ETG)
yultuz	: 1. Yıldız 2. Burç 3. Planet, gezegen (EUTS), yıldız/yiltız/yulduz /yultuz (ETG)
Zrua	: Zervan (ilah) (EUTS)

1.3. Yapılarına Göre İsimler

1.3.1. Kök İsimler

Tek heceden meydana gelen isimlerdir. Mesela : av, baş (yara), bit, bod, böz, çöp, kıl, kir, kön (deri), öng (renk), tal, ter, tuz, ün, ır/yır, ig/yig, saç vs.

1.3.2. Yalın İsimler

Birden fazla heceye sahip olduğu halde, kökleri tespit edilememiş, akrabası bulunamamış olan isimlerdir. Mesela : bakır/bakar, bulak, , ögen (çay, kaynak), saman, temir, tuman, yıpar, yumuş, öwke/öbke/öpke (akciğer), tamar/tamır, yürek vs.

1.3.3. İsimden Türemiş İsimler

-ç

ataç : Sevgili ata (ETG)

-ça/-çe

aşnuça : Önde, daha evvel, evvelleri (ETG)
Türkçe : Türkçe

-çak/-çek

koliçak	: Kolcuk (EUTS)
orinçak	: Emanet (EUTS), urunçak (ETG)

-cı/-çi

acıcı	: Hazinedar (EUTS)
alımçı	: Borç veren (EUTS)
añçı	: Avcı (ETG)
armakçı	: Hilekar, aldatici, sahtekar, hileci (OA)
arwıŝçı	: Büyücü, efsuncu, sihirbaz (EUTS)
aşçı	: Aşçı (ETG)
avcı	: Avcı (EUTS)
bağcı	: Bahçıvan, bağcı (EUTS)
balıkçı	: Balıkçı (EUTS)
basutçı	: Yardımcı (ETG)
bedizçi	: Resimci, ressam, nakkaŝ, heykelci (OA)
birimçi	: Borçlu (EUTS)
bogagulukçı	: Cellat, kâtil, boğazlayan (EUTS)
bokagçı	: Bukağı vuran, köstekçi (EUTS)
borçı	: 1. Bahçıvan 2. Üzüm vergisini toplayan memur (EUTS)
borlukçı	: Bahçıvan (EUTS)
bözçi	: Pamukçu, pamuk bezi yapan kimse, bezci (EUTS)
buŝıcı	: Sadaka dilenen; râhip (M)
buyançı	: İyiliksever, din adamı (EUTS)
çivgaçı tor	: Ağlatıcı, tor kurucu, tuzak kuran gibi manalarda olmalıdır. (EUTS)
erigçi	: (AY)
etçi	: Kasap
ezügçi	: (AY)
hundaçı	: Hırsız (EUTS)
ıgaççı	: Döŝemeci, möbleci (EUTS)
ilçi	: Elçi (ETG)
irinçkençüçi	: Acıyan, merhametli, ŝefkatli (EUTS)
iterçi	: Ŝahinci, doğancı, kuşçu (EUTS)
kalançı	: "Kalan" vergisini toplayan memur (EUTS)
kanglıçı	: Arabacı, kağmıcı (EUTS)
kapagçı	: Kapı bekçisi, kapı muhafızı (EUTS)
kemiçi	: Gemici (ETG)
keyikçi	: 1. Avcı 2. Geyik avcısı (EUTS)
kınçı/kınçı	: Ceza veren, ceza kesen (EUTS)
körümçi	: Falcı (ETG)

közetçi/küzetçi	: Muhafız, gözetici (EUTS)
kunhuaçı/kungkauçı	: Musikişinas (EUTS)
kuşçı	: Kuşçu (EUTS)
kügçi	: (AY)
küniçi	: Hasut, kıskanç, günüci (EUTS)
mangçı	: Avcı, izci (EUTS)
meriçi	: Yabani (EUTS)
otaçı	: Tabip (ETG)
oyunçı	: Çalgıcı, oyuncu (EUTS)
öçeşçi	: Öççü, intikamcı (EUTS)
ölüçi/ölütçi	: Kâtil (ETG)
ölümçi	: Ölüme mahkum (EUTS)
öpkeçi/öwkeçi	: Öfkeci (EUTS)
ötegçi	: Borçlu (ETG), ötegçi/ötekçi (EUTS)
ötügçi	: Ricacı, dilekçi, rica eden (EUTS)
pahuaiçi	: Bozguncu, tahrip edici, yıkıcı (EUTS)
puşiçi	: Dilenci (EUTS)
sabçı/sawçı	: Dilmaç, sözcü, haberci (ETG)
sasıçi	: Çöpçü (?) (M)
satıgçı	: Satıcı (EUTS)
sıgıtçı	: Ağlayıcı (OA)
sıgıtçı	: Cenaze alayı (EUTS)
sözçi	: (AY)
suwçı	: Kılavuz, pilot (ETG)
sügçi	: (AY)
sürçi	: 1. Boyacı 2. Çoban (EUTS)
tagunçı	: Prensin sadık ve meni tebaası, yaltakçı (EUTS)
tamgaçı	: Mühürdar, kâtip, damgacı (OA)
tapıgçı	: Hizmetçi (ETG), tabıgçı/tapagçı/tapıgçı (EUTS)
tarıgçı	: Köylü, ekinci (EUTS)
tayançı	: Müşavir, sırdaş (EUTS)
temirçi	: Demirci (EUTS)
tengriçi	: Tanrı'ya hizmet eden (EUTS)
tingçi/tingçi	: Haberci, casus (EUTS)
tilimçi	: Dilmaç, tercüman, mütercim (EUTS)
titigçi	: Alçı, duvarcı (EUTS)
tonguzçı	: Domuz besleyen (EUTS)
torçı	: Ağla avlanan, avda ağ kullanan (EUTS)
tötükçi	: Hakim (EUTS)
törüçi	: Muallim (ETG)
tsangçı	: Hazinedar (EUTS)
tunurçı (?)	: Fırıncı (F.W.K. Müller'in kaydına göre) (M)
turuşçı	: Savaşçı, davacı (EUTS)
tuzakçı	: Tuzak kurucu, tuzakçı (EUTS)
tuzçı	: Tuz satan (EUTS)

tuzumcu	: Yol kesen (EUTS)
udcu	: Çoban (ETG)
yadcu	: Büyücü, yağmur büyücüsü (ETG)
yagici	: Düşmancı, kumandan, düşmana karşı koyan (OA)
yagici	: Hasetçi, kinci (M)
yakşici	: Çilingir (M)
yakşici	: İdareci (EUTS)
yarlagkançuçı/yarlıkançuçı	
/yarlıgkançuçı	: Merhametli (ETG), yarlıkançuçı/yrlıkançuçı (EUTS)
yilviçi	: (AY)
yogcu/yugcu	: Yasçı, matemci, ağlayıcı (OA)
yolcu	: Yolcu, kılavuz, rehber (EUTS)
yorcu	: Kılavuz, rehber, yol gösterici (EUTS)
yuligci	: Yağmacı (OA)
yulugcu	: Satın alan, vergiye tabi olan (EUTS)
yumuşci	: Hizmetçi (AY), yumuşçı (EUTS)

-cıg/-çig/-çug/-çüg/-çık/-çik/-çuk/-çük

adinçig/addinçig/adinsig	: Başka, başkaca, çeşitli, özel, seçkin, mümtaz, üstün derecede, hayrete değer, şaşırtıcı (EUTS), adinçig/adinçik/adinsig (ETG)
amrançig	: (AY)
bedizçig	: (AY)
kasınçig	: Korkulu, korkunç (EUTS)
keyirgençik	: Karışıklık, isyan, kargaşalık (EUTS), keyirgençig (AY)
korkınçig/korkınçik	: Korkulan şey, korkunç (EUTS)
kösençig	: Arzu edilen, temenni edilen, istenen (EUTS), küsənçig (ETG)
muñadinçig	: Acaip, ızdırap verici (ETG)
ogşançig	: (AY)
ootçuk	: (AY)
otçuk	: (AY)
sogançig/sokançig	: Sevimli (ETG)
tanglançig/tanglançik	: Hayrete şayan, acaip, harika (EUTS)
tsuyurkançig	: (AY)
tübençik	: Tâbi olan, uyan (EUTS)
ulinçig	: (AY)
üzlünçig	: Fevkalade, üstün, olağanüstü (EUTS)
yarılınçig	: Parçalayıcı, ayırıcı (EUTS)
yarınçik	: Kötü, menfur (EUTS)
yarsınçig	: Menfur, iğrenç (ETG)
yirinçig	: Tekdire müstahak, iğrenç (ETG)

-çeng/-çang (-çeñ/-çañ)

ayançañ	: Saygı değer, hürmete layık (ETG)
kövençeng/küvençeng	: Mağrur, kibirlenen (EUTS)
sevinçeng	: Neşeli (EUTS)

-dem/-tem

bogdam	: Küf, küflü (ETG)
kündem	: 1. Güneş gibi , güneşe benzer parlak 2. Güneşli (EUTS)
tengridem/tengritem /tngridem	: İlahi, semavi (EUTS)

-daş/-deş

kagadaş	: Akraba, hısım (EUTS)
karındaş	: Kardeş (ETG)
körkdeş	: Kıyafette, güzellikte, endamde eş (EUTS)

-dı/-di/-tı/-ti

edgüti	: İyice, pek iyi, çok iyi (OA)
ertingüti	: Fevkalade çok, pek çok (OA)
içtirti	: İçeriye doğru, içe yönelmiş (EUTS)
katıgdı	: Çok katı, çok sert, çok sıkı, çok kuvvetli, adamakıllı, iyice (OA)
kıñırtı	: Eğri başlı (ETG)
öküşti	: Çokça, bolca, sık (EUTS)
öngdürti	: Şarkta, doğuda (ETG)
taşdırtı	: Dışarda (ETG), taştırtı (EUTS)
yigdi	: İyice, daha iyi, çok iyi (OA)

-gına/-gine/-kına/-kine

azgına	: Azıcık, azca, çok az (EUTS)
--------	-------------------------------

-kan/-ken

aşnukan	: Önceleri (EUTS)
tefiriken	: Yüksek bir ünvan (ETG)

-kaya/-keye/-kıya/-kiye/-kınyā/-kinye/-kıā

adakkaya	: (AY)
akurukaya	: (AY)
altunkaya	: (AY)
ançakıya	: kadarçık (M), ançakaya (AY)
antakaya	: (AY)
ataykaya	: (AY)
azkınyā	: Azıcık, pek az, biraz, az miktarda (OA), azkaya (AY), azkıā (EUTS)
balıkkaya	: (AY)
birerkeye	: (AY)
birkeye/birkiye	: (AY)
birlekeye	: (AY)
çibinkeye	: (AY)
katıgkıya	: Çok sert, kavi, berk (EUTS)
kavırakaya	: (AY)
kenckiye	: Yavrucuk (EUTS)
kiçigkeye	: Ufacık (AY), kiçigkiye (EUTS)
körklekeye	: (AY)
kurtkaya	: (AY)
kuşgaçkaya	: (AY)
küçkeye	: (AY)
künkeye	: (AY)
oglankaya	: (AY)
ongaykaya	: (AY)
ögükkeye	: (AY)
özkeye	: (AY)
sıçgankaya	: (AY)
singekkeye	: (AY)
tamızımkaya	: (AY)
tavratıkaya	: (AY)
teginçekeye	: (AY)
terkkeye	: (AY)
tilkeye	: (AY)
timinkeye	: (AY)

unakaya	: (AY)
uzkaya	: (AY)
üdünekeye	: (AY)
yakınkaya	: (AY)

-kıl/-kil

kızkıl	: Kırmızı (EUTS)
törtkil	: Murabba, dört köşe (ETG)
üçkil	: Üçgen (ETG)

-lı/-li/-lu/-lü

erli	: Erli, erkekli (EUTS)
ongalı	: Vazih, açık, belirli, belli (EUTS)
ögli	: Zeki, akıllı, düşünceli (EUTS)
tengrili	: Tanrılı (EUTS)
uvutlu	: Edepli, terbiyeli (EUTS)

-lag/-lg/-lig/-lık/-lik/-lug/-lüg/-luk/-lük

abamulug	: Daimi olan, ebedi , mengü, bengü, ölmez (EUTS)
açlık	: Açlık (EUTS)
adaklıg	: Ayaklı (EUTS)
adalıg	: Tehlikeli, korkulu (EUTS)
adgırlık	: Hara (ETG)
adırlımlıklıg	: Ayrılmaklı olan (EUTS)
adırlıg	: Sarıh, açık (ETG)
adıştıtlıg	: (AY)
adlıg/atlag/atlıg	: 1. Adlı, sanlı, ünlü, tanınmış kimse, ad almış 2. Atlı, sipahi, süvari (EUTS), adlıg/atlag/atlıg/atlıg (ETG)
adırlımlıklıg	: Ayrıлма (M)
adrukluğ/artukluğ	: Fevkalade (ETG)
agarlag	: Saygı değeri, hürmete layık, şerefli (EUTS)
agılık	: Ambar, hazine (EUTS)
agırlıg	: Muhterem, gebe (ETG), agarlag (M)
agızlıg	: (AY)
aglıg	: Hazine (EUTS)
agrıglıg	: Hastalık, sayruluk (EUTS)

aguluk/akuluk	: Ağılı, zehirli (EUTS)
ajunlug/azunlug	: Dünyevî, dünya ile ilgili (EUTS)
akıglıg	: Akan, akıcı, cereyanlı (ETG)
alınglıg	: Alımlı, almı olan (EUTS)
allıg	: Hileli, allı (EUTS)
altaglıg	: (AY)
altunlug	: Altınlı, altınla süslenmiş, altın gibi (EUTS)
aluklug	: (AY)
amraklıg/emraklıg	: (EUTS)
amranmaklag	: Sevmeye ait, şehvet (M)
amulluk	: Usluluk, sükunet (EUTS)
añlag	: Akıllı, zeki, anlayışlı (ETG)
apamulug	: (AY)
arıglıg	: (AY)
arıgsızlıg/k	: Pislik, kirlilik, murdarlık (EUTS)
arkalıg	: (AY)
arslanlıg	: (AY)
asangılag	: Sayısız (M) , asankılık (AY)
asıglıg	: Asılı, faydalı, kazançlı (EUTS), asaglag/asaglıg (M)
aşaylıg	: Niyetli (EUTS)
aşlık	: Aşhane, mutfak (ETG) , aşlıg (AY)
atkgalıg	: Bağlı, kelepçeli, bentli (EUTS), atkaklıg (AY)
atlıg	: Atlı, süvari, ata binen (OA)
avantlıg	: Sebepli (M)
ayaglag/ayaglıg/ayaglug	: Sanlı, hürmetli, itibarlı (EUTS)
ayınçlıg	: Korkulu, korkunç (EUTS)
azıglıg	: Azı dişi (EUTS)
azlık	: Azlık, kâfi, gelmeme (EUTS)
azraulıg	: (AY)
bag borluk	: Üzüm bağı (EUTS)
baglıg	: 1. Bağlı, tutuklu 2. Bohça, paket (EUTS)
bakırlag	: Bakırdan yapılmış (EUTS)
balıklıg	: Şehirli (EUTS)
baramlıg/barımlıg	: Müreffeh, varlıklı (ETG)
barıglıg	: (AY)
basguklug	: (AY)
başlaglıg	: (AY)
başlak/başlıg	: Başlangıç (EUTS)
başlıg	: Başlı, yaralı (EUTS)
bataklık/batıglık/pattihlik	: Abdesthane (ETG)
batutlug	: (AY)
beglik	: Beylik, bey olacak, beyliğe layık (OA)
bekiz belgölüg	: Açık, sarıh, belli (EUTS)
beklig/bklig	: Bağlı, kilitli, kapalı (EUTS)
belgölüg	: Bir alamette mücehhez; âşikar (M), belgölük (ETG)

berklik	: Muhafaza ederek (ETG)
bezeklik	: Süslenme yeri (EUTS)
biliglig	: Bilgili, bilgin (EUTS)
bilgisizlik	: Bilgisizlik, cehalet, ilmi olmayan (EUTS)
birimlig	: Borçlu (EUTS)
birtemlig	: (AY)
bişbalıklıg	: (AY)
bodlug	: Boylu (EUTS)
bodugluk	: Boyalı, renkli (EUTS), boduglug (M)
borlug/borluk	: Üzüm bağı (EUTS)
bosuşlug	: Kaygılı, kederli, üzüntülü (EUTS)
boşgutlug	: (AY)
bögülüg	: Bilgelik, alimlik (EUTS)
bölüklüg	: (AY)
bulunglug	: (AY)
burhan kutınlıg	: Buddha saadetine erişmiş (EUTS)
burhan kutlıg	: Buddha kutunda olan (EUTS)
burkanlıg	: (AY)
buşılıg	: Sadakaya muhtaç olan (EUTS)
butlug	: Bacaklı, butlu (ETG)
buyanlag/buyanlıg	: Mesut, mutlu, sevaplı (EUTS)
buzlug	: Buzluk (EUTS)
bügülüg	: (AY)
bürtüglüg	: Hissedilen, hissetme, duyma, duyu (EUTS)
çadıklıg	: Sakyamuni'nin ilk doğumu ve doğum tarihi (EUTS)
çatıklıg/çetiklik	: (AY)
çeçeklik/k	: Çiçekli (EUTS)
çevişlig	: Hileli (EUTS)
çhaşapatlıg	: Ahlaklı, ahlak törelerine uyan, saygı gösteren (EUTS)
çilteglig	: (AY)
çoğlug	: (AY)
dıdımlıg	: Taçlı (EUTS)
edgülüg	: İyilik, iyi (ETG), edgülüg/k (M)
edlig	: Müreffeh, kıymetli, varlıklı (ETG)
erdemlig	: Erdemli, faziletli, kabiliyetli (EUTS), edremlik (ETG)
erdinlig	: Değerli, kıymetli, cevahirle süslü, cevherli, murassa (EUTS), erdenilig/redinilig (ETG)
eriglig	: (AY)
erklig	: 1. Güçlü, kuvvetli, bahadır 2. Hükümdar, hakim 3. Zühre yıldızı (EUTS)
ertimlig	: Fani, geçici (ETG)
esenlig	: (AY)
eşilik/işilik/işilik	: Hanımlık, hatunluk, hamım olmağa layık (OA)

eşitmeklik	: Eşitmeklik, eşitmeli (EUTS)
etinlig	: 1. Kükreyen, cınlayan 2. Süslü (EUTS)
etlig	: Eтли, semiz (EUTS) *!
etlik	: Mezbaħa, et kesilen yer, salhane, kandra (EUTS) *!
etüzlüg	: Gövdeli, cisimli, vücutlu (EUTS), etözlüg (AY)
evirliğ	: (AY)
ewinliğ	: Gebe (ETG)
hıvliğ	: Kutlu (EUTS)
hualığ	: Hua çiçeği ile süslenmiş , çiçekli (EUTS)
içgeekliğ	: (AY)
içgerüliğ	: Saraya, hükümdara mahsus (EUTS)
içikliğ	: İçki, içecek, meşrubat (EUTS)
içliğ	: Yüklü (kadın, hamile (ETG)
igliğ	: Hasta (ETG)
iligliğ	: (AY)
illig	: İlli, vatanlı, memleketli, ülkelii, devletli (OA)
iñliđ	: (AY)
irinçüliğ	: Günahkar, suçlu, mücrim (EUTS)
irклиđ	: Kap, tencere (M)
irüliğ	: Muvafık, iyiye işaret, uygun, münasip (EUTS)
işliğ	: (AY)
itigliğ	: 1. Donatılmaş, mücehhez, hareketli 2. İşle uğraşan, iş edinmiş, işi olan kişi (EUTS)
itinliğ	: (AY)
kaçığlığ	: (AY)
kadaşlığ	: (AY)
kadulug	: Acı, dertli, kayđlı (EUTS)
kaganlığ	: Kağanlı, kağanı olan, müstakil (OA)
kalanlığ	: "Kalan" vergisi müellifi (EUTS)
kalıklığ	: (AY)
kalığ	: (AY)
kalınlık	: Bağ (?) (M)
kamağlığ	: Umumi olarak (EUTS)
kamışlığ	: Kamışlı, sazlı (EUTS)
kánamlag/kanamlığ	: Doymuş, tok (EUTS), kanımlığ (AY)
kanglılığ	: (AY)
kanlığ	: Han'lara ait bir vergi (EUTS)
kanlığ	: Kanlı (EUTS)
kanlığ	: Padişahi , hanlığ (ETG)
kapığlığ	: (AY)
karaklığ	: Güç, kuvvet, iktidar (EUTS)
karımlaklag	: İhtiyarlamaklı (EUTS)
karınçlığ	: Hakaret etme, aşağılama (EUTS)
karınlığ	: Karınlı, karına ait (EUTS)
karlığ	: (AY)

kataglıg	: Pek, katı (EUTS)
katıgılg	: (AY)
kavalıg	: Ekin adı (EUTS)
kedimlig	: Giyimli, giyim kuşanı olan, zırhlı (OA)
kegenlig	: (AY)
keklig	: Menfur (EUTS)
kemlig	: Hastalıklı (EUTS)
kenglig	: Genişlik (EUTS)
kergeklig	: Gerekli, mühim (ETG)
kerişlig	: (AY)
kesmeliğ	: Kesilmiş, kesmeli (EUTS)
keziklig	: Sırası gelmiş olan, nöbette olan (EUTS), keziglig (AY)
kınlık/kıyınlıg	: Hapishane, ceza evi (EUTS)
kılıklıg	: (AY)
kılmaklag/kılmaklıg	: Kılınan, icrası gereken (EUTS)
kılınçlıg	: Kılınçlı, iş yapıcısı (EUTS)
kınlıg	: Hapishane, ceza evi (EUTS)
kırgaglıg	: Kenarlı; saçaklı (OA)
kırtışlıg	: Güzel yüzlü (EUTS)
kışlık	: Kışlık (EUTS)
kıtıklıg	: Pamuklu (EUTS)
kıvlıg	: Mutlu, mesut, bahtiyar (EUTS)
kıyınlık	: Hapishane (ETG)
kızılıg	: (AY)
kin ağırlıg	: Tenasül uzvu (EUTS)
kırlıg	: Kirlı (EUTS)
kirtgünçülüğ	: Sofu, halim, imanlı (ETG), kirtgünçlüğ (EUTS)
kirtülüğ	: Mümin, inanmış kimse, dindar kimse (EUTS)
kizleğlig	: (AY)
kokuluk	: Koku, ıtr, ıtrıyat (OA)
kolulug	: (AY)
kolunlug	: Merhamet ederek, rica yollu (EUTS)
komsoluk	: Erzak deposu, anbar (EUTS)
konukluk	: Misafirlik, konukluk, menzil, konak (EUTS)
korkunçlug	: Korkunç (EUTS), korkınçlıg (ETG)
koşuklug/koşuluglug	: Koşulu, koşulacak olan, koşulmuş (EUTS), koşuglug (AY)
kozlug	: Kömürlü, ateşli (M)
köfençlig	: Kibirli, mağrur (EUTS)
kögüzlüg	: Düşünceli, dalgın (EUTS)
kögüzlüg/köküzlüg	: Kalbe yakın olan, yakın ve kıymetli olan (EUTS)
köligelik	: Gölgelek (EUTS)
kölüklüg	: (AY)
köngüllüg	: Akıllı, ferasetli, müdrık, gönüle yakın, sevilen (EUTS)

könilig	: Adil, dürüst, adilce (EUTS)
köplüg	: Şiş, şişlik, kabarma (EUTS)
körklüg	: Güzel; manzaralı (ETG), körglüg (EUTS)
körkmeklig	: Görme (EUTS)
körünçlüg	: Sergi iskelesi (ETG)
kösüşlüg	: Arzulanan, istenen, dilenen (EUTS)
közlüg	: (AY)
közünlüg	: Güçlü, kuvvetli (EUTS)
kudrukluğ	: (AY)
kullıg/kullug	: Hizmetçi, esir sahibi (EUTS)
kulluk	: Bir esir gibi (ETG)
kumlug	: Kumlu (EUTS)
kunçuylug	: Kraliçeye, prensese özgü (EUTS)
kurunlug	: Kurumlu (EUTS)
kuşlug	: Kuşlu (ETG)
kutılıg	: (AY)
kutgarmaglag	: Kurtulmaklık (EUTS)
kutlug	: Mesut, mutlu, kutlu (ETG)
kutrumaklag	: Kurtulmaya mahsus (M)
kuvraglıg	: Cemaate ait (EUTS), kuvragılıg (AY)
küçlüg	: Güçlü (ETG)
küdenlik	: Misafirhane (ETG)
küglüg	: (AY)
külüg	: Ünlü, şanlı, adlı, şöhretli (EUTS)
kümüşlüg	: Gümüşlü (EUTS)
künglüg	: Cariyeli, cariyeye sahibi, halayığı olan (OA)
kürilik/kürlik	: Hacim ölçüsü (ETG)
kürlüg	: Hileli, yalan, aldatıcı, aldatan (EUTS)
küsünlüg	: Güçlü, kuvvetli (EUTS)
küsüşlüg	: İstenilen, istekli (ETG)
küülüg	: (AY)
küzetçilig	: (AY)
küzetiglig	: (AY)
lakşanlıg	: (AY)
lankanlıg	: (AY)
linhualıg	: (AY)
mahabutlug/bahambutlug	: (AY)
maytrılag	: Maytrı halkına ait (M)
mengilig	: Kutlu, mesut, mutlu, memnun, neşeli (EUTS), bengilig (OA)
mengizlig	: Renkli yüzlü, benizli, çehreli, yakışıklı (EUTS)
mengülük	: Sonsuz, ebedi olan (EUTS), mengülüg (AY)
minglig	: Binlik, binlerce (EUTS)
negülüg	: Nasıl, niçin (ETG)
nirvanlıg	: Nirvana'ya ait olan (EUTS)
nizvanlıg	: İhtirashı (EUTS), nızvanılag/nızvanılıg (M)

nomlug	: Kanuni, kanuna uygun (EUTS) nomlugu (AY)
ogurlug	: Sebep (?) (M)
oguslug/ogusluk/okuslug	: Kabileye, soya mensup (EUTS)
ootlug	: (AY)
ornaglig	: Saglam (ETG)
ortuklug	: Arkadas, ortaklik (ETG)
orunglug	: Bayrakli (EUTS)
osuglug	: 1. Gibi, mahiyetinde 2. Yaradilmis, vucuda getirilmis olmak (EUTS)
osuklug	: Benzer, misillu (EUTS)
otaçılık	: Tababet (ETG)
otlug	: Atesli, odlu (EUTS)
öçlüg	: Öçlü, yaği yürekli (EUTS)
ögdilig	: Methi ve takdire layik, öğüp alkislamaya değer (EUTS)
öglüg	: Anneli, annesi olan (EUTS)
ögrinçlig/ögrünçlüg	: (EUTS)
ögrünçlüg	: (EUTS)
ölenglik	: Çayır, otlak (EUTS)
ölmeklig	: Ölümlü, fani (EUTS)
ölümlüg	: Ölümlü (EUTS)
ölütlük	: Mezbaha (ETG)
önglüg	: Yüz, çehre (EUTS)
önüşlüg	: Yükselinecek, çıkılacak olan (EUTS)
örklüg	: (AY)
örtlüg	: Atesli, alevli (EUTS)
örtüglüg	: Örtülmüş, gizli, sakli (EUTS)
ötülüg	: Muhterem, itibarlı, yaşli (OA)
övkeliğ	: Öfkeli (M)
özelik	: Yükseklik (EUTS)
özlüg	: Canlı (ETG)
özütlüg	: (AY)
pışranmaklıg	: Heyecanlanan, hisseden (EUTS)
puşuşlug	: Kederli, kaygılı, meyas, gamlı (EUTS)
saçlıg	: Saçlı (EUTS)
sagdıçlıg	: Mensup olmak, ilgili, ait, müteallik (EUTS)
saglıg	: Sağmal, sağılan hayvan (EUTS)
sakinçlıg	: Düşünceli, fikir sahibi, endişeli (EUTS), sakinçlig/sakinçlug (AY)
sakışlıg	: (AY)
sanlıg	: Ait (ETG)
sanlıg/sanlag	: Sayın, sanlı, hürmetli (EUTS)
sansarlag	: Sansara ait (M)
sansarlıg	: Ölüm doğum sırası (EUTS)
sapırırlag/sprirliğ	: Cevherli (M)
sasılık	: Çöp kovası (?) (M)

satılgı	: Satılacak olan herşey (EUTS)
savlıg	: Sözlü, savlı, sözcü (EUTS)
sengirliğ	: (AY)
serimliğ	: (AY)
sewigliğ	: Sevimli (ETG), sevigliğ/seviglik/sevüğlüğ/svigliğ (EUTS)
sevinçliğ	: Şen, neşeli, sevinçli (EUTS), swinçliğ/sevünçlüğ (AY)
sıçlığ	: Çevrili, sınırlı, hudutlu (EUTS)
sıdıliğ	: (AY)
sıkışlığ	: Kederli, sıkılmış olma (EUTS)
sınlığ	: Vücuda ait olan, gövde ile ilgili (EUTS)
sizikliğ	: Şüpheli (EUTS)
söngüklüğ/süğüklüğ	: Kemikli, kemikten ibaret olan (EUTS)
sözlüğ	: Sözlü (EUTS)
suvluğ	: Sulu (EUTS) *!
suvluk	: Su kabı (EUTS), suvluk (ETG) *!
suvsalık	: Susama, içki düşkünü, ayyaş (EUTS)
suvunluk	: Parlaklık (?) (EUTS)
suyluğ	: Suçlu, kabahatli (EUTS)
süçülüğ	: Gerileyen, geride kalan (EUTS)
sülüğ	: Ordulu, ordusu olan (EUTS)
süülüğ	: (AY)
şakılığ	: (AY)
şarırlığ	: (AY)
şlöklüğ	: (AY)
şmnulug	: Şeytani (EUTS)
tamgalığ	: (AY)
tamlığ	: 1. Duvarlı 2. Verimli, bereketli (EUTS)
tamulug	: Cehennemlik (EUTS)
tapçalığ	: Kirlı, pis, pislenmiş (EUTS)
tapdulug	: (AY)
taplağlığ	: (AY)
tarmaklağ	: Peñçeli (EUTS)
tarmukluğ	: Kanallar gibi, dereceye benzer (EUTS)
taşlığ	: Taşdan (M)
tatağlağ/tatığlığ	: Sevimli, tatlı (ETG), tatağlağ/tatağlığ/tatığlığ (EUTS)
tavarlığ	: (AY)
tayaklığ/tayağlığ	: Dayanılan, istinad edilen (EUTS)
tebliğ	: Kandırmalı (EUTS)
teğimliğ	: Değerli, layık, hissedar (ETG), teğimlik/tekimlik (EUTS)
teğzinçliğ	: (AY)
temirliğ	: Demirli, demirden (EUTS)

tenglig	: Ölçülü, müsavi, denk (EUTS)
tengrilig	: Tanrı, semavi, ilahi, dindar, mümin (EUTS) *!
tengrilik/tngrilik	: Mabet, tapınak, ibadet yeri (EUTS), teñrilik/tenirlik (ETG) *!
tevizlig	: Çok sürülmüş, ezilmiş, işlenmiş, tepilmiş arazi (EUTS)
tevizlig	: Tuzlu, verimsiz (ETG)
terlig	: Terli (M)
tevlig/tevlüg	: Hileli, hilekar, aldatıcı, yalancı (EUTS)
tıdıgıg/tıtıgıg	: Manialı, hududlu, engelli (EUTS)
tıtagıg	: Sebep (EUTS)
tınlıg	: Can sahibi (ETG)
tıtsılıg	: (AY)
tıkıgıg	: (AY)
tıkilıg	: Hızlı, yüksekten , ses çıkararak, gürültülü, patırtılı (EUTS)
tılekıg	: (AY)
tılgenlig	: (AY)
tıllıg	: (AY)
tıtımıg	: (AY)
tızıgıg	: Süs zinciri, gerdanlık (ETG)
togumlug	: (AY)
tokırlıg	: (AY)
tokulıg/tokulug	: Kanunî, nizamî, örfü uygun (EUTS), tokılıg/tokulug (ETG)
tolgaklıg	: (AY)
tongalıg	: Güçlü, kuvvetli (EUTS)
tonglug	: Vurulmuş olan (EUTS)
tonlug	: Donlu, elbiseli (EUTS)
toorlug	: (AY)
tökellig/tügellig/tükellig	: Tekmil, kamilen, noksansız (EUTS)
tölteglıg	: (AY)
tölüklüg	: (AY)
törlüg/türlüg	: Türlü (ETG)
törülüg/törülük	: Kanunî (EUTS)
töşlüg	: (AY)
tötüşlüg/tütüşlüg	: Düşman kalpli, düşmanlık (EUTS), tötöslüg/tötüslüg/tötüşlüg (ETG)
tözlüg	: Temelli, köklü, asaletli, aslı olan (EUTS)
tsuylug	: Suçlu, kabahatli, günahkar (EUTS)
tuglıg	: Bayraklı, sancaklı (EUTS)
tumanlıg	: Dumanlı, sisli (EUTS)
tumlıg/tumlug	: Soğuk (ETG)
tumşuklug	: Gagalı, gagası olan (EUTS)
turalıg	: Hareketli, canlı, oynak (EUTS)
turuşlug	: Müdafaa edilen, savunulan (EUTS)

tusulug	: Faydalı (EUTS)
tutuklug	: Başbuglı, reisli (EUTS), tutuglug (AY)
tutyaklıg	: (AY)
tuzlug	: (AY)
tüblüg/tüplüg	: Köklü, dipli, esaslı, temelli (EUTS)
tüdüşlüg/tütüşlüg	: Düşman kesilme, muhalif olma (EUTS)
tügüglüg	: (AY)
tükellig	: Teçhiz edilmiş, hissedar, kudretli (ETG)
tüklüg	: Tamamiyle, tam (EUTS)
tülüg	: Tüylü (ETG)
tümenlig	: Onbinlik (EUTS)
tünlük	: Pencere (EUTS)
türklüg	: Güçlü, kuvvetli (EUTS)
türlüg/k	: Türlü, çeşitli (EUTS)
tüşlüg	: Semereli, verimli, yemişli (EUTS)
tütsüglük	: Buhurdan (EUTS), tütsüklük (ETG), tütsülüg (M)
tütsülüg	: Künlük, günlük (EUTS)
tütünlüg	: Tütünlü, dumanlı (EUTS)
tüülüg	: (AY)
uçlug	: Uçlu (EUTS)
uçruglug	: Yükseklik, zirve, doruk (EUTS)
udlug	: Uyluk, kalça kemiği (EUTS)
ugurlug	: (AY)
uguşlug	: (AY)
uldunglug	: (AY)
ulugathıg	: Adlı, sanlı kimse (EUTS)
uluşlug	: Memlekete ait, memleketle ilgili (EUTS)
umunçlug	: Yardım (?) (M)
urlug	: Aile, soy, soy sop (EUTS)
utlıhg	: Müteşekkir, teşekkür borçlusı, medyun (EUTS)
uvutlug	: Edepli (M)
uyahg	: (AY)
uyathıg	: Edepli, hayalî, terbiyelî (EUTS)
üjıklıg	: (AY)
ülgülüg	: (AY)
ülüglüg	: Kismetli, iyi kismetli, mesut (ETG)
ülüşlüg	: (AY)
ünlüg	: (AY)
ünüşlüg	: (AY)
ürlüklüg	: Sabit, ebedî, ölümsüz (EUTS) ürlüglüg (ETG)
üzelik	: Yükseklik (ETG)
üzlüñçülüg	: Bitirmiş, sona ermiş (ETG)
üzütlüg	: Ruh, cana ait, ruhla, canla ilgili (EUTS)
vajırlıhg	: (AY)
vaydurılıhg	: (AY)
yagılıg	: Düşmanlık (EUTS)

yağışlıg	: Kurbanlık, kurbanı ait (EUTS)
yağışlık	: Kurban sunma yeri (EUTS)
yağlıg	: Yağlı (EUTS)
yağmurlug	: (AY)
yailık/yaylık	: Yazlık (EUTS)
yalinlig	: Parlak (ETG)
yalpırgaklıg/yapırkaklıg	: Yapraklı (ETG), yapırgaklag (EUTS)
yaltrıklıg	: Parlak, ışıklı (EUTS)
yangalıg	: (AY)
yangılık	: Hata, yanlış (OA), yangılık/yanıklık/yanılgug(k) (EUTS)
yangkulug	: Akseden, çınlayan, ses çıkaran (EUTS)
yanglıg	: 1. kabilinden, çeşit, vücuda gelmiş, türemiş 2. Örfe uygun (EUTS)
yanlıg	: Çeşit (M)
yapıgılg	: (AY)
yaraglıg/yaraklıg	: Yakışan, yarayan, hoş, uygun (EUTS)
yaraşlag	: Yarar, uygun (ETG)
yarataglag/yaratıgılg	: Mücehhez, donatılmış (EUTS)
yaratıgılg	: Yaratan (ETG)
yarınlıg	: (AY)
yarlıgılg	: (AY)
yarplıg	: (AY)
yaruklug	: (AY)
yaşlılg	: Saklı, gizli (EUTS)
yaşlag/yaşlıg	: 1. Canlı 2. Yaşlı, ihtiyar 3. Yaşlı (göz) (EUTS)
yazuklug	: Kusurlu, günahkar, suçlu (EUTS)
yıdlag/yıdlıg	: Kokulu (EUTS)
yıkılgılg	: (AY)
yıltızlıg	: (AY)
yıngaklıg	: (AY)
yıparlıg	: Kokulu, ıtırılı, rayihalı (EUTS)
yıgedinçlıg	: (AY)
yıklıg	: (AY)
yimişlik	: Yemişlik (ETG)
yinçülüg	: İncili, inci ile süslenmiş (EUTS)
yinlig	: Derili (EUTS)
yirinçlıg/yirinçülüg	: İğrenç, kötü (EUTS)
yiringlıg	: İrinli, cerahatli (EUTS)
yirtinçülüg	: Dünyevî, profan, dünya ile ilgili (EUTS)
yitiglıg	: Yeterli, kuvvetli (ETG)
yiviklig tiziklig	: Aceleci, acul (EUTS)
yonglaklıg/yonglagılg	
/yunglaklıg	: Kullanılacak, harcanacak olan (EUTS)

yonıglıg	: (AY)
yorlug	: Emir (EUTS)
yöleşürüglüg	: (AY)
yullug	: Göle ait (M)
yürekliğ	: Gönüllü, kalpli (M)
yüülüg	: (AY)
yüüzlüg	: (AY)
yüzlüg	: 1. Yüzlük, yüze dahil olan 2. Aziz, muhterem, adlı sanlı kimse 3. Yüzlü 4. Akraba(EUTS)

-rag/-reg/-rak/-rek

agırarak/agırarak	: (AY)
artugrag/artukrak/ertukrak	: Artıkrak, fazlasıyla, fevkalade, olağanüstü (EUTS)
aşnurak	: Önceden (ETG)
bekrek	: Pek yüksek, üstün (EUTS)
burkurak	: Buruk, ekşi, ekşimtirak (EUTS)
hatgrak/katıgrak	: Sağlam, sapasağlam (EUTS)
körtrek	: Daha güzel (EUTS)
kötirek	: (AY)
öngreerek	: Daha önce (M)
üküşrek	: (AY)
üstünrek	: Üstün olarak (ETG)
yagukrak	: Yakınca olan, daha yakın, yakınrak (EUTS)
yıgrek	: Daha iyi (EUTS)

-sak/-sek

odugsak	: Uyanık (M)
udugsak	: Davranma (EUTS)

-sez/-sız/-siz/-soz/-suz/-süz

açsız	: Tok, tokluk (EUTS)
açuksuz	: (AY)
adasız	: Korkusuz, tehlikesiz, baskı olmadan, baskısız (EUTS)
adgançsız/atkançsız	: Bağsız, serbest (ETG)

agınçsız	: Sağlam (seciye), sarsılmaz (ETG)
adınısızsız	: (AY)
adırsız	: Ayırtetmeden, ayrılmadan (EUTS)
adruksuz	: (AY)
adunçsuz	: Değişmeyen, sabit (EUTS)
agrırsız	: (AY)
akırsız	: Akıntısız, cereyansız (ETG)
akınçsız	: Sabit, yerinden oynamaz, sağlam, muhkem (EUTS)
alkınçsız	: Sonsuz, pek çok, bitmez tükenmez (ETG)
alsız	: (AY)
altagsız	: (AY)
añsız	: Pek, büsbütün (ETG)
arırsız	: Kir (ETG)
arınçsız	: ? (M)
armaksız	: (AY)
aruksuz	: Yorulmaz (ETG)
asırsız	: Asısız, kazançsız, faydasız (EUTS)
aşsız	: Yemeksiz, aç (OA)
atasız	: (AY)
atkaksız	: (AY)
atkangulaksız	: Kelepçelenmeyen, bağlanmayan (EUTS)
atkanmaksız	: Serbest, bağlanmış olmadan (EUTS)
atsız	: Adsız, isimsiz (EUTS)
avantsız	: (AY)
avınçsız	: Aydınçsız; korkusuz (EUTS)
ayagsız	: Hüremtsiz, itibarsız (EUTS)
ayançsız/ayınçsız	: Korkusuz (ETG)
aymançsız	: Korkusuz (M)
azsız	: Hırssız, öfkesiz, sakin (EUTS)
bahşısız	: (AY)
basırsız	: Minnetsiz (EUTS)
basınçsız	: Baskısız (M)
başsız	: Başsız (EUTS)
beksiz	: Dayanaksız (ETG)
belgüsüz	: Belirsiz, alametsiz (EUTS)
berksiz	: Sağlam olmayan, çürük (EUTS)
bıçgusuz	: (AY)
bırsız	: (AY)
biligsiz	: Bilgisiz, akılsız (OA)
birtsiz	: Vergisiz (EUTS)
bodsuz	: (AY)
boşgutsuz	: (artık) öğrenmeyen (M)
boyunsuz	: Boyunsuz (M)
börisiz	: Yağsız, düşmansız (EUTS)
buçgaksız	: Bucaksız (ETG)
bulitsiz	: (AY)

bulunçsuz/bulunçusuz	: Bulunmaz (ETG)
bungsuz	: Sıkıntısız, kedersiz, dertsiz; bol bol, bolca (OA)
burunsuz	: Burunsuz (EUTS)
buyansız	: Sevapsız (EUTS)
bütgüsüz	: (AY)
çamsız	: Davasız, itirazsız (EUTS)
çavsız	: Parasız (EUTS)
çıgsız	: Ölçüsüz (EUTS)
çinsiz	: (AY)
çimsiz	: Buruşuksuz (EUTS)
çogsuz	: (AY)
çulvusuz	: (AY)
edligniz	: Kıymetsiz (ETG), edliksiz (AY)
eginsiz	: (AY)
emgetmeksiz	: Izdırapsız (M)
emsiz	: Emsiz, ilaçsız (EUTS)
erinügsüz	: Yorulmaz (ETG), erinüksüz (AY)
erksiz	: İsteksiz, kindar (ETG)
ertinçsiz	: (AY)
esirgençsiz	: Cömert (ETG), esirkençsiz (AY)
evrilinçsiz	: Sarsılmaz, sabit, sağlam (EUTS)
ezüksüz	: Yalansız, hatasız, kusursuz, yanlışsız (EUTS)
gorginçsiz/korkinçsiz	
/korkunçsuz	: Korkunç olmayan (EUTS)
hangsız	: Babasız (EUTS)
inagsız	: Melcesiz, sığınaksız (EUTS)
igidsiz	: (AY)
iginçsiz	: (AY)
igsez/igsiz	: Sağlam (ETG)
ikintisiz	: Emsalsiz, eşsiz, ikincisiz, yekta, benzersiz (EUTS)
ikisiz	: (AY)
ilenmeksiz	: İlişiksiz (ETG)
iliksiz	: Etsiz (EUTS)
iliksiz	: Alakasız : cömert (M), iligsiz (AY)
ilinçsiz	: (AY)
ilkisiz	: Ezelî, öncesiz (ETG)
inçsiz	: Huzursuzluk, huzursuz, rahatsız (EUTS)
irtsiz	: Vergisiz (EUTS)
isiz	: Kaba, fena (ETG)
işletgüsüz	: (AY)
işsiz	: (AY)
itigsiz	: Hareketsiz, işsiz (EUTS)
iyesiz	: (AY)
kadagsız	: (AY)
kadgusuz	: (AY)

kakıgsız	: (AY)
kalınçsız	: Bakisiz (ETG)
kalınçsız	: Bütün, tamamen, kalısız, bakiyesiz (EUTS)
kalısız	: Eksiksiz, tam olarak, kalıntısız; şüphesiz, tereddütsüz, tabii (OA)
kamaglıksız	: (AY)
kanınçsız	: Doymaz (ETG)
kanmaksız	: Kanmaksızın (M)
karmaksız	: Karışiksiz, katıksız, katkısız (EUTS)
karşısız	: Kavgasız (EUTS)
katıgsız	: (AY)
kavınçsız	: (AY)
kavişgusuz	: (AY)
kavrişiz	: Müstakil, bağımsız, özgür, tutuksuz (EUTS)
kegensiz	: (AY)
keksiz	: (AY)
kemsiz	: Sağlam, hastaliksız, sıhhatli (EUTS)
kergeksiz	: Gereksiz, lüzumsuz; yok, bulunmayan, her şeyi tamam, bol bol, dolu dolu, ihtiyaçtan fazla (OA)
kerinçsiz	: Eşsiz, kıyaslanmayacak kadar iyi, aşırı, üstün (EUTS)
kezişiz	: (AY)
kıdıgsız	: Hududsuz (EUTS)
kılınçsız	: (AY)
kırtışsız	: (AY)
kısıgsız	: Kısıksız, dertsiz, hür (EUTS)
kızsız	: Tokluk, gözü tok (EUTS)
kikirsiz	: Lekesiz (EUTS)
kirsiz	: Arı, temiz, pak, kirsiz (EUTS)
kirtgünçsüz	: İnançsız, itikatsiz (EUTS)
kişisiz	: İnsansız, boş, kimsesiz (EUTS)
koguzsuz	: (AY)
kolusuz	: 1. Vakitsiz, zamansız 2. Sayısız, hesapsız (EUTS)
korsuz	: Ziyansız, zararsız (EUTS)
ködüksüz	: (AY)
köngülsüz	: Akılsız, manasız, idraksiz (EUTS)
könisiz	: (AY)
körksüz	: Çirkin, çirkinlik (ETG)
köşigsiz	: (AY)
kötrünçsiz	: (AY)
közsüz	: Gözsüz, kör (EUTS)
kutsuz	: Uğursuz, kutsuz, saadetsiz (EUTS)
kuvragsız	: (AY)
kürsüz	: Hilesiz, yalansız (EUTS)
küsünsüz	: Güçsüz, kuvvetsiz (EUTS)

küsüşsüz	: (AY)
küvençsiz	: (AY)
mansız/mnsız	: Alçak gönüllü, mütevazı, çekingen, muti (EUTS)
mengisiz	: Renksiz, benizsiz, soluk (EUTS)
mengizsiz	: Renksiz, soluk (M)
mengüsüz	: Fani, ölümlü, ebedi olmayan (EUTS)
meningsiz	: (AY)
mensiz	: Benliksiz (M)
münsüz	: Günahsız, kabahatsız, suçsuz (EUTS)
nızvansız	: İhtirassız (EUTS)
nomçısız	: (AY)
nomsuz	: Kanunsuz, töresiz (EUTS)
ogulsuz	: (AY)
oksuz	: Gelişigüzel; nasipsiz (M)
okşatıgsız	: Benzeri olmayan (ETG), ogşatıgsız (AY)
onsuz	: (AY)
ornagsız	: Sağlam olmayan, daimi olmayan (EUTS)
otsuz	: İlaçsız (EUTS)
ovusuz/uvusuz/uvutsuz	: Terbiyesiz, utanmaz (EUTS)
ödsüz	: Vakitsiz, baki (ETG)
ögdisiz	: Takdire layık olmayan, beğenip öğmeye değmez (EUTS)
ögsüz	: Öksüz, yetim (ETG), ögsiz/ögsüz (AY)
ökünçsiz	: Nedametsiz, acısız (EUTS)
öngedinçsiz	: (AY)
öngsüz	: Renksiz (EUTS), öngsüz/öngsüz (AY)
ööçsüz	: (AY)
örtügsüz	: (AY)
örtüntegsiz	: İlaçsız, emsiz (EUTS)
öwkesiz	: Öfkesiz (EUTS)
özeliksiz	: Yüksekliği büyük olmayan, üstünlüksüz, üstünü olmayan (EUTS)
sakınçsız	: Endişesiz, düşüncesiz, tasasız (EUTS)
sakışsız	: Düşüncesiz, sayısız, hesapsız (EUTS)
sanaguluğsuz	: Sayısız, hesapsız, sayılamayacak kadar çok (EUTS)
sansız	: Sayısız, hesapsız (OA)
satagsız	: Ücretsiz, değersiz, parasız (EUTS)
satgaksız	: (AY)
satıgsız	: (AY)
sedreksiz/setreksiz	: Seyrek olan, sık olmayan (EUTS)
sevgüsüz	: Sevgisiz (EUTS)
sevigisiz	: (AY)
sevinçsiz	: (AY)
sımtagsız	: Gayretli, çalışkan (ETG)
siziksiz	: Şüphesiz, kaygısız (EUTS)
subsuz	: Susuz, çöl (OA), suvsuz (M)

suksuz	: Tok gözlülük, ihtirassızlık (EUTS), suksuz (AY)
suvsuz	: (AY)
şaşutsuz	: (AY)
taksız	: Dertsiz, gamsız (EUTS)
takşutsuz	: (AY)
tangsız	: ? (M)
tapçasız	: Kirli (EUTS)
taplagsız	: (AY)
taplagusuz	: Sadakatsiz (EUTS)
taplançsız	: İstenilmeyen (ETG)
tapsız	: İsteksiz, arzusuz (EUTS)
tatıgsız	: (AY)
tavışsız	: Gürültüsüz, sakin (EUTS)
tebrencsiz	: Sabit, sallanmaz , sarsılmaz (EUTS)
teğimsiz	: Liyakatsiz (EUTS)
teğincsiz	: Gelişigüzel, ulaşılamayan (M)
telgenmeksiz	: Kızarmayan (?) (M)
tengesiz	: (AY)
tenglençsiz	: Ölçüsüz, sayısız, tartısız (EUTS)
tengsiz	: (AY)
teñkeşisiz	: Mukayese edilemez (ETG), tengeşisiz/tenggeşisiz (AY)
teñlençsiz	: Ölçülemez (ETG)
tepirtsiz	: (AY)
teprencsiz	: Sarsılmaz, teprenmez (ETG)
tersiz	: Bedava, ücretsiz, parasız (EUTS)
tevsiz	: Hilesiz, fesatsız (EUTS), tevsüz (AY)
tıdıgsız/tidhigsiz	: Maniasız, engelsiz (ETG), tıdıgsız/tıtıgsız (EUTS)
tiltagsız	: Sebepsiz (EUTS)
tinlıgsız	: Cansız, çorak, kimsesiz (EUTS)
tinsiz	: Cansız (ETG)
tısız	: (AY)
tikigsiz	: (AY)
tikirtsiz	: (AY)
tikisiz	: Gürültüsüz, patırtısız (EUTS)
tirinsiz	: (AY)
titimsiz	: (AY)
todunçsuz	: Doymaz (ETG)
togasız	: Hastalısız, sıhhatli (EUTS)
tolgaksız	: (AY)
tonsuz	: Elbisesiz, çıplak (OA)
tölüksüz	: (AY)
tömkesiz	: Hilesiz, büyüsüz (EUTS)
törüsüz	: Kanunsuz (ETG)
tözkerinçsiz	: Bilinemez, temelsiz (ETG)
tözsüz	: (AY)

tudasız/tuddasız	: Tehlikesiz (EUTS)
tudunçsuz	: Hayasız (EUTS)
tutugsuz	: İdraksiz (ETG)
tutunçsuz	: Tutulamayan (EUTS), tutunçsuz/tutunçsuz (AY)
tutyaksız	: (AY)
tuyugsuz	: Duygusuz, görgüsüz (EUTS)
tüketinçsiz	: (AY)
tüpsüz	: Köksüz, temelsiz, esassız, dipsiz (EUTS)
türçimeksiz	: Türemeden, zuhur etmeden (EUTS)
türksüz	: (AY)
tüşsüz	: Neticesiz, semeresiz, sonuçsuz (EUTS)
uçsuz	: Sonsuz, uçsuz bucaksız (EUTS)
ugursuz	: (AY)
uguşsuz	: (AY)
ukunçsuz	: Tedbirsiz (ETG)
ulsuz	: Dipsiz, köksüz, zeminsiz (EUTS)
umugsuz	: Dayanaksız, sığınaksız, melcesiz (EUTS)
usuz	: Uykusuz (ETG)
uthısız	: Karşılıksız, mükafatsız (EUTS)
utunçsuz	: (AY)
utuzmaksız	: Namağlup, yenilmeyen, yenilmez (EUTS)
uulsuz	: (AY)
uvusuz/uvutsuz	: Terbiyesiz, utanmaz (EUTS)
üdsüz	: (AY)
ülgülençsiz	: Ölçülmez, ölçüsüz (ETG)
ülgüsüz	: Ölçüsüz (ETG), ülgüsüz/ülküsüz (EUTS)
ülügüsüz	: Kısmetsiz, mutsuz (ETG)
ürlüksüz	: Fanilik, geçici (ETG)
ürüntegsiz	: İlaç (M)
üsüksüz/üzügsüz	: Durmadan, daimi (ETG)
üzeliksiz	: Ulaşılmaz (ETG)
üzlünçsüz	: Fasılasız (M), üzlünçsüz (EUTS)
yagısız	: Düşmansız (EUTS)
yalınsız	: (AY)
yangluksuz	: (AY)
yanıgsız	: (AY)
yanınçsız	: Dönmeyen, geri gelmeyen (EUTS)
yaragsız	: Yakışksız, hoş olmayan (EUTS)
yarlıgsız	: (AY)
yarlıkançsız	: Merhametsiz (ETG), yarlıkançsız/yrlıkançsız (EUTS)
yarpsız	: Kuvvetsiz, güçsüz, istihkamsız (EUTS)
yaruksız	: Işıksız, bulanık (ETG)
yaşuksuz	: Işıksız, zıyasız (EUTS)
yayılmaksız	: Sarsılmaz, daimi (ETG)
yazınçsız	: Günahsız, yazuksuz (EUTS)

yazuksuz	: Günahsız, suçsuz, kusursuz (EUTS)
yıksız	: (AY)
yigedinçsiz	: (AY)
yirmeksiz	: Yermeyen (EUTS)
yitimsiz	: (AY)
yitiñsiz	: Ulaşılmaz, uzak (ETG)
yogsuz	: Nafile, lüzumsuz, boşboşuna (EUTS)
yoklunmaksız	: Mahvedilemez (ETG)
yoksoz/yoksuz	: Nafile, manasız (ETG)
yümçiksiz	: (AY)

-sıg/-sig

açsık	: Aç (M)
begsig	: Bey neslinden (ETG)
kızılsig	: Kırmızımsı (ETG)
kulsig	: Köle gibi (ETG)
ödsig	: Yaşlı , muhterem (OA)
tosık	: Tok (ETG)
udagsık	: Hürmete layık, hürmetli, adlı sanlı, saygı değer (EUTS)

-tag/-teg

beliñteg	: Korkunç (ETG)
bökteg	: Yardım, inayet (EUTS)
çilteg	: Saygı, ikram, itibar (ETG)
montag/muntag	: Böyle (ETG) ?
örtünteg	: Bir çeşit ilaç (EUTS)

-y

atay	: Sevgi sözü (ETG)
------	--------------------

1.3.4. Fiilden Türemiş İsimler

-agut

başagut	: Sevilen, hoş görülen; başta gelen (EUTS)
---------	--

bayagut : Zengin kimse (ETG)
uzagut : Madrabaz, mahir, eli çabuk (EUTS)

-ç

alınç : Alan , elde eden (EUTS)
bulunç : Bulma, kazanç (M)
buranç : Koku (ETG)
kazganç : Kazanç (ETG)
korkınç : Korku, tehlike, korkunç (ETG)
körünc : 1. Piyas, görülecek olan şey
2. Görünüş, manzara (EUTS)
kövenç : Ululanma, büyüklenme, gurur, güvenç, kibir,
azamet (EUTS)
kurinç : Kuruluk (ETG)
küsenç : İstek (ETG)
okunç : Çağrı, davet, çağırma (EUTS)
saginç/sakinç : Fikir, düşünce, niyet, tasavvur, istiğrak (EUTS)
tarıkınç : Sıkılma, rahatsızlanma, öfke (EUTS)
teginç/tiginç/tingç : Vasil olma, erişme, yetişme (EUTS)
umunç : Umut (ETG)
yükünç : Hürmet, mukaddime (ithaf) (ETG)

-daçı/-deçi/-taçı/-teçi

adrudaçı/adrutaçı : Ayırıcı, ayıran (EUTS)
ardaçı/erdeçi : Erecek olan (EUTS)
aşadaçı : Yiyici (EUTS)
avırdaçı : Bir şeyin çevresinde dönüp dolaşan (EUTS)
başladaçı/başlataçı : Şef, amir, baş, başkan (EUTS)
bıçdaçı : Cellat (EUTS)
ıçgunçu : Kaybeden (EUTS)
iltteçi : Sevkedici, bekçi, eşlik eden, yanında koşulu olan
(EUTS)
kelteçi : Gelecek, gelecek olan, gelici (OA)
körkitdeçi : Gösteren, kılavuz (EUTS)
kundaçı : Hırsız (EUTS)
küteçi : Güden, saklayan, koruyan (EUTS)
olurtaçı : Oturan (EUTS)
osgurdaçı/oskurdaçı : Kurtarıcı, halaskar (EUTS)
udaçı : Yapıcı, muktedir , kadir, gücü yeten (EUTS)
usdaçı : Kurtarıcı, halaskar (EUTS)

üveteçi : Şişiren, tahriş eden (EUTS)
 yağıladaçı : Mücahit, savaşkan, mücadelecı, savaşçı (EUTS)

-dı/-di, -tı/-ti

ögdi/ögti : Methiye (EUTS)
 tökedi/tükedi/töketi/tüketi : Tamamıyla (EUTS)
 udguratı : Köklü, esaslı, temelli, muhakkak, şüphesiz, tamamıyla (EUTS)

-duk/-dük

konduk : Yerleşme (ETG)
 küsedük : İstek (ETG)
 umduk : Umut (ETG)

-g/-k

açığ : Ekşi, acımtırak (EUTS)
 akıg : Akma, akıntı, cereyan (ETG)
 akıg : Gözyaşı (EUTS)
 ayuk : Söylenen iş, emredilen iş, hazırlık (OA)
 barıg : 1. Yolculuk , gidiş
 2. Yürüyüş (EUTS)
 başlag : Başlangıç (ETG)
 batıg : Bataklık, derin (ETG)
 boşug : Kurtuluş (ETG)
 çizıg : Çizgi, hareket tarzı ve usulü (EUTS)
 emıg/imıg : Meme (ETG)
 erıg : İssız (?) (ETG)
 itıg : Yitik,kayıp (EUTS)
 kaçıg : 1. Kaçak, kaçık (EUTS)
 2. Geçit, ara (EUTS)
 keçıg : Geçit (OA)
 kelıg : Hayal, görünme, ortaya çıkma, geliş (EUTS)
 kirık : Girme, giriş (EUTS)
 konuk : Misafir, konuk, konulan yer (EUTS)
 kölüg : Ahenkli, makamlı (EUTS)
 köyüg : Yanmış, kavrulmuş (EUTS)

közünük	: Pencere (ETG)
külüşüg(-k?)	: Gülüş (ETG)
oyug	: Oyun (ETG)
öğretig	: Alışkanlık, adet, bilgi, talim (EUTS)
ölüg	: Ölü (OA)
örtük	: Kapak, örtü (M)
saçig	: Kurban, sadaka (ETG)
sadıg/satag/satig/satık	: Satış, muamele, ticaret (EUTS)
salıg	: Vergi nevi (EUTS)
salık	: Kaba, pis (M)
sançig	: Kanca (EUTS)
sıçık	: Arka, kış, göt (EUTS)
sırtık	: Sırtık, sırtmış kimse (EUTS)
sıslag/sızlag	: Sızıntı, ağrı (EUTS)
sıyuk	: Enkaz (ETG)
süzüg/süzük	: Süzülmiş, filtre edilmiş, duru , berrak, temiz (EUTS)
tanuk	: Şahit, tanık (ETG)
tapak/tapag/tapıg/tapug	: Hürmet, hizmet (ETG)
taplag	: Rıza gösterme, muvafaket etme, kabul etme, peki deme (EUTS)
tartıg	: Armağan, hediye (EUTS)
tarılag	: Tarla (ETG)
tebretük	: Hareket ettirilmiş (EUTS)
tezük	: Kaşak (ETG)
turug	: Durak, otlak, sığınak, melce (EUTS)
tutug	: Rehin (EUTS)
tünerig	: Karanlık (ETG)
udık	: Uyku (EUTS)
ulıg	: Sızlanma, uluma (EUTS)
umug	: Ümit, destek, dayanak, mesnet, melce (OA)
yaşuruk	: Gizli, saklı olan (EUTS)
yorıg	: Tercüme-i hal (ETG)
yorıg/yorug	: Gidiş, yürüyüş, yol, usul, tarz (EUTS)
yulug	: Satın alma (EUTS)
yütürük	: Yüklenmiş, kaybedilmiş (ETG)

-gaç/-geç, -kaç/-keç

açkaç : Anahtar (ETG)

-gak/-gek/-kak/-kek

icgek/içgek/içkek : Çok içen, yarasa, iblis (ETG)
 tokurkak : Tokluğun kıymetini bilmeyen, kendisini tok hissedemeyen, gözü tok, tokluğa değer vermeyen (OA)
 tozgak : Çiçek tozu (ETG)
 tutgak : İnilti, nale, feryat (EUTS)

-galı/-geli

söngüşgeli : Katılmış (EUTS)

-gan/-gen/-kan/-ken

algan : Varmış (yani kocaya varmış kadın) (ETG)

-gın/-gin/-gün/-gün/-kin

algın : Kırık (EUTS)
 kırıgın : Kırık (ETG)
 ötgün : Ötmemiş, mazi (EUTS)
 satagın/satgın : Satılmamış (EUTS)
 rezkin : Mülteciler (ETG)

-glı/-gli/-klı/-kli

açıklı : Açık, açılmış olan (EUTS)
 birikli : Birikmiş (EUTS)
 erikli : Bulunan, mevcut olan (EUTS)
 ertigli : Ölümlü, geçici, fani (EUTS)

-gma/-gme

imerigme/imrerigme : Çevrilmiş (ETG), imirigme (AY)
 keligme : Gelecek olan, gelen (EUTS)
 uçugma : Uçan (EUTS)

-gı/-gi-gu/-gü,-ku/-kü

adgangu	: Temyiz, tefrik, ayırt etme, ayıklama (EUTS)
atkangu	: Bağlanılacak şey; duyu organlarının dış nesnelere (M)
amraklagu	: Sevilecek (M)
bagragu	: Sadaka dilenen (ETG)
belinglegü	: Korku (ETG)
bititkü	: Yazdırma (EUTS)
bütgü	: Defi hacet etme, dışarı çıkmak, abdest almak (EUTS)
çingartgu	: Zil, çingirak (EUTS)
ençgü	: Barış (EUTS)
ergü	: Çok kuvvetli, güçlü (EUTS)
erksingü	: (AY)
ermegü	: İhmalci (ETG)
ertingü	: Fevkalade, harikulade (OA)
esengü	: Sağlık, sağlam, sıhhat, bütünlük (ETG)
esringü	: Renkli, alaca bulaca, alaca (EUTS)
eyegü	: Yan taraf (EUTS)
ıçangu	: Çekinme, dikkate alma (EUTS)
içgü/içkü	: İçki (ETG)
inçgü/inçkü	: Sulh, sükunet (EUTS)
ingü	: İnme (?) (M)
inmegü	: İnmememe (M)
isirkegü	: Merhamet, hasislik (ETG)
katgı	: Sert (ETG)
kedgü	: Elbise (ETG)
kongu	: İkamet yeri (ETG)
kongragı	: Çan (EUTS)
korkgu	: Korku (EUTS)
körgü	: İtaat (ETG)
közüngü/küsüngü	: Ayna, gözgü (EUTS)
kutrulgu	: Kurtuluş, halas (EUTS)
küneyingü	: Kıskanç, hasetçi, güncü (EUTS)
mengigü	: 1. = mengi : Ebedi, bengü, ölümsüz 2. Saadet, sevinç, mübarek (EUTS)
oglagu	: Nazik
oglangu	: Çocuk gibi muamele edilen, nazik, şımarık (ETG)
omangu	: İkamet yeri, yerleşme merkezi (ETG)
ozgu kutrulgu	: Kurtulmuş olma, halas (EUTS)
ödkürgü	: Bir çeşit ilaç (EUTS).
öküngü	: Nâdim olma, pişmanlık (EUTS)
ölürgü	: Öldürme (EUTS)
örtgü/örtkü	: Örtü (EUTS)

sakingu	: Düşünce, tefekkür, düşünme (EUTS)
sözlekü	: Okunma, söyleyiş (ETG)
süzkü	: Süzgeç, süzgeç (EUTS)
tapingu	: Tapınılacak olan (EUTS)
tarlagu	: Tarla (EUTS)
tokıgu	: Davul tokmağı (ETG)
tonagu/tonangu	: Elbise (ETG)
tonagu	: Takılacak şey (M)
tosku	: Mania, engel (EUTS)
tutku	: Kapama, zaptetme (EUTS)
tükegü	: Tükenme (ETG)
türtüngü	: Merhem (ETG)
urungu	: Savaşçı, muharip, sancak (ETG)
üçürgü	: At örtüsü (ETG)
üzengü	: Üzengi (EUTS)
yargu	: Karar, hüküm (EUTS)
yarsıgu	: İstikrah, nefret, tiksinti, tikslenme (EUTS)
yaşagu	: Hayat (ETG)
yatgu	: Yatılacak yer (EUTS)
yigü	: Yemek (ETG)
yülegü	: Ustura, bıçak (EUTS)

-guçı/-güçi/-kuçı/-küçi

alkguçı	: Hırsız (EUTS)
ayguçı	: Müşavir, musahip, söyleyici, akıl hocası (OA)
bitigüçi/bitkeçi	: Yazıcı (ETG), bidgeçi/bitgeçi/bitkeçi/bitigeçi/bitigüçi (EUTS)
bilgüçi	: Bilgin, bilen, üstad (EUTS)
bogaguçı	: Kelepçe vuran, cellat (EUTS)
bolguçı	: Olan (M)
çamlaguçı	: Dava eden, dava açan, davalı, iddia eden (EUTS)
itgüçi	: Yapıcı, yapan, meydana getiren (OA)
kınaguçı	: Kınayıcı, işkenceci (ETG)
kolguçı	: Dilenci (ETG), koltguçı/kolungacı (EUTS)
körgüçi	: (AY)
nomlaguçı	: (AY)
ölürgüçi	: Kanlı, katil (EUTS)
sözlegüçi	: (AY)
tavratguçı	: Teşvik edici (EUTS)
yarlıkaguçı	: (AY)

-guk/-gük/-kuk/-kük

askug	: Askı, çardak (EUTS)
-------	-----------------------

-gulug/-gülüg/-guluk/-güyük

adırguluk	: Ayırılacak, ayıracak (EUTS)
atkanguluk	: (AY)
bıçgulug	: Bıçkılı, bıçaklı (EUTS), bıçgulug (M)
bogagulug	: Boğulmuş, kelepçelenmiş (EUTS)
bukagulug	: (AY)
ergülük	: İkametgaha ait olan, evli, haneli, evle ilgili (EUTS)
esengülük	: Esenlik, sağlık, selametlik, rahatlık (EUTS), esengülüg (AY)
ilinçülegülüg	: Eğlenme, eğlenerek (EUTS)
inçgülüg/inçkülüg	: Sükunet, huzurlu, sakin (EUTS), inçkülüg (ETG)
irünçülüg	: Kusurlu, hatalı (EUTS)
kadgulug	: Acılık, dertlilik, kaygınlık (EUTS)
kerekülüg	: Çadırılı, göçebe (OA)
kıdıgulug	: ? (M)
kislegülük/kizlegülük /kislegüg	: Saklanan, gizlenen (EUTS)
körgülüg	: Görünen (M)
körünçlegülüg/k	: Teşhire layık, sergilemeye değer, göstermeğe değer (EUTS)
küvezlengülüg	: Mağrur, kendini beğenmiş (EUTS)
ozgulug	: Kurtulacak olan (EUTS)
ögülüg	: Düşünüşte olan, düşünülen (EUTS)
ölgülüg	: Ölüm halinde olan, can çekişen, ölüm derecesinde hasta olan (EUTS)
öngülüg	: Gitme, çıkma (M)
sevgülüg	: Sevgili, sevimli, sevgi (EUTS)
sözlegülüg	: Söylenecek olan (EUTS)
tilegülük	: Dileyen, arzu eden, dilenen, istenen (EUTS)
togurguluk	: Doğurma, doğum zamanı (EUTS)
yungulug	: Yıkanma (EUTS)

-gusi/-güsi

kitgüsi	: Giderilmesi gerekli (EUTS)
---------	------------------------------

-kiş

tirkış	: Kervan, kafil, haberci (OA)
--------	-------------------------------

-m

açum	: Açık (ETG)
alım	: Borç (ETG)
batım	: Batım, batma boyu, boy, uzunluk (OA)
içim	: İçki, içim (ETG)
istem	: İstek (ETG)
kedim	: Giyim, giyim kuşam (OA)
körüm	: Nokta-i nazar, bakış; fal, rüya (ETG)
ölöm/ölüm	: Ölüm (EUTS)
tamızım	: Damla (EUTS)
teğim	: Sıra, müddet (EUTS)
tolum	: Tam, mükemmel (EUTS)
tugum/tukum/tuhum	: Doğum (ETG), togum/tokum/tohum/tugum (EUTS)
tutum	: Avuç (ETG)

-ma/-me

belgürme	: Belirtme, zuhur, ortaya çıkma, görünme (EUTS)
belgürtme	: Zuhur (M)
kaçma	: Kaçma (EUTS)
kıvırkanma	: Hasislenme (M)
tanigma	: Danma, inkar (EUTS)

-mak/-mek

hınmak	: Sabit, sağlam, muhkem (EUTS)
irmek	: Usanç (ETG)
serinmek	: Tahammül, dayanma (ETG)
tutmak	: Sap (ETG)
tüzülmek	: Sükunet, tevekkül (ETG)
ukmak	: İdrak, akıl (ETG)
yarmak	: Sabit, kımıldamayan (EUTS)
yirtebilmek	: Zelzele (EUTS)

-maz/-mez

körmez	: Kör (EUTS)
umaz	: Çaresiz (ETG)
yaraşmaz	: Yakışık almaz, yaraşmaz,yakışmaz (EUTS)

-mış/-mış

bütürmış	: Prenseler lakabı, ünvanı (EUTS)
çavıkmış	: Meşhur (ETG)
hudatmış	: Ünvan, rütbe, kutadmış (EUTS)
kalmış	: Kalan, arta kalan, kalmış olan (OA)
kelmış	: Gelen, gelmış olan (OA)
küsemış	: Lakap (EUTS)
ögmiş	: Sena, övme (ETG)
ögrenmış	: Alışmış, alışılmış, öğrenmış (ETG)
ötmiş	: Kurban, kurbanlık (EUTS)
tıdılmış	: Yasaklanmış, durdurulmış, menedilmış (EUTS)
togmış	: Akraba (EUTS)

-n

akın	: (AY)
oyun	: Oyun (ETG), oyun/oyun (AY)
örten	: Alev (ETG)
tolun	: Mükemmel, tam (M)
tökün	: Dökülmüş (EUTS)

-r

öçür	: Sönme (EUTS)
tiler	: Dileyen (bir nevi böcek) (ETG)

-sık/-sık

açsık	: Açlık, aç olma, açlık hali (OA)
batsık	: Batış, güneşin batış, gün batışı (OA)
işlemesık	: İşlemesi yasak olan iş (EUTS)
olursık	: Oturuş, oturma (EUTS)
sözlemesık	: Söylenen çirkin şeyler, laflar (EUTS)
togsık	: Doğuş, doğma, doğu (OA), togsuk (EUTS)
tutsık	: Tutma (ETG)

-ş

atış	: Atışma, küfür, kavga (EUTS)
iliş	: (Rûhî) Bağ
keliş	: Geliş (EUTS)
keñiş	: Müzakere, nasihat (ETG)
keriş	: Kavga (ETG)
kösüş/közüş	: Dilek, arzu, istek (EUTS)
önüş	: Yükseliş, çıkış (EUTS)
örüş	: Çıkış, yükseliş (EUTS)
sagış/sakış/sañış	: Sayma, ölçü (ETG)
ünüş	: Yükseliş (ETG)
yagış/yakış	: Kurban, kurban aş (ETG)

-t

bütüd/t	: Bitme, tamamlama, ikmal (EUTS)
eşidüt	: İşitme (ETG)
öğüt	: Medhetmek, övmek (M)
ölüt	: Öldürme (ETG)
tugut	: Güneşin doğması (EUTS)
yaşut	: Gizli (EUTS)

-u/-ü

ançu	: Mükafat, değer (ETG)
izdeyü	: Al, hile (EUTS)
yaratu	: Tarafların rızası üzerine (hukuk) (EUTS)

-yuk/-yük

bulganyuk	: Karışık, bulanık (EUTS)
tükemeyük	: Tükenmemiş (EUTS)

1.3.5. Yapım Eki Fonksiyonu Kazanmaya Başlayan Çekim Ekleriyle Oluşan İsimler

1.3.5.1. Hal Eklerinin Yapım Eki Olarak Kullanılması

1.3.5.1.1. Bulunma Hali Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması

ançada	: Bunun üzerine, bundan sonra (EUTS)
--------	--------------------------------------

1.3.5.1.2. Ayrılma Hali Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması

içtin	: Dahili (M)
kündin	: Güzel (EUTS)

1.3.5.1.3. Vasıta Hali Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması

körgle/körkle/körtle	: Güzel (EUTS)
----------------------	----------------

1.3.5.2. Aitlik Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması

içreki	: İçerdeki, içindeki, maiyetteki, dahili, saraydaki (OA)
közünürdeki	: Görünürdeki, şimdiki (EUTS)
künteki	: Harem dairesindeki (EUTS)
küski	: Sonbahara ait (ETG)
öngreki	: Önceki (M)

1.3.5.3. Çokluk Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması :

at kangular	: Hisleri rapteden (altı bağ), hisse mevzu teşkil eden harici varlık (ETG)
-------------	--

1.3.6. İkilemeler

adıra ödüre	: Öteye beriye, orada burada (ETG)
ağır ağır	: Pek ciddi, ağırbaşlı, temkinli, şerefli (EUTS)
akuru akuru	: Yavaşça, sessizce, yavaşçacık (EUTS)
akuru turkuru	: Doğru, müstakim (EUTS)
anda munda	: Her tarafta, ötede beride (EUTS)
ay ayaz	: Aydınlık, mehtaplı gece (EUTS)
basa basa	: Biteviye, durmadan, fazlasıyla, kesilmeden (EUTS)
bir bir	: Bir bir (EUTS)
birer birer	: Birer birer (EUTS)
birim alım	: Vergi, borç (EUTS)
birin birin	: Teker teker, bir bir (EUTS)
erkligin erksizin	: İster istemez (EUTS)
idiş ayak	: Mutfak kapkacı (EUTS)
katır katır	: Müthiş, dehşetli (EUTS)
katır yavlak	: Dehşetli, müthiş (EUTS)
neçe neçe	: Her, ne kadar (EUTS)
ölmek emgek	: Ölüm, can çekişme (EUTS)
üz boz	: Kin, nefret (ETG)

1.3.7. Birleşik İsimler

ir-tal	: Harf (hece) adıdır (EUTS)
ir-tsi	: Harf (hece) adıdır (EUTS)
ir-ur-ui	: Harf (hece) adıdır (EUTS)
ir-vang	: Harf (hece) adıdır (EUTS)
kızaşı	: Düğün, düğün ziyafeti, düğün şöleni, toy (EUTS)
könüksü	: Gümüş suyu (EUTS)
meng-aş	: Av, hububat yemeği (EUTS)
ulugbay	: Zengin (EUTS)
ulugerngek	: Baş parmak (EUTS)
ulugilig	: Büyük hükümdar (EUTS)
ulugpuşuş	: Felaket (EUTS)
yirtebremek	: Zelzele (EUTS)

1.3.8. İsim Çekimi

1.3.8.1. İsim Hal Ekleri

1.3.8.1.1. Yalın Hal	: Eksizdir
1.3.8.1.2. İlgi Hali Eki	: -niñ/-niñ/-nuñ/-nüñ; -nañ/-neñ
1.3.8.1.3. Belirtme Hali Eki	: -g/-g, -m/-ni
1.3.8.1.4. Yönelme Hali Eki	: -ka/-ke, -a/-e, -ya/-ye
1.3.8.1.5. Bulunma Hali Eki	: -da/-de, -ta/-te
1.3.8.1.6. Ayrılma Hali Eki	: -dın/-din, -tın/-tin (nadiren -dan/-den vs.)
1.3.8.1.7. Vasıta Hali Eki	: -n/-ın/-in; (nadiren) -an/-en, -un/-ün
1.3.8.1.8. Eşitlik Hali Eki	: -ça/-çe
1.3.8.1.9. Yön Gösterme Hali Eki	: -garu/-gerü, -karu/-kerü

1.3.8.2. İyelik Ekleri

1.3.8.2.1. Birinci Teklik Şahıs İyelik Eki	: -m
1.3.8.2.2. İkinci Teklik Şahıs İyelik Eki	: -ñ; (kitabelerde aynı zamanda) -g/-g
1.3.8.2.3. Üçüncü Teklik Şahıs İyelik Eki	: -ı/-i, -sı/-si
1.3.8.2.4. Birinci Çokluk Şahıs İyelik Eki	: -mız/-miz/-muz/-müz
1.3.8.2.5. İkinci Çokluk Şahıs İyelik Eki	: -ñız/-ñiz/-ñuz/-ñüz, -ñızlar/-ñizler/-ñuzlar/-ñüzler; (kitabelerde aynı zamanda) -gız/-giz/-guz/-güz
1.3.8.2.6. Üçüncü Çokluk Şahıs İyelik Eki	: -ı/-i, -sı/-si, -ları/-leri

1.3.8.3. İsimlerde Çokluk

Yaygın olarak “-lar/-ler” ekidir (ogrular) Bunun yanında kitabelerde şu ekler de kullanılır :

- gun/-gün, -kun/-kün (kelingün)
- an/-en (eren)
- t (tigit)

1.3.8.4. İsimlerde Aitlik

Yaygın olarak “-kı/-ki” kullanılır. Mesela : içreki, taşraki vs.

1.4. Zamirler

1.4.1. Şahıs Zamirleri

1.4.1.1. Birinci Teklik Şahıs Zamiri

1.4.1.1.1. Yalın Hal : men/min (EUTS), ben (OA)

1.4.1.1.2. İlgi Hali Eki : mening (EUTS), bening (OA)

1.4.1.1.3. Belirtme Hali Eki : mini (EUTS), bini (OA)

1.4.1.1.4. Yönelme Hali Eki : banga/manga (OA), manga/mnga (EUTS)

1.4.1.1.5. Bulunma Hali Eki : minte (EUTS)

1.4.1.1.6. Ayrılma Hali Eki : mindide/mintin (EUTS)

1.4.1.1.7. Cihet Eki : bangaru (OA)

1.4.1.2. İkinci Teklik Şahıs Zamiri

1.4.1.2.1. Yalın Hal : sen (OA), sin/sn (EUTS)

1.4.1.2.2. İlgi Hali Eki : sening (EUTS)

1.4.1.2.3. Belirtme Hali Eki : sini (OA)

1.4.1.2.4. Yönelme Hali Eki : sanga/senge (EUTS)

1.4.1.2.5. Bulunma Hali Eki : sinte (AY)
sintide : Senin gibi (M)

1.4.1.2.6. Ayrılma Hali Eki : sintide/sintin (EUTS)

1.4.1.3. Üçüncü Teklik Şahıs Zamiri

1.4.1.3.1. Yalın Hal : o/ol/an (EUTS)

1.4.1.3.2. İlgı Hali Eki : anıng/angın (EUTS)

1.4.1.3.3. Belirtme Hali Eki : anı (OA)

1.4.1.3.4. Yönelme Hali Eki : una/anga (EUTS)

1.4.1.3.5. Bulunma Hali Eki : Yok

1.4.1.3.6. Ayrılma Hali Eki : Yok

1.4.1.3.7. Cihet Hali : angar/angaru (OA)

1.4.1.3.8. Vasıta Hali : anın (OA)

1.4.1.4. Birinci Çokluk Şahıs Zamiri

1.4.1.4.1. Yalın Hal : biz (OA)

1.4.1.4.2. İlgı Hali Eki : bizing (M)

1.4.1.4.3. Belirtme Hali Eki : bizni (OA)

1.4.1.4.4. Yönelme Hali Eki : bizinge (M)

1.4.1.4.5. Bulunma Hali Eki : biznide (AY)

1.4.1.4.6. Ayrılma Hali Eki : bizinte : Bizden (OA)

1.4.1.5. İkinci Çokluk Şahıs Zamiri

1.4.1.5.1. Yalın Hal : sis/siz (ETG)

1.4.1.5.2. İlgı Hali Eki : sizing (EUTS)

1.4.1.5.3. Belirtme Hali Eki : sizni (EUTS)

1.4.1.5.4. Yönelme Hali Eki : sizinge (EUTS)

1.4.1.5.5. Bulunma Hali Eki : siznide (AY)

1.4.1.6. Üçüncü Çokluk Şahıs Zamiri

1.4.1.6.1. Yalın Hal : olar/anlar (EUTS)

1.4.2. İşaret Zamiri

1.4.2.1. bu/bo

1.4.2.1.1. Yalın Hal : bu (OA), bo/boo/po (ETG), bu/buu (EUTS)

1.4.2.1.2. İlgi Hali Eki : moning/monung (AY), munung (M)

1.4.2.1.3. Belirtme Hali Eki : bunı (OA), monı (AY)

1.4.2.1.4. Yönelme Hali Eki : muntu : Bu, bura (EUTS)

1.4.2.1.5. Bulunma Hali Eki : munta/munda (EUTS), bunda/bunta (OA)

1.4.2.1.6. Ayrılma Hali Eki : mintın (AY), muntuda (ETG), mintide (M),
mintada/mıntıda/montada (AY),
mundada/muntuda (EUTS)

1.4.2.1.7. Eşitlik Hali Eki : bunça (OA), bunça/munça (ETG), monça (AY)

1.4.2.1.8. Benzetme Edatı : montag (AY), mundag/muntag (EUTS)

1.4.2.1.9. Çokluk Eki : bular (EUTS)

1.4.2.2. ol

1.4.2.2.1. Yalın Hal : ol (OA)

1.4.2.2.2. Belirtme Hali Eki : anı (EUTS)

1.4.2.2.3. Ayrılma Hali Eki : antın/anıngdın (AY), antırdın/antada (EUTS)

1.4.2.2.4. Eşitlik Hali Eki : ança. ançına (EUTS)

1.4.2.2.5. Vasıta Hali Eki : anın (EUTS)

1.4.2.2.6. Benzetme Edatı : andag/antag/anteg (OA)

1.4.3. Dönüşlülük Zamiri

ös/öz (ETG)

özüm : Kendim, özüm (EUTS)

özi : Kendisi (OA)

et'öz/et'üz/etüz (ETG)

kendü/kenti/kentü (EUTS)

söl : Et özü (ETG)

1.4.4. Soru Zamiri

ne/ni (EUTS)

nece : Ne kadar, kaç (ETG)

kim (OA)

kaçan : Ne zaman, nereye (ETG)

kai/kay : Ne (EUTS)

kaçça : Nereye (ETG)

kanda/kanta : Nerede (EUTS)

kandın : Nereden (OA)

kanga : Nereye (M)

kanı : Hani, nerede (OA)

kanu/kanyu/kayu : Kim, hangi (ETG)

1.4.5. Belirsizlik Zamiri

adınağunı : Başkasını (EUTS)

algunı/alkunı : Hepsi (EUTS)

amarı : Başkaları, kimileri, bazı, diğerleri, birkaçı, toplu olarak (EUTS)

hanyu : Kayu (EUTS)

hayu : Her kimse (EUTS)

hayusinga : Herbirine (EUTS)

hayuta : Herhangi bir yerde (EUTS)

kamağlarımı : Hepsini (EUTS)

kim-me : Kim olursa olsun (EUTS)

negüme : Herhangi birşey, ne olursa (EUTS)

nerse	: Her ne olsa (EUTS)
tözü/tüzü	: Bütünü, hepsi, tamamı (EUTS)
туру	: Bütünü, hepsi, tamamı, yekunu (EUTS)
tüketi	: Hepsi (M)
yıba	: Tamamı, bütünü, hepsi (EUTS)
yomkı/yumkı	: Hepsi, tekmili (EUTS)

1.5. Sıfatlar

1.5.1. *İşaret Sıfatları* : İşaret zamiri bölümünde ele alınan zamirler, kendilerinden sonra niteledikleri bir isim geldiği takdirde işaret sıfatı fonksiyonunu kazanırlar. (Bkz. İşaret Zamiri)

uşbu	: İşbu, işte bu (EUTS)
------	------------------------

1.5.2. Niteleme Sıfatları

1.5.2.1. İsimlerin Niteleme Sıfatı Olarak Kullanılması

abınık	: Dölek, sakin, mutlu, huzur (EUTS)
abuçka	: Koca, ihtiyar, kocamış kimse (EUTS)
aç	: Aç, tok olmayan (OA)
açığ	: Ekşi, acımtırak (EUTS)
açum	: Açık (ETG)
adayu	: Sevimli, aziz, değerli, yavru (EUTS)
adinaguka	: Başka başka, ayrı ayrı kimseler (EUTS)
adırt	: Tıpkı, aynı (EUTS)
adruk	: Ayrı, çeşit (M)
agduk	: Fena, garıp (ETG)
agar/ıgar	: Ağır, değerli, şerefli, muhterem, mühim, önemli (OA), agar/agır (ETG)
agrığ/agrık/agruk	: Hasta, hastalık (EUTS)
agsag	: Aksak (EUTS)
aki	: Cömert (ETG)
aksak	: (AY)
alığ	: Aciz kimse, güçsüz kişi (EUTS)
alkığ	: Geniş, uzak (ETG)
alp	: Alp, kahraman, cesur, yiğit; zor, çetin; sert, müthiş(OA)
alpagu/alpagut /yılpagut	: Yiğit, kahraman, tek başına düşmana saldıran, yakalanmayan asker, subay, bir subay rütbesi (OA)
altınkı	: Alttaki, aşağıdaki (EUTS)
amal/amıl/amul	: Sakin (ETG)
amrak/yımrak	: Sevimli, sevgili (ETG) amrak/emrak/ımrak (EUTS)
amtıkı	: Şimdiki (EUTS)

angayu	: Uzak, ötede (EUTS)
ang başlayu	: En başta, ilkin, ilk (EUTS)
ang başlayuki	: Baştaki, ilk, en başta olan (EUTS)
angıg edgü	: Çok iyi (EUTS)
ang ilki	: İlk (EUTS)
anıg/anyıg/ayıg/âyig	: Fena, fenalık, pek (ETG)
anoşagan (Far.)	: Ölümsüzler, ölmezler, ebedi yaşayanlar (EUTS)
anuk	: Hazır, hazırlık (ETG)
anyıg	: Kötü, fena, düşkün, perişan (OA)
arıg	: Arı, temiz, saf, mukaddes (ETG), arag (M)
arış	: Arı, temiz, pak (EUTS)
arsu	: Değersiz, kıymetsiz (EUTS)
artak	: Bozuk, yıkık, harap, boğulmuş (EUTS)
artak yavuz	: Bozuk, kötü, perişan, harap (EUTS)
artuk	: Fazla, ziyade, artık (OA)
artukta artuk	: Pek iyi, fevkalade (EUTS)
aruk	: Yorgunluk, yorgun (ETG)
asan	: Sağlam, sıhhatli, esen (EUTS)
asan tükel	: Sağ ve selamet, sağ esen (EUTS)
asra	: Aşağıda, alçak gönüllü (ETG)
asrakı	: (AY)
aşlaşturu	: İyice, sağlam, bağlama (EUTS)
aşnuki	: Evvelki (EUTS) ?
atud	: Avuç dolusu (EUTS)
awıçga/awıçka	
/awıñka	: İhtiyar (ETG), awıçga/awıçka (EUTS)
avınng/evinng	: Yabancı (EUTS)
ayakka tegimlik	: İtibarlı, sanlı, hürmetli (EUTS)
aykı	: Aylık, bir aylık (EUTS)
az	: Az, çok olmayan (OA), as/az (ETG)
azag	: Yanlış yola sapmış (EUTS)
bagatur	: Bahadır, kahraman (ETG)
bagırsak	: Bağırsak, merhametli (ETG)
balıg	: Yaralı (ETG)
bas	: Başlangıç, birinci, ilk (EUTS)
başagut	: Sevilen, hoş görülen; başta gelen (EUTS)
başgu	: Alın beyaz (at), kaşga, tepel (OA)
başın	: İlki, önceki (EUTS)
baştınkı	: İlk, birinci, baştaki (ETG), başdınkı/baştınkı (EUTS)
batut	: Gizli, saklı (EUTS)
bay	: Zengin (OA)
bayagut	: Zengin kimse (ETG), bayagut/bayakut (EUTS)
baz	: Yat, yabancı, tâbi (OA)
bazgan	: Basan, ezen (EUTS)
beçel	: Sakat (M)
bedük	: Büyük (ETG), bedük/bödük/betük (EUTS)

bek/berk/perk/bk	: Sağlam, koyu (orman) (ETG)
bekiz	: Sağlam, güçlü, kudretli, kuvvetli, açık, sarıh (EUTS)
bekrek	: Pek yüksek, üstün (EUTS)
bekürü	: Sağlam (ETG)
benggü	: Ebedi, daimî, sonsuz (OA), beñü/beñgü/meñü/meñgü (ETG)
bertük	: Sakat, parçalanmış (EUTS)
beşek	: Haremlik (EUTS)
bışığ/bişig/psig	: Olgun, pişmiş; sây eden (ETG)
bilig bilmez	: Bilgi bilmez, cahil (OA)
biriyeki	: Güneydeki (OA)
birtim	: Bir taraflı (ETG)
bogdam	: Küflü, küf (ETG)
bogtag	: Kurtarılmış, hidayete ermiş (ETG)
boguk	: Boğuk, kapalı (EUTS)
boş/booş	: Boş, serbest (EUTS)
böşük körtük	: Sevgili, dost, aziz (EUTS)
börtün	: Meçhul, bilinmeyen (EUTS)
bukay	: Alçak, aşağı, kısa (EUTS)
bukünki	: Bugünkü (EUTS)
bulgak	: Bulanık, karışık, bulanıklık, karışıklık, fitne fesat (OA)
bulganç	: Bulanık, karışık, karışıklık içinde, düzensiz (OA)
bulganyuk	: Karışık, bulanık (EUTS)
bulgaşu	: Gürültülü, patırtılı (EUTS)
bulitculayu	: Buluta benzer (EUTS)
burana	: Havasızlık, sıkıntılı (EUTS)
burkı	: Buruşuk (EUTS)
burkurak	: Buruk, ekşi, ekşimtirak (EUTS)
burungı	: Evvelki, önceki (EUTS)
buusı	: Dağınık, dalgın (EUTS)
bügri	: Eğri (EUTS)
bükünki	: Bugünkü (EUTS)
cim/çın	: Dürüst, doğru (ETG)
çak	: Tam (EUTS)
çatık	: Birbirine kenetlenmiş, yapışık (EUTS)
çıgany/çıgan/çıgay	: Fakir (OA)
çingarı	: Tam (ETG)
çim	: Kat, buruşuk (ETG)
çing	: Doğru, gerçek, tam, kesin olarak (EUTS)
çokan kişi	: Nişanlı kimse, yavuklu kişi (EUTS)
çolug	: Çolak, sakat (EUTS)
çöküg	: Dizleri çökük (EUTS)
çöl(ü)g(ü)?	: Yabancı (?) (ETG)
çuug	: Bulanık (EUTS)
çwşagun	: Ekşi (EUTS)
ddintar/dindar	: Seçkin, seçilmiş, üstün (EUTS)

edgü	: İyi (OA)
egim/eñim	: Kısımlı, parçalı (ETG)
egri	: Eğri (OA), egrig (AY)
egsüg/egzig/eksük	: Eksik (ETG)
engim	: Kısımlı (M)
erdenilig/r(e)dnilig	: Mücevherle süslü (ETG)
ergü	: Çok kuvvetli, güçlü (EUTS)
erig	: Erişebilir, yetişebilir, ulaşılan (OA)
erig	: Issız (?) (ETG)
erik/erk	: Erkli, güçlü, kuvvetli, irade (EUTS)
ermegü	: İhmalci (ETG)
ertingü	: Fevkalade, harikulade (OA)
esen	: Sakin (M)
eski	: Eski (ETG)
esringü	: Renkli, alaca bulaca, alaca (EUTS)
esrük	: Sarhoş, sarhoşluk (ETG)
eşid(?)siç	: Maniheizm'de dinleyici (ETG)
eşringü	: İyi kokulu (?) (EUTS)
evrig/k	: Kaba, sarsak, aptal, ters (EUTS)
gatig	: Katı, sert, sağlam (EUTS)
hınmak	: Sabit, sağlam, muhkem (EUTS)
horgınç/korkınç	: Korkunç (EUTS)
ıdı	: Fevkalade, kesin olarak, tümü ile, toptan (EUTS)
ıduk	: Mukaddes, kutlu, mübarek (OA), ıduk/ıdduk (EUTS)
ınçak	: Kaygılı, gamlı (EUTS)
ınka	: Yersiz, yurtsuz (M)
ırak/yırak	: Uzak, ırak (OA)
iç	: İç, dahili (OA)
içreki	: İçerdeki, içindeki, maiyetteki, dahili, saraydaki (OA)
içtin	: Dahili (M)
idiz/yitiz	: Yüksek (ETG)
igid/igit	: Yanlış (ETG)
igil/ikil	: 1. Yavuklu, nişanlı, adaklı 2. Bayağı, dünya ile ilgili (EUTS)
ilk	: İlk, önce (OA)
ilki	: İlki, birinci (OA), ilki/ilki (EUTS)
inçke/yinçke	: İnce (ETG), inçge/inçke/yinçke (EUTS)
iñir	: Alaca karanlık (ETG)
irig	: Kaba, ters (ETG)
irinç/irinçü	: Sefil (ETG)
irinç yarlıg	: Sefil hayatlı (EUTS)
irteki	: Yarınki (EUTS)
irinçü	: Günah (ETG)
iriz	: Cilasun, cesur, yiğit (EUTS)
iti	: keskin (EUTS)
itig	: Yitik, kayıp (EUTS)

ivinki	: Sıradaki (EUTS)
kadag/katıg	: Katı (ETG)
kadır/kadhir	: Gazup, sert (ETG)
kakız	: Cesur, kahraman (EUTS)
kal	: Kaçık, deli, kudurmuş, divane, delilik (EUTS)
kalı	: Baki, artık (ETG)
kalın	: Kalın (OA),halın (EUTS)
kalınçu	: Fazla, bırakılmış (ETG)
kamagan/kamagun	
/kamıgun/kamugun	: Hep, kamu (ETG)
kamşag	: Titreyen, sallanan, sarsılan, karışık (OA)
karanggu/karangku	: Karanlık (EUTS)
kararıg	: Karanlık (ETG), kararıg/karanık (EUTS)
karı	: İhtiyar, yaşlı, eski; muhterem (OA), harı (EUTS)
karıp	: Garip (EUTS)
katıg	: Sert (ETG)
katıg	: Mahlut, karışık (ETG), katı (AY), hatıg/katag/katıg (EUTS)
katır	: Sağlam, pek (EUTS)
kayet	: Son derece, gayet (EUTS)
kedki	: Sonraki (EUTS)
kekşek	: Menfur, iğrenç (ETG)
kem	: Kem, eksik, noksan (EUTS)
kenç	: Genç (ETG)
keng	: 1. Gen, geniş 2. Uzak (EUTS), kiñ (ETG)
kerek/kergek/kerkek	: Gerek, lazım, görün, ihtiyaç, gereken şey (EUTS)
kertgüñc/kirtgünç	: Mümin, iman (ETG)
kertö/kertü/kirtü	: Doğru, hakiki, mümin (ETG)
ket	: Çok, artık, güçlü, kuvvetli, pek (EUTS)
kez	: Sefil (?) (ETG)
kezig	: Tertipli, düzenli, sıra, dizi, muntazam, sıralı, düzgün (EUTS)
kıfırkak/kıwırgak	: Hasis, haris (ETG), kıvırkak/kıyırkak (EUTS), kıvırka (M)
kıfrak/kıvrak	: ? (EUTS)
kımıg	: Sert, kuvvetli, kızgın, cesur (ETG), kımık (EUTS)
kiñ	: Şaşı (ETG)
kısag/kısıg/kızıg	: Dar, daraltma, hapis, kısık (ETG)
kısaga	: Kısa (ETG)
kıyça	: Yakında olan, uzakta olmayan (EUTS)
kıyık	: Çarpık, kıyılmış, eğri (EUTS)
kız	: Sıcak (ETG)
kız	: Hasis; kısa (M)
kızgak	: Hasis (ETG)
kiçig	: Küçük, ufak, genç (EUTS)
kidiz/kiiz/ki'iz	: Keçe (ETG)

kigen	: Salgın (ETG)
kinki	: Sonraki, sondaki (EUTS)
kiñürü	: Mufassal (ETG)
kisreki	: Sonraki (EUTS)
kobi	: Boş (EUTS)
kodı/kotı	: 1. Aşağı, koyu, adi 2. Sağlam, esaslı, pek (EUTS)
kodıki/kotıki	: Aşağıki (EUTS)
kodur/kotur	: Uyuz, kotur (EUTS)
koduz/kuduz	: (OA)
kogşak	: Gevşek (EUTS)
kogulgi	: Parlak (EUTS)
kogus	: Bomboş, boş (EUTS)
korçu	: İnansız (EUTS)
koş	: Çift (ETG)
kovi	: Kısmetsiz, saadetsiz (M)
kovuk	: Kovuk, içi boş (EUTS)
kowı	: Oyuk, saadetsiz, kof (ETG)
köni	: Doğru, gerçek (ETG)
körkle	: Güzel (ETG), körgle/körkle/körtle (EUTS)
körüg/k	: Güzel, güzellik, görüş (EUTS)
kövez	: Burnu havada, mağrur (EUTS)
köwşek	: Nazi, gevşek (ETG)
közünç	: Ünlü, şanlı, meşhur, şöhretli (EUTS)
közünür	: Çağdaş, muasır, hali hazırdaki (EUTS)
közünürdeki	: Görünürdeki, şimdiki (EUTS)
kurkag	: Kuru (ETG)
kurug/khurug	: Kuru, boş, peşin (ETG)
kutay	: İpek, ipekli (OA)
kutıki	: Aşağı, bayağı (EUTS)
küçek	: Güçlü, kuvvetli (EUTS)
kündin	: Güzel (EUTS)
küneyingi	: Kıskaç, hasetçi, güncü (EUTS)
künteki	: Harem dairesindeki (EUTS)
küski/küzki	: Sonbahara ait (ETG)
küwez	: Şanlı, sevgili (ETG)
midik/mitik	: Cahil, inancı bozuk, sapık, yabani, bir şeyin acemisi (EUTS)
muga	: İnat, laf anlamaz (EUTS)
muñgul/munkul/muñul	: Şaşkın (ETG)
muyga (o?)	: Dik kafalı (ETG)
muyum (o?)	: Şaşkın (ETG)
neng inçip	: Ne olursa olsun mümkün olmayan (EUTS)
neñeyü/neñeyük	: Ayrı (ETG)
noş	: Ebedi, ölümsüz (EUTS)

odgurak/otgurak/otgurāk	: Kati,sarih, açık (ETG)
/otkurak/othorrāk	
odug/otog/adhauh	: Uyanık (ETG)
odugsak	: Uyanık (M)
odun/otun	: Günahlı, kabahatlı, suçlu (EUTS)
oglagu	: Nazik (ETG)
oglangu	: Çocuk gibi muamele edilen, nazik, şımarık (ETG)
onga	: Dayanıklı, metin (EUTS)
ongay	: Kolay (EUTS)
oñalı	: Doğru (ETG)
ootun/otun	: Küstah (EUTS)
orı/urı	: Erkek, genç (ETG)
ortun	: Ortanca (ETG)
ortunkı	: (AY)
orunçı	: İçerdeki, hareme ait (ETG)
osal (-z-?)	: Tembel (ETG)
oşadıkı :	: Gerekli, lüzumlu, gereken, münasip (EUTS)
ozakı	: Geçmiş, mürur etmiş (EUTS)
ödki	: Zamanla ilgili (EUTS)
ödsig	: Yaşlı, muhterem (OA)
ödüs	: Islak (ETG)
ögek/ökek	: Çok sevimli, cana yakın, hatırlatıcı, düşündürücü (EUTS)
ögrünçü	: Sevinçli, memnun (EUTS)
ögsük	: Manası anlaşılamıyor "sönük" olabilir . (EUTS)
ögşürü/ügşürü	: Tekerrür eden, tekrarlanan (EUTS)
ögük	: Sevgili (ETG), ögük/ökük (EUTS)
öl/ööl	: Islak (ETG)
öleñ	: Islak (EUTS)
ölez (üles ?)	: Solgun (?) (ETG)
ömen/önmen/örmen	: Kabarık, tuzlu, balgam (ETG)
öng	: Ön, ilk (M)
öngreki	: Önceki (M)
örgi/ürgi	: Yüksek (EUTS)
öri/örü	: Yüksek, çukur (ETG)
örki/örüki	: Yüksek (ETG)
özeki	: -den yapılmış, üzerindeki (M)
özen	: 1. İçerlek, tam orta, en içeride bulunan 2. İlk, öz (EUTS)
pek	: Pek, sağlam, berk (EUTS)
saçuk	: Saçık, dağmık (ETG)
sag	: Sağ, sağlam (EUTS)
sak	: Dikkatli (ETG)
salıg	: Kaba, pis, salak (EUTS)
salkım	: Soğuk (EUTS)
samartakı	: Maddi dünyada bulunan (EUTS)

sanlag/sanlıg	: Sayın, sanlı, hürmetli (EUTS)
saran	: Hasis (ETG)
sarp	: Güç, sarp (ETG)
sarsag/sarsıg/sasıg	: Çürük, kokmuş (ETG)
sedrek	: Seyrek, ince (EUTS)
semiz	: Semiz, besili, etli (OA)
sewer	: Sevimli (ETG)
sewig/sewüg	: Sevgi, aşk, sevgi dolu (ETG)
sıdam	: Sade, düz, süssüz (EUTS)
sık	: Dar, sık (ETG)
sımtag/simtâh	: İhmalkar, tembel (ETG), sımtag/sımtak/şımtag (EUTS)
sıngar	: Yarım, yarı, iki kısımdan biri, bir kısım bir şeyin
yarısı;	bir şeyin tarafı, yanı (OA) ?
sıngardınkı	: taraftaki (M)
sıngarkı	: Taraftaki (M)
sırtık	: Sırtık, sırtmış kimse (EUTS)
sış/sış/şış	: Şiş (ETG)
silig	: Arı, temiz, bakire (ETG)
sogık/sogek	: Soğuk (ETG), sogıg/sogık/soyuk (EUTS)
sok/suk	: Hasetçi, kıskanç, güncü (EUTS)
söki	: Önceki, evvelki, eskiden (EUTS)
sönük	: Sönük, kuvvetek düşmüş (EUTS)
suv içreki	: Suyun içindeki (EUTS)
süçig	: Tatlı, lezzetli (OA)
sük/şük	: Sakin (EUTS)
süwri	: Sivri (ETG)
şor	: Tuzlu (EUTS)
şır	: Akıntıya kapılmış olan (EUTS)
tañıg/tañış	: ? (ETG)
tangsuk	: 1. Tatlı, nefis, lezzetli 2. Acaip, kıymetli, değerli (EUTS)
tang tangsuk	: Tatlı, nefis, leziz (EUTS) ?
tapıgsak	: Hayırhah, hürmetkar (ETG), tabıgsak/tapıgsak (EUTS)
tar	: Dar (ETG)
tarka	: Zor (ETG)
tarka	: Dertli, sıkıntılı (M)
tarkanç/tarkınç	: Gücenik, dargın (OA)
tartın	: İyiliksever (EUTS)
tat/Tat	: Yad, yabancı, tebea; İranlı, Acem; Uygur (OA) ?
tayanç	: Sırdaş (ETG)
teg/tek/tk	: Yalnız (EUTS)
teyim	: Layık (M)
teglük	: Kör (ETG)
tegreki/tekreki	: Çevredeki (EUTS)

teriñ	: Derin (ETG), tering/tiring (AY)
terkiş	: Kavga, kavgacı (ETG)
ters	: Ters (ETG), ters/trs (EUTS)
tertü	: Yalancı, hileli (EUTS)
tetrü/tertrü	: Ters (ETG)
tetrüm	: Aydın, açık, berrak (EUTS)
tiğme	: İsimli, adlı (ETG)
tik	: Dik (EUTS)
tilfe/tilwe	: Deli (ETG)
tirig	: Diri, canlı, hayatta, yaşayan, hayat (OA)
tirnegül	: Toplayan (ETG)
tişi	: Dişi (ETG)
titig/titik	: Akıllı (ETG)
titim	: Cesaretli (ETG)
titrü	: Tam, sabit (ETG), titirü/titrü (EUTS)
titrüm/tütrüm	: Kesin, kati (EUTS)
tod	: Tamam, dolu (ETG)
toga	: Geçen (ETG)
tok	: Tok (OA)
tokurkak	: Tokluğun kıymetini bilmeyen, kendisini tok hissedemeyen, gözü tok, tokluğa değer vermeyen (OA)
tolı/tolo/tolu	: Dolu (ETG)
tolı	: Kötü (?) (M)
tolum	: Tam, mükemmel (EUTS)
tolun	: Mükemmel, tam (M)
tonga	: Yiğit, kahraman, kuvvetli, şevketli (EUTS)
toruk	: Zayıf, takatsiz, kuvvetsiz, bitik, ezik (OA), torug/toruk/turuk (EUTS)
tosun/toosın/toozun	: Vahşi, kaba, yontulmamış kimse, utanmaz (EUTS)
tökün	: Dökülmüş (EUTS)
tözöm/tözün	: Asil (ETG)
tözü/tüzü	: 1. Kusursuz, tamamı, bütünü 2. hakikatli (EUTS)
tul	: Dul (ETG), tol/tul (EUTS)
turıg/turug/turuk	: Duru, berrak (ETG)
turıg/turug/turuk	: Zayıf (ETG)
tü	: Her türlü, çeşitli, türlü türlü (EUTS)
tümke (-ö-?; -g-?)	: Aptal (ETG)
tünerig	: Karanlık (ETG)
türüng	: Gayretli, çalışkan, faal (EUTS)
tütrüm	: Zeki (ETG), türtüm (EUTS)
tütrüm	: 1. Derin 2. Kati, kesin (EUTS)
tüz	: Düz, doğru, kusursuz, hatasız (OA)
tüzün	: 1. Asil, necip, soylu 2. Tekmil, kamilen, hakiki (EUTS)

uçuk	: Ucuz, sefil (ETG)
uçuz	: Ucuz, kolay, hafif, değersiz (OA)
udun/utun/uvtun/uutun (?)	: Küstah, günahkar, utandırıcı (ETG)
uçuz	: Uyuzlu (ETG)
ufşak	: Ufak (EUTS)
ugan	: İlahi (ETG)
ulug	: Büyük, ulu (OA)
ulugbay	: Zengin (EUTS)
unç	: Olabilir, mümkün (OA)
urungu	: Savaşçı, muharip, sancak (ETG)
usal	: Gamsız, kedersiz, keyifli (EUTS)
uşak/uwşak	: Ufak (ETG)
uyur	: Kudretli, asil (ETG)
uzagut	: Madrabaz, mahir, eli çabuk (EUTS)
uzak	: Uzun devam eden (ETG)
uzun	: Uzun, uzak, daimi, ustaca, mahirane (OA)
üğşürü/ükşürü	: Tekrar, tekrarlanan (ETG)
üğün/üğün/üğüm/ükün /ükün/hüküm	: Yığın halinde (ETG)
ülezi	: Sönük (güneş) (EUTS)
ürlük	: Sabit, değişmez, daimi (EUTS)
üstünki	: En üstteki, en yüksekteki (EUTS)
üz	: Kötü kalpli, kalpsiz, kindar, menfur (OA)
üzelenü	: Yüksek (ETG)
yabaş/yawaş	: Yavaş, uysal (ETG)
yabız/yawaz/yawız	: Yavuz, fena, kötü, perişan (OA)
yablak/yawlak/yawlâk	: Kötü, fena, perişan (OA), yablak/yavlak/yblak/yv lak(EUTS)
yad/yat	: Yabancı (ETG)
yadag	: Yaya (OA)
yagmurlayu	: Yağmur gibi bol (ETG)
yaguk	: Yakın (OA)
yaguru	: Yakın, kısa (EUTS)
yakın	: Yakın (ETG), yağın/yakın (EUTS)
yakşı	: İyi, âla (EUTS)
yalañuz/yalinus	: Yalnız (ETG), yalanguş/z, yalguz (EUTS)
yalabaç/yalawaç/yalawaçı	: Yalvaç elçi: y. burhan (Maniheizm'de) : Işık gönderilmiş, Mehdi (ETG)
yalañ/yaliñ	: Yalın (ETG)
yalım	: Dik (ETG)
yalıng	: Yalın, çıplak (OA)
yaman	: Kötü, fena, korkunç (EUTS)
yañı	: Yeni, taze (ETG)
yangşak	: Yanlış (EUTS)
yanlog/yañluk	: Yanlış (ETG)
yapıg	: Yapışkan (ETG)

yapıg	: Bağlayan, rapteden (EUTS)
yarag/k	: Yakışan, gereken (EUTS)
yarası	: İtaatli kimse, uysal (EUTS)
yaraş/yaraşı	: Vasıf, uygun (ETG)
yarım	: Yarım (ETG)
yarlıg/yarlık/yrlıg	: Fakir, yoksul, aciz, bedbaht, sefil, perişan (EUTS)
yarmak	: Sabit, kıvıldamayan (EUTS)
yârok/yaruk	: Parlak, parlaklık (ETG)
yarp	: Sağlam, güçlü, kuvvetli (EUTS)
yarsıgık	: Menfur, çirkin, iğrenç (EUTS)
yas/yaş	: Yaş, taze (ETG)
yaskag	: Yassı (?) (ETG)
yasul	: Eğri, yokuşlu (?) (ETG)
yaşak	: Yaşamış, yaşlı (ETG)
yaşuk	: Ziya, parlaklık (ETG)
yaşuruk	: Gizli, saklı olan (EUTS)
yaşut	: Gizli (EUTS)
yavgan	: Yavan (EUTS)
yeg/yig	: Taze, pişmemiş (ETG), yek/yik (AY)
yeg/yig	: Daha iyi, mükemmel (ETG)
yıdıg	: Fena kokan (ETG), yıdıg/yıtık (EUTS)
yılıg	: Ilık, sıcak (ETG)
yılın/yilin	: Sıcak (ETG)
yılsıg	: Zengin, varlıklı (OA)
yımşak	: Yumuşak (OA), yımşak/yumsak/yumşak (ETG)
yırınçık	: Tikinti veren, menfur, nefret edilen (EUTS)
yırıyakı	: Kuzeydeki (OA)
yig	: İyi (OA), yig/yiig (EUTS)
yigi	: Sık (ETG)
yigit	: Yiğit (ETG)
yinçge	: İnce (OA), inçke/yinçke (ETG)
yinik	: Hafif, ucuz (ETG)
yiñil	: Kolay, hafif (ETG)
yirdeki	: Yerdeki (EUTS)
yiterü	: Yetecek kadar, kafi miktarda (EUTS)
yiti/yitti/yti	: Keskin (ETG)
yogun	: Kalın, yoğun, kaba (OA), yogum/yogun (ETG)
yok	: Yok: yokluk içinde, fakir, yoksul, sefil (OA)
yolkı	: Yolcu, yoldaki, yola çıkmış kimse (EUTS)
yollug	: Mesut (ETG)
yölestrüg	: Eşit, müsavi (EUTS)
yuyka	: Yufka, ince (OA), yuka (ETG)
yügerü	: Şimdiki (ETG)
yügrük/yügürük/yürük	: Çabuk (koşan) (ETG)
yüksek	: Yüksek (ETG)
yütürük	: Yüklenmiş, kaybedilmiş (ETG)

1.5.2.2. Renk İsimlerinin Niteleme Sıfatı Olarak Kullanılması

ak	: Beyaz, ak (OA)
al	: Al (ETG)
ala	: Ala, alaca, cüzamlı, cüzam (ETG)
boy	: Renk (ETG)
boz	: Boz (OA)
esri	: Alaca (?), kaplan rengi (?) (M)
esriñü	: Alaca (ETG)
kara	: Kara, siyah (OA), kara/kra (ETG)
karagu/karaku	: Kara (ETG)
kıpkızıl	: Kıpkızıl, kıpkırmızı (EUTS)
kızıl	: Kızıl, kırmızı (OA)
kızkıl	: Kırmızı (EUTS)
kızılsıg	: Kırmızımsı (ETG)
kög/kök/kük	: Mavi, gök (EUTS)
kusrı	: Alaca (M)
moz	: Boz, kır rengi (EUTS)
razvrt/rzvrt	: Lacivert (EUTS)
sarıg	: Sarı (ETG)
toruğ	: Doru, at rengi, doru renk (OA)
ürüng	: Beyaz (OA), ürüg/ürüñ/yürüñ/yrün (ETG), örüng/yörüng (EUTS)
yağız	: Yağız, kara, kızıl ile kara arası renk (OA)
yaşıl	: Yeşil (OA)
yipin/yipün	: Menekşe rengi, kırmızı (ETG), yipin/yüpün (M), yibkin/yibün/yipin/yipkün/yüpün/şipkin (EUTS)
yörüng	: Açık, beyaz (EUTS)

1.5.3. Sayı Sıfatları

1.5.3.1. Asıl Sayı Sıfatları

altı	: Altı (OA), aldı/altı (EUTS)
altı kırk	: Otuz altı (EUTS)
altmış	: Altmış (ETG)
ban (Çin.)	: Onbin (EUTS)
bing	: Bin (OA), bñ/biñ/min (ETG), ming/ming (EUTS)
bir	: Bir (OA), bir/pir (ETG)
bir yigirmi	: On bir (EUTS)
biş	: Beş (OA), bes/beş/biş/pes/phes (ETG), bis/biş (EUTS)
biş yüz	: Beş yüz (OA)
elig	: Elli (OA), elig/ilig (ETG)
ewin/iwin	: Yemiş, tane, sayı (ETG)
iki	: İki (OA), eki/iki (ETG)
kırk	: Kırk (OA)

kırk artuku yiti	: Kırk yedi (OA)
küldi	: Yüzbin (EUTS)
on	: On (OA)
otuz	: Otuz (OA), otoz/otuz (ETG), oduz/otuz (EUTS)
sekiz	: Sekiz (OA)
sekizon	: Seksen (EUTS)
tokuz	: Dokuz (OA), toguz/tokuz (EUTS)
tört	: Dört (OA)
tört bing	: Dört bin (OA)
tümen	: On bin (OA)
üç	: Üç (OA), üç/üç (ETG)
yigirmi	: Yirmi (OA), ygermi/yigrmi/ygrmi (ETG), yegirmi/yigirmi/ygrmi/ykirmi (EUTS)
yiti	: Yedi (OA), yiti/yte (ETG), yitegü/yitigü (EUTS)
yitmiş	: Yetmiş (OA)
yüz	: Yüz (OA), yüz/yüüz (ETG)

1.5.3.2. Sıra Sayı Sıfatları

altınç	: Altıncı (EUTS)
birinç	: Birinci (EUTS)
bişinç	: Beşinci (AY)
ekinti/ikindi/ikinti	: İkinci, öteki (EUTS)
ikinç	: İkinci (EUTS)
onınç/onunç	: Onuncu (EUTS)
otuzunç	: Otuzuncu (AY)
sekizinç	: Sekizinci (EUTS), sekizinç/sikizinç (AY)
tokuzunç	: Dokuzuncu (EUTS)
törtünç	: Dördüncü (EUTS), törtinç/törtünç (AY)
üçünç/üçünçi	: Üçüncü (EUTS)
yegirminç	: Yirminci (EUTS), yigirminç (AY)
yitinç	: Yedinci (EUTS)

1.5.3.3. Sayı İsimlerinden Yapılmış İsimler

altıgu	: Altısı bir arada (AY)
biregü	: Biri, birinci (EUTS)
bişegü	: Beşi bir arada (AY)
ikegü/ikigü/ikikü	: İki bir arada (EUTS)
törtögü/törtügü	: Dördü bir arada (AY)
üçegü/üçügü	: Üçü bir arada (EUTS)
ikin	: İki, ikisi, her ikisi ; ikinci (OA)
törtgil	: (AY)

1.5.3.4. Üleştirme Sıfatları

altırar	: Altışar (EUTS)
birer	: Birer (EUTS)
bişer	: Beşer (AY)
ikirer	: İkişer (EUTS)
onar	: Onar (EUTS)
otuzar	: Otuzar (EUTS)
sekizer	: Sekizer (AY)
tokuzar	: Dokuzar (AY)
törtür	: Dörtür (AY)
üçer	: Üçer (AY)
yitirer	: Yedişer (AY)
yüzer	: Yüzer (AY)

1.5.4. Soru Sıfatları

kaç	: Kaç (ETG)
kaç	: Ne kadar (EUTS)
neçe	: 1. Ne kadar, kaç 2. Nasıl, herhangi (EUTS)
neçeketegi	: Her ne kadar (EUTS)
yüründek/yürünteg	: Kaç (EUTS)

1.5.5. Belirsizlik Sıfatları

ada	: Başkası, diğeri, öteki (EUTS)
adın /adhim/atim	: Başka, başka türlü, bundan başka, yabancı (ETG)
adınagu/adnagu	: Başka (ETG)
adruk (AY),	: Başka, bundan başka, ayrı (ETG), adruk/aduruk atruk/artuk (EUTS)
alko/alku	: Herkes, bütün, hepsi (ETG), algu (EUTS)
alkugun	: Bütün, hep (ETG)
amari (Orta İr.)	: Sayısız, bir kaç, bazı (ETG)
ançma<ança+ma	: O kadar (ETG)
barça/parça	: Bütün, hepsi (ETG)
başka	: Başka (ETG)
bayakı	: Yukarıda geçen, deminki (EUTS)
bir ikinti	: Birbiri, yekdiğeri (EUTS)
büdün/bütün/pütün	: Bütün (ETG)
kalm	: Çok. sayısız, sık, pek, kalabalık, koyu (EUTS)
kamag	: Bütün, hep, hepsi, umumi, umm, âme (OA), kamag/kamıg/kamug (ETG), kamag/kamıg/kamak (EUTS)

kamagan/kamagun/kamıgun	
	/kamugun : Hep, kamu (ETG)
kiçig	: Küçük, az, biraz (OA)
ki-e/ki(y)e	: Biraz (EUTS)
kop	: Çok, hep, pek, tamamiyle, tamamen, bütün (OA)
kopun	: Hep, toptan, hepsi, bütün, tam olarak, hep beraber (OA)
köb/p	: Çok (ETG)
ñen (?)	: Hiç, herhangi (ETG)
ne negü	: Herhangi (EUTS)
öküs/öküş/ügüş/üküş	: Çok (EUTS)
öngi	: Artık, her nevi, çeşitli, başka başka, farklı (EUTS)
öngüki	: Başka, sair (EUTS)
öñin	: Başka, farklı (ETG)
taşım	: Çok (EUTS)
teng	: Denk, her çeşit, her nevi, benzer, müşabih (EUTS)
tolp	: Bütün, hep (ETG)
top	: Bütün, hep (ETG)
tot	: Bütün, hep, tekmil (EUTS)
tükel	: Tamam, sağlam (ETG)
tüzü	: Mütenasip, tamam, hep (ETG)
tüzügü	: Bütün, hep (ETG)
tüzün	: Bütün (ETG)
üküs/üküş	: Çok (ETG)

1.6. Zarflar

1.6.1. Hal (Durum) Zarfları

açkınça	: Açınca (EUTS)
adara/adıra	: Ayrıntılı, inceden inceye, teferruatlı (EUTS)
adınta	: Diğer cihetten (ETG)
adırtlayu	: İnceden inceye, derin, teferruatıyla, ayrıntılarıyla (EUTS)
agtaru	: Çabuk, ivedilikle, acele, süratle (EUTS)
akru/akuru	: Yavaşça (EUTS)
alkudın	: Her yerden (M)
alkugun	: (AY)
ança	: Öyle, öylece, şöyle, şöylece, böyle, böylece, o kadar, kadar çok, çok, bedava, karşılıksız, iyice (OA), inça/inçâ (EUTS)
o	
ançula	: Öyle (?) (ETG)
ançulasıg/k	: Layıkıyla (EUTS)
ançulayu kaltı +aa	: öyle.... nasıl....a. (ETG)
ançulayuma	: Ancalayım, keza (EUTS)

andag/antag/ândâg/ântâg	: Öyle, böylece (ETG)
anjulayu	: Bunun gibi (ETG) açolayu/ançılayu/ançulayu (EUTS)
antaça	: Tam orada, o yerde (EUTS)
antag/antak<antatok	: Böylece, bu suretle, böyle (EUTS)
antag oşuklug	: Buna benzer, böyle (EUTS)
anta kin	: Ondan sonra (EUTS)
arıtı/artı	: Tüm, tamamıyla, teknil (EUTS)
arkura	: Çaprazlama (EUTS)
aşa	: Aşarak, aş, öte, öbür taraf, ötesinde (OA)
bagrın	: Bağır ile (EUTS)
başın	: Başta olmak üzere (M)
başlap	: (AY)
başlayı	: Başta olarak, en önce, evvela, birinci (OA)
bat	: Çabuk, derhal (ETG)
begiz	: Açık seçik (ETG)
birdem/birtem	: Beraber, birden, birlik, büsbütün (ETG)
birgerü	: Beraber (ETG), birgerü/birkerü (EUTS)
bir hata	: Bir kez , bir defa (EUTS)
biriki	: Birikerek, katılarak, bütün ve arkasından sonra (OA)
bir ödün	: Yalnız bir defa, yalnız bir kez, bir öğün (EUTS)
birtek	: Bir kez, bir defa , bir yol (EUTS)
bizingçileyü	: (AY)
bozgan	: Tazyik ederek (ETG)
bunça/munça	: böylece, bunca, bu suretle, bu kadar (EUTS)
büntegi	: Bunun gibi, bunun gibisi, böyle, böylesi (OA)
çak	: Doğru olarak, tamamıyla (ETG)
çınkar	: Dosdoğru (EUTS)
erinç	: Şüphesiz, kesin olarak, tamamıyla (EUTS)
ertüdin	: Tamamıyla (ETG)
erü erü	: Git gide (ETG)
eyem/iyin	: Takip ederek, dolayı, sıra (ETG)
ınçıp	: Böylece (EUTS)
ıyn	: Yavaş yavaş, gittikçe (EUTS)
ikile	: İki kez, iki defa, tekrar, yeniden (EUTS)
ikileyü	: Yeniden (ETG)
ikin	: Tekrar, yeniden (EUTS)
ikintileyü	: (AY)
ilinçilegü/ilinçülegülüg	: Eğlenme, eğlenerek (EUTS)
inçe/iñce	: Öyle, böylece (ETG)
inçek	: Böylece (EUTS)
ıye	: Takip ederek, sonra (ETG)
kamagu/kamıgu	: Hep birlikte (ETG)
katın	: Tekrar (ETG), katın/katun (EUTS)
kavıra	: Kısaca, özet olarak (EUTS)
keçe	: Geç, öte, ötesi, geçerek (OA), keçe/kiçe (EUTS)

keçigsizin	: Geçit olmaksızın (OA)
ken	: Ve kendi, sonra, açıkça (EUTS)
kentün	: Kendi kendine (EUTS)
ketkire	: Sürüklenerek, kovalanarak (EUTS)
keze	: Sıra ile (ETG)
kiçmedin ara/kiçmetin ara	: Vakit geçmeden, gecikmeden, derhal, hemen (EUTS)
koduru	: Tamamıyla, tam (ETG)
monilayu/munilayu	: Böyle (ETG)
montag/muntag	: Böyle (ETG)
munça koduru	: Tamamıyla, tamı, bütünüyle (EUTS)
odgurati/otgurati	: Tam anlayarak, kati (ETG)
okunçsuzın	: Davetsiz, çağrılmadan (EUTS)
ongaru	: Dosdoğru (ETG)
ödürtlüg (ü- ?)	: Doğru, tamamıyla (ETG)
ögrünçülügin	: Sevinçle, memnuniyetle, sevine sevine (EUTS)
sayu	: Sayarak, her, her bir, haber (OA)
sengig	: Aıt, ek olarak, ilave olarak (EUTS)
tawrak	: Çabuk (ETG), tavrak (M), tagurak/tavrak/tvrak (EUTS)
tawratı	: Çabuk (ETG)
taya	: Kayarak (ETG)
tegirmi	: Etrafında, çevirerek (ETG)
teğirmile	: Çepçevre (M)
teğirmileyü	: Çevirerek (ETG)
terk	: Çabuk, hemen (ETG), terk/trk (EUTS)
terkin/trkin	: Acele, çabuk (EUTS)
tertrü/tetrü	: Aksine, tersine (EUTS)
ti	: Daima, daimi, devamlı, kesiksiz; sağlam, katı , pek, çok (OA)
tikileyü	: Tekrar, ikinci defa (EUTS)
timin	: Derhal (ETG)
tire	: Beraber (ETG)
tiyin	: Diye, diyerek, diyip (OA)
togrı/togru	: Doğru (EUTS)
tolo/tolu	: Dolu, tamamıyla, hep , mükemmel (ETG)
tomludu	: Doğru, dürüst, adilane (EUTS)
top	: Top yekun (EUTS)
toplü	: Toplu, birarada (EUTS)
töbün	: Başaşağı, tepesi ile (EUTS)
töpüre	: Tamamen (ETG)
törtđin	: Dört taraftan, yandan (EUTS)
turgınça	: Derhal (ETG)
turgınçara	: Derhal, behemehal, ne olursa olsun (EUTS)
turum ara	: Esnasında, bu arada (ETG)

tüketi	: Bütün, tamamıyla, tamamen, tüketerek, sonuna kadar (OA)
uçuk	: Uçarak (ETG)
udu	: Takip ederek, müteakip, ve, sonra, veya (OA)
uduşru	: Takip ederek (ETG)
ulayu	: Ulayarak; ve, sonra, arkasından, ondan sonra, bilhassa, aynı zamanda (OA)
ulınçığ	: Dönen, dönerek (ETG), ulunçığe (EUTS)
unakaya	: Derhal (ETG)
utgurati	: Köklü, esaslı, temelli, muhakkak, şüphesiz, tamamıyla (EUTS)
utrunuk	: Karşı karşıya (EUTS)
yabaş/yawaş	: Yavaş (ETG)
yanduru/yanturu	: Tekrar (ETG)
yañırdı/yañırtı	: Yeniden (ETG)
yetirü/yitirü	: -a kadar (ETG)
yıgyırak	: (?) Kısaca, topluca (?)
yime tügel	: Tamamıyla, büsbütün (EUTS)
yintem	: Tamamıyla, büsbütün, tümü ile, sabit (EUTS)
yoguru	: Çiğneyerek, çapraz, çaprazlama, arkun, verev (OA)
yüp	: Büsbütün, tamamıyla, olduğu gibi, kamilen (EUTS)
yüzken	: Durmadan, mütemadiyen, aralıksız (EUTS)

1.6.2. Miktar Zarfları

ang	: En (OA), eng (EUTS)
aşa	: Aşırı, aşarak, fazlasıyla, aşkın (EUTS)
ayı	: Pek (ETG)
ayınğa	: Aylarca, her ay (EUTS)
azça	: Azca, azıcık, az bir miktar (OA)
azrakça	: Pek az (ETG)
bütürü	: Tamamıyla (ETG)
ertiñü	: Pek, son derece (ETG)
idi	: Pek, çok, hep, hiç, asla (OA)
kaç kata	: Çok kez, çok defa, çoğu, ekseriyetle (EUTS)
kalinçsız	: Bütün, tamamen, kalısız, bakiyesiz (EUTS)
ked (Skr.)	: Pek (ETG)
king	: Tıpkı, aynı, tam (EUTS)
kingürü	: Tıpkı, aynı, tam, geniş bir surette (EUTS)
öküş	: Çok (OA)
öküşti	: Çokça, bolca, sık (EUTS)
t(a)su	: Çeyrek (ETG)
telim	: Pek çok (ETG)

töbüre	: Aşağı, başaşağı (EUTS)
tökedi/tükedi/töketi/tüketi	: Tamamıyla (EUTS)
tökel/tügel/tükel	: Tam, tamamıyla (EUTS)
tözügü	: Tamamıyla, büsbütün (EUTS)
udguratu/utgurag/utgurak	
/utkurak	: Hep, tamamıyla, kesin olarak, kati (EUTS)
yaşar	: O kadar yaşlı, ... yaşında (ETG) ?
yiterü	: Yeter (ETG)

1.6.3. Yer Zarfları

altın	: Aşağı, aşağıya, alt, alta (OA)
anda/anta	: Onda, ondan, şunda, şundan (OA)
antaça	: Tam o esnada, tam orada (ETG)
andın/antın	: Oradan, ondan (ETG)
andıran/antaran/antran	: Oradan, büsbütün (ETG)
ara	: Arasından (OA)
arka	: Arka (OA)
basa	: Arka, arkasından, sonra (OA)
berü/perü	:-den beri, beriye (ETG)
biridin	: Güneyde, güneyden (OA)
birigerü	: Güneye, güneye doğru (OA)
biriyе	: Güneye, güneyde (OA)
ınaru/ıngara/ıngaru/iñâru	: İleri, buraya (ETG)
içre	: İçre, içinde, içten, içinden, gizli, iç, gizlice, el altından (OA)
içtin	: İç (ETG)
ilgerü	: İleri, doğru, doğuda (OA)
iltü	: Oraya (ETG)
ir/yir	: Orada (ETG)
kaya	: Geri (ETG)
kid	: Son, arkada (ETG), ked/kid (EUTS)
kidin	: Arkada, batıda; kuzey, kuzeyde; öte tarafta (ETG), kedin/kidin (EUTS)
kidirti	: Batıda (ETG)
kirü	: Geri (ETG), kerü/kirü (EUTS)
kodı	: Aşağı, aşağıya, yüzü koyun, boyunca, arkası sıra (OA)
koptın	: Her yerden, her taraftan (EUTS)
kötürü	: Yukarıya (ETG)
kurıdın	: Batı, batıdan, batıda (OA)
kurıgaru	: Batı, batıya, batıya doğru, batıda (OA)
kuriya	: Batıda, batıya (OA)
kündüri	: Cenupta (ETG)
narü	: Oraya (ETG)

ongaru	: Sağa doğru (EUTS)
ongdın/ongdun	: Sağdan (EUTS)
oñtun	: Doğru, sağda (ETG)
öngdün	: Önde, doğu, doğuda (OA)
öngdüri/öngdürti	: Şarkta, doğuda (ETG)
öngre	: Önce, önde, doğu, doğuya, doğuda (OA)
ösen/özen	: İç, bir şeyin iç kısmı, deruni, özek (EUTS)
öze	: Üstte, üstünde, üzerinde, yukarıda (EUTS)
soltun	: Soldan (EUTS)
şunda/ ş(u)nda	: Buraya (ETG)
tagdın	: Kuzeyde (ETG)
tasharu/taşgaru/taşkaru	: Dışarıya (ETG)
tastın/taşdın/taşın	: Dışarda (ETG)
taşdın sñnar	: Dışarıdan (EUTS)
taşdırtı	: Dışarda (ETG), taşırtı (EUTS)
taşra	: Dışarı, dışarıda, dışta (OA)
uç	: Uç, cenah, ordu kanadı (OA)
utruñuk	: Karşıda (ETG)
üsdün/üstüm/üstün/üztün	: Üstün, yukarıda (ETG), üstün/üstün (AY)
üskingde/üskinte/üskünde	
/üzkünde	: Huzurunda, katında, nezdinde (EUTS)
üst	: Üst (ETG)
üstürti	: Yukarı, yukarıdan (ETG), üstürdi/üstürti/üşdürti (EUTS)
üze	: Üzeri, özre, üzerine, üzerinde, üstte, üstünde (OA), öze/üze (EUTS)
üzesinde	: Katında, önünde, huzurunda (EUTS)
yırđın	: Kuzey, kuzeyde, kuzeyden (OA)
yırđaru	: Kuzeye, kuzeyde (OA)
yırđıya	: Kuzey, kuzeye, kuzeyde (OA)
yokaru	: Yukarı (OA)
yügerü	: Yukarı, yukarıya (OA)

1.6.4. Zaman Zarfları

abam/apam	: Şimdi (ETG)
alkınçu	: Son, nihayet (ETG)
amru	: Daimi, daima (ETG), amru/emrü (EUTS)
amtı	: Şimdi, şimdiki (OA), amtı/emti (ETG), amdı/amtı/emti (EUTS)
amtıkan	: Şimdi, tam şimdi (EUTS)
amtıkategi	: Şimdiye kadar (EUTS)
amtıkına/amtıkıya	: Şimdi (EUTS)
amtı ok	: Hemen, derhal (EUTS)
amtısön	: Bu anda, hali hazırda (ETG)

ançata	: Ondan sonra (ETG)
ançata timin	: Tam o esnada (EUTS)
ançınça	: Nihayet, o esnada (?) (ETG)
antak	: Derhal (ETG)
aradın azun	: Ölümle yeniden dirilme arasındaki zaman (bâs bâdelmevt) (EUTS)
aşnu	: Önce (ETG)
aşnuça	: Önde, daha evvel, evveleri (EUTS)
aşnukan	: Önceleri (EUTS)
aşnurak	: Önceden (ETG)
ay	: Ay, otuz gün (OA)
bad/bat	: Hemen, derhal (EUTS)
barma yıl	: Geçen yıl (ETG)
baştankita	: Herşeyden önce (EUTS)
baya	: Evvelce, önceden, demin (ETG)
bokün/bökün	: Bugün (ETG), bukün/bükün (EUTS)
burun	: Önce, önceler, evvel, evveleri (EUTS)
bükün	: Bugün (EUTS)
bödke/bu ödke	: Bu zamanda, bu zamana (OA)
çağ	: Çağ, zaman (EUTS)
erte/ırte	: Erken (ETG), erde/erte (EUTS)
maru/inerü	: İleri, sonra (EUTS)
irteken	: Yarın, erte (ETG)
kaçan	: Ne zaman, ne zaman ki, vakta ki (OA)
kaçanınç	: Hiçbir zaman (M)
kez	: Sonra, başka (EUTS)
kış	: Kış (OA)
kışın	: Kışın (OA)
kiç	: Uzun müddet, geç (ETG), keç (EUTS)
kiçe	: Akşam, gece (ETG)
kiçmetin ara	: Gecikmeden, derhal (ETG)
kin	: Sonra, istikbal (ETG)
kininte	: İstikbalde, gelecekte (EUTS)
kisre	: Sonra, ondan sonra, geri, arkada, batıda (OA)
kolu (u?)	: Vakit, an, mevsim, iklim (ETG)
kopan	: Hep (ETG)
kün	: Zaman, vakit (EUTS)
kün	: Gündüz (OA)
künikeki	: Hergün, daima (EUTS)
küninte	: Her gün (ETG)
kün küninçe	: Her gün (EUTS)
küntemek	: Her gün (ETG)
küntüz	: Gündüz (OA), kündüz/küntüz (ETG)
küz	: Güz (ETG), küs/küz (EUTS)
ogr/ogur	: Zaman, vakit (EUTS)
ogurta	: Bir zaman, vaktiyle (EUTS)

öngre	: Önce, evvelce, vaktiyle (EUTS)
öngü	: Evvelki, önceki (EUTS) ?
örgüt	: Daima, her vakit (EUTS)
örüg/ürük/yörüng	: Uzun müddet (EUTS)
örük uzatı	: Devamlı, sürekli, durmadan (EUTS)
ötrö/ötrü	: Sonra (ETG)
soñ	: Son, sonra (ETG)
sö	: Önce, evvel, eski (EUTS)
sön	: Uzun müddet, zaman (EUTS)
tang	: Tan, şafak, sabah vakti (OA)
tulun/tlun	: Tolun ay, bedir (EUTS)
turkaru/turkârû	: Daima (ETG)
tutçı	: Daima (ETG)
tün	: Gece (OA)
tünle	: Geceleyin (ETG)
udu	: Sonra, maiyet (ETG)
ulam	: Daimi, kesiksiz (EUTS)
usun/uzun	: Uzun, daimi (EUTS)
uzatı/uzattı	: Daima, mutat; uzun müddet, uzunluğuna (ETG), uzakı/uzatı/uzıtı (EUTS)
ür	: Uzun müddet, her zaman (ETG)
ürke	: Daima (ETG)
ürlüg	: Daima (ETG)
ürlüglüg	: Daimi (ETG)
ürük	: Uzun müddet, sürekli (ETG)
üzlünçü	: Nihayet, sonunda, en sonda (EUTS)
yaguru/yakuru	: Yakın, biraz evvel (ETG)
yarın	: Yarın, sabah (ETG)
yay	: Yaz (OA), yai/yay (EUTS)
yaz	: İlkbahar, ilk yaz, yaz (OA)
yıl	: Yıl, sene (OA), yel/yıl/yil (ETG)
yındam/yıntam (-i-?)	: Daima (ETG)

1.6.5. Soru Zarfları

haç/kaç	: Kaç, ne kadar, birçok (EUTS)
kaçan	: Kaç defa, o kadar (ETG), haçân/kaçan (EUTS)
neçökin	: (AY)
neçük	: Nasıl (ETG), neçök (AY)
neçükleti	: Niçin (ETG), neçekleti/neçükledi (EUTS)
negök	: (AY)
negü	: Nasıl (ETG)
negüke	: Ne maksatla, niçin (EUTS)
negül	: Nasıl (ETG)
negülüg	: Nasıl, niçin (ETG), negülüg/negülük (EUTS)

neke	: Niye, neye (OA)
nekim	: Bunun gibi, keza, hangi (EUTS)
nelük	: Niçin (ETG)
neme	: Ne ise (ETG)
nemen	: Nasıl (ETG)
neçe	: Nice, ne kadar, nasıl (OA)
neteg	: Bir dereceye kadar, nasıl, hangi (ETG)
netegin	: (AY)
netegleti	: (AY)
ne için	: Niçin (EUTS)

1.7. Edatlar

1.7.1. Çekim Edatları

adan/addın/adın/atın	: Başkası, diğer, başka türlü, bundan başka (EUTS)
baru	: Beri, dolayı (EUTS)
basa	: Bundan başka, sonra, onun arkasından (EUTS)
berü	: Beri, beride, bu tarafta, beriye (OA)
ınaru/ıngaru/inerü/ıngaru	: -den başka, -den itibaren (EUTS)
iyin	: Dolayısıyla, olduğundan dolayı, göre (EUTS)
muntırtın	: Bundan başka (EUTS)
ogşati/ogşati/ohşati/okşati /oksti	: Benzer (ETG), ogşati/ogşatıg (AY), okşagu (EUTS)
osuglug	: Gibi (ETG)
oza	: (AY)
ödhkürü/ötkürü	: -den dolayı, -den beri (ETG), ötgürü/ötkürü (EUTS)
öni	: Başka,-den başka, farklı (ETG)
ötrü	: Sonra, dolayı, ve (OA), otrü/ötrü/öttrü/ötürü (EUTS)
sayu	: Her yere, neresi olsa , sağa sola (OA)
siñar	: Tarafa, çift şeyin teki, gibi (ETG)
tapa	: Doğru, karşı taraftan (OA)
teg	: Gibi (OA)
tegere	: Dair, hakkında (EUTS)
tegi	: Kadar, -a/-e kadar (OA)
tıltag	: Sebep, -den dolayı (ETG)
utru	: Karşı (ETG)
üçün	: İçin, dolayı, yüzünden, sebeple (OA)
üze/üüze	: (AY)
yetirü/yitirü	:+a kadar, yeteri (kadar) (ETG)
yüleşi	: Benzer, müşabih (EUTS)

1.7.2. Bağlama Edatları

abam/apam	: Eğer (EUTS)
abam birük	: Eğer, şayet, bir defa (EUTS)
ançada/ançata	: Bunun üzerine, bundan sonra (EUTS)
ançata kin	: Bundan sonra (EUTS)
andın kim	: Ondan sonra, bunun üzerine (EUTS)
antada basa	: Bunun üzerine, bundan sonra (EUTS)
antada kisre	: Ondan sonra, sonra (EUTS)
arduk	: Artuk (EUTS)
azu	: Yahut, yoksa, veya (OA), asu/azu/azuu (ETG)
azuça	: Ve yahut (ETG), azuca (EUTS)
bile/bilen/birle/birlen	: İle, beraber, birlikte (EUTS)
birök/birük/pirök	: Şimdi, fakat, ise (ETG)
birükin	: Eğer, şayet, fakat (EUTS)
birükiye	: Eğer, şayet, fakat (EUTS)
erinç	: Olacak, olmalı, herhalde, tabii, -dır/-dir vs. (OA)
erken	: İken, olup (ETG)
erki	: Belki (ETG)
erkli	: İken (OA)
eyin	: Böylece, buna göre (EUTS)
inçip	: Fakat, sonra (ETG)
kaıtı	: Ki, gibi, nasıl, eğer (ETG)
ki-e/kiye/kne/kye	: Yine, ve , bizzat (EUTS)
kim	: 1. Ki 2. Ola ki, eğer, şayet (EUTS)
kük (ö?)	: Belki (ETG)
ma	: 1. Ve, ise, bilhassa, bizzat 2. Keza, dahi (EUTS)
negüde	: Ondan dolayı (ETG)
öze	: İçin; ile; üzerine (M)
takı	: Dahi, daha, ve , da , de (OA)
tek (-g ?)	: Yalnız, bilakis, iken, ise de, fakat (ETG)
udru/uduru	: Aksine, tersine, bilakis (EUTS)
uladhi/uladı	: Ve, başkalar, ve, ve daha (ETG)
yana	: Yine, tekrar, dönerek (OA), yana/yanya/yene/yine/yne/yne (ETG)
yiçe	: Daha, bir daha, tekrar, yine (OA)
yime	: Yine, tekrar, ve, da, de (OA), yime/yime (ETG), yeme/yime (EUTS)

1.7.3. Kuvvetlendirme Edatları

añmıntın	: Hatta (ETG)
arıtı	: Olumsuzun kuvvetlendiricisi (ETG)
ıdı/idi	: Olumsuzun kuvvetlendiricisi (ETG)
kap	: Tekit (M)
kök	: Kuvvetlendirme edatı, bizzat, hep, tam, hem, -dır/-dir vs. (OA)
neng	: Asla, hiç (OA)
ok/ök	: Kuv. ed. ; kendi, bizzat,. hep, tam, hem, -dır/-dir vs. (OA)

1.7.4. Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları

ap	: Her ne kadar, gerek.... gerek...., ister..... ister.... (EUTS)
ap...., ap.....	: Hem....., hem..... (ETG)

1.7.5. Soru Edatları

erki	: Acaba (M)
mu	: Soru edatı, öyle mi (EUTS)

1.7.6. Ünlemler

auu	: Vay ! (M)
ay/ey	: Ünlem (ETG)
aya	: Ünlem, nida (EUTS)
esiz/esiz-e/esizim	
/esizim-e	: Nida, ah! (ETG)
kı	: Ünlem, nida sözü (ETG)
ya	: Bir ünlem (ETG)

1.7.7. Gösterme Edatları

mına/muna	: İşte (ETG)
munaçi	: *İşte (?) (M)
ona/una	: İşte bak ! (EUTS)
oşu	: İşbu, o (EUTS)
oşul	: İşbu, o (EUTS)

1.7.8. Tekrar Edatları

ayak	: Kez, defa (EUTS)
id	: Sayı, hesap, adet (EUTS)
kat	: Defa, kat (ETG)
kata	: Defa, sıra (ETG), hata (EUTS)
kurla	: Defa (ETG)
türgün	: Kez, kerre, defa, yol (EUTS)
yoli	: Defa, kerre, sefer (OA)

1.8. Diğer İsimler

1.8.1. Durum Bildiren İsimler

agruş	: Hastalanma, ağrı, azap, ızdırıp (EUTS)
akıg	: Akış, akma, akıntı (EUTS)
alkansıg	: Törü kelimesiyle methetme, övme (EUTS)
alkınçu	: Azalma, eksilme, son, nihayet (EUTS)
altag	: Hile, aldatma (ETG)
angkaru	: Anlama, sezme (EUTS)
ankıtma	: Baş eğme, teslim olma (EUTS)
ankıttırma	: Baş eğdirtme (EUTS)
artag	: Mahvolma, bozuk, yıkık (ETG)
asgançu	: Yaltaklanma (?) (ETG)
ayuk	: İdare, nezaret etme (OA)
bagragu	: Sadaka dilenme (ETG)
birgin	: (Borcunu) ödeme (ETG)
bosgak/bozgak	: Bozulma (EUTS)
boşgut/boşkut	: Okuma, öğrenme, ders (EUTS)
boşug/buşug	: Bağışlama, azat, afv, kurtuluş, halas (EUTS)
boz/buz	: Bozma, yakma, harap olma, tahribat (EUTS)
çoğ/coh	: Parlaklık (ETG)
çöke	: Çömelme (ETG)
irinç/irinç	: Felaket, sefillik, bahtsızlık (EUTS)
itig	: Yapma, kurma, teşebbüs, tezyin, süs (ETG)
iyinç	: Kovalama, takip, zulüm, işkence (EUTS)
kal	: Deli, delilik (ETG)
kanag	: Kan alma (EUTS)
karıg	: İhtiyarlık (ETG)
kavnıg	: Tevkif, tutku, tutma (EUTS)
kiw	: Hasislik (ETG)
kitgü	: Zail olma (ETG)
konduk	: Yerleşme (ETG)
köç	: Göç (EUTS)

köç	: Göç (EUTS)
ködüg/kötüg	: İş güç, alış veriş, ticaret (EUTS)
kömen (ü ?)	: Yanılma, aldanma (ETG)
körg/körk	: Görünüş, güzellik, güzel, resim (ETG)
küg (-ö-, -k ?)	: Sefalet (?) (ETG)
meñis/meñiz	: Görünüş, güzellik (ETG)
mongul	: Hezeyan, saçma, manasız lakırdı, safsata, gevezelik (EUTS)
ozgu kurtulgu	: Kurtulmuş olma, halas (EUTS)
ögeretig	: Talim, öğretme, terbiye, eğitim (EUTS)
öküngü	: Nâdim olma, pişmanlık (EUTS)
ön	: Renk, güzellik (ETG)
sıgıt	: Ağlama, hıçkırık, feryat, figan, matem (OA)
sigrik	: Atlama, sıçrama (EUTS)
tagun	: Yaltaklanma (ETG)
tañag/tañig	: Sıkıştırma, korku (ETG)
tañsuk	: Kıymettar, ender, hayrete şayan olma (ETG)
tarkanç/tarkınç	: Sıkılma, rahatsızlık, öfke, sıkışma, memnuniyetsizlik(OA)
tebremeki	: Depreniş, sallanış, kımıldanış (EUTS)
teginç	: Yetişme, muvaffak olma (ETG)
tew	: Kandırma, aldatma (ETG)
tilngeng	: Kargaşalık (EUTS)
tolun	: Bütünlük, mükemmellik (ETG)
toruş	: Kavga (ETG), toruş/turuş (EUTS)
tögül	: Dağlarda suyun boşaltılması, akaçlama (?) (ETG)
tödüş/tötüş	: Kavga, mücadele (ETG)
turum	: Durum (EUTS)
tutayag/tutayak/tutyag	: Zaptmetme, sağlam bağlanmış olma (EUTS)
udug	: Tabi olma, tabiiyet, uyrukluk, uyduluk (EUTS)
udugsak	: Davranma (EUTS)
usag	: Susuzluk (EUTS)
utmat	: Cınnet, delilik, çılgınlık (EUTS)
ükül	: Artış, artma (EUTS)
üz buz	: Yıkılma, çökme (EUTS)
yarun	: Şafak, gün ağarması, tan atması (EUTS)
yaşig	: Yaşayış (EUTS)
yıgıt	: Ağlama (EUTS)
yimki	: Takdis, kutlama, kutlu kılma (EUTS)
yodun	: İmha etme (EUTS)
yodun	: Mahvolma (ETG)
yulug/yuluh	: Satın alma (ETG)
yut	: Kıtık, kışın soğukta hayvanları öldüren felaket, açlık felaketi (OA)

1.8.2. Makam, Mevki, Rütbe veya Meslek İsimleri

açarya	: Hoca, üstad, öğretmen (EUTS)
adaş/adhas	: Adaş, arkadaş, dost (ETG)
acığı uluğı	: Baş hazinedar (EUTS)
alkguçı	: Hırsız (EUTS)
alp	: Özel adlara eklenen rütbe, lakap (EUTS)
alpagut	: Bir rütbe (EUTS)
altumji	: Kuyumcu (ETG)
apa tarkan	: Bir ünvan, büyük, yüksek (tarkan), apa tarkan, apa yargan tarkan (OA)
arkış	: Kervan, elçi, haberci (OA)
aşçı er	: Erkek aşçı (EUTS)
atım	: Nişancı (ETG)
ayguçı	: Müşavir, musahip, söyleyici, akıl hocası (OA)
ayığ bilge	: Fena adam (EUTS) ?
baga (tarkan)	: Bir ünvan, boyla бага tarkan, küçük, küçük rütbede, rütbesi küçük (OA)
bahşi/bakşı	: 1. Muallim, öğretmen 2. Üstad 3. Hekim, doktor, tabip (EUTS)
balık begi	: Şehir beyi, vali (EUTS)
başladaçı/başlataçı	: Şef, amir, baş, başkan (EUTS)
bavşın	: Varis, mirasçı (EUTS)
beg	: Bey (OA), beg/peg (ETG)
begrek	: Bey (ETG)
bilge	: Hakim, müşavir, bilgili, âlim, akıllı, bilici (OA)
borçı	: 1. Bahçıvan 2. Üzüm vergisini toplayan memur (EUTS)
boyla	: Bir ünvan, boyla бага tarkan (OA)
böğü/bökü	: Hekim, bilgili (EUTS)
bölün	: Vezir (OA)
bulun	: Esir (ETG)
burguçan	: Bir ünvan (ETG)
buyka	: Rütbe (EUTS)
buyruk	: Bir ünvan, vezir, nazır, yüksek memur, buyruk (OA), buryuk/buyruk/puyruk (ETG)
buzagı/buzagu	: Bir ünvan (EUTS)
bütürmiş	: Prenses lakabı, ünvanı (EUTS)
çabış	: Çavuş, yardımcı (OA)
çagrı	: Rütbe, ünvan (EUTS)
çangşı	: Bir rütbedir (EUTS)
çerig	: Ordu (ETG)
çiiğ tutuh	: Memur ünvanı ve lakaptır (EUTS)
çikçi	: Bir rütbedir (EUTS)

çing	: 1644-1911 yıllarına kadar devlet idaresini ellerinde bulunduran Mançu sülalesinin ünvanıdır. (EUTS)
çoğı tirek	: Rütbe (EUTS)
çor	: Bir ünvan, önder, rehber (OA), çor/çur (EUTS)
daruga/taruka	: Memuriyet adı (EUTS)
ebçi/evçi	: Eş, karı, kadın (EUTS)
(e)çü (erkek ?)	: Eslaf (ETG)
emçi/emçin/emjü	: Tabip (ETG)
er	: Er, adam, insan, yiğit, asker, kişi (OA)
eren	: Er, eren, yiğit, asker, erler (OA)
erkek/irkek	: Erkek (ETG)
esi/isi/işi	: Hanım, prenses, hatun (OA), eşi/işi/işi (EUTS)
eş/is/iş	: Eş, arkadaş, dost (EUTS)
etçi	: Kasap (EUTS)
eye/iye	: Sahip (AY)
goşti	: Öğretmen, muallim (EUTS)
hadaş/kadaş	: Arkadaş, akraba (EUTS)
hudatmış	: Ünvan, rütbe, kutadmış (EUTS)
hundaçı	: Hırsız (EUTS)
ıdık kut/idikut	: Rütbe (EUTS)
ıgaççı beg	: Bir memuriyet adı (EUTS)
ınak	: Dost, arkadaş (EUTS)
ınançu	: Bir ünvan, inag, mutemet (OA)
içreki	: Saray mensupları ve harem halkı, ünvan, rütbe (EUTS)
idi	: Sahip, efendi, rab (OA), ie/i'e/ige/idi (ETG), ıdı/idi/ıya/ige/iye (EUTS)
igid/igıt/ikid	: Yiğit, delikanlı (EUTS)
il	: Hükümdar (EUTS)
ilçi	: Elçi (ETG)
ilçi bilgiler	: Diplomatlar (EUTS)
ilig	: Hükümdar (OA), ilig/ilik (EUTS)
ilig beg	: Şehzade, kral (EUTS)
İl Tatgu	: Rütbedir (EUTS)
ilteber	: Bir ünvan, umumi vali, vali, kumandan (OA)
İl Türgüg	: Rütbe (EUTS)
il ügesi	: Rütbe (EUTS)
inçü	: Köle (EUTS)
irkin	: Bir ünvan, Kül İrkin, Ulug İrkin; Karluk büyüklerinin ünvanı (OA), irken (EUTS)
irzi	: Öğretici, muallim, arkadaş (EUTS)
isyi (Çın.)	: İsim veya ünvan (ETG)
iş tuş	: Arkadaş (EUTS)
ka	: Arkadaş, akraba (EUTS)
kagan	: Kağan, hakan, hükümdar (OA), hagan/kagan (ETG)
kam	: Büyücü, şaman (ETG)

kan	: Han (OA), han/kan (ETG)
kara baş	: Kul, köle, karavaş, cariye (EUTS)
kargu/karguy	: Nöbetçi, muhafız (OA)
kasuy	: İç Moğolistan'ın karvan tüccarları (EUTS)
katun	: Hatun, kraliçe, kadın, hanım (OA), hatun/katun (ETG), kadın/kadun/katun (EUTS)
kenç oğlan	: Genç (EUTS)
kenç tugmuş	: Şehzadeoğlu (EUTS)
kırkın	: Genç kız, cariye, karavaş (ETG), kırkın/kirgin (EUTS)
kız	: Kız (M), gız (EUTS)
kişi	: 1. Kul, köle 2. Prenses (EUTS)
konaşı/konşı	: Komşu (ETG)
köden/küden	: Misafir (EUTS)
körüg/k	: Casus (EUTS)
körümçi	: Kahin, falcı, münecim, yıldıza bakan (EUTS)
kudas	: Dost, ahbap, arkadaş (EUTS)
kul	: Kul, köle, esir, hizmetkar (OA), hul (EUTS)
kullig	: Esir sahibi (ETG)
kunçuy	: Hatundan bir derece aşağı kadın, prenses (OA)
kurta/kurtga	: İhtiyar kadın (ETG)
küden (ö?)	: Misafir (ETG)
Kül Bilge Kagan	: Hakan ünvanı (EUTS)
Kül-kagan	: Hakan ünvanı (EUTS)
küng	: Cariye, halayık, hizmetçi (OA)
küsemiş	: Lakap (EUTS)
mama	: Kadın (ETG)
mani	: Mani (EUTS)
mar	: Öğretmen (EUTS)
Mar Amu	: Mani'nin öğrencilerinden biri (EUTS)
mogaç/mogoç/moguç	: Sihirbaz, majisiyen, kahin (EUTS)
mojağ	: Başpapaz, başpiskopos (EUTS)
nomçı	: Vaiz (ETG)
oğlan	: 1. Genç adam 2. Oğlan, çocuk (EUTS)
ogrı	: Haydut, hırsız (ETG)
ori (u-?)	: Erkek, genç (ETG)
otaçı	: Tabip (ETG)
öge	: Bir ünvan (M), öge/üge (EUTS)
ögük	: Sevgili (ETG)
pütrük	: Memuriyet adı ve derecesi (EUTS)
roşn	: Bir ilahenin ünvanı (EUTS)
satıgçı	: Tacir, satıcı (ETG)
sengün	: General (OA)
sımnanç/şımnanç/şmnanç	: Rahibe, zahide (EUTS)

suu	: Büyük mutluluk, büyük saadet, majeste (EUTS)
sü	: Ordu, asker (OA), sü/süü (EUTS)
süü başı	: Kumandan (EUTS)
şad	: Bir ünvan, şad, Türk devletinin batı kısmının başkanı, yabgu ve şad (OA)
şadapıt/şadpıt	: Bir ünvan; şadpıt beyleri (OA)
şatu	: Önder, rehber, idareci (EUTS)
şrimirañç	: Rahip şakirdi kadın (EUTS)
şrmiri	: Çömez, rahip şakirdi (EUTS)
taitisi	: Şakirt (EUTS)
Tai üge	: Bir rütbe (EUTS)
tamgan	: Bir ünvan (EUTS)
tangı	: “Tao” mezhebinden olan kimse (EUTS)
tar	: Bir ünvan, vezir, nazır, tarkanlar (OA)
tarduş	: Bir rütbe (EUTS)
tarhan/tarkan (çokluk: tarkat)	: Yüksek asalet derecesi (ETG), tarhan/tarkan/trhan (EUTS)
tat	: Tımar sahibine tabi köylü (ETG)
taysı/tethse/tethsi/tısı/tıtsı/titsi	: (Çin.) Talebe, öğrenci (ETG)
t(e)ñriken	: Yüksek bir ünvan (ETG)
t(e)ñrim	: (Hitap) hazretleri, prenses (ETG)
terim	: Hanımlar ünvanı (ETG)
tegin/tigin	: Prens (ETG)
t(e)rken	: Yüksek bir ünvan (ETG)
til/til	: Haberci, casus, durumunu öğrenmek için düşmandan yakalanan esir, dil; haber, söz (OA)
tıñçı	: Muhbir, casus (?) (ETG)
tigin	: Prens, hakan oğullarına verilen ünvan (OA)
timburi	: Tamburcu, tambur çalan (EUTS)
tirgüg	: Lakap (EUTS)
tirgin/tirin	: Güruh, sürü, müfreze (ETG)
tişi kişi	: Kadın (EUTS)
togmış	: Akriba (EUTS)
törüçi	: Muallim (ETG)
tulış	: Rütbe (EUTS)
tupa	: Kabile ve rütbe adı (EUTS)
tuş	: Arkadaş, rastlayan, uygun, uygunluk (ETG), tuş/tuuş (EUTS)
tutuk	: Bir ünvan; askeri vali, vali (OA)
tüşümen	: Memuriyet adı (EUTS)
uçkur	: Mütehassis , uzman, bilir kişi (EUTS)
udçı	: Çoban (ETG)
ulugilig	: Büyük hükümdar (EUTS)
umuk	: Dost, eş, arkadaş (EUTS)
urı	: Erkek (OA)
urungu/urungut	: Savaşçı, muharip (EUTS)

uz	: Sanat, sanat eseri, usta, sanatkar, mahir (OA)
uzun tonlug	: Kadın (EUTS)
yabgu	: Bir ünvan, yabgu, Türk devletinin doğu kısmının başkanı (OA)
yağı	: Düşman (OA)
yaka	: Yaka, şef, reis, iktidar (ETG)
yalabaç	: Elçi, resul (OA)
yargan	: Bir ünvan, inançu apa yargan tarkan (OA), yargan/yarkan (EUTS)
yavgu	: Bir rütbe (EUTS)
yelme	: Keşif kolu, öncü (OA)
yilik	: Bir memuriyet adı (EUTS)
yirçi	: Kılavuz (OA), yirçi/yirtçi (ETG)
yirçi suvçı	: Denizci, kılavuz (EUTS)
yotuz/yutuz	: Kadın, zevce, tefrika, eş (OA)
yultuzçı	: Müneccim (ETG)
yutuz (-o-?)	: Kadın, eş (ETG), yotuz/yutuz (EUTS)

1.8.3. Tabiatla İlgili İsimler

aral	: Sık çalılık, ada (ETG)
arığ	: Orman (ETG)
arku	: Nehir, dere (ETG)
basguk	: Dağ silsilesi (ETG)
baş	: Baş, dağın başı, tepe, zirve (OA)
bor	: Fırtına, bora, tipi (OA)
bulit	: Bulut (OA), bulit/bulut (ETG)
egrik	: Girdap (ETG)
esin	: Yel, rüzgar (EUTS)
ı	: Ağaç, orman, ağaçlık (OA)
kalak/kalık	: Kule, sema, gök (M)
kar	: Kar (OA)
kas/kaş/kaz	: Tepe (EUTS)
kısl	: Vadi, dağ geçidi, dere, dağ boğazı, çukur (OA)
kintik	: Sis, bulut (EUTS)
kök	: Gök, sema, hava (OA)
köl	: Göl (OA)
körtük	: Çöl (EUTS)
kün	: Güneş (OA)
müren	: Irmak, nehir (EUTS)
otrug	: Ada (ETG), oduruk/oturug/otrug/ortuk (EUTS)
ögen/öken	: Çay, nehir (EUTS)
ögüz	: Nehir, deniz (OA), ögüz/ügüz/üküz (EUTS)
ölenglik	: Çayır, otlak (EUTS)

öz	: Dere (EUTS)
öz	: Vadi (ETG)
özek	: Küçük vadi (ETG)
say	: Çöl, kır (ETG)
semek/simek	: Orman (ETG), sinmek (M)
señir	: Burun (dağ) (ETG)
sıng	: Dağ silsilesi, sıradağ (EUTS)
sub	: Su, nehir (OA)
ta	: Dağ (OA), tag (EUTS)
taluy	: Deniz, okyanus; büyük nehir (OA), talay/taloi/taluy (EUTS)
tengri/tngri	: Gök (EUTS)
tıntura	: Hafif rüzgar, nefes (ETG)
toş	: Tabiat (EUTS)
toş boşı	: Göl (EUTS)
töpü	: Tepe (OA), töbü/töpö/töpü (EUTS)
töş başı	: Bataklık, gölün derin yeri (EUTS)
yagmur/yamgur	: Yağmur (ETG)
yaşın	: Işık, şimşek (ETG)
yazı	: Ova, düzlük, düz (OA)
yış	: Orman, ormanlık dağ (OA)
yirtbremek	: Zelzele (EUTS)
yul/yuul	: Çay, göl (ETG)
yulak	: Küçük çay (ETG)
yulat	: Küçük çay, akarsu gibi (ETG)

1.9. İki veya İkiden Fazla İsmiñ Yanıyana Gelerek Bir Kavramı İfade Etmesi

abam birük	: Eğer, şayet, bir defa (EUTS)
adgangu törü	: Daha fazla bir hukuk deyimi olup, ayıklame töresi, temyiz töresidir (EUTS)
agı barım	: Var yok, servet, varlık (EUTS)
agıçı uluğı	: Baş hazinedar (EUTS)
agız yel	: Bir çeşit ağız hastalığı (EUTS)
an bitig	: Alinyazısı, mukadderat, kader kitabı, sonuç (EUTS)
altun yarmak	: Altın sikke (EUTS)
ançata timin	: Tam o esnada (EUTS)
andın kim	: Ondan sonra, bunun üzerine (EUTS)
antada basa	: Bunun üzerine, bundan sonra (EUTS)
antada kisre	: Ondan sonra, sonra (EUTS)
antag oşuklug	: Buna benzer, böyle (EUTS)
anta kin	: Ondan sonra (EUTS)
aradın azun	: Ölümle yeniden dirilme arasındaki zaman (bâs bâdelmevt) (EUTS)
asan tügel	: Sağ ve selamet, sağ esen (EUTS)

aşçı er	: Erkek aşçı (EUTS)
aş içkü	: Toy, şölen, ziyafet (EUTS)
at yol	: Ün , ikbal, şöret (EUTS)
atsız erngek	: Serçe parmağın yanındaki yüzük takılan parmak, yüzük parmağı (EUTS)
ayıg kılınç	: Günah, kötü hareket (EUTS)
balık begi	: Şehir beyi, vali (EUTS)
baş bitig	: Ana vesika, temel belge (EUTS)
bir hata	: Bir kez, bir defa (EUTS)
bitig taş	: Abide, yazıt, yazılı taş (EUTS)
boş bitig	: Serbestlik, özgürlük belgesi, azatlık belgesi (EUTS)
böşük tüngür	: Sihriyet, akrabalık (EUTS)
çın bitig	: Gerçek senet ve sözleşme (EUTS)
çıvgaçı tor	: Ağlatıcı, tor kurucu, tuzak kuran gibi manalarda olmalıdır (EUTS)
çoğ yalın	: Parlaklık (EUTS)
çüsüm söğüt	: Bir ağaç türü (EUTS)
er at	: Topluluk, sürü (insan), kalabalık (EUTS)
erbiş bitig	: Sözleşmeyi andıran belge (EUTS)
esengü bitig	: Sıhhat mektubu, sağlık belgesi senedi (EUTS)
ı ıgaç	: Ağaç (ETG)
ı tarıg	: Ekin (EUTS)
ig ıgrıg	: Hastalık (EUTS)
igid nom	: Uydurma kanun (EUTS)
ig kigen	: Bir hastalık (EUTS)
ikin ara	: İkiisi arası (EUTS)
il ebi	: Hükümet konağı (EUTS)
il örgin	: Saray (EUTS)
imirt söğüt	: Bir ağaç türü (EUTS)
iş tuş	: Arkadaş (EUTS)
it burmı	: İt üzümü (yabani gül meyvası) (ETG)
it üzümü	: Yabani üzüm (EUTS)
kaç kata	: Çok kez, çok defa, çoğu, ekseriyetle (EUTS)
kaka tau	: İlaç olarak kullanılan bir yemiş (EUTS)
kalın böz	: Kaba ve kalın kumaş (EUTS)
kara baş	: Kul, köle, karavaş, cariye (EUTS)
kara budun	: Halk tabakası, halk kütlesi, avam (OA)
kenç oğlan	: Genç (EUTS)
kesme aş	: Kıyma, kesme aş (ETG)
kiçig baçağ	: Küçük oruç (EUTS)
kiçig erngek	: Küçük parmak (EUTS)
kiçig iş	: Küçük iş (EUTS)
ködün yınak	: Cenup, güney (EUTS)
köne suvı	: Cıva (EUTS)
kuma yağı	: Kenevir yağı, bezir yağı (EUTS)
kün batsıkınaru	: Güneşin battığı yer, batı (EUTS)

kün ortu	: Cenuba doğru, öğle (EUTS)
munça koduru	: Tamamıyla, tamı, bütünüyle (EUTS)
müngü at	: Binek atı (EUTS)
ot öçürü	: Ateş sönmesi (EUTS)
ot yem	: İlaç, ecza (EUTS)
ot yıgaç	: Ot ve ağaç (EUTS)
ozgu kurtulgu	: Kurtulmuş olma, halas (EUTS)
örük uzatı	: Devamlı, sürekli, durmadan (EUTS)
öz konuk	: Ruh (EUTS)
sag yağ	: Tereyağı (EUTS)
sat ıgaç	: Sat ağacı (EUTS)
soyun savınçı	: Rehin (hukuk deyimidir) (EUTS)
sögsüg şiş	: Kebap şiş (EUTS), sügsüz şiş (ETG)
talım balıg	: Deniz canavarı (EUTS)
tang tangsuk	: Tatlı, nefis, leziz (EUTS)
taşdın sıñar	: Dışarıdan (EUTS)
toş boşı	: Göl (EUTS)
töş başı	: Bataklık, gölün derin yeri (EUTS)
turum ara	: Esnasında, bu arada (ETG)
tuturkam suwsuş	: Pirinç şarabı (ETG)
tülüg erük	: Kayısı (ETG)
ulug aş	: Ziyafet, toy, şölen (EUTS)
uzik bitig	: Mukaddes yazı (EUTS)
uzik nob	: Mukaddes kanun (EUTS)
üz buz	: Yıkılma, çökme (EUTS)
yar tüz	: Taş halindeki tuz (EUTS)
yas söngük	: Kemik (yassı, düz) (EUTS)
yıt yıpar	: Misk, rayiha, ıtır (EUTS)
yime tügel	: Tamamıyla, büsbütün (EUTS)
yirçi suvçı	: Denizci, kılavuz (EUTS)
yoka kadız	: Tarçın (EUTS)

İKİNCİ BÖLÜM

2. KIPÇAK TÜRKÇESİ DÖNEMİNDE İSİMLER

2.1. Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler

2.1.1. Madde İsimleri

abak	: Put (İM)
abrak	: Kumaş (Kİ)
açkuç	: Anahtar (İM)
adım	: Adım (EZ)
agı	: 1. Bir nevi ipek 2. Cömert, kerim (Kİ)
agrı	: 96 miskal tutarında bir ağırlık ölçüsü (G)
agrı	: Kat yaprak şeklinde olan para (EZ)
agu	: Ağı (EZ)
ağ	: 1. Balık ağı 2. İki bacak arasındaki pantolonun genişliği (Kİ)
ağıl	: Koyun sürüsünün toplu olarak durduğu halde etrafına çekilen hatire. Ayrıca "koyun ağılı" da müstameldir. (Kİ)
ağınğaç/ağınkaç	: Merdiven, basamak (Kİ)
ağır	: Ağır, ağırlık (KS)
ağruk	: İst. lehçesinde ağırlık, yol eşyası (Kİ)
ağurçuk/uğurçuk	: Satranç ve nerd (Kİ)
ağurşak	: İğe geçirilen tağalak vs. (Kİ)
akça	: Para, akçe (G), akşa (EZ)
akça	: Beyaz, fakat daha fazla para için müstameldir. (Kİ)
akın	: Akın (Kİ)
akruk	: Kaçan beygirin yakalandığı ip . (Kİ)
aksıla	: Dar nesne (EZ)
alaçuk	: Kulübe, baraka, evcik, çalı çırpıdan yapılan barınak (KS)
algış	: Alkış (EZ)
alkış	: Alkış, övme (EZ)
altın	: Altın (EZ)
aluk	: Hayvan esvabından olan şey (örtü, palan gibi) (Kİ)
amaç	: Yakın nişangâh (Kİ)
apra	: Araba (EZ)
aparak/oprak	: 1. Kumaş 2. Yıpranmış (EZ)
aparak	: Tanrı yayı, yeşil kuşak, elegimsagma (?) (EZ)
apsa	: Tabut (EZ)
araba	: Araba (EZ)
araklı	: Araklı, bir çeşit keten dokuma (KS)
arık	: Kuş pisliği (Kİ)
armagan	: Hediye (Kİ)
arşın	: Arşın (EZ)
at	: Ad, isim (G)
ataş	: Adaş (İM)
aut	: Zehire karşı kullanılan bir ilaç (Kİ)

aw	: Av (İM) , av (EZ), uv (KS)
av/ag	: Ağ (EZ)
avdaz	: Aptes (EZ)
avrı/agrı	: Kat yaprak şeklinde olan para (EZ)
avu	: Ağı (EZ)
avurt	: Avurt (EZ)
ayak	: Kapkacak (İM)
aydın	: Işık, aydınlık, parlak (G)
aylak	: Bedava yapılan iş (Anat.- boş gezen adam.) (Kİ)
ayrı	: 1. İnce yol 2. Tepe (Kİ)
ayrıç	: İki çatallı olan ok, yol, tahta vs. (Ş. Sul. -iki hörgüçlü deve-) (Kİ)
azu	: Azı (Kİ)
Baca	: Pencere
bag/bav	: Zincir, bağ (KS)
bag	: 1. Düğüm 2. Bağ, ip (İM)
babalağ	: Eyer kolanlarının ucuna geçirilen ince kayış (Kİ)
bağacı	: Kıpçaktan gelen kamçılardan çubukları (Kİ)
bakır	: Bakır (Kİ), bagır (KS)
baksak	: Yaya sarılan bir nevi kayış (Kİ)
balanus	: Mum, şam (Kazan lehç. <i>balawız</i> , Tob. Kırg. <i>balauz</i>) (Kİ), balavuz (EZ), balavuz (KS)
balçık	: Çamur, killi toprak, balçık (G), balşık (EZ), balçuk (KS)
balgam	: Balgam (İM)
baltacak	: Küçük balta (Kİ), baltıçak : Çekiç (KS)
bar	: Bir çeşit çalgı, saz (EZ)
barçın	: İpekli kumaş (Kİ)
bardak	: Testi (KS)
başa	: Tırnak -çatal tırnaklı hayvanlarda- (EZ)
başak	: Okun ucundaki sivri demir (İM)
batman	: Batman (EZ)
bayov/boya	: Boya (KS)
beçek	: 1. Kavlıç 2. Oturak
beligab	: Kemer, kuşak (KS)
belük	: Saçın örgülü bir kısmı (Kİ)
benek	: Siyah nokta, benek (Kİ)
berezeh	: Lail (EZ)
berkistuvan	: Eğer takımı (EZ)
bertük/bertik	: Yerinden oynayan uzuv (Kİ)
betig	: Kitap (İM)
bezek	: Süs
bezewü	: Yüze sürülen ağılık (pudra) (Kİ)
bıçkı/buçkı	: Bıçkı, testere (KS)

bıldırak/bıldarık	: Yaprak (Kİ)
bızgak	: ? (EZ)
biker	: Elbisenin üzerine yapılan süs (Kİ)
bikit	: Zift (Kİ)
bilezik	: Bugünkü manasında (Kİ)
bilgü (Türkm.)/bilewü	: Bileği (Kİ), bilev (KS)
biltirik	: Harf edevatının mahfazası (Kİ)
bişik	: Beşik (G), beçik (EZ)
bitek	: 1. Un ve diğer şey için altı delik olarak çamurdan yapılan kap 2. Tahtadan yapılmış arı kovanı (Kİ)
biti/bitik	: Kitap, yazı, mektup (Kİ), bitiv/bitüv (KS)
bitik	: 1. Yazı, kitap 2. Kefin 3. Mihir (EZ)
biz	: Biz, kaçaburuk, deri dikmede kullanılan bir çeşit tığ gibi alet (KS)
bizek	: Süs (İM)
bogurdak	: Boğaz deliği (İM)
boh/bok	: Bok (KS), bok (EZ)
bor	: 1. Kireç 2. Beyaza mail yumuşak taş (Kİ)
borgu	: Boru, çağırma (İM), borı (EZ)
bosaga	: Kapı eşiği, merdiven parmaklarından her biri (İM)
bölek	: Bölük, kısım (İM)
böz	: Ham bez, pamuklu (İM), bez/böz (EZ)
böz	: ? (oş-b. ?) (G)
budak/butak	: Budak (EZ)
buğ	: Tencere kaynarken ondan çıkan buhar (Kİ)
buga	: ? (KS) (tel-buga : Yular)
bugavı/buvavı/bukagı	: Bukağı (EZ)
bukavuv	: Bukalı (Kİ)
buktak	: (?) (EZ)
bulah/bulak	: Kaynak, çeşme (KS)
bulov	: Bir çeşit silah (belki de) topuz (KS)
burav/burdı/burgı/bürgü	: Burgu (EZ)
burgu	: Boru (Kİ), burga (EZ), burgu : Boru (müzik aleti) (KS)
burguç	: Küçük boru (müzik aleti) (KS)
burma	: Mancımık (EZ)
burn	: Kuş gagası (EZ)
burşak	: Ufak taş, çakıl taşı (EZ)
burunduk/burunduruk	: Devenin burnuna takılan şey, bir ucu topaçlı olup diğer ucuna da ip bağlarlar (Kİ)
burunduk	: Burunsalık (EZ)
busaga	: Pabuç yamalığı (EZ)

busarık	: Uzaktan gelen toz (Kİ)
bustu	: Pusu (Kİ)
but	: But (KS)
buz	: Buz (EZ)
bü	: İpin vb.'lerinin düğümü (EZ)
bükter	: Hanımların deve üzerine koyup bindikleri beşik (Kİ)
bürke	: Havuz (İM)
bürtük	: Tane (Kİ)
bütege	: Kuş cinsi hayvanların kursağındaki taşlık (EZ)
büzük	: ? (EZ)
cıltrın	: Cam, cam bardak (KS)
çağıltak	: Koyunun kuyruğuna yapışıp kalan pislik (Kİ)
çakmak	: Taş (çakmak) (Kİ)
çakuç	: Çekiç (KS)
çamur	: Çamur (EZ)
çang	: Çan (EZ)
çapak	: Göz çapağı (Kİ)
çat	: Kumaşın dikiş yeri (Kİ)
çatan	: Sepet (Kİ)
çeke	: Yazı üzerindeki nokta (Kİ)
çekman	: Çuha, yün kumaş (KS)
çeküç	: Çekiç (Kİ)
çekürdek	: Çekirdek (İM), çekirdek (EZ)
çelber	: Dize kadar olan su (Kİ)
çelik	: Çocukların oynadıkları çelik çomak (Kİ)
çenk	: Uda benzer bir alettir. İran'da maruf bir sazdır. (Kİ)
çerçi	: Çerçi (KS)
çerpi	: Dalın ucu
çıbık	: Dal (Kİ), çıbuk/çıbuh (KS)
çıkırık	: Dolap (İM), şıkırak (EZ)
çınlık	: Bir nevi küçük gemi, kayık (Kİ)
çıra	: Tutanak, çıra (EZ)
çıralık	: Şamdan, minare (Kİ)
çırlak	: 1. Akan suyun gürültüsü 2. Küçük çay (Kİ)
çiban	: Bugünkü manasında (Ş. Sul. çırgan) (Kİ), çiban (İM), şiban (EZ)
çikit	: Pamuğun tohumu (Kİ)
çiyin	: İpekle yapılan nakış (Kİ)
çokmar	: Topuz (Kİ)
çolmak	: Sargı, dolak (Kİ)
çomak	: Çomak (Kİ) , çomuk (EZ)
çov	: Gürültü (KS)
çoyun	: Eritilmiş maden (KS)
çömiç	: Çomça, kepçe (KS)
çöp	: Çöp (İM), şöp (EZ)

çörgek (?)	: Kundak (KS)
çugan	: Çöyen, sabun yerine kullanılan bir nevi nebat (Kİ)
çukır/çukur	: Çukur (İM)
çuz	: Ortaçağ'da çok değerli, pahalı bir ipek dokuma (KS)
çümgen	: Bahçe (İM)
düçük	: Düdük (EZ)
düğün	: Düğüm (EZ)
delük	: Delik (Kİ)
demren	: Temren, okun ucundaki sivri demir (Kıpç. başak) (Kİ)
dene	: Tene (EZ)
depküç	: Mahmuz (Kİ)
dergü	: Terki, eyerin arkasına eşya bağlamak için takılan kayışlar (Kİ)
deri	: Deri (EZ)
dezek	: Tezek (Kİ)
dide	: Hövdeç, tahtirevan (Kİ)
direk	: Direk (Kİ)
dokmak	: Tokmak (EZ)
duvar	: Duvar (Kİ), dıvar/tuvar (EZ)
düknük	: Göçebe Türk kabaili çadırlarının kubbesi (Kİ)
dümre	: İçine yem konulup hayvanlara verilen torba (İM)
dümrü	: Def (Kİ)
dütün	: Tütün (Kİ)
eger	: Eyer (Kİ)
egev	: Eğe, törpü (KS)
egrik	: Eğrilmiş ip (EZ)
eğer	: 1. Dil altında çıkan sivilce 2.Kurt köpeği (EZ)
ekin	: Ekin (EZ)
el	: 1. El 2. Millet 3. Memleket (KS), il (G)
elek	: Bir şeyi elemeye mahsus alet (Kİ)
elem	: Bayrak (Kİ)
eltir	: Kuzu derisi (KS)
em	: İlaç (KS)
em	: Renk, yüz rengi (Kİ)
en	: En (EZ)
ençi	: Mülkiyet, mal (KS)
enilik	: Kadınların kullandıkları kırmızı yüz boyası, kızılık (Kİ)
erik	: Tabaklanmış deri (KS)
eşkik	: Kürek (KS)
eyer	: Hayvan eğeri (EZ)
hadak/kadav	: Çivi (KS)
hanat	: Kanat (KS)
hap	: Kap (KS)

haş	: Haç, sâlip (EZ)
hayış	: Kayış (KS)
ılık	: Rebap . Eskiden Anat. <i>ıklık</i> imiş. (Kİ)
ındır	: Harman (KS)
ıpar	: Misk (KS)
ır	: Şarkı , türkü (KS)
ırdın	: Harman (Kİ)
ırgak	: Çengel ve emsali (Kİ)
ırmak	: Ark (Kİ)
ışan	: Resim (KS)
ışıl/ışık	: Işık, aydınlık (EZ)
ışım	: Kılıf
ışkun	: Kıvılcım (EZ)
ıyı	: Koku (G)
ıyı	: Pis koku (KS)
içegi	: Kaburga kemiklerinin içinde bulunan beyazımsı sıvı (İM)
içik	: Kürk (KS)
içkeri	: İç (KS)
ige	: Eye (Kİ)
igne	: İğne (İM), iyne/igne (EZ)
iğ	: İğ (EZ)
ik	: 1. İp eğirmeye mahsus ip 2. Hastalık (Kİ)
ilengir/lenger	: Lenger (EZ)
ilgevür	: Raf, sergen (EZ)
ilgik/iğik	: İlik -elbisede- (EZ)
ilgü	: Ok nişangâhı (Kİ)
ilim	: Balık ağı (KS)
ilki	: Havan (Kİ)
ilkik	: Düğme iliği (Kİ)
imsiri (?)	: Mumya (KS)
in	: 1. Uzunluğun zıddı, bir şeyin eni 2. Koyun kulağının dilimi 3. Kıpçakça hayvanat yuvası (Kİ)
inçi/inçü	: İnci (G), inci (EZ), inçü (KS)
ine (Kıpç.)	: İğne (Kİ)
ip	: Bugünkü manasında; Kıpç. yip (Kİ)
ıpar	: Misk (Kİ)
ipek/yipek	: İpek (KS)
iring	: İrin, iltihaplanmış yaradan akan sarımsı sıvı (İM), irin (EZ)
iseb	: Gelin çeyizi (KS)
isirga	: Küpe (Kİ)
iş	: İş (EZ)
işik	: Eşik (EZ)
işim	: Baldıra çekilen potur (Kİ)
işkik	: Kayık küreği (Kİ)

itek/etek	: Etek (G)
iy	: İğ, küçük sivri şey (KS)
iyer	: Eyer (G)
iz	: İz (EZ)
kab	: Kabuk (Kİ)
kaba	: Kaba, dağınık şey (Kİ)
kabak	: Kapak (İM)
kabarçuk	: Kabarcık (İM)
kabuk	: Kabuk (EZ)
kaburçuk	: Ağaçtan içi oyularak yapılan, yahut ağaç kabuğundan yapılan hokka, kutu (Kİ), kabarçak/kabarşak/kabırçak/köbürçük (EZ)
kaburka	: Kaburga (KS)
kağıt	: Kağıt, yaprak (EZ)
kahna	: İnce kuzu pöstekisi (KS)
kak	: 1. Taş üzerinde olan ve su toplanan göz gibi çukur 2. Pastırma (Kİ)
kaklık	: Sümük (Kİ)
kalavun	: Düğün beleş (EZ)
kalay	: Kalay (EZ)
kalın	: Çeyiz (EZ)
kalın/kın	: Kın, sadak (EZ)
kamçı	: Kamçı (G)
kanat	: Kanat (EZ)
kanfor	: Kâfur (KS)
kanga	: Kanga, ince tahta, taban (KS)
kanlı	: Eski zaman öküz arabalır, kanlı arabası, Anad. kağı arabası (Kİ)
kapçuk	: Para kesesi (İM)
kapturga	: Zincir veya bukağı halkalarını bir araya toplayan demir (?) (EZ)
kapu	: Kapı (Kİ)
kara	: 1. Mürekkep 2. Yeryüzü 3. Siyah (İM)
karaldı	: Karaltı (Kİ)
karanggu	: Karanlık (G), karanggu/karanggi (KS)
karav/karov	: Tazminat, ücret, ödül (KS)
karavul/karavulu	: Karakol (EZ)
kara yağız	: Bugünkü manasında (Kİ)
kargu	: Kargı, kamış (Kİ)
kariş	: Karış (EZ)
karmak	: Olta iğnesi, örgü tığı (?) (EZ)
kastalık	: Sedef (Kİ), kasatlık (EZ)
kaş	: Yüzük kaşı (İM)
kaşka	: Alındaki beyazlık (hayvanlar için) (Kİ)

kaşrav	: Kaşığı (KS)
kaşu	: 1. Sopa, tokmak 2. keser denen aygıt (EZ)
katra	: Baca (KS)
katırğa	: Kadırğa, kayık (Kİ)
kav	: Kav (G)
kav	: 1. Çakmak taşı ile yanan şey 2. Yılanların çıkardıkları beyaz kabuk (Kİ)
kavluk	: Kap konacak şey (Kİ)
kavuk	: 1. Sidik kabı 2. Kavut, öğütölüp kavrulmuş buğday veya arpa (Kİ)
kavurkına	: Kavrurma tavası (KS)
kavursın	: Yazı kalemi (kuştüyü) sapı (KS)
kavuşak	: Oyuncak, oyun aygıtları; oyuncak haline getirilen budala kimse (EZ)
kaya	: Kaya (G)
kayır	: İri kum (Kİ)
kazan	: Kazan (EZ)
kazık	: Kazık (Kİ)
kazna	: Devlet hazinesi (K.İ)
kebek	: Kepek (Kİ), kepek (İM)
keben	: Yığın, öbek (KS)
kebin	: Kadına kesilen mihir; kefin için ayrılan para (EZ)
kedük/ketük	: Bir şeyin bir tarafında hasıl olan çüzü şikeste, dişli gibi olan (Kİ)
keçe	: 1. Keçe 2. Gece (Kİ)
kelek	: Bir nevi tahtadan mamul sal. (Osm.) Dicle ve Fırat nehirlerinde istimal edilen ve deriden mamul sal (Kİ)
keli	: Musluk, kurna, dibek gibi şeyler (EZ)
keli	: Havan eli (KS)
kemesen	: Levha altın (KS)
kemi	: Gemi (G), keme/kemi (EZ)
kemürdek	: Kıtırdak (kemik), kemirtlik (Kİ)
kendir	: Kendir (EZ)
kengeş	: Öğüt (KS)
kep	: Kalıp (EZ)
kepek	: Kepek (EZ)
kerep	: Gemi (Kİ)
kepes	: Şapka (KS)
kerki	: Nacak, küçük balta (KS)
kerkü	: Üzerinde bir şey dokunulan tezgâh (Kİ)
kerpiç	: Tuğla (G)
kerpüç	: Kerpiç (Kİ), kerpiç (İM), kerpiç/kirpiç/kilürpiç (EZ)
kersen	: Ağaçtan hamur teknesi (Kİ)
kertek	: Kiler (EZ)

kesek	: Kesik, parça, taş veya toprak parçası (G)
keş	: Okdan, içine ok konulan kap (kubur) (KS)
keşür	: Kavuç (EZ)
ketik	: Kedik, dişlerin birisinin düşmesiyle hasıl olan aralık
kevük	: Saman (Kİ)
kezik	: Okun kirişe dayanan yerini oymak için kullanılan bıçak (Kİ)
kıgılcım	: Kıvılcım (EZ)
kıl	: Kıl, tüy (G)
kıl iw	: Çadır (İM)
kırbat	: Kadırğa, kayık (Kİ)
kılıç	: Kılıç (EZ), kılıç/kılıç (KS)
kın	: Kın, sadak (EZ)
kına	: Kına (EZ)
kıptı	: Makas (KS)
kırhma	: Kırkılmış koyun pöstekisi (KS)
kırkık	: Oya (EZ)
kırov	: Kırağı (KS)
kırtıs	: Sağrı yağı (EZ)
kıskaç	: Kıskaç (Kİ), kıskaç : Kıskaç, kerpeten (KS)
kıyma	: Kıyma (EZ)
kiçi	: Kişi, adam , insan (EZ)
kiçit	: Keçüt (Kİ)
kilit	: Kilit (EZ)
killikçe	: İki nüshada da <i>kilikçe</i> yazılmıştır. Ash itibariyle kelime kir+lik+çe'den baredir. "r" nin assimilationu sayesinde killikçe olmuştur. Manası yastığın üzerine örtülen örtüdür. (Kİ)
kime/kimi	: Gemi (G)
kin	: Misk kokusu (Kİ)
kinçek	: 1. Misk göbeği 2. İsmi has (Kİ)
kireç/kireş	: Kireç (EZ)
kirevet	: Kürsü (EZ)
kiriş	: Kiriş (EZ)
kirşen	: Kadınların yüzlerine sürdükleri düzgün (EZ)
kiş	: Sadak, ok torbası (EZ)
kişen	: Köstek (EZ)
kişi	: Kişi (G)
kobuz	: Aleti musikiye (Kİ)
kogan	: Kıvılcım (EZ)
kolan	: Semer kolanı (EZ)
kolansa	: Koltuk altı kokusu (?) (EZ)
konç	: 1. Baldırım yukarı kısmındaki et ile onun üzerine giyilmiş veyahut çizme arasındaki boşluk 2. Kit. Beyliğe görebak..... (Kİ)
mes	
kongrov	: Çingırak. zil. küçük çan (KS)

kor	: Ateş közü (EZ)
kotak	: Taşak (EZ)
kotur	: Yara üzerine kabuk (KS)
kov	: Kor, külün altındaki ateş (KS)
kov	: Kav (EZ)
kovah	: Kepek, kabuk, pul (KS)
kovı	: Toprak, toz rengi (Kİ)
kovurdak	: Kakırdak (EZ)
kovurluk	: Kavurga (EZ)
kozak	: Kozak (EZ)
kozar	: Cam (İM)
kögen	: halat, urgan (KS)
kök	: Kök (EZ)
kölek/köletke	: Gölge (EZ), kölge (G), kölgey (Kİ), kölige (İM), kölege (KS)
kömüldürük	: Atın göğsündeki kayışların iltisak noktasında yapılan süs (Kİ), kömüldrük (KS)
kömülgen	: Şiddetli çamur (Kİ)
kömür	: Kömür (EZ)
kön	: Deri, gön, kösele (G)
könçük	: Cep (İM)
köprü	: Bugünkü manasında, Türkmenler'de ise yalnız büyük asma köprü (Kİ), köpri (EZ)
köprüg	: Köprü (İM)
köpük	: Köpük (EZ)
körövöl	: Set, duvar (KS)
körük/kürük	: Körük (KS)
köse	: Köse (EZ)
kösegi/kösev	: Eğseren, ıskara id-küewüw : Ateş karıştırarak nesne (EZ)
kösöv	: Ocak demiri (KS)
köstek	: Köstek (EZ)
köşegen	: Dantelalı yatak perdesi (KS)
köşene	: Kubbe (EZ)
köten	: Ham deri (EZ)
kövrük	: Kükürt (KS)
köz	: 1. Çeşme 2. Göz 3. Ateş (Kİ)
köz	: 1. Kaynak, göze 2. Ateş közü, köz 3. Göz k. iyeleri : Görüş kabiliyet olan kimseler k. karangı : Gözün burunla birleştiği yer k. yaşı : Gözyaşı (İM)

kürewüw	: Ateşi karıştıracak şey, çöp (Kİ)
küsük	: Didilmiş pamuk külçesi (Kİ)
küvek	: Diğerlerinin üzerine atlamasın diye koçun aletine bağlanan paçavra (Kİ)*
küzgü	: Ayna (KS)
lak	: Vernik (KS)
loğ	: Damları düzeltmek için kullanılan taş (Kİ)
maşa	: Maşa (KS)
maytı	: Sopa, değnek (EZ)
mazı	: Mazı (EZ)
meçele	: Sert kabuk, deri (KS)
meñzeş	: İhtiyaç ve zaruretten dolayı müşkül durum (Kİ)
mertek	: Kiriş, tavan kirişi (Kİ)
mezdeki	: Mastika (Kİ)
mıh	: Çivi, enser (EZ)
minez	: Pınar, çeşme (Kİ)
mondobarı (?)	: Bir çeşit çizgili bez (KS)
mum	: Yapma mum (EZ)
munçuk	: Boncuk (Kİ), munçak (G), bonşuk (EZ)
munguz	: Boynuz (İM)
munu	: Kayış ucu (Kİ)
muyuz/boynuz	: Boynuz (EZ), boynuz/muyuz (EZ), müz (KS)
namazlagu	: Seccade (Kİ)
nişan	: Nişan, alamet, belge (EZ)
ocak	: Ocak (EZ)
ogluk/oluk/ıklık	: Bir çeşit çalgı, saz (EZ)
ogulduk	: Tohum (EZ)
ok	: Ok (EZ), oh (KS)
olca	: Ganimet (İM)
olturguç	: Koltuk, sandalye (KS)
oluk	: Suyun süratle aktığı oluk (Kİ), olak (İM)
opa	: Kadınların yüzlerine sürdükleri düzgün (EZ)
or	: 1. hendek, su yolu 2. Oğul (Kİ)
orana/atana/eten	: Doğurmadan sonra düşen parça, son (EZ)
orbu	: Taş fırlatan sapan (KS)
orga	: Bayrak (Kİ)
organ	: Koyun sağarken ona bağlanan uzun ip (Kİ)
ortar	: Otağ (EZ)
osruk	: Osruk (EZ)
ot	: İlaç (EZ)
ot	: Ateş (G)
otak	: Çadır, kırdaki vatan (Kİ)
otluk	: Çakmak (EZ)
otun	: Odun (EZ)
ovulduh	: Balık yumurtası (KS)

ovus	: Mum (Kİ)
ovuz	: İlk süt (Kİ), avuz/öz (EZ)
oya	: İşleme, oya (İM)
oyan	: Gem (Kİ)
oymak	: Yüksük (Kİ), oymak/oymak : Yüzük (KS)
oynaş/vaynaş	: Oynaş (EZ)
oyu	: Oya (EZ)
oyuk	: Oyulmuş (EZ)
oyuk	: Yığın, bağda ve bahçelerde kuşları ürkütme ve gelmemesi için yapılan şey, korkuluk (Kİ)
oyun	: Oyun (İM), oyun (KS)
oyuncak	: Oyuncak, şaka (G)
öçek	: Baca (İM)
ögrümük	: Salıncak (Kİ)
ökçe	: Ökçe (İM)
ölçi	: Ölçü (Kİ), ölçe (İM), ölçe (KS)
ölçük	: Ölçü, ölçek (İM), ölçek/ölçük (EZ)
ölümdük	: Leş (İM)
örgeç	: Hörgüç (İM), örkeş/örküç (EZ)
örken	: Urgan (KS)
örkü	: Yapağı, koyunun kırılmasıyla sonra derisinde vücuda gelen yün (Kİ)
örleş	: Yokuş , çıkış (İM)
örmeç	: Kıl ve saç gibi şeylerin örülmüşü (EZ)
örpek	: Mızrağın ucundaki tuğ, develerin boynundaki kotaz (Kİ)
örs	: Örs (KS)
örtük	: Örtü (Kİ), örtü (EZ)
örü	: Yer altında hububatı muhafazaya mahsus mahzen (Kİ)
örük	: Kıl ve saç gibi şeylerin örülmüşü (EZ)
öt	: Öd (G)
öt/öd	: Öt, acılık (EZ)
ötkek	: Öksürük (KS)
ötrük	: Yalan (Kİ)
övük	: Değirmen taşı (KS)
öy	: Ev (EZ)
öyüş	: Nem, ıslak (EZ)
özek	: Ağaç özü; murdak ilik (EZ)
panpuk (Türkm.)	: Mamuk, pamuk (Kİ), pamuk (İM), mamık/mamuk : Pamuk (EZ)
pas	: Demir pası (EZ)
pekter	: Develerin üzerine konan kapalı oturma yeri (EZ)
pul	: En küçük para (EZ)
pulat	: Sopa, değnek (EZ)
pus	: Nefe ; güneş ışığı tellerinde görülen toz (EZ)
put	: Put (EZ)
pürşek purşuk	: -Ağaç ve ot köklerinde- pürçek (EZ)

saban	: Saban (KS)
saç	: 1. Üzerinde yufka ekmek pişirilen saç 2. Bugünkü manasında (Kİ)
saçak	: Püskül (Kİ)
saçak	: Ocak (EZ)
sagım	: Susuz kalmış kimsenin uzaktan görerek su sandığı ılgın, (EZ)
serap	
sagıt	: Alet, edevat (KS)
sagız/sakız	: Sakız (İM)
sagrı/savrı	: Deri (KS)
sağan	: Ok demiri (Kİ)
sağrı	: Atın arka ayağının üstüne gelen yuvarlak yer (Kİ)
sal	: Su üzerindeki sal (Kİ)
salaça	: Devenin üzerine koyup seyahate çıkanların bindikleri beşik; Şeyh Fahreddin'in dediğine göre ölü taşıyacak tahta (Kİ)
salama	: Zift (EZ)
salamçak	: At eğrinin girvesinde olan kayış (Kİ)
salıncak	: Salıncak (Kİ), salkınçek (Kİ), selgençek (EZ)
salkum	: Üzüm salkımı (Kİ), salkım (EZ)
salmak	: Oyun, eğlence (İM)
salyaz	: Salya (EZ)
samala	: Zift (Kİ)
saman	: Saman (İM)
sap	: Sap (EZ)
sapan	: Saban (EZ)
sarana	: Sopa, değnek (EZ)
sarkıt	: Ağızdan akan salya (İM)
sarpan	: Masa örtüsü (KS)
sas	: Sis, buhar (KS)
sası	: Fena koku, müteafin (Kİ)
savrak	: İçki taşı (KS)
semiz	: Yağ (KS)
seng	: Buz topağı (KS)
sergen	: Raf, sergen (EZ)
servin	: Esin (EZ)
sıbzıgı	: Uzun düdük (EZ)
sıgız	: Sakız (EZ)
sığrak	: İki parmağın arası (Kİ)
sık	: İplik teli (EZ)
sıkırık	: Islık (EZ) ??? (sıkırık vur- : ıslık çal-)
sın	: Şahıs, put (EZ)
sın	: Yazılı mezar taşı (KS)
sıpkun	: Zıpkın (balık avlarken ona atılan demir) (Kİ)
sırça	: Cam, billur (Kİ), sırşa (EZ)
sırğa	: Küpe (Kİ)
sırt	: Kıpçakça'da sapan demiri (Kİ)

sırık	: Üzerine elbise sermeğe mahsus bilek kalınlığında uzun ağaç, bugünkü manasında (Kİ), sırah : Sırık, olta sırağı (KS)
sıyırım	: Beyaz kayış (Kİ)
sızga	: Küpe (EZ)
sibürtki	: Süpürge (KS)
sidik/sigek	: Sidik (EZ)
silecek/silgü	: Silgi (EZ)
silik	: Salya (EZ)
silkgü	: Tozak (EZ)
simkirik/sümkürük	
	/sümrük : Sümük (İM), sümkürük (EZ)
sinek	: Levha (EZ)
siñek	: Testi (Kİ)
singir	: Sinir (EZ)
sipirge/sipirgi	: Süpürge (EZ)
sirim	: Üzengi kayışı (Kİ)
soluk	: Nefes (Kİ)
som	: Som (EZ)
sovunçak	: Ökçe (KS)
sökünç/sögünç (?)	: Söğme, küfür (G)
sövlün	: Sülün (KS)
söz	: Söz (EZ)
suf/suw	: su
	s. iti
	s. iwi : Tuvalet
	s. közi : Su kaynağı
	s. sığırı : Camız
	s. tuzı
	s. yılanı (İM)
sufra	: Baca (KS)
suluk	: Kemer ile asılan çanta (Kİ)
suruk	: Sırık (KS)
sügüm/süyüm/süyem	: Bir sele uzunluğunda iplik vb. (EZ)
süngü	: Süngü (EZ)
süngülçe	: Küçük süngü (KS)
sürme	: Göze çekilen sürme (EZ)
sürük	: İnce yumuşak deri (KS)
sürün	: Sürü (Kİ)
sürüv	: Sürü (KS)
sütmek	: Yuvarlak şey, top (Kİ)
süwü	: Pergâr (Kİ)
şalu	: Bavlı, içerisine ot doldurulmuş hayvan derisi (EZ)
şamruk	: Derenin derinliği, deredeki suyun akıntısı (?) (EZ)
şanak	: Çanak (EZ)
şanus	: Sere, baş parmakla şehadet parmağı arasındaki mesafe (Kİ)

şaya	: Döşeme, kaldırım (EZ)
şebşebi	: Kınından çıkarılmış kılınc (?) (Kİ)
şılıbık	: Sopa, ağaçtan yapılmış olan asa (EZ)
şırak	: Kandil ışığı, çırağ (EZ)
şıray	: Renk (EZ)
şulgalık	: Dolak (EZ)
şuval	: Çuval (EZ)
şuyun	: Çin demiri (EZ)
taga	: Nal (EZ)
tağ	: Damga (EZ)
tağarcuk	: Dağarcık, -ufak tabak- (Kİ)
tahta	: Tahta (EZ)
tal	: 1. Dal (dal gibi doğru ve dik) 2. Söğüt (G)
tam	: Dam (G)
tam	: Düz olan nesne; damla (EZ)
tam	: Duvar t. iw : Kerpiçten yapılmış ev (İM)
tam	: 1. Yağmur damlası 2. (Türkm.) Bir şeyin dış yüzü, dam, elbise, ibid (Kİ)
tamçı	: Damla (Kİ)
tamga	: Damga (EZ), tamha (KS)
tamla	: Damla (İM)
tamzum	: Damlatılmış bir damla (Kİ)
tansık	: Acayip, şaşılacak şey (EZ)
tapçak	: Hükümdar tahtı (EZ)
tar	: 1. Kulak (ufak nehir kayığı) 2. Dar (Kİ)
tarazi (Türkm.)	: Terazi (Kırg.) (Kİ)
tartık	: Armağan (EZ)
tartık	: Takdim (EZ) (tartık ber- : Takdim et-)
tartu	: Terazi, çeki (Kİ)
tas	: 1. Tas 2. Kayıp, yok olmuş (KS)
taş	: 1. Taş 2. Dış (İM)
taş	: Açık, aşikar (EZ)
taşak	: Taşak (EZ)
taşkara	: Taş (Kİ)
taşkun	: Taşan su, taşkın (Kİ)
tat	: Demir pası (EZ)
tatıg	: Tat, lezzet (İM)
tayak	: Sopa, çubuk, dayak, değnek (G)
tebkiç	: Mahmuz (Kİ), tepkeç (EZ)
tebük	: Bir nevi çocuk oyunu (Kİ)
tegenek	: Sopa, değnek (EZ)

teğirmen	: Değirmen (G), teyirmen (Kİ)
tek/tevek	: Tiyek (EZ)
tekene	: Tekne (EZ), tegene (KS)
tekit	: Zift (İM)
tekne	: Tekne (İM)
tel-buga	: Yular (KS)
telük	: Delik (İM)
temen	: Çuvaldız (KS)
temeri	: Temriye, iltihap (KS)
temir	: Demir (EZ), temür (İM)
ten	: Cisim, beden (Kİ)
ten/tin	: Ten, deri (EZ)
tepsi	: Tepsi (KS)
terbes	: Padişahların başı üzerinde açılan büyük gölgelik (Kİ)
tene/dene	: Tane (EZ)
tenrütke	: Develerin burnu üzerine yapılan im, işaret (EZ)
tepengi	: Eğer yastığı (EZ)
ter	: 1. İnsandan başkasının kılı gönü 2. Deriden çıkan ter (EZ), tir (İM)
tere	: Tere (EZ)
terek	: Direk, hurma ağacı (EZ)
teri	: Deri; döşek, minder, halı gibi şeyler (EZ)
tetik	: Gizli bir şeyin anahtarı ki onu ancak o şeyi yapan bilir, şifre
tezek	: Hayvan tersi (İM)
tıkın	: Tıkım (EZ)
tılak	: Clitoris ; çillik (Kİ)
tigrek	: Değre, toka (EZ)
tik	: Tıkım (EZ)
tiken/tikenek	: Diken (EZ)
tilim	: Dilim (KS)
timean	: Buhur (KS)
timür	: Demir (G)
tirek	: Direk (İM)
tireng	: Derinlik (İM)
tiri	: 1. Deri 2. Diri, canlı (İM)
tirki	: Kurban (KS)
tişik	: Delik, yarık, deşik (G)
tiyin	: Teğın, iteğın (EZ)
tizge	: Çorap bağı (KS)
tizgin	: Dizgin (İM)
tizim	: Dizi, dizilmiş (İM)
tobra	: Torba (Kİ)
toğa	: Toka (Kİ), toga/toka (EZ)
tokma	: Tokmak (Kİ)
tokmak	: Tokmak (KS)

tokun	: Tohum, dane (EZ)
tokurçin	: Satranca benzer bir nevi oyun (Kİ)
tolak	: Dolak (Kİ)
tolkun	: Dalga (EZ)
tombur	: Davul (KS)
tomşuk	: Kuş gagası (EZ)
tontarma	: Toka (KS)
top	: Tortu; top, toparlak (EZ)
top	: Kerpiç (İM)
topalak	: Topalak otu, tomalan (EZ)
topan	: Yüz üstü (EZ)
topra/torba	: Torba (EZ), topra (KS)
topuk	: Topuk (EZ)
torlamak	: Ceneve'den gelen kalkan (Kİ)
tov	: Tuğ, sancak (KS)
tovram	: Kırıntı, küçük parça (KS)
tovulga	: Mihver (KS)
toy	: 1. Büyük düğün 2. Büyük bir kuş, ibid (Kİ)
toynak	: Hayvan ayağı (İM)
toz	: 1. Yaya sarılan ağaç kabuğu 2. Bugünkü manasında (Kİ)
tögerik	: Değre olan şey , değirmi, teker (EZ)
tök	: Tane (EZ)
tökmek	: Bir nevi çadır (Kİ)
töl	: Döl (İM)
tör	: Sedir (EZ)
tövgüç	: Havan ve havan tokmağı (KS)
tuç	: Tunç (İM)
tuğluk	: 1. Yük yüklemek için her bir çatına ip bağlanan çatak ağaç 2. İsmi has, ibid (Kİ)
tulkma	: Kütük (KS)
tulkuk	: Tulum (Kİ)
tulkuk	: Tuluk (EZ)
tuluk	: Balkon (KS)
tulum	: Melik, saç örgüsü (KS)
tuluñ	: Kaşla kulak arasındaki yer, şakak (Kİ)
tumacı/tumav	: Dumağısı olan ; Dumağı (EZ)
tuman	: Sis, karanlık (KS)
tuman	: 1. Boru, fülüt (?) 2. Duman (EZ)
tumnu	: Büyük çadır (Kİ)
tumov	: Nezle (KS)
tunah	: Rehin (KS)
turluk	: Çadırların üzerine örtülen keçe (Kİ)
tuşak	: Ata vurulan ayak bağı (Kİ)

tutga	: Kılıcın sapı (Kİ)
tutgun/tutkun	: Esir, hapis (KS)
tutturuk	: Tutkal (KS)
tutuk	: Örtü (Kİ)
tuvar/dıvar	: Duvar (EZ)
tuyak	: Beygirin tırnağı (Kİ)
tuynak (Türkm.)	: Toyak (Kİ), tunyaiak/ tuynak (EZ)
tuzak	: Tuzak (EZ)
tüg	: Tüy (EZ)
tügme	: Düğme (İM), düğme/tüyme (EZ)
tül	: Yıldız (EZ) (tülge kör- : Yıldıza bak-)
tümri	: Dümbelek (EZ)
tünglük/tünlük	: Pencere, kafes (EZ)
tünlük	: Salonun devri, heyet mecmuası (Kİ)
tütük	: Baca (İM)
tütün	: Duman (EZ)
tüvme	: Düğme (Kİ), tüyme (EZ)
tüvrük	: Tükürük (İM), tükürük (EZ)
tüvürşük	: Tohum (EZ)
tüyün	: Düğüm (İM)
uç	: Oturak yeri, kış (İM)
uçan	: Küçük gemi (Kİ)
uçkun	: Kıvılcım (KS)
uğ	: Çadırın üst kısmına konulan ağaç veya ok (Kİ)
ulak	: 1. Havuz 2. Pasta ulağı (Kİ)
ulaş	: Karip, müttasil (Kİ)
ulus	: Halk, millet, tebea (G)
ur	: Tohum (Kİ)
urluk	: Tohum (EZ)
uru	: Kuyu (EZ)
uşku	: Marangoz rendesi (?) (KS)
uvu	: Ağı (Kİ)
uvus	: Mum (Kİ)
uyan	: Yular (EZ)
üksük/yüksük	: Dikiş yüksüğü (EZ)
ün	: Ses (G)
üsküli	: Keten (KS)
üşkü	: Taşçı çekici (EZ)
ütürgü	: Kalem, keski (KS)
üzengi	: Üzengi (EZ)
veles	: Pamuk bez (KS)
vurçık	: İğne (KS)
ya	: Yay (G)
yaba	: (Harman) yavasası (Kİ)
yabov	: Örtü (KS)

yabuldrak	: Yapraklar (KS)
yağlav/yavlov	: Yağ tavası (KS)
yağır	: 1. Hayvanın arkasında açılan yara 2. Küçük demir kalkan (Kİ)
yağırılık	: Hayvanın arkasına konulan bir nevi çalı (Kİ)
yağız	: Atlarda meşhur bir renk. Ms. yağız at, yağız yer (Kİ)
yağlık	: Düşman için hazırlanmış ok (Kİ)
yağma	: 1. Şapka 2. Bugünkü manasında (Kİ)
yaktu	: Aydınlık, ziya , nur. Ms. közün yaktu : Közün yarık -gözün aydın- (Kİ)
yakut/yapkut	: Yakut (KS)
yal	: At yalı (Kİ)
yalak	: Köpeklere mahsus yalak (Kİ)
yalı	: Yele (KS)
yama/yamav	: Yama (EZ), yamov (KS)
yançluk	: Para kesesi, torba (Kİ)
yang	: Salgın hastalık (KS)
yapak	: Deve, keçi ve tavşan gibi hayvanların yünü (EZ)
yapkiç	: Kapak, örtü (KS)
yaprak	: -Ağaç- yaprak (EZ)
yar	: Yarıntı (EZ)
yara	: Yara (İM)
yarık/yaruk/yarım	
/yarum	: 1. Yarılmış 2. Yerdeki yarıntı, kazıntı (EZ)
yarık/yaruk	: 1. Ayaktaki çatlaklar 2. Baş yarığı (İM)
yarık/yarak	: Işık (EZ)
yarkın	: Işık (EZ)
yarma	: Ağaç yarması (KS)
yarmak	: Dirhem (Kİ)
yarpuz	: Yarpuz, su nanesi (EZ)
yası/yassı	: Yassı, en, genişlik (EZ)
yasıç	: Bir nevi maruf ok demiri (Kİ)
yasman	: Yassı şişe (KS)
yastık	: Yastık (EZ)
yaş	: 1. -Gözdeki- yaş 2. -ömürdeki- yaş 3. -nem- yaşlık (EZ)
yaşık/aşık	: Aşık (EZ)
yavıt	: Düğün ve emsaline götürülen hediye (Kİ)
yay	: Yay (EZ)
yegen	: Kaba hasır döşek (KS)
yelim	: Tutkal (KS)
yelin	: Hayvan memesi (KS)

yelken	: Yelken (EZ)
yem	: Yem (EZ)
yeng/ying	: Yen (İM)
yete	: Hıristiyanlar'ın komunion ayini (KS)
yez	: Pirinç (maden) (KS)
yıdığ/yiyi	: Koku (İM)
yün	: Yığın (yunga : Beraber, birleşmiş) (KS)
yıltırın	: Şişe (KS)
yingırçak	: Kürtün (KS)
yırgak	: Kanca, çengel (KS)
yışık	: Baş zırhı (Kİ)
yi	: Koku (EZ)
yikü (Kıpç.)	: Yerde vesairede olan çizgi (Kİ)
yilik	: İlik (İM)
yilim	: Tutkal, yapışkan (Kİ)
yin	: Kolun yeni, elbisenin kola gelen ağzı (Kİ)
yinçi	: Hamur (Kİ)
yinçü	: İnci (İM)
yip	: İp (EZ)
yipek	: İpek i. korkıtı : İpek böceği (İM)
yiplik	: İplik (İM)
yirençi	: Korkak (iğrenç), korkunç (KS)
yişim	: Don (iç don, şalvar) (Kİ)
yiyi	: Koku (Kİ), yıdığ (İM)
yogan/yogun	: Yoğun, yoğunluk (İM)
yogsun/ yoşkun	: Su yosunu (EZ)
yolkovuş	: Cımbız (EZ)
yom	: Fal (Kİ)
yorga	: Yorga (EZ)
yota (?)	: Atın ağzına vurulan gem, ağızlık (KS)
yovurgan	: Yorgan (KS)
yozak	: Kilit (Kİ)
yular	: Yular (EZ), yular : Kemer, kayış, yular (KS)
yuldurum	: 1. Cam 2. (Türkm.) Yıldırım (Kİ)
yulunga	: Fidyeye, kurtuluş parası (KS)
yuluv	: Halas olmak için verilen bedel (Kİ)
yumalak	: Hayvan pisliği (İM)
zung	: Yün (G)
yura	: Fal (Kİ)
yuzak	: Damga (EZ)
yuzak	: Kilit (KS)
yüg/yüng/tüg	: Yün (EZ)
yügen	: Gem (İM)
yügrük/yürük	: Yügrük (EZ)

yük	: Yük (EZ)
yüken	: Yular (EZ)
yüku	: Tüy (Kİ)
yülek	: Ok kayışı (Kİ)
yüldürük	: Kamış tohumu (Kİ)
yülügüç/yülüngüç	: Traş bıçağı (KS)
yümüldürük	: Gömüldürük, göğüslük -at vb. hayvanlarda- (EZ)
yüvün	: Yün (EZ)
yüzük	: Yüzük (EZ)

2.1.1.1. Giyecek İsimleri

astar	: Astar (EZ)
ayl	: Uçkur, kemer (KS)
babuç	: Pabuç (Kİ)
baskıç	: Pabuç (EZ)
başmak	: Pabuç (EZ)
beligab	: Kemer, kuşak (KS)
börk	: Börk, külah (EZ)
bürküt	: Kadının üst urbası (EZ)
bürünçük	: Kadınların baş örtüsü (İM)
bütülük	: Zırh (göğüs zırhı) (KS)
çalma	: Baş örtüsü (KS)
çapung	: Vücuda geniş gelen gömlek (İM)
çaput	: Paçavra (Kİ)
çaruk	: Çarık (Kİ)
çekmen	: Cepken (EZ)
çıkın	: Çıkın (EZ)
çöprek	: Elbise, çıkın (İM)
çul	: Çul (Kİ)
çulgav	: Dolak, dizden aşağıya sarılan bez (KS)
çüprek	: Elbise (Kİ)
çüprek/çüyrek	: Çevre, başa örtülen örtü, kundak (KS)
daç/taç	: Taç (KS)
ellik	: Eldiven (Kİ)
etek	: Etek (EZ)
etük	: Mesh, çizme (İM), etik (Kİ)
içkur	: Uçkur, don bağı (Kİ), içkır (KS)
iç ton	: İç donu, urba (EZ)
ilersik	: Uçkur (EZ)
ilik/ilgik	: İlik -elbisede- (EZ)
itik	: Edik, pabuç (EZ)
izlik	: Bir nevi ayağa giyilen pabuç (Kİ)
kasa	: İpekten mamul her bir elbise (Kİ)
kayış	: Kayış (EZ)
kazaldırık	: Ekşen, mihver (EZ)

kebes	: Börk, kalpak ve başa geçirilen sair şeyler (Kİ)
keçkün	: Kadın üst urbası (EZ)
kelim	: Elbise, urba (EZ), kilim (Kİ)
keyesi	: Giysi, elbise (Kİ)
keyit	: Giysi, elbise (KS)
kongragu/kongrung	: Çul (İM)
kor	: Bel bağı (Kİ)
koyun	: Elbisenin içi, koyunu, koltuğa doğru kısmı (EZ)
kölgeç	: Başa sarılan nesne (EZ)
kömek/könglek	: Gömlek (EZ), kövlek (KS)
könçek	: Urba (EZ)
könçek	: Don, pantolon (KS)
köznek	: Yaşmak, eskiden kadınların yüzlerine örttükleri örtü (EZ)
kuşak	: Kuşak (EZ)
kur	: Kuşak (İM)
kuşak	: Kuşak (İM)
kübe	: Harp esnasında giyelen zırh (Kİ)
külküç	: Kadınların başlarına bağladıkları bez (Kİ)
künçek	: Don (Kİ)
oprak	: Elbise (KS)
salban	: Başa sarılan sarık (EZ)
şaşak/şaşak	: Yamalı ve eski elbise (EZ)
sermuze etük	
/sirmuze etük	: Kısa çizme (İM)
sığza	: Gömleğin yakası (Kİ)
tabaldırık	: Nalın, takunye (EZ)
terinçek	: Kadın gömleği (İM)
tikke	: Uçkur (İM)
ton	: Elbise, don, futa (EZ)
tulban	: Başa sarılan sarık (EZ)
tuma	: Harp esnasında giyilen zırh ve emsali (Kİ)
vat	: Keten ayakkabı (KS)
yaka	: Yaka (EZ), yaka/yaga (İM)
yarık	: Zırh (Kİ)
yaşınmak	: Peçe, kadınların örtüsü (İM)
yaşmak	: Yaşmak, örtü (EZ)
yeng	: Elbise yeni (EZ)

2.1.1.2. İnsan ve İnsan Vücuduyla İlgili Kelimeler

abak	: Suret, boy, bos (EZ)
adam	: Adam (EZ), azam (KS)
alın	: Alın (EZ), all (G)
arık	: Kol (EZ)
aşık	: Aşık kemiği (EZ)

aşkak	: Sağ, baldır (Kİ)
aşuk	: Aşık (ayak topuğundaki kemik) (Kİ)
atsız barmak	: Dördüncü parmak (Kİ)
avuç	: Avuç (EZ), avıç/avuç (G), awuç (İM), ovuç (KS)
avuz	: Ağız (EZ), agız (G), aız (Kıpç.) (Kİ), agız/avuz (KS)
aya	: Avuç (EZ)
ayak	: Ayak (EZ), adak/ayak (Kİ)
ayman	: Müdevver göz (Kİ)
azı	: Azı dişi (EZ)
bagarsuk	: Bağırsak (G)
bagır/bavur	: Kara ciğer (EZ)
bakurdak	: Boğaz, gırtlak (Kİ)
baltır	: Baldır (EZ)
barmak	: Parmak (G)
basbarmak	: Başparmak (Kİ)
baş	: Baş (EZ)
bebecük	: Göz bebeği (Kİ)
bebek	: Gözbebeği (EZ)
bel/bil	: Bel (G)
beyni/miyini	: Beyin (EZ), meyın (İM), meyi (Kİ), meng (KS)
bez	: Bez, vücutta gudde (EZ)
bıgın/bıkın	: Uca kemiği (EZ)
bıkın	: İnsanın yan tarafları (Kİ)
bıkın	: Böğür (İM)
bış	: Böğür (EZ)
bıyık	: Bıyık (EZ)
bilek	: Bilek (EZ)
bogaz/bovaz	: Boğaz (EZ), boguz (İM), boğaç (Kİ)
bogun/bovun	: Vücutta mafsalsal, ek yeri (EZ)
bogurtlak	: Damak (EZ)
boy	: Boy (G)
boybos	: Boybos (EZ) ?
boyı/boyu	: Boy (EZ)
boyun	: Boyun (EZ), boyun/boyın (KS)
bögrek/börek	: Böbrek (EZ)
böksmen	: Böğür (KS)
burun	: Burun (EZ), burun/brun (KS)
bus	: Nefes, soluk (KS)
but	: But, kalça (EZ)
buvanak	: Bağırsak (EZ)
buvuh (?)	: Eklem, mafsalsal (KS)
bükrek	: Böbrek (Kİ)
bürçek	: Alnın üzerine inen saç (Kİ)
bütür/pütür	: Ekşi yüz, çehre (Kİ)
çaganak	: Dirsek (EZ)
çalak barmakı	: Serçe parmağı (İM)

çege	: Boyunun iki yanında bulunan damarlar (EZ)
çerçe barmak	: Serçe barmak (Kİ)
çıçlak (Kıpç.)	: Küçük parmak (Kİ)
çıganak	: Dirsek (Kİ)
çıgmak	: Ayak üstü, ayağın üstündeki tümsek yer (KS)
çıgin	: Omuz (İM)
dın	: Nefes (Kİ)
diş/tiş	: Diş (EZ)
dudag	: Dudak (EZ), tutak (Kİ), todak/totak (KS)
egin	: Kürek kemiğinin bulunduğu yer, insanın arka tarafı, sırt (Kİ)
el/il	: El, aya (EZ)
emçek/imçek	: Meme (EZ)
enek	: Damak (EZ)
enek	: Çene (Kİ)
eng	: Yanak (Kİ)
engeg	: Çene (EZ), engek (Kİ)
engse	: Ense (EZ), ense (Kİ)
erin	: Dudak (Kİ)
erin	: Burun deliği, diş eti (KS)
etez/etiz	: Vücut (KS)
eyeğ	: Eye kemiği (EZ)
eyegü	: Eye kemiği (EZ)
eyegü	: Kaburga (Kİ)
eyin	: Kürek kemiğinin bulunduğu yer, sırt (Kİ)
ığ	: Buğdayın üzerindeki saçak veya kılçık (Kİ)
ıyık	: Çiğın, omuz (EZ)
içeh	: İç organlar (KS)
igin	: Omuz (G)
ingek	: Avurt, çene (G)
ingse	: Ense (İM)
irin	: Dudak (EZ)
kabak	: Göz kapağı (İM)
kabar	: Kaburga, eye kemiği (EZ)
kaburga	: Kaburga, eye kemiği (EZ)
kakırdak/kovurdak	: Kakırkak (EZ)
kan	: Kan (EZ)
kanrık	: Geniz (Kİ)
karak	: Gözbebeği (EZ)
karın	: Karın (EZ)
kasuk	: Kasık (İM)
kaş	: Gözdeki kaş (EZ)
kavsuk	: Göbek (EZ)
kekel	: Kâkül (EZ)
ketelük	: Boğaz (Kİ)

kıç	: Ökçeden yukarı yani baldırdan ökçeler üzerine çekilüp muttasıl olan kalın sinir, hayvanlarda ise art ayaklarının arkasında olur ki bu da ön ayaklarda olan diz kapakları menzilesindedir . (Kİ)
kıçır	: Üst kapağı tersine çevrilmiş göz kapağı (Kİ)
kıl	: Kıl, saç (İM)
kikiş	: Alın (Kİ)
kindik	: Göbek (EZ)
kingrik	: Burun deliği (İM)
kirpik	: Kirpik (EZ), kirpük (G)
kol	: Kol,el (G)
kol	: Kol (EZ)
koltuk	: Koltuk (EZ), kolduk (İM)
koymuç	: Kuyruk kemiği (KS)
koyun	: Koyun, iç taraf (İM)
köbek	: Göbek (EZ)
köküs	: Göğüs (EZ), kögüs (G), kögüs/kövüs (KS)
kövde	: Gövde (EZ)
köz	: Göz (G)
kuçak	: Kucak (Kİ)
kula	: Kulaç (Kİ)
kulaç	: İnsan iki kolunu açtığı zaman bir kolundan öteki koluna kadar olan mesafe (Kİ)
kulak	: Kulak (EZ)
kursak	: Kursak (EZ)
manglayı	: Alın, cephe (EZ), manglay (İM)
meng	: Vücuttaki ben (EZ)
meng	: Kaş (Kİ)
mengiz	: Çehre, beniz, yüz; gibi (G)
meyiz	: Yüz, çehre (KS)
omaca kemiği	: Köprücük kemiği (EZ)
omrav	: Köprücük kemiği (EZ)
orta barmak	: Bugünkü manasında (Kİ)
orutga/orutka	: Bel kemiği (EZ)
öd/öt	: Öt, acılık (EZ)
ök	: Kalp (Kİ)
öpke	: Ciğer (EZ)
öyken	: Ciğer (EZ)
parmak	: Parmak (EZ)
pekiş	: Sivri diş (EZ)
pürçek	: Kâkül (EZ)
sakal	: Sakal (EZ)
sarov	: Mide (KS)
saş	: Baştaki saç (EZ)
sırdak	: İlikli kemik (EZ)
sobı/sobu	: Çene ve yanağın düzlüğü (Kİ)

sokbarmak	: Şehadet parmağı (Kİ)
songaçak	: Ayak ökçesi (İM)
sonkol	: Son+kol'dan ibaret olup -sol kol, sol el- demektir . (Kİ)
sövek	: Kemik (KS)
suçuh	: Bağırsak (KS)
süğük/süvek	: Kemik (EZ), süwük (Kİ)
süngük/süngük	: Kemik (G)
süzme	: Mahmur bakışlı göz (Kİ)
şakır köz	: Çakır göz (EZ)
taban	: Taban, ayağın altı (EZ)
tagar	: Omuz (İM)
talak	: Dalak (EZ)
tamag/tamav	: Damak (EZ), tamak (Kİ)
tamar/tamur	: Damar (EZ)
ten	: Vücut, beden (G)
tın	: Nefes, soluk (EZ)
tırnak	: Tırnak (EZ), tırmak (KS)
til	: Dil (EZ)
tin	: Ten, cisim, vücut (EZ)
tirsek	: Dirsek (EZ)
tiz	: Diz (EZ)
tizgi	: Diz (KS)
tolanak köz	: Göz karangısı (EZ)
töş	: Döş (EZ)
tulun	: Dulun, şakak (EZ)
tutmas il	: Çolak el (İM)
uca	: Uca kemiği, kuyruk sokumu kemiği (EZ)
unaş	: Boğaz (EZ)
ungaç	: Boğaz (İM)
yagrın	: Yağrın (EZ)
yamdı	: Kasık (Kİ)
yan-baş	: Dizin aşağı kısmında yer alan kabaca etler (İM)
yanak	: Yanak (EZ), yangak (G), yaak/yaah/yangak (KS)
yaruk	: Yumruk (Kİ)
yelge	: Boynun iki yanında bulunan damarlar (EZ)
yilik	: Kemik yağı, ilik (EZ)
yumruk	: Yumruk (G), yuruh (KS)
yun	: Saç (KS)
yünçük	: Baldır, incik (İM)
yürek	: Yürek (EZ)
yüz	: Yüz, çehre (EZ)

2.1.1.3. Yiyecek ve İçecek İsimleri

acı	: Acı yoğurt (EZ)
aguz	: Koyun ve emsalinin doğurduğu zaman ilk sütündün yapılan yoğurt (Kİ)
aş	: Aş, yiyecek (EZ)
aşlık	: Aş olabilecek herşey; hele evinli bitkiler (EZ)
avra	: Pişmiş yemek (Kİ)
ayran	: Ayran (EZ)
azık	: Azık (EZ), azuk (G), azıh (KS)
bal	: Bal (EZ)
balaçuk	: Küçük pasta (KS)
bişi	: Yufka
bor	: Şarap (KS)
boza	: Bugünkü manasında (içki)
börek	: İçerisine et doldurulmuş hamur parçaları (Kİ)
bud	: But (Kİ)
bulamaç	: Bulamaç (EZ), bulgamaç (Kİ)
burç	: Kara biber (Kİ)
bursak	: Tatar ekmeği (EZ)
butka	: Pirinçle pişmiş süt, sütlaç (EZ)
cüvbere	: İçkinin tortusu (İM)
çağır	: Şarap (KS)
çakır	: İçki (İM)
ças	: Tuz (Kİ)
çeker	: Şeker (Kİ)
çeker börek	: Şekerli börek (Kİ)
çıkıt	: Peynir (EZ)
çiet	: Peynir (Kİ)
çik et	: Pişmemiş et (Kİ)
çirkeme	: İçine kıyma konulmuş ve yağda kızartılmış hamur (Kİ)
çugrat	: Yoğurt (Kİ)
eleşke	: Et ile beraber haşlanmış yufka hamur parçaları (Kİ)
et	: Et (EZ), it (G)
ırşık	: Has ekmek (EZ)
içmek	: İçilecek şey (G)
iç yağı	: İç yağı (İM)
ikşi	: Ekşi yoğurt (EZ)
incir	: İncir (EZ)
irimçik	: Yoğurt yapmak için kaynatılırken kesilmiş olan süt (EZ)
itmek	: Ekmek (G), ötmek (İM), etmek (Kİ)
kalaş	: Yuka, şipit, çörek (EZ)
kara etmek	: Siyah ekmek (Kİ)
kara kurut	: Siyah peynir (Kİ)
kasmak/kazmak	: Ateşin çökluğundan kabın dibine yapışan yemek artığı (EZ)

katık	: Katık (EZ), katıg (İM)
kavurga	: Kavrulmuş hububat (Kİ)
kavurma	: Yağda kızartılmış et parçası (Kİ)
kavut/kawut	: Darıdan yapılan bir yemek (İM)
kavut (Kıpç.)	: Kavrulmuş buğday (Kİ)
kayırtamak	: Süt (Kİ)
kaymak	: Kaymak (EZ)
kere yav	: Tere yağ (EZ)
kestene	: Kestane (EZ)
keçi münüzü	
/işke münüzü	: Keçi boynuzu denen yemiş (EZ)
kese	: (Kesilmiş) ekmek (KS)
kete	: Bir nevi ekmek (Kİ)
kezen	: Keven, kudret helvası, havadan yere yağın yumşak bir madde ki helvaya benzer (Kİ)
kıç/kış	: Hardal (EZ)
kılçık	: Buğday başağı (EZ)
kirde	: Pasta (KS)
kımız	: Kımız, ekşitilmiş kısrak sütü (EZ)
koruk/kuruk	: Koruk (EZ)
kovuk	: (Kıpç.) Arpa ve buğday unu (Kİ)
möllök ya da köllük	: Sakız (EZ)
kurut	: Kurutulmuş yoğurt (EZ)
kuymak	: 1. Un ve süt ile yağda pişirilmiş bulamaç 2. Bir nevi helva (Kİ)
külşe	: Çörek (EZ)
künçi	: Susam (EZ)
lor	: Keçi veya koyun doğurduktan sonra, üç gün zarfında onun sütünden yapılan peynir (Kİ)
maya	: Maya (EZ)
munat çeker	: Şeker nebatı, bir nevi şeker (Kİ)
ötmek	: Yenecek ekmek (EZ)
pekmez	: Pekmez (EZ)
peynir	: Peynir (EZ), beynir/penir (Kİ)
pişlak	: Kurutulmuş yoğurt (EZ)
pirinç	: Pirinç (EZ)
sağ yağ	: Sadeyağ, yani süttten çıkan yağ (Kİ)
salç	: Adaçayı (KS)
sarımsak/sırmsak	: Sarımsak (EZ)
sarkıt	: Yemek artığı (G)
sirke	: Sirke (EZ)
sohta	: Kan sucuğu (KS)
somun	: Somun, çörek (EZ)
sorma	: Boza (Kİ)
sövlünçü	: Dilim dilim kesilmiş et (Kİ), sölençü (EZ)
su	: Su (EZ)

sucuk	: Sucuk (EZ), suçuk (Kİ)
susun	: İçki (KS)
süret	: Rüzgarda kurutulmuş et (EZ)
süt	: Süt (EZ)
süzme	: Süzölmüş yoğurt (Kİ)
şagır	: Çakır, şıra şarap (EZ)
şalgam	: Şalgam (EZ)
şiş borek	: Hamurdan parça parça yapılan maruf börek (yemek) (Kİ)
şörek	: Çörek (EZ), çörek (Kİ)
tarhana	: Tarhana (EZ)
turak	: Koyulaşmış süt (Kİ)
turçı	: Turşu (EZ)
tutmaç	: Et suyuna atılan hamur parçaları (Kİ)
tutrgan	: Pirinç (EZ)
tuz	: Tuz (EZ)
un	: Un (EZ)
uygan	: Yağı alınmış yoğurt (EZ)
uyup	: Sulu yoğurt (EZ)
yag/yav	: Yağ (EZ)
yahnı	: Yahni (EZ), yakni (Kİ)
yavurt	: Yoğurt (EZ), yugurt (G), yoğurt (Kİ)
yemek	: Yemek (EZ), yimek (G)
yemiş	: Yemiş (EZ), yimiş (G)
yençi	: Hamur (EZ)
yumrutka	: Yumurta (EZ), yumurtka (G) (İM), yamurtuga (Kİ)
yumur	: Hamur (EZ)

2.1.2. Mana İsimleri

açı/açığ	: Acı, keder (G), açuv (KS)
agrı	: Ağrı, acı (G), agrıg (İM)
agirşiy/avursı	: Saygı (KS)
agnık/agnıh/agnıh	: Hastalık, ıztırap (KS)
agul	: Gönül (KS)
ağır	: Şan, şeref, şöhret, itibar (KS)
al	: Hile (G)
alak	: Fikir ayrılığı (Kİ)
algış	: Övgü, kutlama (KS)
almışı	: Para değeri (EZ)
añ	: Mania (Kİ)
anır	: Müddet (Kİ)
ant	: Ant , yemin (EZ), and/ant (İM)
ar	: Haya, utanma (EZ)
arka	: Zürriyet, soy sop (İM)
arzu	: Arzu -yarsı- (EZ)

asır/aşır	: Dügün (KS)
aslam	: Faiz (İM)
aslan	: Asıg (Kİ)
asov	: Destek, yardım (KS)
asrov	: Koruma, melce (KS)
assı/asu	: Fayda, kazanç, kar (EZ), assıg (Kİ), asıh/azıh/azık (KS)
astılan	: Tefecilik, vurgunculuk, faizcilik (KS)
avruk	: Ağrı (EZ)
bağış	: Hediye, bağış (KS)
bahana	: Özür, bahane (EZ)
başar/başkar	: Başarı, tedbir (EZ)
bar	: Var (EZ)
bayram	: Bayram (G)
baz	: Sulh (Eski Türkçe) (Kİ)
beyenç/beyinç	: Sevinç (KS)
bezgek	: Nöbet (sıtmadaki gibi) (KS)
bilig	: Bilgi, ilim (G), bilik (KS), bili (Kİ)
bis	: Terbiye (Kİ)
bisü	: Terbiye (Kİ)
bitiş	: Endam (EZ)
boluş	: Yardım (KS)
borç	: Borç (G), borş (EZ)
buluş	: Yardım (EZ)
bun/bung	: Ayıp (Kİ)
buyuruk/buyruh	: Buyruk, emir, teklif (KS)
bügi	: Büyü, sihir (EZ)
cadı	: Sihir, büyü (EZ)
can	: Can, ruh (EZ)
çarpuvun	: Aksilik, kaza (KS)
çav	: Ün, şöret (İM)
çın	: Hakiki, doğru (KS)
çıyrun	: Felaket, şanssızlık (KS)
dan	: Taaccüp, şaşkınlık (Kİ)
diltak	: Delil, hüccet, bahane (Kİ)
dip	: Bir şeyin nihayeti, bugünkü manasında (Kİ)
dürük/türük	: El gün, halk (EZ)
el	: Barış (EZ)
ellik	: Sulh (KS)
emek/emgek	: Emek (Kİ)
eminç	: Sükunet (KS)
erdem	: Fazilet (Kİ)
erk	: Erk, irade (EZ)
es	: His (Kİ)
es	: Akıl, us (KS)
hamaşa	: Âdet, töre (EZ)
ısrâ	: Bir şeyin nihayeti (Kİ)

idi	: Bugünkü manasında (Kİ)
igik	: Ayıp, kusur (EZ)
ilgün	: İl+gün, devlet (Kİ)
imgek	: Emek, zahmet, eziyet (G), emgek/imgek (İM)
inanç	: Düzenlik, emniyet, güvenç (EZ)
irdem	: Erdem, fazilet, meziyet (G)
irikinçe/irkinçe	: Mühlet (EZ)
irk	: Erk, kuvvet, kudret (G)
isi/issi/yisi	: Sıcaklık, yangın,yanan (KS)
iş	: Eş (G)
iş	: 1. Bugünkü manasında 2. Hadise, vaka (Kİ)
işegi	: İçerik (EZ)
kalı	: Muvafık (Kİ)
karaldu	: Üstünlük, galibiyet (İM)
karangı	: Karanlık, karamı (EZ)
kargaşa	: Karışıklık (EZ)
kargış	: İlenme, kötü dilekte bulunma, inkısar, lanet (EZ)
katla	: Kere, kez (EZ)
kaygı	: Kaygı (EZ), kaygu (G) , kadgu (İM), kagisse/kaygı (KS)
kaykış	: İlerideki gaye, maksat (Kİ)
kek	: Kin (KS)
keneşke	: Meşveret (Kİ)
kenince	: Mehil, mühlet (EZ)
kenkelci	: Alay, şaka (EZ)
kenkeç/kenkeş	: Meşveret (Kİ)
kerek	: Gerek (EZ)
keret	: Kez, defa, kere (EZ)
keriş	: Kavga, münazara, çekişme (G)
kerşek	: Gerçek (EZ)
kerti	: Gerçek (EZ)
kertilep/kertlep	: Hakiki, doğru, samimi (KS)
kertilik	: Hakikat (KS)
kevenç	: Ferah, sevinç (Kİ)
kez	: Kez, defa, kere (EZ), kez/kiz (İM)
kılgı	: Ahlak (EZ)
kılık	: Tabiat, yaradılış (G)
kın	: Azap, ızdırıp, eziyet (G)
kiraye	: Kira (Kİ)
kirişi	: Dönüm (İM)
kirtek	: Gerdek (İM)
kor	: Vakit , sıra (Kİ)
korku	: Korku (G), korkı (İM)
kovanç	: Kıvanç, sevinç (KS)
köngül	: Gönül, kalp (G)
könülük/könilik	: Adalet (KS)

körk	: Güzellik (G)
kun	: Güç, kuvvet, kudret (KS)
kur	: Yaş, akran, emsal (Kİ)
kurla	: Defa, kere (G)
kut	: Bereket (EZ)
kürken	: iki asker arasındaki gürültü (Kİ)
küsemek	: Arzu, istek (KS)
küsenç	: Arzu, hasret, talep (KS)
küş	: Güç, kuvvet (EZ), küç (G) (İM)
laplap	: Bir nevi yürüyüş, yürüyüş tarzı (Kİ)
makta	: Övme, metih (EZ)
mengü	: Ebedi (G), menggü (İM)
mengü su	: Abı hayat (Kİ) ?
meniz	: Beniz (Kİ)
mort	: Temel (EZ)
mung	: Bun (EZ)
muñ	: Zaruret, ihtiyaç (Kİ)
munglaz	: Esrar (İM)
murdar	: Haram (EZ)
omaç	: Amaç, nişangah (EZ)
onglık	: Şifa, sağlık, selamet (KS)
ortak	: Ortak (EZ)
ovsun	: Afsun (EZ)
ozav	: Geçmiş (KS)
öç	: Öç, öndül (EZ)
öfke	: Öfke (G)
ögünç/öygünç	: Övgü (KS)
ögüt/övüt	: Ögüt (EZ)
ön	: Hayvanın duygusu (EZ)
önegü/önewü	: Muannit (Kİ)
öng	: Doğru (EZ)
öngüz	: Bellek, hafıza (EZ)
ötünç	: Ödünç (KS)
övdü	: Övgü (KS)
sa/sag/sav	: Sağ, sağlık (KS)
saar	: Utanma (KS)
saginç	: Düşünce (KS)
sagiş	: Niyet (KS)
sagiş/sakış	: Düşünce, teemmül, hesap (G)
sagiş	: Hesap, sayış (Kİ)
sagum	: Serap (İM)
samas	: Israr, aksilik (Kİ)
saraça	: Hayvanın zekası ve süratli hareketi (Kİ)
sav	: Dava (Kİ)
savaş	: Mücadele, çatışma, savaş (G)
sezek	: Hatıra gelen duygu (EZ)

sıgıt	: Matem (KS)
sıltamak (Tatarca)	: Özür, bahane, çare (EZ)
sıy	: Şeref (KS)
sövünç	: Sevinç (KS)
suş	: Suç (EZ), suç (Kİ)
şag/şak	: Zaman (EZ)
şal	: Ayıp, noksan, kusur (EZ)
şara	: Bahane, özür, çare (EZ)
tabuh	: Saygı, hürmet (KS)
tagarçık/tagarçuk	: Dağarcık (EZ)
tanguş/tangış	: Mucize (KS)
tanişık	: Danışık, müşavere (Kİ)
tapug	: Hizmet, huzur (G), tapu/tapug (İM)
tas	: Kayıp (G)
tatov/tatıg	: Tat, lezzet (KS)
tegmek	: Değer, paha (KS)
tengri/tengeri	: Tanrı (KS)
terme	: Kutsallık (KS)
tın	: Ruh (Kİ), ten/tın (KS)
tınç	: Sakin, sükunet, huzur (KS)
tınım	: Huzur (KS)
tilek	: Dilek (EZ), dilek (Kİ)
tirlik	: Hayat, dirlik, canlılık, yaşayış (G)
tiröv	: Hayat, yaşama (KS)
tokuş	: Savaş (İM)
turtanak	: Zekat vergisi (Kİ)
tuş	: Hiza (İM)
tuysu	: His (Kİ)
türe	: Töre, âdet (EZ), töre (İM), düre (Kİ)
tüş	: Düş (EZ)
ud/ut/uyat	: Haya (Kİ)
umınç	: İstek, arzu (İM)
umunç	: Umut, umunç (KS)
uruk/uruh	: Uruk, ahfad, çocuk, nesil (KS)
us	: Akıl (EZ)
uykı/uyku	: Uyku (İM), uyuhu/uyuhı (KS)
uyşah	: İftira, hakaret (KS)
ülkü	: Hedef, nişangah (G)
ülü	: Pay, hisse (Kİ)
ülüş	: Pay, hisse (EZ)
yal	: Ücret (İM)
yala	: İftira (KS)
yalam	: Kadir ve itibar (Kİ)
yalgan	: Yalan (EZ)
yam/yan	: ? (EZ) (yam bas - : Yardım et, koru-)
yanut	: Cevap (EZ)

yarag/yarak	: Hazırlık (G)
yarar	: Menfaat, yarar (İM)
yargu	: Yargı, adalet (G)
yarı	: Yardım (G)
yaş	: Ömür (Kİ)
yat	: Kudret
yazık	: Günah (EZ), yazuk (G)
yengmek	: Yenme, zafer (KS)
yığın	: Toplanmış, küme (Kİ)
yig	: Kötü (İM) (yig kör- : Kinlen-, nefret et-)
yitük	: Kayıp, zayi (Kİ)
yok/yoh/yoh	: Yok (KS)
yofı	: Örfi hukuk, hak (Kİ)
yora	: Tabir (Kİ)
yorun	: Bir şeyin nihayeti, ucu (Kİ)
yovaşlık	: Tevazu, baş eğme (KS)
yön/yöp	: Gerçek (EZ)
yumak	: Hikaye (EZ)
yumuş	: Hacet, lüzumlu şey (Kİ)
yuvut/yüvüt	: Teselli (KS)
yügünç	: Saygı (KS)

2.1.3. İş ve Hareket İsimleri

-g

boyag : Boyama (İM)

-m

içim : İçim (EZ)

ölüm : Ölüm (EZ)

-mak/-mek

buramak : Gürültü yapma, kulduramak (EZ)

-n

biçin : Biçme (EZ)

bulun : Yağma, yağmalama (Kİ)

-ç, -ş

biliş : Tamdık, bildik (G)

bitiş : (?) Yaradılış, asıl, akıbet (G)

çalış	: Ok atışma (EZ)
çıkış	: Çıkma (EZ)
eniş	: Eniş, yokuşun zıddı (Kİ), eneş (EZ)
içiç	: İçiş (EZ)
iniş	: İniş (EZ)
konus	: Yağma, yağmalama (EZ)
küreş	: Güreş (G)
şançıç	: Sancışma (sancıma) (EZ)
urlaş	: Belirme, çıkma, doğma (EZ)
uruş	: Vuruş (EZ)
yatış	: Yatış (EZ)
yazış	: Yazış (EZ)
yeyiş	: Yeyiş (EZ)
yüriş	: Yürüyüş (İM)

-u

alu	: Alış (EZ)
satu	: Satma (EZ)
uru	: Duruş, dikiliş (Kİ)
uruşu	: Vuruşma, savaşma, karşı koyma (KS)

2.2. Varlıklara Verilişlerine Göre İsimler**2.2.1. Özel İsimler****2.2.1.1. Şahıs İsimleri**

ak pars	: Erkek adı (EZ)
Alnak	: İsmi has (Kİ)
ave	: Havva (KS)
ay dogdı	: Erkek adı (EZ)
Ayna hatun	: İsmi has (Kİ)
Becük	: İsmi has (Kİ)
Bekiş	: İsmi has (Kİ)
Bozguş	: İsmi has (Kİ)
çakmak	: Erkek adı (EZ)
Ebtere	: İsmi has (Kİ)
harbiyye hatun	: Müslümanlar'ın savaştıkları gayri müslimlerden her biri (İM)
Kaydan	: İsmi has (Kİ)
Kuttı	: İsmi has (Kİ)
Küneri	: İsmi has (Kİ)
Naz hatun	: İsmi has (Kİ)
Satılmış	: İsmi has (Kİ)

Taçar	: İsmi has (Kİ)
Taşlak	: İsmi has (Kİ)
Turtuç	: İsmi has (Kİ)
Tütel	: İsmi has (Kİ)

2.2.1.2. Yer İsimleri

Halep	: Halep şehri (EZ)
Safed	: Kasaba adı (EZ)
Şam	: Şehir adı (EZ)

2.2.1.3. Dağ, Irmak, Deniz, Ülke İsimleri

balkan	: Türk dağı (Kİ)
baş tav	: Bir dağın adı (EZ)
Çin	: Ülke adı (G)
Mısır	: Ülke adı (EZ)

2.2.1.4. Millet, Boy, Aşiret İsimleri

As	: Araplar'dan gayri milletlerden birisi -Alan- kavmi kast edilmiştir . (Kİ)
Barlı	: Kıpçak kabilesinden birisi (Kİ)
Çapnı	: Türkler'den bir kabile (Kİ)
Firenç	: Firenk . (G)
Kınık	: Türkmen kabilesinden birisinin ismi (Kİ)
Mongol/Mugal	: Tatar manasında olup Mugal kelimesinin aslıdır. Fakat müstamel olan Mugal kelimesidir .(Kİ)
Oguz	: Yafes'den sonra Türkler'in büyük babası (Kİ)
Tatar	: Tatar (G), Tarar/Tatar (KS)
Taz	: Arap (Kİ)
Tersa	: Yahudi (Kİ)
Toksuba	: Kıpçaklar'dan bir kabile (Kİ)
Türk	: Gayri Araplar'dan birisi olup aynı lisanın sahibi (Kİ)
Türkmen	: Türk kavminden birisi (Kİ)
Yatba	: Kıpçaklar'dan bir kabile (Kİ)
Yemek	: Kıpçaklar'dan bir kabile (Kİ)

2.2.1.5. Hayvan İsimleri

basan	: Köpeklere takılan isimdir . (Kİ)
-------	------------------------------------

2.2.2. Cins İsimler

2.2.2.1. Hayvan, Bitki ve Eşya İsimleri

2.2.2.1.1. Hayvan İsimleri

ak az	: Bacaklarında beyaz lekeler bulunan sarı (at) (Kİ)
akbars	: Beyaz pars (Kİ)
al	: Doru at (Kİ)
alaboga	: Alaboğa, bir büyük deniz hayvanı (KS)
añıt	: Bir nevi kırmızı kuş (Kİ)
ankut	: Angıt denen kuş (EZ)
argımak	: Soyu iyi köpek (EZ)
arşlan	: Arşlan (EZ), arşlan/astlan (KS)
aru	: Bal arısı ile eşek arısı beyninde müşterektir. Lakin birincisini kastettikleri zaman yalnız "Bal arısı" derler. (Kİ)
at	: At (EZ)
atın	: Enetilmiş deve (Kİ)
aygır	: Aygır (EZ)
ayu	: Ayı (EZ)
az	: Sarı renkli at (Kİ)
azman	: Yaşlı iken enetilmiş aygır (Kİ)
badanah	: Yelve kuşu (EZ)
bag	: Bag, kurbağa (EZ), baka (İM)
bala	: Piliç (Kİ)
balaban	: Doğan cinsinden çakır denen kuş (EZ)
balık	: Balık (EZ)
balık bey	: Bir nevi balık (K)
bal korkut	: Bal arısı (İM)
barak	: Çoban köpeği (EZ)
baykuş	: Baykuş (EZ), baykuş (G)
besrek/bisrek	: Erkek ve kızgın deve (EZ)
bev	: Böy, örümcek (EZ), böv (KS)
beyen	: Sincap (Kİ)
bıldırçın/böyürçin	: Bıldırçın (Kİ)
biserek	: İki hörgüçlü deve (Kİ)
bit	: Bit (EZ)
boga	: Boğa (EZ)
borsuk	: Porsuk (Kİ)
bota	: Deve yavrusu (EZ)
böri	: Kurt (EZ), börü (Kİ)
böy	: Akrep (Kİ)
böy	: Böy , örümcek (EZ)
buğra	: Erkek deve (Kİ)
bulan	: Yaban eşiği (EZ)
bulnak/bulanak	: Yaban eşiği (Kİ)

bunut	: Binilen şey veya hayvan (Kİ)
buyurçuk	: Yelve kuşu (EZ)
buzagu	: Buzacı (İM), buzav/buzov (KS)
bülcek	: Kurt yavrusu (Kİ)
bürçe	: Pire (İM)
çağa	: Tüyü henüz bitmemiş kuş yavrusu ve her hangi yeni doğmuş mahluk (Kİ)
çagan	: Tağan kuşu (Kİ)
çalık	: Başı sert at (Kİ)
çarlak	: Kartal (EZ)
çekertige/çekürge	: Çekirge (EZ), çükürge (Kİ)
çepiş	: Biraz büyümüş keçi (Kİ)
çerçe	: Tatarca bir kuş (Kİ)
çerten	: Sazan balığı (İM)
çetük/şetük	: Kedi (EZ)
çıpçık/çıpçuk	: Serçe (İM), çapçuk/çıpçak (Kİ)
çirlavık	: Sesi suyun gürültüsüne benzeyen bir nevi kuş (Kİ)
çıyan	: Akrep, çıyan (EZ)
çi	: Bir nevi kuş (Kİ)
çil	: Çil kuşu (Kİ)
çura	: Küçük bir cins yırtıcı kuş, av kuşu, cura (KS)
dangguz	: Domuz (EZ)
davar/tuvar	: Davar (EZ), tafar (İM), tavar (G)
dev	: Dev (EZ) ?
deve balık	: Dilfin isminde büyük balık (Kİ)
deve kuş	: Deve kuşu (Kİ)
duğ	: Toy kuşu (Kİ)
duna/kuna/tana	: İki yaşındaki öküz yavrusu, dana (EZ)
eçdiha	: Büyük yılan (EZ)
eçek/eşek	: Eşek (EZ), işek (G)
enük	: Köpek yavrusu (EZ)
erkeç	: erkek keçi, teke (KS)
ılan	: Yılan (EZ), yılan (G), cılan/cıllan/ılan (KS)
ıtlakaz	: Bir çeşit kaz (EZ)
egir/éygir	: Siyah renkli at (Kİ)
elik	: Ceylan (Kİ)
enük	: Köpek ve yırtıcı hayvan yavrusu (Kİ)
erkeç	: Koç, Kıpçaklar'a inelmiş keçi (Kİ)
esri	: Pars (Kİ)
evrek	: Kaz (Kİ)
içirgi/içirki (?)	: Yamçı, eyer keçisi (G)
içki/işkî/işki/keçi	: Keçi (EZ), içkü (İM), eçki (Kİ), keçi (Kİ)
ikin kargası	: Ekin kargası (İM)
ikti	: Evcil, ev hayvanı (KS)
ilengiş	: Yengeç (EZ)
inek	: İnek (EZ)

ingen teve	: Dişi deve (EZ)
it	: İt, köpek (EZ)
it çıpçukı	: Serçeye benzeyen, üzüm ve çekirge ile beslenen bir kuş (İM)
iyez	: Övez, sivri sinek (EZ)
kaban	: Yaban domuzu (KS)
kabarçaklı baka	: Kaplumbağa (İM), kaburçaklı baka (Kİ)
kançık	: Dişi köpek (EZ), kançuk (Kİ)
kandala	: Bit (İM)
kandala	: Tahta kurusu (?) (EZ) (KS)
kaplan/koplan	: Kaplan (EZ)
karaca	: Karaca (Kİ)
karaca kaz	: Bir nevi kuş (Kİ)
karçıga	: Şahin, doğan (İM), karçıga/karçaga (KS)
karga	: Karga (EZ)
karınçak	: Karınca (EZ), karınça (G)
karlagaş/karlaguç	: Kırilangıç, cennet serçesi (EZ), karılgaç (İM), karlaguç/karlavuç (Kİ)
karsak	: Çakal (EZ)
karsak	: Bozkır tilkisi, karsak ve derisi (KS)
kartaban	: Kartal (EZ)
kartal	: Kartal (EZ)
kasarlar	: Köpek sürüsü (EZ)
kasartku	: Çekirge (İM)
kasartka/kasartkı	: Kertenkele (KS)
kaşkaldak	: Alnında biraz akılık olan at (EZ)
katır	: Katır (EZ)
kaz	: Kaz (EZ)
kedik	: Her türlü av hayvanı (İM)
keklik	: Keklik (EZ)
kelek	: Düz ve uzun burunlu büyük bir kuşun adı (EZ)
kene/köne	: Kene, büyük hayvanlara sataşan ve kanlarını emen küçük bir böcek (EZ)
kerkes	: Kartal, kerkes kuşu (EZ)
kerkés	: Kerkenez, karakuş cinsinden bir kuş (İM)
keselteki	: Kertenkele ve ona benzer bir hayvan (Kİ), keseltki (EZ)
keşek	: İki yaşındaki deve yavrusu (EZ)
keyik/kiyik	: Geyik (G)
keykenek	: Bir takım kuşlar (Kİ)
kılbark	: tüylü av köpeği (Kİ)
kılkuyruk	: Bir kuş ismi (Kİ)
kırat	: Kır at (EZ)
kırgı	: Atmaca (EZ), kırgıy (İM)
kısaş/kısaş	: Yengeç (EZ), kısaç (İM)
kısıltıkı	: Kene, yavısı (EZ)
kısarak	: Kısarak (EZ), kistrak (KS)

kıyan	: Tavşan (EZ)
kızgaş	: Bir kuşun adı (EZ)
kızılça başlı çipçuk	: Yund kuşu da denilen küçük bir kuş (İM)
kızılça tırnak	: Gerdanlık; boynunda gerdanlık gibi ayrı bir renk bulunan hayvan (EZ)
kızılça turgay	: Bir nevi kuş (Kİ)
kinbala	: Misk yavrusu (Kİ)
kirpi	: Kirpi (EZ)
kiselengi	: Kertenkele (İM)
kiş	: Samur denen hayvan (EZ)
kiyik	: Yaban hayvanları (EZ)
koç	: Koç (Kİ)
koçkar	: Koç (EZ)
koduk	: Sıpa (EZ)
kolan	: Yaban eşeği (EZ)
konguzan kurt	: Domuzlan böceği (İM)
korguy	: Bülbül (KS)
koy/koyun	: Koyun (EZ)
koyan	: Tavşan (İM)
kozi	: Kuzu (Kİ)
köbelek	: Çoban köpeği (EZ)
köbelek	: Kelebek (KS)
köçken	: Kerkes kuşu (Kİ)
kögenek	: Samur denen hayvan (EZ)
kökerçin/ökerçin	: Güvercin (EZ), kögerçin/kügerçin (?) (G), kögerçün/kögerçin (İM), kügerçin (Kİ), kügürçin (KS)
kölük	: Yük ve binek hayvanı (İM)
könçekli kedik	: Ayaklarında pelerine benzeyen tüyleri olan bir hayvan (İM)
könçekli kögerçin	: Paçalı güvercin (İM)
köpek	: Çok tüylü köpek (Kİ)
körpe	: Körpe, süt emen kuzu
köstebek	: Köstebek (EZ)
köşek	: Deve yavrusu (EZ)
kövüldür	: Balıkçıl kuşu (EZ)
közen	: Sansar, firavun sıçanı (EZ)
közen	: Gelincik (İM)
közsüz sebek	: Kör sıçan (Kİ)
kubas	: Bir nevi köpek (Kİ)
kugu	: Kuğu kuşu (EZ)
kulun	: Tay (Kİ)
kulunaçı	: Gebe kalan tay (Kİ)
kum kuş	: Kuş sürüsü, kuş topluluğu (EZ)
kumruska	: Karınca (EZ), kumursuga (Kİ)
kun	: İki yaşındaki öküz yavrusu, dana (EZ)
kunaçın	: Üç yaşına girmiş dişi buzağı (İM)
kurbaga	: Kürbağa (EZ)

kurgaş	: Atmaca kuşu (EZ)
kurt	: Her türlü kurt, böcek (EZ)
kurugı	: Bir nevi toğan kuşu (Kİ)
kuş	: Kuş (EZ)
kutan	: Bir çeşit kuş adı (EZ)
kutuk	: Yabani eşek yavrusu (Kİ)
kutur/kuturgan/kutuz	: Kuduz köpek (EZ)
kuzgun	: Ekin kargası (EZ)
küçük	: Köpek yavrusu (EZ)
kükewün	: At sineği, Kıpçak lehçesinde ise zenbur manasındadır. (Kİ)
küvegün	: Arı denen hayvancık (EZ)
küye	: Güve (EZ)
küzen	: Sansar (Kİ)
laçın	: Şahin denen kuş (EZ)
leklek	: Leylek kuşu (Kİ)
lök	: Asil, iyi cins deve (Kİ)
maçı	: Kedi (EZ)
maçı	: Erkek kedi (KS)
mal	: Mal, davar (EZ)
mamrah	: Kurt yavrusu (EZ)
maymun	: Maymun (EZ)
mömreç	: Ayı yavrusu (Kİ)
naman sokur	: Kör köstebek (EZ)
ogaz	: Bir çeşit kuş adı (EZ)
oğlak/avlak	: Oğlak (EZ), ağlak/oğlak (Kİ), oğulak/ulah (KS)
oklu kirpi	: Oklu kirpi (EZ)
ovlak	: Ceylan yavrusu (Kİ)
ögür	: Yekdiğerine alışık olan hayvan (Kİ)
öküz	: Öküz (EZ), ögüz (KS)
ördek	: Ördek (EZ)
örümcek/örümçük	: Örümcek (EZ), örmeçek (K), örümçik (KS)
övüz	: Bal arısı (EZ)
öyez	: Öyez, sivri sinek (EZ)
parla	: Tüyü az olan köpek (EZ)
pars	: Pars (EZ), bars (Kİ)
pürşe	: Pire (EZ)
sagsagan	: Saksagan (EZ), sağaşgan/sakasgan (Türkm.) (Kİ)
sagsagan/sanzagan	: Kıvrılmış olan yılan (EZ), saksıgan (İM), sazagan (Kİ), sasıkan/sasıkkın (G)
sağmal	: Sağmak için ayrılan koyun (Kİ)
sakar	: Alnında bir parça aklık olan at (EZ)
sakurga	: Kene, yavısı, sakırğa (EZ)
sangsar/sansar	: Sansar (EZ), savsar (İM)
sarançıka	: Çekirge (EZ), sarınçka (İM), sarınçkan (Kİ)
saka	: Saka kuşu (KS)
sar	: Doğan, akbaba (KS)

sar taban	: Nilde bulunan iyi cins bir balık (EZ)
savulçak/sogulçan	: Karın yılanı, soğulcan (EZ)
seniyye tife	: Beş yaşındaki deve (İM)
serşe/sirşe/şerşe/şirşe	: Serçe (EZ)
sıçan/sışkan/şışkan	: Sıçan denen hayvancık (EZ), sıçkan (İM)
sıgın/sıyın	: Yaban öküzü, sıgun (EZ)
sıgır	: Sığır (EZ), sığır/sıgır/sır (KS)
sıgırçık/şırşık	: Sığırçık kuşu (EZ)
sıpa	: Eşek yavrusu (Kİ)
sıpıldak	: Çıplak hayvan (Kİ)
sırtlan	: Sırtlan (EZ)
singek	: Sivri sinek (EZ)
solunçan	: Sülük (Kİ), sogulcan/sovulşan (EZ), sulunçan (Kİ)
sonkur	: Bir nevi kuş (Kİ), songgur (KS)
sovun keyin	: Dağ keçisi, yabani keçi (Kİ)
sovur	: Yabani geyik (Kİ)
su sığır/su sıyır	: Camus, manda (EZ)
su tartarı	: Su horozu (Kİ)
susmar	: Sansar (EZ)
sülük	: Sülük (Kİ)
süri şibin	: Sivri sinek (EZ), süvrü şibin (İM), süri-çibin (G)
sürü	: Hayvan sürüsü (Kİ)
sürük sırt	: Nil nehri sahilinde olan bir nevi canavardır, hem suda ve hem de karada yaşar. (Kİ)
şakal	: Çakal (EZ)
şal	: Kakım, ars denen hayvan (EZ)
şıpşık	: Serçe (EZ)
şırşık/sıgırşık	: Sığırçık kuşu (EZ)
şibin	: Kara sinek (EZ), çibin (G)
şişek	: İki yaşındaki koyun (Kİ)
şürşek	: Arık deve (EZ)
tartaz	: Bildircin (EZ)
tavşan	: Tavşan (EZ)
tavuk	: Tavuk (EZ), tafuk/tawuk (İM), takuk (Kİ), tavuk/tavoh (KS)
tay	: Tay, at yavrusu (EZ)
taylak	: Deve yavrusu (EZ)
tazı	: Av köpeği (EZ)
tazı	: Arap atı (Kİ)
teke	: Teke (EZ), deke (Kİ)
teri kanat	: Yarasa (EZ)
teve kuş	: Deve kuşu (EZ)
tevlüğeç/devlengeç	: Devlengeç kuşu (EZ)
teyin	: Sincap (İM)
tife	: Deve (İM), deve (Kİ), töve (KS), teve (G)
til kuş	: Bir kuş adı (EZ)

tişi deve	: Dişi deve (EZ)
togan	: Doğan denen kuş (EZ)
togu	: Balık yavrusu (EZ)
tonguz	: Domuz (İM)
tonguzdan kurtu	: Domuzlan, bok böceği (EZ)
toru	: Doru, hurma renginde at (Kİ)
toruntay	: Şahin cinsinden bir kuş (EZ)
tu	: Kısır hayvan (EZ)
tuğrul	: Bir kuştur, turnalara bakıldığı zaman hepsini tepeler (Kİ)
turna	: Turna kuşu (EZ)
tübe kaz	: Evcil kaz (EZ)
tülki	: Tilki (EZ), tilkü (İM), dilkü (Kİ)
tülüveç	: Dölengeç kuşu (İM)
tüve	: Deve (EZ)
unguz	: Bok böceği, domuzlan (EZ)
urguk/uruk	: Köpek yavrusu (EZ)
übük	: İbibik kuşu (EZ)
ügeyik	: Üveyik kuşu (EZ)
üğü	: Uhu kuşu (EZ)
üğü	: Baykuş (Kİ)
üyez	: sivrisinek (Kİ)
vacsis	: Kırmızı böceği, koşnil (KS)
yabalak	: Baykuş (KS)
yaglabay	: Doğan cinsinden çakır denen bir kuş (EZ)
yalman	: Arap tavşanı denen bir çeşit tarla sıçanı (?) (EZ)
yapaglı	: Tay (EZ)
yapçı/yapçın	: Maymun (EZ)
yapsı/yavsı	: Kene, yavsı (EZ)
yarasa	: Yarasa (EZ)
yarı kanat	: Baykuş (İM)
yar kanat	: Yarasa (EZ)
yavrı	: Balık yavrusu (EZ)
yavşak	: Bit yavrusu (Kİ)
yeke kele bu çetük	: Erkek kedi (Kİ)
yelemçi	: Koşu atı (KS)
yelve	: Bildircin'a benzer bir nevi kuş (Kİ)
yenkeş	: Yengeç (EZ)
yılkı	: At sürüsü, yılkı (EZ)
yova	: Sürüden ayrılıp yalnız kalan koyun (Kİ)
yunad	: Beygir sürüsü (Kİ)
yunt	: At (EZ)
yuraktur	: Alıştırılmış at (Kİ)
yükül	: Binek hayvanı (İM)

2.2.2.1.2. Bitki İsimleri

agaş	: Ağağ, sopa (EZ), agaç (G)
alabota	: Kaz ayağı (KS)
alęu	: Trk ellerinde biten ağağlardan birisinin yemişidir. (Kİ)
alma	: Elma (G)
armut	: Armut (EZ)
arpa	: Arpa (EZ)
aşı	: Mısır tanesi (KS)
aşlık	: Buğday (Kİ)
ayman	: Ceviz (Kİ)
bakla	: Bakla (EZ)
baldaran	: Baldıran otu (Kİ)
başak	: Snbl (Kİ)
başak (Kıpç.)	: Demren (Kİ)
bayam	: Badem (Kİ)
bercimek	: Mercimek (EZ), mercimek (Kİ)
bıçak	: Sebze (KS)
biber	: Biber (EZ)
biçen	: Saman, kuru ot (KS)
borla	: zm (Kİ)
buday/bugday/buyday	: Buğday (EZ), bogday/bugday (G), boday/bogday/bugday (KS)
bugday-başı	: Başak (EZ)
burę	: Biber (KS)
buręalak	: Bir nevi nebat, sahra lalesi (Kİ)
burgul/burgun	: Bulgur (EZ)
br	: Gonca, tomurcuk (KS)
byen	: Meyan (kk) (KS)
cemiş	: Yemiş, meyve (KS)
cışkık	: Nane (KS)
cicibil	: Zencefil (KS)
çaç	: Temizlenmiş buğday (Kİ)
çaman (?)	: Kimyon (KS)
çatlavuk	: Fındık (KS), çetlevk (Kİ), Çetlevk (EZ)
çemr	: Havuç (Kİ)
çevçen	: Ucu ateşli ağağ (Kİ)
çırpı	: Çalı, çırpı (KS)
çiçek	: Çiçek (EZ)
çim	: Çim otu (Kİ)
çipurumba	: Acı marul, hindiba (KS)
çiye	: Baelbek yemişi (Kİ)
çokur	: Bir çeşit diken, çğr (EZ)
çuz	: Keten veya pamuk artığından olan yem (KS) ?
çgndr	: Kırmızı pancar (KS)
cher/eker (?)	: Bitki (KS)

elma	: Elma (EZ)
erük	: Erik, sarı erik, şeftali (Kİ), erik (KS)
eşemek	: Delice mantar (EZ)
garanful	: Karanfil (KS)
günlük	: Buhurdanda yakılan bir nevi ağaç (Kİ)
hamış/kamış	: Kamış (KS)
hayva	: Ayva (EZ) , ayva (G), ayva/eyve (Kİ)
ilek	: İncir (Kİ)
inçir	: İncir (İM)
ipkin	: Menekşe (KS)
işkun	: Bir nevi ottur, lâtif kokusu vardır . (Kİ)
kababa	: Kebebe, Hint biberi (KS)
kabak	: Kabak (EZ)
kam	: Kendir (EZ)
kamış	: kamış (EZ)
karpuz	: karpuz (EZ)
katagan	: Hindiba otu (Kİ)
kavun/kovun	: Kavun (EZ), huvun/kovun (KS)
kaying	: Kayın ağacı (KS)
kertme	: Elma (Kİ)
kertme	: Armut (KS)
keşür	: Havuç (Kİ)
kevül	: Kütüksüz fakat incire benzer meyvesi olan bir nevi ağaç (Kİ)
kılçık	: Buğday başağının üzerindeki ufak ve uzun dikenler (Kİ)
kiras	: Kiraz (KS)
koguz/kokaz	: Çöğür denen bitki (EZ)
konak tarıg	: Bir cins darı (İM)
kovra	: Ekin sapı, saman, ot (KS)
koz	: Ceviz (EZ), hoz/koz (KS)
kozak	: Çam fıstığı (Kİ)
köçe	: Bulgur (EZ)
kögem/kögen	: Gövem eriği (EZ)
köken	: Erik (Kİ)
köyeg	: Mantar (İM)
kurma/hurma	: Hurma (EZ)
küm	: Çeç, buğday yığını (İM)
kürt (Kıpç.)	: Ayva -dağ ağacı- (Kİ)
leblebü	: Nohut (EZ)
limon	: Limon (EZ)
marul	: Marul (EZ)
nevruz	: İlbaharda ilk yetişen bir nevi çiçek (Kİ)
nokut	: Nohut (EZ)
nouma (?)	: Portakal (KS)
ot	: Ot (G)
öküz alması	: Ayva (Kİ)

payam	: Badem (EZ)
pürşe	: Biber (EZ)
samuk	: Etlî kökleri yenen bitkiler (KS)
sarı kavun	: Kavun (sarı) (Kİ)
sarmısak	: Sarmısak (KS)
saz karnış	: Saz karnışı (EZ)
sogan	: Soğan (EZ)
sorkun	: Sorgun ağacı (Kİ)
suvlu	: Kılçksız buğday (KS)
sükker karnış	: Şeker karnışı (İM)
şamagaçı	: Çam ağacı (Kİ)
şefteli	: Şeftali, tülü, hülü, tüylü erik (EZ)
çerez	: Çerez (EZ)
tan tarı	: Kabuğu soyulmuş darı (Kİ)
tarı	: Darı (EZ), tarığ (İM)
tatlı karnış	: Tatlı karnış (EZ)
terek	: Ağaç (Kİ), tirek (G)
tigenek	: Dikenli çalı (KS)
tobalak	: Hoş kokulu bir ottur ki nohut tanesi kadar tanesi olup Su'ud ismini taşımaktadır, bilhassa ilaç için istimal edilir. (Kİ)
turp	: Turp (EZ)
tü/tüvi	: Darı (KS)
tüklü alma (Kıpç.)	: Ayva (Kİ)
tükü	: Darı (Kİ)
uçuğ	: Samanlı buğday , tınaz (KS)
üzüm/yüzüm	: Üzüm (G)
yarma	: Yarma, bulgur (EZ)
yaş	: Yaş, ot (Kİ)
yaş kurma	: Taze hurma (EZ)
yaş ot	: Taze ot (EZ)
yava	: Pırasa (EZ)
yavşan	: Yavşan otu (EZ)
yelmük	: Bir nevi ot. (Kİ)
yıptı	: Boy isminde bir ot ve tohumu (Kİ)
yışkıç	: Nane (KS)
yova	: Yabani soğan (KS)
yu	: Soğan (Kİ)
yüzüm	: Üzüm (EZ)

2.2.2.1.3. Eşya İsimleri

ag	: Ağ (EZ)
aginguç/agingiç	: Merdiven (KS)
anahtar	: Anahtar (EZ)
ançak	: Merdiven (EZ)
angiç	: Merdiven (EZ)
ayak	: Kadeh (G)
ayak çanak	: Kapkacak (İM)
ayıl	: Semer kolanı (EZ)
ayman	: Kalbur, elek (EZ)
bagana	: Çatal (EZ)
balta	: Balta (EZ)
bardak	: Testi (EZ)
barma suluk	: Yol veya seyahat için su kabı (Kİ)
baylavuç	: Tava (EZ)
bazu	: Oklava (Kİ)
beki	: Ustura (EZ)
bıçak	: Bıçak (EZ)
bıçkı/bıçku	: Bıçkı (EZ)
bilezük	: Bilezik (EZ)
bilik	: Silah (Kİ)
çamga	: Menteşe (Kİ)
çanak	: Çanak, kase (G)
çatal	: Çatal (EZ)
çadır	: Çadır (EZ)
çeküç	: Çekiç (EZ)
çimdidiyüç	: Cımbız (EZ)
çömlek/şölmek	: Çömlek (EZ), çemlek/çömlek (Kİ)
çömçe	: Kepçe (Kİ)
çömüç	: Kepçe, büyük (tahta) kaşık (G)
çubur	: Kirli eşya (Kİ)
çuvaldız	: Çuvaldız iğnesi (Kİ)
dirgi	: Tepsi (Kİ)
ekev	: Ege (EZ)
elek	: Elek (EZ)
erseng	: Ateş küreği (EZ)
halı	: Halı (EZ)
ısırka/sızga	: Küpe (EZ)
kab	: İçine bir şey konulup saklanacak kap (İM)
kalbur	: Kalbur (EZ)
kalkan	: Kalkan (EZ)
kamşu/kamşu	: Kamçı (EZ)
kamuç	: Kepçe (Kİ)
karçı	: Makas (EZ)
kaşak	: Kaşığı (Kİ)

kaşuk	: Kaşık (EZ)
kepçe	: Büyük kaşık (Kİ)
kerep (Kıpç.)	: Küme, hasır (Kİ)
kerey	: Ustura (EZ)
kerki	: Keser (Kİ)
keski/keskü	: Keski (EZ)
kevüz	: Yaygı, yere yayılan şey (Kİ)
kılıç/kılınç	: Kılıç (İM)
kıptı	: Makas (EZ), kıptu (İM)
kırtık	: Boynuzdan yapılıp üflenerek çalınan boru (EZ)
kilit	: Anahtar (Kİ)
kiyiz/küyüz	: Yaygı, döşe; keçe (EZ)
kofa/kowa	: Kova (İM), kova (Kİ)
közgü/küzgü (?)	: Ayna (G), köznü (Kİ)
kumga/kumgan	: İbrik (EZ)
kurman	: Sadak (EZ)
küme	: Hasır (Kİ)
kürek	: Kürek, safiha, levha (EZ)
küvelek	: Sütün sağıldığı kova (Kİ)
merdimen/nerdüven	: Merdiven (EZ)
olturgaç	: Sandalye, iskemle (Kİ)
otluk	: Çakmak (Kİ)
oturak/oturgu	: Oturak (EZ)
ot urmı	: Fırın (EZ)
örs	: Örs (EZ)
ösek	: Ateş küreği (EZ)
ötürgü	: Delgiç, makkap (EZ)
piyele	: Cam kadeh (EZ)
sağrak	: Kase (Kİ)
saksı	: Saksı (EZ)
sapçak	: Süt konulan kap (İM)
sındı	: Makas (EZ)
sorawcı	: Süzgeç, süzgülü (EZ)
süngü/süngi	: Süngü (G)
süpürge	: Bugünkü manasında (Kİ)
süt sapçakı	: Süt kabı (İM)
süzgüş	: Süzgeç (EZ)
süzme	: Süzgeç (EZ)
sırşa/sırça	: Sırça (EZ)
şulgu	: Dolak, sargı (EZ)
tapçan	: Ağaç ve taş yontacak alet (Kİ)
tarak	: Tarak (EZ)
tava	: Tava (EZ)
tekçek	: Kadeh (Kİ)
temen	: Çuvaldız, büyük iğne (EZ)
tepsi	: Tepsi (EZ)

tevmek	: Bir şeyi dövecek alet, çekiç (Kİ)
tirezü	: Terazi (EZ)
törpi	: Törpü (Kİ)
töşek	: Döşek (EZ)
urul	: Örs (Kİ)
uzan	: Örs (EZ)
ütürgü	: Bir şeyi delmeğe mahsus alet, miskap (Kİ)
yan/yang	: Yan, tarak (İM)
yançık	: Para kesesi (İM)
yastuk	: Yastık (G)
yeken	: Hasır (EZ)
yigin	: Hasır (Kİ)
yorgan	: Yorgan (EZ)
yülküvüç/yülüvüç	: Ustura (EZ)

2.2.2.2. Mekan ve Yön İsimleri

2.2.2.2.1. Mekan İsimleri

altar	: Mihrap (KS)
ara	: Ara (EZ)
avlak	: 1. Havuz, havza 2. Av yeri (EZ)
avlu	: Av yeri (Kİ)
ayran	: At ahır, tavla (KS)
aysalı	: Ay ışığının düştüğü yer (Kİ)
bakça	: Bahçe (EZ)
bel	: Bir şeyin ortası (Kİ)
bogalık	: Suyu bozulmuş kuyu (?) (EZ)
bök	: Orman, birbirine girmiş çalı ve çırpı gibi yabani ağaçlar (Kİ)
bucak	: Bucak, köşe (EZ), buçgak (KS)
bulung	: Köşe, aç (KS)
bükün	: Büküm yeri (İM)
çih-öv	: Tapınak, kilise (KS)
çevre	: Çevre, etraf (İM), çövre/çüvre (KS)
çokrak/çohrah	: Kaynak (KS)
çukur	: Çukur (EZ), çugur (KS)
ılık su/yılı su	: Ilık su, hamam (EZ)
ıpar	: Ambar (EZ)
in	: İn, yuva (G)
inek	: İnecek yer (EZ)
iv/öv	: Ev (G), iw (İM), ev (EZ), ev/iv/öv (KS)
kakrak	: Ot bitmeyen yer (Kİ)
karang	: Sahil,kenar (İM)
karıg	: Kenar, kıyı, sahil (İM)

kat	: Kat, yan, nezd, ind (EZ)
kavdan	: Çorak arazi (KS)
kebit	: Dükkan, oda (KS)
kel	: Çorak, bitik olmayan yer (EZ)
kent	: Şehir (EZ), kent/kint (G), kend/kent (İM)
kermen	: Şehir (Kİ)
kertek	: Gelin odası, gerdek (KS)
keşene	: Mezar hüyüğü (KS)
kır	: Kır, sahra (EZ)
kırag	: Sahil (İM)
kiçit/kiçüt	: Geçit (İM)
kiriv/kriv/krıv	: Kenar, ufuk (KS)
kokuz	: Su akıntısı, basık yer (EZ)
konuş	: Konut, oturulan yer (KS)
kovuş	: Boş, boşluk (KS)
kör	: Mezar (EZ)
köşk	: Köşk, saray (EZ)
kulatuz	: Kır, sahra (EZ)
kurgan	: Kurgan, mezar höyüğü (KS)
kuz	: Güneş dokunmayan yer (Kİ)
küllük	: Kül dökülen yer (Kİ)
maguh/mamuh (?)	: Yer , meydan (KS)
makala/mahala (?)	: Yer, meydan (KS)
meskit	: Mescit, cami (Kİ)
müngüş	: Köşe, aç. (KS)
nagaş	: Yokuş (EZ)
obur	: Oyuk ve çukur yer (?) (EZ)
orda	: Belediye (?), köy yeri (?) (KS)
orta	: Orta (EZ)
orun	: Mahal, yer (Kİ)
otalamak	: Otlak, mera (KS)
otlag	: Otlak (İM)
otraç	: Küçük oda (KS)
otrak/otruk	: Oturak, oturulacak yer (EZ)
öşri yir	: Öşür alınan yer (İM)
saray	: Saray, köşk (EZ)
sırt	: Yüksek arazi (Kİ)
suluv	: Su bulunan yer (Kİ)
su-öy	: Yunulacak yer, gusülhane (EZ)
suvlag	: Sulak yer (İM)
şar	: Şehir (EZ)
tarlov	: Tarla (KS)
taygak	: Kaygın yer, zıyınca (EZ)
tek	: Boş, insan ve hayvanın bulunmadığı yer, sakin, sessiz yer (KS)
teşmek	: Çukur (KS)

teyre	: Çevre (KS)
tibiz	: Tuzlu yer (Kİ)
tigre	: Çevre, etraf (G)
toracı	: Doruk, kale (KS)
turak	: Durak (Kİ)
tüp	: Dip (EZ)
tüpe	: Başın tepesi (EZ)
uç	: Sırt (KS)
uçar	: Çarşı (Kİ)
uya/yuva	: Yuva (EZ)
yaga	: Irmak kenarı (İM)
yak iw	: Kilise (İM)
yaylak/yaylav	: Yayla, yaylak, yazlık (EZ)
yaz/yez	: Çayır, çimen (KS)
yazı yer	: Yazı, kır (EZ)
yer	: Yer (EZ), yir (G), yir (İM)
yer	: 1. Yer (dünya) 2. Taban , yer, temel 3. Oturulan yer, mahalle, ülke (KS)
yertinçi	: Dünya, yeryüzü (KS)
yih-öv	: Tapınak, kilise (KS)
yış	: Sürülmemiş, ekilmemiş arazi (KS)
yokuş	: Yokuş (EZ)
yol	: Yol (EZ)
yovaç	: Öbür dünya (KS)
yurt	: Yurt, inilecek yer (EZ)
yüre	: Bir şeyin etrafı, yöre (Kİ)

2.2.2.2.2. Yön İsimleri

arha	: Arka (KS)
batış	: Batı (Güneşin battığı yer) (KS)
ong	: Sağ (KS), öng (EZ)
sag	: Sağ (solun zıddı) (G), sa/sag/sav (KS)
sol	: 1. Kuzey 2. Sol (EZ), song (İM), son (Kİ)
toguş/tovuş/tuvuş	: Doğu, gün doğuşu (KS)
uç/üç/öç	: Taraf, yan (EZ)
yan	: Yan, yan taraf (İM)
yaña	: Cihet (Kİ)
yarı/yaru	: Taraf (İM)

2.2.2.3. Sayı İsimleri

altı	: Altı (EZ)
------	-------------

atmış	: Sayı, atmış (EZ), altmış (G)
beş	: Sayıda beş (EZ)
bir	: Sayı, bir (EZ)
dört	: Sayı, dört (EZ), tört (G)
elli	: Sayı, elli (EZ), ilig/illi (İM)
ikki	: Sayı, iki (EZ)
ikki yüz	: Sayı, iki yüz (EZ)
kırk	: Sayıda kırk (EZ)
ming	: Sayı, bin (EZ)
on	: Sayıda on (EZ)
on beç	: Sayı, onbeş (EZ)
on bir	: Sayı, on bir (EZ)
on ikki	: Sayı, on ikki (EZ)
otuz	: Sayı, otuz (EZ)
sekiz	: Sayıda sekiz (EZ), sekkiz (G)
seksen	: Sayı, seksen (EZ)
takuz	: Sayıda dokuz (EZ), tokuz (G)
toksan	: Sayı, doksan (EZ)
üç	: Sayı, üç (EZ)
üç yüz	: Sayı, üç yüz (EZ)
yedi	: Sayı, yedi (EZ), yidi (G), yiti/yeti (İM), yedi/yetti (Kİ)
yegirmi	: Sayı, yirmi (EZ), yigirmi (G)
yetmiş	: Sayı, yetmiş (EZ), yitmiş (G)
yigirmi bir	: Sayı, yirmi bir (EZ)
yüz	: Sayı, yüz (EZ)

2.2.2.4. Akrabalık İsimleri

aba/ebe	: Valide, nine, şefkat tarikiyle anneye tılak olunur . (Kİ)
abaga	: Amca, emmi (KS)
ana	: Ana, anne (EZ)
ata	: Ata,baba (EZ)
ata ana	: Anne baba (İM)
ata ata	: Dede, büyük baba (İM)
atalih	: Üvey baba, babalık (KS)
atası karındaşı	: Amca (İM)
atasının kız karındaşı	: Hala (İM)
baba	: Büyük, büyüğün küçüğe ve küçüğün büyüğe hitap ettiği zaman söylediği kelime (Kİ)
bacanak	: İki kızkardeşin kocaları (Kİ)
bala	: Cenin karındaki çocuk (İM)
bala	: Bala, yavru (EZ)
bibi	: Abla (Kİ)
cice	: Çocuğun validesine hitap ederken kullandığı nida (Kİ)
dok dok	: Öz kardeş (Kİ)
dede	: Dede (EZ)

egeçi	: Hala (KS)
eke	: Hala, emme (Kİ)
emildeş	: Süt kardeş (EZ)
emzirci/emzürce	: Süt nine (EZ)
eşi	: Kaynana (KS)
eze	: Teyze (Kİ)
içgi	: Küçüklerin büyüklere hitap ettikleri zaman söyledikleri kelime (Kİ)
içi	: Amca (Kİ)
ini	: Erkek torun (KS)
inim	: Büyüğün küçüğe hitap ettiği zaman söylediği kelimedir, aslı itibariyle - küçük kardeş- demektir. (Kİ)
ir karındaş	: Erkek kardeş (İM)
kardaş/karındaş	: Kardeş (EZ)
kayın	: Kayınbaba, kayınata (KS)
kayın ana	: Kayın ana (EZ)
koca	: Koca (EZ)
küye	: Kayın ana (EZ)
küyegü/küyev	: Güvey (EZ), küyegü/küyev/küyöv (G), küyewüw/küyewü/küyegü (Kİ), köyüv/küyöv/küyegü (KS)
mama	: Yaşlı kadının çağrıldığı esnada söylenen veya söylenilen kelime (Kİ)
ogul/ovul	: Oğul (KS)
öbüge	: Dede (KS)
tagay	: Dayı (KS)
tayı	: Dayı (Kİ)
togan kardeş	: Öz kardeş (EZ)
togın	: Torun (İM)
ulu anası	: Nine, büyük anne (Kİ)
yezne/yizne (?)	: Enişte (KS)

2.2.2.5. Gün, Ay, Yıl İsimleri

ayna	: Cuma günü (Kİ)
hamis kün	: Perşembe günü (İM)
pazar	: Pazar , gün ismi (EZ)
temmuz	: Temmuz ayı, yaz (G)

2.2.2.6. Tek Olup Herkes Tarafından Bilinen Varlıkların İsimleri

ak aygır	: “Şıra-yi yamani” denen yıldızın adı; “yaldırak” denen yıldız (EZ)
arık tak	: Bir burç adı, çoban yıldızı (EZ)
ay	: Ay (EZ)

ay tolun	: Dolun ay (EZ)
bağırsağan	: Deberan yıldızı (Kİ)
beyer	: Uygur ve Türkistan lisanında -Allah, ilah- demekmiş (Kİ)
cihan	: Acun, dünya (EZ)
culpan	: Çoban yıldızı (EZ), çolpan (Kİ)
el	: Alem (EZ)
ırttak	: Cebbar denilen yıldız (Kİ)
idi	: Rab , Allah (İM)
iki boz at	: "İki kardeşler" denen göğün kuzey tarafında görülen iki yıldızın adı.(EZ), iki boz at (Kİ)
kov	: Yıldız ismi (Kİ)
kög	: Gökyüzü (EZ), kök (G)
kuyaş	: Güneş (Kİ)
küneş/kün	: Güneş (EZ)
ogan	: Tanrı (Kİ)
tamı/tamu	: Cehennem (EZ), tamug (İM), tamuv (Kİ), tamu/tamuk/tamuh (KS)
Tangrı	: Tanrı (EZ), Tengri (G), tigrı (İM)
temir kazuk	: Kutup yıldızı, demir kazık (EZ), temir kazık (Kİ)
tutkın	: Cehennem (KS)
uçmak	: Uçmak, cennet (EZ)
ülker	: Ülker yıldızı (EZ)
yaratgan	: Yaratan, Allah (İM)
yarlıkagan	: Günahları bağışlayan, Allah (İM)
yaşık yamli	: Süheyl yıldızı (EZ)
yediker	: Yedigen yıldızı (EZ)
yek	: Şeytan (EZ)
yeteken	: Yedi yıldız (Kİ)
yitiker	: Yedi kardeşler yıldızı (EZ)
yulduz	: Yıldız (EZ)

2.3. Yapılarına Göre İsimler

2.3.1. Kök İsimler

Bir heceden meydana gelen isimlerdir. Mesela : ağ, av, bor, böz, en, ır, kıl, kön, or, saç, sap, sın (put), sırt (sapan demiri), suf/suw, tal, tam, tas, taş, tat, ter, toy, tör, tül, but, ığ (buğdayın üzerindeki saçak veya kılçık) vs.

2.3.2. Yalın İsimler

Birden fazla heceye sahip olduğu halde, kökleri tespit edilememiş, akrabası bulunamamış olan isimlerdir. Mesela : arşın, bakır/bağır, balçık, başak, çukur/çukır, hanat/kanat, hayış/kayış, kerpiç, kevik (saman), kolan, köşene (kubbe), kövrük (kükürt), yuldurum, yağın (yağın) vs.

2.3.3. İsimden Türemiş İsimler

-ca/-ce/-ça/-çe

süngülçe : Küçük süngü (KS)

-cak/-cek, -çak/-çek

agirçak : Ağırşak (EZ)
 ilçek : Elcik, küçük el (İM)
 oyuncak : Oyuncak , şaka (G)
 terinçek : Kadın gömleği (İM)
 uyalcak : Utangaç (EZ)
 yetinçek : Cemaatten ayrılıp yalnız kalan kimse (KI)

-cı/-ci,-çı/-çi

ahçı : Ahcı (KS)
 altunçı : Sarraf (KS)
 astlançı : Aracı tüccar, tefeci (KS)
 avçı : Avcı (G)
 bagırçı : Bakırcı (KS)
 bakçacı : Bahçeci, bahçıvan (KS)
 balukçı : Balıkçı (KS)
 bıçakçı : Bıçakçı (KS)
 bitikçi : Yazıcı (KS)
 boyagçı : Boyacı (İM), boyacı (KS)
 boyatucu : Boyacı (EZ)
 börçi : Börkçü, şapkacı (KS)
 çakucı : İftiracı (KS)
 çekmençi : Kumaş dokuyucu (KS)
 çerçi/çirçi : Çerçi (EZ)
 çevirci : Pabuç çevirici (EZ)
 çıgırkçı : Çarkçı, bileyci (KS)
 çulhacı : Çulha, dokumacı (EZ)
 egeçi : Hala (KS)
 ekmekçi/ötmekçi : Ekmekçi (KS)
 elçi/ilçi : Elçi (EZ)
 emzirci/emzürci : Süt nine (EZ)
 epçi/ıpçı : Kadın (EZ), ibçi (G), ebçi (KI)
 ersekçi : Fahişe (KS) ?
 esrikçi : İçkici, ayyaş (KS)

etikçi	: Çizmeci, ayakkabıcı (KS)
eyerçi	: Eyerci (KS)
hökümçi	: Hakim, hüküm veren (KS)
ırçı	: Türkücü, şarkıcı (KS)
ikinci	: Çiftçi (G)
ilikçi	: İlikçi, düğmeci (KS)
irkepçi	: ? (EZ)
karakçı	: Dilenci (KS)
kemiçi	: Gemici (İM)
kesiçi	: Bugünkü manasında (Kİ)
kimeçi	: Gemici (G)
kopuzçu/kohuzçu	: Kopuzcu, çalgıcı (KS)
koşıcı	: Koşma yazan, âşık, yazar, şair (KS)
közetçi	: Gözetici (EZ)
kuyunçi	: Kuyumcu (Kİ)
künüçi	: Kıskanç (KS)
küreççi	: Güreşçi, pehlivan (EZ), küreşçi (G)
kütövçi	: Çoban (KS)
mamukçı	: Pamukçu (İM)
muştıçi	: İyi haber getiren (Kİ)
ohçı	: Okçu (KS)
ortancı	: Ortanca (EZ)
otaçı	: Tabip, hekim, üfürükçü (?) (G)
oyunçi	: Oyuncu, çalgıcı (KS)
ozgunçi	: İleri geçen, ileride olan (İM)
öpkelmekçi	: Öfkeli (KS)
ötrükçi	: Yalancı, yalan (KS)
sabançi	: Çiftçi (KS)
satıcı	: Satan, satıcı (İM), satuhçı (KS)
savçı	: 1. Davacı, yani davayı gören kadı 2. Davayı faslettiğinden dolayı peygambere de ıtlak olunmuştur. (Kİ)
sığınçi	: Kendisine sığılan (İM)
soravcı	: Süzgeç, süzgülü (EZ)
söküçi	: Söğücü (EZ)
sövündirgiçi	: Sevindirici, sevindiren (KS)
sünnetçi	: Sünnetçi (İM)
şefaatçi	: Şefaat eden (İM)
tapugçı	: Hizmetkar (G), tapuçi (Kİ)
teğirmençi	: Değirmenci (KS)
temirçi	: Demirci (KS)
tifeçi	: Deveci (İM), teveçi (G)
tikiçi	: Dikici (G)
tilençi	: Dilenci (?) (EZ)
tintövçi	: Arayıcı, inceleyici (KS)
tirgizgiçi	: Diriltici, canlılık verici (KS)

tokuçu	: Dokumacı, çulha (EZ)
tonçı	: Kürkçü (KS)
uşakçı/uşahçı/uysahçı	: Hain, iftiracı (KS)
üğütçi	: Üğütücü (EZ)
üzgüçi	: Yüzücü (G)
yalancı/yalgancı	: Yalancı (EZ)
yalçı	: Ücretle iş gören (İM)
yalgançı	: Yalancı (İM)
yertinçi	: Dünya, yeryüzü (KS)
yolçu	: Yolcu (KS)
yulovçı	: Kurtarıcı (KS)
yulduzçı	: Yıldız yorumlayan, astrolog (KS)
yumrukçı	: Yumrukçu (G)
yumuşçı	: İşte kullanılan uşak (Kİ)
yülüçi	: Berber (KS)
yüwüçi	: Yıkayan (İM)
zineçi	: Zina yapan (İM)

-cık/-cik, -çık/-çik , -şak/-şek, -şuk/-şük

agarçuk/ugurçuk	: Satranç ve nerd (Kİ)
alaçuk	: Kulübe , baraka, evcik, çalı çırpıdan yapılan barınak (KS)
arlançuk	: ? (EZ)
avurçuk/ağırşak	: Ağırşak (EZ)
ayaçuk	: Ayakcık (İM)
balaçuk	: Küçük pasta (KS)
bebecük	: Gözbebeği (Kİ)
burşak	: Ufak taş, çakıl taşı (EZ)
bürünçük	: Kadınların baş örtüsü (İM)
irimçik	: Yoğurt yapmak için kaynatılırken kesilmiş olan süt (EZ)
kabarçuk	: Kabarcık (İM)
kaburçuk	: Ağaçtan içi oyularak yapılan yahut ağaç kabuğundan yapılan hokka, kutu (Kİ), kabarçak/kabarşak/kabırçak /köbürçük (EZ)
kapçuk	: Para kesesi (İM)
kavurşak	: Oyuncak, oyun aygıtları; oyuncak haline getirilen budala kimse (EZ)
kılçık	: Buğday başağı (EZ)
kiçiçük	: Küçücük (İM), küçüçük (EZ)
kölçük	: Küçük göl (İM)
kuburçuk	: Kutu (KS)
savurşuk	: Akli zayıf olan kimse (EZ)
tagarçık/tagarçuk	: Dağarcık (EZ)
tüvürşük	: Tohum (EZ)

-daş/-deş

boydaş	: Bir boyda olan iki kişi (EZ)
dındaş	: Aynı dinden olan (İM)
emildeş	: Süt kardeş (EZ)
evdeş	: Bir evde yaşayıp yekdiğerini tanıyanlar (Kİ)
hocadaş	: Aynı efendinin adamları, kulları, kapı yoldaşı (G)
iwdeş/iwleş	: Eş, koca (İM), ivdeş (G) ***
karandaş/karındaş	: Kardeş (KS)
koşdaş	: Arkadaş (Kİ)
kurdaş	: Akran, aynı yaşta olan (İM)
kündeş	: Ortak (EZ)
mengdeş	: Bağdaş (İM)
mengüdeş	: Başka birisi ile ebedi olan (KS)
tengdeş	: Aynı değerde, eşit değerde (KS)
tözdeş	: Özdeş, aynı nitelikte, aynı huyda , aynı seciyede (KS)
yançık	: Para kesesi (İM)
yerdeş	: Hemşeri (Kİ)
yoldaş	: Yoldaş, yol arkadaşı (EZ)

-dırık/-dirik/-duruk/-dürük

burunduruk/burunduk	: Devenin burnuna takılan şey, bir ucu topaçlı olup diğer ucuna da ip bağlarlar (Kİ)
kazaldırık	: Eksen, mihver (EZ)
kömüldürük	: Atın göğsündeki kayışların iltisak noktasında yapılan süs (Kİ), kömüldrük (KS)
közündürük	: Kıldan yapılıp gözün üzerine konulan göz örtüsü, hayvanların etrafı görememesi için takılan kapak, belki de gözlük (Kİ)
tabaldırık	: Nalın, takunye (EZ)
yüldürük	: Kamış tohum (Kİ)

-gına/-gine, -kına/-kine

ançagina	: Biraz, azıcık, ancacık (KS)
beygine	: Beyciğim (KS)
çandırgına	: Zayıfça (KS)
kavurkına	: Kavurma tahtası (KS)
kiçkine (Kıpç.)	: Küçücük (Kİ)
kinkine/kinkiçe	: <i>Kin</i> 'in tasgiri olup miskçeğiz manasındadır. (Kİ)
munçagina	: Biraz, bu kadarıcık , buncacık (KS)
sarrakine	: Sarımsı, az sarı (KS)

-lap/-lep

berklep	: Sağlam, sıkı (KS)
inçkelep	: Kıldan ince (KS)
kertilep/kertlep	: Hakiki, doğru, samimi (KS)
terklep	: Çabucak (KS)

-lı/-li/-lu/-lü

abdestli	: Abdest almış, abdesti olan (İM)
agrıklı/agrılı	: Ağrılı, ağrıklı (EZ)
antlı	: Yeminli (EZ)
añlu	: Anlayışlı (Kİ), anlı (EZ)
araklı	: Araklı, bir çeşit keten dokuma (KS)
arlı	: Kasalak (EZ)
atlı	: Atlı, süvari (Kİ)
atlı	: Adh, isimli (İM)
ayblı	: Ayıplı, kusurlu (İM)
aylı	: Gebe (KS)
aysalı	: Ay ışığının düştüğü yer (Kİ)
azıhlı	: Faydalı (KS)
bagdaşlı	: Bağdaş kurup oturan (EZ)
bağlı	: Bağlı (G)
bahalı	: Baha biçilmez (KS)
bahtlı	: Bahtlı, şanslı, talihli (KS)
barlı	: Varlıklı, zengin (Kİ)
başlı	: Başlı (İM)
berneli/bernelü	: borçlu (KS)
betli	: Ayıplı, kusurlu (EZ)
bezenli	: Bezenmiş, süslenmiş (EZ)
biligli	: Bilgili (EZ), bilgüli/bilgülü (İM), bilgili/belgölüg (G)
bitaneli	: Astarlı (İM)
bitişli	: Kibar, terbiyeli (KS)
bogday emlü	: Buğday renkli (esmer). (Kİ)
borçlı	: Borçlu, borcu olan (İM)
bulutlı/bulutlu	: Bulutlu (İM)
buşaklı/buştaklı	: ? (EZ)
buşmanlı	: Pişman olan (EZ)
bütür yüzlü	: Ekşi suretli (Kİ)
cirahatli	: Yaralı (G)
çakır gözlü	: Mavi gözlü (Kİ)
çohmarlı	: Topuzlu, çomaklı (KS)
çorlu	: Hasta (Kİ)
çumalı	: Dörtgül (EZ)

devletli	: Devletli (EZ)
erdemli	: Erdemli (KS)
erkli	: Kararlı, sebatlı (İM)
etüklü	: Mesihli, çizmeli (İM)
evlü	: Evli (Kİ)
harezmi	: Harezmi ilinden olan (İM)
haybatlı	: Heybetli (KS)
ınamlı	: Sadık, dürüst (KS)
irençli	: Puşt (EZ)
kargışlı/kargışlu	: Lanetli, melun, menfur (KS)
kazak başlı	: Bekar (EZ)
kentli	: Kentte oturan (İM)
kevdeli	: Gövdeli, vücutlu (EZ)
kılıklı/kılıklı	: Kılıklı, belirli bir karaktere sahip olan (KS)
kıymetli	: Değerli (İM)
kirekli	: Gerekli, lüzumlu (G)
kizli	: Gizli (EZ)
könglü/köngüllü	: Gönüllü olarak (KS)
körükli	: Güzel (EZ), körkli (G)
körümli	: Güzel, gösterişli (KS)
közlü	: Gözlü, gören (İM)
kutlu/kutlu/kutlug	: Kutlu, mübarek (G)
kut topuklu	
/işke münüzü	: Keçi boynuzu denen yemiş (EZ)
kutsuz topuklu	: Uğursuz ayaklı (EZ)
kuyruklu	: Kuyruklu (İM)
küçli	: Güçlü, kuvvetli (EZ), küçlü (KS)
kümüşli	: Gümüşlü (İM)
küvezli	: Gururlu (KS)
mamuklu/mamuklu	: Pamuklu (İM)
medeniyyeli	: Şehirli (İM)
menfaatli	: Yararlı (İM)
menli	: Benli (Kİ)
muñlu	: Muhtaç (Kİ)
müzdeli	: Ücretli, mükafatlı (İM)
naamatlu	: Nimetli, sevgi değer, sevgili (KS)
oğurlu	: Uğurlu (Kİ)
otlı	: Otlı (İM)
örtüglü	: Örtülü, gizli (İM)
örtli	: Alevli (KS)
örtügli	: Örtülü, gizli (G)
ötlü	: Ödlü, safralı (KS)
övünçli/övünçlü	: Övgülü (KS)
öyütlü	: Öğüt veren (EZ)
özrlü	: Özürlü, özürü olan (İM)
sanşlı	: Damgalı (EZ)

sevüglü	: Sevilen, beğenilen (İM)
sezelli	: Uyuklayarak başını iki yanına sallayın kimse (EZ)
sıltalı	: Bahaneli (EZ)
soylak tişli	: Sivri dişli, ısırğan dişli (EZ)
sövünçlü	: Sevinçli (KS)
sufli	: Sulu, su dolu (İM)
süçüdlü	: Secdeli namaz (İM)
süvelek tişli	: Sivri dişli, ısırğan dişli (EZ)
süzmeli	: Süzölmüş yoğurt (EZ)
şapaklı	: Çapaklı (EZ)
şavlı	: Meşhur, ünlü, sanlı (EZ)
şörlü	: Sanlı (EZ)
tamuglı	: Cehenneme girecek olan (İM)
tanlı	: Danan, şaşırın (EZ)
tanuk yüzlü	: Ekşi yüzlü (Kİ)
taşlı	: Taşlı (İM)
tatlı	: Tatlı (Kİ), tatlı (EZ), tatıglı (KS)
tayanlı	: Dayanmış (EZ)
tenli	: Vücutlu (KS)
teyemmümlü	: Teyemmüm almış olan (İM)
tırnaklı	: Tırnaklı (İM)
tiyişli	: Gerekli, değer (EZ), teyişli (KS)
tozlu	: Tozlu (İM)
tözömlü	: Sabırlı, sebatlı (KS)
tuzlu/tuzlu	: Tuzlu (İM)
tüklü	: Tüylü, saçlı (KS)
türlü/türlüg	: Türlü, çeşitli (İM), türlü (G)
uçmaklı	: Cennetli, cennette bulunan (KS)
umsunlı	: Umunan (EZ)
uslı	: Akıllı (İM)
ustlu	: Akıllı, zeki (KS)
ütü	: Oyuk, delikli (KS)
yabovlı	: Örtülü (KS)
yaçanlı	: Hökerekli (EZ)
yamanlı	: Fena, günahlı, günahkar (KS)
yamgurlu	: Yağmurlu (KS)
yaplı	: Yabalanmış (EZ)
yaralı	: Yaralı (İM)
yarlı	: Yoksul, fakir, aciz, zavallı (G)
yarlıgançlı/yarlıgançlı (?)	
/yarlıgançlı	: Merhametli (KS)
yarovlı/yaravovlı	: Yararlı, uygun, kabiliyetli (KS)
yaslı	: Yaslı, yas tutan (Kİ)
yaşıralı	: Saklı, gizli (EZ)
yaşlı	: Yaşlı (G)
yavlı	: Yağlı (KS)

yazuklı/yazuklu	: Günahkar, günah işleyen (İM), yazuklı/yazuklu/yazuklı (KS)
yırtık tutaklı	: Yırtık dudaklı (EZ)
yilli	: Rüzgarlı (İM)
yumak közlü	: Gözü kapalı (Kİ)
yumgaklı	: Yumru (EZ)
yuzaklı	: Kilitli (İM)
yükli/yüklü	: Hamile (İM)
yürekli	: Şeci, kahraman (Kİ)
zahmlı	: Yaralı (G)

-lıg/-lig/-lug/-lüg, -lık/-lik/-luk/-lük, -lıh/-lih/-luh/-lüh, -duk/-dük/-duh

abdastsızlık	: Abdestli olmama durumu (İM)
acizlik	: Aciz olma (İM)
açlık	: Açlık (G)
adlık	: Adaletli olma (İM)
agaçlık	: Ağacı çok olan yer (İM)
aguzluh	: Ağızlık, at gemi (KS)
aklık	: Beyazlık (İM), ahlık (KS)
alçaklık	: Alçak gönüllülük (İM)
almazlık	: Evlenmeme (KS)
arıklık	: 1. Münezzehlik, fariğlik 2. Temizlik (İM)
arılık	: Temizlik (İM)
arkunlık	: Yüze gülme, müdara (İM)
arkunlık	: Usulüne uygun olarak (İM)
arkunlık/arkunluk	: 1. Onurluluk, vakarlılık, ağır başlılık 2. Yumuşaklık, nazıklık (İM)
artuksuluk	: Üstünlük, efdallık (İM)
aruvlıh	: Arılık, temizlik, kusursuzluk, lekelenmemişlik (KS)
asabalık	: Baba tarafından olan akrabalık (İM)
asanlık	: Kolaylık, kolay olma (İM)
aşlık	: Aş olabilecek herşey, hele evinli bitkiler (EZ)
aşlık	: Buğday (Kİ)
atalık	: Babalık (İM), atalılık (KS)
atlıg	: Adlı, isimli (İM)
aydınlık	: Aydınlık (EZ)
aylık	: 30 günlük (İM)
ayruluk	: Ayrılık (EZ)
azgunluk	: Azgınlık (G)
bahıllık	: Hasislik (G)
barlık	: Varlık mevcudiyet (İM)
basıluh/bazlık/bazılıh	
/bazluh	: Barış (KS)

başlık	: Aslı itibariyle <i>padşahlık</i> olup, padişahlık demektir. (Kİ)
baylık	: Zenginlik, varlıklı olma (İM)
bazergenlik	: Ticaretle uğraşma (İM)
bedbahtlık	: Kötü talihli olma (İM)
belgülu	: Malum (Kİ)
berabarlık	: Eşitlik, denklik (İM)
beyüklük	: Büyüklük , azamet (G), beyiklik (KS)
biçenlik	: Samanlık (KS)
birlik	: Birlik, bir olma (İM)
bogalık	: Suyu bozulmuş kuyu (?) (EZ)
bulukluk	: Geçimsizlik (EZ)
bütülük	: Zırh (göğüs zırhı) (KS)
bütünlük	: Mükemmellik (KS)
bütünlük	: Hakikat (inanma) (KS)
cahillik	: Bilgisizlik, cehalet (G), cahalluk (KS)
comardlık	: El açıklığı (İM)
cünüblük/cünüblük	: Dinen yıkanmak durumunda olma (İM)
çelâklık	: Kahramanlık, yiğitlik (İM)
çınlık	: Bir nevi küçük gemi, kayık (Kİ)
çıralık	: 1. Akan suyun gürültüsü 2. Küçük çay (Kİ)
delülik/delülük	: Delilik, deli olma (İM)
dostluk	: Dostluk, arkadaşlık (G)
durustluk/durustluk	: Doğruluk, doğru olma (İM)
dünyilik	: Dünyalık (G)
düşmanlık	: Düşmanlık, düşman olma (İM), düşmenlik (G)
edililik/edlilik	: Adaletli olma (İM)
edgünlük	: İyilik, güzellik (İM), eygünlük (G), eygünlük/eygünlük/eygünlük (KS)
efüslük/efüslük/ewüslük	: Islaklık (İM)
ellik	: Eldiven (Kİ)
ellik	: Sulh (KS)
eminlik	: Eminlik, emniyet (KS)
enilik	: Kadınların kullandıkları kırmızı yüz boyası, kızallık (Kİ)
erdenglik	: Bakirelik, iffetlilik (KS)
erlik	: Erkeklik (KS)
erseklik	: Fahişelik (KS)
eselik	: Selametlik (Kİ), esenlik (EZ)
esrüklük/esrüklük	: Sarhoşluk (İM)
fakirlik	: Fakirlik, yoksulluk (G)
farzlık	: Farz olma (İM)
fasırlık	: Bozukluk, yanlışlık (İM)
fasıklık	: Günahkarlık (İM)
ferve-çilik	: Kürkçülük (G)
galıblık	: Üstün gelme, yenme (İM)
ganimetlik	: Ganimet malı (İM)

gariblik	: Gurbet, gariplik (G)
gayiblik	: Kaybolma (İM)
gazilik	: Allah yolunda savaşıma (İM)
gedayi-lik	: Dilencilik (G)
haklık	: Doğruluk, gerçeklik (İM)
halıslık	: Samimiyet (İM)
halifalık	: Halifelik (İM)
haramlık	: Haram olma (İM)
hastalık	: Hastalık, hasta olma (İM)
hasudluk	: Çekemezlik, kıskanma (İM)
haşinlik	: Sertlik (İM)
hazırlık	: Hazırlık (İM)
helaklik	: Mahvolma (İM)
hiyanatlık	: Hainlik içinde bulunma (İM)
hocalık	: Efendilik (G)
horluk	: Aşağılık, bayağılık (İM)
hoşnudluk	: Razılık, memnuniyet (İM)
hurmetsizlik	: Saygısızlık (G)
ızarlık	: Kıskançlık (KS)
ikinçilik	: Çiftçilik (İM)
imamatlık	: İmamlık yapma (İM)
imamlık	: İmamlık, namaz kıldırma (İM)
iminlik	: Emin olma (İM)
irlik	: Erkeklik, mertlik, yiğitlik (G)
issilik	: Sıtma (Kİ)
izlik	: Bir nevi ayağa giyilen pabuç (Kİ)
izzetsizlik	: Hürmetsizlik (G)
kafirlik	: Allah'a inanmama (İM)
kaklık	: Sümük (Kİ)
kalınglık	: Kalınlık (İM)
kamışlık	: Kamışlık (İM)
kamlık	: Kehanette bulunma (KS)
kanlık/hanlık/hanlıh	: Hanlık, krallık (KS)
karalık	: Karalık (KS)
karangguluk	: Karanlık (G)
kara yoguzluk	
/kara yovuzluk	: Kara yağızlık, esmerlik (EZ)
karılık	: İhtiyarlık (G)
kastalık	: Sedef (Kİ), kasatlık (EZ)
kattılık	: Sertlik, katılık (G)
kavluk	: Kap konacak şey (Kİ)
kavunluk	: Kavun, karpuz tarlası (G)
kertilik	: Hakikat (KS)
keslenlik	: Tembellik, gevşeklik (İM)
kezik	: Okun kirişe dayanan yerini oymak için kullanılan bıçak (Kİ)
kıskalık	: Kıskalık (KS)

kışlık	: Kışlık (Kİ)
kızlık	: Pahalılık (Kİ)
kızlık	: Kıtlık (G)
kinglik	: Genişlik (İM), kenglik (KS)
konaklık	: Konaklık (KS)
kongşılık	: Komşuluk (İM)
konukluk	: Misafirlik (Kİ)
kopmaklık	: Ölümden sonra dirilmek (KS)
korlık	: Horlanmış kimse (EZ)
kovurluk	: Kavurga (EZ)
koyugluk	: Yoğunluk, kesiflik (İM)
köklük	: Nesep, soy sop (İM)
köligelik	: Gölgeciklik (İM)
könilik	: Doğruluk (G)
könilik/könülük	: Adalet (KS)
köplük/köplük	: Çokluk, fazlalık (İM)
körksizlik	: Çirkinlik (KS)
közgüçilik	: Aynacılık (G)
kulluk	: Kulluk, kölelik (G)
kuraklık	: Kuraklık (G)
kurbanlık	: Kurban edilecek hayvan (İM)
küçlük	: Güçlük, zorluk (İM)
küfrülük	: Allah'a inanmama (İM)
küllük	: Kül dökülen yer (Kİ)
künlük	: Günlük (İM)
mallık	: Malla ilgili (İM)
masharalık	: Maskaralık (İM)
mazulluk	: Mazul olma (G)
melüllük	: Usanmışlık, bıkmışlık (İM)
mengülük/mengilük	
/mengülük	: Ebedilik, ebediyet (KS)
meşgulluk	: Meşgul olma (G)
miskinlik	: Acizlik, aciz davranma (G)
murrancılık	: İffetsizlik (KS)
murtadlık	: İslam dininden dönme (İM)
muştuluk	: İyi haber getirene verilen hediye, müjde (Kİ)
müezzinlik	: Ezan okuma (İM)
mükateblik	: Bir bedele bağlama (İM)
mürüvvetsizlik	: Namerdlik, mürüvvetsizlik (G)
müsülmanlık	: Müslümanlık (İM)
müştaklık	: Özleme, müştak olma (G)
nacaşlık	: Hayvan sürücülüğü (İM)
namazlık	: Namaz için hazırlanmış olan şey (EZ)
nebilik	: Peygamberlik (İM)
necasetlik	: Pislik (İM)
oglanlık	: Çocukluk (G)

ogurluk	: Hırsızlık (G)
ogulduk	: Tohum (EZ) ***
onglık	: Şifa, sağlık, selamet (KS)
ormanlık	: Ormanlık (EZ)
ortaklık	: Ortaklık (İM)
otluk	: Yiyecek (belki sebze) (KS)
otluk	: Çakmak (EZ)
ovulduh	: Balık yumurtası (EZ) ***
öktemlik	: Gururluluk (KS)
ölümdük	: Leş (İM)
ölümlüh	: Ölümlü (KS)
örtüglük/örtülük	: Örtülü, gizli (İM)
parsalık	: Zahitlik, sofuluk (G)
perişanlık	: Dağınıklık, perişanlık (G)
rañçılık	: Kehanette bulunma (KS)
rastlık	: Doğruluk, doğru olma (İM)
razilik	: Razi olma, kabul etme (İM)
resüllik	: Peygamberlik (İM)
revalık	: Uygun olma (İM)
saburluh/sabırluh	: Din uğruna canını feda etme (KS)
safukluk/sawukluk	: Soğukluk (İM)
sağlık/savluk	: Sağlık, esenlik, afiyet (EZ)
sakızlık	: Zayıflık, hastalık, sağlıksızlık (KS)
sakinlik	: Gönül rahatlığı (İM)
salamatlık	: Selametlik, eminlik (İM), selamatlık (G)
salimlik	: Korkusuzluk, eminlik (İM)
satlık	: Satılık (EZ)
semizlik	: Semizlik (EZ)
serhoşluk	: Sarhoşluk (G)
sevmeklik/sövmeklik	
/söymeklik	: Sevgi (KS)
sığlık	: Islık (KI)
sızlık	: Çorak (EZ)
sinlig	: Dilenci (EZ)
sökellik	: Hastalık (İM)
söyüşlih	: Karşılıklı sevgi (KS)
sukluk/suklık	: Hırs, arzu, heves, nefis bir şeye düşkünlük (KS)
sultanlık	: Hükümdarlık (İM)
şehidlik	: Şehit olma (İM)
tacirlik	: Ticaretle uğraşma (İM)
taksirlik	: Kısaltma (İM)
tanglık	: Danılan şey (EZ)
tangrılık/tengrilik	: Allah için, Allah'a layık (G), Tengrilik (İM)
tanukluk	: Şahitlik, tanıklık (G), tanukluk/tanıhlık (KS)
tarlık	: Darlık, sıkışıklık (İM)
tar tirlık	: Geçim sıkıntısı (İM)

tazluk	: Kel (Kİ)
tekebbürlik	: Gururlanma, kibirlenme (İM)
tezkiyelik	: Temize çıkarma (İM)
tınçlık	: Sakit, dinç (Kİ)
tilençilik	: Dilencilik (G)
tirilik	: Dirilik, hayatiyet (KS)
tirlik	: Hayat, dirlik, canlılık, yaşayış (G)
tişilik	: Dişilik (İM)
togruluk	: Doğruluk (KS)
tokluk	: Tokluk, bolluk, fazlalık (KS)
tonluk	: Elbiselik (kumaş) (G)
töleklilik	: Ağır başlılık (İM)
tövlük	: Kör (KS)
tözlük	: Öz, mahiyet (KS)
tözmelüh	: Acı, ızdırap (KS)
tözümlük	: Sabr (KS)
tuğluk	: 1. Yük yüklemek için her bir çatına ip bağlanan çardak ağaç 2. İsmi has, ibid (Kİ)
turluk	: Çadırların üzerine örtülen keçe (Kİ)
tuzluk	: Tuzluk (İM)
tünlük	: Pencere (İM), tünğlük/tünlük (EZ)
tünlük	: Salonun devri, heyet mecmuası (Kİ)
tüzenlik	: Düzenlik, emniyet (EZ)
tüzülük	: Eşit, ortak (İM)
uluglug/ulugluk	: Büyüklük, yücelik (İM), ululuk (KS)
umsuluk	: Arzu edilen şey (Kİ)
urluk	: Tohumluk (Kİ)
uyatlık	: Rüşvalık (EZ)
uykusuzluk	: Uykusuzluk (G)
uyluk	: Uyluk (İM)
uzunluk	: Uzunluk (KS)
üçlük/üçlik	: Teslis, üç birlik, üçlük (KS)
üfüşlik/üfüşlük	
/üwüşlük	: Islaklık (İM)
üstahlık	: İç açılma, ferahlama (İM)
valilik	: Vali olma (İM)
vefasızlık	: Vefasızlık (G)
yagırlık	: Hayvanın arkasına konulan bir nevi çalı (Kİ)
yaglık	: Düşman için hazırlanmış ok (Kİ)
yahşılık	: Güzellik, hoşluk (İM)
yakınlık	: Yakın olma (İM)
yalguzluk	: Yalnızlık (G)
yamanlık	: Kötülük, fenalık (G), yamanlık/yamanlıh (KS)
yançlık	: Para kesesi, torba (Kİ)
yarınlık/yarınlıh	: Aydınlık, ışıklık, açık (KS)
yarlılık	: Fakirlik (KS)

yarukluk	: Parlaklık, nur (İM)
yaşillik	: Yeşillik (KS)
yathık	: Kız (Kİ)
yatluk	: Kıtık yıl (Kİ)
yawuzluk/yawuzluk	: Kötülük, fenalık (İM), yavuzluk (G)
yazıksızlık	: Günahsızlık (KS)
yıdıgılık	: Kokulu (İM)
yıraklık	: Uzaklık, uzak olma (İM)
yigitlik	: Gençlik (G), yeyitlik (KS)
yillik	: Yıllık (EZ)
yiplik	: İplik (İM)
yoksulluk	: Yoksulluk, fakirlik (G)
yoldaşlık	: Arkadaşlık, yoldaşlık (G)
yovaşık	: Tevazu, baş eğme (KS)
yumuşaklık	: Yumuşaklık, incelik, naziklik (İM)
yücelik	: Yücelik, ululuk (İM)
yüklülük	: Hamilelik (İM)
yüngüllük	: Hafiflik (G)
yüzerlik	: Üzerlik, tütsü olarak yakılan bir bitki (G)
zahidlik	: Dini kurallara sıkı bağlılık (İM)
zibillik	: Çöplük (İM)

-lım/-lim

antlım	: Dost (EZ)
--------	-------------

-rak/-rek

öküşrek	: Çok fazla (İM)
sewügrek	: Sevimli, hoş (İM)
yaşırak	: Daha iyi, daha güzel (İM)
yakınrak	: Daha yakın (İM)
yigrek	: Daha iyi, hayırlı (İM)

-sız/-siz/-suz/-süz

abdastsız	: Abdesti bozulmuş, abdesti olmayan (İM)
ansız	: Ansızın, gafleten (Kİ), ansız (G), ansızın (KS)
arıksız	: Arı olmayan (KS)
arsız	: Arsız (EZ)
ayıpsız/aypsız	: Günahsız, kusursuz (KS)
bahasız	: Baha biçilmez (KS)
borçsuz	: Borçsuz (İM)

cansız	: Cansız, ölü (İM)
destursız	: İzinsiz (İM)
devletsiz	: Bahtsız (G)
dinsiz	: Dinsiz (EZ)
ecelsiz	: Ecelsiz, eceli gelmeyen (G)
edepsiz	: Edepsiz, terbiyesiz (G)
erseksiz	: İffetli (KS)
garazsız	: Kötü niyet olmaksızın (İM)
hacetsiz	: ihtiyacı olmayan (İM)
imansız	: İnanmayan, kafir (İM)
köngülsiz	: Gönülsüz, inanmadan (İM)
körksüz	: Çirkin (G), körksüz/körküsüz (KS)
közsüz	: Kör, âmâ (G), közsiz (KS)
kulaksız	: Kulağı olmayan (İM)
manaysız	: Sınırsız, hudutsuz, ölçüsüz (KS)
öksüz	: Öksüz (İM)
özrsiz	: Özü olmayan (İM)
sansız	: Sayısız (G)
şeksiz	: Şüphesiz (İM)
tilsiz	: Dilsiz (Kİ)
tüksüz	: Tüysüz, saçsız (KS)
ussuz	: Akılsız (İM)
yatsız	: Kudretsiz (Kİ)
yazuksuz	: Günahı olmayan (İM), yazuksuz/yazuhsuz/yazıksız (KS)
yüreksiz	: Korkak (Kİ)

2.3.4. Fiilden Türemiş İsimler

-a/-e

yara : Yara (İM)

-acak/-ecek

silecek : Silgi (EZ)

-ak/-ek

boşak : Kurtulma, kurtuluş (KS)

depek : Tepen (Kİ)

kapak	: Kapak, gözkapağı (EZ)
kezek	: Gezek (EZ)
kışkırak	: Ötürük, ishal (EZ)
konak/konuk	: Konuk, misafir (EZ)
oturak	: Oturak (EZ)
saçak	: Püskül (Kİ)
tolanak	: Bulanık (EZ)
turak	: Durak (Kİ)

-alak/-elek

sökelek	: Hastalık (Kİ)
yumalak	: Hayvan pisliği (İM)

-anak/-enek

tutanak	: Zekat vergisi (Kİ)
---------	----------------------

-ası/-esi

keyesi	: Giysi, elbise (Kİ)
--------	----------------------

-at/-et

ölet	: İnsanların ölümü (EZ)
------	-------------------------

-ç/-ş

kızganş	: Kıskanç, kısmır (EZ), kızgançı (KS)
küsenç	: Arzu, hasret, talep (KS)
sığınç/sıınç	: Sığınma (KS)
umunç	: İstek, arzu (İM)
umunç	: Umut, umunç (KS)

-çang/-çeng

unutçang	: Unutulabilir (KS)
yuvançang	: Yavaş, gevşek, uyuşuk (KS)

-dı/-di/-tı/-ti

burdı	: Burgu (EZ)
karaldı	: Üstünlük, galibiyet (İM)
kıptı	: Makas (EZ), kıptu (İM)
övdü	: Övgü (KS)
sındı	: Makas (EZ)
uşaldı	: Ufantı (KS)
yaktı	: Aydınlık, ziya , nur (Kİ)
yandı	: Kasık (Kİ)

-g/-k/-h/-

biti/bitik	: Kitap, yazı, mektup (Kİ)
bitük	: Kısık gözlü (Kİ)
buyuruk/buyruh	: Buyruk, emir, teklif (KS)
delük	: Delik (Kİ)
elek	: Elek (EZ)
ınçkırık/ınşıkırık	: Hıçkırık (EZ)
içeh	: İç organlar (KS)
ilgik/igik	: İlik -elbisede- (EZ)
inek	: İnilecek yer (EZ)
kılık	: Tabiat, yaradılış (G)
kırkık	: Oya (EZ)
koyug	: Koyu, katı (İM)
köyük	: Yanmış, yanık (EZ)
kusuk	: Kusmuk, kusmuş şey (İM)
otlag	: Otlak (İM)
oyuk	: Oyulmuş (EZ)
örtük	: Örtü (Kİ), örtü (EZ)
örük	: Kıl ve saç gibi şeylerin örülmüşü (EZ)
sasık	: Sasık, kötü kokan (EZ)
simkirik/sümkürük	
/sümrük	: Sümük (İM)
sovuk	: Soğuk (EZ)
suvlag	: Sulak yer (İM)
süzük	: Süzölmüş, berrak (KS)
şişik	: Şişkinlik, şişmiş, yumru (KS)
tanık	: Tanık (EZ), tanuk (İM)
tanişik	: Danışık, müşavere (Kİ)
tanuk/tanık	: Tanık (KS)
tatıg/tatov	: Tat, lezzet (KS)
telük	: Delik (İM), telik (EZ)
teşik	: Deşik, deşilmiş (EZ), tişük (İM)

tikuk	: Dikilmiş (İM)
tizik	: Dizilmiş (EZ)
tonuk	: Donuk (EZ)
tulkuk	: Tulum (Kİ)
tulkuk	: Tuluk (EZ)
tutturuk	: Tutkal (KS)
tutug	: Esir, tutsak (İM)
tutuk	: Örtü (Kİ)
tütük	: Baca (İM)
uşah	: Kırıntı (KS)
uyanık	: Uyanık (EZ), uyanuk (Kİ)
yarak	: Yarıyan şey, silah (EZ)
yarık/yarak	: Işık (EZ)
yarık/yaruk	: 1. Yarılmış 2. Yerdeki yarıntı, kazıntı (EZ)
yarık/yaruk	: 1. Ayaktaki çatlaklar 2. Baş yarığı (İM)
yatuk/satuh	: Satış, satın alma (KS)
yatuk	: Yatan (Kİ)
yaylak	: Yayla, yaylak, yazlık (EZ)
yazık	: Günah (EZ)
yıdıg/yiyi	: Koku (İM), yi (EZ)
yıkık	: Yıkılmış (EZ)
yırtık	: Yırtık, yırtılmış (EZ), yırtuk (İM)
yitük	: Kayıp, zayı (Kİ)
yülük	: Yülünmüş (EZ)

-ga/-ge/-ka/-ke

kavurga	: Kavrulmuş hububat (Kİ)
sırğa	: Küpe (Kİ), sızga (EZ)
sipirge	: Süpürge (EZ)
tenrütke	: Develerin burnu üzerine yapılan im, işaret (EZ)
tizge	: Çorap bağı (KS)
tutga	: Kılıcın sapı (Kİ)

-gaç/-geç, -kaç/-keç

agingaç/agınkaç	: Merdiven, basamak (Kİ)
kıskaç	: Kıskaç (Kİ)
kıskaç	: Kıskaç, kerpeten (KS)
olturgaç	: Sandalye, iskemle (Kİ)
tepkeç	: Mahmuz (EZ)

-gak/-gek/-kak/-kek

kaçkak	: Kaçak (EZ)
sıçkak/sışkak	: Sık sık sıcan kimse (EZ)
siggek	: İşeyen (EZ)
taykak	: Kayan (EZ)

-galak/-gelek

çumgalak	: Dalgıç (Kİ)
küygelek	: Hoppa, hafif meşrep (KS)

-gan/-gen/-kan/-ken

eşken	: Bir çeşit hastalık, kurdeşeni (EZ)
işlegen	: İşliyen, çalışkan (EZ)
kögen	: Halat, urgan (KS)
kömülgen	: Şiddetli çamur (Kİ)
köşegen	: Dantelalı yatak perdesi (KS)
kurgan	: Kurgan, mezar höyüğü (KS)
kuturkan	: Uyuzluk (Kİ)
tuturgan	: Piriç (EZ)
uygan	: Yağı alınmış yoğurt (EZ)
yaratgan	: Yaratan, Allah (İM)
yarlıkagan	: Günahları bağışlayan, Allah (İM)
yegen	: Yiyen, obur (EZ)
yovurgan	: Yorgan (KS)

-gar/-ger/-kar/-ker

övger	: (KS)
-------	--------------

-gu/-gi/gu/-gü, -kı/-ki/-ku/-kü, -vı/-vi/-wu/-wü

bezewü	: Yüze sürülen ağılık (pudra) (Kİ)
bıçkı/buçkı	: Bıçkı, testere (KS), bıçkı/bıçku (EZ)
bilgü (Türkm.)/bilewü	: Bileği (Kİ), bilev (KS)
bitiv/bitüv	: Kitap, yazı, mektup (KS)
bukagı/bugavı/buvavı	: Bukağı (EZ)
burgı/bürgü	: Burgu (EZ)

TR. TÜRKİYE KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
DOKÜMANASYON BİREMLERİ

demregü	: Temriye, uçuğa benzer bir nevi cilt hastalığı (Kİ)
dergü	: Terki, eyerin arkasına eşya bağlamak için takılan şeyler (Kİ)
dirgi	: Tepsi (Kİ)
eyegü	: Kaburga (Kİ)
ilgü	: Ok nişangahı (Kİ)
iyegü	: Eğe , eyegü (EZ)
kargu	: Kargı, karnış (Kİ)
keski/keskü	: Keski (EZ)
kılgı	: Ahlak (EZ)
kiselengi	: Kertenkele (İM)
kösegi/kösev	: Eğseren, ıskara (EZ)
kumartkı	: Vasiyet, miras, geride kalan (KS)
kumrawu	: Çan, diğer telaffuzu çiragu ve çınradı (Kİ)
kusgu	: Kusuntu (Kİ)
küvegü	: Güvey (EZ)
küzgü	: Ayna (KS)
namazlagu	: Seccade (Kİ)
oturgu	: Oturak (EZ)
örkü	: Yapağı, koyunun kırılmasından sonra derisinde vücuda gelen yün (Kİ)
ötürgü	: Delgiç, makkap (EZ)
sevgü	: Sevilmiş kimse (Kİ)
sıbzgı	: Uzun düdük (EZ)
sibürtki	: Süpürge (KS)
silgü	: Silgi (EZ)
silkgü	: Tozak (EZ)
sipirgi/sipirge	: Süpürge (EZ)
temregi/temrev	: Temreği (EZ)
tepengi	: Eğer yastığı (EZ)
tizgi	: Diz (KS)
tumağı	: Dumağısı olan (EZ)
ünegü	: İnatçı (Kİ)
ütürgü	: Kalem, keski (KS)
ütürgü	: Bir şeyi delmeye mahsus alet, miskap (Kİ)
üzengi	: Üzengi (EZ)
yargu	: Yargı, adalet (G)

-gıç/-giç/-guç/-güç, -kıç/-kiç/-kuç/-küç , -guş/-güş

açkuç	: Anahtar (İM)
angiç	: Merdiven (EZ)
baskıç	: Pabuç (EZ)
depküç	: Mahmuz (Kİ)
süzgüş	: Süzgeç (EZ)

uyutkuç	: Süt emen çocuk veya oğlağın kursağının içinde meydana gelen donmuş süte benzer bir şey (İM)
yapkıç	: Kapak , örtü (KS)
yışkıç	: Nane (KS)

-gın/-gin/-gun/-gün, -kın/-kin/-kun/-kün

keçkün	: Kadın üst urbası (EZ)
sıpkun	: Zıpkın (balık avlarken ona atılan demir) (Kİ)
sümülgün	: Hastanın zihin dalgınlığı (Kİ)
tizgin	: Dizgin (İM)
tutgun/tutkun	: Esir, hapis (KS)
tutkın	: Cehennem (KS)
yarkın	: Işık (EZ)

-ıcı/-ici/-ucu/-üci

binüci	: Binici (EZ)
boyatucu	: Boyacı (EZ)

-ldı/-ldi/-ndü/-ndü

serpildi	: Serpinti (KS)
türlendi	: Türlü (KS)
yuyundu	: Yıkanmadan çıkan su (Kİ)

-m

adım	: Adım (EZ)
ahım	: Akım (KS)
atlam	: Adım (EZ)
boğum/bovum/buvun	: Boğum (KS)
buram	: Kırıntı, küçük parça (KS)
düzüm	: Dizi, dizilmiş inci vs. (Kİ)
ilim	: Balık ağı (KS)
kelim	: Elbise, urba (EZ), kilim (Kİ)
kurum	: Kurum, iş (KS)
sagım	: Susuz kalmış kimsenin uzaktan görerek su sandığı ılgın, serap (EZ)
tilim	: Dilim (KS)
tizim	: Dizi, dizilmiş (İM)

yarım/yarum	: 1. Yarılmış 2. Yerdeki yarıntı, kazıntı (EZ)
yelim/yilim	: Tutkal (Kİ)

-ma/-me

çalma	: Baş örtüsü (KS)
çirkeme	: İçine kıyma konulmuş ve yağda kızartılmış hamur (Kİ)
itme	: Temrin etme (KS)
kavurma	: Yağda kızartılmış et parçası (Kİ)
kazma	: Kazma (bir evin temelini) (KS)
kertme	: Armut (KS)
kırhma	: Kırkılmış koyun pöstekisi (KS)
kıyma	: Kıyma (EZ)
salma	: Salınmış, sarkıtılmış (İM)
sürme	: Göze çekilen sürme (EZ)
süzme	: Süzölmüş (İM)
süzme	: 1. Mahmur bakışlı göz 2. Süzölmüş yoğurt (Kİ)
süzme	: Süzgeç (EZ)
tikme	: Dikiş, dikme (KS)
tokma	: Tokmak (Kİ)
tontarma	: Toka (KS)
tulkma	: Kütük (KS)
tüvme	: Düğme (Kİ), tüyme (EZ)
yagma	: Yağma, talan (EZ)
yagma	: 1. Şapka 2. Bugünkü manasında (Kİ)
yarma	: Ağaç yarması (KS)

-maç/-meç

dilmaç/tılmaç/tilmaç	: Dilmaç, tercüman (EZ), tılmaç/tolmaç (KS)
tutmaç	: Et suyuna atılan hamur parçaları (Kİ)

-mak/-mek

argımak	: Soyu iyi köpek (EZ)
başmak	: Pabuç (EZ)
dokmak	: Tokmak (EZ), tokmak (KS)
içmek	: İçilecek şey (G)

itmek	: Ekmek (G), ötmek (İM), etmek (Kİ)
karmak	: Olta iğnesi, örgü tığı (?) (EZ)
kasmak/kazmak	: Ateşin çokluğundan kabın dibine yapışan yemek artığı (EZ)
kaymak	: Kaymak (EZ)
kusmak	: Kusmuk (EZ)
kuymak	: 1. Un ve süt ile yağda pişirilmiş bulamaç 2. Bir nevi helva (Kİ)
küsemek	: Arzu, istek (KS)
otalamak	: Otlak, mera (KS)
salmak	: Oyun, eğlence (İM)
sezmek	: Sezme, sezış (KS)
sıltamak (Tatarca)	: Özür, bahane, çare (EZ)
teşmek	: Çukur (KS)
tevmek	: Bir şeyi dövecek alet, çekiç (Kİ)
torlamak	: Ceneve'den gelen kalkan (Kİ)
tumak	: Kör, küt (KS)
tutmak	: Hapis (?) (EZ)
yarmak	: Dirhem (Kİ)
yaşınmak	: Peçe, kadınların örtüsü (İM)
yaşmak	: Yaşmak, örtü (EZ)
yengmek	: Yenme, zafer (KS)

-man/-men

talaşman	: Dalaşan, kavgacı (KS)
tanışman	: Danışman, fakih, müşavir (EZ)
tiyirmen	: Değirmen (Kİ)

-mas/-maz

buşmas	: Zararı yok, aldırılmaz (İM)
yaramaz	: Yaramaz (KS)

-mı/-mi

teğirmi	: Yuvarlak, değirmi (İM), teyirme (Kİ), teğirme (KS), degirmi (EZ)
---------	---

-mış/-mış

çırımış	: Kutlanmış, çemrenmış (KS)
eylenmış	: Sepilenmış, tabakalanmış (EZ)
kavurmış	: Kavrulmuş (G)
kötürölmış	: Kaldırılmış (KS)
köyölmış	: Yanmış, yanık (EZ)
öngölmüş	: İçi boş (EZ)
sanmış/saymış	: Sayılmış (EZ)
soyılmış	: Soyulmuş (EZ)
sökölmış	: sökölmüş (EZ)
sövilmiş	: Sevilmış (EZ)
sövrölmış	: Çevrilmiş (EZ)
tikilmış	: Dikilmış (EZ)
tizilmış	: Dizilmış (EZ)
yaplanmış	: Yabalanmış (EZ)
yumrulmış	: Yumrulmuş (EZ)
yüzölmış	: Yüzölmüş

-msak/-msek

yaramsak	: Sadık, itaatli, baş eğen (KS)
----------	---------------------------------

-n

ekin	: Ekin (Kİ), ikin (İM)
satun/satın	: Ticaret (KS)
sürün	: Sürü (Kİ)
tütün	: Duman (EZ)

-ptır/-ptir/-ptur/-ptür

katışptır	: Karışık (EZ)
kızılıptur	: Güneşten kızarmış (EZ)
kösnüyüptür	: Kısır (EZ)
oşatıptır	: Yarılmış (EZ)
ölşüyüptür	: Ölçölmüş (EZ)
toktaptır	: Sabit (EZ)
turaptır/turuptur	: Sabit (EZ)
ükütüptür	: Kısır (EZ)

-r

yaşar : Yaşında, yaşamış (İM)

-sak/-sek

tutsak : Tutsak, esir (EZ)

-sav/-sev

tutsav : Tutu, rehin (EZ)

-sık/-sik/-suk/-sük

ilersik : Uçkur (EZ)
 tangsuk : Tuhaf, nadide, nadir ve güzel (G), tangsik (KS)
 timarsık : Murdar, alçak (EZ)

-ş

batış : Batı (güneşin battığı yer) (KS)
 ıdış : Giriş (KS)
 kargış : İlenme, kötü dilekte bulunma, inkısar, lanet (EZ)
 karış : Karış (EZ)
 kayış : Kayma (KS)
 kiriş : Kiriş (EZ)
 konuş : Konut, oturulan yer (KS)
 kutuluş : Kurtuluş (KS)
 mefişeş : İhtiyaç ve zaruretten dolayı müşkül durum (Kİ)
 okşaş/ohşaş/uvşaş : Benzerlik, gibi (KS)
 oynaş/vaynaş : Oynaş (EZ)
 örleş : Yokuş, çıkış (İM)
 sançış : Savaş, çatışma (KS)
 söküş : Namusuna dokunma, hastalanma (KS)
 toğuş/tovuş/tuvuş : Doğu, gün doğuşu (KS)

-t

keyit : Giysi, elbise (KS)
 kiçit : Geçit (Kİ), kiçit/kiçüt (İM)
 kurut : Kurutulmuş yoğurt (EZ)

-u/-v/-uv/-üv/-ov/-öv**-u**

asu/assı	: Fayda, kazanç, kar (EZ), assıg (Kİ), asıh/azıh/azık (KS)
kaşu	: 1. Sopa, tokmak 2. Keser denen alet (EZ)
kusu (Türkm.)	: Kusgu (Kİ)
oyu	: Oya (EZ)
şanşu	: Sancı (EZ)

-v/-uv/-üv/-ov/-öv

asov	: Destek, yardım (KS)
asrov	: Koruma, melce (KS)
bilev	: Bileği (EZ)
boşov	: Kurtulma, kurtuluş (KS)
boyav	: Boya (EZ)
bukavuv	: Bukalı (Kİ)
burav	: Burgu (EZ)
çızov	: Çizi, hat (Kİ)
egev	: Eğe, törpü (KS)
karav/karov	: Tazminat, ücret, ödül (KS)
kaşrav	: Kaşığı (KS)
keçöv	: Gevşek, tembel (KS)
kırlov	: Yırtık, yarık (KS)
kırov	: Kırığı (KS)
kongrov	: Çingirak, zil, küçük çan (KS)
kösöv	: Ocak demiri (KS)
küsewüw	: Ateşi karıştıracak şey, çöp (Kİ)
kütöv	: Otlak, mera (KS)
küyev	: Güvey (EZ)
oyuv	: Uyanık (KS)
sarov	: Mide (KS)
satov	: Satış, ticaret (KS)
sürüv	: Sürü (KS)
talav	: Talan (EZ)
tarlov	: Tarla (KS)
tatov	: Tat, lezzet (KS)
tırev	: Hayat, yaşama (KS)
tumav	: Dumagısı olan (EZ)
yabov	: Örtü (KS)
yağlav/yavlov	: Yağ tavası (KS)
yamav	: Yama (EZ), yamov (KS)
yarov	: Gerekli olan, teçhizatlanma (KS)
yarsov	: Tikindirici, tabii olmayan (KS)

-vol/-völ, -vul/-vül

körövöl	: Sel, duvar (KS)
tungovul	: Bildirme, haber verme (KS)

-vuç/-vüç, -vuş/-vüş

baylavuç	: Tava (EZ)
çetlevüç	: Bir nevi fındık (Kİ), çatlavuk (KS)
çimdivüç	: Cımbız (EZ)
yolkovuş	: Cımbız (EZ)
yülvüç/yülvüç	: Ustura (EZ)

2.3.5. İkilemeler

alas bulas	: Ala bula, alaca bulaca (EZ)
erkli erksiz	: Güçlü güçsüz, istekli isteksiz (KS)
kakaç-kakaç	: Kir, pas, bulaşık (EZ)
kas kas	: Katıla katıla (gül-) (EZ)
kat kat	: Tabaka tabaka (İM)
kıçın kıçın	: Arka arka (Kİ)
para para	: Parça parça, darmadağınık (EZ)
rükuli sücudli	: Rükuu ve secdesi olan (İM)
saba saba	: Kurumlanarak (EZ)
su-öy	: Yunulacak yer, gusülhane (EZ)
tang-sara	: Şafak, tan kızılığ (KS)
tap tik	: Sessiz, sakın (İM)
tek tek	: Sık sık (KS)
tip-tik	: Hareketsiz (G)
yan-baş	: Dizin aşağı kısmında yer alan kabaca etler (İM)
yih-öv	: Kilise (KS)
yöp yöp	: Yavaş yavaş, gitgide (KS)
zar zar	: Hıçkırarak (EZ)

2.3.6. Birleşik İsimler

alabota	: Kaz ayağı (KS)
başbarmak	: Başparmak (Kİ)
hoş-âvâz	: Güzel sesli (G)
hoş-makal	: Güzel, tatlı sözlü (G)
içkur	: Uçkur, don bağı (Kİ), içkır (KS)

kavun hıyar	: Yaş ot (İM)
kayırtamak	: Süt (Kİ)
kılbark	: Tüylü av köpeği (Kİ)
kilkuyruk	: Bir kuş ismi (Kİ)
körke -bay	: Güzel (G)
sokbarmak	: Şehadet parmağı (Kİ)
sonkol	: Son+kol'dan ibaret olup, -sol kol, sol el- demektir. (Kİ)
sürmedan	: Sürme kabı (İM)
temirbaş	: Başı sivri çomak (Kİ)
tınlıvar	: Canlı varlıklar (KS)
tünkün	: Yarın, ertesi gün (İM)
tünkün	: Evvelki gece, akşam (Kİ)
tünkeçe	: Evvelki akşam (Kİ)

2.3.7. İsim Çekimi

2.3.7.1. İsim Hal Ekleri

2.3.7.1.1. Yalın Hal	: Eksizdir.
2.3.7.1.2. İlgi Hali	: -ning/-ning (zamirlerde : -ing/-ing)
2.3.7.1.3. Belirtme Hali	: -n/-nı/-ni
2.3.7.1.4. Yönelme Hali	: -ga/-ge, -ka/-ke, -a/-e
2.3.7.1.5. Bulunma Hali	: -da/-de, -ta/-te
2.3.7.1.6. Ayrılma Hali	: -dan/-den, -tan/-ten (CC.'da bir yerde -dın)
2.3.7.1.7. Vasıta Hali	: -n, -la/-le, -layın/-leyin
2.3.7.1.8. Eşitlik Hali	: -ça/-çe
2.3.7.1.9. Yön Gösterme Hali	: -garu, -ra (yapım eki hüviyeti kazanmış)

2.3.7.2. İyelik Ekleri

2.3.7.2.1. Birinci Teklik Şahıs Ekleri	: -m
2.3.7.2.2. İkinci Teklik Şahıs Ekleri	: -ng/-n
2.3.7.2.3. Üçüncü Teklik Şahıs Ekleri	: -ı/-i, -sı/-si
2.3.7.2.4. Birinci Çokluk Şahıs Ekleri	: -mız/-miz, -muz/-müz
2.3.7.2.5. İkinci Çokluk Şahıs Ekleri	: -ngız/-ngiz, -nguz/-ngüz
2.3.7.2.6. Üçüncü Çokluk Şahıs Ekleri	: -lar-ı/-ler-i

2.3.7.3. İsimlerde Çokluk

Çokluk Eki, Kıpçak Türkçesi döneminde -lar/-ler'dir.

2.3.7.4. İsimlerde Aitlik

Aitlik Eki "-gı/-gi, -kı/-ki"dir.

2.4. Yabancı Dillerden Geçen İsimler

acayib	: Acaib, acayip, şaşılacak (şey) (G)
azız/hazız	: Aziz (KS)
balsaian	: Krem, balsam (KS)
bengk	: Esrar denen keyif verici madde (EZ)
buşman	: Pişman (EZ)
dert	: Dert (EZ)
eşkere	: Aşikare, açık (EZ)
evangelim	: İncil (KS)
ferište	: Melek (EZ)
gül/gülef	: Gül, gül suyu (EZ), gülaf/külaf (KS)
hikme	: Hikmet (G)
hucra/hucira (?)	: Hücre, dolap, erzak odası (KS)
hüner	: Hüner (EZ)
küher	: Cevahir (EZ)
lail	: Lail, yakut (EZ)
lak	: Vernik (KS)
meded	: Yardım (EZ)
nişan	: Dağ, alamet, nişan (Kİ)
oraz	: Talih, baht, kader (KS)
payganber	: Peygamber, yalavaç (EZ)
sarban	: Farisice'nin ser+bent 'inden ibaret olup, sarık demektir. (Kİ)
savap	: İyilik, ihsan (EZ)
şerefe	: Minarede ezan okunan yer (İM)
şer'î	: Dinle ilgili (İM)
şübe	: Cüppe (?) (EZ)
tamaşa	: Gezi (EZ)
zahmet	: Zahmet, işkence (EZ)
zincir	: Zincir (EZ)
zindan	: Zindan (EZ)
zurnay	: Zurna, kısa düdük (EZ)
zülûf	: Zülûf (EZ)

2.5. Zamirler

2.5.1. Şahıs Zamirleri

2.5.1.1. Birinci Teklik Şahıs Zamiri

men/min : Ben (G)
 mening/menim (G), minim (KHŞ)
 meni/mini (G)
 manga (G), maa (EZ)
 minde (KHŞ)
 menden/minden (G), mindin (KHŞ)
 mensiz (KHŞ)

2.5.1.2. İkinci Teklik Şahıs Zamiri

seng/sen : Sen (EZ)
 sening (G), sining (KHŞ)
 seni (G), sini (KHŞ)
 sanga (G), saa (EZ)
 sende (G), sinde (KHŞ)
 senden (G), sindin (KHŞ)
 sensiz (KHŞ)

2.5.1.3. Üçüncü Teklik Şahıs Zamiri

ol : O (EZ)
 onung/aning (EZ)
 onı (EZ), anı (G)
 onga/angar (EZ), anga/angar (İM)
 anda (G)
 andagok : O şekilde, öylece (İM), andawuk (Kİ)
 andan (EZ), andan/andın (İM)
 ança (G)
 andag : Öylece, o şekilde (İM)
 ansız (G)

2.5.1.4. Birinci Çokluk Şahıs Zamiri

biz : Biz (G), miz (Kİ), çuvu (Kİ)
 bizing/bizim (G)
 bizni (EZ)
 bize (G), bizge (EZ), bizke (KHŞ)
 bizde (G)
 bizden (EZ), bizdin (KHŞ)
 biz mi (EZ)

2.5.1.5. İkinci Çokluk Şahıs Zamiri

siz : Siz (G)
 sizing (G)
 sizni (G)
 sizge (G), sizke (KHŞ)
 sizde (G)
 sizden (G)
 siz mi (EZ)

2.5.1.6. Üçüncü Çokluk Şahıs Zamiri

onlar/alar/allar : Onlar (EZ), anlar (İM)
 anar (EZ)
 alarning/olarning (KHŞ)
 alarni/olarni/anlarni (KHŞ)
 anlarda (KHŞ)
 alardın (KHŞ)

2.5.2. İşaret Zamirleri

bu/mu : Bu (EZ)
 munun (EZ), munung (G)
 munu (EZ), munı (G)
 munga (G), muvar (EZ)
 munda (EZ)
 mundan (G), mundın (KHŞ)
 munca (EZ), munça (G), buncak (KI)
 mundig : Bu şekilde, bu biçimde (İM)
 munlar/bular (EZ)
 bularning (G)
 bularni (G), munlarni (KHŞ)
 bularga/munlarga (G), bularka/munlarka (KHŞ)
 bulardan (G), bulardın (KHŞ)
 bugine (EZ)

oşol : İşte o. (İM) uşol (EZ)
 oş imdi (İM)
 oş munung/oş buning (İM)
 oş munı (İM)
 oş mungar (İM)
 oş munda (İM)

oş mundan (İM)
 oş aning (İM)
 oş anı (İM)
 oş andan (İM)
 oş anlar (İM)
 oş bu (İM), uçbu (EZ)

2.5.3. Soru Zamirleri

hayda/kay : Nerede (KS)
 kanda : Nereye (Kİ)
 kangı/kanı/hanı : Hangi (EZ), kaysı/kanı (G), kayı/kayu (İM)
 karu : Nereye (Kİ)
 kay : Nereye (Kİ)
 kayda : Nereye (Kİ)
 kayda : Nerede (EZ), kanda/kayda (G)
 kaydan/kandan : Nereden (G)
 kayısı/kayısı : Hangisi (İM)
 kaysı/kangı : Nerede (EZ)
 kim : kim (EZ)
 kimüng (KHŞ)
 kimni (EZ)
 kimke (KHŞ)
 kimde (KHŞ)
 kimdin (KHŞ)
 kimdir (EZ)
 kimler (EZ)
 ne : Ne (EZ)
 neni (G)
 neden (G)
 nedür (G)

2.5.4. Dönüşlülük Zamiri

kend/kens/kendi/kensi : Kendi (EZ), kendü (G)
 kensini (EZ)
 kensiler (EZ)
 kensilernin (EZ)
 kensilerini (EZ)
 öz : Nefs, kendi (EZ)
 özlernin (EZ)

2.5.5. Belirsizlik Zamirleri

adın	: Başka (KHŞ)
barı	: Hepsi (KHŞ)
bazısı	: Bazısı (KHŞ)
kamug	: Hepsi (KHŞ)
kayma	: Her ne (kim) olursa olsun (KS)
kimse	: Kimse (EZ), kimese/kim-erse/kim-irse (G), kimersene/kimerse/kimse (Kİ) kim-irsening (G) kim-irseni (G) kim-irsege (G) kim-irseden (G) kim-irseler (G)
kişi	: Biri (KHŞ)
neme	: Şey (EZ), nime (G)
nerse/ni erse	: Şey, nesne (İM)
nese	: Şey (Kİ)
nesne	: Şey (EZ)

2.6. Sıfatlar

2.6.1. İşaret Sıfatları

İşaret zamirleri bölümünde belirttiğimiz zamirler kendilerinden sonra isim geldiği takdirde işaret sıfatı olmaktadır. Gerekli bilgi için o bölüme bakılabilir.

2.6.2. Niteleme Sıfatları

2.6.2.1. İsimlerin Niteleme Sıfatı Olarak Kullanılması

abişka	: Kart, ihtiyar (EZ), abuşka/abişka (KS)
acı	: Acı, ekşi (EZ), aç (İM)
acı/acık	: Aç, acıkmış, tokun karşıtı (EZ), açuk (İM)
acur	: Kurtlanmış (EZ)
aç	: Aç, acıkmış (G)
açık	: Açılmış (EZ)
ağır/avur	: Ağır (EZ)
aksak	: Aksak (EZ), aksah/ahsah (?) (KS)
algışlı	: Kutsal, aziz (KS)
alınçı	: Taşkın adam (Kİ)
alpavut	: Kasalak, kasalğan (EZ)

alşak/aşak	: Alçak (EZ), alçak (G)
alu	: Borcunu ödemeyen (Kİ)
am/em/eng	: En, önünde durduğu ismi daha kuvvetlendiren veya farklılaştıran ön ek. (KS), ing (G)
amrak	: Sevgili, aziz (KS)
anık	: Hazır, hazırlanmış (EZ), anuk (G)
aptal	: Aptal (EZ)
arı	: Temiz, saf (G), arıg (İM), arı/arov (KS)
arkrı	: Eğri, meğilli, eğri büğrü (KS)
arkun	: Gizli, hafif, sessiz (İM)
arman/azman	: Azmış, iri yarı (EZ)
artık	: Artık (EZ), artuk (G)
artum	: Fazla, çok fazla, ziyadesiyle (KS)
aru	: Temiz (EZ)
aruk/arık	: Zayıf (EZ), arıh (KS)
as	: Ars, as, kakım (EZ)
asnu	: Nazlı (Kİ)
asru/astru/astrı	: Çok, haddinden fazla, aşırı (KS)
astın	: Alt (G)
aş	: Aç, tokun karşıtı (EZ)
aşak	: Mütevazi (Kİ)
auric	: Çabuk, enerjik, çevik (KS)
avuzgun	: Azgın, yolunu şaşırılmış (EZ)
ayanu	: Şımarık (Kİ)
ayaz	: Açık, ayaz, bulutsuz (KS)
ayık	: Ayık, uyanık, ayılmış (EZ)
ayingçi	: Müfteri (iftiracı) (KS)
ayrak	: Ayıran, tefrik eden (Kİ)
ayrı	: Ayrı (EZ)
ayrık/ayruk	: Ayrık (EZ)
ayuk	: Akli başında olan, sarhoş olmayan (Kİ)
az	: Az (EZ)
bahadır	: Bahadır, batır (EZ)
baley	: Ebedi, sonsuz (KS)
bavur	: Yaralı, yağırlı (EZ)
bavursak	: Sevilen, seven, sevgili, aziz (KS)
bay	: Zengin (EZ)
bayagı	: Önceki (G)
baymak	: Kıçı tomaliç, kıçı çıkık adam (EZ)
bazık	: Fena, kötü (İM)
bazuk	: Şişman adam (Kİ)
beçel	: Kalçası kırık (KS)
belgü	: Zahir, aşikar (Kİ)
belgülü	: Malum (Kİ)
belsendi	: Belden üstü açık (KS)
berk	: Pek, berk (EZ), bek/bik/berk (G)

bezirken	: Tercimen, bezirgan (EZ)
biçig	: Biçilmiş, koparılmış (İM)
biltek	: Peltek, kekeme (İM), beltek (Kİ), peltek (EZ)
biresige	: Veresiye (İM)
birişik	: Vergi (Kİ)
bişi	: Pişmiş (G)
bitük	: Kısık gözlü (Kİ)
biyik/büyük	: Büyük (EZ), beyük (G), beyik (KS)
boguzgur	: Pis boğaz, obur (KS)
boş	: Boş (EZ)
botlaçı	: Hamile, yüklü (İM)
bozuk	: Kötü bir şeye ıtlak olunurmuş (Kİ)
bozun	: Dişleri sökülmüş (EZ)
bölek/bölük	: Bölük, bölünmüş (EZ)
bön	: Saf adam (Kİ)
buçuk	: Buçuk, yarım (EZ)
bulanak/bulanuk	
/bulganak	: Bulanık, karışık (EZ), bulagav (Kİ), bulganık (İM)
bulgaşuk/bulgaşık	: Anlaşılmaz, karışık (İM)
burtur	: Ekşi yüzlü (EZ)
burungı	: Birinci, ilk (KS)
buşak	: Hiddetli, çok öfkeli, ızdıraplı bir kimse (Kİ)
buşmaz	: Zararsız (EZ)
büker	: Bükülmüş şey (Kİ)
bükrü	: Kambur (Kİ), bükri/bügri (EZ)
bütün	: Sahih, sağlam (Kİ)
cömert	: Selek (EZ)
çala	: Az, azıcık (Kİ)
çalih	: Öfkeli, şiddetli, zorlu (KS)
çalış	: Şaşı (KS)
çandır	: Türk ve gayrisinden cinsleşmiş olan (Kİ)
çaradı	: Namusu lekelenmiş (KS)
çeft	: Çift (EZ), çift (KS)
çeper	: Gerü iyi görmiyen . (Kİ)
çerli	: Cılız (KS)
çevüh	: Tatlı, hoş (KS)
çıplak	: Çıplak (EZ)
çi	: Pişmemiş, çiğ (EZ), çig (G), çik (Kİ)
çing	: Tam, gerçek, en yüksek yer, doruk (İM)
çirkin/şirkin	: Çirkin (EZ)
çiyik	: Çiğ, pişmemiş (KS)
çonak	: Kulağı kesik (EZ)
çorak	: Çorak (EZ)
çorlu	: Hasta (Kİ)
çovguç	: İftiracı (KS)
çölken	: Bıktırıcı, kafa yeyici zat (Kİ)

çüçi	: Tatlı (KS)
çüz	: Kolay, ucuz, ehemmiyetsiz, kıymetsiz (Kİ)
dardagan	: Darma dağın, param parça (EZ)
degirmi	: Değirmi (EZ)
ditruv	: Keskin (Kİ)
dökme	: Hilekar adam (Kİ)
duley	: Ebedi (KS)
dumlu	: Soğuk (Kİ)
duru	: -su- duru (EZ)
düden	: Derin (Kİ)
dülendi	: Sabit ve müstakir olan (Kİ)
efüş	: Islak, ıslanmış (İM)
egi/igi/iyi	: İyi (EZ), eygü (G), edgü (İM), eygi/egi/eyi (KS)
egri	: Eğri (KS)
ehşi	: Ekşi (KS)
eksik	: Eksik (EZ), iksük (G), eksük (Kİ), efsik/eksük/eksik/eysik (KS)
elkin	: Garip, kimsesiz (Kİ)
enç	: Sakin, huzurlu(KS)
erçel	: Uğursuz (Kİ)
erdeng	: Bakire (KS)
ergen	: Bekar (EZ)
erinçek	: Tembel (KS)
erte	: 1. İlk 2. Önceki, evvelki (KS)
erüv	: Çabuk, hızlı, enerjik (KS)
esen	: Sağ salim, selamet (Kİ)
eski	: Eski (EZ), iski (G)
esrik	: Sarhoş (EZ), isrük (G), esirik/esrük (İM)
ewüş	: Islak, yaş (İM)
eynek	: Tek, biricik (KS)
eyrik/ayruk/ayrı	: Başka, ayrı, ayrılmış (EZ)
ezik	: Düşkün, zavallı (KS)
gebe	: Bugünkü manasında (Kİ)
hasal/haşal	: Nöbet, nöbetçi (KS)
hasta	: Hasta (EZ)
horyat	: Hoyrat (EZ)
hovat	: Küçük (KS)
ınak/ınah	: Sadık (KS)
ınamlı	: Sadık, dürüst (KS)
ırkıl	: Uğursuz (EZ)
ızarlı	: Kıskanç (KS)
igri	: Eğri (G)
ikçi/ikşi	: Ekşi, acı (EZ), ekşi (G)
ikkiz	: İkiz (EZ), ekizek (G), egiz (KS)
ilk	: İlk (EZ) ?

ilşige	: Yüksek, yüce (EZ)
inam	: Doğru, emin adam (Kİ)
inçke	: İnce (KS)
iri/irig	: İri (EZ)
irik/egrik	: Eğrilmiş (EZ)
irinçek	: Tembel, erincek (EZ)
irsek/ersik/eresik	: Ersek (EZ)
issi	: Sıcak (EZ), isi/isig (İM)
kabe	: Gebe, karnlı, karnı büyük (EZ)
kahal	: Yavaş, uyuşuk, tembel, kehel (KS)
kak	: Kadit, kuruyan, kakırdayan her şey (EZ)
kakaç	: Eskimiş, eski (EZ)
kal	: Yaban, vahşi (KS)
kalın	: Kalın (EZ), kalıng (İM)
kaltak	: Kaltak (KS)
kanbaz	: Boş boğaz, koğucu (EZ)
karapçı (Türkm.)	: Fakir (Kİ)
kargaşa	: Kavgacı (KS)
karı	: İhtiyar, yaşlı (EZ)
karışık	: Karışık (EZ)
kart	: Kart, ihtiyar, yaşlı (EZ)
kartay	: Kart, ihtiyar, yaşlı (EZ)
kartın	: Yaşlı (EZ)
kaşka	: Kabak kafalı (KS)
katı	: Katı, sert (EZ), kattı (G)
katıg	: 1. Çok, fazla 2. Şiddetli (İM)
katış kara	: Katışık (EZ)
kayışka	: Cüce (EZ)
keçöv	: Gevşek, tembel (KS)
kekre	: Kekeme (EZ)
keleben	: Miskinlik hastalığına uğrayan kimse (Kİ), keleben/keleppen (KS)
keng	: Geniş (EZ), king (G), ken (Kİ)
kertik	: Kertik, kertilmiş (EZ)
kesik/kesük	: Kesik, kesilmiş (İM)
keşel	: Saçı dökülmüş (EZ)
kevrük	: Gevrek (Kİ)
key	: İyi (Kİ)
keziv	: Salgın (KS)
kezüç	: Çok gezen adam, gezgin (Kİ)
kılçır	: Şaşı (EZ), kincır (KS)
kingır	: 1. İnatçı 2. Eğri (EZ)
kıptı	: Kıptı (göz) (Kİ)
kırlov	: Yırtık, yarık (KS)

kırmızı	: Kırmızı (KS)
kırtuk	: Ekşi suratlı kimse (Kİ)
kısır	: Kısır (EZ)
kısa	: Kısa (EZ), kısa/kısga/kıska (Kİ), kısga/kıska/kışa (KS)
kıt	: Kıt, az (Kİ)
kıya	: Hırçın, sert (G)
kız	: Kıt, pahalı (EZ)
kızganş	: Kıskanç, kısmır (EZ), kızgançı (KS)
kiçi/kiçig	: Küçük (İM)
kiççük (Türkm.)	: Kiçi, küçük, küçücük (Kİ)
kiçkes/kiçkez	: Küçük (İM)
kikez	: Küçücük (EZ)
kirş	: Yarış, oyun, ok atışı gibi müsabakalarda kendi tarafında olan kimse (Kİ)
kirtü	: Doğru sözlü manasında olup, kendisinden fiil yapılmazmış. (Kİ)
ko/kogı	: Uğursuz (EZ)
koçur	: Çorak (EZ)
kolat	: Arslan; güçlü, kuvvetli, arslan gibi (EZ)
kongur	: Koyun gözlü (EZ)
korkak	: Korkak (EZ)
korkunş	: Korkunç (EZ), korkınç/korkunç (İM), korkunç (KS)
koş	: Çift, mukabil, hemsaye, arkadaş, birlikte olan (Kİ)
koyug	: Koyu, katı (İM)
kökçek	: Güzel (EZ)
köm/köp	: Çok, daha çok (KS)
köni	: Doğru (G), köni/könü (KS)
kör	: Gözü görmeyen (EZ)
körtül	: Kuvvetli, şiddetli (Kİ)
köse	: Köse, sakalı olmayan (İM)
kötrem	: Kötürüm, eli ayağı tutmayan (İM)
kötürem	: Zayıf, cılız (KS)
köynük	: Yanık (İM)
közek	: Büyük gözlü adam (Kİ)
kulamşa	: Puşt (EZ)
kulan	: Seyrek ve eğri dişli (EZ)
kumral	: Kumral (Kİ)
kurgak	: Kurak (KS)
kuru	: Kuru (EZ), kuru/kuru (G), kurug (İM)
kurunçka	: Cüce (EZ)
kut	: Akılsız, zihni karışmış (Kİ)
kutur	: Uyuz (İM)
kuv	: Kof, boş (KS)
kuv	: Soluk, uçuk sarı (KS)
küçet	: Mazlum (EZ)
küçi yeter	: Kâdir (EZ)

küleç	: Güleç (G)
külik	: Çabuk, enerjik (KS)
kündeş	: Ortak (EZ)
küni	: Kıskanç (Kİ)
künüçi	: Kıskanç (KS)
küyge	: Bekleyen (KS)
küygelek	: Hoppa, hafif meşrep (KS)
mahrum	: Mahrum (EZ)
mayruk	: Seyrek ve eğri dişli olan (EZ)
mengü/mengi	: Ebedi (KS)
möng	: Budala, şaşkın (EZ)
munduz	: Saf, temiz (KS)
neçe	: Ne çok, ne kadar çok (KS)
nezik	: Nazik (EZ), nezük (Kİ)
oğ	: Boş, halvet (Kİ)
oñat	: Akıllı, iyi (Kİ)
onot	: Olgun, ergin (EZ)
ong	: İyi, selamet (KS)
opea	: Kör, köstebek (KS)
oprak/aprak	: Yıpranmış (EZ)
osal	: Tembel, ihmalkar (KS)
osrak	: Osurgan (EZ)
ovrun	: Gizli (KS)
oyov	: uyanık (KS)
öksüz	: Öksüz (EZ)
öktem	: Gururlu, kibirli, azametli (KS)
ölü	: Ölü (G), ölüg/öli (İM)
öngü	: Çıplak, yalın; yalnız, biricik (KS)
öşeng	: İnatçı, dik kafalı (KS)
özden	: Güzel (EZ), özdeng/özden (G)
puluç	: Puşt (EZ)
sag	: Sıhhatte, sıhhatli (G)
sagır	: Sağır (EZ)
sah	: Uyanık (KS)
sakav	: Kekeme (EZ)
sangır	: Sağır (Kİ)
sangrav	: Sağır (EZ)
sanku	: Aptal kimse (Kİ)
sarhit	: Artık, geri kalan (KS)
sarı	: Sarı, safra (KS)
sarışın	: Sarışın (Kİ)
sarp	: Güç, sarp (EZ)
sart	: Şehirli, avam (EZ)
sasık	: Sasık, kötü kokan (EZ)
sav	: Sağ, iyi (EZ)
savru/sagrı	: sağrı (EZ)

savurşuk	: Akli zayıf olan kimse (EZ)
say	: Duru, sığ (EZ)
sayrı	: Zayıf hasta (EZ)
seli/sili	: Temiz (Kİ)
selik	: Kibar, nazikane vaziyet alanlara denilir. (Kİ)
semiz	: Semiz (EZ), semiz/simiz (G), semüz (Kİ)
seriv	: Ehli, uysal (KS)
setkik	: Zeki (Kİ)
sevgü	: Sevilmiş kimse (Kİ)
sıgız	: Zeyrek, akıllı (EZ)
sık	: Sık, yoğun (İM)
sınık	: Kırılmış (EZ), sınık (G)
sıynık	: Sıyrılmış (EZ)
sinlig	: Dilenci (EZ)
sokur	: Tek gözlü (EZ)
solagay/solak	: Solak (EZ)
solukun	: Soluyan, nefes alan (Kİ)
songraki	: Sonraki (İM)
sovuk	: Soğuk (EZ), savuk (G), sawuk (İM), sowuk (Kİ), savuk/savuh/suvuk (KS)
soyuk	: Soyuk (EZ)
sökel	: Hasta (G)
sökük	: Sökük, sökülmüş (İM)
sövüş	: Dost, arkadaş (KS)
suh	: Haris (KS)
süçi/süçü	: Tatlı (Kİ)
sürü	: Sivri (KS)
süzük	: Süzölmüş, berrak (KS)
şabad	: Usta, akıllı (EZ)
şaklak	: Beyinsiz (EZ)
şası	: Şası (EZ)
şebek	: Şebek, çirkin (EZ)
şeşen	: Zeyrek, çeçen (EZ)
şiltak	: Bahaneli, özörlü (EZ)
şingil	: Derin (EZ)
şirdak	: Kuduz (atlarda beyin hastalığı) (KS)
şirin	: Şirin, güzel (EZ)
şırşa	: Şan şatır manasındadır. (Kİ)
şiş	: Şiş, şişmiş (EZ)
şolak	: Çolak (EZ)
şüprek	: Yıpranmış, eski (EZ)
şürük	: Çürük (EZ). çürük (G), çerek (KS)
talmav	: Maskara (EZ)
tamak sav	: Obur (EZ)
tang	: Hayret verici, şaşılacak, tuhaf, garip (şey) (G)
tanglançık/tanglançih	: Harikulade (KS)

tangsuk	: Tuhaf, nadide, nadir ve güzel (G), tangsık (KS)
tanık	: Tanık (EZ), tanuk (İM)
tar	: Dar (EZ)
tarıma	: Düz olmayan, engebeli (KS)
tas	: Yok, kayıp (EZ)
tat	: Şehirli (EZ)
taz	: Daz (EZ)
tebiz	: Tuzlu (KS)
tegirmi	: Yuvarlak, değirmi (İM), teyirme (Kİ), tegirme (KS)
tek/tik	: Tek (EZ)
tekşi	: Tekdüze (KS)
tehi	: Deli (EZ), delü (İM), tehi/telü/tilü/delü (İM)
telik	: Delik (EZ)
teng	: Denk (KS)
tengu/tingu	: Çok (?) (KS)
teren/terin	: Derin (EZ)
ters	: Ters, aksi (EZ)
teşik	: Deşik, deşilmiş (EZ), tişik (İM)
tetik	: Akıllı, zeki, bilge (KS)
tevek/tek	: Tiyek (EZ)
teze	: Taze (EZ)
tığrak	: Neşeli, şen (Kİ)
tımarsık	: Murdar, alçak (EZ)
tın/tım	: Sessiz, sakin (KS)
tınç	: Sakit, dinç (Kİ)
tingu	: Çok (?) (KS)
tik	: Tek (EZ)
tik	: Sessiz (İM)
tik	: Dik (KS)
tiki/töki	: Çift (EZ)
ting	: Denk, müsavi (G)
tiri	: Diri (EZ), tirig (İM)
tirle	: Diri, canlı (İM)
tişi	: Dişi (İM)
tobalak	: Toparlak (KS)
tobalan	: Sancı illeti. mahsus sancılanmış adam (Kİ)
togrı/torı/tura	: Doğru (EZ)
tok	: Tok, açın karşıtı (EZ)
tolanak	: Bulanık (EZ)
tolı	: Dolu (EZ), tolı/tolu (G), tolu/tolug (İM)
tolun	: Dolun (ay) (G)
tonuk	: Donuk (EZ)
torlak	: Hor tutulan , garip adam, acemi, akılsız kimse . (Kİ)
tök	: Puşt (EZ) ?
tökme	: Çevik (KS)
töleç	: Beleş, parasız (KS)

törköl	: Dört köşeli (KS)
tövlük	: Kör (KS)
tumak	: Kör, küt (KS)
tumav/tumacı	: Dumagısı olan (EZ)
tumlu	: Soğuk (Kİ)
tuş	: Eş (?) (G)
tutug	: Esir, tutsak (İM)
tügel/tükel	: Mükemmel, tam, tamam (KS)
tülek	: Kör (Kİ)
tülkün	: Çaylak (Kİ)
türlü/türlü	: Türlü, çeşit, çeşitli (G)
tüwün	: Doğurmaz, kısır (Kİ)
tüz	: Düz (G)
uçuz	: Ucuz, değersiz (Kİ)
ug (?)	: (EZ)
ulu	: Ulu (EZ), ulla/ulu/ulug (G)
unutçang	: Unutulabilir (KS)
urutka	: İhtiyar, yaşlı (EZ)
usal	: Tembel, isteksiz, gevşek (G)
usta/uz	: Usta, öğretici (EZ)
uşak	: Ufak, küçük (G)
uşuk	: Çok, çokluk (KS)
uşuz	: Ucuz (EZ)
utru/urtu	: Eşit, değerli, uygun, aynı değerde (KS)
uyak	: Uyanık (G), uyah (KS)
uyalcak	: Utangaç (EZ)
uyanık	: Uyanık (EZ), uyanuk (Kİ)
uzgun	: Azgın, sapık (Kİ)
uzun	: Uzun (EZ)
ünegü/ünewü	: İnatçı (Kİ)
üprek	: Ürpermiş (İM)
ürkeken	: Ürkek (EZ)
ürpek	: Kıvrıkcık, karışık (KS)
üvüş	: Islak, yaş (G), üfüş/üwüş/efüş (İM)
üyüş	: Kaygılı, şaşkın, hayırsız (EZ)
üzüt	: Ölü (Kİ)
yaban	: Yaban (EZ)
yablak	: Çıplak (Kİ)
yakın	: Yakın (EZ)
yakmaç	: Kötürüm (Kİ)
yakşı	: Yahşı, güzel (EZ), yahşı (G), yakşı/yákşı/yahşı/yahşırak (KS)
yalan ayak/yalın ayak	: Yalın ayak (EZ)
yalangans/yalanş	: Çıplak (EZ), yalang/yalın (G), yalang/yalıng/yalıngaç/yalangaç (İM)
yalıgız/yalıngız	: Yalnız (EZ), yalguz (G), yalañuz (Kİ), yalıgız/yalguz (KS)

yalıncak	: Yalın, çıplak (EZ)
yalkav	: Tembel (EZ)
yaman	: Yaman (EZ)
yangı/yengi	: Yeni (EZ)
yangla	: Yeni, henüz (G)
yanglış	: Yanlış (İM)
yanık	: Mazlum (EZ)
yanşak/yanşık	: Gürültücü (EZ)
yaplak	: Korkak (EZ)
yaplanmış	: Yabalanmış (EZ)
yaplı	: Yabalanmış (EZ)
arak	: Serbest (KS)
yaramaz	: Yaramaz (KS)
yaramsak	: Sadık, itaatli, baş eğen (KS)
aran	: Derin (EZ)
arıh/yaruh/yarık/yarık	
/arıh/yarıklık/yarıklık	: Aydınlık, ışıklı, açık (KS)
arlı	: Yoksul, fakir, aciz, zavallı (G), arlı (Kİ), arlı/yarlı (KS)
arsov	: Tiksindirici, tabii olmayan (KS)
aş	: Taze, genç (G)
aşık	: Zayıf, kuru, cılız (KS)
aşırı	: Gizli (KS)
at	: Yad, yabancı (EZ)
atuk	: Yatan (Kİ)
avaş	: Yavaş, kolay (EZ)
avaş	: Uysal, sakin (G)
avı	: Aslı itibariyle Türk olmayıp Türkler arasında katılan (Kİ)
avuk	: Yakın (İM), avuk (Kİ), avuh (KS)
avuz	: Kötü (EZ), avuz (İM)
yayag	: Yaya, piyade (G)
yeit	: Yiğit (Kİ), igit/yegit (KS)
yeken	: Topallayarak yürüyen (Kİ)
yengil/yüngül	: Hafif, yeğni (EZ), yengil/yengül (KS)
yetinçek	: Cemaattan ayrılıp yalnız kalan kimse (Kİ)
yığruk	: Bir işe bakmayan kimse, gayri müteşebbis adam (Kİ)
yılı	: Ilık (EZ), yılı/yılı (KS)
yılmağay/yılmanuk	: Yalabık (EZ)
yırak	: Irak, uzak (EZ), irak/irah (KS)
yırtuk	: Yırtık, yırtılmış (İM)
yig	: Üstün, daha fazla, yeğ (G), yik (Kİ)
yinçke	: İnce (İM)
yıñı	: Yeni (Kİ)
yirmik	: Eğri, yimrilmiş (EZ)
yiti	: Keskin (EZ), yeti/yitik (İM) iti/itti (G), ıtı/yıtı (KS)
yiv	: Kalın, kaba (KS)
yobap	: Zahmetli, külfetli (KS)

yogun/yovun	: Yoğun, ağır, kalın (EZ)
yok	: Yok (EZ)
yoklu	: Fakir (Kİ)
yoksul	: Yoksul, fakir (EZ), yohsıl/yoksul (KS)
yop	: İyi (Kİ)
yorga	: Koşarak giden (Kİ)
yorka	: İnce (Kİ), yoga (KS)
yovuk	: Yakın (EZ)
yovuz	: Yağız (EZ)
yufka/yuwka	: İnce (İM)
yuka	: Yeğni, hafif, yuka (EZ)
yumçak/yumşak	: Yumuşak (EZ), yumuşak (G), yumçak/yımşak/yumşak (KS)
yumrı	: Yumru (EZ)
yunğalak	: Yuvarlak (KS)
yuşuk	: Laubali kimse, fena şeytan adam (Kİ)
yuvançang	: Yavaş, gevşek, uyuşuk (KS)
yuvduh	: Çiğ, işlenmemiş, kaba (KS)
yuvuz	: Alçak, basık (KS)
yüce	: Yüksek olan herşey (Kİ)
yügrük/yügürt	: Hızlı koşan (İM)
yüki	: Ağır hareketli, kibar (Kİ)
yüksek	: Yüksek, yüce (İM)
yüvrülgen	: Bozuk (Kİ)
zehley	: Cesur (EZ)
zeyrek	: Zeyrek, çeçen (EZ)

2.6.2.2. Renk İsimlerinin Niteleme Sıfatı Olarak Kullanılması

ah/ahça/ak	: Ak, beyaz (KS)
al	: Al, açık kırmızı (KS)
ala	: Ala, benekli (KS)
alaça	: Alaca (KS)
boz	: Boz renk (EZ)
boz-ah	: Boz ak, gri (KS)
çımak	: Bembeyaz (Kİ)
kara	: Kara (EZ)
kara yovuz	: Kara yağız, esmer (EZ)
kızıl	: Kızıl, kırmızı (EZ)
kök	: Gök rengi, mavi (EZ)
kök berez	: Lacivert (EZ)
sarı	: Sarı (EZ), sarıg (İM)
toru/togru	: Doru renk (EZ)
yağız	: Esmer, yağız (G)
yaşıl	: Yeşil (EZ)

2.6.2.3. Pekiştirilmiş İsimlerin Niteleme Sıfatı Olarak Kullanılması

ab-(b)ak	: Beyaz , bembeyaz (İM) , appak (Kİ)
düpdüz	: Dümdüz (Kİ), tüptüz (İM)
kapkara	: Simsiyah (Kİ)
kıpkızıl	: Kıpkırmızı (Kİ)
köbkök/kömkök	: Gömgöy (Kİ)
sapsarı	: Sapsarı (Kİ)
sapsawuk	: Çok soğuk (Kİ)
toptolu	: Dopdolu (G)
yamyaşıl/yapyaşıl	: Yemyeşil (Kİ)

2.6.3. Sayı Sıfatları

2.6.3.1. Asıl Sayı Sıfatları

dümen	: Tümen (Kİ)
ekki/eki	: İki (KS)
segiz	: Sekiz (KS)

2.6.3.2. Sıra Sayı Sıfatları

beç-inci	: Beşinci (EZ)
ekinçi	: İkinci (KS), ikinci (Kİ)
sekizinçi	: Sekizinci (KS)
törtünçi	: Dördüncü (KS)
üçünçi	: Üçüncü (Kİ)

2.6.3.3. Sayı İsimlerinden Yapılmış İsimler

altagu	: Altı bir arada, bir arada toplu olan altı şey (Kİ)
dördewü	: Bir arada toplu olan dört şey (Kİ)
üçöv	: Üçlük, üçü birden, üçü beraber (KS)

2.6.3.4. Üleştirme Sıfatları

birer	: Birer, bir bir
-------	------------------

2.6.4. Soru Sıfatları

kaç	: Sual mukabilinde kullanılır. -ne kadar, kaç- (Kİ)
niçe	: Nice, ne kadar, kaç (G), nece (EZ)

2.6.5. Belirsizlik Sıfatları

ayruk	: Başka, gayrı (Kİ)
barça/barşa	: Hep, bütün (EZ)
başka	: Başka (EZ), başga (İM)
bir ança	: Biraz, bir parça (Kİ)
bütün	: Bütün (EZ), bitün (Kİ)
değme/time	: Değme, her (EZ), tigma (G), teyme (Kİ), tegme (KS)
dükel	: Hep, bütün (Kİ)
her	: Her (EZ)
hiş	: Hiç (EZ)
kamug	: Bütün , hep, her (İM), kamu (G)
neki	: Nice (EZ)
özge	: Başka, ayrı (EZ)
tümen	: Binlerce, pekçok (G)

2.7. Zarflar

2.7.1. Hal (Durum) Zarfları

alay	: Öyle (G)
andag	: Öylece, o şekilde (İM)
andagok	: O şekilde, öylece (İM), andawuk (Kİ)
andı	: Öyle, böyle bir (KS)
angsız	: Ansız, birden bire (G), ansızın (KS)
arkun	: Yavaş (G), akrın (EZ), akrın/arkun (KS)
arkunlık	: Usulüne uygun olarak (İM)
arkuru	: Enine, yanlamasına (İM)
barabar	: Beraber (EZ)
birge	: Beraber, birlikte (G)
böyle	: Böyle (G), böley (EZ)
çöpçövre	: Çepçevre (KS)
eyle	: Öyle (G)
irahtı	: Uzaktan, ıraktan (KS)
kata	: Boyunca (G)
kayra	: Tekrar (İM)
kenete	: Ansızın (EZ)
kengez	: Yavaş, kolay (EZ)

kılı	: Yaradılıştan, yaradılış itibariyle (KS)
kıya	: Yan (bak-) (EZ)
kıyık	: Yarım yamalak (İM)
kolay	: Kolay (EZ)
korkunç-bile	: Korku ile, korkarak (KS)
könglü/köngüllü	: Gönüllü olarak (KS)
külük	: Çabuk, hızlı (G)
lırp	: Ansızın (Kİ)
ovdarı	: Yere, sırtüstü (KS)
ovrula	: Gizlice (KS)
öre	: Dik (dur-) (EZ)
öte	: Arasından, içinden, tesirli, şiddetli, sert (KS)
seyrek	: Seyrek, büyük aralıklarla (KS)
tafaruçga	: Eğlence olarak (KS)
terçe	: Tez, çabuk (KS)
terk	: Çabuk, acele, hızlı, tez (G), terkey (KS)
tırak	: Çabuk (KS)
tik	: Dik (dur-) (EZ)
titrü	: Keskin, dik (Kİ)
töben	: Altında, aşağı, geri (KS)
tutuş	: Devamlı, sürekli (İM)
tuvra/togru	: Doğru (KS)
tuyana	: Aleni, açıkça (KS)
utru/urtu	: Karşı, karşılık (KS)
üleştü/üleştürü	: Sırayla, sırası üzerine (İM)
yaşuru	: Gizli, gizli olarak (İM)
yaya	: Yaya, yürüyerek (İM)
yengile	: Yenile, tekrar (EZ)
yensiğ	: Yanlamasına (EZ)
yuvaş	: Kolay (EZ)

2.7.2. Miktar Zarfları

ançagina	: Biraz, azıcık, ancacık (KS)
bol	: Çok, geniş (Kİ)
buçuk	: Nısıf (Kİ)
çım	: Şedid, çok, pek (Kİ)
delim	: Çok (Kİ)
haylı	: Hayli, çok (EZ)
ingen	: Çok, pek, ziyade (İM)
katı	: Çok, fazla (İM)
köp	: Çok, hayli (EZ)
kula (?)	: Tamamen, büsbütün (KS)
munça	: O kadar çok (KS)
munçagina	: Biraz, bu kadarıcık, buncacık (KS)

öküş	: Çok, fazla (İM)
şok	: Çok (EZ), çok (G)
tutam	: Avuç dolusu (İM)
yovlak	: Çok (Kİ)

2.7.3. Yer Zarfları

alın	: Ön, ön taraf (İM)
alt	: Alt (EZ)
arı	: Oraya (EZ)
arka	: Arka, sırt (İM)
art	: Art, arka (G), ard (Kİ)
ast	: Alt (G)
aşaga	: Aşağı (EZ)
beri	: Buraya (EZ), beri/biri (G)
bısra	: Buraya (Kİ)
iç	: İç (G)
içrih	: İçerisi (KS)
iley	: Ön, ön taraf (İM)
ilgeri	: İleri (EZ)
işeri/işkeri	: İçeri (EZ), içkerü (İM)
iyin	: Arka (Kİ)
karş	: Karşı (EZ), karşı/karşı (G)
kat	: Yan, nezd, ind (Kİ)
kayra/kayrı/kayırı	: Geri (KS)
kırı	: Kenar, yen, uç (EZ)
kirü	: Geri (İM)
koymuç	: Bir şeyin gerisi (İM)
or	: Ora (EZ)
öte	: Öte, ön, ileri (EZ)
öze	: Üstüne, üzere (G)
özre	: Üzere (G)
sarı	: Karşı (KS)
taş	: Dış (G), tış (İM)
taşarı/taşkarı	: Dışarı (EZ), taşgaru/taşkaru (İM)
taşın	: Dışarı (KS)
tikte	: Orada (EZ)
tüwür	: Meclisin yukarı tarafı (Kİ)
üst	: Üst (EZ)
üstün	: Üst (G)
yan	: Yan (EZ)
yana	: Yön, cihet (EZ)
yoharı	: Yukarı (KS), yokaru (İM), yokarı (EZ)

2.7.4. Zaman Zarfları

ahşam	: Akşam (EZ), ahşam/akşam (G)
amaşa/hamaşa	: Daima (KS)
asra kün	: Evvelki gün (EZ)
aşingiyıl	: Geçen seneden evvelki sene (Kİ)
aşnu	: Eski zaman (Kİ)
aşnugiyıl	: Aşingı yıl; fakat mukabilinde keşken yıl istimal edilmekte imiş. (Kİ)
aşura ay (?)	: Aşure ayı (KS)
ay	: Ay, yılın 12'de biri (G)
ayna	: Cuma (günü) (KS)
azuk ay	: Aralık ayı (KS)
basagi kün	: Yarından sonra (öbür gün) (Kİ)
bayak	: Demin (EZ)
bıltr	: Bildir, geçen yıl -bir yıldır- (EZ)
birikün	: Gelecek gün, yarın (İM)
brun/burun	: 1. Eskiden 2. Önce (KS)
buğuz/bükez	: Bu defa (Kİ)
bukün	: Bugün (İM), bugün/bukün (KS)
bütün	: Daima (KHŞ)
cıl/yıl/il	: Yıl (KS)
çag/çak	: Çağ (İM), çah/çak (KS)
çalkın	: Bulutlu gün (Kİ)
ekindü	: İkinci, namaz vakti (KS)
erte	: 1. Tam vaktinde, vakitli 2. Sabah (KS)
ertegi	: Erken (KS)
evle (?)	: Öğle (G)
güz	: Güz, sonbahar (EZ)
hanaz	: Henüz (EZ), anuz/hanuz (KS)
ikkindi	: İkinci (EZ), ikinci (İM)
ilk yaz	: İlbahar (KS)
ilyaz ay	: İlbahar (KS)
imdi/şimdi	: Şimdi (EZ)
ir	: Erken (KHŞ)
irte	: Seher vakti, erte (EZ)
irtesi	: Ertesi gün, yarın (İM)
iyr	: O sırada, o esnada (?) (EZ)
kece/keşe	: Gece (EZ), keçe/kiçe (KS)
keç/keçe	: Gece (KS)
keldeçiyıl	: Gelecek sene (Kİ)
keri	: Sonra (G)

keşken yıl	: Aşığı yıl (Kİ)
kış	: Kış (EZ)
kiç	: Geç (G)
kidin	: Sonra (KHŞ)
kilesi yıl	: Gelecek yıl (İM)
kinde	: Sonra, daha sonra (KS)
kuluk	: İki yaşındaki koyunun doğurduğu zaman . (Kİ)
kurak	: Kurak sene (yağmursuz geçen sene) (Kİ)
kuşluk	: Kuşluk vakti (EZ)
kün	: Gündüz (G)
künde	: Gündüz (KHŞ)
kündüz	: Gündüz (EZ)
meyin	: Kablet, evvel zamanda (Kİ)
orak küni	: Ekin biçim günü (İM)
öngdin	: Önce, daha önceden (KHŞ)
öngin	: Önce (KHŞ)
saat/sahat/sagat (?)	: Saat (KS)
sagak	: Şafak (KS)
song	: Son (EZ)
songra	: Sonra (EZ), songra/songıra (KS)
süri tüş	: Öğle vakti (EZ)
tan/tang	: Sabah, yarın (EZ)
tangda/tanda	: Şafakta (KS)
tangdası kün	: Ertesi gün (İM)
tangla	: Sabah erken, şafak atarken (Kİ)
tang-sara	: Şafak, tan kızılığı (KS)
terviye kün	: Arafadan önceki gün (İM)
teşrik künü	: Araplar'ın çölde kurban kestikleri Zilhicce'nin 10, 11, 12 ve 13. günleri (İM)
tutşu/tutşu	: Daima (KHŞ)
tün	: Gece , akşam (EZ)
tüne	: Dün (EZ)
tün kata	: Bütün gece (KHŞ)
tünekün	: Yarın, ertesi gün (İM)
tünekün	: Evvelki gece, akşam (Kİ)
tünkeçe	: Evvelki akşam (Kİ)
tünle	: Geceleyin (Kİ)
tüş	: Öğle (İM)
ulaş	: Devamlı (KHŞ)
ulaşu	: Devamlı (KHŞ)
yangla	: Yeniden (KS)
yarın	: Yarın, sabah (EZ)
yatluk	: Kıtık yıl (Kİ)
yatsı	: Yatsı vakti (İM)
yay/yaz	: Yaz (EZ)
yayın	: Yazın (KS)

yaz	: Yaz (EZ)
yaz	: İlbahar (Kİ)
yıl	: Yıl (EZ)

2.7.5. Soru Zarfları

kaçan	: Kaçan, ne zaman (EZ), kaçan/kaçan (KS)
neçe	: Kaç (Kİ)
neçük	: Nasıl (Kİ), neçik (KS), necik (EZ)
neden	: Neden (EZ)
nek	: Niçin, hangi yüzden (KS), nik (G)
neke	: Niçin (EZ)
nelük	: Niçin (Kİ), nelik (EZ)
neteg	: Nasıl, ne şekilde (İM), nete (EZ)
niçe	: Nasıl (İM)
niçük	: Nasıl, nice (G)
niçün/ni için	: Niçin (G)
nige	: Neye (İM)
nişe	: Niçin (Kİ)
nite	: Nasıl (Kİ)
şeyin	: Nasıl, nice (EZ)

2.8. Edatlar

2.8.1. Çekim Edatları

adın	: Başka (KHŞ)
anınça	: Kadar..., -dığı sürece (KS)
aşa	: Öte, -den öte, -den fazla (KHŞ)
basa	: Ve, sonra, daha sonra, bundan dolayı, diğer taraftan (KS)
bigev	: Benzer, gibi (KS)
bigi/bigin	: Gibi (G)
birü	: -den beri (İM)
çaklı	: O yaradılıştta, o özellikte (gibi, kadar) (KS)
degri/deyri	: Değın, kadar (KS)
dek/dey/dep	: Gibi (KS), tig/tik (?) (G)
deyin	: Değın, kadar (KS)
digi	: -e kadar (İM)
kadar	: Kadar (KHŞ)
kibi/kibik	: Uzak için benzetme edatı (EZ)
kibin	: Gibi (G)
köre	: Göre (G)
mengiz	: Benzerlik, gibi (KHŞ)

ohşaş/okşaş/uvşaş	: Benzerlik, gibi (KS)
öte	: Bilhassa (KHŞ)
ötrü/utru	: -den dolayı (İM), ötri (EZ)
özre	: Üzre (KHŞ)
song	: Sonra (KHŞ)
songra	: Sonra (KHŞ)
singar	: Uzak için benzetme edatı (EZ)
taman	: Bir işin yapıldığı tekit ve hatırlatma için kullanılan edat (İM)
tapa	: -e doğru (İM)
taparu	: -e doğru (KHŞ)
tegi/tigi/tigin	: -e kadar (İM)
teгри/tigrü/tigrü	: -e kadar (G), tigre/tigrü (KHŞ)
teng	: Eş, benzer anlamında (EZ)
üçün	: İçin (G), uçun (EZ)
üzre	: Bir çok Türkmen lisanında kullanılmıştır, bugünkü manasında. (KI)
yaňlig	: Gibi (KHŞ)

2.8.2. Bağlama Edatları

alaysa	: Öyleyse (EZ)
ancak	: Ancak (EZ)
basa	: Ancak (EZ)
bel kim	: Belki (İM)
bile/birle	: İle (EZ), bie/bilen/birle/birlen (G)
bolay/bolgay	: Ola ki, belki, bola ki (EZ)
bozgay	: Belki (KS)
çün ki	: Çünkü (EZ)
dağı	: Dahi (EZ), dağı/tagı (KS)
dagin	: Değın, ve, ve dahi (KS)
eger/epger	: Eğer, -şart edatı- (EZ), eger/egir (KS), ger (KHŞ)
kaçan	: Ne zaman, ne zaman ki, vaktâki, -dığı zaman
meger	: Meğer (KHŞ)
öze	: Aracılığıyla, yüzünden (KS)
takı	: 1. Ve 2. Da/dahi 3. İle, birlikte, beraber 4. Veya, ya (İM)
tiyü	: Diye (KHŞ)
ulam	: Vasıtasıyla, yoluyla (KS)
üçün	: İçin (KS)
veli	: Fakat , ancak (KHŞ)
velikin	: Fakat, ancak, amma (KHŞ)

ya	: Ama anlamında (EZ)
yani	: Yani (KHŞ)
yemese	: Yahut da (KS)
yoksa	: Yoksa (EZ)

2.8.3. Kuvvetlendirme Edatı

alak	: Pekiştirme edatı (EZ)
da	: Da (KHŞ)
dağı/takı	: Dahi (KHŞ)
eç/heç	: Hiç (KS)
hem	: Hem (KHŞ)
hergiz/herkiz/harkiz	: Asla (KS)
hod	: Da/de, dahi (KHŞ)
kayın	:ki o (KS)
ma/me	: Da/de (KHŞ)
ni	: Ne (KHŞ)
oh/ok	: Kendinden önce gelen kelimeyi vurgulayan ek. (KS)
yene	: Yine, ikinci defa (KS),yana/yene (?) (G),gene/kene/yene (EZ)

2.8.4. Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları

kâh/keh	: Kâh (EZ)
kerekse	: Gerekse, öyle olsa (İM)

2.8.5. Soru Edatları

mı/mi/mu/mü	: Soru edatı (İM)
-------------	-------------------

2.8.6. Çağırma-Hitap Edatları

ereyne/evet	: Eyet (EZ)
ki	: Evet (Kİ)
top	: Yeter,kâfi (Kİ)

2.8.7. Ünlemler

a	: A!, ey! (EZ)
abov	: Ünlem (EZ)
abu	: Ünlem. danma bildirir. (EZ)
ay/ey/iy	: Ey, ünlem (G)

çuş	: Eşek ve katırı durdurmak için kullanılan kelime (Kİ)
e	: Nida, çağrı belirteci : ey, hey . (KS)
keske	: Keşke (Kİ), keşke (EZ)
lak	: Taaccüp makamında söylenen kelimedir . (Kİ)
şık	: Ünleme (?) (EZ)
tüf	: Ünlem (İM)

2.8.8. Gösterme Edatları

oş/uş (?)	: İşte (G), uç (EZ)
muna	: (İşaret kelimesi) Şuraya bak!, işte! (KS)

2.9. Diğer İsimler

2.9.1. Durum Bildiren İsimler

amrak	: Eğilme (EZ)
boşak	: Günah çıkartma (KS)
boşov	: Kurtulma, kurtuluş (KS)
bulgak	: Kargaşa, bulanma, alt üst olma (?) (KS)
cırgagıl	: Eğlence, ziyafet (KS)
daaue/dav	: Mahkemeye davet etme (KS)
indir	: Buğday dövme (İM)
kıran	: İnsanların kılıçla öldürülmesi (EZ)
mevt	: Ölüm (G)
ongal	: İyileşme, eski sağlığına kavuşma (İM)
ölç	: Ölçme (EZ)
ölet	: İnsanların ölümü (EZ)
piş	: Bağırma, çağırma (KS)
sümülgün	: Hastanın zihin dalgınlığı (Kİ)
tungovul	: Bildirme, haber verme (KS)
umay	: Kurtulma (?) (EZ)
uykusra/uyuksıra	: Uyuklama, ımızganma (EZ)
yagma	: Yağma, talan (EZ)
yarov	: Gerekli olan, teçhizatlanma (KS)
yovık/yuvuk/yuk	
/yuvukkun	: Günah çıkartma (KS)
yut	: Soğuğun şiddetinden hayvanların kırılması (EZ)

2.9.2. Hastalıkla İlgili İsimler

baş	: 1. Yara 2. Çıban (Kİ)
çor	: Hastalık (Kİ)
demregü	: Temriye, uçuga benzer bir nevi cilt hastalığı (Kİ)
eşken	: Bir çeşit hastalık, kurdeşini (EZ)
issilik	: Sıtma (Kİ)
kurdeşini	: Bir çeşit hastalık (EZ)
sökelek	: Hastalık (Kİ)
şişek	: Çiçek hastalığı (EZ)

2.9.3. Makam, Mevki, Rütbe veya Meslek İsimleri

aktaçı/aktaş	: Köle (EZ)
alp	: Kahraman, cesur, yiğit (Kİ)
alpavut	: Asker (KS)
antlim	: Dost (EZ)
ataş	: Adaş (KS)
atkarı	: Arda, halef (EZ)
atlı	: Atlı, süvari (G)
avlavcı	: Avcı (EZ)
avrat	: Avrat, kadın (EZ)
baba	: Büyük, büyüğün küçüğe ve küçüğün büyüğe hitap ettiği zaman söylediği kelime (Kİ)
bakşı	: Yazıcı (KS)
baskak	: Vali (KS)
beygenber	: Beygen+ber'den ibaret olup bugünkü manasında kullanılmıştır. (Kİ)
bi	: Beğ (EZ), big (G), bey (Kİ), bey/biy (?) (KS), beg (KS)
biçel	: Kötürüm adam, at vs. (Kİ)
bilge	: Alim (Kİ)
bügü	: Bilge (KS)
canbaz	: Pehlivan (EZ)
cice	: Çocuğun validesine hitap ederken söylediği nida. (Kİ)
çaşut	: Casus (Kİ)
çavuş	: Çavuş, padişahın önünde tazim ve ihtiramla bağırان adam (Kİ)
çeri/çerig	: Asker, ordu (G), çeri/çeyri (KS)
çıgan	: Bahil, çingene (Kİ)
çıkmar	: Kıskanç, çingene (Kİ)
çumgalak	: Dalgıç (Kİ)
daş	: Arkadaş (EZ)
dost	: Dost (EZ)

ebe	: Nine, ebe (EZ)
elçi/ilçi	: Elçi (EZ)
epçi/ipçi	: Kadın (EZ), ibçi (G), ebçi (Kİ)
er	: Erkek, adam, er (EZ), ir (İM)
ersek	: Orospu (Kİ) ?
erşi	: Puşt (K)
eş	: Eş, arkadaş, refik, yoldaş (Kİ)
eye/ıye	: İye, sahip (EZ)
hakim	: Hekim (KS)
han/hangına/kan	: Han, imparator, kağan (KS)
hatun	: Hatun (EZ), hatun/katun (KS)
hoca	: Hoca (EZ)
ınak	: İnanılan, güvenilen kişi (EZ)
içegi	: Hekim (EZ)
içgi	: Küçüklerin büyüklere hitap ettikleri zaman söyledikleri kelime (Kİ)
idi	: Sahip (EZ)
irdem iyesi	: Fenmen, fen bilen (EZ)
iren	: Erler (G)
irkek	: Erkek (EZ), erkek (Kİ)
işçi	: İşçi (KS)
kam	: Süt nine, daya (EZ)
kam	: Hekim (Kİ)
kara	: Kul, köle (EZ)
karavaş	: Cariye (EZ)
kâvur	: Gâvur (EZ)
kazaguç	: Atı durduran kimsenin ismi (?) (Kİ)
kelin	: Gelin (EZ)
kesük	: Harem ağası, tavaşi (Kİ)
keşiş	: Rahip, papaz (EZ)
kırnak	: Cariye (EZ), kırmak (G)
kız	: Kız (EZ)
kişi	: Adam, insan (Kİ)
kocataş	: Bir efendinin iki kölesi ki yekdiğerlerine hacetaş derler (Kİ)
koldaş	: Arkadaş, yoldaş (G)
koma	: Ortak, cariye (EZ)
konak/konuk	: Konuk, misafir (EZ)
konş	: Komşu (EZ), kongşı (G), konşı/konşu (KS)
korluk	: Horlanmış kimse (EZ)
kul	: Kul, köle (EZ)
kulampara	: Oğlancı (EZ)
kulavuz	: Kılavuz (G)
kuma	: Kuma , evli kadının üzerine gelen kadın (İM)
kurtka	: Yaşlı kadın (KS)
küng	: Esire, cariye (KS)
küni	: Bir erkekle nikahsız yaşayan kadın (KS)

kütövçi	: Çoban (KS)
mama	: Yaşlı kadının çağrıldığı esnada söylenen veya söylenilen kelime (Kİ)
müzdür	: İş görüp mukabilinde ücret alan (Kİ)
nöger	: Arkadaş (EZ)
oglan/olan	: Oğlan (EZ) , oylan (Kİ)
ogrı	: Hırsız (G), ogrı/ogur (KS)
ogul/ool	: Oğul (EZ), ovul (Kİ)
oruspi	: Orospu (EZ)
osta/usta	: Usta (KS)
otaçı	: Hekim (EZ)
otçi	: Tabip, doktor (Kİ), oynaş (Kİ)
papas	: Papaz (EZ)
peşeker	: Zanaat sahibi (EZ)
sağtuç	: Zevcin düğününde adamlara hizmet eden, refik (Kİ)
sıkrik	: Haberci (KS)
sulangır	: Gelin kadın, gelincik (?) (EZ)
sultan	: Sultan (EZ)
sunçuk	: Akap, halef (Kİ)
sunkur	: Karakuş, köle adı (EZ)
şerü	: Asker, çeri (EZ)
tapn	: Hizmetçi, yumuşçu (EZ)
tapuçı	: Halim, hizmetçi (Kİ)
tat	: Ekinci, fellah (Kİ)
tayın	: Uygurlar'da din reisi (Kİ)
tecik	: Teciman (EZ)
terzi	: Terzi (İM)
tilmaç/tilmaç/dilmaç	: Dilmaç, tercüman (EZ), tilmaç/tolmaç (KS)
tul	: Dul (EZ)
tusnak	: Rehin, tutu (EZ)
tuşman	: Düşman (EZ)
tutkun/tutsak	: Esir (Kİ)
tutsak	: Tutsak, esir (EZ)
tutsav	: Tutu, rehin (EZ)
tutu	: Rehin (EZ)
ugra/uvru	: Uğru, hırsız (EZ)
uragut	: Kadın (Kİ)
uşak	: Küçük çocuk (Kİ)
uvurgan	: Hırsız, uğru (EZ)
uzan	: Kopuz çalarak türkü söyleyen (Kİ)
yagı	: Düşman (Kİ)
yakyawuk	: Eş, dost, akraba (İM)
yalavaç	: Elçi (Kİ)
yarguçı/yargıcı/yargıcı	: Yargıç, belediye reisi (KS)
yerdeş	: Hemşeri, yerdeş (EZ)
yigit	: Yiğit (EZ)

2.9.4. Tabiatla İlgili İsimler

ada	: Ada (EZ), atov (KS)
akın	: Dalga, sel (EZ)
akmak	: Akın, sel (EZ)
arık	: Irmak (EZ)
ark	: Nehir (Kİ)
asmanı	: Gök (EZ) ?
avlak	: Avlak, ıssız, tenha arazi, çöl, işlenmemiş arazi (KS)
ayaz	: Bulutsuz açık hava (EZ)
buğanak	: Sağnak, şiddetli yağmur (Kİ)
bulun	: Kıpçaklar'da adaya bitişik kara (Kİ)
bulut	: Bulut (EZ)
burçak	: Dolu (Kİ)
burgan	: Kasırga, boran (EZ)
bürkü	: Sıkıntılı ve sıcak hava (Kİ)
çık	: Çiy (Kİ), çık/çih (KS)
çile	: Hafif yağmur (Kİ)
çise	: Çiy, hafif yağmur (Kİ)
depe/tüpe	: Tepe (EZ), töpe (İM), tebe (KS)
depi	: Tipi (kar) (Kİ)
eniş	: İniş, yamaç, vadi (KS)
ırmak/yırmak	: Irmak (EZ)
kar	: 1. Kar 2. Kıpçaklar'da -düz arazi- (Kİ)
kasurğa	: Kasırga (Kİ)
kaş	: Tepenin başı (Kİ)
kayır/kıyır	: Kum tepesi, dalgalı kumdan meydana gelmiş olan tepelikler (EZ)
keriş	: Tepe (Kİ)
kır	: Tepe başı (Kİ)
kırav	: Kırağı (EZ)
kış	: Kış mevsimi (Kİ)
kom	: Dalga (KS)
köl	: Göl (EZ)
kükrek	: Şimşek (EZ)
kütöv	: Otlak, mera (KS)
orman	: Orman (G)
otlak	: Otlak (EZ)
otraş	: Ada (EZ)
otuv	: Toksuba kabilesinde -ada- demekmiş, aynı manada sair kabileler ise <i>atrac</i> kelimesini kullanmışlar. (Kİ)
oyuru	: Dere (Kİ)
ögüz	: Irmak (KS)
örleş	: Tepe (KS)

özen	: Irmak (EZ)
salkun	: Esinti , rüzgar (KS)
say	: Atın boyu kadar derinlikte olmayan su (Kİ)
saz	: Orman (Kİ)
saz	: Bataklık (KS)
señir	: Tepe, siper, kale (Kİ)
sepkün	: Yağmur serpintisi (Kİ)
sirt	: Dağ sırtı, tepe (KS)
şimen/şimgen	: Çimen (EZ), çümen (Kİ)
tag/tav	: Dağ (EZ)
talaz	: Fırtına; dalga (EZ)
tavul	: Fırtına (KS)
teniz	: Deniz (Kİ), tengiz (EZ)
tere	: Dere (EZ)
tiniz/tigiz/tengiz	: Deniz (G)
tipi	: Karlı rüzgar (Kİ)
tornakıy	: Kuzey rüzgarı (KS)
uman tengiz	: Büyük deniz (EZ)
üyük	: Büyük tepe, ayrıca aynı manada baş kelimesi de kullanılmaktadır . (Kİ)
üzen	: 1. Haliç 2. Dere (Kİ)
yaka	: Kıyı su (deniz vb.) (G)
yamgur	: Yağmur (EZ), yagmur (G), yamgur/amgur (KS)
yar	: Nehirlerin dik ve yüksek sahilleri, selin yardığı yer (Kİ)
yarkın	: Şimşek (Kİ)
yaşın	: Yıldırım (Kİ)
yazı	: Sahra, çöl (İM)
yel	: Yel, rüzgar (EZ), yil (G)
yeles	: İnce hafif rüzgar (Kİ)
yıldırım	: Yıldırım (EZ)
yup	: Tepe (EZ)

2.10. İki veya İkiden Fazla İsmın Yanyana Gelerek Bir Kavramı İfade Etmesi

atası karındaşı	: Amca (İM)
atasının kız karındaşı	: Hala (İM)
atsız barmak	: Dördüncü parmak (Kİ)
ayak çanak	: Kapkacak (İM)
barma suluk	: Yol veya seyahat için su kabı (Kİ)
birtük bağı	: Kırık kemiğe bağlanan tahta sargı (İM)
bişi kerpiç	: Kiremit (İM)
bişi top	: Kiremit (İM)
bogday emlü	: Buğday renkli (esmer) (Kİ)

bütür yüzlü	: Ekşi suretli (Kİ)
çakır gözlü	: Mavi gözlü (Kİ)
çalak barmakı	: Serçe parmağı (İM)
çeker börek	: Şekerli börek (Kİ)
çerçe barmak	: Serçe parmağı (Kİ)
çik et	: Pişmemiş et (Kİ)
deve balık	: Dilfin isminde büyük balık (Kİ)
deve kuş	: Deve kuşu (Kİ), teve kuş (EZ)
ılı su	: Sıcak su (Kİ)
ılı su/yılı su	: Ilık su, hamam (EZ)
itla kaz	: Bir çeşit kaz (EZ)
iç ton	: İç donu , urba (EZ)
iç yağı	: İç yağı (İM)
iki bile	: İki yüzlü kılınç (Kİ)
ikin kargası	: Ekin kargası (İM)
ingen teve	: Dişi deve (EZ)
irmeni toprağı	: Ermeni toprağı, bir çeşit toprak (İM)
işke münüzü	
/keçi/keşi münüzü	: “Keçi boynuzu” denen yemiş (EZ)
it çıpçukı	: Serçeye benzeyen, üzüm ve çekirge ile beslenen bir kuş (İM)
kabarçaklı baka	: Kaplumbağa (İM), kaburçaklı baka (Kİ)
kara etmek	: Kara ekmek (Kİ)
kara kurut	: Siyah peynir (Kİ)
karanlı öy	: Karanlık ev (EZ)
kara yovuz	: Kara yağız, esmer (EZ), kara yağız (Kİ)
katiş kara	: Katışık (EZ)
kere jav	: Tere yağ (EZ)
kızılça başlı çıpçuk	: Yund kuşu da denilen küçük bir kuş (İM)
kızılça tırnak	: Gerdanlık; boynunda gerdanlık gibi ayrı bir renk bulunan hayvan (EZ)
kızılça turgay	: Bir nevi kuş (Kİ)
kirtü söz	: Doğru söz (Kİ)
konak tarıg	: Bir cins darı (İM)
kozu kulağı	: Kuzu kulağı (nebat) (Kİ)
kök çüber	: Ucu kırık kılıç (Kİ)
kök yolu	: Hacılar yolu, saman hırsızı yolu (Kİ)
könçekli kedik	: Ayaklarında pelerine benzeyen tüyleri olan bir hayvan (İM)
könçekli kögerçin	: Paçalı güvercin (İM)
köne suvı/köne suvu	: Civa (KS), küne sufi (İM)
kul kutan	: Kul köle takımı (EZ)
kum kuş	: Kuş sürüsü. kuş topluluğu (EZ)
kuş kuyruğu	: Çıban (Kİ)
kut topuklu	
/kutlı topuklu	: Kutlu topuklu, kademli, uğurlu (EZ)
kutsuz topuklu	: Uğursuz ayaklı (EZ)

küçi yeter	: Kadir (EZ)
munat çeker	: Şeker nebati, bir nevi şeker (Kİ)
oklu kirpi	: Oklu kirpi (EZ)
omaca kemiği	: Köprücük kemiği (EZ)
orta barmak	: Bugünkü manasında (Kİ)
ot urnı	: Fırın (EZ)
örkeç yavı	: Deve hörgücünden çıkarılan yağ (EZ)
öşri yir	: Öşür alınan yer (İM)
sağ yağ	: Sadeyağ, yani süttten çıkan yağ (Kİ)
sarı kavun	: Kavun (sarı) (Kİ)
sar taban	: Nilde bulunan iyi cins bir balık (EZ)
saz karnış	: Saz karnışı (EZ)
seniyye tife	: Beş yaşındaki deve (İM)
sermuze etük	
/sirmuze etük	: Kısa çizme (İM)
sıga su	: Duru su, sığ su (EZ)
sovun keyin	: Dağ keçisi, yabani keçi (Kİ)
su taşı	: Su taşı (Kİ)
sükker karnışı	: Şeker karnışı (İM)
süri tüş	: Öğle vakti (EZ)
sürük sırt	: Nil nehri sahilinde olan bir nevi canavardır, hem suda ve hem de karada yaşar (Kİ)
süt şapşakı	: Süt kabı (İM)
şakır köz	: Çakır göz (EZ)
şiş borek	: Hamurdan parça parça yapılan maruf börek (yemek) (Kİ)
tal ağaç	: Ağaç dalı (EZ)
tamak sav	: Obur (EZ)
tan sarısı	: Işık (EZ)
tanuk yüzlü	: Ekşi yüzlü (Kİ)
tar tirlık	: Geçim sıkıntısı (İM)
tatlı karnış	: Tatlı karnış (EZ)
temir bogu	: Demir dövüldükten sonra ondan kalan bakiye (Kİ)
temir boz	: Demir kır, boz (EZ)
temir kalkan	: Demir kalkan (EZ)
temir kazuk	: Kutup yıldızı, demir kazık (EZ), temir kazık (Kİ)
teri kanat	: Yarasa (EZ)
terviye kün	: Arafadan önceki gün (İM)
teşrik küni	: Araplar'ın çölde kurban kestikleri Zilhicce'nin 10, 11, 12 ve 13. günleri (İM)
til kuş	: Bir kuş adı (EZ)
tiri ton	: Kürk (İM)
tişi deve	: Dişi deve (EZ)
togma tilü	: Anadan doğma deli (İM)
tolanak köz	: Göz karangısı (EZ)
tumgı yuk	: Nilüfer yaprağı (EZ)
tutmas il	: Çolak el (İM)

ulu azu	: Büyük dişler (Kİ)
uman tengiz	: Büyük deniz (EZ)
yak iw	: Kilise (İM)
yalan ayak/yalın ayak	: Yalın ayak (EZ)
yaş balçık	: Çamur (EZ)
yaş ot	: Taze ot (EZ)
yazı yer	: Yazı, kır (EZ)
yırtık tutaklu	: Yırtık dudaklı (EZ)
yubunlu bazarı	: Rumlar'ın "yubunlu" nam mahalde kırdaki kurulu panayırları ki kırk gün devam eder (Kİ)
yumak közlü	: Gözü kapalı (Kİ)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KAZAK TÜRKÇESİ'NDE İSİMLER

3.1. Varlıkların Oluşlarına Gre İsimler

3.1.1. Madde İsimleri

abdıra	: Ev eşyası konan büyük sandık
adargı	: Dokuma işinde kullanılan eni bir karış, boyu yarım metre ağaç
adım	: Adım
adırna	: Yayın ok konularak çekilen kayışı
ajar	: 1. Görünüş, marifet 2. Renk, şekil, kalite, tür
akavı	: Pürüz
akcem	: Suyun içinde fazla kalarak halsizleşmiş, pörsümüş nesne
akı	: Yapmış olduğu iş için ödenilen nesne, hak
akşa	: Para
aldaspan	: Eski zamandaki ok atma yarışındaki bir usul
algış	: Alkış
alşı	: Aşığın dik koyulduğunda çukurlu olan tarafı (Karşı tarafına
da	“tayke” denir.)
amal	: Çare, ilaç
anıgı	: Ayrıntı
aran	: Avı yakalamak için yolun üzerine konulan ucu sivri kazıklar, kapının bir çeşidi
arık	: Ark, içinden su akan yer, kanal
arıs	: Arabanın bel ağacının üzerinden konan uzun iki ağaç
arkan	: İp, halat
arkav	: Dokuma işinde uzunlamasına değil, yanlamasına kullanılan ip, argaç
arşın	: Arşın
asık	: Aşık
astar	: Astar
atamay	: Semer
attan	: Alarm
av	: Balık tutacak ağ
avız	: Evin veya başka bir yerin girecek çıkacak yeri, kapak, kapı
ayak	: Ağaçtan yapılan bardak, tabak
aydar	: 1. Bazı kuşların tepesindeki tüyü 2. Belli olması için konulan işaret
aygak	: Şahit, delil, ispat
aygız	: Çizgi, karma karışık çizgiler, leke
ayıp	: Ceza olarak kararlaştırılan mal, ücret
aynaksok	: Kapıyı kapatan sürgü
aytakır	: Yağmur yağdığı zaman su biriken yer
azına	: Kayığın üzerine konan, insan oturacak tahta
bagan	: Direk
bagana	: Direk

bak	: Su ve benzeri sıvı konulan kap
bakanşa	: Küçük payanda
bakır	: 1. Bakırdan yapılmış para 2. Tava 3. Demir veya tenekeden yapılan kova
bakıraş	: Bakraç
balagan	: Yazın üzerini otlarla örterek yapılan baraka
balak	: 1. Atın ayağını bağlamaya mahsus bağın atın ayağına bağlanan yeri 2. Kuşun dizinden aşağı tarafı
balavız	: Petek, arının balını koyduğu yer
baldak	: 1. Aksak ve sakat kimsenin koltuğunun altına koyarak yürürken dayandığı nesne 2. Parmaklara takılan yüzüğün bir çeşidi 3. Kılıç, hançer, kama gibi nesnelerin sapıyla demiri arasına konan metal
balkıması	: Lav
baraban	: Trampet
barak	: Baraka
barımézir	: Elde olan son mülk, en son elinde kalan
barkıt	: Kadife
barşa	: Yüz tarafı sarı altın gibi nesneyle süslenmiş olan kumaş,
simli	kumaş
bas	: Baston veya benzeri şeylerin kalınca olan kısmı
baskur	: Kazak Türkleri'nin çadırlarının içindeki kurdele şeklindeki
bir	nevi süsün adı
baspaldak	: Basamak, merdiven
bastırık	: Ot, sapan vs. yüklenen arabamın üzerinden bağlanan ağaç nesne
batpak	: Çamur, balçık
batpan	: Batman, ağırlık ölçüsü
batsay	: Bir kumaş cinsi
bav	: 1. Bağ, bir şeyi bağlamaya, asmaya yarayan ip 2. Kazak Türkleri'nin çadırın içinde ve dışında kullandığı
özel	ip
bayrak	: Bayrak, tuğ
beder	: Bir şeyin yüzündeki , üzerindeki tırtıl
beldemşe	: Bele bağlanan nesne
beldev	: Kazak Türkleri'nin çadırlarını belinden çevreleyerek bağlamakta kullanılan ip
belen	: Belen, belirti, işaret, tepe
belgi	: Belgi, damga , arma
beren	: 1. Çiçekli ipektan dokunmuş kumaş 2. Keskin kılıç, keskin hançer
besik	: Beşik
beyne	: Görünüş, belgi

bezben	: Katar
bérbi	: Cam veya porselen kesmeye yarayan elmas
bésire	: Birisine ayrılmış olan şey
bétes	: Patiska
béyge/béygi	: Yarışta kazananın aldığı hediye
béz	: Bez
bılcırac	: Suyu çok, iyi işlenmemiş deri ve diğer şeyler
bılğarı	: Fabrikada işlenen, ayakkabı yapılacak deri, meşin
bilezik	: Bilezik
biyda	: Deve ve sığırı burnundan bağlayarak çekmeye yarayan ip
biykasap	: İpek karışımı kumaş
bokşa	: Bohça
bor	: Tebeşir, kara tahtaya yazı yazmak için kullanılan beyaz nesne
borık	: Kireçli toprak
bosaga	: Kapının iki tarafındaki duvar
boy	: Bir nesnenin veya kişinin boyu
bögef	: Engel, set
bögen	: Kayığın iki kaburgasıyla altını birbirine bağlayan ağaç
börene	: Uzun ve kalın kesilmiş olan sırık
bötege/böteke	: Kuşun midesi
böz	: İnce beyaz kumaş
bugak	: İnsanın ve hayvanın boğazının altındaki et
bul	: Kumaş
bulak	: 1. Suyun kaynağı, başı 2. Haberin, bilginin kaynağı
bulğarı	: Fabrikada işlenen, ayakkabı yapılacak deri
bulık	: Yorganın, ayakkabının, mesin vs'nin kenarına dikiş arası sağlam olması için konulan nesne
bulşık	: Pazı eti
bultalak	: Zik zak
burşak	: Kuzu ve oğlakların sırayla bağlandığı ipin ilmiği
but	: 1. 16 kg.'lık ağırlık 2. But
buvın	: Eklem, boğum
buyda	: Deveyi burnundaki delikten bağlayarak göstermeye mahsus ip
buzavşık	: Avılda, köyde elde yapılmış sabundan koparılmış ufak sabun
bülde	: İpekli kumaş
bürkenşi	: Örtü
bürkenşik	: Semaverin ateşini söndürecek kapak
bürtik	: Bir şeyin yüzündeki hafif tırtıl
dabbıl	: Davul, özel aletlerle verilen haber ve ses
dağar	: Tahıl konacak çuval
dagıra	: Davul tokmağı

dak	: İşaret, damga, leke
dar	: Ölüm cezasına mahkum edilenlerin asıldığı ağaç, darağacı
darbaza	: Kapı, büyük dış kapı
daruv	: Em, deva
dastarkan	: Sofra bezi
dat	: Pas
dém	: Yiyeceklerin tadı
déret	: Aptes, taharet
déri	: İlaç
déyekşe	: Arap yazısındaki inceltme işaret
dım	: Sız, rutubet
dilda	: Eski altın para
dildé	: Dilda , eski altın para
dingek	: Direk
diyirmen	: Değirmen
dogalak/dongalak	: Arabanın tekerleği
dokaba	: Kadifenin bir çeşidi
dombıra	: Kazak Türkleri'nin millî müzik aleti
dorba	: Torba
dostagan	: Ağaçtan veya başka şeylerden yapılmış ufak, yuvarlak çanak, bardak
dödege	: Keçe çadırın dışında çepçevre olarak çekilen işlemeli bez
dönbek	: Kesilmiş uzun ve kalın ağaç, sırk
döngelek	: Bileğe veya yuvarlak herhangi başka bir şeye, herhangi bir maksatla giydirilmiş olan bilezik gibi demir vs.
dukaba	: Kadifenin bir çeşidi
duzak	: Tuzak
düre	: Eski zamanda ceza olarak verilen kamçı cezası
düriya	: Kıymetli kumaş çeşidi
dürse	: Ani olarak söylenen söz veya yapılan hareket
elek	: Un, darı, toprak gibi şeyi elemeye gerekli nesne
eli	: Bir parmağın genişliği
eltiri	: Birkaç haftalık kuzunun derisi
em	: Em, ilaç
emşek	: Meme
en	: 1. Damga, işaret 2. Bir şeyin genişliği, eni
endey	: Kesilmemiş, dokunulmamış, dikilmemiş kumaş
enşi	: Babasının, çocuğuna evlendiği zaman mal mülkünden verdiği hisse
esik	: Eşik, kapı
ernev	: Kenar, bir şeyin sınırını meydana getiren çizgi
eskek	: Kayığı yüzdürmek için kullanılan kürek
espe	: Kayığı yüzdürmek için kullanılan kürek
ébdire	: Çeşitli ev eşyalarını koymaya yarayan büyük sandık
ék	: Ak balçık, ak toprak

émiyan	: Para veya ufak tefek şeyler konması gereken kutu
éirektegi	: Sopa
éşekey	: Süs, dekor
étek	: Hadım
garış	: Feza
grygak	: Türkmenler'in millî müzik aleti
ıdıı	: Kap kacak
ım	: İşaret
ıs	: Dumandan peyda olan siyah renk, pislik
ıskat	: Ölü için verilen sadaka
ıskırık	: Islık
ızba	: Sıkı dikilerek yapılan bağ
ilegen	: Leğen
irin	: İrin
irkis	: Hatalı dikişte meydana gelen potluk
is	: 1. İş, hizmet 2. Dikiş
isik	: Şiş, şişkinlik
iskek	: Cımbız
istik	: Ucu sivri çomak, şiş
iyé	: Sahip
iyne	: İğne
iz	: İz
jabagı	: Koyun, deve gibi bazı hayvanların ilkbahardaki kalın, birbirine karışmış tüyleri, yapağı
jabdık	: Lüzumlu malzeme, çanak, çömlek vs.
jabın	: Kuş tüyünün dibindeki sert yeri
jadı	: Devenin üzerine yük yüklenmeden evvel konulan, semer yerine geçen örtü
jagılan	: Lüzumlu eşya konulan sandık gibi nesne
jakpar	: Parça, bölüm
jakşa	: Parantez
jaktav	: Kapının, pencerenin iki tarafındaki dayanaklar
jalakı	: Yapılan bir işin karşılığı olarak alınan para
jalav	: Ufak çaptaki bayrak, sancak
jalbırşak	: Bir yerde sarkmakta, sallanmakta olan şey
jalkayak	: İrin, salya, zar
jaltıl	: Parıltı
janan	: 1. Büyük kâse 2. Gözün nûru
jangırık	: Kesilmekte olan odunun altına konan ağaç
janıma	: Biley taşı
janka	: Ağaca baltayla vurulduğu zaman düşen parça
japa	: Sığırın tezeği
japırak	: Dilim
jara	: Yara

jarakat	: Yara, cerahat
jarmenke/jérmenke	: Sergi, teşhir, fuar
jarna	: 1. Aidat 2. Belli bir şeyin sahibi
jarşı	: Örnekli olarak yapılan örtü
jartas	: Dik kaya, büyük taş
jasav	: Çeyiz
jastık	: Yastık
jatak	: Yatak, yatak odası
jav	: Düşman
javır	: Çok binmenin neticesinde, hayvanın sırtında meydana gelen yara
jaya	: Büyük baş hayvanın kalça kemiğinin üstündeki et
jebe	: Düşman yoluna konulan dikenli demir barikat
jegi	: Yüzde çıkan yara
jelbav	: Rüzgar çıktığı zaman çadırın tepesini, çatısını bağlamaya yarayan ip
jelgöz	: Çadırın duvar ağacının deliği
jelek	: Saçak
jelim	: Tutkal
jelin	: Hayvanların memesi
jelkem	: Yelken
jetek	: 1. Yedek 2. Arabanın aksamı
jéşik	: Ağaçtan yapılan ve malzeme konulan kutu
jilbıskı	: 1. Yeni, yakında doğmuş olan hayvan yavrusunun eti 2. Tatsız, tuzsuz şeyler
jım	: İz, av hayvanının izi, yolu
jırım	: Kolana veya eğere bağlanan parça, kısım
jibek	: İpek
jip	: İp, halat
jol	: 1. Yol 2. Kelimenin yanma veya basma şeklinde kağıt üzerine izi
düşen	
jonka	: Ağaca baltayla vurulduğu zaman düşen parçalar
josa	: Çizgi çizgi, boy boy, dilim dilim
jospar	: Plan
jörgek	: Beşiğe yatırılan çocuğun altına konan yatak
jukana	: Kalıntı, kalın belirli bir şey
julduz	: Beş köşeli şekil
julın	: İlik
jurın	: Parça parça, yırtık yırtık olan şey
juvaldız	: Çuvaldız
jük	: 1. Yük 2. Alet edevat, cihaz

jülde	: Hediye, herhangi bir yarış ve müsabaka için ayrılan hediye, kupa
jün	: Yün
jüzi	: Yüzey
jüzik	: Yüzük
kabat	: Dış, kabuk
kabık	: Kabuk
kada	: Bir şey asmak veya bağlamak için dibini kazarak yere çakılmış olan direk
kadak	: 1.200 gr. ağırlığındaki bir ağırlık ölçüsü birimi, 2, 409.051 gr'dan ibaret eski bir ağırlık ölçüsü birimi
kadam	: Adım
kaganak	: Hayvanın doğumundan evvel gelen su
kagaz	: 1. Kağıt 2. Mektup
kak	: 1. Yağmur suyunun birikintisi 2. Kir, leke
kakırık	: Balgam, tükürük
kalak	: Kaşık
kalam	: Ucuna kalem takılan, kalem sap
kalbur	: Kalbur, teneke kutu
kalı	: Halı
kalıp	: Kalıp
kalja	: Doğum yapan hanım için özel olarak kesilen hayvan eti
kalkan	: Kalkan
kalta	: Ufak tefek eşya konulan torba
kaltkı	: Oltanın ucuna bağlanan ağırlık
kam	: Hareket
kampa	: Sarı altın süsü verilen ve gümüş taklidi iple dokunan kumaş çeşidi
kamşat (terisi)	: Vizon (kürk)
kamşı	: Kamçı
kanal	: Kanal (hat, yol)
kanar	: Çuval
kanat	: 1. Kanat 2. Kenar, bir taraf 3. Obanın kafesine konulan bez
kandavır	: Vücuttan kan almak için kullanılan şırınga
kanıltır	: Teneke, ince metal
kanjar	: Hançer
kap	: Geniş çuval
kapsık	: 1. Cüzdan 2. Birşey koymak için kullanılan ufak çuval
kara	: Bir şeyin gölgesi
karajat	: Para, akçe, mali durum
karakus	: Kafa kemiğinin bir parçası

kargı	: Tasma, boyunluk
karındaş	: Kurşun kalem
karıs	: Karış
kasan	: Sert deri
kasık	: Kaşık
kaska	: Hayvanın alnındaki beyaz tüy
kaşav	: Matkap
katar	: 1. Katar, dizi, sıra 2. Grup, topluluk 3. Akran, denk 4. Birkaç kat birden
katpar	: 1. Kat 2. Köşe, kenar
kavga	: Kuyudan su çekmeye yarayan kap, kova
kavırsın	: Kuş tüyünün sap tarafı
kayıp	: 1. Kayık 2. Makinanın alt mekiği
kayıs	: Kayış
kayla	: Kazma
kaynar	: Pınar, kaynak
kayrak	: Biley taşı
kayşı	: Makas
kazan	: Kazan
kazık	: 1. Kazık , ucu sivri ağaç 2. Direk, dayanak
kebece	: Ağaçtan yapılmış çeşitli ufak tefek şeyler konan sandık
kelbet	: Yüz, gösteriş, şekil
keldek	: Ağaçtan kurutulmuş yapılan çomak
kelep	: Çile (yün vs.)
keli	: Havan, buğday ve darı gibi taneli yiyeceklerin içine koyularak dövüldüğü ve kabuğundan temizlendiği ağaçtan yapılan kap
kelsap	: Kilo
keme	: Gemi
kemes	: İçi geniş kap
ken	: Yeraltı kaynakları
kenep	: Dokunmamış kumaş
kepe	: 1. Küçük ev 2. Tezeğin bir çeşidi
kepser	: Bir şeyi süzmek için kullanılan delikli büyük kepçe
kerayıl	: Hayvanın semerini çeken yardımcı kolan
kerege	: Çadırın yan tarafı, ağaçtan yapılan portatif yan duvar
kernay	: 1. Ney 2. Soba borusu
kersen	: Kap
kerte	: Direk, direk için kullanılan ağaç

kerteş	: Kayanın basık gibi görünen yeri
kervet	: Yatak, somyalı yatak
kese	: Çay içilebilen fincan
kesek	: Tuğla, kerpiç
kespek	: Ağaçtan veya demirden yapılan iki tarafı geniş kap
keste	: 1. Kumaşın üzerine yapılan işleme, nakış 2. İşlem
keygiz	: Kiyiz, keçe
keyip	: Kılık kıyafet, görünüş, biçim, tür
kez	: 1. Metreden biraz kısa ölçü birimi 2. Yay okunun bir parçası
kezdeme	: Kumaş
kéris	: İpekli kumaş
kétep	: Eskiden tek hörgüçlü develere yük yüklemek için konulan ağaç eğer
kévsar	: Kıymetli, pahalı eşya
kıbdıy	: Malzeme konan ufak kutu
kıjım	: Yünden veya ipektan dokunmuş tüylü kumaş
kıjır	: Derideki pürüz
kın	: Kın
kınap	: Kılıç, bıçak vs'nin kılıfı olarak deriden dikilen şey
kırav	: Kırağı
kış	: Kiremit
kıy	: Koyun ve keçinin gübresinden oluşan tezek
kıyık	: Bir şeyin ufak bir parçası, kumaştan kalan küçük parça
kıykım	: Kırpıntı, parça, kesilmiş ufak parça
kilem	: Halı
kilt	: Kilit
kir	: 1. Kir, pislik 2. Kantar, terazi, ölçü
kirep	: Direk, bir şeyin altına konulan destek
kirpiş	: Kerpiç, tuğla
kise	: Gümüşlü, bakırlı, süslü çantası olan kemer
kisen	: Ele ve ayağa takılan zincir, kelepçe
kiyiz	: Keçe
kobız	: Kopuz
kokım	: Kırıntı, parça
kokırsık	: Eski püskü eşyalar
kokıs	: Eski, lüzumsuz eşya
koksık	: Eski püskü eşyalar
kolamta	: Ateşin söndükten sonraki sıcak külü, köz
kom	: 1. Devenin hörgücündeki yağ 2. Deveye yük yüklemek için arkasına sarılan örtü
konırav	: Çan
konış	: Konç, ayağa giyilen şeylerin koncu
koramsak	: Ok konulan torba

korap	: Kartondan veya tahtadan yapılan kutu
korda	: Geometride çemberin teğetinden geçen düz çizgi
korım	: Dağlı, tepeli yerlerde bulunan taş yığını
korjin	: Heybe
korsav	: 1. Arabanın tekerleğinin dışındaki yuvarlak demir 2. Esirlerin ellerine ve ayaklarına vurulan zincir 3. Çerçeve
korşav	: Ağaçtan, demirden, kamıştan, toprak ve başka herhangi bir şeyden yapılan siper, duvar
kos	: 1. Vakitça, geçici olarak içinde oturmak için, kamıştan, keçeden, branda bezinden yapılan çardak 2. Ekin ekmeye giden kimselerin malzemesi, yatak yeri
kotır	: Adamın veya hayvanın derisi üzerinde oluşan yara
koya	: Kuşun midesinde yediği yemekten sonra hazmedilmeyen yün vs. gibi nesnelere
koza	: Koza
köbe	: Tırnakların etrafındaki et
köbik	: 1. Köpük 2. Hayvanların ağızından çıkan köpük
kögen	: 1. Koyun, kuzu, keçi, oğlakları boynundan bağlamak için özel olarak yapılan ip 2. Dizgin
kök	: Çadırın ağaçlarını birbirine bağlayan kayış
köldenen	: Bir şeyin eni, en
kölem	: Bir şeyin büyüklüğü, genişliği
kölenke	: 1. Gölge 2. Bir şeyin şekli, sureti 3. Gölge, şemsiye
kölik	: Vasıta, binilecek at, deve veya uçak, araba
kömbe	: 1. Tahıl, meyve gibi şeylerin konulduğu küp veya kap 2. Belli çizgi, at yarışlarında atın gelip geçmesi gereken çizgi
kön	: 1. Büyük baş hayvan derisinden yapılan iyi işlenmemiş deri 2. Hayvan pisliği (koyun, keçi gibi) 3. Davar veya hayvanların kışlağı
könek	: Deriden yapılmış, içine kısırak sütü sağılan kap
köpir	: Köprü
körük	: Körük
körjer	: Ufak tefek . ıvır zıvır
körpe	: 1. Yorgan 2. Pamuk kap
köş	: Göç
köze	: 1. Su koymak için metalden ve topraktan yapılan kap 2. Saksı
közildirik	: Gözlük
közir	: Koz

kubır	: Boru
kulak	: Mezar ve diğer yapıların yükseltilerek yapılan köşesi
kulaş	: Kulaç
kulık	: Kulak akıntısı
kulıp	: Kulp
kum	: Kum
kumalak	: Koyunun, devenin, keçinin gübresi
kuman	: İbrik, yıkanmak için, abdest almak için kullanılan kap
kumgan	: İbrik, yıkanmak için, abdest almak için kullanılan kap
kumıra	: Şişe, camdan, metalden veya kumdan yapılan kap
kundak	: 1. Kundak 2. Tüfeğin omuza dayanılan art tarafı, dipçik
kurak	: 1. Parçalardan dikilmiş olan yorgan ve benzeri şeyler 2. Henüz olmamış, daha yeni çıkmakta olan kamış
kurultay	: Kurultay
kursav	: 1. Arabanın tekerleğinin dışındaki yuvarlak demir 2. Esirlerin ellerine ve ayaklarına vurulan zincir 3. Çerçeve
kuşır	: Fitre
kutı	: Kutu, kap
kuvık	: Sidik torbası
kuyka	: Hayvanın ütölmüş baş ve ayak derileri
kuyruk	: 1. Kuyruk, hayvanların arka tarafındaki uzun kuyruğu 2. İnsan ve hayvanların art tarafı 3. Gemi, uçak vs'nin de arka tarafı
kübi	: Ayran ve boza gibi şeyler konulan ağaç kap
kül	: Kül
külte	: Kıl
kümbez	: Kümbet, minare
küménjik	: Para cüzdanı
kürek	: Kürek
kürtik	: Rüzgarın bir yere yığıldığı kar
kürzi	: Gürz, ağır top
küs	: İnsan vücudunda, uzun zaman birikmiş kir tabakası
küye	: İs, duman
küyek	: Koyunun mevsimsiz çiftleşmesini önlemek için koçun beline bağlanan keçe
küyme	: Üzeri kapalı, süslü araba
muz	: Buz
nasıbay	: Enfiye
nava	: 1. Hayvanlara su ve yem vermek için ağaçtan yapılan uzun su ve yem kabı 2. Suyu bir yerden diğer yere nakletmekte kullanılan ark
nesep	: İdrar
neş	: Nağmesine uygun nota
nezir	: Mönü

ojav	: Kepçe
ok	: Ok
oka	: Sırma, gümüşle, altınla işleme
okıs	: Kaba, yakışsız hareket
okşantay	: Ok-barut konulan çanta
oktav	: Oklava
olja	: Ganimet
omaka	: Ayrıldıkları yere kendilerinden sonra gelenleri haberdar etmek için toprağı yığarak bırakılan işaret
oram	: Boğum, paket
orın	: Yer
oşak	: Ocağ
ot	: Aydınlatacak şeyler
otav	: Otağ, yeni evlenen gençlerin kendi başına çile olarak ayrı çıkarak ev kurmaları
otın	: Odun
oymak	: Yüksük
ökşe	: Ökçe
öksik	: Özlem, üzüntü
ölekse	: Ölen kimsenin veya hayvanın gömülmemiş cesedi
ön	: Renk, gösteriş, kıyafet
özek	: Yaranın ortasındaki iliğe benzeyen şey
parşa	: Parça
ruv	: Boy, kabile
saba	: Yılkı derisinden tüyleri kazılarak, özel işlem gördükten sonra kırmızı veya ayran konulmak için hazırlanan kap
sabalak	: Uzun ve karma karışık olmuş yün ve saç
saban	: 1. Ekinin sap tarafı, saman 2. Saban
sabın	: Sabun
sadak	: Sadak, yay
safıyan	: Ayakkabı yapılan işlenmiş derinin bir çeşidi
sagım	: Işık, akis
sagız	: 1. Sakız 2. Kavşuk
sagnak	: Çadırın yanlarının baş tarafındaki ağaçlar
sakar	: Bazı acı bitkilerin kökünden özel usullerle hazırlanan sabun tozu
sakıyna	: 1. Yüzük 2. Kılıcın veya hançerin elle tutulan yerinin alt tarafındaki yuvarlak demir
sakpan	: 1. Sapan 2. Çobanların ve çiftçilerin kuşları ürkütmek için kullandığı sert ses çıkaran alet
saman	: Saman
san	: Sayı

sandık	: Sandık, bavul
sangırık	: Kuşun pıslığı
sap	: Sap, bıçağın, baltanın sapı gibi
sarın	: Duyulan ses
satı	: Basamak, merdiven
savıt	: Çeşitli şeyler koymaya yarayan kap
savkat	: Hediye, sağlığını bildirmek için yollanan hatıra
saygak	: 1. Mezarın başına dikilen tek ağaç, çomak 2. Çomak, silah
saz	: Saz
sekpil	: Çil
sere	: Ölçü
serek	: Mezarın dört tarafına konulan taş
serenke	: Kibrit
serppe/serippe	: 1. Tüfeğin tetiği, kendi kendine otomatik hareket eden alet 2. Kapının veya başka herhangi bir şeyin açılıp-kapanmasını sağlayan itici alet
seyf	: Çelik kasa
séki	: Ev eşyası, divan ve diğer mobilyalar
séten	: Saten, kumaş çeşidi
sévle	: Aydınlik, nur, ışık
sévlet	: Kılık kıyafet, gösteriş, güzellik
sıkptı	: Kıyafet, gösteriş
sılak	: Sıva
sılbı	: Yağmurla karışık kar
sım	: Sim, tel
sımbat	: Gösteriş, kılık kıyafet
sırga	: Küpe
sırık	: Sırık
sırnay	: Nefesli müzik aleti
sıysa	: Bir cins parlak kumaş
sıyık	: Kılık kıyafet
sıya	: Mürekkep
sız	: Nem, rutubet
sızat	: Çatlak, belirsiz çizgi
sidik	: Sidik
silekey	: Salya
sirge	: Buzag ve ondan bir yaş büyük dananın emmemesi için burnuna yerleştirilen sivri çomak
siri	: 1. Tütüne tutularak kurutulmuş ve işlenmiş olan deri 2. Kösele
sirinke	: Kibrit
sirke	: 1. Bitin yumurtası 2. Sirke

sirne	: 1. Bitki sapında veya hayvanların kemiklerinin içinde bulunana öz, ilik 2. Toplanarak, gurup halinde yemek için kesilen hayvan eti
sobık	: Darının baş yaracağı yer
soka	: Saban
sokpa	: Elle çamurdan yapılan kerpiç
sokta	: Yığılan ve toplanan ken veya başka birşey
som	: Para
sora	: Gözden çıkan yaş, göz yaşı
soyl	: Birisini vurmaya mahsus çomak
söre	: Çanak, çömlek veya başka herhangi bir şey konan ranza
sumkay	: Herif
sümbe/sümbi	: Eski tip tüfeklerin içini temizlemek için kullanılan demir çubuk
süme	: Süt bezi
süngi	: 1. Süngü, uç tarafı sivri demir 2. Parçalar halinde buz 3. Toz, toprak, isten müteşekkil duman
sür	: Tuzlanarak kurutulan et
süren	: 1. Siren, yüksek ses 2. Renk, gösteriş
sürgi	: Rende, tahtanın yüzünü düzeltmeye yarayan alet
sürik	: Yumuşak ve en iyi kalite işlenmiş deri
sürlem	: Hayvana daha iyi gelmesi için uzun müddet muhafaza edildikten sonra verilen yem
süyem	: Ölçü, parmakla yapılan ölçü
süyemel	: Direk, destek, dayanak
süymen	: Sert nesnelere parçalamaya yarayan demir
süyrik	: Kamışın veya sulak yerde yetişen bitkilerin tatlı beyaz damarı
şabadan/şamadan	: Çanta, ufak bavul
şabak	: At arabası tekerleğinin poyrası ile birleştirilmesi için kullanılan ince dikey tahta parçası
şabala	: Kazanda et kaynarken eti süzerek almakta kullanılan özel süzgeç
şabık	: Bağ-bahçelerde yapılan çapa işlemi
şabır	: Ufak tefek, küçük şeyler
şadıra	: Çarşaf
şagıl	: Çakıl, çakıl taşı
şajırkoy	: İşkembenin dışını kaplayan ince zar ve yağ
şakşa	: Hayvanın boynuzundan yapılan enfiye kutusu
şalaş	: Ağaç budağı veya samanla örtülen baraka
şam	: Lamba, ışık
şamdal	: Şamdan
şan	: Toz

šana	: Kar üzerinde kaydırılarak yürütülen, üzerinde yük taşınabilen nesne
şanak	: Kopuz, dombıra gibi müzik aletlerinin uzunca olan dip tarafı
şanaş	: Keçi derisinden yapılan içine ayran, kımız vs. konulan tulum
şandır	: Etin sinir karışık olan kısmı
şangı	: Kayak
şapak	: Güneşin doğuşu veya batışındaki kızılık
şapaşot	: Keser
şappa	: 1. Tüfeğin tetiği 2. Cep çakısı
şar	: Eskiden Çarlık Rusya zamanında rey pusulası olarak kullanılan taş
şara	: Ağaçtan yapılmış büyük kap
şarana	: Yeni doğmuş olan insan ve hayvan yavrusu üzerindeki yapışkan nesne
şarbak	: İnce söğüt ağacından ve benzerinden yapılan korgan
şarşı	: Kare
şatır	: 1. Bez ve kumaştan yapılan çadır 2. Evin tepesi, dam
şayka	: Demirden veya ağaçtan yapılmış su taşımaya mahsus kap
şaynek/şeynek	: Çaydanlık
şege	: Çivi, iki şeyi birbirine tutturmak için çakılan ucu sivri nesne
şegren/şegiren	: 1. Keçi, koyun ve yıldı derisinden yapılan ince deri 2. Kalınca bir kumaş çeşidi
şel	: İnce yağlı zar
şelek	: Sıvı şeyler konulmak için ağaçtan yapılan kap
şenber	: Çember, bir şeyin dışından tutturulan demir
şengil	: Çengel
şep	: Bir şeyi geçirmemek için yapılan engel
şettegi	: Sopa
şeykizat	: Ham madde
şévgim	: Çaydanlık
şıgırık	: Kuyudan su çekmek için kullanılan alet, hayvanı döndüren ağaç, zincir, halka vs.
şıgırık	: Mekik
şıgırşık	: Halka, demirden halka
şıjik	: Etin yağının kavrularak yağı çıkarıldıktan sonra artakalan kısmı
şılapşın	: Leğen, çamaşır yıkanan kap
şingir	: Zincir
şıra	: Çıra
şıragdan	: Elde yapılma lamba, yağın içine uzunca ipe benzeyen bir nesne koyduktan sonra bardak vs'de yakılan ışık
şırmavıt	: Çeşitli desenlerle dikilmiş olan süs eşyası

şırpı	: Kibrit
şıt	: Basma veya daha kalitesiz kumaş
şilter	: Dantel
şiykan	: Sivilce, büyükçe sivilce
şiyşa	: Gaz lambasının üst tarafındaki cam
şiyır	: Basılan iz
şogıl	: Bir yere toplanan gurup
şok	: Yanan şeyin sönmemiş kıpkırmızı koru
şokpar	: Çomak, baş tarafı kalın ve yuvarlak, sapı sağlam sopa. Eski zaman savaşçıların kullandığı silah
şolpı	: Eskiden süs için saça dizilerek takılan gümüş paralar
şom	: Devenin üzerine yük yüklemeyen evvel, yükün deve sırtını yaralamaması için konan nesne
şongal	: Nehir dibinden su kenarına akmış taşların büyüğü
şor	: Vücutta peyda olan şişkinlik, sertlik
şormak	: Ağaç vücudunda bulunan şişkinlik vs.
şot	: 1. Keser 2. Dört köşe olarak yapılan ve ortasındaki ince telleri taşlar geçirilen hesap aleti
şögen	: Bir çeşit tencere
şölmek	: 1. Dikiş makinasının ipi saran yeri 2. İçine soğuk içecek konulan kap, şişe
şömiş	: Kepçe, büyük kaşığa benzeyen nesne
şötke	: Fırça
şuga	: Çeşitli renklere boyanan yünden dokunmuş yumuşak kumaş
şuvda	: Devenin boyun ve bacaklarında bulunan uzun tüy, paça
şuvmak	: Yumak, paket, dizi
şüberek	: Kumaş
şükeyt	: Koyun ve yabanî koyunun "kulja" aşık kemiklerinin ufakları
şümek	: 1. Musluk 2. Beşikte bebeğin pisliğinin dolduğu kap
şürippe	: Tüfeğin tetiği
şüyke	: Yün, yumak
taba	: Tava
tabak	: Tabak
tabaldırık	: Eşik
taban	: Tank, traktör vs'nin toprağı sürerken yere değen kısmı
tabıt	: Tabut
tagat	: Tabak
taka	: Ökçe
takat	: Tabak
takpak	: Kalabalık önünde ezberle söylenen şiir ve benzeri güzel şeyler
talap	: Eskiden alan ölçmek için kullanılan usul
taldar	: Elyaf

talıs	: Ayakkabıcının, ayakkabı dikmek için gerekli aletlerini koyduğu deriden yapılmış torba
talkı	: İyi işlenmemiş olan deriyi daha iyi bir hale getirmek için kullanılan ağaçtan yapılmış bir alet
tam	: 1. Kabir, mezar 2. Elle yapılmış kerpiçten örülen duvar
tambır	: 1. Üzeri "kümbez" biçiminde yapılan ev 2. Kumaş üzerine işleme yapmanın, dokumanın bir türü
tamızık	: Ateşi tutuşturmakta kullanılan çıra
tan	: Tan
tanba	: Tamga
tanday	: Bir şeyin üzerindeki çizgi
tangış	: 1. Kazak Türkleri'nin keçeden çadırının duvarını teşkil eden "kerege"lerin başını biriktirerek bağlamak için özel dokunan nesne 2. Bebeği beşiğe bağlarken elinin ayağının üzerinden geçirilen bağ
tandır	: Tandır
tap	: 1. Bir şeyin diğer bir şey üzerinde kalan izi 2. Sönmeye yüz tutan ateşin külünün sıcaklığı
tarak	: Tarak
tarantas	: Dört tekerlekli çoğunlukla üzeri kapalı bir araba çeşidi
tarazi	: Terazî
tarmak	: Bir şeyin bölümü, dağılışı
tas	: Taş
taspa	: İşlenmiş, tüysüz deriden dilimlenmiş kayış
tay	: Büyük ve ağır yük, paket
tayak	: 1. Dayak 2. Baston
tayteri	: İnsanın oturunca altına koyması ve üzerine oturması için hazırlanan deri ?
özel	
teben	: Yorgan iğnesi
tegene	: Ağaçtan, demirden, teneke veya camdan yapılan büyük tencere
tegersik	: Arabanın tekerleği
tegevrin	: Kuşun tırnağının dışındaki sert tabaka
tekemet	: Keçinin üzerinin yeni işlenmiş hali
terme	: Süslenerek dokunan kilim
tez	: Çadır aksamı olan "uvık", "kerege" ağaçlarını dümdüz haline getiren tezgah
tezek	: Tezek
tekpışek	: Süslü olarak keçeden yapılan heybe
telegey	: Büyük ve her tarafı kaplayan su, okyanus
temir	: Demir
ten	: Ağır yük, ağır paket
tenbil	: Çil, alacalı noktalar

tenge	: Para
tepki	: Ayakla vurulan darbe
ter	: Ter
tereze	: Pencere
teri	: Deri
tetik	: Tetik
térte	: Arabanın at ve öküz bağlanan ön tarafındaki ağacı
téyteri	: İnsanın oturunca altına koyması ve üzerinde oturması için özel hazırlanan deri
tığın	: Tıkaç, şişenin, herhangi bir şeyin ağzını tıkayan nesne
tıgırık	: 1. Hayvanın burnunu delerek ip geçirirken burnunu yırtmaması için beraber geçirilen deri kılıf 2. Yuvarlak boynuzdan yapılan nesne
tımır	: Muska
tınba	: Sıvı şeyin dibine inen, dibinde kalan kalıntısı, tortu
tırma	: Tırmık
tırtık	: Yaranın izi
til	: Savaş sırasında düşmandan alınan haber
tilersek	: Hayvanın arka bacağının büküldüğü yer
tirek	: Direk, dayanak, güven
tis	: Aletin dişleri üzerindeki girinti, çıkıntılar
tiyek	: 1. Sazın tilinin altına konulan ve onu biraz yüksek tutmasını sağlayan nesne 2. Tetik 3. Kapının veya benzeri şeylerin kilitlenmesine yarayan nesne
tiyın	: Ufak para
tiyirmen	: Değirmen
toga	: Toka, kolanın, kemerin ucundaki demir tok
togan	: Ekin, bahçe sulamak için kazılan arkın içinde yapılan engel, suyu durdurma usulü
toganak	: Büyük parçalar halinde bağlanmış yük, eşya
tokbak/tokpak	: Tokmak
tomaga	: Kartalın gözünü kapatması için başına giydirilen, deriden yapılmış nesne
topay	: At, sığır, deve gibi hayvanların aşığı
topırak	: Toprak
tor	: Ağ
torgın	: İnce ipekli kumaş
torsık	: Dumana kanmış, özel olarak işlenmiş deriden yapılan, yolcunun yanında su taşıdığı kap
torsıldak	: Balığın içinde bulunan uzunca ve içi hava dolu ince nesne
torta	: Tereyağını eritince yüzüne çıkan köpük
tostagan	: Ağaçtan veya başka şeylerden yapılmış ufak, yuvarlak çanak, bardak
tot	: Pas, demirin pas tutması

tozan	: Hareket, yürüyüş vs'nin tesiriyle peyda olan toz duman
töbel	: Hayvanın alnında bulunan ufak beyaz nokta
tölem	: Bir şeyin yerine karşılığı olarak verilen nesne
tösek	: Döşek, yatak
töstik	: Hayvanın göğüs kemiğinin üzerindeki yağlı et
tukıl	: Kesilmiş ağacın dip tarafı, bir şeyin kalıntısı
tulup	: Hayvan yavrusunun derisi yüzüldükten sonra içine ot veya hava doldurulmuşu
tuman	: Sis, toz, duman
tumar	: Muska
tumıldırık	: Birisini ısırması için bilhassa köpeğin ağzına giydirilen kafes
tunba	: Sıvı şeyin dibine inen, dibinde kalan kalıntısı, tortu
tundra	: Tundra
turık	: Bir şeyin uzunluk ölçüsü
tusamıs	: Binek hayvanının uzağa gitmemesi için iki ön ayağını bağlamaya mahsus kayış veya ipten yapılan bağ
tusav	: Binek hayvanının uzağa gitmemesi için iki ön ayağını bağlamaya mahsus kayış veya ipten yapılan bağ
tutam	: Tutam
tuv	: Tuğ, bayrak
tuvırlak	: Keçeden çadırın etek tarafına örtülen keçe
tuvlak	: Üzerine oturulmak için kullanılan tüylü hayvan derisi
tuyak	: 1. Hayvanın tırnağı 2. Baş
tuzak	: Tuzak
tübek	: Çocuğu beşiğe yatırınca, pisliğinin etrafa dağılmaması için konulan şey
tübit	: Hayvanların kılının dibinde bulunan yumuşak tüy
tük	: Tüy
tündik	: Keçeden çadırın en üstünde bulunan ve rüzgara göre dumanı ayarlayan keçe parçası
tüp	: Dip
tür	: 1. Tür, görünüş 2. Bir şeyin yüzündeki işleme
türen	: Sabanın yeri tırmıklayan demir ucu
tüs	: Renk, görünüş
tütik	: İnce ve ufak boru
tütün	: Ateşin dumanı
tüyir	: Bir şeyin ufak parçası
türpi	: Törpü
tüyme	: Dügme
tüyrek	: Patates, yerelması gibi kök yumrulu bitkilerin yumruları
ultabar	: Hayvanın karnı ile işkembesi arasındaki uzvu
ultan	: Kösele, ayakkabının tabanı
ultarak	: Ayakkabının içine konan keçe, kalıp

uma	: Erkek hayvanın yumurtası
untak	: Parca, öğütülmüş parçalar
urık	: Tohum
urttam	: Bir içim, ağıza sığacak kadar
uskın	: Kılık kıyafet
ustara	: Ustura
uşık	: Uçuk
utıs	: Kazanınca elde edilen para vs.
uvık	: Keçeden çadırın üst tarafına konulan uzun ağaç
uvıs	: Ölçü, bir avuç
uyık	: Koyu çamur, içine çeken kireçli toprak,
üki	: Puhu kuşunun tüyü
ülde	: Kıymetli ipek
üldirik	: Mutfak eşyalarını koymaya mahsus raf
üpelek	: Kamış ve benzeri bitkilerde bulunan tüy
ürin	: Rüzgarın topladığı şeyler, çöp
üşki	: Burgu, matkap
üstel	: Masa, yemek ve yazı masası
ütile	: Ütü
üyelmen	: Elindeki bütün servetin ve biriktirdiği eşya vs.
yaşma	: Yeşim, bir çeşit taş.
zan	: Kanun, yasa
zat	: 1. Eşya, şey 2. Alemdeki canlı cansız herşey
zembil	: 1. Zembil, örülmüş, dokunmuş torba 2. Ağır şeyleri ya da insanları bir yerden başka yere taşımaya yarayan iki kişilik ağ, torba
zer	: İpekle işlenen nakış
zeren	: Üzeri boyanmış ağaçtan yapılmış tabak ve bardak
zél	: Arapça "z" harfinin adı
zér	: Adamın vücudundan böbrek vasıtasıyla çıkan sıvı
zil	: Ağırlık
zöre	: Pazarda kumaşların satılmak üzere konulduğu tahta, sergi

3.1.1.1. Alet İsimleri

akperen	: Eski zamandaki tüfeğin bir çeşidi
ara	: Testere
aspap	: Malzeme, takım taklavat
atavız	: Kerpeten
aybalta	: Uzun saplı balta gibi, eski zaman savaş silahı
balga	: Çekiç
balta	: Balta
bas	: Balta, bıçak gibi şeylerin kesici yüzü
besatar	: Beşatar, beş tane kurşun atan tüfek

béki	: Çakı, cepte taşınan bıçak
bıtıra	: Av tüfeği, saçma
biz	: Biz, tığ, bir şeyi delerek ip geçirmek için alet
bugav	: Kelepçe
buranda	: Vida
davılımpaz	: Kuşla (kartal vs.) av avlayanların, yanındaki adamın saklanan avları saklandığı yerinden çıkarmak için kullandığı özel alet
déneker	: İki metali birbirine tutturmakta kullanılan nesne
döket	: Büyük ve keskin bıçak
egev	: Eğe
jak	: Yay, eskiden harpte ve avda kullanılan silah
jarak	: Kural, silah
jay	: Yay, eski zaman silahı
jebe	: Yayın oku, silah, cebe
jez	: Kurşun
karavıl	: Tüfeklerin arpacığı, nişan alınan yeri
kesek	: Pencere ve kapıların dış tarafına konulan menteşe
ketpen	: Kazma
kezdik	: Pek büyük olmayan bıçak
kılış	: Kılıç
kırğış	: Bir şeyi kazımaya yarayan alet
kırıktık	: Kırkmak, kesmek için lüzumlu olan alet, makasın bir çeşidi
korgasın	: Tüfek ve tabanca kurşunu
kulak	: 1. Müzik aletlerinin telini geren aracı 2. Bazı şeyleri tutmak ve asmak için yapılan araç 3. Tüfeğin tetiği
kural	: Silah, malzeme
nayza	: Süngü, mızrak
orak	: Orak
organ	: Müzik aleti
sarga	: Eski zamandaki yayın bir çeşidi
sayman	: Malzeme, alet, silah
selebe	: Hançere benzeyen bıçak
sırgı	: Biçilen otu bir yerden ikinci yere taşımak için kullanılan alet
şüyde	: Balta, keser vs. gibi kesici aletlerin dış tarafı
tapanşa	: Tabanca
tese	: Yer kazmakta kullanılan alet
til	: İbre, gösterge
tös	: Örs
urşık	: İp eğirmeye yarayan alet
zenbire	: Silah, ağır top

3.1.1.2. Atla İlgili Kelimeler

alatan	: Atların kıştan semiz çıkanları
argımak	: Atın en iyi cinsi
aşamay	: Çocuğun ilk ata binmeye başladığı zaman kullandığı yer
at	: 1. At, kısırlaştırılmış erkek beygir 2. Binilen veya arabaya koşulan bütün beygirler
atdorba	: Ata yem yedirilen torba, at torbası
at-turman	: Atın eğer takımı
aygır	: Damızlık erkek at
azuv	: Erkek yilkının, devenin kürek dişi ile tilki diş arasındaki uzun tek diş
bavır	: Atın zıplayarak koşması
bedev	: Hızlı koşan at
béyge/béygi	: At yarışı
biyşik	: Arabacının atları veya öküzü sürmek için kullandığı nesne, kamçı (gibi)
bökterinšek	: Atlı kişinin, eğerinin arkasına bağladığı nesnelere
bülkil	: Atın orta hızla gitmesi
daga	: At nalı
dcamper	: Atlara giydirilen göğüslük
delbeşi	: Arabaya koşulan atın delbesini tutarak idare eden kimse
delge	: Arabaya koşulan atı, o tarafa, bu tarafa çevirmek için kullanılan deri ve ip bağ, dizgin
doga	: Arabaya atı koşmak için kullanılan ortadaki ağaç
dom	: Yarışa hazırlanan atın kıvamına gelmesi
doyr	: 16 veya 18 olarak örülen kalın kamçı
dübır	: Atlı kimsenin gelirken veya giderken çıkardığı ses
er	: At eğeri
erindik	: Atın ağzını, alt çenesini bağlayarak çekmek
erşi	: Eğerci
erşik	: Arabaya koşulan hayvanın üzerine konulan ufak semercik
er-tokım	: Eğer takımı
ébzél	: Atın eğer takımı, takım taklavat, koşum
işkilik	: Atın arkasına, eğerin altına konulan yumuşak keçe
jal	: 1. Yele 2. Beygirin yelesinin altındaki yağı ve eti
jalkuyırık	: Yilkının kuyruk ve yelesi
jamandat	: Bir çeşit at hastalığı
jarıs	: At yarışı
jaydak	: Eğersiz at
jelgiş	: Orta hızla iyi giden at
jelkabız	: Çok hızlı koşan at
jelkom	: İki tarafında kalın keçe olan, ortası açık semer
jilkı	: Yilkı

jilkışı	: Yılıklara bakan, yılıkayı güden kimse
jırım	: Kolana veya eğere bağlanan paręa, kısım
jona	: Eğerin, atın arkasına zarar vermemesi için, eğerle atın arkası arasına konulan keçe
jorga	: Yorga at, rahvan yürüyüşlü at
jortak	: Atın orta hızla yürümesi
jortakı	: İyi giden at
juvas	: Binmek için alıŝtırılan uysal at
jügen	: Ağızlık ve dizgisi olan kayıŝtan yapılan ve atın başına getirilen eğer takımlarının bir kısmı
kamıt	: Arabaya koşulan hayvanın boynuna takılan nesne
kanjiga	: Eğerin terkisi
karakaptal	: Büyük baş hayvanlarda bilhassa yılıkda görülen hastalık
kerme	: Germe, at bağlanması için çekilen ip
kırañ	: Rengi beyaza çalan, akçıl (at)
kırşankı	: Yılıkda bulunan hastalık
kısırak	: Kısırak
kosar	: Yedek olarak yanına aldığı at
köde	: Atlardaki siripençe hastalığı (Hastalık isimlerine de yazıldı.)
közoynak	: Atın sığabileceği kadar ufak yer
kula	: Yılık rengi, kuyruk ve yelesi siyah, diğer tarafı hafif kahve rengi
kulan	: Katır gibi yabani yılık
kulınşak	: Yılık yavrusunun sevimliliğini belirtmek için kullanılan isim
kulım-tay	: Kısrağın henüz bir yaşını doldurmamış yavrusu
kunaјın	: Sığır ile yılıkının üç yaşına bastığı çağı
kunan	: İki yaşı bitiren tay
kur	: Yılıkının yakalanmak istendiği zaman kullanılan ifade
kurıp	: Yılıkıyı yakalamak için kullanılan sırik
kuvlık	: İlk defa yavrulayan kısırak
kuyiskan	: Eğerin ileri gitmemesi için kuyruk dibinden döndürülerek iki tarafı eğer bağlanan bağ
küdirgi	: Atlarda görülen şarbon hastalığı
nél	: Nal
nokta	: Yular
sagaldırık	: Atın başından düşmemesi için nokta ve cügeni bağlayan kayış
salt	: Atı arabaya koşmadan tek başına binme (durum bildiren kelimelere de yazıldı) *
sanlak/sandak	: İyi koşan ve sağlam olan at
sartap	: Atın fazla semiz veya fazla zayıf olmaması
saygülik/séygülik	: Hızlı koşan iyi cins at
sévrik	: Henüz tam manasıyla aygır olmamış, aygır namzeti, genç aygır
şabıs	: Atın hızlı yürüyüşü, hızlı koşması
ŝaŝa	: Atın ökçesinin üst tarafındaki uzunca tüyler

şavjay/şévjay	: Atın dizgini ile “şılıbırı” yedeklemeye mahsus kayışın birleştiği yer
şılav	: Atın başındaki “jüenin” alt tarafı
şılıbır	: Atın başındaki “jüenin” ve “noktaya” takılan yedek ip
şider	: Atın öndeki iki ayağı ile arkadaki bir ayağını bağlamak için özel kayış veya ip
şiderlevli	: Ayaklarından bağlanmış at
şokırak	: Değişik hızla yürüyen at
taga	: At nalı
tartpa	: Eğerın üzerinden atın karnından dolaştırılan kolan
tebingi	: Üzenginin üst tarafına, insan bacağıyla atın vücudu arasına konulan, insan bacağına atın terinden koruyan nesne
tekejavmıt	: Türkmenistan’ dan dağılan asil yıldı çeşidi
tekirek	: Atın bir ayarda yürümeden yürüyüşünü bozması
telşe	: Yıldınn kaburgası ile bel kemiğinin arasındaki yağı
terlik	: Ter sinmemesi için atın üzerine örtülen örtü
tokım	: Atın üzerine, eğerın altına konulan, keçe veya başka şeyden yapılmış örtü
tugır	: İşe koşulan at
tulpar	: En hızlı koşan at
turman	: At eğerinin süs aksamı
üyir	: Bir aygırın idaresindeki yıldı topluluğı
üzengi	: Üzengi

3.1.1.3. Giyecek İsimleri

aljapkıs	: Önlük
av	: Şalvarın, pantolonun
ayıl	: Kolan
ayılbas	: Kolan tokası
aymavıt	: Eski zamanda batırlar (savaşçılar)ın giydiğı demirden yapılmış zırh
badana	: Savaşçılarının giydiğı zırh
balak	: Pantolonun paçası
başmak	: 1. Çarık 2. Eskiden yaz aylarında ayağı giyilen hafif ayakkabı
baypak	: 1. Yünden ve keçeden yapılan çorap 2. Mes
bayterek	: Dayanak, güven veren nesne
beldik	: Kemer
belkev	: Belbağı, kemer
beren	: Batırlar’ın giydiğı zırh
beşpet/beşpent	: Kısa kollu yelek

bételke	: Çizme
birkiyer	: Bir tarafa giderken giyecek elbise
biyalay	: Eldiven
borşın	: Kamıştan yapılmış ayakkabı
bökebay	: 1. Yünden dokunmuş boyun atkısı 2. Hanımların yünden dokunan baş örtüsü
börük	: Börk, başa giyilen nesne
bötes	: Tülbent
dabbı	: Beyaz renkli kumaşın bir çeşidi
dalbay	: İnsanın yüzünü rüzgar ve tozdan koruyan özel şapka
dambal	: Don, pantolonun içine giyilen nesne
déke	: Sargı bezi
duvlga	: Tolga, savaşçıların başına giydiği nesne
edik	: Çizme
etek	: Etek
ışkır	: Uçkur
ıştan	: İç çamaşır, don
iş	: Elbisenin iç, astar tarafı
işik	: Hayvan derisinden yapılan kürk
işkiyim	: İç giyim
inyiş	: Gömleğin arkasına konulan astar
iytköylek	: Doğan çocuğa ilk giydirilen, dikişi dışı bakan özel gömlek, zıbın
jagalı	: Yakalı elbise
jagalık	: Yakalık, yaka için lüzumlu şey
jalbagay	: Yazın giyilen hafif şapka
jargak	: Tayın derisinden veya keçi derisinden yapılan elbise
jelek	: Genç hanımların başlarına örttükleri örtü
jelen	: Geniş ve ince pardesü
jen	: Yen, giysinin kolu
jeyde	: Gömlek
kalpak	: Kalpak
kalta	: Elbisenin cebi
kamzol	: Gömleğin dışından giyilen kollu veya kolsuz giysi
kaptama	: Başka elbiselerin dışında giyilecek şekilde dikilen bol giysi
kaptırma	: Hanımların elbisesinin dışından giydiği hafif giysilerine süs olarak takılmak için yapılan nesne
kebenek	: Kepenek, çobanların giydiği aba
kebis	: Ayakkabı
kemer	: Deriden süslenerek yapılan kemer
kepka	: Başa giyilen kap
kevdeşe	: Göğüse giymek için yapılan elbise
kınama	: Beli ince olarak dikilen elbise
kindik	: Bele kuşanılan kemer
kirevke	: 1. Zırh 2. Yüz perdesi

kolkap/kolgap	: Eldiven
köbe	: Eski zamanda baturların giydiği zırh
kökirekşe	: Atlet, fanila, iç gömleği
köylek	: Gömlek
kulak	: Başa giyilen giyisinin kulak üzerine gelen yeri
kulakşın	: Kulağı örten sıcak baş giysisi
külpara	: “Tımak”ın üzerinden giyilen baş giysisi
kündik	: Yaşı gelmiş hanımların başına örttüğü beyaz kumaş
küpi	: İçine koyun veya deve yünü konularak yapılan palto
kürte	: İşlenmiş deriden veya kumaştan yapılan kış elbisesi
önir	: Elbisenin ön tarafları
savıt	: Zırh
sélde	: Sarık
sévkele	: Kazak hanımlarının giydiği çok güzel ve kıymetli taşlarla süslü hanım şapkası
say	: Kazak Türkleri'nin başına giydiği çeşitli şapkalarının tepe tarafındaki parçaları
şabala	: yazın giyilen hafif ayakkabı
şabuv	: Giyisinin etek tarafına konulan ek
şalbar	: Şalvar
şapan	: Ceket
şapanşa	: Ufak ceket
şar	: Çarık
şarayna	: Eskiden kullanılan zırh
şarık	: Çarık
şebelek	: Erkeklerin yazın giydiği hafif ayakkabı
şekpen	: Yünden dokunmuş dış elbise olarak kullanılan kumaş
şenel	: Kısa ve arkasında kemeri olan ceket
şepken	: Yünden dokunmuş dış elbise olarak kullanılan kumaş
şéli	: Şal, hanımların omuz atkısı
şérke	: Çarık
şiydem	: Koyun yapağısından faydalanılarak dikilen kollu ceket
şokay	: Çarık
şokayşa	: Patik
şulgav	: Ayağa çorabın içinden sarılan şey
şulık	: Çeşitli ipten dokunan çorap vs.
şülem	: Başı kurşundan korumak için askerlerin savaşta başına giydiği miğfer
tana	: Gömleklere ve benzeri giysilere takılan parlak düğme
telpek	: Takkenin bir çeşidi
tımak/tumak	: Kazak Türkleri'nin şapkası
ton	: Koyun derisinden yapılan palto gibi ceket
tulıp	: Av hayvanının veya evcil hayvanın derisinden bol olarak dikilen, örtünmek veya giymek için kullanılan giyim
uyık	: Yünden yapılmış kışlık ayakkabı

3.1.1.4. İnsan ve İnsan Vücuduyla İlgili Kelimeler

abdırak	: Ölçüden fazla büyük göz.
acım/écim	: Yaş ilerledikçe insan yüzünde beliren çizgi, kırışık
adam	: Adem, insan
alakan	: Avuç içi, aya,
alkım	: Boğaz, boynun ön tarafı
asatuyak	: Aynı tırnak
askazan	: Mide
avız	: Ağız, insanın ağzı
ayak	: Ayak
aydar	: Çocuğun tam tepesindeki uzun saç
azaboy	: Bütün vücut, vücudun tamamı
azuv	: Azı dişi
bakay	: Ayağın parmakları
bakayşık	: Ayak parmaklarının kemikleri
baltır	: Baldır
barmak	: Parmak
bas	: Baş
başay/başpay	: Ayağın parmakları
bavır	: 1. Ciğer 2. Bağır, insanın ve hayvanın karın tarafı
bedev	: Doğurmayan insan veya hayvan
bel	: Bel
beldeme	: Kalçanın üst tarafı
belşe	: Bedenin orta kısmı
beluvar	: Bedenin kemer bağlanan kısmı
bersene	: Başın alın tarafı
bet	: Bet, yüz
bez	: Bez, bazı maddeleri ayırarak salgı meydana getiren organ
bilek	: Bilek
borbay	: Ayağın dizden yukarı tarafı
böbeşik	: İnsan ve hayvanın boğazındaki küçük dili
bökse	: Kalça
bugak	: Şişman insanların boğazlarının altındaki et
bugana	: Omuz kemiği, omuzun ön tarafındaki köprü kemik
bugaz	: Boğaz
bulavday	: Ağlamaktan kızarak şişmiş göz.
buvıltık	: Vücudun ayak, el ve parmakları
büyen	: Kör bağırsak
büyir	: Böğür
büyreğ	: Böbrek
dene	: İnsan vücudu, ten
dil	: Kalp
düm	: İnsanın belinden aşağı tarafı

düz	: Yüz, insanın yüzü
ense	: Ense
enselik	: Kaş ile alın arası
erin	: Dudak
erindik	: Dudağın yuvarlanarak çıkardığı ses
et	: Kas, insanın kaba eti
ezüv	: Ağzın iki tarafı
évke	: Damağın alt tarafı, boğazın alt kesimi
iren	: İnsanın yüz hatları, rengi, gösterişi
iş	: İnsanın karnı
işek	: Bağırsak
iyek	: Çene
iyik	: Omuzdan itibaren parmak uçlarına kadar olan kısım
jak	: Çene
jan	: 1. Can 2. Ruh 3. İnsan, adam
janbas/jambas	: Kalça kemiği
jas	: 1. Yaş, gözyaşı 2. İnsanın yaşı
jatur	: Anne rahmi (Çocuğun yattığı yer)
javırın/javrın	: Kürek kemiği
javjumar	: Karnın bir tarafı
jelke	: Boynun dış tarafı, ense
jilik	: İçinde yağ olan bacak ve kol kemiği
jilnşik	: Bacak
jon	: Vücudun sırt tarafı
jörgen	: Bağırsak
judrik	: Yumruk
jumar	: Mide
jumırık	: Yumruk
jumırşak	: Mide
jutknışak	: Yutak
jülge	: Damar
jürek	: Yürek
jüyke	: Damar
kabak	: 1. Alın 2. Göz ile kaşın arası
kabırğa	: Kaburga kemiği
kan	: Kan
kanka	: İskelet
karaşık	: Göz karası
karın	: Karnı
karta	: Kalın bağırsak
kas	: Kaş
kelde	: Kelle, baş

kejerge	: Ense
kemik	: Kemik
kenirdek	: Boğaz
kensirik	: Geniz, burun boşluğunun arka kısmı
kertpeş	: Ucu kertilmiş gibi küçük burun
kevde	: 1. Vücut, beden 2. Göğüs, vücudun yukarı tarafı
keviljir	: Geniz
kıl	: Kıl
kıytar	: Şaşı göz
kindik	: Göbek bağı
kirpik	: Kirpik
kitirlek	: Kıkırdak
kol	: İnsanın omuzundan parmaklarına kadar olan organı
kolka	: Şahdamar
koltık	: Koltuk, kolla gövdenin arası
koñ	: Kıç
koyun	: Koyun, göğüsle giysi arası
kökirek	: 1. Göğüs, göğüs kemiği 2. İnsanın kalbi, gönlü
kökjelke	: Ense, sırt
kömekey	: Boğaz, gırtlak
kömey	: Boğaz, gırtlak
köt	: Göt, kıç
köz	: Göz
kulak	: Kulak
kulkın	: Boğaz
kursap	: Kalın bağırsak
kuşak	: Kucak
kuyımşak	: Kuyruk sokumu
kuyka	: İnsanın kafa derisi
küretamır	: Şahdamarı
mañday	: Alın
men	: İnsan vücudunda bulunan ben
moyın	: Boyun
murın	: Burun
nokta	: Hamile kadınların yüzünde oluşan leke
okıra	: Göze inen perde veya ak
omırav	: Göğüs
omırtka	: Omurga
onkay	: Sağ tarafın açık kemiği
ökpe	: Akciğer
öndirşek	: Boğaz
önmen/önben	: Göğüs, belden yukarı kısım
öñeş	: Boğaz
öt	: Öd, safra kesesi

özek	: Yemek borusu
ren	: İnsanın yüz ifadesi
sagak	: Boyun, boğaz kısmı
sagnak	: Boyun, boğaz
saka	: Aşık kemiklerinin en büyüğü
sakal	: Sakal
samay	: Başın kulaktan başlayarak alına kadar olan yeri
san	: Dizden bele kadar olan kısım
savsak	: Parmak
segizköz	: Bel, omurgayla temas eden aşağı tarafındaki kemikler
sekpil/sepkil	: Çil
sıyrak	: Bacağın dizden aşağısı
sübe	: Kaburgaların bele doğru olan tarafı
süyek	: 1. Kemik 2. Ölmüş kimsenin cesedi
şalka	: Sırt
şap	: Karnın aşağı tarafı, aya
şaş	: Saç, insanın saçı
şat	: İki bacağın dip tarafı, karnın ince olduğu yer
şel	: Gözün siyah kısmını çevreleyen beyaz kısım
şemirşek	: Vücudun kemiklerinin arasındaki ve ucundaki yumuşak, eğilen şey, kıkırdak
şengel	: Pençe, avuç içi
şıkşıt	: Kulağın alt tarafı
şınaşak	: Beş parmağın en küçüğü
şıntak	: Dirsek, elin dirseği
şıntaktık	: Koltuğun iki tarafındaki dirsek, dayanılan yer
şıray	: İnsanın görünüşü, yüz hatları
şige	: Aşık kemiğinin yanlama olarak çukur tarafının üste gelecek şekilde durması
şüyde	: İnsanın boynunun üst tarafındaki yağ
taban	: Taban, ayağın alt yüzü
takım	: Baldır
tamday	: Damak
tamır	: İnsanın veya hayvanın kan damarı
tanav	: Burnun deliği
taramıs	: İnsan vücudundaki sinir
targak	: Çilli yüz
tén	: İnsanın vücudu
tırnak	: Tırnak
til	: Dil
tis	: Diş
tize	: Diz
tobık	: Topuk
tolarsak	: Dizden aşağı taraf
topşı	: Omuz

tös	: 1. Döş, göğüs, göğüs kemiği 2. Annenin memesi
tulga	: Tüm vücut, görünüş
tulim	: Ufak çocuğun başının iki tarafına bırakılan saç
tulpat	: Vücut yapısı, görünüşü
tumsık	: Burun tarafı
urşık	: Bacağın bele varan kısmının başı
urt	: Ağızın iki tarafındaki et
uvıs	: Avuç
ülperşek	: Yüreğin, böbreğin etrafındaki ince zar
üşik	: Vücudun üşümüştü, donmuş olan tarafı
üstü	: İnsanın vücudu

3.1.1.5. Kimyevî Madde İsimleri

altın	: Altın
amalist	: Mavi renkli kıymetli taş, amatis taşı
aşuvdas	: Beyaz renkli kimyevî madde
bakır	: Bakır
balavız	: Fitilli lambaların yağı
bilik	: Kalın, som demir
boyav	: Boya
dalap	: Hanımların yüzüne ve dudacağına sürülen kırmızı boya, allık
dür	: Kıymetli taş
enjüv/incüv	
/injuv/ iyncüv	: İnci
jakut	: Yakut, pahalı taş
jambı	: Eskiden çeşitli ağırlıkta biçimlenen gümüş parçası
janarmay	: Makina ve motorları çalıştıran çeşitli yağ
jelik	: Yapışkan, yapıştıran nesne
kalayı	: Kalay, gümüş beyazlığında yumuşak bir maden
kermek	: Bitkinin damarı, boya
kına	: Kına
kola	: Tunç
korgasın	: Kurşun, maden çeşidi
kömbe	: Yer altı zenginliği, maden
kömir	: 1. Kömür, yer altından çıkan maden kömürü 2. Ağaç kömürü
kuriş	: Polat, çelik
kuv	: Ateşi tutuşturmak için kullanılan yakıt
kükirt	: Kükürt
kümis	: Gümüş
ottegi	: Oksijen
sınap	: Cıva
sır	: Sır, boya
sürme	: Sürme

şayın	: Kurşun karışık demir
torka	: İyi cins kıymetli ipek
totıyayın	: Gök rengindeki kimyevî madde
uv	: Zehir
uvıt	: Zehir
yakut	: Çok pahalı taş

3.1.1.6. Yiyecek ve İçecek İsimleri

aluva	: Helva
arak	: Rakı, içki
arak-şarap	: Bütün içkiler, alkollü içkiler
as	: Aş, yemek
as-suv	: Yemek, umumi yemek
aşıktı	: Maya, ekmek mayası vs.
atavkere	: İnsanın ölümden evvel, hayatta son olarak yediği yemek
avkat	: Yemek, gıda, zenginlik
ayran	: Ayran
azık	: Yiyecek, gıda, yemek
azık-tülik	: Gıda olacak şeyler
bal	: Bal
balav	: Pilav
balmuzdak	: Dondurma
bastangı	: Evin büyükleri bir tarafa gidince, genç bayanların toplanarak hazırlayıp yediği yemek
bavırsak	: Lokma, Kazak Türkleri'nin hamurdan yaptıkları, kendilerine has ekmekleri
béliş	: Börek
bılamık	: Bulamaç
botka	: Ekin mahsulünden kaynatılarak yapılan koyu yemek
boza	: Boza
börtpe	: Darı, buğday ve diğer tahıldan yapılmış koyu çorba
dém	: Yemek, aş
duz/tuz	: Tuz
ejegey	: Kurutulmuş peynir
erüvlik	: Bir taraftan göç ederek yakınlara gelenlere, daha evvel burada oturanlar tarafından verilen yemek
et	: Et
irimşik	: Kesilmiş sütün kaynatılması ile elde edilen bir süt ürünü
irkit	: Çökelek yapılmak üzere kaynatılmaya hazırlanan ayran
iyindi	: Sağılan hayvanın son sütü, biraz koyu süt
iyismay	: Güzel kokulu yağ
jayma	: İnce ekmek
jem	: Aş, yemek
jent	: Kazak Türkleri'nin millî yemeklerinin bir çeşidi
jumırtka	: Yumurta

kalaş	: Yuvarlak, ortası çukur olarak pişirilen ekmek
kamır	: Hamur
karma	: Izgarada pişirilen, ekmek veya et, balık vs.
kasan	: Sert ve kurumuş yemek
kaspak	: Çanak çömleğini dibine yapışmış olan yemek artığı
katık	: 1. Yoğurt 2. Çorbanın içine konulan et ve peynir
kaymak	: Kaymak, sütün kaymağı
kazı	: Atın kaburga kısmı ile yağlı etinden yapılan sucuk
kémpiyt	: Meyve karışımı şekerler
kımıran	: Devenin sütünden içmek için ekşitilerek yapılan nesne
kımız	: Kımız, kısrak sütünden yapılan millî içki
kışa	: Hardal
kilegey	: Pişmiş veya pişmemiş sütün üzerindeki kaymak
konagası/konakası	: Misafir için hazırlanan özel yemekler
kor	: Kımızın mayası
koraba	: Maya için kımızın dibinde kalan kısım
koyırtpak	: Yoğurda su koyarak yapılan ayran
köje	: İçine tahıl koyularak yapılan çorba
kömeş	: Kömez, küle gömülerek pişirilen şeyler
körek	: Gıda, aş, yemek
kumşeker	: Toz şeker
kurt	: Sütten yapılan kurutulmuş sert peynir
kuvırdak	: Kavurma
kuymak	: Kaygana
külkömeş	: Küle gömülerek pişirilen ufak ekmek
külşe	: Hemen yoğrulan hamurdan ateşe gömerek pişirilen ekmek
küriş	: Pirinç
mantı	: Manti
may	: Yağ
nan	: Ekmek
nanın	: Hamur ve et ufak ufak kesilerek üzerine et suyu koyulmak suretiyle yapılan yemek çeşidi
nér	: 1. Gıda, aş 2. Vücuda güç, kuvvet veren besinler
palav	: Pilav
rakı (türük aragı)	: Rakı
salat	: Salata
salma	: Etlî hamur çorbası
samsa	: Hamur ve etle yapılan bir yemek çeşidi
sarkıt	: Misafirden, büyük adamlardan arta kalan yemek
savmal	: Kımızın iyi olmamış türü
sibaga	: Özel olarak misafir için yapılan yemek
sıkpa	: Sıkma, elle sıkılarak yapılan “kurt” denilen bir nevi kurutulmuş peynir
sıra	: Şıra, bira

sirke	: 1. Sirke 2. Ekşimiş meyve suyu
soda	: Soda
sogım	: Kış için özel olarak kesilen hayvan ve eti
sorpa	: Çorba, et suyu
susin	: İçecek
suv	: Su
suvsin	: Susamış kimsenin içtiği soğuk nesne
süt	: Süt
süzbe	: Süzülen yoğurt, bir nevi beyaz peynir
şalap	: Suluca ayran
şarap	: Şarap, üzüm suyu
şay/şey	: Çay
şayır/şeyir	: Sakız
şeker	: Şeker
şekildevik/şikildevik	: Çekirdek
şelpek	: İnce hamurun kızgın yağa konarak kızartılması
şerbet	: Şerbet
şılım	: Sigara, tütün
şırın	: Bitkide bulunan güzel tat, bal
şirtıldak	: Yılkı yağı ile tereyağının karışımı
şubat	: Deve sütünden yapılan içecek
şujik	: Sucuk
talgajav	: İdareli yemek
talkan	: Kavrulmuş buğday veya darının öğütülmesiyle elde edilen un
talşık	: Karın doyurmayan, fakat hafif gıda olan yemek
tamak	: Yemek, yenilip içilebilen şeyler
tandır	: Tandır
temeki	: 1. Tütün 2. Sigara
tokaş	: Ekmeğin bir türü
tort	: Tatlı şeylere yağ konularak yapılan bir nevi gıda
toyat	: Kuşa verilen yemek, gıda
turşu	: Turşu
tuşpara	: Hamurun arasına et koyarak suyla kaynatmak suretiyle pişirilen yemek
un	: Un
uvıldırık	: Havyar
uvız	: Yavrulayan hayvanın ilk sütü
uytkı	: Yoğurt ve benzeri yiyecekler için kullanılan maya
üzben	: Hamurdan yapılmış bir çorba çeşidi

3.1.2. Mana İsimleri

ab	: Efsun
abaktı	: Azap, eza, cefa
abay	: Dikkat
abıroy	: Değer, saygı, şan, şeref
abiyır/ébüyir	: 1. Şeref, fayda 2. Namus, ar
adım	: Baht
ajar	: Şeref
acuva	: Dalga geçme, alay, istihza, şaka
agat	: Yanlış, hata
akı	: Hak
akpar	: Malumat, bilgi, haber
algıs	: Minnet, şükran, teşekkür
amal	: 1. Çare, çözüm 2. Taktik
ansar	: Dava (ülkü)
ant	: Ant
aptap	: Sıcak, ısı
ar	: Ar, namus, insanlık
aram	: Pis, haram
arın	: Hız, kapasite, sürat
arız	: Arz, rica, istida, şikayet
arkav	: Sistem, usul
arman	: Arzu, maksat, emel
aruvak	: 1. Ruh, ölen kimsenin ruhu 2. Halkın ar, namusu
arzu	: Arzu
asar	: İmece
asil	: Asıl, esas, gerçek
aşı	: Acı
at	: Ad, nam, şeref, ün
atak	: İsim, nam, ünvan, derece, şeref
aybar/aybat/aybın	: Heybet
aybın	: Arka, dayanak
aydın	: Güç, kuvvet, heybet, açık, belirli
ayıp	: 1. Ayıp, günah 2. Hata, kötülük
aykas	: Mücadele, savaş
ayla	: 1. Çare, çözüm 2. Hile, taktik
aza	: 1. Matem 2. Kaygı
azar	: 1. Eziyet, işkence, zorluk 2. Azar, azarlama

bağıs	: Bağıs
bajıl	: Aniden bir kaç defa tekrar edilen iş
balagat	: Küfür, hakaret
balama	: Bir sözün karşılığı, bir şeyin karşılığı, benzeri
bap	: İlerideki vaziyet, durum
bar	: Var
barımta	: Düşmanlık gayesiyle iki kabilenin, iki gurubun, iki kişinin birbirinin malını aklıkoyması
bata	: Dua, iyi dilek
bay	: Zengin
baybaylam	: Karşı iddia, bu maksatla yapılan gürültü
baygazı	: Yeni elbise için verilen hediye, yardımlaşma
bayız	: Tahammül , sabır
baysal	: Rahatlık, bolluk, ağırbaşlılık
bazına	: Naz
bedel	: Haysiyet, düşünce, kadir, sevimlilik
beles	: Çözümlemesi gereken mesele
bereket	: Bereket
berne /perne	: 1. Hassas duygu, kaygı, keder 2. Timsal, misal
beybit	: Barış, sulh
beyil	: Meyil
beynet	: Azap, meşakkat, zorluk
béseke	: Yarış, iddia, münakaşa, rekabet
béyterek	: Büyük , yüksek derece, itibar
bılık	: Salaklık
bilim	: Bilim, bilgi, ilim
boljal	: Tahmin, düşünce
boljam	: Faraziye
bolmıs	: İçtimai oluşum, yaratılış
bopsa	: Tehdit, göz dağı verme
borış	: Borç
buyımtay/büyımtay	: İstek, arzu, emir
buyırık	: Buyruk, emir
bülik	: Kavga, ani hareket
dabır.	: Gürültü, karma karışık ses
dabıra	: Malum olma
dabıs	: 1. Şöhret, nam, isim 2. Ses, ün
dagdı	: Adet, alışkanlık
dakpirt	: Haber, söylenti, şayia
dank	: Şöhret, isim. şan-şeref, mertebe, derece
darın	: Kabiliyet
darkan/darhan :	: Serbestlik, üzüntüsüz, kaygusuz, geniş ömür
dav	: Dava, kavga, birisinde alacağı olan kimsenin alacağını talep etmesi, itiraz, münakaşa

dava	: Çare,deva
davis	: Ses
day	: Gurup, bölüm, taraf
degdar	: Meşhur, belli, tanınmış
dekbir/dékbir	: Sabır, tahammül, takat
dem	: Nefes
derek	: Haber, bilgi, ispat, delil
des	: Sıra, hak
délel	: İspat, delil
déme	: Sabır, tahammül, takat
dén	: Esas, nüve
déneker	: İnsanlar arasındaki bağ, ilgi
déyek	: Sabır, tahammül, dayanak, esas
dıbis	: Ses, ün
dıgrır	: Eziyet etme, tehlike
dık	: Gönüldeki üzüntü, küskünlük
dırduv	: Boş söz, lüzumsuz konuşma, sohbet
digir	: Baskı, eziyet
dinke	: Güç, ciğer, gayret
diril	: Vücudun tiksinden peydah olan hareket
dit	: Fikir, düşünce
dolbar	: Tahmin, aşağı yukarı
dümpü	: Fitne
dürkin	: Bir kaç defa, devamlı olarak tekrarlanan bir şey
dürsil	: Gürültü, ses
eges	: İddia, münakaşa, anlaşmazlık
ekpin	: Hız, çabukluk
elen	: Dikkatsizlik, dalgınlık
emevrin	: Hal, tavır, görünüş
enbek	: İş, hizmet
ep	: Usul, taktik, uygunluk
ereje	: Usul, esas, şart, tüzük
erevil	: Nümayiş, gösteri
erik	: Erk, yapabilme, şunu bunu yaptıran özellik
erkin	: Boş, serbest
ermek	: Eğlence, vakit geçirmek için bahane
es	: Akıl, us
esesin	: Tâviz
ébijer	: Acele, telaş
ébilet	: Gaflet
éjuva	: Şaka, dalga geçme
éddi	: İmkan, hal, vaziyet
édip	: Pervaz, dikiş dikerken kullanılan usûl
édis	: Taktik, çâre, usul, yol, kurnazlık
élpét	: Kılık, kıyafet, görünüş
én	: Şarkı, saz, melodi

éven	: Ses, melodi
évre	: Neticesiz iş, angarya
évsele	: Vaziyet, durum
hakı	: Hak (sahip olunan hak, hukuk)
ındın	: Nefsî, açgözlülük
ınjirga/unjirga	: Cesaret
ıkpál	: Tesir, bir kimsenin ikinci bir kimseye bir şeyin diğerine yaptığı tesir
ınkıl	: İnilti
ınta	: Arzu, istek
ıntık	: Dilek, arzu, hasret
ıntızar	: Hasret, arzu, dilek
ırık	: Arzu, istek
ırım	: İnanç
ırıs	: Devlet, zenginlik, nasip
ıza	: Sinir, asabiyet
ızbar	: Kin, sinir, kırgınlık
ilkim	: Mümkün, belki, ihtimal
indet	: Dert, bela
iritki	: İkilik, anlaşmazlık
iyba	: Terbiye, namus
ıynasat	: İnsanlık, duygu, namus, utanma
ıjabayı	: Sade, sunî olmayan
ıjad	: Duygu, his, hatıra
ıjadı	: Duygu, his, hatıra
ıjagday	: Vaziyet, durum
ıjala	: Yalan, iftira
ıjalgan	: Yalan
ıjalın	: 1. Kaygı, gam, içteki dert 2. Gayret, güç, kuvvet
ıjalkın	: 1. Kaygı, gam, keder 2. Gayret, güç, kuvvet
ıjamanat	: Hoş olmayan, iyi olmayan haber
ıjamgı	: Camia
ıjan	: Ar, namus
ıjanan	: İyilik, rahatlık
ıjanjal	: Kavga, münakaşa
ıjapa	: Zorluk, eziyet, işkence, mihnet
ıjar	: Engel
ıjara	: Kaygı, gam, hasret
ıjargı	: Tüzük
ıjarıs	: Yarış
ıjarlık	: Buyruk, emir
ıjazık	: Suç, kabahat
ıjazmuş	: Kader, takdir
ıjelev	: Bahane

jeli	: Bağlanma, birlik olma
jelik	: Heveslilik, henüz başını taşa vurmamanın verdiği cesaret
jerdem	: Yardım
jerebe	: Belirsiz, öyle de böyle de olabilecek mesele
jésır	: Cebir, zorluk, eziyet
jéyit	: Ahval, durum
juluv	: Yardım, destek
jıynak	: Yekûn
jiger	: Arzu, istek, talip, güç, cesaret, yeni yetme, soy
jok	: 1. Yok 2. Kaybedilen mal, mülk
jol	: 1. Yol 2. İdeal, baht 3. Adet 4. Kez, defa 5. Hürmet, izzet 6. Ölçü, durum 7. İmkan 8. Emel, arzu
jora	: Adet, örf, usul
joralgı	: Usûle bağlı adet
joramal	: Tahmin, yorum
jorık	: Hücüm, askerî sefer
jortuval	: Sefer, düşmana karşı sefer
josık	: Baht, destek, durum, ehemmiyet
jön	: 1. Doğru, gerçek, hakikat 2. Vaziyet, durum, husus
jöndem	: Yöntem, usûl
jörgem	: Kar, fayda
jumis	: İş
jurnak	: Kalıntı, iz, miras, hatıra
jut	: Mal mülkden ayrılma, yokluk
jük	: 1. Yük 2. Mihnet
jürek	: Düşünce, ruh hali
jüye	: 1. Bir işin usulü 2. Gönül, fikir, sistem
jüyke	: Hal, kuvvet
kabat	: Kez, sefer
kadır	: Kadir, hürmet, saygı
kajır	: Güç, kuvvet, ciğer
kakı	: 1. Hak 2. Mihnet, borç
kaljak	: Latife, şaka
kaljin	: Şaka
kaltkı	: Şüphe, kuşku, sır

kamırık	: Kaygı, üzüntü, keder
kapa	: Üzüntü, pişmanlık
kaper	: Akıl, düşünce
kapı	: Pişmanlık, arzu
kargıs	: Beddua
karım	: Güç, kuvvet
karız	: 1. Borç 2. Ödev, yapılması gereken şey
karızga	: Veresiye
karjı	: Para, pul, durum
karkın	: Güç, kuvvet
karuv	: Güç, kuvvet
kat	: Muhtaçlık, kapılmak
kater	: Tehlike, korkunç
katınas	: İlgi, bağ, alaka
katis	: İlgi, bağ, alaka
kaveset	: Söylenti, haber, dedikodu
kavıp	: Tehlike
kavkar	: Güç, kuvvet, gayret
kavlı	: Karar, anlaşma
kavmet	: Güç, kuvvet, ciğer
kayav	: Dert, düşünce, hasret, kaygı
kaygı	: Üzüntü, hasret, kaygı
kaza	: Ölüm, ecel
kedergi	: Engel, mani, mahzur, ziyan, terslik
kejevil	: Engel, mani
kek	: 1. İntikam, düşmanlık 2. Namus, ar
kele	: Efkarı umumiye tetkiki
keleke	: Alay, gırgır, dalga geçme
kelemej	: Alay, gırgır, dalga geçme
keme	: Daire, idare
ken	: Bol hazine, zenginlik
keñes	: Öğüt, nasihat
kep	: Söz, mesele
ker	: Sinir, heybet
kerek	: Gerek, lüzum
keris	: Kavga, anlaşmazlık
kerkil	: Ağız kavgası, münakaşa
kerme	: Zorluk, eziyet
kert	: Güç, kuvvet
kesel	: 1. Kaygı, düşünce 2. Kötülük, ihanet 3. Zarar, engel
keseapat	: 1. Bela, aksilik 2. Canavar, düşman

kesim	: Karar, hüküm
kesir	: 1. Zarar, ziyan, belâ 2. Engel
keskek	: Engel
keşe	: Baştan geçen tecrübe
keşecik	: Hiçbir şey düşünmeme
kevde	: Gönül, arzu, şuur, fikir
kevil	: Bazı bölgelerde “könil”, gönül
kevsen	: Mahsul sırasında, mahsulün toplandığı yere varan kimseye tahıl verme adeti
keyis	: Üzüntü, gönülsüzlük
kez	: Vakit, zaman
kéter	: Tehlike, korkunç
kıbı	: Bir şeyin fırsatı
kıbir	: Kıpırtı, hareket
kıdır	: Hızır Aleyhisselâm, baht, uğur
kıjır	: Sinir, kin
kıljak/kıljan	: Şaka, alay, latife
kılmis	: Kanunlara karşı işlenen suç, kabahat
kırsık	: Aksilik, uğursuzluk, engel
kırtıs	: Buruşukluk
kısas	: Kısas, hisse, pay
kısım	: Baskı, eziyet
kıspak	: Kısmak, sıkıntı, zor durum
kıygan	: Aksilik, inat, yaramazlık
kıymıl	: Hareket, kıpırtı
kıysım	: Bir şeyin uzunluğu, sırası
kıyuv	: Bir şeyin uzunluğu
kızık	: 1. Enteresan, tuhaf, ilgi çekici 2. Eğlence 3. Sevinç, rahat
kiltiypan	: Ehemmiyet, mana, anlam; iş, mesele
kina	: Ayıp, kusur, suç
kinarat	: Kusur, eksiklik, suç
kiye	: Şerefat, kutsallık
kiyiljin	: Soğukluk, kırgınlık, münakaşa
kolgabıs	: Yardım, destek
kolka	: Arzu, istek
koram	: Büyüklük, genişlik
korgan	: Dayanak, güvenç, kuvvet
koşemet	: Saygı, hürmet
kökey	: Fikir, akıl, insana özgü asalet
kökirek	: Şuur, sezgi, düşünce
köldenen	: Aksilik, engel
kölenke	: Birinin himayesi
kömbe	: İnsanın sakladığı sır

kömek	: Yardım
kömekey	: Fikir
kömey	: İnsanın içindeki sır, düşünce
könül	: 1. Gönül 2. Fikir, ideal
kösemdar	: Karizma
köz	: Miras, hatıra
kubjik	: Korkunç, iğrenç
kujat	: Tutanak
kukay	: Tehdit, korkutma, yıldırma isteme
kulık	: İnsanın karakteri hakkında fikir veren davranışlar
kumar	: Kumar, heves, merak
kun	: 1. Maliyet 2. Öldürülmüş olan kimse için ödenen para, kar hakkı 3. Bir şeyin değeri, fiyatı
kunar	: Bir şeyin verimli veya faydalı olma özelliği
kunt	: İnsanın dikkatlilik, ehemmiyet vericilik özelliği
kur	: Kut, baht, uğur
kusa	: Üzüntü, can sıkıntısı, dert
kusır	: Kusur, yazık, günah
kuştar	: Heves, arzu, bahane
kuvat	: Kuvvet, güç
kuvgın	: Sürgün, takibat
küdik	: Şüphe, tereddüt
külki	: Gülme, sevinç, memnuniyet belirtisi
kümén	: Şüphe
kün	: 1. Vakit, zaman 2. Emek 3. Hayat, ömür
künsil	: Çekememezlik, kıskançlık
küres	: Güreş, mücadele
küş	: 1. Güç, kuvvet 2. Ağırılık
küy	: Vaziyet, durum, hal
küye	: Leke, yalan, ayıp
küyük/küyiniş	: Üzüntü, hasret
meyram	: Bayram
mén	: Ehemmiyet
moyın	: Sorumluluk
muñ	: Üzüntü, evham
mursatana	: İzin
nala	: Üzüntü, dert, düşünce
nanım	: İnanç, itimat
navkan	: Kampanya
naz	: Naz
naza	: Üzüntü, dert, kaygı

negiz	: Temel, esas, prensip
nesiye	: Veresiye, borç
nerse	: Şey
nobay	: İşin tahmini gidişatı
okuv	: Tahsil
onaşa	: Kalabalıktan uzak, ayrı, kendi başına
ontay	: Bir şeyin kolaylığı
ortak	: Ortak
ot	: Güç, kuvvet, gayret
otar	: Sömürge
oy	: Fikir, düşünce
oyran	: Karışıklık
önege	: Örnek, akıl, terbiye
önez	: Bulaşık
önjirga	: Cesaret
öre	: 1. İnsanın bilgi, becerisi 2. Atın ayağını bağlama usulü
öris	: Kişinin görüş ve bilgi sahası
örnek	: Örnek, numune nakış
ört	: Dert, üzüntü
ösek	: Dedikodu
öş	: 1. Öç 2. Düşman, birbirlerine dargın, küskün
ötik	: Dilek, arzu, istek
ötirik	: Yalan
ötkelek	: Sıkışık, ağır vaziyet
özek	: Duygu, yürek
paydası	: Menfaat
sabak	: Ders, talebeye verilen ödev
saldar	: Netice, sebep
saldavir	: Ağırılık, netice, baskı
salt	: Örf, adet
sana	: Düşünce, duygu
sanat	: Ayar, hesap
sanlav	: Akıl, fikir, zeka, ışık
sapa	: Kalite
satı	: Devir, aşama
savda	: Ticaret
savga	: Ganimet, fayda
savık	: Eğlence
senim	: İnanç, güven
sep	: Yardım, destek
sergelen	: Uğraş, baş ağrısı, hoş olmayan mücadele, üzüntü
serik	: Dayanak, destek
sert	: Ant, sözleşme
ses	: Tehdit, korkutma

seyil	: Gezinti, eğlence
sét	: 1. Hayırlı zaman, uygun an 2. Saat, sıra, zaman
sévle	: Düşünce, şuur
sıbaga	: Pay
sıbis	: Dolaşan söylenti, haber
sıkak	: Komedi, dalga, şaka
sıltav	: Bahane, sebep
sın	: Tenkit, sınama
sınak	: Sınav, imtihan
sınay	: Tavır, gidişat
sıpsın	: Dedikodu, söylenti
sıy	: Hürmet, saygı
sıyak	: Görüntüş, fizyonomi
sıykır	: Sinir
sidet	: Bahane, sebep, iftira
silem	: Bir şeyin sonu, nihayeti, kalan izi
sinir	: Sinir
sokki	: Darbe, ders, yenilgi
soma	: İki sayıyı toplayınca çıkan netice, tutar
soy	: Soy
soyan	: Angarya, hadise, karışıklık
soykan	: Mesele, hadise, çözülmesi gereken iş
söl	: Bir şeyin esası, bitkinin tadı, bir şeyin rengi
surav	: İstek, dilek
surık	: Renk, yüz, kıyafet
süre	: Plan, tahmin, usul
sürek	: Gurup, bir kaç tane bir arada
süren	: Boşuna uğraş, angarya
sürkil	: Darbe, ceza
süyinşi/şüyinşi	: Müjde
şabit	: 1. Hız 2. Heves 3. Güç, kuvvet
şagım	: Şikayet, arkasından kötöleme
şak	: Çağ, devir, zaman
şama	: 1. Bir şeyin büyüklüğü, genişliği hakkında tahmin 2. İnsan vücudundaki güç, kuvvet
şara	: Çare, bir iş hakkında kullanılacak yol
şaruva	: 1. İş, meşguliyet 2. İş, ticaret, sanayi vs. işler
şatak	: Mesele, karışık durum
şaykas	: Savaş, mücadele
şemen	: Üzüntü, merak, kaygı
şer	: Şer, üzüntü, dert, hasret
şıdam	: Sabır, dayanıklılık, tahammül

şılık	: Eski örf, adet, gelenekler
şındık	: Hakikat, doğruluk, gerçek
şıntuvayt	: İşin doğrusu, meselenin gerçek tarafı
şurkan	: Mesele, kavga, hadise
şünkil	: Kendi aralarında olan konuşma
takıs	: Kazanç, fayda, gelir
talant	: Kabiliyet
talay	: Kısmet, kader, nasip, baht
talgam	: Moral
talkı	: 1. Tetkik, tahkik 2. Zorluk, eziyet
tamık/tamuk	: Azap, çile, ağır iş
tamır	: Esas, sebep
tan	: Hayret
taran	: Kısmet, kader, nasip, baht
tavan	: Cesaret
tavkimet	: Ağırılık, zorluk, eziyet
tegevrin	: Hız, güç, kuvvet
tek	: Soy, ced, ata
tecpin	: Hız, çabukluk
teпки/tekpi	: Eziyet., baskı
tébet	: İştah, arzu
ténti	: Memnun, razı
tésil	: Usul, taktik
tılsım	: Tılsım, esrarlı
tınım	: 1. Sükûnet, sulh 2. Karar, özet
tınıs	: Nefes
tıyım	: Müsaade, imkan
til	: İnsanların berberiyle anlaşma, konuşmasına yarayan lisan
tilek	: Dilek
tiyes	: Alacak, hisse
tiytık	: Güç, kuvvet, gayret
tolkın	: Dalga
tözim	: Dayanıklılık, sabır, takat
tujırım	: Hülasa, karar, netice
tukım	: Tohum, nesil, sülale
turlav	: Sabır, dayanak
tuspal	: Tahmin, aşağı yukarı
tusav	: Engel, mani
türme	: Azap, eza, cefa
tüs	: Düş
tüsım	: Verim, kar
tüsınık	: İzah, anlam
tüysık	: Duygu, düşünce
tüytkil	: Şüphe, tereddüt

ugım	: Duygu, anlam
ukıp	: Dikkatlilik, ağırbaşlılık, tertip
ulıksat	: Müsaade, izin
ulus	: Kabile
umıra	: Anlaşma, taviz
upay	: 1. Puan 2. Hisse
urılar	: Şebeke
uskın	: Fikir, tutum
utır	: Sıra, uygun an, fırsat
utıs	: Kazanç
uvayım	: Üzüntü, merak, kaygı, düşünce, evham
uyat	: Ayıp
uygarım	: Özet, netice, karar
uzınırğa	: Tahminî, aşağı, yukarı
üğit	: Öğüt
üles	: Hisse, hak, pay
ülgi	: Örnek, kalıp, görgü, ders
ün	: Ses, ün
ürdis	: Süreç
ürey	: Can, ruh
üsteme	: İlave, ek
üvej	: Karşılık
zabır	: Eziyet, işkence
zagım	: Zıyan
zamat	: Zaman, vakit
zañdar	: Mevzuat
zar	: Üzüntü, keder
zardap	: Tesiri ve zararı terslik
zat	: Nesil
zavzat	: Tohum, nesil, sülale
zaygı	: Boşuna, zıyan
zayır	: Hakikat, açık, şüphesiz
zerde	: Akıl, zihin
zeyil	: Dikkat, ehemmiyet
zeyin	: Gönül verme, dikkat etme, arzu etme
zébır	: Eziyet, işkence
zélel	: İşkence
zér	: 1. İntikam, düşmanlık 2. Heybet, gösteriş
zére	: Ruh
zévzat	: Tohum, nesil, sülâle
zıgır	: Ciğer, namus, intikam
zımıstan	: Kazak Türkleri'nin başına gelenler, çektikleri acılar
zil	: İntikam, sinir, kızgınlık

3.1.3. İş ve Hareket İsimleri

-mak/-mek, -bak/-bek, -pak/-pek

-mak/-mek

jibermek	: Göndermek
kurmak	: Kurmak

-bak/-bek

Bulunamadı.

-pak/-pek

akıldaspak	: Akıl danışmak
alıspak	: Tek teke tutuşarak çekişme, güreşme, güreş
avdarıspak	: At üzerindeki iki kişinin birbirini at üzerinden düşürmeye çalışması

-v, -uv/-üv

alagızuv	: Bir şeye meraklanmak, merak içinde olmak, huzursuz olmak
alayuv	: Gözün büyümesi
anıktav	: Tahkik etme, gerçeği bulma
ankavsuv	: Kendisini saf gibi gösterme
atav	: 1. Bir kimsenin veya bir şeyin adından bahsetmek 2. Ad koymak 3. Bir şeyi birisi için adamak, ayırmak 4. Bilhassa belirtmek
avıruv	: Hastalık
avruv	: Hastalanmak
ayaksuv	: Neticesiz kalmak
aydav	: Sürgün etmek
birbetkeylev	: Halletmeye başlamak, biraz kolaylaştırmış olmak
bugav	: Esaret, bağımlılık
bulav	: Hasta olan kimseyi terletmek için buğulamak ?
erüv	: Uzak yere göçünce, arada bir kaç gün mola vererek dinlenmek
korkav	: Hortlak
tolgav	: 1. Halk şairlerinin durum hakkında şarkı ve şiir söylemesi 2. Çiğnemedi ağza aldığı gibi yutma 3. Döndürerek sallama
üdev	: Bildiri, açıklama
üstev	: İlave , ek

-ma/-me, -ba/-be, -pa/-pe

anıktama	: 1. Bir şey hakkında etraflıca bilgi veren evrak 2. Bir şey hakkında verilen izahat
avdarma	: Tercüme, bir dilden diğer bir dile çevirme
aynalma	: 1. Hayvanı hep bir tarafa döndüren hayvan hastalığı 2. Dönüş, köşe, dönemeç, dirsek
bavkespe	: Soygunculuk, hırsızlık
bölme	: Bölme
bürme	: 1. Bürmek, büzerek dikmek 2. Bir nevi çalı ismi
déleldeme	: İzahname, ispatlayıcı izah
ekpe	: Ekilmiş olan, ekilerek büyütülen?
jayıma	: Yayılma, dağılma
kespe	: Kesme hamuru açtıktan sonra ince ince kesilerek yapılan çorba
ultarma	: Ayakkabının altını tamir etme

-s

agıs	: Akış, akma
aldanı	: Aldanış
arpalas	: Tartışma, mücadele, çekişme
atıs	: Savaş
attanı	: Hareket, bir şeye başlama
aytı	: 1. İki adam arasında veya iki gurup arasında karşılıklı söylenen ağıt, şiir 2. Siyasi, ilmi meselerle ilgili tartışma
batis	: Batış, batma
baylanı	: Ulaştırma, bağlantı, ilişki
beris	: Veriş
bultarı	: Dönüşü olan bir yerde gizlenme, sapma, saklama
burılı	: 1. Dönemeç, köşe 2. Bir yön ve tutumda olma
buttarı	: Dönüşü olan bir yerde gizlenme, sapma, gizleme, saklama
iytjıgıs	: Güreş esnasında, mücadele ve savaşta beraber olma, yenilememe
jaltarı	: Saklanma, sapma, bahane arama
jatis	: Hiç bir şey yapmadan, çalışmadan boş yatmak, yatış
jelis	: Atın orta hızla koşması
jenis	: Yeniş, zafer, muvaffakiyet
jilas	: Üzüntü, keder, hasretin göz yaşıyla ifadesi, ağlayış
jılıs	: Göç etme, terk etme
jüginis	: Birisinin hakemliğine müracaat etme
jüris	: Yürüyüş, hareket, yer değiştirme hareketi

kısıls	: Sıkılma
kidiris	: Gecikme, ara
kiris	: Giriş, gelir, kazanç
korganıs	: Korunma, savunma, müdafaa
kozgals	: 1. Hareket, kıvılda 2. Ayaklanma
kögis	: Gök rengi almaya başlaması, göğeme
körinis	: Manzara, tabii güzellik, değişiklik, görünüş
köterilis	: Ayaklanma, hareket
kün köris	: Gün geçirme, hayat sürme, geçinme
minis	: Biniş
sögis	: 1. Hatasını düzeltmesi için kişinin kabahatini yüzüne söyleme 2. Hatası için yazılı verilen ihtar
şığıs	: 1. Çıkış, masraf, ziyan 2. Doğu, güneşin doğduğu taraf
tañdanıs	: Hayret ediş
tığıs	: Dikiş

3.2. Varlıklara Verilişlerine Göre İsimler

3.2.1. Özel İsimler

3.2.1.1. Şahıs İsimleri

Abdüléziz Devletşin, Abdüléziz Mırza, Ahmet Baytursinov, Altınbek Korazbayev, Aristotel, Balikov, Bayramalı, Beysenbay, Biruvniy, Çernovskiy, Cheidze, Dohovskiy, Efremov, Ebdüseme Kari, Ebidjan Mahmud, Elihan Bökeyhanov, Eli Muhammed Kötibarulı, Emire, Ermak Timofevçi, Ermukan Bekmahanov, Ezmuhan Kuramısulı, Ebuvasır el-Farabiy, Ésem, Ésiye, Fatih Kerimi, Georgiy Safarov, Graf Dorrer, Hasan İbrahim, Hasen Oraltay, Ismayıl Saduvakasov, İlya Şandrikov, J.J. Russo, Jüsipbek Basıkaraulı, Kadim Çaykin, Kerim Toktabayulı, Magjan Jumabmaev, Mahmud Behbudiy, Mahmud Koja Behbudi Mırza, Maktımkulı, Manaş, Mageramov, MÉRzyiaMİR Jakıp Duvlatov, Muhtar Évezov, Mustafa Şokayulı, Nasırhan Töre, Seken Seyfullin, Serikbaş Akayulı, Seralı Lapin, Sérsenbay Moldakulov

3.2.1.2. Yer İsimleri

Almatı	: Şehir adı
Akmeşit	: Akmescit Şehri
Akmola	: Şehir adı
Aral Tenizi	: Aral Denizi
Arıs	: Yer adı
Aşhabad	: Türmenistan'ın başkenti

Aziya	: Asya
Batıs Sibir	: Batı Sibirya
Berlin	: Şehir adı
Bişkek	: Şehir adı
Biysk	: Şehir adı
Dagıstan	: Yer adı
Evro-Aziya	: Yer adı
Endijan	: Şehir adı
Fergana	: Şehir adı
Frankfurt	: Şehir adı
Hiva	: Şehir adı
Kazan	: Bölge adı
Kitay	: Yer adı
Kızılorda	: Yer adı
Kokan	: Şehir adı
Küngey Kavkaziya	: Güney Kafkasya, yer adı
Leningrad	: Şehir adı
Mangıstav	: yer adı
Méskev	: Moskova, şehir adı
Namangan	: Şehir adı
Orınbor	: Şehir adı
Orta Aziya	
/Ortalık Aziya	: Orta Asya , yer adı
Peterburg	: Şehir adı
Semerkand	: Şehir adı
Sırdariya	: Siriderya
Sibir	: Sibirya
Sofiya	: Şehir adı
Şıgıs Prussiya	: Doğu Prusya
Taşkent	: Özbekistan'ın başkenti
Türkistan	: Bölge adı
Tüstik Kavkaz	: Güney Kafkas
Zakaspiy	: Bölge adı

3.2.1.3. Dağ, İrmak, Deniz, Ülke vb.İsimleri

Amerika, Avganıstan, Ézərbayjan/Ézirbayjan, Fındandıya, Frantsiya, Germaniya, Kazakıstan, Kırgızstan, Mısır, Resey (Rusya), Türkmenistan, Türkiya, Ukrayn
 Adriyat : Adriyatik denizi
 Balkaş : Göl ismi
 Dnepr : Nehir adı
 Suvsamır Tavı (Suvsamır dağı)

3.2.1.4. Millet, Boy, Aşiret İsimleri

Abak	: Kazak Türkleri'nde bir boyun adı
Alaş	: Kazak, Kırgız ve Tatarlar'ın eskiden ortaklaşa kullandıkları ad
Arab	: Arap
Argın	: Boy adı
Avgan	: Afgan
Çehtar	: Çekoslovakyalılar
Fin	
Frantsuz	
Gruzin	
Jebrey	: Yahudi (evrey)*
Kırgız	
Nogay	: Kavim adı
Tatar	
Türük	
Yahudi	

3.2.1.5. Kitap, Dergi, Mecmua vb. İsimleri

Abay	: Dergi adı
Ak Bosaga	: Gazete adı
Almatı Akşamı	: Gazete adı
Ana Tili	: Gazete adı
Atameken	: Gazete adı
Eñbekşi Kazak	: Emekçi Kazak, gazete adı
Ekonomičeskaya Gazeta	: Gazete adı
Ekonomičeskaya Jızın	: Gazete adı
Jurnalist	: Dergi adı
Kazahstanskaya pravda	: Gazete adı
Kazak	: Gazete adı
Kazak Tarihi	: Dergi adı
Novıy Mir	: "Yeni Dünya" anlamında Rusça çıkan bir gazete
Türkestanıy Kür'er	: Gazete adı
vs.	

3.2.1.6. Resmi veya Özel Kurum, Şirket, Dernek vs. İsimleri

Alaşorda	: Türkistan'da, Kazakistan'da 1917-1919 yıllarında kurulan milli hükümetin adı (1920 yılında Ruslar tarafından yıkılmıştır.)
Bolis	: Çarlık Rusya zamanındaki idari taksimat
Bostandık Üyi	
Duvan	: Çarlık Rusya zamanındaki idari taksimat
Duvma	: Çarlık Rusya zamanındaki parlament "duma"

Eginşilik Ministrligi	: Tarım Bakanlığı
Gulama Kogamı	: Ulema Cemiyeti
Halık Ökilderi Keñesi	: Halk Vekilleri Meclisi
Halkomkeñes	: Halk meclisi
İşki Ult Mekemesi	: İçişleri Dairesi
Kadet Partiyası	: Askerî Parti
Kızıl Armiya	: Kızıl Ordu
Krestyanskaya Obşçıyna	: Çiftçilerin bağlı bulunduğu merkez
Makamayî Şariyat	: Şariat Mahkemesi
Ons Ultuk Liberal	
Demokratiyalık Partiya	: Parti adı
Peterburg İnjenler İnstitüti	: Petersburg Mühendisler Enstitüsü
Peterburg Üniversitesi	: Petersburg Üniversitesi
Resey İmperiyası	: Rus imparatorluğu
Revkom	: Revolyutsiya Komiteti'nin kısaltılmışı. "İhtilal Komitesi" anlamında.
Uvzd	: Eski çar Rusya zamanındaki idari taksimat

3.2.1.7. Hayvan İsimleri

Samurık	: Masala göre kuşun en kuvvetlisi
Düldül	: Hz. Ali'nin atı, çok sağlam ve iyi koşan at manasında da kullanılır.*

3.2.2. Cins İsimleri

3.2.2.1. Hayvan, Bitki, Eşya İsimleri

3.2.2.1.1. Hayvan İsimleri

abcılan	
/ébjılan	: Su yılanı
ajdaha	: Ejderha
akiyık	: Kartalın iyi cinsi
akkuv	: Kuğu kuşu
aktiyin	: Derisi kıymetli küçük , beyaz kemirgenler cinsinden bir hayvan
alabuga	: Tatlı suda bulunan bir balık çeşidinin adı
alagülik	: Sineğin bir türü
alaman	: Ala sıçan, bir fare çeşidi
algır	: Kartal'ın iyi cinsine denir
an	: Av, avlanmaya yarayan hayvan
aramza	: Vakitsiz doğmuş olan kuzu, tay vs. (Başkasının çocuğu manasını da verir.)
arıstan	: Arslan

arkar	: Büyük boynuzlu, koyun soyundan yabani hayvan
arlan	: Kurtun, tilkinin, itin erkeği
aruvana	: Devenin en iyi cinsi
asav	: Binilmeğe alışmamış at veya deve ile öküz vs.
atan	: Kısırlaştırılmış olan erkek deve
atjalman	: Farenin bir çeşidi
aydahar	: Ejderha, büyük yılan
aynaköz	: Balıkların bir türü
ayuv	: Ayı
ayvan	: Hayvan
ayvanat	: Hayvanat
azban	: Kısırlaştırılmış olan erkek hayvan
azuvlı	: Yırtıcı hayvanlar
bagar	: Güdülmesi gereken davar
baglan	: Erken doğmuş semiz kuzu
baka	: Kurbağa
bakaykurt	: Hayvanların ayak parmaklarının arasında olan kurtlar
balapan	: 1. Palaz. Kaz, ördek, güvercin gibi bazı kuş yavrularının civcivlikten sonraki durumu 2. Kuşun yavrusu
balık	: Balık
balkurtı	: Bal arısı
balpak	: Sarı renkte kulağı kısa fare
barıs	: Pars
baspak	: Güz ayından itibaren annesini emmeyen buzağı
batbat	: Kumlu yerde yaşayan yılanı benzeyen canlı
baygus	
/baykus	: Baykuş
baytal	: İki, üç yaşındaki dişi at, kısarak
bekire	: Kırmızı balığın bir türü
besti	: Beş yaşına gelen hayvan, bilhassa at
beygeldek	: Uçarken kanatları fazla ses çıkaran “duvadak” gibi bir kuşun adı
biydayık	: Kırılmağ’a benzer kuş
birkazan	: Suda yürüyen “turna” gibi kuş
biye	: Kısarak
biyit/bit	: Bit
borsık	: Porsuk
bota	: Devenin yavrusu
bozşa	: Bir cins kuş
boztorgay	: Bir cins küçük kuş. (Kazak Türkleri’nin şarkı ve türkülerinde çok geçer.)
bödene	: Bildircin
böktergi	: Dişi puhu
böltirik	: Kurt yavrusu, börü yavrusu
böri	: Kurt, börü

bugı	: Maral
buka	: Kısırlaştırılmış erkek sığır , boğa
bulan	: Yaban geyiği
buldırık	: Bildircin
bulgın	: Samur
buvırşın	: Genç, kısırlaştırılmamış erkek deve
buydalı	: Burnundaki delikten ip geçirilmiş olan deve
buzav	: Buzağı, sığırın yavrusu
buzavbas	: Bir nevi böcek
büge	: Pire
bügelek	: Daha çok beygirleri ısıran bir cins sinek
büldirşin	: Bödene, bildircin
bürkit	: Kartal
dajal	: Dev, canavar
davılımpaz	: Kartal gibi av alan kuşların bir çeşidi
dév	: Dev
dınday	: İyi semirmiş hayvan
diyüv	: Hikayelerde bahsi geçen dev
donız	: Domuz
dönen	: Beygirin üç yaşındaki erkeği
döregey	: Köpek cinsi
duvadak	: Büyükçe, eti yenilen kaza benzeyen yabani kuş
egevkuyruk	: Farenin bir çeşidi
elik	: Yabani keçi
eneke	: Manda
esek	: Eşek
eşki	: Keçi
éngi	: Eşeğin erkeği
éteş	: Horoz
évpildek	: Bir kuş çeşidi , Botaurus siellaris
ingen	: Devenin dişisi
isek	: İki yaşındaki erkek koyun
iyt	: İt
iytbalık	: Köpekbahğı
iytelgi	: Ufak kuşlar ve tavşan avlamak için kullanılan kuş adı
jabagı	: 1. Koyun, deve gibi bazı hayvanların ilkbahardaki kalın birbirine karışmış tüyü, yapağı 2. Beygirin henüz bir yaşına gelmemiş yedi-sekiz ayı geçmiş yavrusu (Bunlara bir yaşına gelmediği için tay denilmez. Biraz büyümüş olduğu için de kulin denilmez.)
jabayı	: Yabani hayvan
jabı	: Beygirin en kalitesiz iyi olmayan türü
jabıskak	: Yavşak
jagaltay	: Ufak kuşları avlayan orta büyüklükteki yırtıcı kuş
jampaz	: İyi cins deve
janat	: Kahverengi ve sarı av hayvanı ve onun kıymetli derisi

januvar	: Canlı hayvan
japalak	: Yarasa
jarkanat	: Yarasa
jayın	: Yayın, bir balık türü
jayran	: Yabani keçi
jelmaya	: At gibi koşan deve
jetek	: Yedeğe alınan hayvan
jévşimşik	: Serçe kuşunun bir çeşidi
jéyin	: Yayın, bir balık türü
jılan	: Yılan
jilkışı	: Latince adı Motacillidae olan bir kuş
jılman	: Açık göz, çabuk hareket eden çakal
jorgalavşı	: Canlıların sürünerek gidenleri, sürüngenler
joybarıs	: Arslan
kabagan	: Saldırgan köpek ısırmağa hazır, saldırgan köpek
kaban	: Domuzun erkeği, erkek domuz
kablan/kabilan	: Kaplan
kandala	: Tahtakurusu
kanden	: Kısa burunlu , yumuşak tüylü ufak köpek
kanşık	: Dişi köpek, kancık
kapt eser	: Bir cins fare
kara	: Büyük baş hayvan
karabay	: Kuşun bir çeşidi
karaköl	: Karagöl, uzun tüylü kıvrıkcak cins koyun
karakul	: Karakul, bir cins koyun
karakurt	: Örümcek gibi zehirli böcek
karakus	: Yırtıcı kuşların bir çeşidi
karakuyruk	: Ceylan
karga	: Karga
karkav	: Mezarı kazarak ceset yiyen kurt cinsi
karlıgaş	: Kırlangıç
karsak	: Bozkır tilkisi
karşıga	: Gagası eğik, av için kullanılan kuş
kaskaldak	: Martı
kaskır	: Kurt, börü, bozkurt
kaşagan	: Bağlı olduğu yerden kaçarsa, kolay kolay yakalanmayan hayvan
kaşak	: Bağlı olduğu yerden kaçarsa, kolay kolay yakalanmayan hayvan
katar/katır	: Katır
kaz	: Kaz
keklik	: Keklik
kemirgiş	: Kemirgenler gurubu
kemirüvşi	: Kemiren hayvanlar, kemirgenler
kemşat/kémşat	: Kemirgenler gurubundan derisi kıymetli bir hayvan
kene	: Kene

kenje	: Mevsiminden geç doğmuş hayvan yavrusu
kepe	: Büyümüş kuzu
kepter	: Güvercin
kerik	: Gergedan
kermaral	: Yabani dişi geyik
kesertke/kesirtke	: Çekirge
kezkuyruk	: Kartala benzeyen kuş çeşidi
kıran	: 1. Dağlık veya hiç kimsesiz sahrada bulunan kartal cinsinden kuş çeşidi 2. İyi uçan, iyi av avlayan kartal
kırgavıl	: Tavuk cinsinden açık renkli kuş
kırgıy	: Ufak tefek kuşları yakalayarak yiyen eğik gagalı, keskin tırnaklı yırtıcı kuş
kırıkayak	: Kırkayak
kırma	: Kırlarda bulunan alçak boylu at
kızgış	: Bataklıkta, sazlıkta yaşayan bir tür kuş
kirpi	: Kirpi
kirpikşeşen	: Kirpi
kiyik	: Geyik
kodas	: Sığırın bir çeşidi
kodıga	: Kulan veya eşek gibi hayvanların yavrusu, sıpa
kodik	: Kulan veya eşek gibi hayvanların yavrusu, sıpa
koltuvma	: Aynı yerde doğup büyüyen hayvan
konız	: Böceklerin genel adı
koraz	: Horoz
korıtpa	: Mekire balığı
kosayak çeşidi,	: Arka ayakları ile kuyruğu uzun, zıplayıp yürüyen fare kanguru *
kospak	: İki cins deveden meydana gelen melez yavru
koşakan	: Kuzu
koşkar	: Koç
koy	: Koyun
koyan	: Tavşan
kozi	: Kuzu
köbek	: Köpek
köbelek	: Kelebek
ködek	: Eşeğin yavrusu
kögarşın /kögerşin/kögirşin	: Güvercin
kögildirlik	: Kuğu'nun büyümekte olan yavrusu
köjek	: Tavşan yavrusu
kökek	: Leylek
kökjal	: Kuvvetli, büyük, ihtiyar kurt
kökkutan	: Boynu ve ayağı uzun, sulu yerde bulunan büyükçe kuş
kökserke	: Dişi diğer balıklarından uzun, ağırlığı 8-10 kilo olan kırmızı balık

kölbapa	: Umumiyetle gölde yaşayan kurbağa çeşidi
körtüşkan	: Yer altında bulunan fare, mezar faresi
kuladin	: Şahin nesilli yırtıcı kuş
kulja	: Yabani koyunun erkeği
kumay	: 1. İyi cins tazi 2. Büyük leş kargası
kumırskı	: Karınca
kundız	: Kunduz
kuralay	: Yaban keçisinin dişisi
kurbaka	: Kurbağa
kus	: Kuş
kutan	: Leylek
kuv	: Kuğu kuşu
kuyka	: Hayvanın ütölmüş baş ve ayak derileri
kuzgın	: Kuzgun
kümiskuvrik	: Farenin bir çeşidi
kürketavık	: Hindi
küşigen	: Kartal neslinden kara kuş
küşik	: İt yavrusu
küye	: Güve
küykentay	: Doğandan küçük, ona benzer kuş
küzen	: Derisi kıymetli fare
lak	: Oğlak
laşın	: Laçın, şahin cinsinden bir kuş
léylek	: Leylek
nar	: Tek hörgüçlü deve
okıra	: Hava ısınınca sığırın arka derisinde oluşan kurt
okpak	: Batakılıkta yaşayan baykuş cinsinden bir gece kuşu
otar	: Aynı olarak güdülen koyunlar
ögiz	: Öküz
ögizşe	: Sığırın henüz yaşını doldurmamış erkek yavrusu
örmekşi	: Örümcek
sandugaş	: Güzel sesli bir nevi kuş
saramas	: Karakuşun bir türü
sarışunak	: Dağlık yerlerde bulunan bir fare türü
savın	: Sağılacak süt veren hayvan
savıskan	: Saksağan
savlık	: Üç yaşından büyük kuzulayacak koyun
savmaldık	: Yaprağı uzunca, emildiği zaman ekşimsi tadı olan bitki
sayragış	: Bülbül
sayravık	: Bülbül
sazan	: Sazan balığı
serke	: Kısırlaştırılmış olan erkek keçi
serkeş	: Serke'nin küçüğü
séygel	: Destirdae soyundan inek sineği
sıyır	: Sığır

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

silevsin	: Kedi cinsinden olan yırtıcı hayvan
sogım	: Kışın kesilmek için özel olarak semirtilen hayvan
sona	: At sineği
soyıs	: Kesim, saygı değer misafirlere veya toplantıya özel olarak kesilen hayvan
suksır	: Çabuk uçabilen ördek cinsi
sunkar	: Avcılıkta faydalanılan, çok yüksekte uçan bir kuş çeşidi
surkıltay	: Devamlı öten bir kuş türü
suvar	: Dağ faresi
suvsar	: Zarvada, kediyeye benzeyen ormanlarda yaşayan av hayvanı
sülük	: Sülük
süngüvir	: Suyun altında da kalabilen ördek cinsi
süzegen	: Boynuzları ile süsen hayvan
şabak	: Ufak balık çeşidi
şagala	: Martı
şakır	: Eti pahalı bir balık türü
şakırık	: Çölde, açık ovada bulunan bir cins kuş
şakşak	: Sincap
şaljak	: Ehlileştirilmiş yabani hayvan
şayan	: Çıyan
şegritke	: Çekirge
şıbın	: Sinek
şıbiş	: Bir yaşına gelmiş erkek keçi
şıbyı	: Bazı bölgelerde civcive denir
şıl	: Çil, bir kuş cinsi
şımal	: Karınca
şımşık	: Serçe'nin bir türü
şırıldavık	: Cırcır böceği
şıl	: Çil, bir kuş cinsi
şıldelik	: Cırcır böceği
şiyeböri	: Çakal, kurta benzeyen, fakat kurt olmayan hayvan
şortan	: Bir balık çeşidi
şoşka	: Domuz
şöje	: Tavuğun yavrusu, civciv
şöregey	
/şüregey	: Ufak ördekler
tabın	: Hayvan sürüsü
tajal	: Dev, canavar
tarakan	: Ne olursa yiyen, dik kanatlı, ziraate zararlı haşarat
tarakkuyruk	: Kemirgenler soyundan bir canlı
tarbaka	: Kurbağa
targak	: Yumurtası alacalı olan bir kuş türü
tavık	: Tavuk
tavıs	: Tavus
tavkudireti	: Çoğunlukla çamurlu yerlerde bulunan, ayağı gagası uzun kuş
tay	: Tay

tayınşa	: Bir yaşını geçmiş, iki yaşına girmemiş dana
taylak	: Bir yaşını geçmiş, iki yaşını henüz doldurmamış deve
tazı	: Tazı
tebegen	: Etrafına yaklaşana çifte atma huyu olan hayvanlar
teke	: Teke
tel	: İki koyunu birden emen kuzu, iki sığırı birden emen buzağı veya iki deveyi birden emen botaya denir.
tırna	: Turna
tışkan	: Fare
tiyin	: Kürkü kıymetli tilki cinsinden bir hayvan
tokıldak	: Ağačkakan kuşu
toktı	: Tohlu, altı aydan bir yaşına kadar olan kuzu
toray	: Domuzun yavrusu
torgay	: Serçe
torpak	: Altı aydan büyük ve bir yaşına gelmemiş dişi buzağı
totı	: Papağan
totikus	: Papağan
tovar	: Mal
töbet	: Erkek köpek
töl	: Hayvanın yavrusu, koyun, keçi, yulki, deve, sığır vs. gibi hayvanların yavrusu
tumsa	: İlk defa doğum yapacak olan hanım veya ilk defa doğuracak olan hayvan
turımtay	: Doğan
tusak	: İki yaşına gelen koyun
tuvşa	: İki yaşındaki doğum yapmamış dişi keçi
tuygın	: Atmaca
tülek	: Kartalın bir yaşına geleni
tülen	: Memeli bir deniz hayvanı
tülik	: Evcil hayvanın dört türü
tülki	: Tilki
türtinşek	: Devamlı dürtünen yetim kuzu ve yetim buzağı
tüye	: Deve
ular	: Dağda yaşayan, ses karma karışık çıkan kuş çeşidi
uzak	: Bir karga cinsi
ülek	: Tek hörgücü olan devenin genç buğrası
üyrek	: Ördek

3.2.2.1.2. Bitki İsimleri

adıraspam	: Halk arasında hastalığa iyi geldiği söylenen bir nevi ot çeşidinin adı
agaş	: Ağaç
ajırık	: Kumlu yerlerde çıkan patların çok sevdiği bir ot çeşidinin ismi
akbas	: Kumlu tepelerde bulunan, keçilerin yediği ot çeşidi

akiyzen	: Hayvanların çok severek yediği bir ot
akselev	: Susuz yerde çıkan dikenli beyaz ot
alabota	: Külünden sabun tozu yapılan bir nevi ot adı
alma	: Elma
almurt	: Armut
alşa	: Yemiş ağacı, bu ağacın verdiği koyu kırmızı renkteki ekşimsi meyva
anar	: Nar
andız	: Dağlık yerlerde çıkan yapraklı bitki
anız	: Anız, ekinin mahsulü alındıktan sonraki yeri
apelsin	: Portakal
apiyın/épiyın	: Afyon
aport	: Büyük kızıl elmanın bir çeşidi
aramşöp	: Ekinin arasında çıkan ot
arbüz	: Karpuz (Bazı yerlerde “karbız” denir)
arpa	: Arpa
arşa	: Ardıç ağacı
askabak	: Balkabağı
astık	: Mahsul, buğday, arpa, darı vs.
aşa	: Bir kökten ayrı çıkan iki ağaç, çatal
atkonak	: Bir nevi yabancı bitkinin adı
atkulak	: Bir nevi ot çeşidinin adı
ayva	: Ayva
badam	: Badem
badana	: Patates gibi bir sebze
baklajan	: Patlıcan
balavsa	: Sulu yerde çıkmakta olan yumuşak otun bir çeşidi
baldır	: Yosun
baldırgan	: Filiz
balkrak	: Kamışın henüz yeşil ve sertleşmeden önceki hali
bambuk	: Bambu, bir çeşit kamış
barbariys	: Ekşi, ufak, kırmızımsı meyvesi olan dikenli ağaç
battavik	: Nehir veya gölün kenarında çıkan beyaz bitki
bav	: Bağ, bir kişi kaldıracabilecek kadar büyüklükte toplanarak bağlanan ot
bayalış	: Kumlu yerde biten boz renkli bir bitki
bayterek	
/béyterek	: Büyük, uzun çınar
bayşeşek	: Kar çiçeği, tulifa Biebersteiniana
bede	: Yonca gibi hayvanların çok severek yediği bir nevi ot
betege	: Ayrık otu
bez	: Ağacın budaklı olan kısmı
bédiren	: Hıyar, salatalık
béyşeşek	: Lale
biyday	: Buğday
biydayık	: Buğday gibi bitki
boz	: Yüksek yerlerde biten bir nevi bitki

bozcan	: Bir çeşit ot
borık	: Kamışın bir çeşidi
buk	: Kayın (ağaç)
burış	: Biber
burşak	: Bir çeşit tahıl, burçak
buta	: Çalı
butak	: Ağacın budağı
büldirgen	: Çilek
bür	: Ağacın, diğer bitkilerin üzerindeki ufak tohumu
bürgen	: Dikenli çalılar
bürşik	: Bitkinin çiçek açmadan evvelki hali
bürtik	: Tomurcuk
dakıl	: Tahıl
darak	: Yalnız büyüyen ağaç
dén	: 1. Tohum 2. Tahıl
déndiler	: Hububat
dének	: Çekirdek
dolana	: Ufak yuvarlak meyvesi olan ağaç
düzgen	: Kumda çıkan bitki türü
ebelek	: Kumlu yerde, çöl, ovada bulunan bitkinin bir türü
egin	: Ekin
elka	: Ağacın bir türü
emen	: Büyük yapraklı, çok budaklı ağaç
erkek	: Kumlu yerde bulunan arpaya benzeyen beyaz bitki
éngelek	: Kavunun erken olan çeşidi
ırgay	: Hoş kokulu, çiçekli, kırmızı rengin hakim olduğu ağaç çeşidi
injir	: İncir
iytjuva	: Sazlık yerlerde bulunan yabani soğan
iytmurın	: Dağlık yerlerde bulunan, dikenli ağaçlar üzerindeki parmak büyüklüğünde kırmızı meyva, böğürtlen
iytsiygek	: "Juvsan"a benzeyen yere yapışık olarak artan bitki
iyzen	: Acı, kokulu, yumuşak otların bir çeşidi
jabayı	: Yabani ot
jalbız	: Nane
jangak	: 1. Ceviz 2. Ceviz ağacı
jantak	: Bir nevi dikenli ot
japırak	: Yaprak
jarma	: Tahılları (buğday, arpa, darı vs.) yarmak, yarılmış tahıl
jasımık	: Mercimek
javjumır	: Kumlu yerde biten bir nevi bitki
javkazın	: İlbaharda çıkan bitki
jeken	: Uzun ince yapraklı, sulu yerde biten bitki
jemis	: Yemiş
jingil	: Çölde bulunan, beyaz veya renkli çiçekleri olan bitki

jiyde	: İğde, iğde ağacı
jiydek	: Yerde, yaprak arasında çıkan meyve
jonırışka	: Yonca
jonışka	: Yonca
jöke	: Bir nevi bitki
jupar	: Güzel kokulu bitki
juva	: Soğan
juvsan	: Ekşi tadı olan, kokulu kısa boylu bir bitki
jügeri	: Mısır
jülge	: Dal, budak
jüye	: Dal, budak
jüzim	: Üzüm
kabak	: Kabak, aşkabağı, balkabağı
kak	: Kurutulmuş meyve
kalakay	: Isırgan otu
kalampır	: Karanfil
kamış	: Kamış
kanbak	: Deve karnı otu
kant	: Şeker
karagan	: Kısa boylu çok dallı dikenli bitki
karagaş	: Köknar ağacı
karagay	: Çam ağacı
karakat	: Siyah renkli yuvarlak ufak meyve
karamık	: Ekin içinde biten muzır bir ot
karbız	: Karpuz
kavaşak	: Pamuğun baş tarafı
kavdan	: Kuru ot
kavın	: Kavun
kavız	: Buğday, darı ve benzeri şeylerin kabuğu
kavızı	: Gonca
kayın	: Kayın ağacı
kazotı	: Kazların yediği ot çeşidi
kebek	: Kepek
kekire	: Peygamber çiçeği
kelinbarmak	: Gelin parmağı, tatlı meyve türü
kendir	: Kendir
keregeley	: Yolun iki tarafındaki ağaçlar
kédi	: Kabak
kılkan	: Yapraksız ağaçlar
kılşa	: Külünü tütüne katarak karıştırdıktan sonra buruna çekilen ve ağıza alınan bir bitki
kılтанak	: Çok seyrek çıkan bitki çeşidi
kımızdık	: Yaprakları uzunca, emildiği zaman ekşimsi tadı olan bitki
kırıkbuvin	: Kırkboğum, yere yayılarak, boğum boğum olarak büyüyen bitki
kışma	: Isırgan otu
kıyap	: Ot ismidir

kıyar	: Salatalık
kızgaldak	: Bir çeşit gül
kızılşa	: Pancar, şeker yapılan bitki
koga	: Sulu, sazlı yerde bulunan kamış gibi bitki
konak	: Dariya benzeyen ufak zirai mahsul
korkar	: Haşhaş, tütün koyarak çekilen nesne
kozıkuyruk	: Mantar
köde	: Stifa otu (tüylü)
kögal	: Yeşillik
köknér	: Gökнар, afyon
kökönis	: Sebze
kökpek	: Yere yapışık çıkan bitki çeşidi
köksagız	: Kauçuk ağacı
kökserke	: Kavunun bir çeşidi
köpene	: Biçilmiş ot yığını
köstik	: Havuca benzeyen yabancı bitki
köşet	: Taşınması için özel türde yetiştirilen bitki
kulak	: Bitkilerin yeni yeşerirken çıkardığı yapraklar
kulmak	: Bir nevi bitki. İnce ve bir şeye sarmaş dolaş olarak büyür.
kulpınay	: Çilek
kurak	: Henüz olmamış daha yeni çıkmakta olan kamış
kurma	: Hurma
kuvray	: Boğum boğum bir ot çeşidi
küde	: Toplanmış ot yığını
küldireviş	: Çadırın tepesindeki ağacın parçaları
künbagar	: Güne bakan
künbagıs	: Güne bakan
künjara	: Yağlı bitkinin yağı alındıktan sonra kalan posası
künjit	: Yağlı bitki, yağ çıkarılan bitki
kürevik	: Çilek çalısı
kürmek	: Pirinç sapıyla beraber çıkan yabancı ot
küşala	: Hindistan'da yetişen çok acı ve yuvarlak bitki. Öksürenlere ilaç olarak kullanılır.
küzdey	: Güz boyunca, güzün ekilen tahıllar
küzdik	: Sonbaharda ekilen ekin
lala	: Zambak
naşa	: Kenevir'den elde edilen uyuşturucu madde, haşhaş, esrar
nek	: Armut
nuv	: Çok sık orman
okıra	: Ağaçlarda bulunan kusur
orman	: Orman
oşagan	: Büyük yapraklı, yapışkan ve dikenli bitki
otak	: Ekinlerin arasındaki yabancı otlar
ölen	: Bir çeşit ot
örık	: Erik
örken	: Bitkinin sapı

ösümdik	: Bitki
ösün	: Fidan
özek	: Bitkilerin, ağaçların ortasında bulunan iliğe benzeyen nesne, sap
petruşka	: Maydanoz
piste	: Fıstık
sabak	: Bitkinin sapı
samırsın	: Bir çeşit çam ağacı
sanırvakulak	: Mantar
sargaldak	: Nisanın sonunda ve Mayısın başında açan sarı gül
sarımsak	: Sarmısak
sasır	: Pis koku çıkaran bitki
seksevil	: Çölde yetişen, iyi yanan, susuzluğa dayanan boyu kısaca, dalları fazla olmayan, kolay kırılan ağaç
selev	: Susuz tepelerde çıkan dikenli ot
sébiz	: Havuç
soya	: Soya fasulyesi
soyav	1. Bitkinin yapraksız sapı 2. Bir nevi diken
sök	1. Tahıl cinsinden taneli bitki 2. Ufak darı çeşidi
suvdan	: Ot çeşidi
süttigen	: Süt gibi beyaz su çıkaran bir tür bitki
şabdal/şabdalı	: Şeftali
şalı	: Kabuğundan temizlenmemiş pirinç, çeltik
şalkan	: Dibi büyük, soğana benzeyen bitki
şamşat	: Kayın (ağaç)
şaptal	: Şeftali
şegirgül	: Menekşe
şegirşin	: Sağlam ve eğilmeli budaklı bir ağaç çeşidi
şengel	: Gülü olan dikenli çalı
şeşek	: Çiçek
şeten	: Dağın yüksekçe kısımlarında bulunan bir nevi ağaç çeşidi
şıbık	: Yapraksız yaş ve ince ağaç budağı
şım	1. Çim 2. Otun senelerden beri çıktığı yerdeki, ot damarlarından peyda olan yerin üst tabakasındaki kabuğu
şımdak	: Çimen
şınar	: Çınar ağacı
şırış	: Budaklı yüksek ağaç
şırmavık	: Sarmaşık
şırpı	: Çırpı, kuru budak, ağaç
şırşa	: Yaz kış yeşilliğini kaybetmeyen ağaç
şıtır	: Hayvan yemi olarak kullanılan beyaz çiçekli bitki
şılık	: Orman içindeki ufak tefek çalılar
şiye	: Bir nevi kiraza benzeyen meyve
şiyen	: Henüz yeni büyümekte olan filiz, budak

şiyiren	: Leylak
şobak	: Kavun, karpuz gibi meyvelerin çekirdeği
şomır	: Turp
şonayna	: İnsan elbisesine ve hayvan tüyüne yapışan bir nevi bitki
şögir	: Diken
şömele	: Tepe tepe edilerek yığılan ot veya ekin sapı
şönge	: Diken veya benzeri şeyler
şöp	: Çöp, ot
şöpşek	: Ağacın kuruyarak düşen ve kırılarak kuruyan ufak tefek budakları, çırpı
tal	: 1. Söğüt ağacı 2. Dal
talşın	: Kestane
tamır	: Bitkilerin kökü
tarı	: Darı
tat	: Su kenarında , çamurlu yerlerde bulunan, kamışa benzeyen başında tozlu ufak tomurcukları bulunan bitki
tavsagız	: Kauçuk gibi bitki türü
tebin	: Karın altında kalan ve kışın hayvanların ayaklarıyla açarak yediği ot
terek	: Ağacın bir türü
terisken	: Dikenli ve yuvarlak kırlarda bulunan bitki
tételbek	: Kurak yerde biten bir cins ot
tiken/tikenek	: Diken
tobılgı	: Odun, kamçıya sap veya baston olarak kullanılan kızılıcak ağacı
togay	: Orman, ağaç ve bitki yığını
tomar	: Ağacın kesildikten sonra kuruyan dip tarafı
tomat	: Domates
topan	: Hububatın öğütülmüşü
torangı	
/torangılı	: Odun olarak kullanılan ağaç türü
torlama	: Kabuğu desenli kavun çeşidi
torsıldak	: Beyaz renkli bitki, yakıldığında “tors tors” diye ses çıkarır
toz	: Su kenarında, çamurlu yerlerde bulunan, kamışa benzeyen başında tozlu ufak tomurcukları bulunan bitki
turın	: Turp
tut	: Dut, dut ağacı
tuya	
(buta türü)	: Mazı
tübir	
/tübirtek	: Bitkinin kökü
tütün	: Tütün
tüyekarın	: Kolay kopan, çöllerde yetişen bir bitki
tüymedagı	: Papatya
uşkat	: Ufak yapraklı bir ağaç türü
üpilmelik	: Bir bitki çeşidi
üyenki	: Bir cins ağaç

zaytın	: Zeytin ağacı
zen	: Yosun, rutubetin neticesinde ağacın mavi renkli nesnelere kaplanması, renk
zıgır	: Bir nevi bitki ve bundan çıkan yağ

3.2.2.1.3. Eşya İsimleri

abajur	: Elektrik lambasının siperi, abajur
adalbakan	: Elbise ve benzeri eşyaları asmaya mahsus direk
akkuman	: Çay koyulan ufak beyaz çaydanlık
alka	: Halka, hanımların boynuna taktığı gerdanlık
arba	: Araba
aspap	: Cihaz
ayak-tabak	: Yemek konacak nesne, tabak, bardak vs.
ayır	: Harman ve ot taplandığı zaman kullanılan uzun saplı çatal dirgen
ayırık	: Çatal (genel)
ayna	: Ayna
böstek	: Deriden veya yapağıdan yapılan döşek veya minder
böşke	: Fıçı
bötelke	: Şişe
buvben.	: Tef
buvda	: Balya, eşya
buvınşak	: Paketlenmiş, bağlanmış eşya, paket
buy	: Şamandıra
buyım	: Eşya, mülk
dangara	
/dangıra	: Dümbelek, darbuka
dañ	: Tef
dop	: Top
dulğâ	: Miğfer
éynek	: Cam, ayna
jozi	: Sehpa
kalyan	: Nargile
katırma	: Mukavva
kepser/kékpîr	: Kevgir
kérzêñke	: Sepet
korjin	: Heybe
kürekşe	: Faraş
nay	: Ney
saptayak	: (kofe kaynatuv için) Cezve
süñgüvir	: Denizaltı
süymen	: Keser
şını	: 1. Cam
	2. Evde çay içilmesi için kullanılan kase
tulık/tulıktas	: Düven

3.2.2.2. Mekan ve Yön İsimleri

3.2.2.2.1. Mekan İsimleri

abaktı	: Ceza evi
akır	: Ahır
alamay	: Etraf, civar
alan	: Alan, meydan
alapat	: Civar, etraf
albar	: 1. Etrafi ve üstü kamışla örtülü bir tarafı açık ahır 2. Dipteki odanın önündeki hizmetçilerin yattığı oda
apan	: 1. Kurt, ayı vs. gibi hayvanların ini 2. Kapanmış, toprak basmış eski kuyu yeri
aran	: Hayvan ahır
argı	: Bir şeyin öte tarafı
arka	: Bir şeyin ya da bir insanın arka, geri tarafı
arna	: Kaynak, göz
ashana	: Aşhane
astana	: Hükümet merkezi, başşehir, payitaht
atız	: Elle sulanan ekin ekilen yerin bir tarafı
attam	: Bir adımlık yer
avdan	: Kaza (kaymakamla idare edilen bölge), civar, bölge
avıl	: Köy
avız	: 1. Geçidin giriş yeri 2. Yaranın ağzı
avla	: Evin etrafı, etrafı kamış veya duvarla çevrilmiş yer
aydala	: İnsansız, insan bulunmayan sahra, bozkır, ova
aylak	: İskele
aymak	: 1. Vilayet 2. Mekan, vatan 3. Etraf, çevre, civar
aynala	: 1. Etraf, civar, çevre 2. Bir şeyin kenarı
aytakır	: Yağmur yağdığı zaman su biriken yer, ay gibi tamtakır yer
azbar	: Geniş hayvan ahır
baspana	: Barınak, oturacak ev, mesken
baspahana	: Matbaa, kitap, dergi ve gazete basılan yer
bastırma	: Çardak, üstü kapalı, her tarafı açık, içinde adam oturan ve yatıp kalkılan yer
bav	: Bağ, yemiş ve meyve ağaçları olan büyük bahçe
bazar	: Pazar, alım satım yeri
beket	: Kale, yol kenarındaki han
bekinis	: Kale
beldev	: Herhangi bir şeyin orta kısmı
beluvar	: Bir şeyin orta kısmı

boz	: Kurak yer
bozan	: Yeşil olmayan, boza yakın renkteki yer
budır	: Düz olmayan yer
budırlav	: Düz değil, eğri büğrüye yakın yer
burış	: Köşe
butak	: Şube, sahra
büktesin	: Bir şeyin katlanmış, kıvrılmış yeri
dalda	: Siper, saklanabilecek bir yer
dangıl	: Geniş, düz, düzgün, doğru yol ve cadde
dengey	: Civar, etraf, sıra
dérethana	: Aptesthane, tuvalet
düken	: Dükkan
düz	: 1. Bıçağın keskin tarafı 2. Boş sahra
eden	: Evin taban
el	: Memleket , vatan
elsiz	: Hiç kimsenin yaşamadığı, boş yer
emhana	: Hastahane
etek	: Dağın veya başka yükseltelerin yamacı
ık	: Rüzgardan, yağmurdan korunmaya yarayan kuytu yer, koruma
ıktasın	: Rüzgardan, yağmurdan korunmaya yarayan kuytu yer, koruma
in	: İn
irge	: 1. Evin temeli 2. Herhangi bir şeyin temeli
iylev	: Karıncanın yuvası, karıncaların toplandığı ve tepe haline getirdiği yer
jabık	: Keçeden yapılmış çadırdaki eşya veya ufak tefek şeyleri koymaya yarayan oyuk
jak	: Taraf, yön
jan	: Yan, etraf, çevre
jap	: Ekin sulanan büyük ark, hendek
japan	: Sahipsiz boş arazi
japsar	: İki şeyin kesiştiği yer
jar	: Yar, uçurum
jatakhana	: Yatakhane
jay	: Ev, mesken, mekan
jayuvat	: Akan suyun, hayvanların su içebileceği veya gelip geçebilecekleri yeri
jazık	: Düz yer, düzlük
jeli	: Kırmızı yapmak için, taylorların annelerini emmesi için bağlandığı yer
jer	: 1. Yer, toprak 2. Yurt, mekan
jete	: Bir şeyin sapı ile başının birleştiği yer
jındıkana	: Akıl hastanesi
jirah	: Dereli yer, deresi çok yer

jik	: 1. İki nesnenin birbirine temas ettiği yer 2. Hudut
jiyek	: Bir şeyin kenarı
jurt	: 1. Göç nedeniyle terk edilen yer, yurt 2. Mekan
jüz	: 1. Bir şeyin keskin tarafı 2. Yeryüzü, dünya, cihan
kabak	: Yar, yer yarığının üst tarafı
kabırğa	: Bir şeyin yanı, kaburgası
kakır	: Çöplük
kala	: Şehir
kalaşık	: Ufak şehir, küçük pazar
kaltaris	: 1. Saklanılacak, biraz gizlenilecek yer 2. Ara yer
kamal	: Kale
kamba	: Zirai mahsul veya başka şeyleri koymak için hazırlanan yer
kaptal	: 1. Birşeyin yanı 2. Eğerin bir tarafı
kas	: Etraf, yan, yakın
katpar	: Kat (tabaka)
kazama	: Kışla
kener	: Kenar, bir şeyin kenarı, suyun kenarı vs.
kepterhana	: Güvercin yuvası
keri	: 1. Geri, arka tarafa 2. Karşı, çapraz
kernev	: Bir şeyin kenarı
keşen	: Külliye
keşene	: Türbe
ketik	: Gedik
kevek	: 1. Tavşanın kaçtığında saklandığı yer 2. İçinde hiç bir şey olmayan boş çukur
kır	: Bir şeyin dış tarafındaki köşesi
kırım	: Uzak diyar
kırtıs	: Toprağın üstü
kıyma	: Bir şeyin kesiştiği yer
kindik	: Orta, merkezi yer
kitapkana	: Kütüphane
konis	: Mekan, ikamet edilen yer, göçerek gelip konaklanan yer
kora	: Evin avlusu, ahır
korda	: Zenginliğin kaynağı
korgan	: Kale, sur
korıp	: Nadir bulunan hayvanların ve bitkilerin bulunduğu özel bölge
korıs	: Kazılmış, bozulmuş saha

kos	: 1. Geçici olarak içinde oturmak için kamıştan, keçeden, branda bezinden yapılan çardak 2. Ekin ekmeye giden kimselerin yatak yeri
kotan	: Avlu
koyma	: Depo
koynav	: Dağlı, tepeli yerlerde rüzgardan fazla etkilenmeyen kuytu yerler
kök	: Yeşillik, yeşeren yer
kökirek	: Etraf, civar
kölenke	: Etraf, aynı çatı
kömey	: Bir şeyin kaynağı
kör	: Ölünün gömüldüğü yer, kabir
köse	: Köse
köşe	: Cadde, sokak
köz	: Gözün önü, yanı
kudık	: Kuyu
kujir	: Küçük ev, hücre, kulübe
kula	: Terkedilmiş yerler
kulansaz	: Otu bol, çukurumsu salık yer
kuvis	: Kovuk, boşluk
kuyırşık	: Kuyruğun dibi, kuyruk dibinin uç tarafı
küresin	: Çöplük
kürke	: Hayvanlar, koyun, keçi, sığır, kuş için yapılan ahır
küzdik	: Sonbaharda oturlan yer
küzev	: Sonbaharda oturlan yer
labaz	: Hububat ve un satan dükkan
mañ	: Civar
mañay	: Çevre
navbayhana	: Fırın, ekmek pişirilen yer
oba	: Yüksek yerlerde, taş toprak yığılarak yapılan gözetleme kulesi
ogaş	: Kenar, köşe
okpan	: Mağara, tünel, kovuk
omarta	: Arı kovanı
op	: Boş, kop, altı boş yer
or	: Derin olarak kazılmış yer, hendek, çukur
orda	: 1. Merkez 2. Büyük ve rahat ev, mesken
organ	: 1. İdare, daire 2. Bir idarenin veya teşkilatın yayın organı
ortalık	: 1. Ortalık 2. Merkez 3. Başkent
otar	: Uzaklardaki hayvan güdülen yer
oyaz	: Çukurca yer
oydim	: Çukur, çukurlaşmış yer
oynak	: Oyun oynanan yer

ölke	: 1. Ülke 2. Civar, etraf
önir	: Yöre, civar
ör	: Yolun dik tarafı
öre	: Peynir vb. yiyecekleri kurutmaya yarayan özel yer
öt	: Bir şeyin soğuk tarafı
pana	: Sığınak, bir şeyden kaçan, korkan kimsenin sığındığı yer
saga	: Kılıcın, hançerin sapına yakın olan yeri
sanguvır	: Kuşun pisleyeceği yerin etrafı
sanlav	: Delik, ufak ışık gelen yer
savır	: Hayvanın beli ile kuyruğunun arası
senek	
/sene/sének	: Evin girişi, dış kapı ile oturma odanın arası
sırganak	: Kayak yapılabilen özel yer
sokpak	: Sokak, patika yol, patika
sor	: Kireçli yer
soran	: Kireçlice yer
sorap	: Belli belirsiz yol
sortan	: Kireçli yer
suvat	: Su alacak, hayvana su içirilecek yer
südigir	: Güzün ekilen yer
sürlev	: Uzun zaman kimsenin geçmediği yol
şakat	: Kireçli, kireçli olduğundan beyazımsı gözüken yer
şandak	: Tozlu, bol toz kapmasına elverişli yer
şanrak	: Keçe çadırın en yukarı ve yüksük noktası
şara	: Gözün çevresi
şatkal	: Dar, kayalık ve ormanlık sahadaki dere
şayhana	: Çayhane, kahvehane
şegen	: Kuyu, kenarına sırayla yığılan taş veya ağacı olan kuyu
şek	: Bir şeyin kenarı, hududu
şenber	: Bir şeyin etrafı
şep	: Etraf, civar
şet	: 1. Bir şeyin kenarı , hududu 2. Bir şeyin etrafı, civarı 3. Dışı, uzağı
şola	: Oylum oylum, çeşitli renkte olan yer
şolan	: Mutfak
şora	: Eskiden verilen mevki makam adı
şoşala	: Ayrı yapılmış olan mutfak
şukır/şunkır	: Kazılmış olan çukur
şuñkur	: Çukur
şuray	: Bir şeyin en iyi tarafı, verimli tarafı
şurıp	: Maden aramak maksadıyla kazılan çukur
tanap	: Tarla
tasa	: Gizlenecek, saklanacak yer
tekşe	: Kare, düzce yer

téyke	: Aşığın dik durunca biraz yassı olan tarafı
til	: Savaş meydanından, cepheden dışarı bölge
torap	: Yolun veya suyun kesiştiği yer
toruvıl	: Pusu
tospa	: Su deposu, su saklanacak yer
tönirek	: Etraf, civar
tör	: Evin baş köşesi
törkin	: 1. Evlenen kızların kendi akrabaları, kendi evi ve yurdu 2. Bir şeyin kökü ve esası
tugır	: Beslenen kartalın oturması (konması) için özel hazırlanan yer
tulga	: Direk, kilit noktası, esas
turağı	: İkametgah
tus	: Bir şeyin karşı tarafı
tükipir/tüpkir	: Köşe, en uzak köşe
tüp	: 1. Yan, yakın 2. Çıkış yeri, soy sop
türme	: Cezaevi
tüz	: Düzlük, meydan
ungı	: Kazılmış yer, delik
ura	: Köylülerin ihtiyaç fazlası mahsulünü saklamak için yerden kazarak hazırladığı ve hububat koyduğu anbar
uş	: Uç, bir şeyin ucu
uşkarı	: Bir şeyin ucuna, dışına doğru
uya	: Yuva
üki	: Buzu kırarak hazırlanan su alma ve hayvanın su içme yeri
üngir	: Delik, mağara
üstirt	: Üst kat
üy	: 1. Ev 2. Vatan
üyir	: Doğup-büyüdüğü çevre, arkadaş vs.

3.2.2.2. Yön İsimleri

bagdar	: Yön, istikamet
bagıt	: Yön, istikamet
barıs	: Yön, istikamet, gidiş, tutulan yol
kadam	: Yön
kaykan	: Dik tepeye doğru yön
künbatıs	: Batı
künes	: Gün tarafı, güneş tarafı
küngey	: Gün doğusu
küngey	: Güney
kün şığıs	: Doğu, gün doğusu
nısay	: Yön, taraf
on	: Sağ

tarap	: Taraf, yön
teriskey	: Kuzey tarafı
tüstik	: Güney

3.2.2.3. Sayı İsimleri

alpıs	: Altmış
alpıs mıñ	: Altmış bin
altı	: Altı, beşten bir fazla olan sayı
bes	: Beş
bir	: Bir
eki	: İki
eki jüz mıñ	: İki yüz bin
elüv	: Elli
jeti	: Yedi
jetpis	: Yetmiş
jiyırma	: Yirmi
jiyırma bes	: Yirmi beş
jiyırma bir	: Yirmi bir
jiyırma üş mıñ	: Yirmi üç bin
jup	: Çift
jüz	: Yüz
kırk	: Kırk
kırk mıñ	: Kırk bin
mın	: Bin
on	: On
otız	: Otuz
segiz	: Sekiz
seksen	: Seksen
togız	: Dokuz
toksan	: Doksan
tört	: Dört
üş	: Üç
üş jüz	: Üç yüz

3.2.2.4. Gün, Ay, Yıl İsimleri

3.2.2.4.1. Gün İsimleri

beysenbi	: Perşembe günü
düysenbi	: Pazartesi günü
jeksenbi	: Pazar günü
jura	: Cuma günü
navrız	: Nevruz günü
senbi	: Cumartesi günü

seysenbi	: Salı günü
sérsenbi	: Carşamba günü

3.2.2.4.2. Ay İsimleri

agıs	: Ağustos
akpan	: Şubat ayı
apbel	: Yılın dördüncü ayı, Nisan ayı
bokırav	: Kasım ayı
jeltoksan	: Aralık ayı
kantar	: Ocak ayı
karaşa	: Ekim ayı
kazan	: Kasım ayı
kırküyek	: Eylül ayı
kökek	: Nisan ayı
mamır	: Mayıs ayı
mart	: Mart ayı
mavsim	: Haziran ayı
navrız	: Yılın birinci ayı, mart ayı
otamalı	: Haziran ayı, yılın dördüncü ayı
sarşa	: Ağustos ayı
sévir	: Nisan ayının eski adı
sümbile	: Ağustos ayı
şilde	: Temmuz ayı
tamız	: Ağustos ayı
toksan	: Senenin dörtte biri
zavza	: Eskiden Mayıs ayına verilen ad

3.2.2.4.3. Yıl İsimleri

barıs	: Eski takvime göre üçüncü yılın adı
doñıs	: Eski takvime göre on ikinci yılın adı
iyt	: Eski takvime göre on birinci yılın adı
jılan	: Eski takvime göre altıncı yılın adı
jilki	: Eski takvime göre yedinci yılın adı
koy	: Eski takvime göre sekizinci yılın adı
koyan	: Eski hayvan takvimine göre dördüncü yılın adı
meşin	: Eski takvime göre dokuzuncu yılın adı
sıyr	: Eski takvime göre ikinci yılın adı
tavık	: Eski takvime göre onuncu yılın adı
tışkan	: Eski takvime göre birinci yılın adı
uluv	: Eski takvime göre beşinci yılın adı

3.2.2.5. Akrabalık İsimleri

abısın	: Elti, yenge
abısın-ajın	: Kardeş, akraba kimselerin hanımları
aga	: Ağabey
agay/ékey	: Amca
agayın	: Akraba, kardeş kimseler
agayındı	: Kardeş, bir memeyi beraber emmiş kimseler
ana	: Anne
apa	: 1. Abla, yakın akraba arasında yaşı büyük olan hanım 2. Öz anne, ana
arıs	: Karı koca için kullanılır
ata	: 1. Baba 2. Karı kocanın kayın babası 3. Babaların babası, dede
ata-ana	: Ata-ana
ata-baba	: Ata soyu
ata-ene	: Kaynata, kaynana
baba	: Dede, babanın babası
baja	: Bacanak
bala	: Çocuk
bala-şaga	: Çoluk çocuk
baldız	: Baldız
bavır	: Kardeş
bay	: Koca
béybişe	: 1. Adamın iki karısının ilki 2. Orta yaşlı hanımlara saygı belirtisi olarak kullanılır
böbek	: Bebek
böle	: İki kız kardeşin çocukları, teyze çocukları
böpe	: Bebek
dada	: Dede, baba, ata
dayı	: Dayı
egiz	: İkiz
ene	: Anne
er	: Er, koca
etene	: Yakın akraba, gönlü yakın kimseler
éje	: Nine, büyük anne
éke	: Baba
éke-şeşe	: Anne-baba
ékey	: Amca
ékpe/épke	: Abla
émenger	: 1. Kocası veya nişanlısı ölen hanımın, ölen kocasının yerine evlenmesi gereken kocasının akrabası 2. Evlenmesi gerek olan akrabasının hanımı veya nişanlısı
éyel	: Hanım, bayan, zevce
ilik	: Akrabalık bağı

ini	: Aynı anne ve babadan olan kardeş
jamagayın	: Uzaktan akraba, pek yakın olmayan
janaşır	: En yakın kimsesi, yardım edecek, acıyacak olan kimse
jekjat	: Kız alıp vererek kurulan akrabalık
jenge	: Yenge
jezde	: Enişte
jiyen	: Yeğen, kız kardeşin çocuğu
jiyenşar	: Yeğenin çocukları
kalındık	: Delikanlının nişanlısı
karımdas	: Kız kardeş
kayın	: Hanımın veya kocasının akrabaları
kelin	: Gelin, oğlunun veya kardeşinin hanımı
kenje	: Bir kimsenin çocuklarının en küçüğü
kindiktes	: Kardeş
kosak	: Evli iki kişinin biri
köke	: Çocuğun babasına ve ağabeyine koyduğu hitap
kuda	: Dünür
kudagry	: Dünürün hanımı
kudanda	: Dünür olduktan sonra oluşan akrabalık durumu
kudaşa	: Güveyin veya gelinin onlardan ufak olan kız kardeşleri
küyev	: 1. Güvey 2. Hanımın kocası, beyi 3. Damat
nagaşı	: Dayı, çocuğa göre annenin akrabaları
nemere	: Torun
öbere	: Torunun çocuğu
sinli	: Kız kardeş
şeşe	: Anne
süyek	: Akraba
şöbere	: Torundan doğan çocuk
tete	: Aralarında başka çocuk olmayan kardeşler
tokal	: İkinci hanım
tul	: Dul
tuvis	: Akraba, kardeş
tuvma	: Yakın akraba
ul/uğul	: Oğul
ulan	: Gençlik çağındaki çocuk
urgaşı	: Hanım
urpak	: Evlad, sülale
zayıp	: Hanım, eş

3.2.2.6. Tek Olup Herkes Tarafından Bilinen Bazı Varlıkların İsimleri

akbozat	: Demirkazık yıldızına yakın en parlak yıldızdan birinin ismi
Alla	: Allah
ay	: Ay, kamer
beyis/beyiş	: Cennet, uçmak
düniye	: Dünya
jalgan	: Dünya
jaratılış	: Tabiat, dünya
jaratuvşu	: Yaratıcı, Allah
jasagan	: Allah, yaratıcı
jebreyil	: Cebrail
jumak/ujmak	: Cennet, uçmak
kuday	: Allah, Tanrı
kün	: Güneş
şar	: Dünya
şaytan	: Şeytan
tamık/tamuk	: Tamu, cehennem
tarazi	: Sadece kış günleri sabaha doğru görünen toplu yıldız
temirkazık	: Şimal yıldızı
téñir/téñiri	
/téñri	: Tanrı
tozak	: Cehennem
uşpak	: Cennet
ürker	: Yıldız topu

3.3. Yapılarına Gre İsimler

3.3.1. Kök İsimler

Tek heceden meydana gelen isimlerdir. Mesela : bez, bor, bul, dak, dat, dım, em, en, ım, is, ön, sım, sız, tap, tor, jal, jan, jak, et, duz, ar, kez, küy vs.

3.3.2. Yalın İsimler

Birden fazla heceye sahip olduğu halde, kökleri tespit edilememiş, akrabası bulunamamış olan isimlerdir. Mesela : kuman, kutı, sadak, sagız, söre, şagıl, iyik, kemik, savsak, şalka, tumsık, tulga, kırmız, kalaş, şujık vs.

3.3.3. İsimden Türemiş İsimler

-ak/-ek

Sıfat yapan bir ektir.

jolak	: Yol yol, çizgili
kumak	: Kumlu, kumla karışık

-avıt/-eyit

kumayıt	: Kumlu, kumla karışık yer
---------	----------------------------

-dagan/-degen, -tagan/-tegen : (-da-gan/-de-ge-n, -ta-gan/-te-ge-n)

Miktar ifade eden sıfatlar yapar.

-dagan/-degen

azdagan	: Azıcık, biraz
jüzdegen	: Yüzlerce
miñdagan	: Binlerce
ondagan	: Onlarca
on miñdagan	: On binlerce

-tagan/-tegen

köptegen	: Birçok
----------	----------

-dam/-dem

bardam	: Varlıklı
jöndem	: Yöntem, usul

-das/-des, -las/-les, -tas/-tes

Bu ek, “z, m, n, ñ, v” ile biten kelimelere *-das/-des*; “ünlü veya r,y” ile biten kelimelere *-las/-les*; “p, t, k, s, ş” sesleri ile biten kelimelere ise *-tas/-tes* şeklinde gelmektedir.

Eger özimizdi özimiz kadirlep sıylamasak, nesine joldaspız, miñdaspız, pikirlespiz dep, bos söyleymiz. (Ş., s. 84) “Eğer kendimizi kendimiz sayıp hürmet

göstermezsek, neden yoldaşız, derttaşız, fikirdaşız deyip, boşu boşuna konuşuruz.” *Joldastık, suhbattastık bir ülken is. Onıñ gedirin jetesiz adam bilmez. Süyikti er bilgen sırtın sırtka jaymaz, Artıñnan bir avız söz aytıp külmez.* (Ab, s. 134) “Arkadaşlık, sırdaşlık bir büyük iş. Onun kadrini akılsız adam bilmez. Er olan kişi sırtını dışa yaymaz, Arkasından bir söz söyleyip gülmez.” *Osı balañdı magan bir tilevdes bolıp koysak; sen osı balañdı bizge, balamızga berseñ, dep kudalık izdep baramız.*(BKTM., s. 105) “O çocuğunu, bana , bir gönüldaş olsak; sen, o çocuğunu, çocuğumuza versen, diye dünürlük isteriz.”

Ek, “v” sesi ile biten kelime -*das/-des* şekli yanında -*las/-les* şeklinde de gelmektedir.

Abzal jan, demokrat Orta Aziya men Kavkaz halıktarı arasındaki médeniy baylanıstıñ negizderin saralap biletin gulama, jalıguvdı bilmeytin gajayıp şaruvakor adam, jaratılısında jan balasın jatsınbaytın bavırmal azamat, Grüvziyada bolgan kıska merzimniñ işinde talay pikirles dos, Türkistan halıktarınıñ teñdik jolındağı tavkımetti küresine tilevles taptı, al. (TKT., s. 24) “Dürüst kişi, demokrat Orta Asya ve Kafkas halkları arasındaki medeni ilişkinin prensiplerini tespit eden alim, usanmak bilmeyen çok çalışkan insan, karakterinde kendi çocuğunu yabancı saymayan, akrabasına düşkün yiğit Gürcistan’da bulunduğu kısa zaman içinde çok defa fikirdaş dost, Türkistan halklarının eşitlik yolundaki ağır mücadelelerini isteyenleri buldu, işte.” *Köşpeli halık, ruvlas kırgız, kazak, Koyı köp, kumdı jaylar Tilevkabak. Kudaşa, köz tiyer dep küméndansañ, Tezirek moldekeñnen duva alıp tak.* (A, s. 110) “Göçebe halk, aynı kabileden Kırgız, Kazak, Koyunu çok, kumlu yerler Tilevkabak. Dünürçüğü, göz değer deyip şüphelensen, hemencik hocandan dua alıp tak.”

“Bu ek vasıtasıyla yapılan türemiş sıfatların manaları ekin eklendiği kelimelerin manalarına uygun olarak birlikçiliği, uygunluğu, kuvvet birliğini, zaman birliğini ifade eder. Onların temel şekilleri aşağıdaki gibidir :

1. İnsanın çeşitli huylarıyla ilgili soyut manalı isimlere eklenip, aynı sıfatların başka insanlarla birliğini bildirir. Mesela : niyettes, tilevles, pikirles vs.
2. İnsanlığın ve bütün canlıların menşei ile ilgili anlamı ifade eden isimlere eklenip, onların soy-akrabalarının bir olduğunu bildiren sıfatlar yapar . Mesela : tuvıstas, atalas, tuvmalas vs.
3. Mekan isimlerine eklenir ve onların esas manalarına uygun, mekan, yer, ikamet adı birliğini ifade eden türemiş sıfatlar yapar. Mesela : avıldas, körşiles, jerles, eldes vs.
4. Bazı isimlere eklenip , onların temel kelime anlamlarına göre, türlü ilgi-bağlantı, zaman-ölçü açısından yakın olan sıfat kavramlarını bildirir. Mesela : joldas, zamandas, sabaktas, kesiptes vs.”¹

¹ A. Iskakov. Kazirgi Kazak Tili/Morfologiya. “Mektep” Basması, Almatı , 1974

-das/-des :

akıldas	: Aynı düşüncede olanlar
avıldas	: Evi bir köyde olan kimse, aynı köyden olan kimse
démdes	: Birbiriyle yaklaşmış, ekmeğini tuzunu tatmış kimse
eldes	: Hemşeri, bir köy veya şehirden olan
endes	: Aynı kabileye mensup olanların “en”; bir olur, ona da “endes” denir
jarnalas	: Hissedar
jedekdes	: Aralarında sadece bir yaş fark olan bir annenin çocuğu
jemdes	: 1. Aynı amacı, aynı ideali paylaşan kimseler 2. Aynı kadere sahip kimseler 3. Kötülükte işbirlikçiler
jildas	: Aynı sene doğmuş olanlar
joldas	: Yoldaş
jündes	: Yünü bol, yün uzun yünü uzayan
kalamdas	: Yazarlar, kalem arkadaşı
kandas	: Aynı kandan, kandaş
karındas	: Kızkardeş
köñildes	: Niyeti, dileği, gönü bir ahbap kimseler
kurdas	: Yaşıt, aynı yaştaki kimseler
kündes	: Rakip
méndes	: Esası ehemmiyeti bir, benzer
mundas	: Üzüntü ve merakı , derdi bir olan kimse, aynı üzüntüyü taşıyan kimse
otandas	: Vatandaş
ölşemdes	: Aynı ağırlık, aynı büyüklük ve benzer halde olma
öndes	: Reşgi, türü birbirine benzeyen
pişindes	: Gönlü itibariyle benzer
rendes	: Aynı renkte
sarındas	: Esası, kökü bir
sözdes	: Aynı sözü söyleyenler
şamalas	: Aşağı yukarı, aynı ayarda, büyüklüğü, kuvvet ve genişliği aynı
şendes	: Aynı ayarda, makamda, mevkisi de aynı durumu da
tendes	: 1. Aynı yaştaki veya aralarında yaşça pek fark olmayan 2. Eşit ve aynı ayardaki kimseler
tukımdas	: Aynı tohumdan, aynı soydan
ündes	: Uygun, benzer
zamandas	: Zamandaş, aynı devirde, akran

-las/-les :

aralas	: Karışık
atalas	: Ataları bir, kardeş, akraba
aylas	: Aynı ayda doğum yapacak kadınlar
baktalas	: Rakip

bavırlas	: 1. Akraba, kardeş 2. Aynı idealdeki kimseler
bésekeles	: İddialı, rakip
enşiles	: Ortak
irgeles	: Kapı komşusu, evin temeli birbirine yakın
japsarlas	: Yanyana, yakın
jerles	: Hemşeri, bir köy veya şehirden olan
kadirles	: Birbirine saygı gösteren, hürmet edenler
karalas	: Yalan, benzer, birbirinden farksız
karsılas	: Muhalefet, hasım
katarlas	: Aynı ayarda, farksız
korılas	: Ahır, avlusu karışık, yanyana
körşiles	: Komşudaş
kurbılas	: Yaşıt, pek yaş farkı olmayan
magındas	: Eşanlımlı (gamer)
otandas	: Vatandaş
ökşeles	: Yaşları aynı kimseler
pikirles	: Fikri bir, aynı fikirde
ruvlas	: Soydaş
salılas	: Birbirine uygun, aynı ayarda
sıbaylas	: 1. Arkadaş 2. Komşu
sırlas	: Sırdaş
şamılas	: Aynı güçte olanlar
taypalas	: Aynı aşirete, boya veya kabileye mensup olan
teteles	: 1. Akran 2. Yengeler, kayınlarına böyle isim de takar
tilevles	: Dileği bir, maksadı bir
tizeles	: Yan yana , yakın
turgılas	: Çağdaş, aynı yaş ve ayarda
tustas	: Çağdaş
tuvmalas	: Akraba
upaylas	: Taraftar, hissedar
uvtas	: Badana
uyılas	: Aynı yuvadan, aynı anneden
üyles	: Benzer, uygun
üzengiles	: Yaş, rütbe , derece bakımından aynı ayarda olma

-tas/-tes :

attas	: Aynı adı taşıması, iki kişinin isminin aynı olması, addaş
bastas	: Sırdaş, dert ortağı
ejettes	: Yaşıt, çağdaş
emşektes	: Bir anneden doğmuş, bir meme emmiş kimseler

ériptes	: 1. Meslektaş, aynı meslekten olan 2. Karşılıklı ağıt söyleyen iki kişiye birbirinin “ériptesi” denir.
istes	: Aynı işte olanlar, aynı işi yapanlar
jaktas	: 1. Taraftar, aynı gayeyi güden, aynı fikirde olan 2. Bir memleketten olma
jarıstas	: Rakip
jinıstas	: Aynı cinsten , aynı kökten
kanattas	: Birbirine çok yakın
keptes	: Sırdaş, dert ortağı
késiptes	: Aynı işte olanlar, aynı işi yapanlar
kızmettes	: Aynı işle uğraşan kimseler
kindiktes	: Kardeş
komıstas	: Aynı yerden, aynı bölgeden
méjilistes	: Aynı mecliste, aynı toplantıda olanlar
niyettes	: İyi niyet sahibi, kötü niyet beslemeyen
odaktas	: Müttelik
ortaktas	: Ortaklık
özektas	: Dileği, maksat ve menfaati bir olanlar, ülküdaş
sabaktas	: 1. Beraber ders yapan, dersleri bir olan 2. Sapı bir, kökü bir esası bir
seriktes	: Arkadaş, dost
şektes	: Sınır komşusu
tabaktas	: Aynı tabaktan yemek yemiş, yakın dost
tektes	: Aynı soydan, kökü bir, benzerlik
tilektes	: Dileği bir , niyeti bir, maksatı bir
tulıktas	: Düven
tuvıstas	: Esası bir, yakın olanlar
tüstes	: Aynı renkte olma, birbirine benzeme

-dastık/-destik, -lastık/-lestik, -tastık/-testik : (-das-tık/-des-tik, -tas-tık/-tes-tik)

Ek, mücerret isimler yapar.

-dastık/-destik :

joldastık	: Dostluk, arkadaşlık
kündestik	: Çekememezlik
ölşemdestik	: Aynı ayarda olma hali
tukımdastık	: Irk

-lastık/-lestik :

birlestik	: Teşkilatçılık, birlikçilik
eserlestik	: Tepki
sıbaylastık	: Arkadaşlık, komşuluk

- şamalastık : Nisbet
 tilevlestik : Teveccüh
 üylestik : Benzerlik, uygunluk

-tastık/-testik :

- bastastık : Sırdaşlık, dert ortaklığı
 ortaktastık : Elbirliği
 tilektestik : Teveccüh

-dırik/-dirik , -turik

Müşahhas isim (közildirik, tabaldırık, üldirik) ve hayvanlarla ilgili isimlerin (böltirik, buldırık, moyunturık, ömildirik, sagaldırık, tumıldırık vs.) yapımında kullanılır.

- böltirik : Kurt yavrusu, börü yavrusu
 buldırık : Bildircin
 közildirik : Gözlük
 moyunturık : Boyunduruk, büyük baş hayvanların boynuna takılan ağaç
 ömildirik : Atın göğsüne takılarak eğere bağlanan, eğerin düşmesini önleyen
 süslü bağ, kemer
 sagaldırık : Atın başından düşmemesi için nokta veya cügeni bağlamaya
 yarayan kayış
 tabaldırık : Eşik
 tumıldırık : Birisini ısırması için bilhassa köpeğin ağzına giydirilen kafes
 uvıldırık : Havyar
 üldirik : Mutfak eşyalarını korumaya mahsus raf

-dıksız/-diksiz : (-dık-sız/-dik-siz)

Zarf yapan bir isimden isim yapım ekidir.

- dayındıksız : İrticalen
 üzdiksiz : Devamlı, hep, her zaman, aralıksız

-gan/-gen, -kan/-ken

-gan/-gen

Bulunamadı.

-kan/-ken

- kılkan : Kılçık

-gantay/-gentey, -kantay/-kentey : (-gan-tay/-gen-tey, -kan-tay/-ken-tey)

Sıfat yapımında kullanılır.

-gantay/-gentey

azgantay : Biraz, pek fazla değil

-kantay/-kentey

kişkentey : Ufacık, küçücük

-gaş/-geş, -kaş/-keş**-gaş/-geş**

algaş : İlk, ön
 biyşişeş : Avılın, köyün esas beylerinden sonra bey olmaya hevesli kimseler
 küleş : Güleç, çok gülen

-kaş/keş

Bulunamadı.

-gıl/-gil, -kıl/-kil

İsimlerden sıfatlar yapan bir ektir.

-gıl/-gil

bozgıl : Boz, beyaz renge yakın
 şungıl : Dibi derin, çok çukur
 şüngil : İçine doğru çukurca, yassıca

-kıl/-kil

koşkıl : Kahverengi gibi renk
 surkıl : Boz renge yakın renk
 törtkil : Kare
 tüytkil : Şüphe, tereddüt
 üşkil : Ucu sivri, sivrimsi

-gilt/-gilt, -kilt/-kilt

Sıfat yapan bir ektir.

-gilt/-gilt

bozgilt	: Beyazımsı, boza yakın
kızgilt	: Kızılımsı, kızıla çalan
sargilt	: Boz renge yakın
surgilt	: Boz renge yakın

-gültüm/-gültüm, -kültüm/-kültüm

Renk ve tad bildiren sıfatlar yapar.

aşkültüm	: Acımtırak
kışkültüm	: Mayhoş

-girim/-kirim

Eklendiği kelimeye küçültme manası katan bir isimden isim yapım ekidir.

kişigirim	
/kişikirim	: Ufakça, küçükçe

-girt/-girt

Sıfat yapan bir ektir.

küngirt	: Tam belli olmayan, açık olmayan, dumanlı , karanlık
salgirt	: Yavaş, isteksiz, boşverici

-girttik/-girttik : (-girt-tık/-girt-tik)

Mücerret isimler yapar.

küngirttik	: Karanlık, koyuluk, belirsizlik
salgirttik	: Boşvericilik, tenbellik

-kestik : (-kes-tik)

Mücerret isimler yapar.

ziyankestik	: Düşmanlık
-------------	-------------

-l, -ıl/-il, -al/-el

“Bu ekler arada sırada kullanılan köklere eklenip, o şekillerle birleşip, sıfat kavramı ifade eden kelimeler olarak eskimiştir. Mesela :

batıl	: Cesur, çekinmeyen, tahammül eden
jasıl	: Yeşil
jeñil	: 1. Hafif 2. Kolay
katal	: Merhametsiz, sert
kızıl	: Kırmızı” ¹

Bu ek aynı zamanda isimlerden zarflar da yapar. Şöyle ki :

“İsimler ile fiillere ortak olarak gelen bu eşsesli işlek ekler, manaları başka başka, çeşitli kelimeler yapar. Mesela “şiykil, katal” sıfata uygun şekillerken, “tarıl, tiril” sıfatlardan yapılan türemiş fiillerdir. Bunun gibi fiil yapan -l, /-ıl/-il eklerinin hepsi de aynı değildir. Mesela : “jötel, oñal, jogal, suval” vs.şeklindeki türemiş fiiller ile “tartıl, sarkıl, aşıl, bügil” gibi edilgen fiil şekillerini isimlerle, sıfatlarla “jarkıl, japtıl, batıl, katal” mukayese edersek -l/-ıl/-il eklerinin belli bir söz gurubuna değil, birkaç gramer gurubuna ait olan eşsesli şekiller oldukları açıktır. İşte -ıl/-il/-l eki tabiat taklidi kelimeler ile kalıplaşmış sözlere eklendiğinde türemiş isim yapar. Mesela : kañkıl, sıñkıl, suvıl, miñkıl, sakıl, tarsıl, düril, güril, lapıl, kalşıl, diril vs.”²

diril	: Vücudun tiksınmesinden peyda olan hareket
düril	: Araba ve uçak motorunun çıkardığı ses
güril	: “Gürül gürül” diye çıkan ses
kalşıl	: Titrek
kañkıl	: Garip ses
lapıl	: Alevin çıkardığı ses
miñkıl	: Çıt, yavaşça çıkan ses
sakıl	: Fokur fokur
sıñkıl	: Gülerken çıkan ses, kahkaha
suvıl	: “Suv” diye çıkan ses
tarsıl	: Tüfeğin sesi

-lak/-lek, -dak/-dek, -tak/-tek

“İsimlerden türemiş isim yapan bu az kullanılan ekler basit değil , birleşik ek gibidir. Mesela “kumdak, sazdak, taylak” kelimelerle ses taklidi kelimelerden doğan fiillere

¹ A. Iskakov, a.g.e. , s. 184

² A. Iskakov, a.g.e.. s. 158

(mesela : tarsılda, şańkılđa, końkılđa, keńkilde vs.) -k/-k eki eklenerek yapılan “tolkılđak, torsılđak, şıńkildek, tońkılđak” gibi sözler ve “jeńiltek, kespeltek, jaydak” gibi sıfatlar yapar..”¹

-lak/-lek :

bügelek	: Daha çok beygirleri ısırın bir cins sinek
japalak	: Yarasa
jıbrırlak	: Çok kıpırdayan
kevgirlek	: Çabuk kırılan, çabuk öğütülen
kitirlek	: Kıkırdak
kuvırdak	: Kavurma
kütirlek	: Kıtırdak, bastıkça kıtır kıtır diye ses çıkaran
mińgirlek	: Mızımız
navelek	: Elinden hiç iş gelmeyen, sadece yiyip içen kimse
sıngırlak	: Şingirtılı
şıtırlak	: Çıtkırıldım
taylak	: Bir yaşını geçmiş, iki yaşını doldurmamış deve
tuvırlak	: Keçeden çadırın etek tarafına örtülen keçe
tuvlak	: Üzerine oturulmak için kullanılan tüylü hayvan derisi
üpelek	: Kamış vb. bitkilerde bulunan tüy

-dak/-dek :

ańkılđak	: İçinde sır saklamayan , gönüllü kimse
bakılđak	: Korna (çal-)
balmuzdak	: Dondurma
baspaldak	: Basamak, merdiven
beygeldek	: Uçarken kanatları fazla ses çıkaran “duvadak” gibi bir kuşun adı
bılkılđak	: Yumuşak, sallanan
bitpılđak	: Bildircin’in çıkardığı ses
borpılđak	: Boş, yumuşak, toprağı sert olmayan yer
boydak	: Bekar
bozdak	: Genç delikanlı, yiğit
évpıldek	: Bir kuş çeşidi, Botaurus siellaris
irkildek	: Kof, gevşek, yumuşak
jarkılđak	: 1. Parlak, parlayan nesne 2. Kapalı olmayan, açık, neşeli kimse
jaldak	: 1. Eğersiz 2. Boş, hafif
jaydak	: 1. Eğersiz 2. Hafif, boş
jelkildek	: Rüzgarla sallanan, hareket eden

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 158

jülpıldak	: Açık göz, yağcı, yaranmak isteyen
jiydek	: Yerde, yaprak arasında çıkan bir meyve
kaltıldak	: Sallanan
kaskaldak	: Martı
kızgaldak	: Bir çeşit gül
kirtildek	: Kirtildeyen, kirt kirt kırılan, ince
kumdak	: Kumsal
kuvırdak	: Kavurma
küjildek	: Gürültü yaparak konuşan kimse, yüksek sesle konuşan kimse
küñküldek	: Mızımız
küpildek	: Çok övünen, fazla atan kimse
kürdek	: Rüzgarın bir yere yığıldığı kar
kürildek	: Kalın sesli, gürüldeyerek konuşan
mıñkıldak	: Hımhım
sargaldak	: Nisanın sonunda ve mayısın başında açan sarı gül
sartandak	: Sarıya kaçan leke
saydak	: Tek, kenar köşede yürümeyi tercih eden, kalabalıktan uzak olmayı tercih eden
sazdak	: Çamurluca, çamuru bol
solkıldak	: Lastikli, belirsiz, sallanmalı, gevşek
şımdak	: Çimen
şırtıldak	: Yılkı yağı ile tereyağının karışımı
şıñkildek	: 1. Tiz bir şekilde çıkan ipince (ses) 2. Ördeğin, sesi çok ince çıkan ve çok küçük olan bir türü
şuvıldak	: Gürültücü, hep bağırarak çağıran
tokıldak	: Ağaçkakan kuşu
toñkıldak	: Tonk tonk diye ses çıkaran
torsıldak	: 1. Balığın içinde bulunan uzunca ve içi hava dolu ince nesne 2. Beyaz renkli bir bitki, yakıldığında "tors tors" diye ses çıkarır.
ülpildek	: Çok yumuşak ve hafif

-tak/-tek :

bakaltak	: Kısa boylu kimse
beybastak	: Tertipsiz, kendi bildiğine hareket eden, edepsiz, bilgisiz vs.
jeñiltek	: Hafif, sabırsız
kanıltak	: İnce, zayıf
kespeltek	: Kısa, çolak, kısa boylu ama vücutlu
konıltak	: Ayakkabının veya başka dış giysinin içinden birşey giymeden giyme
tapaltak	
/tépeltek	: Kısacık, çok kısa boylu
tübirtak	: Bitkinin kökü

-lap/-lep, -dap/-dep, -tap/-tep : (-la-p/-le-p, -da-p/-de-p, -ta-p/-te-p)

Sıfat yapımında (uvalap, mıñdap) ve zarf yapımında (aylap, azdap, domdap, şındap) kullanılan bir ektir.

-lap/-lep

aylap : Bir veya birkaç ay boyu, aylarca
uvalap : Dikkatli

-dap/-dep

azdap : Dikkatle, azar azar, birazcık
baltamdap : Bir çeşit halk oyunu
batpandap : Bol bol, batman batman
domdap : Tepe taklak
mıñdap : Binlerce
sartap : Atın fazla semiz veya fazla zayıf olmaması
şındap : Sahiden, gerçekten, ciddi olarak
zardap : Tesir, zarar, terslik

-tap/tep

eptep : Usulca, usul usul
köptep : Çokça

-laş/-leş, -daş/-deş, -taş/-teş : (-la-ş/-le-ş, -da-ş/-de-ş, -ta-ş/-te-ş)

-laş/-leş

küyeleş : Kömürle leke leke olma

-daş/-deş

karındaş : Kalem

-taş/-teş

attaş : Adaş

-lav/-lev, -dav/-dev, -tav/-tev : (-la-v/-le-v, -da-v/-de-v, -ta-v/-te-v)

“Dilimizdeki sıfat yapan ekler içinde karşılaştırma manasını doğuran ve karşılaştırma görevini yapan eklerdendir. Bu ekler, eklendikleri sığata alçaklık, belirsizlik, azlık anlamını eklerken, bolluk anlamını da ekleyebilirler. Dolayısıyla bu ek, ismin özelliğini anlatmaz, o beraber kullanıldığı ismin onun özelliğinden az veya çok olduğunu bildirmek için kullanılır. -lav/-lev eki kök ve gövde sıfatlara bağımsız olarak bağlanır. Mesela : alasalav, aşkıttav, alıttav, akırındav, bayavlav, biyiktev, édemilev, édeptilev, eskilev, kökşildev, suvıttav vs.

Bu ek, bazı isimlere ve zarflara eklenir ve onlara alçak, belirsiz anlamını ekler. Mesela : dönüştüv, balalav, kedeylev, karttav, kırattav, oypattav, ızgırıttav vs.”¹

-lav/-lev

alasalav	: Daha kısa, çok kısa
balalav	: Çocuksu, henüz aklı başına gelmemiş
bayavlav	: Yavaş
denililev	: İri yarı, iri yapılı
eskilev	: Eskimiş
kedeylev	: Daha yaşlı
keltelev	: Biraz kısa
kirlev	: Biraz kirli, biraz pis
kişkentaylav	: Küçükçe, biraz ufak
küştilev	: Güçlü
küykilev	: Gösterişsiz, yakışksız

-dav/-dev

akırındav	: Yavaş
boşandav	: Boyu uzunca, uzunca boylu
ıktasındav	: Rüzgar ve yağmurdan korunmaya elverişli
jenildev	: Hafifletme, pek ağır değil, daha hafif
karandav	: Karanlıkta pek fark edilmeme , tanınmayacak gibi görünme
kaşandav	: Uzaklaşma, biraz uzakta
kaykandav	: 1. Biraz dikçe, arkaya doğru eğik 2. Dik tepeye doğru yön
kişipeyidev	: Terbiyeliçe, alçak gönüllüce
kökşildev	: Yeşile yakın
kürendev	: Hafif kahverengiye dönme
masandav	: Sarhoş gibi, sarhoşa yakın
moskaldav	: Çok görmüş, çok geçirmiş, orta yaşı geçkin
öktemdev	: Sertçe, emir verircesine, hükmedercesine
salbırandav	: Bir şeyin normalden aşağı, düşük olması

¹ A. Iskakov. a.g.e., s. 194

salkındav	: 1. Serince 2. İsteksizce, gönülsüz, soğuk
sazdav	: Sazlık, çamurlu
senimsizdev	: Şüpheli, güvenilmez
sortandav	: Kireçlice
şagındav	: Az, fazla değil, azıcık, küçücük
tendev	: 1. Eşitce, beraberce 2. Ağır, yük gibi

-tav/-tev

aşıktav	: Etrafında hiçbir şey olmayan, boş, ıssız (yer)
biyiktev	: Daha büyük
döñestev	: Daha yüksek
ızgırıktav	: Biraz soğuk rüzgarı olan
iymektev	: Eğik , kambur
karttav	: Daha yaşlı
kıratav	: Büyükçe
kişirektev	: Fazlaca küçük, fazlaca ufak
oypattav	: Daha aşağı, ovaya yakın
selsoktav	: Gönülsüzce, isteksizce
sopaktav	: Pek düzgün değil, biraz uzunca
sugaktav	: Uzunca, uzun boylu
suvıktav	: Daha soğuk
suyıktav	: Suluca
şettev	: Fazla kenar, sapa, uzak
şolaktav	: Kısa, biraz kısa
şorkaktav	: Tecrübesizce, alışılmamış gibi

-k

biydayık	: Buğday gibi bitki
----------	---------------------

lı/-li, -dı/-di, -tı/-ti

Ek, “ünlü veya l, r, v, y” seslerinden sonra *-lı/-li*; “z, m, n, ñ” seslerinden sonra *-dı/-di*; “p, t, k, s, ş” seslerinden sonra ise *-tı/-ti* şeklinde kullanılmaktadır.

Éjesi tükke túsınbey Berikbolga suravlık jüzben karadı. (Ş., s. 59) “Büyükannesi hiç düşünmeden Berikbol’a meraklı bir yüzle bakar.” *Avılınman aksakaldı adam keldi. Bul koja söylesüvge sagan keldi. Köñil kimdi kalasa sogan keter, Kayrattıga kayırlı zaman keldi.* (A, s. 130) “Köyümden aksakallı adam geldi. Bu hoca konuşmaya sana geldi. Gönül kimi isterse ona gider, Gayretliye hayırlı zaman geldi.” *Bılay karaganda édepti adamgerşiligi mol adam ekendigi körinip-ak tur.* (Ş., s. 191) “Şöyle bakınca edepli, insanıyeti bol bir adam olduğu görünüyor.

“Bu ekle şöyle türemiş kelimeler yapılır :

1. Kök ve gövde isimlerden, onların temel kelime manasına uygun olarak , belli bir şeyin veya başka bir durumun var olduğunu (varlığını) ya da bol olduğunu (bolluğunu) bildiren türemiş sıfatlar yapar. Mesela : arlı, ataktı, édepti, éserli, bayıptı, iykemdi vs.
2. Eklenen isimden de, sıfattan da, sayı sıfatından da, zarftan da mana yönünden hem eklendiği iki sözün de anlamlarıyla doğrudan doğruya ilgili, hem de ikisinin de anlamlarını içine alan büyük sıfatlar yapar. Mesela : agalı-inili, oyılı-kırlı, özendi-suvlı, ülkendi-kişili, burındı-soñdı, jogarlı-tömendı vs.
3. İki üç sözden oluşup, niteleme sıfatları olarak görev yapan her çeşit ilgili kelime-den büyük sıfatlar yapar. Mesela : ak bastı, kaz moyındı, ay kabaktı, teke sakaldı vs.”¹

Ekin, “Kazirgi Kazak Tili, Morfologiya” adlı eserden aldığımız fonksiyonları dışında şu fonksiyonları tespit edilmiştir :

1. Bir yere mensubiyet bildirir. (altaylı)
2. Yer ismi yapar. (balavsalı, kökmaysalı, sayılı)
3. Makam, mevki, iş ve meslek erbabının adını yapar. (jasavlı)
4. Çeşitli müşahhas isimler yapar. (joktavlı, déndi)
5. Arapça nispet “ı”sinin, “-ı”nin yerini tutar. (ıktıyarlı, mehanikalı, méjbürli, saliykalı, sırkavlı, kıyaldı, mıskıldı, ünemdi, ardaktı, karajattı)

-lı/-li :

abıroylı/abıyırılı: Saygın

ajarlı : Becerikli

alahı : alacalı, türlü türlü renkte

alamaylı : Kalçası yağlı, tombul kalçalı

alkalı : Toplu, hatırı sayılacak kadar

altaylı : Altay’da bulunan, Altay’dan olan, Altaylı

arkalı : Arkası yağlı, semiz

arlı : Arlı , utanması olan

aspalı : Asılacak olan, idamlık kimse

astarlı : Mecâzi

aşamaylı : Arkası, kalçası kalın

atalı : Örnek, terbiyeli

attılı : Atlı olan

ayavlı : Sevgili, saygılı, kıymetli

aylalı : Hilekar, taktikçi, açığız

azalı : Matemli, üzüntülü, karalı

bagalı : Kıymetli, faydalı, pahalı

¹ A. Iskakov. a.g.e. 181

balalı	: Çocuklu
balavsahı	: Balavsahı otu olan yer
basıbaylı	: Bağimli
bav-bakşalı	: Bağlı-bahçeli
bederli	: Süslü, işlemeli
belgili	: Belli, malum
berekeli	: Bereketli, birlikli
beresili	: Veresili, verecekli, borçlu
beyneli	: 1. Şekilli, biçimli 2. Gibi benzeyen
béleli	: Belalı
bilteli	: Fitilli
birkıyılı	: Bir çeşit, türlü
budırlı	: Eğri büğrülü
butalı	: Çalılı
buvaldırlı	: Açık değil, sisli, karanlık, bulanık
buydahı	: Burnundaki delikten ip geçirilmiş olan deve
büldirgeli	: Bağ var, bağcıklı
bürkeli	: Örtülü
büyürlü	: Büyür çıkmış, kalın, kocaman
dağdılı	: Mütad
davlı	: Davalı
degdarlı	: Meşhur, belli, tanınmış
démeli	: Ümitli
déreceli	: Dereceli, mevkisi olan
dünyeli	: Müreffeh
ebdeyli	: Kolaylı
egevli	: Eğelenmiş
elevli	: Belli, sayılı
enseli	: Enseli, yüksekçe
epeyli	: Kolay, uygun
ergejeyli	: Cüce
édiletli	: Adaletli
éserli	: Tesirli
éşekeyli	: Süslü,dekorlu
éygili	: Éygi, belli, malum, tanıklı, meşhur
ıktıyarlı	: İhtiyarlı
ıngaylı	: Elverişli, uygun
ıntalı	: Müteşebbis
ızbarlı	: Sert, iğneli, heybetli
ırgeli	: Esaslı, belirli
ıybalı	: Terbiyeli, namuslu
ıygili	: Faydalı
ıybağılı	: Yapağısı bol
ıyırkavlı	: Üzüntülü, kederli
ıygalı	: Yakalı elbise

jaralı	: Yaralı
jarlı	: Fakir, yoksul
jaylı	: 1. Kolay, uygun 2. Birisi hakkında, hususta
jazalı	: Cezalı
jebeli	: Uzunca, sivri, keskin
jıralı	: Dereli yer, deresi çok yer
jigerli	: Cesaretli, gayretli
jospanlı	: Planlı, ölçülü
jotalı	: 1. Tepeli 2. Vücutlu
jüveli	: Sıralı, sistemli
kabırgalı	: 1. Güçlü, kuvvetli 2. Zengin 3. Cüsseli, büyük, kocaman 4. Gayretli, ciğerli, sağlam, yılmaz, dayanıklı
kadirli	: Saygılı, hürmetli, değerli
kalbagaylı	: Uygun, yatkın
kaltalı	: 1. Cebi olan, cepli 2. Paralı, cebi dolu
kapalı	: Üzüntülü, üzgün
karalı	: Karalı, matemli, üzüntülü, ölüm çıkan
kasiyetli	: Haysiyetli, kadirli
kasterli	: Saygılı, hürmetkar, ehemmiyetli
kaygılı	: Kaygılı
kayırlı	: Hayırlı, uğurlu
kazalı	: Matemli, ölüm üzüntüsü olan
kazınalı	: Zengin, hazineli
keleli	: Mühim, bol
kesirli	: 1. Zararlı 2. Belalı, inatçı, kendi bildiğine giden 3. Mağrur, gururlu
kesteli	: İlemeli, nakışlı
kevdeli	: Göğüslü, güçlü
kédirli	: Saygılı, hürmetli, değerli
kérli	: Kahırlı, soğuk yüzlü, heybetli
kırlı	: Tatsız-tuzsuz şeyleri konuşan, geveze
kırhı	: Köşeli, düz ve uzun bir şeyin köşesi
kıyılı	: Her türlü, çeşitli
kinalı	: Suçlu
kolaylı	: Uygun fırsat, uygun an
koralı	: Ahır dolusu
kordalı	: Çok, bol, haddi hesabı olmayan
kökmaysalı	: Yeşermiş, çiçeklenmiş yer
könterili	: Dayanıklı, sağlam, tahammülkar
kudandalı	: Dünürlükle akraba olmuş olan kimseler

kunarlı	: 1. Verimli, bol 2. Sütü ve sütü iyi gelen
kuşurlı	: Zevkli (iş)
kuykallı	: Kuvvetli, zengin, verimli
külkili	: 1. Gülünç 2. Zevkli
künéli	: Suçlu
kürdeli	: Büyük, ağır, zor
küyli	: 1. Mali durumu iyi 2. Semiz
lézzetli	: Lezzetli
mehaniikalı	: Mihânikî
méjbürli	: Mecburî
ménerli	: Güzel desenli ve işlemeli
mértebelî	: Mertebeli, kıymetli, yüksek dereceli
méveli	: Meyve ve sebze yönünden zengin
munlı	: Üzüntü, dertli
nekelî	: Nişanlı
nérlî	: İyi şeyler ihtiva eden
ontaylı	: Uygun, hazır
oraylı	: Kolaylı, uygun
ordalı	: Taraftarı, akrabası çok olan
ökşeli	: Ökçeli
önegeli	: Terbiyeli, görgülü
önerli	: Hünerli
örelî	: İrice, yüksekçe, büyükçe, bolca
paydalı	: Faydalı
raylı	: Gösterişli, yakışıklı, gönüllü, istekli
sabırlı	: Sabırlı
salalı	: Uzunca, ince ve uzun
salıkalı	: Oturaklı
saliykalı	: Ciddî
samdalı	: Aydın, açık, belirli
savlı	: Sağılan, sağılmakta olan hayvan
saylı	: 1. Deresi olan, dereli yer 2. Layık, uygun
sıbagalı	: Payı olan, haklı olan
sırlı	: Sırlı
sırmalı	: İşlemeli
sıyrlı	: Sığırılı
sıykırlı	: Sihirli, gizli taraflı
sıyılı	: Hürmetli, saygılı, saygın
soktalı	: Büyük , uzun boylu ve güzel
sorlı	: Zavallı, çaresiz, talihsiz
soylı	: Soylu
suvlı/sulu	: Sulu

sübeli	: 1. Yağlı 2. Kuvvetli 3. Zengin
şamalı	: 1. Tahmin edilmiş, planlanmış 2. Pek fazla olmayan
şaruvallı	: İş durumu iyi
şenberli	: Mevzî
şerli	: Dertli, üzüntülü, hasretli
şıgasılı	: Zarar gören
şıraylı	: Gösterişli, güzel, yakışıklı
şiderlevli	: Ayaklarından bağlanmış at
şilterli	: Dantellenmiş
şubalı	: Şüpheli
şuraylı	: Çok verimli, çok güzel
téjiriybeli	: Tecrübeli
térbiyeli	: Terbiyeli
tübegeyli	: Kökten
türli	: Türü, çeşitli
tüyetaylı	: Bir tarafına doğru eğilimli
utrılı	: Kazançlı, kolaylı
uvagdallı	: Vadeli, kararlaştırılan
uvaktılı	: Vakitli
uvédeli	: Anlaşmalı, sözleşmeli
uyalı	: Yuvalı, yuvası olan
üdemli	: Çoğalan, gittikçe artarak bollaşan
ülgili	: Görgülü, terbiyeli
üreyli	: Korkulacak kadar
zararlı	: Muzır
zarlı	: Üzücü, kederli, hasretli
zardeli	: Akıllı, şuurlu
zérli	: Zehirli
zıyalı	: Saygılı, bilgili, aydın

-dı/-di

ajaldı	: Eceli yeten
agayındı	: Kardeş, bir memeyi beraber emmiş kimseler
akıldı	: Akıllı, zeki
aybındı	
/aydındı	: 1. Heybetli 2. Çok saygılı, gösterişli
bayındı	: Huyu, tutumu çok sabırlı, anlayışlı
baysaldı	: Sabırlı, gayretli, sözünde, hareketlerinde vefalı, ağırbaşlı
beldi	: Sağlam, güçlü
belsendi	: Gönüllü, arzulu

beyildi	
/beyimdi	: Meyilli
buldı	: Kıymetli, fiatlı, işe yarar
burkasındı	: Rüzgarla karışık yağın kar veya yağmur
darındı	: Kabiliyetli, hünarli
démdi	: 1. Tadı güzel 2. Uygun
déndi	: Arpa, buğday, darı, mısır vs. tahıl
dımkıldı	: Islak
dümdi	: Sağlam, kuvvetli
ekpindi	: Hızlı, süratli, kapasiteli
endi	: Enli, geniş
éjimdi	: Yüzü yaşlılık dolayısıyla kırışmış kimse
éldi	: Kuvvetli, hali vakti yerinde, güçlü, halli
éspendi	: Gözde
gülđi	: Güllü
ıkpaldı	: Tesirli
ıkşamđı	: Özlü (ifade)
iykemđi	: Kolay, elverişli, uygun, yatkın
jandı	: 1. Canlı, hayatta olan 2. Çevik, hareketli 3. Ehemmiyetli, esaslı
jeldi	: Rüzgarlı
jelkendi	: Yelkenli
jındı	: Cinli
joldı	: Gittiği yerden karlı olarak dönme
jondı	: Sırtı, arkası kalın
joramaldı	: Farazi
jöndi	: Mantıklı, akla uygun
juvsandı	: Juvsan'ı bol yer
jüнді	: Yünlü
kelemejđi	: Müstehzâ
keseldi	: 1. Dertli, hastalıklı 2. Zararlı, faydasız 3. Belalı
keşendi	: Kompleks
kezendi	: Uygun, elverişli
kıyaldı	: Hayalî
kişipeyildi	: Terbiyeli, edepli, görgülü
könildi	: Sevinçli
körgendi	: Görgülü, terbiyeli, edepli, nazik
körkemđi	: Görkemli
közđi	: Şuurlu, anlayışlı, bilgili
kundı	: Pahalı, kıymetli
kuralđı	: Silahlı, lüzumlu malzemeye sahip
kuramđı	: Mürekkep

kümbezdi	: Minareli, kümbetli
küméndi	: Şüpheli
manızdı	: Ehemmiyetli, lüzumlu, esaslı
mardımdı	: Bahse değer, verimli
mavsımdı	: Mevsimlik
merzimdi	: Belli, vakitli , tayin edilmiş zaman
meyirbandı	: Mihriban, alçak gönüllü, merhametli
meyirimdi	: İyiliksever, merhametli, yumuşak
méndi	: Ehemmiyetli, esaslı
mıskıldı	: Müstehzî
müsindi	: Yakışıklı, gösterişli, vücudu güzel
nazdı	: Sevecen, çıtkırıldım
negizdi	: Temeli, esası, aslı esası olan
nemkuraydı	: Vurdum duymaz, şekli
onđı	: İyi, doğru, hoş
oramdı	: Yatkın, alışık, bir şeyi yapabilecek kabiliyette
orındı	: Yerinde , uygun
öndi	: Gösterişli, cesaretli, güzel
öşpendi	: Düşman, maraz, küskün
pişindi	: Gösterişli, yakışıklı
rakımdı	: Hayırlı, merhametli
rendi	: Yakışıklı, güzel
samaldı	: Rüzgarlı
sayrandı	: Eğlenceli, hoş
sekemdi	: Sezgili, şüphe etmiş, farkına varmış
séndi	: Zarif
sızdı	: Nemli, rutubetli
soykandı	: Karıştırıcı
süykimdi	: Sevimli, yakışıklı
şırındı	: Verimli
tabandı	: Tabanlı, sağlam, sağlam karakterli
tagayındı	: Belirli, devamlı, tayin edilen
tatımdı	: 1. Seçme, en iyisi 2. İşe yarayanı
téveldi	: Hür değil, bağımlı
tildi	: Güzel konuşan, hatip
tumandı	: Puslu
tutkındı	: Tutuklu
uvayımdı	: Hazin
uvızdı	: Koyuca
uygarındı	: Özet, netice, karar
ünemdi	: İktisadi
zalaldı	: Zararlı
zandı	: Kanuni, yasalara aykırı değil
zeyindi	: Zihni açık, akıllı, çalışkan, azimli
zıyandı	: Zararlı

-tı/-ti

abaktı	: 1. Azap, eza, cefa 2. Cezaevi
abstraktı	: Mücerret
agaştı	: Ağaçlı
alapattı	: Kahırlı, tehlikeli
alaptı	: Şümullu, etraflıca
ardaktı	: Fahrî
aşıktı	: Maya, ekmek mayası vs.
ataktı	: Maruf, ünlü, tanınmış
attı	: Atı olan, ata binen kimse, atlı
avkattı	: Durumu iyi, hali vakti yerinde, zengin
avmaktı	: Büyük, geniş
aybattı	: Mütecaviz
ayıptı	: Suçlu, kabahatlı
bağınıştı	: Muhtaç, birisinin emri altında
baptı	: Kıvamında, formunda
bastı	: Esas, başlıca, en mühim
bayıptı	: Acele etmeyen, ağırbaşlı
baylamıstı	: İlgili, ulaşım, bağlı
bedeldi	: Haysiyetli, düşünceli, sevimli
beynetti	: Başı deritte olan, meşakkat çeken, meşakkatli, eziyetli
bilekti	: Bilekli, güçlü, kuvvetli
bilikti	: Bilgili, okumuş
birkalıptı	: Değişiksiz, her zamanki gibi
borıştı	: Borçlu
bölşekti	: Parçalı, bir kaç parçadan ibaret olan şey
buganaktı	: "Bugak" eti olan kimse
bulşıktı	: Pazı eti kalın olan
bulttı	: Bulutlu
danktı	: Şöhretli, meşhur
davıstı (dıbıs)	: Sesli (gram.)
déripti	: Belli, meşhur, tanınmış
dévletti	: Zengin, mal-mülk sahibi
déyekti	: Sabırlı, tahammüllü, dayanıklı, esaslı
epti	: Her şeye yatkın, hünerli
erikti	: Serbest, muhtaç değil, bağımlı değil, yapabilir, söyleyebilir
esepti	: Hesaplı
esti	: Ukalâ
etti	: Etli, dolgun, semiz
édepti	: Terbiyeli, edepli, saygılı
édetti	: Adi, bayağı
édiletsizdikti	: Mağdur
édisti	: Hilekar, asi

élkuvvattı	: Varlıklı
élvetti	: Güçlü, kuvvetli, gayretli
érkıylı	: Çeşit çeşit
havıptı	: Tehlikeli
hulıktı	: Terbiyeli, görgülü, karakterli
ıjdahattı	: Arzulu, istekli
ıkılastı	: İyi niyetli, samimi
ilgekti	: İlikli
işti	: İçi geniş
iygilikti	: Faydalı, ehemmiyetli, neticeli
ıynabattı	: Terbiyeli, namuslu, saygılı
ızzetti	: Terbiyeli, kibar, alçak gönüllü
ıalgızılıktı	: Yalnız olan, yardımcısı olmayan kimse
ıalınıştı	: Bağımlı, muhtaç
ıamanattı	: Kabahatli olma, suçlanma, itham edilme
ıasaktı	: Silahlı
ıastı	: Yaşıt
ıavaptı	: Mesul, sorumlu
ıaybarakattı	: Kuşkusuzluk
ıazıktı	: Suçlu, kabahatli
ıekkörınıştı	: Sevimsiz, sevilmeyen
ıelekti	: Saçaklı
ıelıstı	: Orta hızla iyi giden at
ıemıstı	: Yemişli
ıerkenıştı	: İğrenç
ıetıstıktı	: Muvaffak
ııynaktı	: Çalışkan, hamarat, düzenli
ııyırkenıştı	: İğrenç, sevimsiz
ııyrenıştı	: İğrenç
ıüktı	: 1. Yüklü 2. Gebe
ıürektı	: Yürekli, cesur, çekinmeyen
ıürıstı	: Hızlı yürüyen, iyi yürüyen
ıabıktı	: Kabuklu
ıabiletti	: Kabiliyetli
ıajetti	: Gerekli, lüzumlu
ıarajattı	: Mali
ıarastı	: Müntesip
ıasalıktı	: Gösterişli, saygılı
ıasiretti	: Hazin
ıasıyetti	: Mukaddes
ıatıstı	: Mensup
ıavıptı	: Tehlikeli
ıayrattı	: Gayretli
ıekti	: Sinirli, üzgün, kinli
ıelbetti	: Gösterişli, cesaretli, güzel

kelisti	: 1. Yakışıklı, gösterişli 2. İşe yarar, uygun
kerecti	: Lüzumlu, gerekli, ehemmiyetli
keremetti	: Keramet sahibi, şahane, şaşılacak kadar güzel
kesepattı	: Belalı, zararlı
keskekti	: 1. Boynuna "keskek" bağlanmış 2. Gayretli, kuvvetli, cesaretli
kezecti	: Sıradaki, nöbetteki
kılıktı	: Marifetli, sevimli
kılmıstı	: Kabahatli, suçlu
kımbattı	: Saygıdeğer
kırsıktı	: Meş'um
kızıktı	: İlgi çekici, dikkate değer
kiyeli	: Kutsal, haysiyetli
klımattı	: Hava değişimi
komaktı	: Genişçe, büyükçe, kalabalıkça
koraptı	: Kutulu
korkınıştı	: Korkulu
kökeykesti	: Aktüalite
körikti	: Yakışıklı, güzel, görkemli
kösnekti	: 1. Gösterişli, meşhur, tanınmış 2. Güzel
kudıretti	: Kudretli, güçlü
kujattı	: Belgesel (film)
kunttı	: Dikkatli, tertipli
kurmetti	: Hürmetli, saygılı
kuttı	: Kutlu, hayırlı, uğurlu
kuvanıştı	: Sevinçli, memnuniyet verici
kuvattı	: Kuvvetli, güçlü
küdikti	: Şüpheli, tereddütlü
kündelikti	: Her günkü, belirli
küpüti	: 1. Haddinden fazla yeme neticesinde meydana gelen rahatsızlık 2. Belirsiz, tereddütlü
küşti	: Kuvvetli, güçlü
küyikti	: Üzüntülü, hasretli, dertli
küyiniştı	: Üzüntülü, dertli, hasretli
layıktı	: Layık, yaraşır, uygun
lepti	: Gayretli, kuvvetli, hızlı
makabattı	: Muhabbetli, sevgili
maşıktı	: Alışkın, tecrübeli, eli yatkın
menşikti	: Sahipli, başkasıyla ortak değil, tek kendine ait
médeniyetti	: Medeniyetli
mıktı	: Sağlam
mindetti	: Vazifeli, yapması becermesi gerek
naktı	: Kesin, kati
okımıstı	: Okumuş, ilim sahibi

orniktı	: Belirli, sağlam, devamlı
öleniştı	: Üzüntülü, pişman
örnekti	: Nakışlı, işlemeli
ötiniştı	: Muhtaç, baskı altında
özekti	: Özlü, anlamlı, esaslı
parasattı	: Mazbut
rahattı	: Mesut
rakattı	: Zevkli (iş)
reniştı	: Üzgün, isteksiz, kırgın
retti	: Yerinde, uygun
sabaktı	
(etistik)	: Geçişli fiil
salmaktı	: 1. Ağır, zil gibi 2. Düşünceli, ağırbaşlı 3. Güçlü, kuvvetli
saltanattı	: Saltanatlı
sandı	: Duygulu, düşünceli
savattı	: Okumuş, bilgili
sesti	: Heybetli
sezikti	: Şüphelenmiş, fark etmiş
sévletti	: Görkemli
sımbattı	: Gösterişli, güzel
sıpatı	: Sıfatlı
sütti	: Sütlü
süyekti	: Çok çekirdekli, kemikli
süyikti	: Sevimli, kıymetli
şaktı	: Sayılı, hesaplı, belli, pek fazla değil
şapagattı	: Babacan
şarttı	: Şartlı
şaşaktı	: Saçaklı
şekti	: Engelli, engel konmuş, sınırlı, ölçülü
şöptı	: Otlı
tabıstı	: Muvaffak
takıletti	: Benzer
tebirenisti	: Dokunaklı
tekti	: Soylu, asil
tértiptı	: Tertipli, itaatkar
tétti	: Tatlı, güzel, hoş tadı olan
tıñgılıktı	: Belirli, dikkatli
tıyanaktı	: Kendi işine sağlam, dayanıklı, ağırbaşlı
tisti	: Dişli
tiyisti	: Vazifeli, lüzumlu, gerek olan
toktı	: Toklu, altı aydan bir yaşına gelmemiş dişi buzağı
tolganıstı	: Dokunaklı
turaktı	: Devamlı, sabırlı, ağırbaşlı
tüsiniکتı	: Açık, belli, anlaşılır derecede

tüysikti	: Duyarlı
ukıptı	: Dikkatli, tertipli
utıktı	: Kazançlı, kolaylı
uvıttı	: Tesirli, güçlü, heybetli
uyattı	: Namuslu, şerefli
ümitti	: Umutlu
üyrenşikti	: Alışık, alıştığı, bildiği
zeyretti	: Gösterişli, süslü

-lık/-lik, -dık/-dik, -tık/-tik

Ek, “*ünlü veya l, r, v, y*” seslerinden sonra *-lık/-lik*, “*z, m, n, ñ*” seslerinden sonra *-dık/-dik*, “*p, t, k, s, ş*” seslerinden sonra ise *-tık/-tik* olarak kullanılır.

Birak ézirge jaksılık habar jok. (Ş., s. 52) “Fakat şimdilik iyi haber yok.” *Agayın arası ala bolsa da ortak namusta bütündigimiz buzılmagan el edik.* (Ş., s. 5) “Akrabaların arası bozuk olsa da ortak namusta bütünlüğü bozulmayan bir halktık.” *Sêlden keyin gana tımıştıktı şal buzdı.* (Ş., s. 82) “Bir süre sonra sessizliği yine ihtiyar bozdu.”

Ek, Türkçe kelimelerde bulunan “v” sesinden sonra *-lık/-lik* şeklinde gelirken, Rusça kelimelerde bulunan “v” sesinden sonra *-tık/-tik* şeklinde görülmektedir.

Abay düniyeniñ obiyektivtik zañdılıgın- düniyeniñ méngi kuzgalısta bolıp turatındıgın moyındaydı. (Ab, s. 18) “Abay dünyadaki bütün nesnelere değişikliği-dünyanın devamlı bir değişiklik halinde olduğunu kabul eder.”

“Eki vasıtasıyla yapılan zarfları aşağıdaki şekilde birkaç guruba ayrılabilir :

1. Somut manalı isimlerden soyut mana ifade eden isimler yapar. Mesela : kişilik, dostık, tuvıskandık, kurbılık, katelik, korlık, janalık, biyiktik, jaksılık, batıldık, sezimdik, ötkirlik, jıldamdık, şapşañdık, tezdik, köptik, azdık, joktık, mümkindik vs.
2. Somut isimler de yapar. Mesela : tündik, arındık, kazandık, kezdik, tuzdık, töştik, kıızdık, iynelik, ösimdik vs.
3. Her türlü mekan , zaman manaları ifade eden isimler yapar. Mesela : aylık, jıldık, şabındık, egindik, aptalık, tüstik vs.
4. Asıl sayı sıfatları ile ilgili şeylerin kavram adlarını yapar. Mesela : birlik, ekilik, ondık, jüzdik, miñdik vs.”¹

¹ A. Iskakov. a.g.e. s. 157

Bu ek vasıtasıyla yapılan sıfatlar aşağıdaki şekilde gruplandırılabilir :

- “1. İsimlere eklenip, onlardan her kelimenin temel manasına uygun özellikleri bildiren türemiş sıfatlar yapar. Mesela : ortalık, kogamdık, kalalık, azamattılık vs.
2. Zaman adları ile her türlü eşya adlarına eklenip onlardan zaman, ölçü tahminiyle ilgili türemiş sıfatlar yapar. Mesela : aylık, jıldık, aptalık, tévliktik, köylektik vs.
3. Zamirlere eklenip, onlardan belli bir yere ilgiyi belirten türemiş isimler yapar. Mesela : özdik, sendik, mendik, kandaylık, kaşalık vs.”¹

Ekin yukarıdaki fonksiyonları dışında şu fonksiyonları da tespit edilmiştir :

1. Makam, mevki, iş veya meslek erbabının adını yapar. (baksılık, beglik, bozbalalık, dérigerlik, iyelik, javıngerlik, jiyhankezklik, kojalık, kudalık, malaylık, ökelik, patşalık, törelık, akındık, avdandık, ékimdik, ökildik, üstemdik, ulıktık)
2. İsimden isim yapım eki -lı/-li'nin yerine kullanılır. (azıyalık, evropalık, pratikalık)
3. Meslek ismi yapar. (dıykanşılık, ösimkorlık, savdagerlik, sıykırlık, handık, mamandık)
4. Arapça nispet i'sinin (-î) yerine kullanılır. (epikalık, estetikalık, genetikalık, mengilik, meditsinalık, teoriyalık, boljamdık, metaldık, nésildik)
5. Hayvanlarla ilgili isimler yapar. (iynelik, şoktık)
6. Yiyecek, içecek isimleri yapar. (şaşalık, işimdik)

-lık/-lik

agalık	: Büyüklük, idarecilik
alalık	: 1. Anlaşmazlık, birliksizlik 2. Ayrıcalık, yabancılık
alangasarlık	: Delilik, akılsızlık
algırlık	: Zekilik, akıllılık
alıpsatarlık	: Alış-veriş
analık	: Annelik
anayılık	: Yabancılık, kabalık
ankavlık	: Saflık
aptalık	: Haftalık
aramzalık	: Kötü niyetlilik
arkalık	: 1. Evin, ahırın çatısının düşmemesi için konulan kalın ağaç 2. Dağın tepeleri
asılık	: Din yolundan sapmak, asilik
aşınalık	: Flört, ünsiyet
atalık	: Babalık, büyüklük
avantuaralık	: Maceraperest
avırlık	: Ağırılık

¹ A. Iskakov. a.g.e.. s. 182

avırtpalık	: Zorluk, eziyet, müşkilat
avızdık	: Binilen atın ağızına konulan demir, gem
avsarlık	: Delilik, serserilik
avtorlık	: Makale sahibi müellif
aylakcerlik	: Hilekarlık, taktikçilik, açıkgozluluk
aylık	: 1. Aylık maaş 2. 30 Günlük zaman ölçüsü
ayrıkşalık	: Özellik, hususiyet, ayrıcalık
aytarlık	: Söyliyecek, söylemeğe değer
azıyalık	: Asyahl, Asya kıtasında olan
bagalılık	: Kıymetlilik, pahalılık, fiyatın yüksekliği
baksılık	: İlaç ve hastayla uğraşma
balalık	: Çocukluk
balgerlik	: Falcılık
barlık	: Varlık
basadavlık	: Sertlik, terslik
basıbaylık	: Bağımlılık, muhtaçlık
basıñkılık	: Zillet
baskalık	: Başkalık, yabancılık
batırlık	: 1. Erlik, kahramanlık, vatanını sevmek, milletin menfaatini korumak 2. Gayretlilik, cesurluk, sağlamlık
bavalık	: Yavaşlık, tatminsizlik
bavlık	: Ekin ve otu toplayıp bağlamak için hazırlanan bitkiden yapılmış bağ
baylık	: 1. Zenginlik 2. Baht, sevinç, sağlık
baysaldılık	: Sabırlılık, gayretlilik, ağırbaşlılık
bazarlık	: Çarşıdan gelen bir kimsenin, çarşıya gitmeyene getirdiği hediye
beglik	: Beğlik, beylik
beymazalık	: Rahatsızlık, üzüntülülük, huzur içinde olmamak
beynelik	: Şekillilik, biçimlilik
beysaralık	: /bişaralık : Biçarelik, bahtsızlık, zavallılık
bitirankılık	: Dağınkılık
birdeylik	: Müsâvilik, hiç ayırmacılıksız, eşitlik
birezüvlik	: Aksilik, kendi bildiğini yapmak
birlik	: 1. Birlik 2. Birden dokuza kadar olan sayı
biyazılık	: Kibarlık, terbiyelilik
biylik	: Hüküm, karar
bolbırlık	: Yumuşaklık, gevşeklik, boşluk
boylık	: Elbisenin boyu
bozbalalık	: Delikanlılık
böserbaylık	: Gösteriş
böspelik	: Demagoji

bugalık	: Kement
bugalterlik	: Muhasebe
bukaralık	: Halk topluluğu
buvlık	: Buğuluk, buğu çıkacak yer
buyıgılık	: Çekingenlik, tereddüt etmek, utangaçlık
buzakılık	: Bozgunculuk, kavgacılık
dalbasalık	: Boşuna uğraşma, boşuna zahmet etme
danalık	: Dahilik, çok akıllılık ve âlimlik
dangazalık	: İhtişam
daralık	: Münzevi
demevlik	: Edat (gram.)
densavlık	: Vücut sağlığı, sağlık
derlik	: Bahse değer
dénekerlik	: Delalet
dérigerlik	: Emcilik, doktorluk
dıyvanalık	: Divanelik
doldık	: Sinirlilik, asabilik
doluluk	: Sinirlilik, asabilik
dörekilik	: Kabalık, yabanilik
dugalık	: Dua yazılmış olan kitap, dua kitabı
dünyelik	: Zenginlik, mülk
ekilik	: Öğrencilerin eğitiminde en başa konulan ders
ekonomikalık	: İktisadî
enselik	: Kaş ile alın arası
epikalık	: Destani
eptilik	: Ustalık, maharet
erkelik	: Nazlılık, serbestlik
erlik	: Erlik, bahadırılık
ersilik	: Yakışksızlık, yersizlik
erüvlik	: Bir taraftan göç ederek yakınlara gelenlere, daha evvel burada oturanlar tarafından verilen yemek
eskilik	: Eski zamandaki, geçen zamandaki
estelik	: Hatıra
estetikalık	: Bedii
estilik	: Sağduyu
evropalık	: Avrupalı
édemilik	: Güzellik, yakışıklılık, süslülük
ékelik	: Babalık, babaya has özellik
ékillik	: Deneyim
éngilik	: Dikkatsizlik, salaklık, sersemlik
éstesilik	: Şeytanlık
éveskoylık	: İptila
ézirlik	: Hazırlık
genetikalık	: Irsi
irilik	: İrilik
iskerlik	: Ustalık, işbilirlik

işkilik	: 1. Alkollü içki 2. Atın arkasına, eğerin altına konulan yumuşak keçe
iştarlık	: Kıskançlık
iybalık	: Naziklik, edeplilik
iyelik	: Sahiplik, patronluk
iygilik	: İnsanlığa faydalı şeyler
iynelik	: İnce uzun uçan haşarat
izgilik	: İyilik, samimiyet, saygı değerlik
jabayılık	: Yabanilik, vahşilik
jadangaylık	: Sağlık, açık gönüllülük, temiz kalplilik
jadavlık	: Zayıflık, halsizlik
jagajaylık	: Mayo
jagalık	: Yakalık, yaka için lüzumlu şey
jaksılık	: İyilik
jalakorlık	: İftiralık
jalgavlık	: (gra.) İki kelimeyi iki cümleyi birbirine bağlayan ek, bağlaç
jalgzılık	: Yalnız olan, yardımcı olmayan kimse
jalşılık	: Hizmetçilik
janalık	: Yenilik, haber, değişiklik
jankıyarlık	: Canını feda etme, çekinmeme
jarlık	: Buyruk, emir
javingerlik	: Erlik, kahramanlık
javlık	: 1. Düşmanlık 2. Hanımların başörtüsü, hanım, bayan
jayalık	: Kundak
jayavlık	: Yayalık, yaya olma
jaydarılık	: Sefa
jazuvlık	: Yazılı eski zaman hatıraları
jengetaylık	: Kız ile oğlanın yenge bulması
jeniskoyluk	: Heveslilik
jerjüzilik	: Bütün dünya, alem şümül, bütün dünyaya bir
jesirlik	: Dul kalma, dulluk
jeterlik	: Yeterli, bol
jezökşelik	: Fuhuş
jılılık	: 1. Sıcaklık, ılık 2. Dostluk
jibiterlik	: Yumuşatacak, gönüllendirecek
jiyhangerlik	: Sömürücülük
jiyhankezklik	: Seyyahlık
jogarılık	: Yukarılık, yükseklik
jumaklık	: Cennetlik
kalalık	: Şehire ait, şehire özgü
kamkorlık	: Koruyuculuk, arka çıkma, acıma, yardımcı olma
kanagattanarlık	: Kanaatkarlık
kandaylık	: Nasıllık
kanşalık	: Pek çok, o kadar

kapılık	: Yanlışlık, dikkatsizlik
karangılık	: 1. Karanlık 2. Cahillik
karsılık	: 1. Karşılık 2. Muhalefet
kasakanalık	: Entrika
katelik	: Yanlışlık, kusur
kaysarlık	: Israr
kazımırılık	: Sarkıntılık
kedergilik	: Engel, mani, mahzur, ziyan, terslik
kedeylik	: Fakirlik, yoksulluk
kejrilik	: Aksilik, terslik
kekselik	: 1. Çocuğun, büyük adamın sözünü söylemesi 2. Açıkgozlülük, zalimlilik
kelistilik	: Yakışıklılık, gösterişlilik
kemengerlik	: Karizma
kemsilik	: 1. Eksiklik, hata 2. Yoksulluk, garipçilik
kemtarlık	: Sakatlık, muhtaçlık, yoksulluk, malüllük
kerartpalık	: Gericilik, engelicilik
kerenavlık	: Soğukluk, çekingenlik
keritartpalık	: Gericilik, engelicilik
kesirlik	: Aksilik, terslik, engel
keskirlik	: Aksilik, terslik, sinirlilik
keşşelik	: Cehalet
kérilik	: İhtiyarlık, yaşı gelmişlik
kınırılık	: Aksi, kendi dediğinden şaşmayan
kırağılık	: Teyakkuz, kuşku
kırsavlık	: Tembellik
kıykarlık	: Aksilik, yaramazlık, inatçılık
kızuvlık	: 1. Sıcaklık 2. Heyecanlılık
kiriptarlık	: Bağımlılık, muhtaçlık
kisilik	: Kişilik, insanlık
kişilik	: Küçüklülük, yaşı küçüklük
kojalık	: Patronluk, amirlik
komogaylık	: Oburluk
konakjaylık	: Misafirperver
konstitutsiyalık	: Meşrutiyet
kontrabandalık	: Kaçak (mal)
korektilik	: Gıdalı olmak, gıdası bol olma
korlık	: Gücsüz kimseye güçlü kimsenin adaletsizce yaptığı hareket, eziyet
koyuvlık	: 1. Koyuluk 2. Bir şeyin kalınlığı
kögildirlik	: Kuğu'nun büyümekte olan yavrusu

kökmiylik	: Aptallık, kafasızlık
kölgirlik	: Bilmemeziğe gelme
könelik	: Antika
köpirmelik	: Demagoji
köpşilik	: Çoğunluk, efkarı umumiye
kudalık	: Dünürlük
kudaylık	: İlahi
kumarlık	: Heveslilik, meraklılık, bir şeyin müptelası olma
kurbılık	: Yaştaşlık, yaşıtılık
kurlık	: Kara parçası
kuştarlık	: Heveslilik, meraklılık
kuvlık	: 1. İlk defa yavrulayan kısrak 2. Yalan, aldatmaca, açıkgözlülük
kuymırlık	: Şevket
kuytulık	: Şeytani
kündelik	: Günlük
künékorlık	: Günahkarlık
malaylık	: Hizmetçilik
mansakporlık	: Makam mevki hırsına kapılma
maskaralık	: Rezil
maylık	: Yağlık, el silmeye yarayan el bezi
meditsinalık	: Tıbbî
mekerlik	: İki yüzlülük, aldaticılık, taktik
meşevlik	: Geri kalmışlık
meşkeylik	: Oburluk, doymama
méjbürlük	: Mecburiyet
méngilik	: Ebedi, asırlar boyu saklanacak
mırzalık	: Efendilik, beğlik, eli açıklık, cömertlik
muragerlik	: Mirasçılık
müsépirlik	: Fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık
narazılık	: Razi olmama, karşılık
okuvlık	: Okulluk, okul kitapları
olkılık	: Kusur , kabahat, aksilik
onaylık	: Kolaylık, hafiflik
organikalık	: Uzvî
ortalık	: 1. Ortalık 2. Merkez 3. Başkent
ozbırlık	: Sadistlik, kabadayılık
ögeylik	: Üveylik
ökşelik	: Ökçelik, ayakkabının ökçe konacak yeri
ökelik	: Ülkeye hakim olan
ömürlük	: Hayati, hayat, ömür için gerekli
örelük	: 1. Bağlamak için kullanılan özel ip 2. İnsanın fikir, düşüncesine engel olma

örlik	: 1. Evin tepesini örtmeden evvel koyulan kalın ağaç 2. Diklik, cesaretlilik
ösimkorluk	: Faizcilik
ötkirlik	: 1. Keskinlik 2. Cesaretlilik
özgelik	: Yabancılık, başkalık
özgeşelik	: 1. Özgelik 2. Bir şeyin diğerinden ayrılığı, farkı
paltoluk	: Paltoluk, palto yapılacak kadar, palto çıkacak kadar olma
parakorluk	: Rüşvetçilik, yiyicilik
patşalık	: Padişahlık
praktikalık	: Uygulamalı
prozalık	: Mensur
psihiyatriyalık	: Tımarhane
rıyalık	: Rıza gösterme, tasvip etme
sabırlık	: Sabırlılık
saldamalık	: Eskilik, köhnelik
salkılık	: Bir az boşluk, gevşeklik
sanalık	: Sağ duyu
savdegerlik	: Tüccarlık
savlık	: 1. Üç yaşından büyük kuzulayacak koyun 2. Sağlık
semizlik	: Semizlik
senbirlik	: Cumartesi gününe özgü
serilik	: Eğlence düşkünlüğü, süslülük
sébiylik	: Çocukluk, ufaklık
sévdegerlik	: Tüccar, alım-satım işleri ile uğraşma
sévegeylik	: Bilgiçlik, falcılık
sılbırlık	: Gevşeklik, boşluk, beceriksizlik
sıpayılık	: Terbiyelilik, nazırlık, görgülülük, kibarlık
sıykırlık	: Sihirbazlık
sıyılık	: Saygı ve hürmet ifade eden hediye
sipayılık	: Tevazu
solşıldık	: Solculuk
sondaylık	: Öyle, bilhassa
sopılık	: Tasavvuf
sorakılık	: Yakışsızlık, kabalık, görgüsüzlük
sotkarlık	: Yaramazlık
sultanlık	: Saltanat
suluvlık	: Güzellik
surkıyalık	: Zalimlik, namussuzluk, uğursuzluk
suvlık	: 1. Atın ağzına konulan gem 2. El havlusu 3. Yağmurluk
sübelik	: Belin kaburgadan sonraki boşluğu
süyinerlik	: Sevinilecek, rahatlanacak

şadırlık	: Gurur
şalalık	: Başladığı işi dikkatle takip ederek sonuçlandırmayan kimse
şalgaylık	: Mesafe
şaşalık	: Şişkebab
şeberlik	: Ustalık, sanatkarlık
şiderlik	: Hayvan bacağına "şider" takılan yeri
şildelik	: Cırcır böceği
şiykilik	: Çiğlik, dikkatsizlik
şükürlük	: Şükürlük
tağalık	: Yabanilik, ehlileşmemişlik, görgüsüzlük
takuvalık	: Münzevi
tamaksavlık	: Pis boğazlık, boğaza düşkünlük
tañkalarlık	: Fevkalade
tapkırlık	: Kıvrak zekalılık, çok akıllılık
tarlık	: 1. Bir şeyin dar olması, darlık 2. Vaziyetin, geçimin zorluğu, ağırlığı
tatuvlık	: Kuskun ve kırgın olmamak, iyi arkadaş ve dost olmak
tazalık	: Temizlik, iyi niyetlilik
tektilik	: Efendilik
teoriyalık	: Nazari
terlik	: Ter sinmemesi için atın üzerine örtülen örtü
tevlık	: Gece gündüz, 24 saatlik vakit
téñerteñgilik (okuvşılardıñ)	: Müsamere
tıskarlık	: İstisna
tirlik	: 1. Ömür, hayat 2. Geçim için uğraş
töragalık	: Riyaset
törelık	: Söz sahibi olan, idareci olan, hüküm veren
tuvralık	: Doğruluk, hakikat, hüsniniyet
urlık	: Hırsızlık
uşkarlık	: Uçarlık, dikkat etmeme
uşkırlık	: Çabukluk, kuvvet ve beceriklilik
üpilmelik	: Bir bitki çeşidi
zarlık	: Muhtaçlı, zorluk, kederlilik
zébirlık	: Eziyet, işkence
zérüvlik	: Muhtaçlık
ziyankorlık	: Zina
zombılık	: İstibdat
zorlık	: Zorluk, zor kullanma, eziyet etme, işkence etme, baskı gösterme

-dik/-dik

açkөzdik	: Açgözlülük
adaldık	: Samimiyet. hüsnüniyet, temizlik
adamdik	: İnsanlık
akındık	: Şairlik, ozanlık
amandık	: İyilik, sağlık
aramdik	: Pislik, namussuzluk, vefasızlık
arazdik	: Küskünlük, soğukluk, kırgınlık
asıldık	: Kıymetlilik, özellik, iyilik
askandık	: Taşkınlık
avdandık	: Kaymakamlık
aykındık	: Aydınlik, ispatlık, açıklık
ayvandık	: Hayvanlık, zalimlik
azdik	: Eksiklik, fakirlik
azgındık	: İki yüzlülük, bozgunculuk, insanlıktan yoksun olmak, insaniyetsizlik
basalamandık	: Kargaşalık
basarazdik	: Arazlık, kırgınlık, küskünlük, arası iyi olmama
batıldık	: Cesurluk
bekimdik	: Sağlamlık, beceriklilik
beldik	: Kemer
berilgendik	: Sadakat
besaldık	: Beş yıllık, beş senelik
bilgendik	: Bilginlik, bilgiçlik
(bire) kaynatımdık	: Birer kaynatımlık
biykandık	: Gamsızlık, kaygısızlık
boljamdik	: Farazi
bosandık	: Boşluk, hamlık, dikkatsizlik
bostandık	: Serbestlik, hürriyet
bötendik	: Yabancılık
bütindik	: Bütünlük
dayındık	: Hazırlık
deldaldık	: Tavassut
démdik	: Çeşni
duşpandık	: Düşmanlık
egemendik	: Hakimiyet
egindik	: Ekin ekilen ekinlik, ekin ekmek için ayrılan yer
(eki, üş) asımdık	: İki üç pişirimlik, iki üç yemeklik
eldik	: Halka ait olan özellik (millî)
endik	: Enlem
erindik	: 1. Atın ağızını, çenesini bağlayarak çekmek 2. Dudağın yuvarlanarak çıkardığı ses
erkindik	: Erkinlik, bağımsızlık
esimdik	: (gra) Zamir
essizdik	: Akılsızlık, terbiyesizlik, görgüsüzlük

édildik	: Adaletlilik, doğruluk, hak yemezlik
ékimdik	: Hakimlik, idarecilik, kuvvetlilik, baskınlık
ésemdik	: Letafet
éyeldik	: Hanımlık, dişilik, zevcelik
handık	: Hanlık
ıktıymaldık	: Olasılık
ılgaldık	: Nem
işimdik	: 1. İçilecek şey 2. İçki
jabdıık	: Lüzumlu malzeme, çanak, çömlek vs.
jabdıktalgandıık	: Konfor
ıagımpazdıık	: Yaranma, yaranmak için yapılan hareket
ıakındık	: Yakınlık
ıalgandıık	: Yalanlık
ıalgızdıık	: Yalnızlık
ıamandıık	: Kötü, uygunsuz hareket, kötülük
ıaratılgandıık	: Hilkat
ıarkındık	: Şefkat
ıavızdıık	: Düşmanlık, namussuzluk
ıaysandıık	: Büyüklük, beğlik, yükseklik
ıazdıık	: Yaza mahsus
ıeldık	: Sobanın hava deliği
ıenildik	: 1. Kolaylık, rahatlık 2. Hafiflik, hafif karakterlilik
ıerjüzındık	: Dünya çapında
ıetilgendik	: 1. Yetişmiş olma 2. Bir şeyi tam ve iyi bilmiş olma
ıetimdik	: Yetimlik
ıetiskendik	: Gelişmiş olma, yetişmiş olma, her imkana sahip olma
ıéndik	: Canlılar
ııldamdık	: Çabukluk
ııldık	: Yıllık
ııldık	: Yolluk
ıuvandıık	: Zorbalık, kaba kuvvet gösterme
ıüzdik	: Yüzlük
ıüzjıldık	: Yüzyıl, asır
ıaharmandık	: Kahramanlık
ıalındık	: Delikanlının nişanlısı
ıaskünemdik	: Komplo
ıastandıık	: Komplo
ıataldık	: Merhametsizlik, acımazlık
ıazandıık	: Kazanın konulması için yapılan soba
ıemdik	: 1. Yetişmeme, eksik kalma 2. Yokluk, darlık 3. Eksiklik, herhangi bir kusurunun olması

keñdik	: 1. Genişlik, büyüklük 2. Gamsızlık, aldırmamazlık
kepildik	: Teminat, kefalet
keravızdık	: Tartışma, kavga, ihtilaf
kerbezdik	: Süslü, kendini beğenmiş
kerdendik	: Kendini beğenmişlik, gururluluk
kezdik	: Pek büyük olmayan bıçak
kımızdık	: Yaprağı uzunca, emildiği zaman ekşimsi tadı olan bitki
kıyndık	: Zorluk, ağırlık
kindik	: 1. Bele kuşanılan kemer 2. Orta, merkezi yer
kişipeyildik	: Tevazu
kiyimdik	: Vestiyer
kogamdık	: İhtimai, sosyal
köregendik	: Hala mezar gibi karanlık olan
körgendik	: Bilgililik, gözü açıklık, dikkatlilik
körkemdik	: Bir şeyin güzelliği, süslülüğü
közdik	: 1. Gözlük 2. Havuca benzeyen yabani bitki
kuldık	: Kulluk, kölelik
kurbandık/kurmandık	: Kurbanlık
kündik	: 1. Hanımların hizmetçilik etmesi 2. Günlük 3. Yaşı gelmiş hanımların başına örttüğü beyaz kumaş
küzdik	: 1. Güz boyunca, güzün ekilen tahıllar 2. Sonbaharda oturlan yer
makrumdik	: Mahrumiyet
mamandık	: Meslek
materiyaldık	: Materyal olabilecek şeyler
mazasızdık	: Uğraşma, rahatsızlık
mendik	: Benlik, bana göre
menmendik	: Kendini beğenmişlik, mağrurluk
mergendik	: Mergenlik, nişancılık, iyi ve tam vurabilme
metaldık	: Madeni
meyirbandık	: Alçakgönüllülük, merhametlilik
miljıñdik	: Safsata
mıñdik	: Binlik
modık	: Bolluk
momındık	: Uysallık
muktajdık	: Muhtaçlık
murındık	: 1. Burunluk 2. Lider, önder
mümkindik	
/mümküñdik	: İmkan
nadandık	: Densizlik, cahillik, bilgisizlik
nemkuraydık	: Gönülsüz, samimi olmayarak

nésildik	: Irsî
oñbagandık	: Mel' anet
orındık	: Sandalye, oturak
ökildik	: Vekillik, vekalet
ökimdik	: Birisine yapılan baskı
öktemdik	: Hüküm edicilik, üstünlük, amirlik
öreskeldik	: Mantıksızlık, kabalık, uygunsuzluk
ösimdik	: Bitki
özdik	: Taraftar
özindik	: Kendine göre, kendine has, kendine özgü
pandık	: Mağrurluk, kendini beğenmişlik
paydakünemdik	: Çıkar
ruvşıldık	: Kabilecilik
saldık	: Süslülük, süse meraklılık
savmaldık	: Yaprığı uzunca, emildiği zaman ekşimsi tadı olan bitki
sendik	: Senlik, sana göre
servendik	: Eğlence
séndik	: Zerafet
sızdik	: 1. Çatlayarak belli olan çizgi 2. Ayakkabının köşelerine yapılan çizgi gibi nakış
sondik	: Onu yapacak kadar, onun kadar
sottalgandık	: Mahkumiyet
soykandık	: Karışıklık
sözdik	: Sözlük
sumdik	: Uğursuzluk
şabandık	: Aheste, yavaş hareket etme alışkanlığı olan
şabındık	: Otu bol yerler
şagındık	: Azlık, çok olmama
şamdık	: Rezil
şapşandık	: Çabukluk
şeşendik	: Hatiplik, iyi konuşma
şeteldik	: Ecnebi
şımıldık	: Yatak üzerine veya tiyatro sahnesine çekilen perde
şındık	: Hakikat, doğruluk, gerçek
tamdık	: Kalıntı
tendik	: Müsavat , beraberlik, eşitlik
tezdik	: Çabukluk, tezlik
téveldik	: İyelik (gram.)
tıgızdik	: Kesafet
tozandık	: Tozlaşmayı sağlayan tohumluk
tukımdık	: Tohumluk
tuvıskandık	: Akrabalık, kardeşlik
tuzdik	: Tuzluk
tündik	: Keçeden çadırın en üstünde bulunan ve rüzgara dumanı ayarlayan keçe parçası

tütindik	: Yazın evin ve hayvanların etrafındaki sivrisinek ile benzerlerini kovmak için özel çıkarılan duman, tütün
ustazdık	: Öğretmenlik, liderlik
uşkalaktık	: Hafiflik
uvéldik	: Temsilcilik
uyandık	: Kibarlık, yumuşaklık
uyımdık	: Cemiyete has, cemiyetçilik
uzındık	: Uzunluk, ölçüm
ülkendik	: Büyüklük, ağabeylik
üstemdik	: İdareci, hükmedici
üzdik	: Önde gelen, en öndeki, eşsiz
zalımdık	: Zalimlik
zımıyandık	: Zalimlik, utanmazlık, iki yüzlülük
zulımdık	: Zalimlik, iki yüzlülük, utanmazlık

-tık/-tik

agattık	: Yanlışlık, hata
akımdık	: Ahmaklık
aksüyektik	: Efendilik
aktık	: 1. Kar gibi beyaz renk 2. Samimiyet, hüsnüniyet, temiz kalplilik 3. Bir çeşit adet ismi 4. En sonuncu
alaydık	: Foya
albırtık	: Heyecanlılık, dikkatsizlik
alıştık	: Genişlik, uzaklık
angırtık	: Cüret
anıktık	: Aydınlik, belirlilik
aptık	: Şaşkınlık, heyecanlılık
asıgıdık	: Acelelik
astık	: Mahsul, buğday
aşıktık	: Açıklık, kapalı bir kimse değil
aşkaradık	: Oburluk
aştık	: Açlık
aymıdık	: Vilayetlik
ayttık	: Bayramlık
azamadık	: Bir insanın yiğit addedilmesi
azattık	: İstiklâl, hürriyet, kurtuluş
bakadık	: Çekememezlik, kıskançlık
bakıttı	: Mesud
bankrottık	: İflas
bastık	: Şef. baştaki idareci, amir
bektık	: Beylik
berıktık	: Sağlamlık
beybastıdık	: Tertipsizlik, edepsizlik, bilgisizlik, görgüsüzlük

biyiktik	: Bir şeyin boyu, yüksekliği
boktık	: 1. Çöp, lüzumsuz eşya 2. Ayıp, pis söz
boljagıştık	: Tahmin edicilik, fark edicilik
bostık	: Boşluk, saflık, gevşeklik
burıştık	: Korner (futbolda)
buvıltık	: Vücudun el ve ayak parmakları
buzıktık	: Zorbalık, kanunsuzluk, bozgunculuk, bozukluk
dostık	: Dostluk, birbiri hakkında iyi niyetli olma
durıstık	: Dürüstlük, doğruluk
egistik	: Ekin ekilecek, ekin için hazırlanan yer
esuvastık	: Akılsızlık, bilgisizlik, şuarsuzluk
etistik	: (gra.) Fiil
ébestik	: Abeslik, yakışsızlık, eksiklik, yanlışlık
élevmettik	: İçtimai, sosyal
évestik	: İptila
gaşıktık	: Aşıklık
halıktık	: Halklık
ıntıktık	: Hırs
iyttik	: İtlık, köpeklik
jalpınalıktık	: Bütün halk çapında olan
jañsaktık	: Gaf
jarastık	: Anlayışlılık, uygunluk, yakışıklılık, dostluk
jarıktık	: Ölmüş büyük kimselerden bahsedilirken kullanılır. Hürmet, saygı belirtisidir.
jasıktık	: Zayıflık, boş gevşeklik, cesaretsizlik
jastık	: Gençlik, çocukluk
jazıktık	: Düzlük, düz olarak
jeñiltektik	: Sululuk
jetistik	: Muvaffakiyet
jılpastık	: Açıkgozlülük, çakallık
jımıstık	: Soylu, köklü
jırtık	: 1. Yırtık 2. Fakir, garip, dilenci
jiyıntık	: Hulasa
jiynaktık	: Çalışkanlık, hamaratlık, düzenlilik
jiğittik	: 1. Yiğitlik 2. Gençlik
jiyreniştik	: İkra
joktık	: 1. Yokluk 2. Gariplik, fakirlik, yoksulluk
joldastık	: Yoldaşlık, arkadaşlık, dostluk
jomartık	: Cömertlik
jumsaktık	: Yumuşaklık
jurttık	: Milli birlik
juvantık	: Kalınca, biraz kalın

juvastık	: Usluluk, rahatsız etmeme
juvıktık	: Ünsiyet
jüyriktık	: Hatıplık, iyi konuşma
kanagattık	: İktifa
kartık	: İhtiyarlık
kastık	: Düşmanlık
kaşıktık	: Uzaklık
katıstık	: Mensubiyet
kemistik	: Eksiklik
kemtik	: Eksiklik, gariplik
kenistik	: 1. Boşluk, serbestlik, dünyanın etrafı 2. Yeryüzü
kerektık	: Zaruret
keyistik	: Üzüntülülük, sinirlilik
kezdeysoktık	: Rastlantı
kırıktık	: Kırkmak, kesmek için lüzumlu olan alet, makasın bir çeşidi
kirşıktık	: Cünüp
koktık	: Çöplük
koraştık	: Pek güzel olmama
korkaktık	: korkaklık
köptık	: 1. Çoğunluk, bolluk 2. Çoğul
köylektık	: Bir gömlek diktirmeye yetecek kadar olma
kuyırşıktık	: Yağcılık yaparak birisini destekleme
küyrektık	: Halsizlik, cesaretsizlik, boşluk
layıktık	: Liyakat
mastık	: Sarhoşluk
mavbastık	: Salaklık
memlekettık	: Memlekete ait
meymandostık	: Misafirsevenlik
mértık	: Erdem
mızgımastık	: Teyakkuz
mukıyattık	: Dikkatlilik, tedbirlilik
mültık	: Kusur, yanlışlık
nasattık	: Kibirlilik, bencillik
odaktık	: Müttefik
ogaştık	: Garabet
oktık	: 1. Tüfeğin kurşun konulan yeri 2. Atın ayağını bağlamak için kullanılan “şider” in kilidi
ottık	: 1. Otluk, hayvana yem, çöp verilen özel yer 2. Ateş yakmak için gerekli şey, kibrit, çakmak vs.
öjettık	: İsrar
ölımtık	: 1. Ölünün cesedi 2. Elinden bir iş gelmeyen kimse
örkökirektık	: Kibir
öştık	: Düşmanlık, dargınlık

pasıktık	: Cahillik, anlayışsızlık
péktik	: Efendilik
pısıktık	: Hareketlilik, beceriklilik, çalışkanlık
rettik	: Sıra
sabaktastık	: Beraberlik, birlik, bir esastan olma
saktık	: Dikkatlilik, dikkatli olma
salaktık	: Salaklık, tembellik
saldır-salaktık	: Dikkatsizlik, boş vericilik, tembellik
sayaktık	: İnziva
septik	: Yardım, destek
sergektik	: Kuşku
seriktik	: Arkadışlık kurma, ortak hareket etme
séykestik	: Uygunluk, benzerlik
soyıstık	: Kesilmek için hazırlanan hayvanlar
suvayttık	: Foya
suvıktık	: Soğukluk
suyıktık	: Mâyi
şattık	: Şadlık, memnuniyet
şettik	: 1. Eğerın arkasındaki “kuyıskan” a takılan kayış 2. Bir nevi dağ bitkisi
şıntaktık	: Koltuğun iki tarafındaki dirsek, dayanılan yer
şıyeraktık	: İnsana özgü eti dirilik, hareketlilik
şokttık	: 1. Yılıkmın yelesinini arka tarafındaki sonu ve omuzunun üstü 2. Yüksek tepe 3. Omuz, arka
tanıstık	: Tanışık
tantık	: Lüzumsuz, boş şeyler konuşan kimse
tasattık	: Eskiden belirli bir dileğin kabul edilmesi maksadıyla kesilen toplu kurban
tektik	: Asalet
tévlıktık	: 24 saatlik, bir günlük
tınıştık	: Sessizlik, gürültüsüzlük, sulh-sükûnet
topastık	: Cehalet
töstik	: Hayvanın göğüs kemiğinin üzerindeki yağlı et
tüstik	: 1. Öğle yemeği 2. Güney
uksastık	: Benzerlik
ulıktık	: Şeflik, idarecilik, töre ve hanlık
ulttık	: Millî, ulusal
uykastık	: Redif
zerektik	: Zekilik, çalışkanlık, akıllılık

-lıksı/-liksi : (-lık-şu/-lik-şi)

urlıkşı : Hırsız

-luluk/-lilik, -dılık/-dilik, -tuluk/-tilik : (-lı-lık/-li-lik, -dı-lik/-di-lik, -tı-lık/-ti-lik)

Mücerret isimler yapar.

-lilik/-lilik

azalık	: Matem
bilimdilik	: Bilgililik, ilimlilik
ingaylık	: Konfor
ıntalık	: İtina
jarlık	: Fakirlik, yoksulluk
josparlık	: Planlılık, ölçülük
kajırlılık	: Gayretlilik, sağlamlılık, yılmazlık, dayanıklılık
karalık	: Matem
kızbalık	: Sinir (öfke)
kunarlık	: Verimlilik
küylilik	: 1. Hali, durumu iyi olma 2. Semizlik
muñlilik	: Teessür
nérilik	: Gıda
sabırlılık	: Sabırlılık, dayanıklılık
salıstırmalılık	: İzafe
salıkalılık	: Vakar
séndililik	: Şatafat
sırlılık	: Mahremiyet
sorılık	: Musibet

-dılık/-dilik

akıldılık	: Sağduyu
bayımdılık	: Sabırlılık, gayretlilik, ağırbaşlılık
belsemdilik	: Gönüllülük, arzululuk, beceriklili
beyimdilik	: Meyillilik
bıtırandılık	: Dağınıklık, birbirinden uzak oturmak vs.
biravızdılık	: Birlik, teşkilatçılık
iykemdililik	: Bir şeyi yapabilecek kabiliyet, yatkınlık, elverişlilik
jasırındılık	: Mahremiyet
jındılık	: Delilik
jugımdılık	: Gıda
kayıımdılık	: Merhamet
kepildilik	: Mesuliyetlilik, sorumluluk
keşirimdilik	: Hoşgörü
kişipeyildilik	: Terbiyelilik, görgülülük, alçakgönüllülük
könildilik	: Gönü hoş, gönü ferah, rahatlık, zindelik
körkemdililik	: Bir şeyin güzelliği, süslülüğü

kundalık	: Kıymet, kadir
kümendilik	: Şüphencilik
mañızdılık	: Ehemmiyet
meyirimdilik	: Merhametlilik, iyilikseverlik
méndilik	: Önem
önimdilik	: Verimlilik
öşpendilik	: Küskünlük, düşmanlık, çekemezlik
payımdılık	: Ağırbaşlılık, düşüncelilik
rakımdılık	: Merhametlilik, yardımseverlilik
senimdilik	: Güvenilir, inanılır olma
sıyımdılık	: Uygunluk, mantıklılık
sıylasındılık	: İyi geçim, dostluk
süyispendilik	: Sevgi, muhabbet
süykimdilik	: Sevimlilik, yalaşıklılık
şıdamdılık	: Hoşgörü
şığımdılık	: Verimlilik
tabandılık	: Tabanlılık, sağlam karakterlilik
tartımdılık	: Cazibe
toñmoyındılık	: Bürokrasi
tözimdilik	: Tahammül
tüsimdilik	: Verim
ustamdılık	: Tutumluluk, sağlam ve ağırbaşlılık
zeyindilik	: İrfan

-tlık/-tilik

avkattılık	: Zenginlik
azamattılık	: Tabiiyet
badattılık	: Tevazu
bagınıştılık	: İtaatlilik, birisinin emri altında olmak
biliktilik	: Vukuf
birbettilik	: Sağlamlık, sözünde durma, tahammülü olma
birtektilik	: Aynı soydan olma, aynı cinsten olma
édeptilik	: Terbiyelilik, edeplilik
iynebattılık	: Terbiyelilik, tertiplilik, namusluluk, saygılılık
jankeştılık	: Özveri
javaptılık	: Mesuliyet, sorumluluk
jetkiliktılık	: Yeterlilik
jumsaktılık	: Müsamaha
jürektılık	: Yüreklilik, cesurluk
kabilettılık	: Dirayet
kajettılık	: Gereklilik, muhtaçlık, ehemmiyetlilik
kavıptılık	: Vehamet
kektılık	: Düşmanlık, kindarlık
kelbettılık	: Yakışıklılık, gösterişlilik
kudretlilik	: Kudretlilik

küştilik	: Kuvvetlilik, güçlülük
küyiniştilik	: Dertlilik, hasretlilik
mıktılık	: Sağlamlık
naktılık	: Katiyet
neziktilik	: Şefkat
ornıktılık	: İstikrar
salmaktılık	: Ağırbaşlılık, sabırlılık
saltanatlılık	: Saltanatlılık, süslülük, güzellik
sestilik	: Heybetlilik
sımbattılık	: Güzellik, gösterişlilik
tektilik	: Efendilik
tértpitilik	: Asayiş
tiyistilik	: Mensubiyet
turaktılık	: İstikrar
ukıptılık	: Tertiplilik, dikkatlilik.

-maldık/-meldik : (-mal-dık/-mel-dik)

bavırmaldık : Alçakgönüllülük

-man/-men, -ban/-ben, -pan/-pen

Yaygın olarak mücerret isimler yapar. Ancak bunun yanında az nispette müşahhas isimler de yaptığı görülür.

-man/-men :

ataman	: Elebaşı
egemen	: Egemen
kaltaman	: Yankesici
menmen	: Kendini beğenmiş, mağrur
üyelmen	: Elindeki bütün servet ve biriktirdiği para vs.

-ban/-ben :

Bulunamadı.

-pan/-pen :

narsakpan : Mancınık

-pazdık : (-paz-dık)

- bilimpazdık : Okumuşluk, alimlik, bilgililik
kelisimpazdık : Anlaşma taraftarı olma
şıgarımpazdık : Bir şeyi icat etme

-rak/-rek

“Sıfat yapan ekler arasında karşılaştırma manasını doğuran ve karşılaştırma görevini yapan eklerdendir. Kelimeye üstünlük, fazlalık, bolluk manasını ekler. Mesela : aşçırak, alısırak, biyigirek, jaksırak, molırac, şiykirek, maldırak, boyşanırac, tolıgırac vs. Bu ek, zarflar ile tarafsız (modal) kelimelere eklenip, onlara büyütme, artırma, çoğaltma anlamlarını ekler. Mesela : ilgerirek, jogarırac, şetkerirek, algarak, erterek, azırac, köbirek, kajettirek vs. Bu ek bazı isimlere eklendiğinde onlara büyüklük manasını katar. Mesela : balarak, uyatırac, ayuırac vs.”¹

- algarak : İleri doğru
alısırak : Uzak
anıgırac : Açıkça, alenen
aşçırak : 1. Tuzu fazla
2. Sesi kuvvetli, sert
3. Azabı çok olan, ağır
aşığırac : Açık, aşıkarc, daha açık, biraz daha aydın
avlagırac : Biraz uzak, ırac
azırac : Azıcık, biraz az
balarak : Daha küçük
basımırac : Daha baskın, daha üstün, daha fazla
bılayırac : Bir kenara, bir tarafa
biyigirek : Daha büyük
boyşanırac : Uzun boylu
burınırac : Biraz evvel, biraz önce
erterek : Daha sonra
ilgerirek : İleri doğru
jaksırak : Daha iyi
jiltırac : Rengi parlak
jogarırac : Yukarı doğru
kajettirek : Gerekli olan
keyinirek : Sonradan, birazdan
kişirek : Biraz ufak, fazla ufak, fazla küçük
köbirek : Daha fazla
maldırak : Daha çok hayvanı olan
molırac : Daha bol

¹ A. İskakov. a.g.c.. s. 194. 195

şandırak	: Herze
şetkererek	: Dışa doğru
şiykerek	: Çiğ, ham
şünirek	: Gözü içine doğru kimse, bir şeyin doğru olması
tolıgırak	: Daha dolu
uyatırak	: Çok ayıp
uzagırak	: Bir hayli, çok, uzak

-sak/-sek

Müşahhas ve mücerret isimler yapar.

bavırsak	: Lokma, Kazak Türkleri'nin hamurdan yaptıkları, kendilerine has ekmekleri
jasırınsak	: Saklambaç oyunu
malsak	: Hayvanı (at, deve, koyun, sığır ve keçi gibi) çok sevme
tilemsak	: Çok isteyen, dileyen
tolarsak	: Dizden aşağı taraf
üyirsek	: Toplumdan, çevresinden ayrılmak istemeyen insan veya hayvan

-sav/-sev

tamaksav	: Boğazına düşkün, açlığa dayanıksız, pis boğaz
----------	---

-sımak/-simek

“Bu ekin, başka eklerden farklılığı kelimenin veya onun son hecesinin kalın ya da ince oluşuna bakmadan daima kalın şeklini korumasıdır. Bu ek, eklendiği isimlere beğenmeme, alay etme manalarını yükler. Mesela : akınsımak, özensımak, tavımsımak, müsépırsımak, mırzasımak, batırsımak, köşesımak, küyevsımak, bastıksımak vs.”¹

adamsımak	: İnsanımsı, insan gibi
akınsımak	: Ozancık
bastıksımak	: Sayın müdür beyefendi, müdürçük
batırsımak	: Bahadır gibi, yiğitcik
baysımak	: Yeni zengin olan, zenginliği yakın olan
bulaksımak	: Tam anlamıyla bulak değil, bulak gibi
kamırsımak	: Macun
köşesımak	: Sokak gibi, sokakcık
küyevsımak	: Damatcık, güvey gibi

¹ A. Iskakov, a.g.c., s. 168

mırzasımak	: Sayın beyefendi, efendicik, efendi gibi
müsépirsımak	: Misafircik, misafir gibi
özensımak	: Özen gibi, nehir gibi
tavsımak	: Gelip geçici

-sın/-sin

“Bir hareketten doğan neticenin adını bildirir. Mesela : borasın, burkasın, bögesin, ıktasın, büktesin vs.”¹

borasın	: Dağıtarak esen rüzgar
bögesin	: Küçük engel
burkasın	: Rüzgarla karışık sertçe yağın kar
büktesin	: Bir şeyin katlanmış, kıvrılmış yeri
ertesin	: Ertesi
ıktasın	: Rüzgardan, yağmurdan korunmaya yarayan kuytu yer, koruma
kavırsın	: Kuş tüyünün sap tarafı
korgasın	: 1. Tüfek ve tabanca kurşunu 2. Kurşun, maden çeşidi
küresin	: Çöplük
samırsın	: Bir çeşit çam ağacı
savırsın	: Hayvanın beli ile kuyruğunun arası
silevsin	: Kedi cinsinden olan yırtıcı hayvan
susın/suvsın	: Susamış kimsenin içtiği soğuk nesne
şöptesin	: Otlı, otu bol olan yer

-sız/-siz

“İsimlerden olumsuzluk manası bildiren türemiş sıfatlar yapan çok işlek eklerden biridir. Bu ek vasıtasıyla ortaya çıkan sıfatın manası -lı/-li/-dı/-di/-tı/-ti ekinin arka arkaya gelmesiyle yapılan sıfatın manasına zıt, yani ismin yokluğunu bildiren sıfat (tavsız, suvsız, balasız, akılsız, bilimsiz vs.) yapar. Bununla beraber bu ek açık, kesin soyut isimlere, zamirlere, bütün adlara eklenir. Mesela : balasız, kitapsız, köliksiz, bilimsiz, muhsız, tüysiksiz, aşuvsız vs.”²

-sız :

abaysız	: Dikkatsiz, saf
akılsız	: Dangalak
akısız	: Karşılıksız, parasız
akşasız	: Züğürt
alansız	: Huzur içinde, meraksız, tam dikkatli
allasız	: Allahsız

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 163

² A. Iskakov, a.g.e., s. 181, 182

amalsız	: Çaresiz
andavsız	: Ansızın
armansız	: İsteddiği olan, her arzusu yerine gelmiş olan, kaygısız
arsız	: Arsız
aşuvsız	: 1. Sinirli olmayan, sinirlenmeyen 2. Açılmayan, açılmadan kalan
avızdiksiz	: 1. Gemsiz 2. Akıl ve terbiye verilmemiş
avmaksız	: Dar, küçük
ayaksız	: 1. Ayaksız, ayağı yok 2. Bir şeyin neticesiz kalması
ayıpsız	: Masum
aysız	: Aysız, karanlık
bagasız	: Kıymetsiz, kıymeti az, fiyatı düşük
bagdarsız	: Dikkatsiz, hiç bir şeyden haberi olmayan
bagınışsız	: Müstakil
bagıtsız	: Bahtsız
baksız	: Bahtsız
balasız	: Çocuksuz
baspanavsız	: Barınacak evi, meskeni olmayan
basız	: 1. Başsız, akılsız, beyinsiz 2. Terbiyesiz, görgüsüz
başşısız	: İdarecisiz, yol göstericisiz
bayansız	: İstikrarsız
betsiz	: Arsız
bétuvasız	: Kararsız, dayanaksız, fetvasız
budırsız	: Düz, eğrisi büğrüsü yok
bulsız	: Meccanen
butasız	: Ağacı, çalısı yok yer
damılsız	: Hiç ara vermeden, devamlı olarak
davasız	: Devasız, çaresiz
davıssız (dıbıs)	: Sessiz (grm.)
davsız	: Tartışmasız
dıbıssız	: Sessiz, ünsüz
duvasız	: Bereketsiz, hayırsız
habarsız	: Habersiz
ıngaysız	: Rahatsız
ırıksız	: 1. Erksiz, erki, hürriyeti olmayan 2. Edilgen fiil
ıymansız	: İmansız, utanmaz, namussuz, arsız
ıynabatsız	: Utanmaz, arsız, şerefsiz, tertipsiz, saygısız, düşüncesiz
iz-tuzsız	: Habersiz ?
jansız	: 1. Canı yok, cansız 2. Gizli yürüyen, gizli hareket eden, casus
jarakısız	: İşe yaramaz, zayıf şeyler
jaysız	: Uygun değil, kolay değil, rahat değil

jazasız	: Cezasız
jazıksız	: Suçsuz, günahsız
jolsız	: Yolsuz
josiksız	: Esassız, ehemmiyetsiz
jumıssız	: İşsiz
kamsız	: Hazırlıksız, aniden
kamtamasız	: Yeterli, bol, darlığı çekilmeyecek vaziyette
kanagatsız	: Kanaatsiz
karjısız	: Fisebîlillâh
kaygısız	: Kaygısız
kayırsız	: Hayırsız, hayırı olmayan, merhametsiz
kırsız	: Derbeder
kıysapsız	: Hesapsız, haddi hududu olmayan
kıysınsız	: Akla yatmayan
kitapsız	: Kitapsız
kolapaysız	: Uygun değil, münasip değil
korgansız	: 1. Savunmasız, etrafı boş 2. Dayanak, kuvvet ve güvenci olmayan
kospasız	: 1. İlavesiz 2. Yalanı olmayan
kunarsız	: Verimsiz, mahsul vermeyen
kuntsız	: Dikkatsiz, salak, gamsız
kuralsız	: Silahsız, lüzumlu malzemesi olmayan
kuvatsız	: Kuvvetsiz, güçsüz
lajsız	: İlaçsız, mecburen, çaresiz
layıksız	: Layık olmayan
mandımsız	
/mardımsız	: Verimsiz, ehemmiyetsiz (randımsız)
mazasız	: Sabırsız, rahatsız
mıysız	: Beyinsiz
muñsız	: Dertsiz, üzüntüsüz
opasız	: Vefasız
orınsız	: Yersiz, uygunsuz
panasız	: Sığınaksız, yardım ve desteksiz
parıksız	: Farksız, iyilik ile kötülüğü, iyi ile kötüyü anlamayan kimse
pulsız	: Pulsuz, parasız, bedava, boşuna
rabaysız	: Büyük, çok büyük
rakımsız	: Merhametsiz
raysız	: Gönülsüz, memnuniyetsiz, isteksiz
sabırsız	: Sabırsız, sabır edemeyen
sanasız	: Düşüncesiz
sansız	: Sayısız
savatsız	: Cahil, okur yazar değil
sımsız	: Telsiz
siyımsız	: Geçimsiz, uygun olmayan
soysız	: Soysuz

sursuz	: Renksiz
suvsız	: Susuz
şarasız	: Çaresiz, biçare
tabansız	: Tabansız, korkak, ödleğ, döneğ
talassız	: İddia edilmeyen, tartışmasız
tavsız	: Dağısız
tıyanaksız	: Kaypak
turaksız	: Yersiz yurtsuz, sözünde durmayan, döneğ
ukıpsız	: Dikkatsiz, gevşek, tertipsiz
uvayımsız	: Gamsız, üzüntü ve düşüncesiz
uvıtsız	: Tesirsiz
uyatsız	: Utanmaz
zalalsız	: Zararsız
zansız	: Kanunsuz, yasalara karşı olan

-siz

bedelsiz	: Bedelsiz, kıymetsiz, tesiri olmayan, sözü geçmeyen
belgisiz	: Belli değil, malum değil
berekesiz	: Bereketsiz
beynetsiz	: Eziyetsiz, meşakkatsiz
bilimsiz	: Bilgisiz
bizsiz	: Bizsiz
délelsiz	: Delihsiz
démsiz	: Tatsız
dénsiz	: 1. Esassız, esası olmayan 2. Ehemmiyetsiz, önemsiz
déretsiz	: Cünüp
dérmensiz	: Güçsüz, kuvvetsiz, müşkül durumda, halsiz
déyeksiz	: Sabırsız, tahammülsüz, dayanaksız, esassız
dinsiz	: Dinsiz
elsiz	: Hiç kimsenin yaşamadığı, boş yer
ensiz	: 1. Eni dar 2. İşareti, damgası olmayan hayvan
epsiz	: Beceriksiz, elinden birşey gelmeyen, eli yatkın olmayan
eriksiz	: Bağımli, ta'li
esepsiz	: Hesapsız, çok, bol, sayısız
esiz	: Bakımsız, sahihsiz
essiz	: Şuurunu kaybeden, şuursuz kimse
elüvetsiz	: Aciz
epteysiz	: Mıymıntı
édepsiz	: Edepsiz, terbiyesiz, hayasız
édiletsiz	: Adaletsiz
élsiz	: 1. Güçsüz, kuvvetsiz, gayretsiz, halsiz 2. Fakir, hali vakti yerinde değil
iyesiz	: Sahihsiz

iykemsiz	: Zor, uygun değil, yatkın değil, usta değil
izsiz	: İzsiz
jelsiz	: Sütliman
jetesiz	: Tembel, ahmak, yiyip içip yatan
jébirsiz	: Zararsız, ziyansız
jönsiz	: Doğru değil, düşünülmeden, acele yapılmış iş
jügensiz	: 1. Binildiği zaman başına takılan nesnesi olmayan 2. Görgüsüz, kendi başına giden
jüreksiz	: Yüreksiz, korkak
kapersiz	: Hiçbir şey düşünmeden, meraksız
katersiz	: Emin, tehlikesiz
kavipsiz	: Tehlikesiz
keksiz	: Kin tutmayan, küskün değil, kırgın değil
kelbetsiz	: Gösterişsiz, şekilsiz, cesaretsiz
keyipsiz	: Kılıksız, kıyafetsiz, gösterişsiz
kezeksiz	: Sırasız
kédesiz	: Usulsüz, uygun değil, adetlere aykırı
kinaratsız	: Kusursuz, eksiksiz, suçsuz
kinasız	: Suçsuz, samimi, temiz, saf
kirsiz	: Kirsiz
kirşiksiz	: Temiz, kirsiz
köleksiz	: Araçsız, az bir şeyi olan
könilsiz	: Gönülsüz
körüksiz	: Çirkin
küdiksiz	: Şüphesiz, tereddütsüz
küménsiz	: Şüphesiz
künasız	
/kúnésiz	: Günahsız, suçsuz
künkagarsız	: Güneşliksiz
küşsiz	: Güçsüz, halsiz
küysiz	: Bakımsız, halsiz
küzevsiz	: Kırılmamış
mezgilsiz	: Vakitsiz, mevsimsiz
mélimsiz	: Belirsiz, belli değil
ménsiz	: Manasız, anlamsız, ehemmiyetsiz
minsiz	: Kusursuz, hatasız
mölşersiz	: Tahminden fazla, pek çok
mültiksiz	: Kusursuz, hatasız
negizsiz	: Asılsız
nétiyjesiz	: Muallak(ta)
önegesiz	: Terbiyesiz, görgüsüz
önsiz	: Renksiz, yakışksız, renksiz
ötevsiz	: Fisebillillâh
pétüvésiz	: Patavatsız
retsiz	: Yersiz, usûlsüz

sözsüz	: 1. Sözsüz, karşılık vermeden 2. Şüphesiz
şeksiz	: 1. Hudutsuz, sayısız 2. Şüphesiz
şetsiz	: Uçsuz, bucaksız
şübesiz	: Şüphesiz
teksiz	: Kimsesiz
tendessiz	: Görülmemiş
téjiriyebesiz	: Tecrübesiz, toy, acemi
tértipsiz	: Tertipsiz
tüysiksiz	: Düşüncesiz
ümitsiz	: Meyus
zéresiz	: Ruhsuz, çok korkan
zérsiz	: 1. Zehirsiz 2. Küskünlüğü, sınırı olmayan
zilsiz	: Kinsiz, kin tutmayan

-sızdık/-sizedik : (-sız-dık/-siz-dik)

Mücerret manada isimler yapar.

abaysızdık	: Dikkatsizlik
amalsızdık	: Mecburiyet
andavsızdık	: Gaflet
anıksızdık	: Keşmekeş
arsızdık	: Arsızlık, utanmazlık, sıkılmazlık
bagıtsızdık	: Bahtsızlık
batılsızdık	: Cesaretsizlik
bayansızdık	: İstikrarsızlık
baykavsızdık	: Gaflet
belgisızdık	: Belirsizlik
berekesızdık	: Bereketsizlik, birliksizlik
bilimsızdık	: Bilgisizlik
déretsızdık	: Cenabet
epsızdık	: Beceriksizlik, uygunsuzluk
eriksızdık	: Serbestlikten, hürriyetten mahrumiyet, serbest olmayan
essızdık	: Akılsızlık, terbiyesizlik, görgüsüzlük
édiletsizdik	: Mağduriyet
élsızdık	: Güçsüzlük, kuvvetsizlik, gayretsizlik, halsizlik, zaaf
havipsızdık	: Güvenlik, güvenlikte olma
iñgaysızdık	: Sakınca
iymansızdık	: Vefasızlık, imansızlık, utanmazlık
javapsızdık	: Mesuliyetsizlik, sorumsuzluk, boşvericilik
jaysızdık	: Rahatsızlık, memnuniyetsizlik
jetimsızdık	: Yetişmezlik, yokluk, fakirlik

jetkiliksizdik	: Tatmin edici olmama, kafi olmama, yeterli olmama
jigersizdik	: Cesaretsizlik, gençlik
jolsizdik	: Yolsuzluk
jönsizdik	: Kendi bildiğine, hiç bir yön tayin etmeden gitme, tertipsizlik, düşüncesizlik
jumissizdik	: İşsizlik
jügensizdik	: Görgüsüzlük, kendi bildiğine gitme
kamsizdik	: Hazırlıksız, gamsızlık, önemsemezlik
katersizdik	: Emniyet, güvenlik
kavipsizdik	: Güvenlik
kelissizdik	: Yakışsızsızlık, sevimsizlik
keyipsizdik	: Gösterişsizlik, kılık kıyafetinin iyi olmayışı
kolaysizdik	: Sakınca
kozalımsızdik	: Emlak
körgensizdik	: Görgüsüzlük, terbiyesizlik, edepsizlik, cüret
közsizdik	: Hiçbir şeyin hakikatine bakmadan şuursuz olarak, kaba kuvvetle hareket etme
küşsizdik	: Güçsüzlük, halsizlik, kuvvetsizlik
kütimsizdik	: Bakımsızlık
meyirimsizdik	: Merhametsizlik
nısapızdik	: İfrat
opasızdik	: İhanet, zül
senimsizdik	: Şüphencilik, itimatsızlık
sétsizdik	: Fiyasko
sıyızdik	: Garabet
şıdamsızdik	: Tahammülsüzlük, dayanıksızlık
tértipsizdik	: Tertipsizlik
tévelsizdik	: İstiklal
toyımsızdik	: İhtiras
uvayımsızdik	: Gamsızlık, düşünce ve üzüntüsüzlük
uvédesizlik	: Sözünde durmama
uykısızdik	: Uyur gezer
ümitsizdik	: Yeis
ünsizdik	: Sükut
zakımsızdik	: Selamet
zañsızdik	: Yolsuzluk

-sok

aynaksok	: Kapıyı kapatan sürgü
aynalsok	: Bir çeşit oyunun adı
esersok	: Önüne arkasına bakmayan, düşünmeden hareket eden, akli az kimse
kevdemsok	: Övünmeyi, kendini methetmeyi seven kimse
süleysok	: Gönülsüz, isteksiz

-san/-sen

Ek kelimelere iki farklı anlam katar. Birincisi , giyim giyecek isimlerine eklenip insanın dış görünüşüyle ilgili sıfatlar yapar. İkincisi, insanla veya eşyayla ilgili bir hususiyeti belirten türemiş sıfatlar yapar. İkinci guruptakiler -şıl/-şil eki vasıtasıyla ortaya çıkan sıfatlarla anlamdaştır.

aşuvşan	: Sinirli, kızgın
boyşan	: Uzun boylu
etikşen	: Çizme giymiş, çizme giyen
kısılşan	: Zor, sıkışık, tehlikeli
kirşen	: Çabuk kirlenen, kir kaldırmayan
kiyimşen	: Giyimli, elbisesiyle, çıkarmadan
köylekşen	: Gömlek giymiş, gömlek giyen
külkişen	: Çok gülen, gülmeyi seven
paltoşan	: Palto giymiş, palto giyen
sözşen	: Çok konuşan, konuşkan
şapşan	: Çabuk,hemen ?
terşen	: Çok terleyen

-şıl/-şil

“Çok işlek olan -şıl/-şil eki vasıtasıyla yapılan isimlerin manaları şöyledir :

1. Meslek erbablarını, meslek adlarını belli bir işle meşgul olan insanı bildirir. Mesela : koyışıl, tilşil, edebiyetşil, tarihyşil, eginşil, savınşıl, malşıl, sakşıl, tıfışıl vs.
2. İnsanın belli bir alışkanlığa dönmüş iş-hareketi ile kabiliyet-karakterinin adlarını bildirir. Mesela : aınduvşıl, bastavşıl, barlavşıl, tergevşil, jérdemşil, kömekşil, ötirikşil, özekşil, nuskavşıl, ügitişil vs.
3. Sosyal meselelere, belli bir fikri (ideali) tutanlara veya belli bir sosyal cemiyete katılmanın adını bildiri. Mesela : miçuvrinşil, bersiyevşil, jakaévşil, sprotşıl vs.”¹

agaşşıl	: 1. Ağaçla uğraşan kimse 2. Marangoz
akılşıl	: Akıl veren, akılcı
anşıl	: Avcı, avla meşgul olan kimse
araşşıl	: Araya giren, ayıran
arbaşıl	: 1. Araba yapan kimse 2. Ufak tefek şeyler satan arabacı, çerçi
asbazşıl	: Aşçıbaşı
atkosşıl	: Birisinin yanındaki atına bakacak olan yardımcısı, seyis
atşıl	: Bir kimsenin bindiği veya arabaya çektiği ata bakan kimse, seyis

¹ A. Iskakov. a.g.c.. s. 156. 157

avşı	: Ağ yapan balıkçı
ayıptanşı	: 1. Suçlayan 2. Savcı
azanşı	: 1. Müezzin, ezan okuyan 2. Haberci
bağbanşı	: Bahçıvan
bakalşı	: Ufak tefek satışlar yapan kişi
bakşaşı	: Bahçeci, bahçıvan
baktaşı	: Bakıcı
balgaşı	: Çekiççi, çekiçle vuran
balıkşı	: Balıkçı
balşı	: Falcı
baltaşı	: Baltacı
barımtaşı	: Düşmanlık gayesiyle el konan malı, hayvanı götüren kimse
barşı	: Gittiği yeri tetkik edip geri dönmekle görevli öncü
basketbolşı	: Basketbolcu
başşı	: Başçı, önder, lider, idareci, yol gösterici
bavşı	: Bağcı, bağ ve bağ bahçeye bakan kimse
bazarşı	: Çarşıya giderek alış-veriş yapan kimse
beketşı	: Bekete bakan kimse
biyşi	: Dans eden
bolatşı	: Çelikçi, çeliği eriten ve çelik işiyle meşgul olan
bolcavşı	: Tahmin edici, tetkik edici
burguşı	: Burgucu
bürkenşı	: Örtü
bürkitşı	: Kartal avı yapan, kartalla meşgul olan kimse
dabilşı	: Davulcu
dayagaşı	: Dayaş, gelen misafirleri ağırlamakla, onlarla meşgul olmakla vazifeli kimse
delbeşi	: Arabaya koşulan atın delbesini tutarak idare eden kimse
déyekşı	: Gelen misafirin atını tutarak saygı göstermekle vazifeli kimse
dırduvşıl	: Hovarda
diyhanşı	: Ziraat işleriyle meşgul olan kimse
dombıraşı	: Dombırayı iyi çalabilen kimse
dükenşı	: Dükkançı
düreşi	: Hükmedildiği zaman döven kimse
eginşi	: Ekinci
elşi	: Elçi
emşi	: Emci, doktor, ilaç veren kimse
enşi	: Babasının çocuğuna evlendiği zaman mal mülkünden verdiği hisse
enbekşı	: Emekçi, çalışan, emek veren kimse
ertegişı	: Hikayeci, hikaye anlatan, söyleyen kimse, masalçı
ertekşı	: Hikayeci, hikaye anlatan, söyleyen kimse, masalçı
esepşi	: Muhasebeci
etikşı	: Çizmeci
edebiyetşı	: Edebiyatçı

éngimesi	: Hikayeci, sohbeti seven, hoşsohbet
éniři	: Gúzel řarkı sýyleyen kimse
fokusı	: Sihirbaz
garmonşi	: Armoni çalan
habarşi	: Haberci
hatşi	: Sekreter
hukımşi	: Húkúmcú
işi	: İşi
iytarşi	: Yardakçı, birisine yaranmak isteyen kimse
izşi	: İzci
jalganşi	: Yalancı
jalşi	: Hizmetçi, başka birisinin işini para mukabili yapan
janazaşi	: Cenaze
jarnaşi	: Hissedar
jarşi	: 1. Haberci, ilancı 2. Bir şeyin öncüsü
javırınşi	: Eskiden kúrek kemiğine bakarak olacak şeyler hakkında kehanette bulunan kimse, bir nevi falcı
javşi	: Elçi, haberci
jetekşi	: Lider, ónder
jérdemři	: Yardımcı, destekçi
jılkışi	: 1. Latince adı Motacillidae olan bir kuş 2. Yılıklara bakan, yılıkları idare eden kimse
jırşi	: Ađıt sýyleyen kimse
jokşi	: Arayıcı, hakkını talep edici
jolşi	: 1. Yolcu 2. Yol yapan
josparlavşi	: Planlayıcı
josparşi	: Planlayıcı
jumışşi	: İşi
júkři	: Yúk yükleyen, yük taşıyan, hamal
júrginři	: Yol yürüyen
uklukalaşi	: Devamlı şehre gidip gelen kimse
kambaşi	: Anbarcı
kamkorşi	: Destekçi, kollayıcı, koruyucu, yardımcı
karakşi	: 1. Yolkesici, haydut, yağmacı 2. Korkuluk, kuş ve kópeklerin yaklaşmaması için konulan korkuluk
karama-karsılık	: Zıtlık, karşılık
kasapşi	: Kasapçılık yapan, kasap
kassaşi	: Veznedar
kayıkşi	: Kayıkçı
kayırşi	: Dilenci
kayrakşi	: Bileyci
kazanşi	: 1. Kazancı, kazan yapan adam 2. Aşcı, yemek yapan kimse

kemeşi	: Gemici
kenesşi	: Akıl veren, idare eden, yöneten
kepilşi	: Kefil
kerneşşi	: Neyi çalan kimse
kervensşi	: Kervancı
kesteşi	: İşlemeci, nakışçı
ketpensşi	: Kazmayla çalışan kimse
kezekşi	: Nöbetçi, yapması gereken iş için sırası gelen, okulda teneffüslerde sınıftan sorumlu kimse
kırıktıkşi	: Hayvanların yününü kırkan kimse
kızmetşi	: 1. Belli bir yerde çalışan kimse 2. Hizmetçi
kilemşi	: Halıcı
kiltşi	: 1. Kilitçi 2. Anbar bekçisi
kireşi	: Arabacı, nakliyatçı, kiracı
kirşi	: Çamaşırçı, kirleri temizleyen
kitaphanaşi	: Kütüphaneci
kobızşi	: Kopuzcu
kolbaşşi	: Kolbaşı topluluğu, halkı, orduyu idare eden kimse
kolönerşi	: El sanatları ile uğraşan
korıkşi	: Bekçi
kosşşi	: 1. Yolculuğa çıkan bir guruba dahil olan arkadaş, hizmetçi 2. Çardakta çalışan kimse 3. destekleyici, arkasında bulunan kimse
koşemetşi	: Saygı gösterici, hürmet edici
koyşşi	: Çoban
kömekşi	: Yardımcı, yardım eden
kömirşi	: Kömürcü
körşşi	: Komşu, evleri yanyana olan kimseler
küressşi	: Güreşçi
küyşşi	: Müzisyen
küzetşi	: 1. Nöbetçi 2. Bakıcı, refakatçi
labazşşi	: Uncu, hububatçı
lavşşi	: Yolcuyu bir yerden diğer bir yere götüren kimse
lotokşşi	: İspirtacı
makamşşi	: Kompozitör
malşşi	: Davara bakan kimse, çoban
mazakşşi	: Ekinin sapında kalan başlarını toplayan kimse
metalsşi	: Metalci
miynamatşşi	: Topçu
muzıkaşşi	: Musikişinas
müsinşşi	: Helkeltraş
nasihatşşi	: Nasihatçı, nasihat eden, öğüt veren
navbayşşi	: Fırıncı

nélşî	: Nalbant
nuskavşî	: Direktif verici, yönetici
ormansî	: Ormancı
ortansî	: Ortanca, bir şeyin ortasındaki
otaşî	: Kırıkçı, kırılan kemikleri yerine getirerek bağlayan kimse
otrikşî	: Yerleşik
öktemşî	: Hükmeden
ölenşî	: Şarkıcı, ozan
örimşî	: Örucü
örtensî	: Otu ile çalıyı yanarak yerine yeşil ot biten yer
ösekşî	: Dedikoducu
ösiyetşî	: Vasiyetçi
ötirikşî	: Yalancı
ötkinşî	: Kısa, birden yağın ve hemen duran yağmur
péterşî	: Kiracı
pişensî	: Hayvana kışlık yiyecek hazırlayan
prozaşî	: Nasir
sagatşî	: Saatçi
sakşî	: Polis, nöbetçi, bekçi, koruyucu
savinşî	: Sağıcı, süt sağan kimse
sayahatşî	: Seyahatçi, seyyah
sayatşî	: Avcı, iyi av avlayan kimse
sebepşî	: Sebep olan
selbestirüvşî	: Ala bulucu
sévletşî	: Mimar
sınıkşî	: Kırıkçı
sınşî	: Tenkitçi, çok kınayan kimse, bir kimse hakkında yanılmayan, belirttiği kanaati doğru olan kimse
sırnayşî	: "Sırnay" aletini çalabilen kimse
sıyrışî	: Sığırıcı, sığira bakan
sıykırışî	: Sihirbaz
sokaşî	: Sabancı
sonarşî	: Kar yeni yağdığı zaman ava çıkan kimse
soykanşî	: Haylaz
suvretşî	: Ressam, fotoğrafçı
suvşî	: 1. Saka 2. Sulama işi yapan
sütşî	: Sütçü
süyekşî	: Ölüyü mezara götüren
süyinşî/şüyinşî	: Müjde
şahmatşî	: Şahmatçı
şalgınşî	: 1. Çalıları, otu kesen kimse 2. Öncü
şanırakşî	: Keçe çadırın en tepesindeki ağaçtan yapılan çadırın en yüksek noktasını yapan kişi

şomşı	: Başka şehirden, başka yerlerden deveyle hububat, mahsul getiren kimse
tabakşı	: Düğün, tören vb. hallerde misafirleri ağırlayan, tabaklara yemek dolduran ve taşıyan kimse, servis yapan
tamırşı	: Nabzını yoklayarak (damarını tutarak) hastalığın ne olduğunu anlayan kimse
tamşı	: Damla
tariyhşı	: Tarihçi
temirşı	: Demirci
teñizşı	: Tayfa
tépsirşı	: Müfessir
térbiyecı	: Terbiyecı, mürebbiye
tıgınşı	: Dikici, diken kimse, dikişçi, terzi
tıñşı	: Casus
tilenşı	: Dilenci
tilşı	: 1. Dilci, dil uzmanı 2. Muhabir
töreşı	: İhtilafa düşen iki kişinin veya iki topluluğun meselelerini tetkik ederek karar veren kimse
traktorşı	: Traktörcü
tüyeşı	: Devecı
tüzetüvşı	: Musahhih
ügitşı	: Öğütçü, öğüt ve nasihat eden kimse
üyşı	: Keçeden çadırın ağaç aksamını yapan kimse
zenbirekşı	: Topçu

“-şıgaş/-şigeş

Çok kullanılan bir ektir. Eklendiği kelimeye arzusuna erişememiş olmayı bildiren bir mana katar. Ekin manası -sımak ekiyle aynıdır denebilir. Mesela : bayşigeş/bayşıgaş, erşigeş, batırşıgaş vs.”¹

batırşıgaş	: Batırcık
bayşigeş	
/bayşıgaş	: Beycik
erşigeş	: Ercik

¹ A. Iskakov, a.g.c., s. 169

-sık/-şik

Daha çok küçültme ve sevgi ifade eden bir ektir. Bazen müşahhas isimler de yapar.

böbeşik	: Sandığın kilidinin anahtar sokacak yerdeki dili
bulşık	: Pazı eti
kıyırşık	: Kuyruğun dibi, kuyruk dibinin uç tarafı

-sıl/-sil

“Bu ek isim, zamir, her türlü kelimeye eklenip, onların kelime manalarına uygun, belli bir iş-harekete meyilliliği, yatkınlığı, meraklılığı bildiren ilgili sıfatlar yapar. Mesela : uykışıl, savıkşıl, külkişil, şayşıl vs.”¹

Bunun yanında, az olmakla birlikte, renk isimlerinin yapımında da kullanılır. (akşıl)

-sıl

ajuvaşıl/éjuvaşıl	: Dalgacı
akşıl	: Beyazımsı
armanşıl	: Hayalperest
ayanşıl	: “Ayan” yürüyüşünü iyi bilen at
aylaşıl	: Hilekar, taklitçi, açığöz
azatşıl	: Hürriyet ve serbestlik taraftarı
balagatşıl	: Küfürbaz, çok hakaret eden, çok söven kimse
barımtaşıl	: Vurgunculuğu seven, meslek edinen kimse
baybayşıl	: Evhamcı, çabuk üzülen kimse
demokratiyaşıl	: Demokratik
délşıl	: Dakik
dıkşıl	: Çabuk küsen, çabuk bozulan kimse
dogmaşıl	: Yobaz
duvmanşıl	: Eğlenceli, neşeli, zevki seven
halıkşıl	: Halkçı
ıtırışıl	: Müsamahakâr
ısrapşıl	: Mirasyedi
janaşıl	: Yenilik taraftarı, değişikliği seven, yeni usul getirmek isteyen
jolşıl	: Yolcu, örf, âdet ve usûlü bilen
joramaşıl	: Yorumcu, tahmin eden
jonıkşıl	: Cesur, cenkçi er
kagıydaşıl	: Yobaz
kaljınşıl	: Çok şaka yapan, şakacı
kalşıl	: Titrek

¹ A. Iskakov. a.g.e.. s. 182

katınşıl	: Zampara
kıyalşıl	: Hayalci
kıyanatşıl	: İhanetçi
kızılşıl	: Eti seven
kızşıl	: Çapkın
kogamşıl	: Birlik taraftarı, cemiyetçi
kudayşıl	: Dindar
kukaraşıl	: Halkçı, toplumcu
mansapşıl	: Makam mevki hırsı olan kimse
oñşıl	: Sağcı, doğrudan yana
otanşıl	: Milliyetçi
oyşıl	: Düşünceli, düşünür
rakımşıl	: Hayırlı, merhametli
riyaşıl	: Riyakar
savıkşıl	: Eğlenceyi seven
sınşıl	: Her şeyi, herkesi sınama, tenkit etme veya bir hatasını bulmak için tenkitçi gözlerle bakan
sırşıl	: Lirik
solşıl	: Solcu
suvşıl	: İyi yüzen kimse, dalgıç
şamşıl	: Kolay kızan, kolay kırılan, kolay sinirlenen kimse (şampa)
şaruvaşıl	: Çalışkan, tembel değil, elinden iş gelen
şayşıl	: Çay tiryakisi
şındıkşıl	: Doğruluk, gerçekçilik
şınşıl	: Gerçekçi
tuvraşıl	: Doğruluk taraftarı, adil
ultşıl	: Milliyetçi
uranşıl	: Birlikçi, teşkilatçı, parola çağırıcı
uvayımşıl	: Evhamcı, kuruntulu, vehimli
uyımşıl	: Cemiyetçi
uykışıl	: Uykucu
zorlıkşıl	: İhanetçi, adaletsiz
<u>-şil</u>	
beybitşil	: Barışsever, sulhsever
birlikşil	: Teşkilatçı, birbirini tutan
bülikşil	: Bülikşi, kavgacı, gürültücü, karışıklık çıkarıcı
dinşil	: Dindar
eskişil	: Eskiye tutan kimse
édiletşil	: Adaleti seven, adaleti tutan kimse
ézilşil	: Nüktedan, şakacı
gitlerşil	: Hitlerci
iyişil	: Kokudan iyi anlayan
izşil	: İzi hemen bulan, izden anlayan
izzetşil	: İzzetli

jerşil	: Gördüğü yeri unutmayan, yeri iyi bilen
jetekşil	: Yedeklenmeye alışık
jikşil	: İhtilafçı, bozguncu
kekşil	: Kinci, intikam hissi besleyen
kenesşil	: Fikir teatisinde bulunmayı ve sohbet etmeyi seven kimse
kinemşil	: Suçlayan
kirşil	: Çabuk kirlenen
kökşil	: Yeşil, yeşilimsi
köpşil	: Çoğunluk taraftarı, toplumcu
külkişil	: Gülmeyi seven
menmenşil	: Bencil, mağrur, fazla övünen kimse
ökpeşil	: Her şeye küsen, kırılan, kızan, alıngan kimse
öktemşil	: Hükmedici, zorba
örşil	: Yöneldiği taraftan dönmeyen, cesaretli
örtşil	: 1. İtfaiyeci 2. Harp ve savaş taraftarı
ösekşil	: Dedikoducu
özimşil	: Bencil
sekemşil	: Şüpheci
sertşil	: Sözünde duran
şenşil	: Makam mevki meraklısı
töñkerişşil	: İnkılapçı, devrimci
türikşil	: Türkçü
ultşil	: Milliyetçi
uvédeşil	: Sözünde duran, sözünün eri
ünemşil	: Hesaplı (ölçülü)

-şıldık/-şildik : (-şıl-dık/-şil-dik)

Mücerret manada isimler türetir. Bunun yanında , az olmakla birlikte, meslek isimleri de yapar. (töreşildik)

halıkşıldık	: Halkçılık
izzetşildik	: İzzetlilik
jikşıldık	: İhtilafçılık, bozgunculuk
kekşildik	: Kin tutma, intikam hissi besleme
kelekeşildik	: Şakacılık, alaycılık
kenesşildik	: İdarecilikte meselenin özünden ziyade dış formasyonuna ehemmiyet verme
kudayşıldık	: Dindarlık
künşildik	: Haset
küytşildik	: Şehvet
örşildik	: Diklik, kendi dediği ve kendi bildiğinden başkasını kabul etmeme
özimşildik	: Bencillik

rakımşıldık	: Meziyet
şabınşıldık	: Soygunculuk, istilacılık, baskıncılık
şınşıldık	: Doğruluk, adaletlilik
töreşıldık	: Hekimlik, idarecilik
ultşıldık	: Milliyetçilik
uvayımşıldık	: Evhamcılık, kurutululuk
uyımşıldık	: Cemiyetçilik

-şılık/-şilik : (-şı-lık)

“Bu ek, bazı kelimelerde (-şı-lık, -şi-lik) ayrı ayrı bölünebilen, ayrı ekler olarak kullanılırken bazı kelimelerde bölünemeyen bir birleşik ek olarak kullanılır. Mesela : “eginşilik, malşılık, okuvşılık, zarıguvşılık” şeklindekilerin -şılık/-şilik ekleri ayrılabilir. “adamşılık, kemşilik, tirşilik, barşılık, kérişilik, ayşılık” kelimelerindeki -şılık/-şilik bölünemez.

-şılık /-şilik eki vasıtasıyla oluşan adlar şunlardır : adamşılık, malşılık, jurtaşılık, başşılık, kedeyşilik, senüvşilik, jüdevşilik, tarıguvşılık, kıyınşılık, tarşılık, artıkşılık, tirşilik, keñşilik, kurgavşılık vs.”¹

Ekin fonksiyonları şu şekilde sıralanabilir :

1. Mücerret isim yapımında kullanılır. (adamşılık, adamgerşilik, ayırmaşılık, bendeşilik, beybitşilik, eliktevşilik, kanagattanuvşılık, koldavşılık, ruhtanuvşılık vs.)
2. Meslek veya meslek erbabının adının yapımında kullanılır. (anşılık, avşılık, balşılık, baltaşılık, başşılık, boyavşılık, dıykanşılık, jazuvşılık, jolbaşılık, kėsipşilik, malşılık)
3. Sıfat yapımında kullanılır. (barşılık, dinişilik)

adamşılık	: Şahsiyet, insanlık
adamgerşilik	: İnsaniyet
agayınşılık	: 1. Kardeşlik, akrabalık, yakınlık 2. İyi geçinme
akımaşılık	: Ahmaklık
amañşılık	: Amanlık, iyilik, sağlık
anşılık	: Avcı, avcılık
artıkşılık	: Özellik, hususiyet
arzańşılık	: Ucuzluk
aşarşılık	: Kıtlık
avşılık	: Balıkçılık yapan kimse
ayırmaşılık	: Fark, özellik, değişkenlik
ayşılık	: Bir aylık vakit
azşılık	: Çoğunluk olmayan, azınlık
balşılık	: Falcılık

¹A.Iskakov. a.g.c. s. 157

baltaşılık	: Baltacılık
barsılık	: Mevcut
baskınşılık	: Baskıncılık, zorbalık
basmaşılık	: Baskıncılık, akıncılık, çetecilik
başşılık	: İdarecilik, yol göstericilik
bendeşilik	: İnsanlık
beybitşilik	: Sulh, barış, tehlikesizlik, barışıklık
birigüvşilik	: Birlikçilik, teşkilatçılık
biylevşilik	: İktidar (hükûmet)
boskınşılık	: Muhacirlik
bostaşılık	: Hürriyet, serbestlik, müstakillik
boyavşılık	: Boyacılık
bozbalaşılık	: Delikanlılık
burmalavşılık	: Uydurmacılık, tahrif edicilik
buzuvşılık	: Bozgunculuk, kırmak, bozmaktan hoşlanmak
bülikşilik	: Kavgacılık, karışıklık
bülinüvşilik	: Karışıklık, anarşi hareketi, intizamsızlık
drykanşılık	: Ziraat
dinişilik (küy, én)	: İlahi (müzik)
eginşilik	: Ekincilik, ziraat
elikteşilik	: Özenti
elşilik	: Elçilik
erkinşilik	: Erkinlik
esepşilik	: Muhasebe
eskişilik	: Eskiye tutma, muhafazakarlık etme
ezüvşilik	: Sömürücülük, eziyet edicilik
édilşilik	: Doğruluk, adaletlilik
ékimşilik	: İdareyle ilgili, idari
érekettenüvşilik	: Meşgale
évreşilik	: Boşuna uğraşmak, eziyet
jaktavşılık	: Himaye
jamaşılık	: Kötü, uygunsuz hareket, kötülük
jaratpavşılık	: Tezyif
jargerşilik	: Harp zamanı, savaş zamanı
jarılkaşılık	: İhsan
jasavşılık	: İmalatçılık, yapıcılık
jasşılık	: Gençlik, çocukluk, tecrübesizlik
javşılık	: Elçilik
javapkerşilik	: Mesuliyet, sorumluluk
jaylastıruvşılık	: İmar
jayşılık	: İyilik, değişiklik
jazalavşılık	: Cezalandırma
jazuvşılık	: Yazıcılık, yazarlık
jetekşilik	: Yöneticilik, önderlik
jetimşilik	: Yetim olarak büyüme
jérdemşilik	: Yardımcılık, destekçilik

jilşılık	: Senelik, mevsimlik
jigerlenüvşilik	: Cesaretlenme
jigışılık	: Delikanlılık, gençlik
jolbaşılık	: Liderlik, yol göstericilik
jurşılık	: Halk, çoğunluk, millet
jüdevşilik	: Yıpranmış olma
kamkorşılık	: Koruyuculuk
kanagattanuvşılık	: Memnuniyet
kanavşılık	: Sömürücülük
kasaruvşılık	: İnat
kasterlevşilik	: İhtiram
kayırsılık	: Dilencilik, yoksulluk
kayşılık	: Aksilik, anlaşmazlık, görüş ayrılığı
kedeyşilik	: Fakirleşme
kekireyüvşilik	: Beğenmeme, kendini beğenme
kelispevşilik	: İhtilaf
kelistirüvşilik	: Anlaşmaya varma
kemşilik	: Pürüz
keñşilik	: 1. Serbestlik 2. İyilik, rahatlık, bolluk
kéripşilik	: Gariplik, fakirlik
késipşilik	: İşçilik
kılımsuvşılık	: Flört
kımbatşılık	: Zorluk, ağırlık
kıyınşılık	: Zorluk, eziyet
kızıguvşılık	: Merak
koldavşılık	: Şefaet
korgavşılık	: Himaye
korlavşılık	: Horlama, küçük düşürme
köpdinşilik	: Şirk
köpşilik	: Çoğunluk, efkarı umumiye
kudayşılık	: Dindarlık
kulşılık	: Kulluk, kölelik
kurgavşılık	: Kurumuş olma
kuvanşılık	: Yağmur yağmaması, yağmursuzluk, kuruluk
künşilik	: 1. Çekemezlik, kıskançlık 2. Günlük, bir günlük yer, bir günde yapılan
küzelüvşilik	: Kriz, sıkışık durum
küzevşilik	: Zor durum, ağır vaziyet
malşılık	: Malcılık, hayvancılık
menmenşilik	: Bencillik, mağrurluk, kendini beğenmişlik
mensinbevşilik	: Beğenmeme, mağrurluk
molşılık	: Bolluk
mümkinşilik	: Mümkünlük
nazdanuvşılık	: Naz
onayşılık	: Kolaylık, hafiflik

ortalıktandıruvşılık	: Merkeziyetçilik
otırıkşılık	: Yerleşiklik, göçebe olmama
öktemşilik	: Hükmedicilik
rakımşılık	: Merhametlilik, yardımseverlik
rıyzaşılık	: Rıza gösterme, tasvip etme
ruhtanuvşılık	: İlham
selbestiruvşılık	: Delalet
senüvşilik	: İnanıcılık, çabuk inanma
sıpayıgerşılık	: Terbiyelilik, nazıklık, görgülülük, kibarlık
süyemeldevşılık	: İltimas
süyispenşılık	: Sevgi, muhabbet
şapkınşılık	: Soygunculuk, istilacılık, baskıncılık
şimirikpevşılık	: Utanmamaklık, çekinmemeklik
tapşılık	: Yetersizlik, eksiklik, azlık
tarıguvşılık	: Çaresizlik, yokluk
tarşılık	: Eziyet, darlık, zorluk, yokluk
tırısuşılık	: İtina
tirşılık	: 1. Ömür, hayat 2. Geçim için uğraş
tokuvşılık	: Dokumacılık
toptaluvşılık	: Lobi
tömendevşılık	: Zillet
uygarısuşılık	: Mutabakat
üyirmeşılık	: Bölücülük, ayrı ayrı, gurup gurup olarak çalışmayı, bölünmeyi taraflamak
üylespevşılık	: Tenakuz
zérüvşılık	: Muhtaçlık

-sın/-şin

buvırşın	: Genç, kısırlaştırılmamış erkek deve
büldırşın	: Bödene, bıldırcın
kögarşın/kögerşın	: Güvercin
kulakşın	: Kulağı örten sıcak baş giysisi
şegirşın	: Sağlam ve eğik dallı bir ağaç
şılapşın	: Legen, çamaşır yıkanan kap
talşın	: Kestane

-taldık : (-tal-dık)

sezimtaldık	: Hassasiyet
-------------	--------------

-vız/-vız

- balavız : Fitilli lambaların yağı
 jalnavız : 1. Obur, doymak bilmeyen
 2. Masallarda adı geçen cadı kadın
 3. Sömürücü, dünya malına gözü doymayan

3.3.3.1. Küçültme Anlamı Katan İsimden İsim Yapım Ekleri**-a/-e**

- baseke : Müdürcüğüm
 jeneşe : 1. Yengeye “yengeciğim” demektir
 2. Damadın kızın yengesine vereceği hediye

-ak/-ek

- jetimek : Yetimcik anlamında kullanılır

“-eke/-ka/-ke

Bu ekler cins ve özel isim (kişi adları)lere eklenip saygı, hürmet, büyük tutma gibi manalar ekler. Eklendiği bazı kelimelerin bütün şekillerine doğrudan doğruya değil son sesini yahut sondan bir veya birkaç hecesini düşürerek eklenir. Mesela : ageke, şeşeke, aneke, anke, jezdeke, ateke, bastıkeke, hatşieke, Omeke (Omar, Omarbay), Jéke (Jambıl, Janak), Mirzeke, Kureke, Muka, Séke vs.”¹

- ageke : Ağacığım, abiciğım, babacığım
 aneke : Anneciğım
 anke : Anneciğım
 ateke : Dedeciğım
 bastıkeke : Müdür bey
 hatşieke : Sekreter hanım
 jezdeke : Enişteciğım
 şeşekey : Anneciğım

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 166

-gan/-gen, -kan/-ken**-gan/-gen**

Bulunamadı.

-kan/-ken, -akan

Bu ekler, az kullanılmakla birlikte, nazlandırma, küçültme manalarını bildirmek için bazı kelimelere eklenir.

balakan	: Çocuk severken kullanılan söz
botakan	: Devenin yavrusunu severken söylenir. İnsan yavrusunu severken de kullanılır
buzavkan	: Buzağıyı severken kullanılır.
koşakan	: Kuzu

-gana/-gene, -kana/-kene**-gana/-gene**

azgana : Azıcık, biraz

-kana/-kene

kişkene : Küçük, ufak

-gay/-gev, -kay/-key

“Çok az kullanılan bir ektir. Yalnız “balakay, savsakay, şeşkey” şeklinde bir kaç kelimedede görülür.

Not : “İyttiñ ulı iytakay” sözündeki -kay eki de, Aşakay, Beysekey, Musakay, Sérsekey şeklindeki kişi adlarındaki -kay eki de bu söylenen küçültme ekiyle ilgili.”¹

-gay/-gev :

küngey : Güney

-kay/-key :

balakay	: Yaşı küçük olan kimseye hitapta kullanılan sevgi ifadesi
şeşkey	: Anne için saygı ifadesi için kullanılır.
teriskey	: Kuzey

¹ A. Iskakov. a.g.e., s. 167

-jan

“Bu ek, pek çok insanla ilgili çeşitli kelimelere ve kişi adlarına eklenir. Onlara hem nazlandırma, hem küçültme manasını ekler. Mesela : Abayan, Ardağan, Ermekjan, agajan, kökejan vs.”¹

Ek, aslında Farsa “can” kelimesinin ekleşmiş şeklidir.

agajan	: Ağacığım
baklajan	: Patlıcan
balajan	: Çocuğu çok seven kimse, çocuğu fazla düşkün kimse
kökejan	: Ağacığım
tirijan	: Mahluk

-lay/-ley, -day/-dey, -tay/-tey

“Aslında eklendiği kelimededen mukayese, benzerlik manası olan türemiş sıfatlar yapan bir ek olsa da, çok çeşitli kelimelere eklenip türemiş zarflar da yapar :

1. İsimlere eklenir. Mesela : attay, ékedeý, tavday, üydeý vs.
2. Zamirlere eklenir. Mesela : mendey , sendey, onday, bizdeý vs.
3. Sayı isimlerine eklenir. Mesela : jüzdeý, mıñday, elüvdeý vs.
4. Sıfat-fiil eklerinin üzerine gelir. Mesela : jabıskanday, boljaganday, jılarday vs.”²

Ek, “gibi” anlamındaki “dek” edatıdır.

-lay/-ley

baskalay	: Daha fazla
biyalay	: Eldiven
tikeley	: Doğrudan doğruya

-day/-dey :

abacaday	: Çok büyük, kullanışsız, kocaman
acdahaday	: Ejderha gibi
alakanday	: Avucunun içi kadar
alavday	: Alev gibi
alpamsaday	: Çok iri, çok büyük
anaday	: Onun gibi, şunun gibi
aynaday	: Ayna gibi, tertemiz, parlak
ayday	: Ay gibi
ayday	: Ufacık

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 167

² A. Iskakov, a.g.e., s. 182

aydaharday	: Ejderha gibi
aytarlıktay	: Bahse değer, ehemmiyetli
aytılganday	: Mezkur, belirtildiği gibi
badanaday	: Göze birden çarpan (herhangi bir şey)
bakanday	: İri, dev gibi, sayı itibariyle de bol
balapanday	: Çok sevimli, kuş yavrusu gibi
balday	: Bal gibi
balgınday	: Henüz yeni yetişmekte olan kimse
bapanaktay	: Güzel, yakışıklı, tombul
baratınday	: Varacakmış gibi
barmaktay	: Parmak kadar
bastapkıday	: Baştaki gibi, evvelki gibi, önceki gibi
batpanday	: Çok ağır, "batman"
bavırınday	: Kardeşi gibi
bayşeşektey	: 1. Bayşeşek gibi 2. Bayşeşek çiçeği gibi birden süratle büyümek
bélendey	: O kadar, bahse değer
bılavday	: Çok ağlamanın neticesinde gözün şişmesi
bıltırgıday	: Geçen seneki gibi
bırday	: İri, dolgun
bildey	: Büyük, yüksek, ağır
bilektey	: Bilek kadar, bilek gibi
bileydey	: Kocaman, büyük, iri
birdey	: Aynı, benzer
bitevdey	: Kapalı gibi, tıkanık gibi
biyittey	: Bit kadar ufacık
bizdey	: Bizim gibi
bolattay	: Polat gibi
boljaganday	: Tahmin edildiği gibi
botaday	: Devenin yavrusu gibi, yavaş ve sessiz
börenede	: Kalın ve uygunsuz, sırık gibi
bulavday	: Ağlamaktan kızararak şişmiş göz
buldırıktay	: Çok ufak, küçük
buringıday	: Eskisi gibi, önceki gibi
bügingidey	: Bugünkü gibi
büldirşindey	: Güzel, yakışıklı
bütindey	: Bütünüyle
dagarday	: Büyük, kocaman, dağar gibi
dagıraday	: Büyük, kocaman, dağar gibi
dobalday	: Fazla büyük, dev gibi
duvdarday	: Taranmamış, karma karışık saç
elüvdey	: Elli kadar, elliye yakın
engezerdey	: Büyük, yüksek
ékede	: Baba gibi
éiptey	: Elif harfi gibi ip-ince
ézireyildey	: Azrail gibi

iyne day	: İğne kadar
jabıskanday	: Yapışmış gibi
jarday	: Büyük, semiz
jazday	: Yaz boyunca
jıllarday	: Ağlar gibi
jılday	: Yıl kadar
jogaltay	: Ufak kuşları avlayan orta büyüklükteki yırtıcı kuş
julınday	: İlik gibi uzun, boydan boya
jumırtkaday	: Yumurta gibi
jüzdey	: Yüze yakın, yüz kadar
karşaday	: Ufacık, küçük
kavgaday	: Büyük su kabı gibi
kédimgidey	: Alışık olduğu gibi, eski gibi
kilometrdey	: Kilometre kadar
kirpidey	: Kirpi gibi
kisidey	: İnsan gibi, insanca
kolakpanday	: Büyük, kocaman, iri
kolkanday	: Büyük, kocaman, iri
kögindey	: Yeşil ot gibi
kördey	: Mezar gibi, karanlık
kumırsaday	: Karınca gibi, çok kalabalık
küşiktey	: İt yavrusu kadar
küzdey	: Güz boyunca, güzün ekilen tahıllar
küzende y	: Küzen gibi
makpalday	: 1. Siyah gibi 2. "Makpal" gibi
malmanday	: Beline kadar suya batmış, üstü başı ıslanmış
marcanday	: Mercan gibi
mendey	: Benim gibi
mınaday	: Bunun gibi
mıñday	: Bine yakın
mıskılday	: Zerre kadar
moladay	: Mezar gibi
muzday	: Buz gibi, yepyeni
obaday	: Kocaman, "oba" kadar
okıyınday	: Okumuş gibi
onday	: Onun gibi
otızday	: Otuza yakın, otuz kadar
oydagıday	: Arzu edildiği gibi, düşünüldüğü gibi
ölerdey	: Ölecekmiş gibi, dayanılmayacak şekilde
öndirdey	: Gencecik, sevimli
örimdey	: Söğüt ağacı gibi eğilen çok genç
özderindey	: Kendileri gibi
pélen dey	: Filan gibi, ehemmiyete değer
pırday	: İri, dolgun
samalday	: Aydın, açık, rüzgar gibi

sendey	: Senin gibi
soktaday	: Kocaman, çok büyük
soktanday	: Kocaman, çok büyük
somaday	: Büyükçe, kocaman
sonday	: Onun gibi, o kadar
suvday	: Su gibi, tam manasıyla
şagaladay	: Martı gibi bembeyaz
şegedey	: Çivi gibi
şiyedey	: “Şiye” gibi kıpkırmızı
taktaday	: Tahta gibi dümdüz
tamday	: Damak
tanaday	: “Tana” gibi parlak veya onun büyüklüğünde
tanday	: Bir şeyin üzerindeki çizgi
tarıday	: Çok ufak, darı kadar
taspaday	: “Taspa” gibi ince
tavday	: Dağ gibi
tebingidey	: “Tebingi” kadar, “tebingi” büyüklüğünde
tegenedey	: Tencere kadar, tencere gibi
tiyitimdey	: Ufacık, küçücük
tüydey	: Tüy gibi
ürkerdey	: “Ülker” kadar
üydey	: Ev gibi
üyelmendey	: Pek kocaman, pek büyük
zarredey	
/zéredey	: Az, ufacık
zérdey	: Zehir gibi, acı, ekşi
zildey	: Çok ağır
zilmanday	: Çok ağır, çok zor
zilmavırday	: Çok ağır

-tay/-tey

“Bu ek, akrabalık isimlerine eklenip, onlara küçültme, nazlandırma, saygı gibi manalar katabilir. Mesela : agatay, apatay, éketay, şeşetay, böpetay, sévletay, kalkatay, tétetay, köketay vs.

Not : “kişkentay, azgantay” kelimelerinin kökü “kişi, az” dır. Onlara önce -gana/-kene, sonra -tay eki eklenip kalıplaşır. İşte jamantay, ormantay kelime adlarının yapısındaki -tay eki de bu ekle aynıdır. ”¹

Ekin sıfat ve müşahhas isimler de yaptığı örneklerde görülmektedir. Mesela : jibdiktey, junttay, kiriştey, kirşiktey, turımtay vs.

agatay	: Ağabeyciğim
apatay	: Ablacığim

¹ A. Iskakov. a.g.c.. s. 166. 167

attay	: Tam, ta kendisi
azgantay	: Biraz , pek fazla değil
böpetay	: Bebekcik, yavrucuğum
bukpantay	: İçinden hesaplı, daima samimi olmamak
doptay	: Dop gibi
dönbektey	: Sırık gibi
elektey	: Etek gibi, büyük
etektey	: Etek gibi, büyük
éketay	: Babacığım
jastay	: Ufak iken, genç iken
jeñgetay	: Pezevenk
jibtiktey	: Güzel, yakışıklı
judırıktay	: Yumruk kadar
jumırıktay	: Yumruk kadar
junttay	: Parlak, tüysüz, temiz, güzel
kakpaktay	: Kapak gibi
kalkatay	: Sevdığım, canım
kanbaktay	: Hafif, kanbk otu kadar
kıdırıktay	: Kıl kadar, ip ince
kırıktay	: Kırka yakın, kırk kadar
kiriştey	: Tertemiz, çok temiz
kirşiktey	: Bembeyaz, tertemiz
kişkentay	: Ufacık, küçücük
köketaş	: Ağabeyciğim, babacığım, ağacığım
köktey	: Kurumamış , yeşil hali, iyi olmamış hali
kırıştay	: Polat gibi, çelik gibi
küpşektey	: 1. Semiz 2. İri yarı
küykentay	: Doğandan küçük, ona benzer kuş
merverttey	: Arasında başka bir şey olmayan, tertemiz “mervert” gibi
narttay	: Kıpırmızı, nar gibi
oktay	: Ok gibi, dümdüz
oymaktay	: Yüksük kadar, yüksük gibi
samolettey	: Uçak gibi
sévletay	: Erkeğin sevgilisine söylediği söz, sevgilim
sırıktay	: Sırık gibi
sırttay	: Dışarıdan, dış görünüş itibariyle
surkiltay	: Devamlı öten bir kuş çeşidi
şeşetay	: Anneciğim
şiyettey	: Ufacık, küçücük genç
talıstay	: Elverişli değil, kocaman, biçimsiz
tastay	: Taş gibi sert
tétetay	: Ağacığım
tıgırşıktay	: Dolgun
tiytttey	: Küçücük
tokpaktay	: Tokmak gibi

turımtay	: Doğan
urşıktay	: İğ gibi, iğ ağacı gibi
zingıttey	: Büyük, kocaman

-ş

“Bu ek, kişi adlarına ve bazı cins isimlere eklenip onlara küçültme, nazlandırma, sevmeye gibi manalar katar. Fakat kişi adlarına, aynı şekilde bazı cins isimlere eklendiğinde onların bütün şekillerine doğrudan doğruya değil, ya son seslerini ya da sondan bir veya birkaç hecelerini düşürerek eklenir. Mesela : kalkaş, sévleş, böpeş, kökeş, tegeş, biykeş, serkeş, Kurmaş (Kurman, Kurmangali, Kurmanbek), Jumaş (Jumabike, Jumabek, Jumagali, Jumabay), Nuriş (Nurım, Nurman, Nurseyit, Nurgali), Töleş (Tölekek, Tölevgali), Kalış (Kalmagambet, Kalımbet), Sakış (Sakıp, Sakıpjamal), Güliş (Gülsim, Gülnar), Ürmış (Üрман) vs.”¹

Abiş	: Abdirahman’ın kısaltılmışı
Almaş	: Almacık
biykeş	: Evlenme çağındaki kız, gelinlik kız
böpeş	: Bebeğim, bebekciğim
kalkaş	: Canım
kökeş	: Ağacığım
Magaş	: Magaviya’nın kısaltılmışı
serkeş	: Keçicik

-şa/-şe

Küçültme fonksiyonu yanında müşahhas isim yapma fonksiyonu da vardır. (belşe, omırvaş, sırıkşa, tayakşa vs.)

adamşa	: İnsanca
akınşa	: Şair gibi
arıkşa	: Arıkça, zayıfça, biraz zayıf
artinşa	: Arkasından, izine göre, ardınca
avızşa	: Mülâhaza, izahat, sözlü açıklama, şifahi olarak anlatma
bavırşa	: Kardeş, akraba gibi
belşe	: Bedenin orta kısmı
bozşa	: Bir kuş cinsi
bölimşe	: Bir şeyin en ufak parçası, bölüm gibi
bugraşa	: Buğra gibi
buringışa	: Tam eskisi gibi, tam önceki gibi
dopşa	: Top gibi
esimşe	: Bazan isim, bazan fiil olabilen fiiller
hanşa	: Prenses, han sülalesinden olan hanım
izinşe	: İziyle, peşinden

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 168

jarıkşa	: Çatlaklık
jastıkşa	: Ufak yastık
jazuvşa	: Yazılı olarak
Jiyrenşe	: Özel isim
kazakşa	: Kazakça, kazak diliyle
kevdeşe	: Göğüse giymek için yapılan giysi
kızılşa	: Pancar, şeker yapılan bitki
kilemşe	: Ufak halı
kisişe	: İnsanca
kitapşa	: Ufak kitap
köbikşe	: Kabarcık
kökirekşe	: Atlet, fanila, iç gömleği
kösemeşe	: Özne
kudaşa	: Güveyin veya gelinin onlardan ufak olan kızkardeşleri
kunanşa	: Kunancık
kuyınşa	: Girdap gibi
kümişşe	: Gümüş gibi
künşe	: Gün gibi
mandayşa	: Kapının üst tarafındaki ağaç. İki yandaki ağaç parçasını uçlarından birleştiren ağaç.
omıravşa	: Madalya
ortaşa	: Ortaca, orta halli
özekşe	: Akmakta olan küçük dere
özenşe	: Çay (akar su)
pısıklıkşa	: Hareketlice, çalışkanca, beceriklice
sandıkşa	: Mahfaza
sırıkşa	: Çıta
sızıkşa	: Küçük çizik
suluvşa	: Güzelce, yakışıklıca
şakşa	: Hayvanın boynuzundan yapılan enfiye kutusu
şapanşa	: Ufak ceket
şokayşa	: Patik
tayakşa	: Değnek
tayınşa	: Bir yaşını geçmiş, iki yaşına girmemiş dana
tazşa	: Başında yara çıkararak kelleşme
tırnakşa	: Parantez
tuvşa	: İki yaşındaki doğum yapmamış dişi keçi
türlişe	: Çeşit çeşit, her türlü
urşıkşa	: İğ gibi, iğ ağacı gibi

-sak/-sek

“Bu ek, eşsesli ektir. İsimlere eklenip, onlara küçültme, nazlandırma manalarını ekler. Mesela : kelinşek, inişek, kulınşak, jutkınşak, şınaşak, toktışak, jarıkşak vs.”¹

arızşak	: Dilekçe, arzuhal
étkenşek	: Salıncak
inişek	: Küçük kardeş
jarıkşak	: Çatlak, çizgi
jetkinşek	: Genç nesil, gençler
jumırşak	: Mide
jutkınşak	: Yutak
kabırşak	: 1. Balığın sırtındaki pullar 2. Bir şeyin üzerinde oluşan kabuk
kelinşek	: Yeni gelin
kiymeşek	: Evlenmiş hanımların kullandığı, beyaz kumaştan yapılan baş örtüsünün süsü olan ön tarafı
könilşek	: Yardım severlik, yumuşak gönüllülük, düşkünün himaye eden, kollayan
kulınşak	: Yılık veya insan yavrusunu severken kullanılır.
kuvırşak	: Oyuncak, kukla
kuyımşak	: Kuyruksokumu
küpşek	: Araba tekerleğinin ortası
sarkınşak	: Arta kalan, son damla, son lokma vs.
şınaşak	: Beş parmağın en küçüğü, serçe parmağı
şöpşek	: Ağacın kuruyarak düşen ve kırılarak kuruyan ufak tefek budakları, çırpı
tepkinşek	: Tahterevalli
toktışak	: Tohlucuk, keçi yavrusu
tüyinşek	: Paket
ülperşek	: Yüreğin, böbreğin etrafındaki ince zar

-şık/-şik

“Bu ek, -şak/-şek ekinin dar ünlülü şekli olarak kabul edilir. Yani -şık/-şik ekinin de yüklendiği görevi çoktur.

Açıkçası, -şık/-şik eki fiile eklenip türemiş isim (bürşik, bürkenşik vs.) oluşturur, bununla birlikte isimlere de (töbeşik, tüyirşik vs.) eklenir ve fiilin gramer şekli olarak (uvşık, türşik vs.) kullanılır.

¹ A. Iskakov. a.g.e.. s. 167

-şık/-şik Eki isimlere eklendiğinde onlara küçültme ve şımartma manalarını ekler.

1. Somut isimlerden küçüklük manasını bildiren adlar ortaya çıkarır. Mesela : üyşik, töbeşik, kölşik , kirşik, kapşik, karaşik, oynşik, dalaşik, ayşik, tıgınşik, töreşik, dorbaşik, kalaşik, bölmeşik, panaşik, tekeşik, botaşik vs.
2. Sayılamayan isimlere, hem ayrılık hem küçüklük manasını ekler. Mesela : talşik, irimşik, tüyirşik, kıyırşik, bürşik, şıyırşik vs.¹

aydarşik	: Sorğu
ayşik	: Yeni ay, yeni doğan ay
bakayşik	: Ayak parmaklarının kemikleri
biyşik	: Arabacının atları veya öküzü sürmek için kullandığı nesne, kamçı vs.
botaşik	: Küçük deve yavrusu
böbeşik	: 1. Sandığın kilidinin anahtar sokacak yerdeki dili 2. İnsan ve hayvanların boğazındaki küçük dil
bölmeşik	: Küçük oda
bulşik	: Pazı eti
buzavşik	: Avılda, köyde elde yapılmış sabundan koparılmış ufak sabun
bürkenşik	: Semaverin ateşini söndürecek kapak
bürşik	: Bitkinin çiçek açmadan evvelki hali
dalaşik	: Ovacık, küçük ova
dorbaşik	: Torbacık, küçük torba
erşik	: Arabaya koşulan hayvanın üzerine konulan semercik
irimşik	: Kesilmiş sütün kaynatılmasıyla elde edilen bir süt ürünü, çökelek .
jévşimşik	: Serçe kuşunun bir çeşidi
jilinşik	: Bacak
kalaşik	: Ufak şehir, küçük pazar
kapşik	: Ufak çuval
karaşik	: Göz karası
kılşik	: Kılçık
kıyırşik	: Öğütülmüş olan bir şeyin ufak parçaları
kirşik	: Kir, leke
koyanşik	: 1. Sara 2. Aniden aklını kaybetme, delilik
kölşik	: Ufak göl, çay suyundan toplanmış olan su
köpirşik	: Ufak ufak köpükler
köpşik	: Minder
kuvşik	: dar enli, pek geniş olmayan
kuyırşik	: Birisine yağcılık eden kimse
mayaşik	: Ufak çapta yığılmış olan ot
menşik	: Sahiplik, sahip olma
mıyşik	: Beyincik
oynşik	: Oyuncak
panaşik	: Küçük sığınak

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 167. 168

şalşık	: Su birikintisi
şığırşık	: Halka, demirden halka
şımşık	: Serçe'nin bir türü
şıyırşık	: 1. Kıvrım 2. Katlanarak sarılan paket
talşık	: Karın doyurmayan, fakat hafif gıda olan yemek
tavsınşık	: Yıkana yıkana ufacık olan sabunun kalıntısı
tegerşık	
/tegirşık	: 1. Değirmi 2. Arabanın tekerleği
tekeşık	: Bir yaşındaki teke, tekecik
tıgınşık	: Tıknaz
tilşık	: Küçük dil
töbeşık	: Tepecik
tömpeşık	: Tepecik
töreşık	: Törecik
türşık	: Tiksinti
tüyirşık	: 1. Ufak parçaların en ufağı 2. Misket
urşık	: İp eğirmeye yarayan alet
üyşık	: Ufacık barınak, kulübe

-Y

“Bu ek, temel olarak akrabalık adlarına eklenip, onlara hürmet, saygı ve büyük tutma manasını ekler. Mesela : apay, agay, ékey, şeşey, atay, jezdey, épkey vs.

Not : Bu ek, şimdiki edebi dilimizde yalnızca yakın akrabalık adları için değil, uzaklığına , yakınlığına bakmadan saygı gösterilen yaşı büyüklerin hepsi için kullanılır. Mesela : Jambıl atay, Şolpan apay, Médiyna tétéy, Ulbolsın şeşey vs.”¹

Ek, nispet i'sindeki uzunluğu gidermek için “i” ünlüsünün yanında bir “y” ünsüzünün türemesiyle ortaya çıkmıştır ve “iy” şeklindedir.

agay.	: Ağacığım, ağabeyciğim, babacığım
apay	: Ablacığım
atay	: Babacığım, dedeciğim
babay	: Yaşı büyük ihtiyar adam, saygı değer kimse
ékey	: Babacığım
épkey	: Abla hanım
jezdey	: Enişte bey
okşantay	: Ok-barut konulan çanta
şeşey	: Anneciğim

¹ A. Iskakov. a.g.e.. s. 166

3.3.3.2. Yabancı Dillerden Geçen İsimden İsim Yapım Ekleri :

Bu guruptaki eklerin kelime yapma kabiliyeti az olmakla birlikte, bazı türemiş kelimelerin yapısında rastlanır. Kazak diline İran (Farsî, Tacik, Afgan vs.) dilinden geçen bu ekler, kazak dilinin ses uyumu kurallarına uymadan, kendilerinin önceki şekillerini korur.

-dan/-den

esepdan : Hesaplı
 şıragdan : Elde yapılma lamba, yağın içine uzunca, ipe benzeyen bir nesne koyduktan sonra bardak vs.'de yakılan ışık

-gar/-ger, -kar/-ker

“Bu ek vasıtasıyla ortaya çıkan sözler iş-hareket sahibinin adı olarak insanla ilgili kelimeler türetirler. Mesela : aylaker, kızmetker, dériger, isker, jumısker, kalamgar, savdager, süretker, sayısker vs.”¹

-gar/-ger

ardager : Çok akıllı, saygılı, değerli
 balger : Fal açan kimse
 dériger : Doktor
 kalamgar : Yazar
 murager : Mirasçı
 savdager /sévdeger : Tüccar, alım-satım işleri ile uğraşan

-kar/-ker

ayıpker : Suçlu
 aylaker : Hilekar, taklitçi, açığız
 déneker : İki metali birbirine tutturmakta kullanılan nesne
 isker : Elinden iş gelen, usta, iş adamı, iş ehli
 javapker : Mesul, sorumlu
 jumısker : İşçi
 karızdıker : Mükellef (yükümlü)
 kılmısker : Suçlu, kabahatli
 kızmetker : Hizmetkar, hizmet eden
 koşkar : Koç
 küresker : Mücadeleci, güreşçi

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 158

minisker	: Usta, çok iyi el sanatı olan kimse
sayıpkker	: Atı çok iyi bir şekilde koşuya hazırlayan kimse
sayisker	: Savaşan, mücadele eden
suvretker	: Ressam, fotoğrafçı
tabısker	: Kazançlı, fayda sağlayan, gelir getiren
talapker	: 1. Bir işi yapmayı talep eden, müteşebbis, girişken 2. Arzu eden, talep eden, talip olan
ümitker	: Umut eden, bekleyen

-gov/-göy,-koy/-köy

“Bu ek, bazı isimlere eklenir ve onların temel kelime anlamlarına doğrudan doğruya uygun çözüm-hareket ile karakter-huyların sıfat adları olan yeni sözler doğurur. Mesela : késipkoy, jédigöy, ézilkyoy, sénkyoy, jankalkoy vs.”¹

bataygöy	: Duacı, akılcı, arka, tecrübeli kimse
édiskoy	: Taktikçi, yol ve çare bulan
ésemkoy	: Süsü seven, süslü
éveskoy	: Hevesli
ézilkyoy	: Şakacı, nüktedan
jadıgöy	
/jédigöy	: Sihirbaz, aldatıcı
jankalkoy	: Kavga etmeyi, münakaşa etmeyi seven
kaljinkoy	: Şakayı seven
kasköy	: Zalimlik düşünerek, kin besleyen, zarar vermek için fırsat kollayan
késipkoy	: Kendi işinde olan, işçi
sénkyoy	: Süs meraklısı
sıkakkoy	: Şakacı, dalgacı, komedyen
şajirkoy	: İşkembenin dışını kaplayan ince zar ve yağ
tésilkyoy	: Kıvrak

-kes

Sıfat yapımında kullanılır.

ayankes	: Tembel, yorulmak istemeyen
davkes	: İddiacı
şélkes	: Ters, sert, sinirli
ziyankes	: Zıyan verici, zarar verici, düşman

¹ A. Iskakov. a.g.e.. s. 185

-keş

- arbakeş : Arabacı
kirekeş : Arabacı, nakliyatçı

-kor

“Bu ek kendi eklendiği isimlerden belli bir amaç-harekete bütünüyle verilip, ona alışmayı bildirir. Mesela : jemkor, jalakor, aylakor, beynetkor vs.”¹

- arakkor : İçkiye düşkün olan kimse, fazla içki içen kimse
aylakor : Çare bulan
beynetkor : Çalışkan, emek veren, meşakkatten kaçmayan
bélekor : İthamcı, iftiracı
borışkor : Borçlu
délekor : Bahane bulucu, ispatlayıcı, delilleyici
düniyekor : Dünya malını çok seven kimse
esepkor : Hesapçı, menfaatini seven
ızakor : Sinirli, asabi
jalakor : İftiracı, dedikoducu
jemkor : 1. Yemi çok yiyen
2. Rüşvetçi
kamkor : Koruyucu , arka çıkan, destekleyen, yardım eden
mansapkor : Makam mevki hırsı olan kimse
namıskor : Namuslu, namusuna düşkün
naşakor : Esrarkeş
nésipkor : Hovarda
ösimkor : Faizci
parakor : Rüşvetçi, rüşvet yiyen
paydakor : Menfaatperest
pélekor : Belalı
şagımkor : Müzevir
şaruvakor : Çalışkan, tembel değil, elinden iş gelen
şaykor : Çay tiryakisi

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMAN İÇİN MERKEZİ**

-paz

“Bu ek, eklendiği kelimedden onun temel kelime manasına doğrudan doğruya uygun belli bir iş-hareketi yapmaya ustalığı veya kabiliyeti olduğunu bildiren yeni sözler ortaya çıkarır, bunun gibi sözler isimden ziyade sığata uygun olur. Mesela : önerpaz, aspaz, oynpaz, ésempaz, bilimpaz, kelisimpaz, sezimpaz vs.”²

¹ A. Iskakov. a.g.e.. s. 185

² A. Iskakov. a.g.e.. s. 184

aspaz	: Aşçı
bilimpaz	: Bilgili, okumuş, âlim
éempaz	: Süslü, güzellik meraklısı
jampaz	: İyi cins deve
kelisimpaz	: Anlaşma taraftarı
kumarpaz	: Heveslilik, meraklılık, bir şeyin müptelası olma
maskarapaz	: Maskara
oyinpaz	: Oyun oynamayı seven
önerpaz	: Hüner sahibi , sanat sahibi, usta
sezimpaz	: Çok iyi sezen

“-y

Bu ek -paz/-koy/-kor ekleri gibi, İran dillerinden (Farsî, Tacik, Afgan) geçen girme ektir. Bunun gibi birkaç kelimedede rastlanır. Mesela :

édebiy	: Edebî
éskeriy	: Askerî
médeniy	: Medenî
sayasiy	: Siyasî
tarihiy	: Tarihi ¹

1.3.4. *Fülden Türemiş İsimler*

-a/-e

körine : Gözönünde, göze çarpan

-agan/-egen

beregen	: Eli açık, cömert
jatagan	: Kısa, pek yüksek olmayan
kaşagan	: Bağlı olduğu yerden kaçarsa, kolay kolay yakalanmayan hayvan
koşakan	: Kuzu
köbegen	: Sağlam, dayanıklı
köregen	: Gözü açık, uzağı gören, dikkatli
süzegen	: Boynuzları ile süsen hayvan
tarakan	: Ne olursa yiyen, dik kanatlı, ziraate zararlı haşarat

¹ A. Iskakov. a.g.e.. s. 184

-agastık/-egestik : (-agaş-tık/-egeş-tık)

külegeştik : Güleçlik, çok gülme

-ağı/-egi

buzacı : Bozguncu, kavgacı

turacı : İkametgah

-ak/-ek

- “1. Eklendiği geçişsiz ve geçişli fiilin kelime manasına tam uygun çeşitli sıfat kavramlarının adlarını yapar. Mesela : korkak, şiyrak, kesek, döngelek vs.
2. Ses taklidi sözlere eklenip, onlarla ilgili her türlü sıfatlar yapar. Mesela : bultak, jaltak, eñkek, jalpak, burkak, adırak vs.”¹

Yukarıda açıklanan fonksiyonları dışında ekin, yer ismi (turak) ve tabiatla ilgili isim (burkak) yapma fonksiyonu da vardır.

adırak	: Ölçüden fazla büyük göz
bultak	: İstikrarsız, birgün öyle, birgün böyle, kaçamak
burkak	: Rüzgarla karışık yağın kar veya yağmur
elgezek	: Herkesin dediğini yapan, elinden iş gelen, hareketli kimse
eñkek	: Hep eğilerek yürüyen kimse
jaltak	: Dönek, sözünde durmayan
kaşak	: Kaçak
kesek	: 1. İri, büyük, yüksek 2. Güçlü, kuvvetli, dayanıklı
korkak	: Korkak
şaşak	: Saçak
şiyrak	: Hareketli, eti diri, çalışkan
tayganak	: Kaygan
tıyanak	: Dayanak, güvence
turak	: Yaşanılan yer, durak

¹ A. İskakov, a.g.e., s. 185

-alak/-elek

“Bu ek, kökünden ses taklidi kelimelere eklenip, onların tasvir etme (gösterme) kavramına uygun türemiş sıfatlar yapar. Mesela : eñkelek, kañgalak, bultalak, şjalak, jaltalak vs.”¹

bultalak	: 1. Dönemeci, virajı çok olan yol 2. Sallanma, korkaklık
domalak	: Yuvarlak, som
eñkelek	: Başı öne doğru eğik, şaşkın
kañgalak	: Hafif, oturaklı olmayan (kişi)
sobalak	: Karışmış saç, yün veya tüy
sümelek	: Sevimsiz, kılık kıyafetsiz, cesaretsiz
şjalak	: 1. Çıtırdayan 2. Homurdayan

-anak/-enek

“Ekinin türemiş kelime yapmadaki payı çok az ve üretimi hiç yoka yakındır. Çünkü bu ek vasıtasıyla sadece “suk, şukı, şık” gibi birer fiillerden onların temel kelime anlamına uygun sıfat kavramını bildiren türemiş kelimeler yapılır. Mesela : suganak, şukanak, şıganak vs.”²

suganak	: 1. Açık göz, yüzsüz 2. Hırsız, haydut
şıganak	: Karayla çevrili suyun bir tarafı
şokalak	: Ufak tepecikler ?
şukanak	: Sazlıklarda veya ovalarda bulunan çukur yerler

-ar/-er/-r/-ır/-ir

“1. -r/-ır/-ir :

Şekli bazı köklere eklenip, onların kelime manasına uygun olan sıfat kavramlarının adlarını bildiri. Mesela : jumır, iyir, obır, kıñır, tıklar, şımır, kuzar, biljır vs.

2. -ır/-ir, -ar/-er :

Eki bazı ses taklidi sözlerden türemiş sıfat yapar. Mesela : jaltır, jıltır, silbir, bilbir vs.”³

Ekin yukarıda açıklanan fonksiyonları dışında şu fonksiyonları da vardır:

1. Müşahhas isim yapar. (altıatar, orınbasar)
2. Makam, mevki, iş veya meslek erbabının adını yapar. (atşabar, atkaminer)
3. Organ ismi yapar. (janar, jatır)
4. Hayvanlarla ilgili isim yapar. (uyabasar)

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 189

² A. Iskakov, a.g.e., s. 189

³ A. Iskakov, a.g.e., s. 188

alıpsatar	: Bir şeyi alıp satan
altıatar	: Bir çeşit silah
atkaminer	: Taraftar
atşabar	: Eski zaman idarecilerinin sağa sola yolladığı kimse, ulak, haberci
bılbır	: 1. Yumuşak 2. Hareketli olmayan
izaşar	: Selef
izbasar	: Kendinden evvelkilerin izinden giden
jaltır	: Parlak
janar	: Gözbebeği
jankıyar	: Çekinmeyen, canını ortaya koyan, canını feda etmeye hazır olan
jatır	: Rahim
jiltır	: Parlak, dümdüz
kanıpezer	: Sevimsiz, hayırsız
karar	: Karar
kaynar	: Pınar, kaynak
keler	: Ertesi
kömir	: Kömür
körsekızar	: Züppe
orınbasar	: Yardımcı, muavin, yerine geçebilecek
sılbır	: 1. Boş, gevşek, yumuşak 2. Beceriksiz
şatır	: 1. Bez ve kumaştan yapılan çadır 2. Evin tepesi, dam
şogır	: Kalabalık gurup, yığın
şukır	: Çukur
tüyir	: Bir şeyin ufak parçası
uyabasar	: Kuluçka
üñgir	: Delik, mağara (üñgi-'den)

-arlık/-erlik : (-ar-lık/-er-lik)

ölerlik	: Ölüm vaziyetinde olma
togışarlık	: Cehalet
turarlık	: Liyakat

-arman/-ermen, -irman/-irmen : (-ar-man/-er-men, -ır-man/-ir-men)

Bu ek, fiilin tahmin edilen gelecek zaman şeklinden iş-hareket sahibinin adını yapar. Mesela : alarman, berermen, körermen, şabarman, sabarman, ölermen, turarman, jılarman vs.

alarman	: Alacaklı
---------	------------

atarman	: Atıcı
berermen	: Verecek olan
jılarman	: Ağlayacak hale gelme
körermen	: Herşeyi gören
ölermen	: İşi bütün gücüyle, bütün gayretiyle yapma
sabarman	: Döven
şabarman	: Eskiden köylerde dolaşarak meydana gelen yenilikleri, haberleri yetiştiren kimse
şıtırman	: Çok karışık, içinden çıkılmaz, arap saçı gibi durum
turarman	: ?

-armandık/-ermendik : (-ar-man-dık/-er-men-dik)

ölermendik : Cesurluk, fedakarlık

-ası/-esi

Sıfat (kelesi, beresi) ve mücerret isim (kiresi, şıgası, köresi) yapar.

alası	: Alacak
beresi	: Veresi, verilecek olan
kelesi	: Gelecek, sıradaki
kiresi	: Kâr
köresi	: Birinin elinden çekeceği olmak
şıgası	: Masraf, zarar, ziyan

-aşak/-eşek

“Bu ek, bazı geçişsiz ve geçişli fiillerden soyut isimler yapar. Mesela : “Kem siltevdan köreşekti kördik. (G. Mustafıyn)”, “Şahterdiñ ér künnen alaşagı bar, alsa-kuvanadı, almasa-renjiydi.(Bu da)”, “Eki tuvaşak jok bolsa, eki ölmek te jok. (M. Évezov)”¹

alaşak	: Alacak
bolaşak	: Gelecek, istikbal
keleşek	: Gelecek, istikbal
köreşek	: Birinin elinden çekeceği olma

¹ A. Iskakov. a.g.c., s. 165

-atın/-etin, -ytın/-ytin

Sıfat yapar.

basatın	: Müsekkin
keşiriletin	: Mâzur
öletin	: Ölümlü
ölmeytin	: Ölümsüz
satılâtın	: Satılık
savılâtın	: Sağmal
sıyıspaytın	: Geçimsiz
tınışdandırâtın	: Müsekkin
turatın	: Mukim
zeriktiretin	: Sıkıcı

-av/-ev

kişkelenev	: Küçükçe
------------	-----------

-dı/-di, -tı/-ti

Sıfat yapan ektir.

-dı/-di

boldı	: Kâfi
üzildi-kesildi	: Tamamen kopmuş, bütünüyle kesilmiş gibi

-tı/-ti

jartı	: Yarım, tam olmayan
sustı	: Suskun

-dık/-dik

kaldık	: Bir şeyin kalan kısmı, kalıntı
kondık	: Bel, omurga civarındaki et toplanan yer

-dım/-dim

jıldım	: Elverişli, çabuk, açığız
oydım	: Çukur, çukurlaşmış yer

-dırgıs/-dirgis, -tırgıs/-tirgis : (-dır-gış/-dir-giş, -tır-gış/-tir-giş)

buvlandırırış	: Buğulandırıcı
büldırırış	: Bozucu, kırıcı
danekerlendirırış	: Lehim yapma
jandırırış	: Yandıran, ateşı yakmaya yarayan, çabuk ateşlenmesine yardımcı nesne, çıra
keptırırış	: Kurutma makinası, kurutucu nesne
kıstırırış	: Mandal
küldırırış	: Güldürücü, komedyen
küydırırış	: Üvendire, çift öküzlerini yürütmek için kullanılan, ucuna sivri demir, çivi (nodul) çakılmış uzun değnek
öndırırış	: Verim veren, verimliliği sağlayan
söndırırış	: Düğme (elektrik vs.)
uvlandırırış	: Zehirleyici

-ga/-ge, -ka/-ke

Müşahhas isimler yapar.

-ga/-ge

büldırge : Kamçının sapındaki, asılması için yapılan bağ

-ka/-ke

tutka : 1. Kapının veya başka herhangi birşeyin elle tutulan kolu
2. Direk, dayanak

-gak/-gek, -kak/-kek

“Bu ekler, ya isim ya da sıfat oluşturan eşesli ekler olmakla birlikte, bunların isimden ziyade sıfat yapma özelliği daha fazladır. Çünkü bu eklerin eklendikleri şekillerin çoğunluğu sıfat olarak görev yapar, diğer taraftan, fiillerden bu ekler vasıtasıyla yapılan sıfatlar, kendilerinin temel (kök) kelime manalarına uygun olarak insanın bazı huylarının, tabiatın bazı görünüşlerinin özelliklerini bildirir. Mesela : askak, toňgak, jabıskak, oňgak, taygak, mayıskak vs.”¹

Ek, müşahhas isim yapımında da kullanılmaktadır. (ilgek, kayızgak, keskek)

¹ A. Iskakov. a.g.e., s. 186. 187

-gak/-gek

aygak	: Şahit, delil, ispat
bulgak	: Bir o tarafa bir bu tarafa sallanma
ilgek	: İlik
jelgek	: Atla koşarcasına giden kimse
kayızgak	: Saçtaki kepek
oňgak	: 1. Çabuk solan 2. Kararını çabuk değiştiren
taygak	: 1. Kaygan 2. Ağır vaziyet
toňgak	: 1. Soğuğa karşı dayanıksız, çabuk üşüyen 2. İlk sütü emen hayvan yavrusunun içinden düşen yiyecek kalıntısı

-kak/-kek

askak	: Yüksek
jabıskak	: Yapışkan
katkak	: Yeryüzünün soğuktan, buzdan sertleşip, donmuş hali
keskek	: 1. Yaralı olan hayvanın yarasını yalamaması için boyuna takılan nesne 2. Engel
kuriskak	: Sinirli, kızgın
mayıskak	: 1. Kolay eğilen , kolay yamulan, kolay kıvrılan nesne 2. Her önüne gelenin fikrini kabullenen kimse
ölkek	: 1. Halsiz, güçsüz 2. Hafif esen rüzgar
taykak	: Kaypak
tıriskak	: Sinirli, asabi
uriskak	: Kavgacı, sinirli

-gaktık/-gektik, -kaktık/-kektik : (-gak-tık/-gek-tik, -kak-tık/-kek-tik)

-gaktık/-gektik

Bulunamadı.

-kaktık/-kektik

askaktık	: Mağrurluk, bencillik
jabıskaktık	: Sarkıntılık

-galak/-gelek, -kalak/-kelek : (-ga-la-k/-ge-le-k, -ka-la-k/-ke-le-k)

“Bu ek, bazı fiillere eklenip, onların kelime manasına uygun, belli bir iş-hareketle ilgiyi bildiren sıfat kavramının adını yapar. Mesela : uşkalak, saskalak, kozgalak vs.”¹

Ayrıca müşahhas isim yapımında da kullanılır. (dongalak, döngelek)

-galak/-gelek

dongalak	: Arabanın tekereleği
döngelek	: Bileğe veya yuvarlak herhangi bir şeye, herhangi bir maksatla giydirilmiş olan bilezik gibi demir
jangalak	: Şaşırın, işin esasını pek farketmeyen, hafif
kangalak	: Hafif , oturaklı olmayan (hafifmeşrep)
kozgalak	: Sürekli hareket eden, yerinde duramayan
küyelek	: Sinirli, asabi

-kalak/-kelek

kuykalak	: Pek tertipli olmayan, karma karışık
ötkelek	: Sıkışık, ağır vaziyet
saskalak	: Ufak bir şeye şaşan
uşkalak	: Hafif hareketli, sabırsız

-galaktık/-gelektik, -kalaktık/-kelektik : (-ga-la-k-tık/-ge-le-k-tik vs.)**-galaktık/-gelektik**

küyelektik : Sinirlilik, asabilik

-kalaktık/-kelektik

Bulunamadı.

-gan/-gen, -kan/-ken

Sıfat (ayrılğan, berilgen, bılgangan, bırsıgan vs.) ve müşahhas isim (jaratılğan, kaptagan, köptegen, kuvırılğan, karavıtkan vs.) yapımında kullanılır.

-gan/-gen

ansagan	: Teşne
arnalğan	: Mukadder
aydalğan	: Sürgün

¹ A. Iskakov. a.g.e., s. 189

ayrılğan	: Yalıtkan
bagıttalğan	: Müteveccih
baldırğan	: Filiz
basılğan	: Matbû
berilgen	: Mutaassıp
bılğan	: Bulanık
bırsığan	: Karma karışık
boldırğan	: Çelimsiz
borsıyğan	: Somurtkan
bozılğan	: Yaz
burtıyğan	: Somurtkan
buzılğan	: Laçka
büldirgen	: Çilek
bülingen	: Laçka
dayındalğan	: Mücehhez
engizilgen	: Müseccel
eseptelgen	: Hesaplı (ucuz)
eskirgen	: Hurda, çağ dışı, köhne
ezilgen	: Mazlum
iriktelgen	: Güzide
irkilgen	: Durgun
işñkiregen	: İçkili
jabdıktalğan	: Mücehhez
jagımpazdangan	: Yılışık
jagingan	: Yılışık
janartılğan	: Modern
jaratılğan	: Varlık
jarılğan	: Patlak
jarıyalangan	: Matbû
jarkırangan	: Parlak
jarlılangan	: Müflis
jasagan	: 1. Yaratan, Yaratıcı, Allah 2. Suçlu, cezalı
jayılğan	: Yaygın
jekelengen	: Yalıtkan
jeñilgen	: Mağlup
jiynalğan	: Toplu (bir arada)
kamalğan	: Tutuklu
kanagattandırğan	: Tatminkar
kanalğan	: Mazlum
kaptagan	: Kütle
kaytalangan	: Mükerrer
kelisilgen	: Mutabık
kerilgen	: Gergin
kesilgen	: Kesik
ketiygen	: Çentik

kılımsıgan	: Şuh
kınjılğan	: Tedirgin
kısılgan	: Sıkışık
kıygan	: Aksilik, inat, yaramazlık
kıynalğan	: Sıkışık
kıyragan	: Harap, kırık
kızgan	: Kızgın
kızıñkıragan	: İçkili
kokırsıgan	: Karmakarışık
koldanılgan	: Müstamel
kortiygan	: Bücür
köksegen	: Teşne
könergen	: Köhne
köngen	: Alışık
köptegen	: Kütle
kurastırılğan	: Mürekkep
kurılğan	: Müteşekkil
kutılğan	: Muaf
kutırğan	: Kuduz
kuvırılğan	: Kızartma
kümendangan	: Mütereddit
küşigen	: Kartal neslinden kara kuş
layıktalğan	: Nail
maskaralangan	: Rüsva
mukalğan	: Küt
negizdelgen	: Müstenit
nekelestirilgen	: Yavuklu
okıgan	: Yetişmiş
oylanılmagan	: Ulu orta
pisirilgen	: Pişkin
pispegen	: Ham
sandalğan	: Serseri
sottalğan	: Mahkum
sırıptalğan	: Güzide
süyengen	: Müstenit
süygen	: Yavuklu
şaşılğan	: Karma karışık
şekilgen	: Çentik
şektelgen	: Münhasır
şiyelenisken	: Çapraşık
şübelangan	: Mütereddit
tagılğan	: Takma
tartılğan	: Gergin
tasalangan	: Gizli
tirkelgen	: Takma
toktagan	: Durgun

toptalğan	: Toplu (bir arada)
tostalğan	: Ağaçtan veya başka şeylerden yapılmış ufak, yuvarlak çanak, bardak
tozğan	: Harap
tunjırgan	: Suratsız
turaktangan	: Oturmuş
tutkindalğan	: Mevkuf
tuvğan	: Doğum
tütilgen	: Pejmürde
ustalğan	: Müstamel
utilğan	: Mağlup
uyığan	: Pıhtı
üylengen	: Evli

-kan/-ken

aralaskan	: Muhtelif
askan	: Yüksek, büyük
aykaskan	: Çapraz
bitiskan	: Çapraşık
birlesken	: Müşterek
bitken	: Bitkin
boyjetken	: Yetişkin kız
erikken	: Başiboş
jabıskan	: Yapışık
janaskan	: Bitişik
jetiskan	: Yetişmiş
jetken	: Nail, ulaşmış
kalıptaskan	: Oturmuş
karavıtkan	: Karaltı, karartı
karıskan	: Çapraz
katkan	: Kart
kaykan	: Dik, tepeye doğru yön
kepken	: Kart
kuyıskan	: Eğerin ileri gitmemesi için kuyruk dibinden döndürülerek iki tarafı eğere bağlanan bağ
ötken	: Sabık, mazi
pisken	: Olgun
saskan	: Şaşkın
terisken	: Dikenli ve yuvarlak kırlarda bulunan bitki
tıytıkkan	
/insan	: Harap, cılız
torıkkan	: Karamsar
unatkan	: Mütemayil
uyıskan	: Pıhtı
zerikken	: Sıkıcı

-gandık/-gendik : (-gan-dık/-gen-dik)

sengendik : Vefa

-gansız/-gensiz : (-gan-sız/-gen-siz)

körgensiz : Görgüsüz, edepsiz, terbiyesiz

körgensiz : Patavatsız, görmemiş

-ganşa/-genşe, -kanşa/-kenşe : (-gan-şa/-gen-şe, -kan-şa/-ken-şe)**-ganşa/-genşe**

bolganşa : Olanca

-kanşa/-kenşe

Bulunamadı.

-gaş/-geş, -kaş/-kes**-gaş/-geş**

Bulunamadı.

-kaş/-keş

kıskaş : Kıskaç

-gı/-gi, -kı/-ki

“Eşesli bu ek vasıtasıyla fiilden isimler (mesela ; burgı, süzgi, şapkı, şalgı vs.), fiilden fiiller (mesela ; julkı, atkı, sırgı vs.), fiilden sıfatlar (mesela ; jıynakı, buralkı), isimlerden türemiş sıfatlar (mesela; küzgi, kaydagı, kaşangı vs.) yapılır. Bu ek vasıtasıyla fiilden türemiş isimler (mana yönünden çok zengin, onların içinde bilhassa, türemiş isimler, silah, yiyecek malzemesi adları (burgı, şalgı, sıpirgı, şanışkı, süzgi, kırgı, tepki, kondırgı, aşıtıkı, uytkı, tamızgı, jamlıgı (jamlıtkı), şapkı

vs.), çeşitli soyut kavramların ve hareket neticesinin adlarına (iritki, uytkı, türtki, külki, sokkı vs.) çok rastlanır.”¹

“Bu ek, bazı fiillere eklenip, onlardan o sözlerin manalarına uygun olan sıfat kavramlarının adlarını yapar. Mesela : buralkı, oralgı, jıynakı, küldirgi vs.”²

-gı/-gi

bastangı	: Evin büyükleri bir tarafa gidince, genç bayanların toplanarak hazırlayıp yediği yemek
buralgı	: 1. Dışarıdan gelen, yabancı, sığıntı 2. Yersiz, esassız söz
burgı	: Burgu
jamılgı	: Örtü
jargı	: Tüzük
joralgı	: Usule bağlı âdet
karangı	: 1. Karanlık 2. Aydın olmayan , cahil
kerge	: Gergef
kırgı	: Ağaç düzelten demir alet
kondırgı	: Tesisat
küldirgi	: Atlarda görülen Şarbon hastalığı
küldirgi	: Güldürü
oralgı	: Engel
sıbzıgı	: Fülüt
sıpirgı	: Süpürge
sıralgı	: Sırdaş
sırgı	: Biçilen otu bir yerden ikinci yere taşımak için kullanılan alet
sülgı	: Bir çeşit havlu, silgi
sürge	: Rende, tahtanın yüzünü düzeltmeye yarayan alet
süzgeç	: Süzgeç
şalgı	: Çalı ve ot gibi şeyler biçilen, uzun ağaç saplanan keskin nesne
taralgı	: Üzengeyi eğere bağlayan kayış
tebingi	: Üzengeyin üst tarafına, insan bacağıyla atın vücudu arasına konulan, insan bacağına atın terinden koruyan nesne
tobilgı	: Odun, kamçıya sap veya baston olarak kullanılan kızılçık ağacı
torangı/torangıl	: Odun olarak kullanılan ağaç türü
ungı	: Kazılmış yer, delik

-kı/-ki

buralkı	: 1. Dışarıdan gelen, yabancı, sığıntı 2. Yersiz, esassız söz
dünki	: Biraz yüksekçe, tepe gibi yer

¹ A. Iskakov. a.g.e.. s. 160. 161

² A. Iskakov. a.g.e.. s. 188

iritki	: İkilik, anlaşmazlık
işirtki	: Muska ile içirilen su
işki	: İçecek
jımskı	: Kötü niyetli, dışı başka içi başka kimse
jıynakı	: Salak değil, çalışkan, düzenli
kaltkı	: Şüphe, kuşku, sır
kaytkı	: Dönüş
kırşankı	: Yılıkda bulunan hastalık
kıyrtkı	: Bir şeye engel olacak yapmacık hareket
külki	: Gülme, sevinç, memnuniyet
sıyrıtkı	: Süpürge
sokkı	: Darbe, ders, yenilgi
söyleski	: Söyleşi
süyretki	: Tırmık
süzeki	: Balığı ağla süzerek avlama
şanışkı	: Balık avlanılan üç dişli demir
şapkı	: Çapa
şıbırtkı	: Değneğin başına bağlanan ve hayvanı sürmek için kullanılan nesne, bir nevi kamçı
teпки	: Eziyet, baskı
timiski	: Hep birşeyler yiyen
uytkı	: Yoğurt vb. yiyecekler için kullanılan maya
üyenki	: Bir cins ağaç

-gic/-giç, -kıc/-kiç

-gic/-giç

avıtkıgıç : Devamlı değişen kimse, bir kararda durmayan kimse, kararsız, rayından devamlı çıkan şey, dengesiz

-kıc/-kiç

Bulunamadı.

-gılıktı/-giliti, -kılıktı/-kilikti : (-gı-lık-tı/-gi-lik-ti, -kı-lık-tı/-ki-lik-ti)

“ Bu ek, -kı, -lık, -tı eklerinden oluşur. Ek, bazı geçişsiz ve geçişli fiillere ve mekan adı bildiren bazı isimlere eklenip, eklendiği kelimenin manasına uygun türemiş sıfatlar yapar. Mesela : jetkilikti, turgılıktı, jergilikti, tıngılıktı vs.”¹

¹ A. Iskakov. a.g.e. s. 189

-gılıktı/-gılıkti

jergilikti	: Yerli, mahalli
kızgılıktı	: İlgi çeken, enteresan
tıñgılıktı	: Belirli, dikkatli
turgılıktı	: Devamlı, daima, temelli

-kılıktı/-kılıkti

jetkilikti	: Yeterli, bol
tüpkilikti	: Devamlı, daima, hep

-gılıksız/-gılıksız, -kılıksız/-kılıksız : (-gı-lık-sız/-gi-lik-siz, -kı-lık-sız/-ki-lik-siz).
-gılıksız/-gılıksız

Bulunamadı.

-kılıksız/-kılıksız

jetkiliksiz	: Tatminkar olmayan, tatmin edici olmayan
-------------	---

-gın/-gin, -kın/-kin

Yaygın olarak sıfat yapar. Ancak mücerret isim de yapabilmektedir. (kırgın)

-gın/-gin

azgın	: 1. Azgın, ahlaksız 2. Değişen, yoldan sapan
jaygın	: Güçlü, kuvvetli
kırgın	: Kırgın, katliam, kanlı savaş
kızgın	: Kızgın, öfkeli
kuzgın	: Haram yiyen, katil
sürgin	: Sürgün, bir yerden sürgün edilmiş
tizgin	: Dizgin
turgın	: Bir memleketin yerlisi

-kın/-kin

boskın	: Muhacir, kaçan kimseler
jaykın	: Geniş, büyük
joykın	: Güçlü, kuvvetli (joy-'dan)
kaşkın	: Suçlu olarak kaçan kimse, kaçak

keskin	: Keskin
köşkin	: Çığ, yuvarlanan, dağdan kayan kar
öskin	: Fidan
satkın	: Hain
taskın	: Taşkın
tutkın	: Makum, tutuklu
uşkın	: Uçkun, kıvılcım

-kındık/-kindik : (-kın-dık/-kin-dik)

salkındık	: 1. Serinlik 2. Gönülsüzlük, isteksizlik, kırgınlık
satkındık	: İhanet
tutkındık	: Esaret

-kınsız/-kinsiz

keskinsiz	: Yakışıksız, gösterişsiz, biçimsiz
-----------	-------------------------------------

-gınşı/-gınşi, -kınşı/-kınşi : (-gın-şı/-gin-şi, -kın-şı/-kin-şi)

Makam, mevki, iş veya meslek erbabının adını yapar.

-gınşı/-gınşi

kuvgınşı	: Takipçi, takip eden, peşinden giden
----------	---------------------------------------

-kınşı/-kınşi

baskınşı	: Baskıncı
şapkınşı	: 1. Soyguncu, istilacı 2. Olan bir haberi etrafa yetiştirme görevi olan kimse
şolgınşı	: Gözcü, öncü

-gır/-gir, -kır/-kir

“Bu ekler fazla kullanılsa da, hem türemiş fiil (ıskır, pıskır, oskır, tüşkir, uşkir, kışkır), hem türemiş sıfat (uşkir, ötkir, bilgir) yapan eşsesli eklerdir.

-gır/-gir, -kır/-kir ekleri vasıtasıyla fiillerden doğan sıfatların manaları eklendiği kelimenin anlamına uygun, belli bir iş-harekete meyilliliği, kabiliyetliliği, yeterliliği bildirir. Bu durumda -kır ekinin manası -kış ekiyle aynıdır. Mesela : algır, bilgir,

ötkir, uşkir vs. Bununla birlikte ek, işlek olarak kullanılır ve duygu ifade der. Hem istek hem de beddua manası ifade eden yalın ve türemiş şekiller de ortaya çıkartır. Mesela : kurgır, örtengir, kadalğır, aram katkı, sespey katkı, kösegeñ kögergir, örkeniñ öskir vs.”¹

-gır/-gir

algır	: 1. Zeki, akıllı 2. Kartal'ın iyi cinsine denir.
bilgir	: Bilgiç, çok bilen, ehil
kadalğır	: Gözünü dikerek bakan
kösegeñ kögergir	: “Emeline ulaş” anlamında dua
kurgır	: “Sevimsiz , körolasıca” anlamında beddua
örtengir	: Çabuk yanan, tutuşan

-kır/-kir

aram katkı	: Üzülünce mala söylenen beddua
keskir	: Keskin
örkeniñ öskir	: “Çoğal, çoluk çocuk sahibi ol” anlamında beddua
ötkir	: Keskin, cesaretli, gayretli
sespey katkı	: Aniden ölen
tapkır	: Kıvrak zekalı, müşkül durumda kalınca hemen bir kolayını bularak yerinde cevap veren veya herhangi bir şeye bir çare bulan kimse
uşkır	: İyi uçan, uçmaya alışan

-gırık/-girik, -kırık/-kirik

-gırık/-girik

jangırık	: Yankı
sızgırık	: Çizilirken çıkan ses

-kırık/-kirik

tüşkirik	: Aksırık
----------	-----------

¹ A. Iskakova.g.e., s. 187, 188

-gıs/-gis, -kıs/-kis

Sıfat (jirtkıs) ve mücerret isimler (kaktıgıs, soktıgıs) yapar.

-gıs/-gis

kaktıgıs : Kavga, münakaşa, anlaşmazlık (kakta-'dan)
soktıgıs : Çarpışma

-kıs/-kis

jirtkıs : 1. Yırtıcı , yabani
2. Adaletsiz, sömürücü

-gısız/-gisiz : (-gı-sız/-gi-siz)

Sıfat (ayırgısız) ve zarf (aytkısız, kaltkısız, kedergısiz) yapımında kullanılır.

ayırgısız : Hiç farksız, çok benzer
aytkısız : Söylenemeyecek (kadar)
kaltkısız : Kuşkusuz, şüphesiz
kedergısiz : Engelsiz, durmadan

-gıs/-gis, -kıs/-kis

"Ekleri fiillere eklenip, onlardan kelime manasına uygun her türlü sıfat adları yapar. Mesela : bilgiş, oñgiş, sezgiş, küldirgiş, tapkış, sengiş, boljagiş vs."¹

Bu ekler dönüşlü fiile eklendiğinde türlü silah-eşya adlarını yapar. Mesela : sıpirgiş, süzgiş, tutkış, baskış, eskertkiş vs."²

Ek, ayrıca şu fonksiyonlarda da kullanılmaktadır:

1. İş ve meslek erbabının adını yapar. (süñgigiş, atkış, uşkış, önertapkış)
2. Terim yapmada kullanılır. (bölingiş, köbeytkiş, nıgaytkiş)

-gış/-giş

aldagiş : Aldatıcı
aşuvlangış : Fevrî
avırgış : Çabuk hastalanan kimse
azgırgış : Aldatıcı, yolu şaşkırtıcı, bozguncu
bavragış : Elinden iş gelen, bir şeyi hemen yapabilen
baykagiş : Dikkatli, uzağı gören, sezgileri kuvvetli olan
bergış : Veren

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 186

² A. Iskakov, a.g.e., s. 162

bilgiş	: Bilgin
boljagiş	: Tahmin edici, olacağı anlayan, fark edici
bölgiş	: Bölen, taksim eden
bölingiş	: Bölen sayı
buzgış	: Oyun bozan
démdegiş	: Demlik
dériptegiş	: Hürmet edici, saygı duyucu, şanını şerefini yükseltici, destekçi
dıktangiş	: Çabuk küsen, çabuk bozulan kimse
eliktegiş	: Züppe
eseptegiş	: Sayaç
hattagiş	: Delecek, delgeç
ilgiş	: İlik
jangış	: Çabuk yanan, tez yanan
jarılgış	: Çabuk patlayan, patlayıcı
jeğiş	: 1. Çok yiyen, iştahlı, boğazına düşkün 2. Rüşvet alan kimse
jelgiş	: Orta hızla giden at
jengiş	: Yenme kabiliyeti güçlü, devamlı yenen
jürgiş	: İyi yürüyen
jüzgiş	: İyi yüzme bilen kimse, yüzücü, yüzgeç
kakırgış	: Tükürülecek kap
kasargış	: Dediginden dönmeyen, mert
kemirgiş	: Kemirgenler gurubu
kergeş	: Gergef, bir şeyi çekmek için yapılan alet
keyigiş	: Çabuk ve kolay üzülen, çabuk sinirlenen
kırgış	: Bir şeyi kazımaya yarayan alet
kızgış	: Bataklıkta, sazlıkta yaşayan bir tür kuş
köngiş	: Laf anlayan, terslik çıkarmayan
körgiş	: Gözü açık, dikkatli
kubilgiş	: Değişen, renkten renge giren
kulpırgış	: Yanar döner
küldirgiş	: Çok güldüren, şaka yapan
külgiş	: Çok gülen, şaka yapan, nüktedan
küydırgış	: Ekşi
küyingiş	: Sinirli
oñgiş	: Çabuk solan, rengi çabuk giden
ökpelegiş	: Her şeye küsen, kırılan, kızan, alingan kimse
öşirgiş	: Silgi
renjigiş	: Alingan
sayragış	: Bülbül
sengiş	: Saf, çabuk inanan
sezgiş	: Çabuk anlayan, çabuk sezen, çabuk gören
sıngış	: Çabuk ve kolay kırılan
sıpirgiş	: Süpürge
sırgış	: Kapının önündeki kar veya diğer çöp vesaireyi toplamak

	için kullanılan uzun saplı küreğe benzeyen nesne
sızgış	: Cetvel, düzgün çizgi çizmeye yarayan alet
simirgış	: Rutubet çeken, sıvı bir şeyi kendine çeken
sorgış	: Kurutma kağıdı
söylegış	: Çok konuşan, konuşmayı seven
süñgigış	: Dalgıç
süygiş	: Şipsevdi
süzgiş	: Süzgeç
taldagış/tañdagış	: Müşkülpesent
talgağış	: Titiz
tangış	: 1. Kazak Türkleri'nin keçeden çadırının duvarını teşkil eden "kerege"lerin başını biriktirerek bağlamak için özel dokunan nesne 2. Bebeği beşiğe bağlarken elinin ayağının üzerinden geçirilen bağ
tıñdagış	: Uysal
tungış	: İlk, birinci
tükirgış	: İçine tükürülen kap
tüsirgış	: Deklanşör
tüygiş	: Havan eli
uvangış	: Gönül dayanağı, aldaniş, sevinç
uvlagış	: Zehirleyici
ügilgiş	: Çabuk öğütülen, çabuk parçalanan
ügitilgiş	: Çabuk öğütülen
<u>-kış/-kiş</u>	
aldatkış	: Aldatıcı
aljakış	: Önlük
askış	: Çengel
aşkış	: Anahtar
atkış	: Atıcı, nişancı
aytkış	: Söyleyen, konuşan
baskış	: Merdiven, basamak
baylanıskış	: Herkesle münakaşa eden, herkesten ve herşeyden nem kapalı kimse
bükkiş	: Bir şeyi gizlemeyi, gizli tutmayı , hep başkasına pek itimat etmemeyi adet edinmiş kimse
enkiş	: Öne doğru eğik
eskertkiş	: Eski zamandan kalan hatıra, hatırlanmak için yapılan işaret, anıt, abide
ıskış	: Silgi
işkiş	: Ayyaş
jakkış	: Fırça
japkiş	: Örtü
jeldetkiş	: Havalandırma, vantilatör

jiltkış	: Isındıran, sıcaklık veren
jirtkış	: Yırtıcı (hayvan)
jutkış	: Obur, sömürücü
keskış	: Satır (kesici alet)
kıskış	: Mengene
kiyilikkiş	: Kavgacı, bozguncu
koskış	: Düğme (elektrik vs.)
köbeytkiş	: Çarpan sayı
körsetkiş	: Gösterge
muzdatkış	: Buzdolabı
niğaytkış	: Pekiştirme (gram.)
otırgış	: Sandalye
(küytabak) oynatkış	: Pikap
önertapkiş	: Mucit
öskış	: Çabuk büyüyen, çabuk yükselen
sıkkış	: Cendere
soktıkkiş	: Hadise çıkarıcı, mesele arayıcı
sorgalatkiş	: Huni
sürtkiş	: Silgi
şaşkış	: Mirasyedi
şekkiş	: Deklanşör
şertkiş	: Tezene
tapkiş	: Birinin düşüncesini vb. bilme
teskiş	: Bir şeyi delmeye yarayan alet
tiñaytkış	: Gübre
tonazıtkış	: Buzdolabı
tutkiş	: Tutacak
ukkiş	: Çabuk anlayan, çabuk kavrayan, anlayışlı
uşkış	: 1. Pilot 2. Uçabilen kimse
uzartkiş	: Uzantı
ükkiş	: Rende
ülkeytkiş	: Büyüteç, bir şeyi büyüten
üyretkiş	: Öğretici, öğretken

-gısı/-gişi, -kısı/-kişi : (-gı-şı/-gi-şi, -kı-şı/-ki-şi)

-gışı/-gişi

sıbızgışı : Fülüt çalan

-kışı/-kişi

Bulunamadı.

-gıstık/-gistik, -kıstık/-kiistik : (-gıstık/-gistik, -kıstık/-kiistik)

Mücerret manada isimler yapar.

-gıstık/-gistik

bilgiistik	: Bilgiçlik
jiyirkeniistik	: İkra
köngiistik	: Teslimiyet
sengiistik	: Sıflık, çabuk inancılık
sezgiistik	: Sezgi
şübelangiistik	: Kuruntu

-kıstık/-kiistik

jirtkiistik	: Yırtıcılık, yabanilik
ukkkiistik	: Havsala

-ı/-i/-u/-ü

tolı	: Dolu
------	--------

-k

Bu ek, sıfat ve zarf yapımında kullanılır. Sıfat yapmadaki fonksiyonu şöyledir :

- “1. Eklendiği geçişsiz ve geçişli fiilin kelime manasına tam uyan türlü sıfat kavramlarının adlarını yapar. Mesela : aşık, tınık, suvık, tolık, jabık, jarık, buzık vs.
2. Bazı isimlere eklenip, onların kelime manalarına uygun türemiş sıfatlar yapar. Mesela : jolak, jorgak vs.”¹

Zarf yapmadaki fonksiyonu ise şöyledir :

“Bu ek, türemiş kelime yapmada işlektir. Görev alanı da çok geniş olan ek fiilden isim yapımında kullanılır:

1. Somut isimlerin adları ile silah-eşya adları (tarak, kürek, kazık, kayrak, tösek, tamızık, karmak, sızık vs.)
2. Çeşitli soyut kavramların adları (surak, tilek, ıskırık, kılık, üskirik, bölük, buyrık, jañgırık, tüşinik, öksik, küyik, körik, jıynak, sanak, jazık vs.)”²

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 185

² A. Iskakov, a.g.e., s. 161

aşık	: Açık
ayık	: Ayık
ayırık	: Çatal (genel)
bastırık	: Ot, sapan vs. yüklenen arabanın üzerinden bağlanan ağaç nesne
bitik	: Tıknaz, kalın, kısık
bölik	: Bölünmüş olan şeyin bir parçası
buvunak	: Bir şeyin (mesela bastonun) boğumlanarak kesildiği yer
buyruk	: Buyruk, emir
buzık	: 1. Bozuk, bozguncu, her tertip ve nizamı bozan kimse 2. Bozulan, kırılan, işe yaramaz durumda olan kimse
emizik	: Emzik
ırgak	: Devamlı sallanan nesne
ıskırık	: Islık
ilik	: Akrabalık bağı
iyrek	: Çizgi, zik zak
jabık	: Kapalı
jañgırık	: Yankı
jarık	: Yarık
jasık	: 1. Yumuşak, boş, sert olmayan 2. Cesaretsiz 3. Zayıf, eti yenmez derecede zayıf
jatık	: Yatkın, uygun, iyi gelen, kolay anlaşılın
jazık	: Günah, suç, kabahat
jetik	: İyi bilen, yetişmiş
jırık	: Yırtık, yırtılmış olan
jıynak	: 1. Yekun 2. Toplu, dağınık olmayan
jolak	: Çizgili, yol yol
julık	: Ayakkabının yırtık yerini dikme
kakırık	: Balgam, tükürük
kanık	: Esasına iyice ulaşmış, kanmış, serbest olmuş
kaşık	: Uzak, pek yakın olmayan
katık	: 1. Yoğurt 2. Çorbanın içine konulan et ve peynir
kekirik	: Geçirti
kertik	: Dilimlenmiş, kesilmiş olma
kesik	: Bir tarafı kesilmiş, kırılmış nesne
kılık	: Karakter ve tutumla ilgili hareket
kısırak	: Kısırak
körük	: İnsanın gösterişi, yüzünün güzelliği
kulık	: İnsanın karakteri hakkında fikir veren davranışları
kurgak	: Boş, neticesiz, kuru
kusık	: Kusuk
küyük	: 1. Ateş yanığı 2. Üzüntü, hasret
oyık	: Oyun

oynak	: Oyun oynanan yer
ozık	: Öndeki, ön saftaki, tanınmış, sayılmış
öksik	: Özlem, üzüntü
ötirik	: Yalan
salık	: Vergi
sanak	: Sayım
sangırık	: Kuşun pisliği
sarsık	: Çürük, irinli
sezik	: Sezgi
sınak	: Sınav, imtihan
sınık	: Kırık, kırılmış
sızık	: Çizik
sinbirik	: Sümük
solık	: Soluk
surak	: Soru, tahkikat
suvık	: Soğuk
sürük	: Yumuşak ve en iyi kalite işlenmiş deri
şertik	: Karnı büyük, arkaya doğru eğik
şirik	: Çürük
tamızık	: Ateşi tutuşturmakta kullanılan çıra
tanık	: Tanık, belli, tanınmış
tesik	: Delik
tınık	: 1. Akmayan, tertemiz su 2. Açık, sakın hava
tilek	: Dilek
tilik	: Dilinmiş, kesilmiş
tolık	: 1. Bütün, tam 2. Dolgun, semiz
tükirik	: Tükrük
tüsinik	: Anlam, izah, açıklama
tütik	: İnce ve ufak boru
tüzik	: Düzgün, doğru
uşık	: Uçuk
üskirik	: Çok soğuk rüzgar
üzik	: 1. Keçeden çadırın üst tarafına "uvık"ların üzerine örtülen keçe parçası 2. Kopuk, üzülmüş

-kızgıs/-kizgis : (-kız-gış/-kiz-giş)

ötkizgiş : Bir şeyi diğerine aktarmaya yarayan

-ktı/-kti, -ıktı/-ikti : (-k-tı/-k-ti)

bilikti : Bilgili, okumuş

-m

“İsim yapan işlek eklerden biridir. Bu ek vasıtasıyla geçişsiz ve geçişli fiillerden ilk olarak her türlü soyut kavramların adlarını yapar. Mesela : alım, bilim, benim, toyım, tınım, tözim, kelisim, baylam, tıyım, ıgım, keşirim, tüşim, tözim, toktam vs. İkinci olarak mekan manası bildiren adları ve somut isimler yapar. Mesela : küzem, bölüm, jayılım, kurulum, sogım, alım, önüm, uyım, kıyım, tizim, iyirim vs.

Bu ek vasıtasıyla bazı fiillerden yapılan kelimeler bazı isimlerle (et , süt, şay, at, biye, tay vs.) ve küçük sayılarla (bir, eki, bir-eki, eki-üş, üş-tört vs.) daima birleşip Kazak Türkleri'nin önceki (eski) hayatında ölçü, tahmin adları olarak halk terimleri şeklinde kullanılmıştır. Mesela : bir asım et, eki-üş kaynatım şay, süt pişirim uvakit, at şaptırım jer, ayak attam, tayak tastam, biye savım, köz körim, bes-altı urttam vs.”¹

Ayrıca ek şu fonksiyonlarda kullanılmaktadır:

1. Yer, yön bildirir. (ağım, jayılım)
2. Zaman ifade eden isim yapar. (aynalım)
3. Miktar ifade eden isim yapar. (jarım, jutum, tatım)
4. Terim yapımında kullanılır. (söylem)

adım	: Adım
ağım	: İstikamet, yön
alım	: Vergi gibi hükümetin halktan aldığı şey
ayırım	: Ayırım
aynalım	: Bir dolaşma süresinde kaybedilen vakit
bağım	: Bakım
basılım	: Neşir
basım	: Baskın, bir şeyin ikinci bir şeyden büyük ve üstün olması
baylam	: Düğüm, çözüm
bilim	: Bilim, bilgi, ilim
bitim	: Anlaşma, yapma
bölüm	: Bölüm
burım	: Perçem, hanımların ön saçı
iyirim	: Girdap
jarım	: 1. Yarım 2. Bir özelliği eksik
jayılım	: Yaylak, hayvanların otlamasına uygun yer, mera

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 160

jırım	: Yırtılmış, çizilmiş
jutum	: Yudum
kayırım	: Merhamet, hayır, iyilik
kelim	: Gelen
kelisim	: Şart, anlaşma maddeleri
kesim	: Karar, hüküm
keşirim	: Af
kiyim	: Giyim
körüm	: Güzel, şahane, ilgi çekici
kurulum	: Kurulma, kuruluş, bünye
kurım	: Kurum
kütüm	: Bakım
küzem	: Sonbaharda koyunları kırpma zamanı
nanım	: İnanç, güven
ölüm	: Ölüm
ölşem	: Ölçüm
önüm	: Verim, istihsal
örüm	: 1. Örgü 2. Yeni yetişmekte olan genç
öspirim	: Yeni yetişmekte olan genç
ötüm	: Sürüm
senim	: İnanç, güven
sezim	: Duygu, his
sogım	: Kışın kesilmek için özel olarak semirtilen hayvan
söylem	: Cümle
şagım	: Şikayet, arkasından kötüleme
şakırım	: 1 km'lik mesafe
şeşim	: Karar, sonuç, netice
şıdam	: Sabır
şıgım	: 1. Meyvenin veya ekinin verimi 2. Çayın rengi ve iyi olması
taram	: Bir şeyin taranmış gibi parçalara ayrıldığı ayrı ayrı parça ve kolu
tartılım	: Çekim
tatım	: Tadımlık, bir içimlik, ağza bir defa alacak kadar
tınım	: 1. Sükunet, sulh 2. Karar, özet
tıyım	: Yasak
tilim	: Dilim
tiyırım	: Hülasa, karar, netice
tizim	: Dizim, liste
toktam	: Anlaşma, sözleşme
toyım	: 1. Doyum 2. Kanaat
tözim	: Dayanıklılık, sabır, takat
tulım	: Ufak çocuğun başının iki tarafına bırakılan saç
tuyım	: Müsaade, imkan

tüsim	: Verim, kâr
tüzilim	: Düzen (sistem)
ugım	: Kavram, mefhum, fikir
uygarım	: Özet, netice, karar
uyum	: Cemiyet, teşkilat
üyirim	: Nehrin daire şeklinde dönerek çıktığı en derin yeri, girdap
üylesim	: Çağrışım
üzim	: Koparılmış, bir parça

-ma/-me, -ba/-be, -pa/-pe

Kelime, “ünlü veya l, r, v, y” seslerinden biriyle bitiyorsa *-mak/-mek*, “m, n, ñ, z” seslerinden biriyle bitiyorsa *-bak/-bek*, “k, p, t, s, ş” seslerinden biriyle bitiyorsa *-pak/-pek* ekleri kullanılır.

Kir juvuv, tört bölmeni sıtırıp şıgıv üşin de biraz uvakit ketedi. (Ş., s. 79) “Kırları temizlemek, dört odayı temizlemek için de biraz vakit geçer.” *Kempiriniñ könbesine közi jetken Gazez akırı kelirken sıñay tanıttı.* (Ş., s. 26) “İhtiyar karısının inandığına kanaat getiren Gazez sonunda uyumlu bir tavır gösterdi.” *Olardıñ munday kupiyaların kim bilgen avtor men baspa şartka otıradı eken.* (Ş., s. 99) “Onların bu şekilde gizliliklerini anlayan yazar ve matbaa şart koyarmış.”

Bu ek fiillerden hem isim hem de zarf yapar. Sıfat yapma işlevi aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır :

“Bu ekler fiilden isim yapma yönünden işlek oldukları kadar sıfat yapma yönünden de o kadar işlektir. Bunların bu özelliği bu ekin isime de sıfata da ortak (eşsesli) olarak eklenmesine bağlıdır. Aynı şekilde bu ek vasıtasıyla yapılan türemiş kelimelerin hem isim hem sıfat görevini ifa etmesinin de onun (ekin) bu özelliğine doğrudan doğruya bağlı bir farklılık olduğu şüphesizdir.

-ma/-me eki vasıtasıyla yapılan sıfatlar doğrudan doğruya ortaya çıktıkları köklerinin kelime manalarına uygun sıfat kavramları bildirir. Mesela : *kızba* (adam), *baspa* (söz), *boyama* (minez), *jaldama* (akı), *kınama* (bel), *jayıma* (söylem) vs.¹

Zarf yapma işlevi de şu şekilde açıklanmaktadır :

“Bu ekler, isimlerde de sıfatlarda da (kıрма sakal, terme bav, elirme külki vs.), fiilin olumsuzluk şeklinde de (*kespe*, *körme*, *terme* vs.) rastlanır. Fakat, öyle olsa da bu şekil verdiği manaya, ses serbestliği (vurgu kabul etme veya etmeme)ne göre seçilir. Mesela bu ek vasıtasıyla fiillerden yapılan türemiş isimler şu manaları bildirir:

1. Geçişli fiillerden silah-aletlerin, eşya-malzemelerin, suç-kabahatlerin adlarını bildiren isimler yapar. Mesela : *ilme*, *şappa*, *suvırma*, *buvma*, *jappa*, *bölme*,

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 187

kömbe, tüyme, minbe, kamba, kezdemme, saptama, kesme, salma, katırma, jarma, süzbe, baspa vs.

2. Her türlü geçişsiz, geçişli fiillerden dışarıdan bakılınca somut gibi görünmekle birlikte iç anlamı her zaman soyut olan kavramları adlarını doğurur. Mesela : tapsırma, eskertpe, tirispe, silteme, şıgarma, tüsindirme, sıypattama, joldama, bayandama, mazmundama, köşirme vs.¹

Ayrıca ekin şu fonksiyonları vardır:

1. Yer ismi yapar. (ayaldama, bölme)
2. İş ve hareket ismi yapar. (bagdarlama, minezdeme, sélemdeme, sıypattama)
3. Makam, mevki veya iş erbabının adını yapar. (baskarma)
4. Yiyecek ismi yapar. (kaktama, kuvırma, orama, kaynatpa, silikpe, sorpa)

-ma/-me

ayaldama	: Durak
ayırma	: Ayırma, bir şeyin benzerlerinden farkı
bagdarlama	: Yönlendirme, yön verme
balama	: Karşılık
baskarma	: 1. İdareci 2. İdarecinin makamı
bastama	: Başlangıç
bastırma	: 1. Çıt çıt, elbiselerde düğme yerine kullanılan nesne 2. Çardak, üstü kapalı, her tarafı açık, içinde oturlan ve yatıp kalkılan yer
bayandama	: Beyanname, bir mesele ve konu hakkında izahat verme, konferans verme
beldeme	: Kalçanın üst tarafı
boyama	: 1. Boyanan, boyalı 2. Yalan, uydurma, esassız
bölme	: (avruvhana türmede) koğuş
burama	: Burma
burıştama	: Derkenar, gelen evrağın kenarına konan not
burma	: Boşluk, sapma imkanı
buvma	: Bağlanmış, düğümlenmiş ufak-tefek parça, paket
dogma	: Gerçekten uzak
elirme	: Çok övünen, çok konuşarak atıp tutan kimse
habarlama	: Tebligat
ıktırma	: Rüzgardan korunmak için yapılan rüzgarlık
ısrırma	: Sürgü
jaldama	: Emeğini satan, kiralayan
janama	: Yan, ilave
japsırma	: Etiket
jarma	: Ağaçtan yapılan öküz boyunduruğu

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 159, 160

jayılma	: Geniş
jayma	: İnce ekmek
jeldirme	: Şiir, ağıt söylemenin bir türü
joldama	: Yollama, tayin kağıdı, tayin emri
kaktama	: Döner (kebab)
kangıma	: Kimsesiz
kapsırma	: Fermuar
kaptama	: Başka elbiselerin dışına giyilecek şekilde dikilen bol giysi
kaptırma	: Hanımların elbisesinin dışından giydiği hafif giysilerine süs olarak takılmak için yapılan nesne
katırma	: Donan bir şey veya bir kişi
kayıрма	: Bir şeyin katlanan kısmı
kaytalama	: Terane
kepildeme	: 1. Salahiyet, emir 2. Kefaletname
kerme	: 1. Zorluk, eziyet 2. Germe, at bağlanması için çekilen ip
kezdeme	: Kumaş
kınama	: İnce
kırma	: Kırlarda bulunan alçak boylu at
kıstırma	: Bir şeyin arasına sıkıştırılan nesne
kıyma	: 1. Yağlı kalın bağırsak 2. Bir şeyin kesiştiği yer
kızdırma	: Kızdıran, ortalığı karıştıran
kirme	: Sığıntı, dışarıdan gelme
koltuvma	: Kendi gayretiyle yapılan şey, elemeği
kondırma	: Bir şeyin üzerine konan kapak
koyma	: Depo
körme	: Sergi
köşirme	: Müsvette, kopya
köterme	: 1. Su baskınından korunmak için yapılan set 2. Arabada kullanılan dizgin, kayış
kurama	: Birleşik
kuvırma	: Kavurma
kuyma	: Dökme, döküm madenlerin dökümü
mazmundama	: Özet
mélimdeme	: Açıklama
mindetleme	: Vazife, ödev, emir. Çoğunlukla verilen ödev
minezdeme	: Birisinin huy, karakter ve mizacı hakkında rapor, bilgi verme
oralma	: Paket
orama (tagam)	: Sarma
oyma	: Yiv
örme	: Örülerek yapılan
ötkerme	: Altından tren veya vapur geçebilen köprü, büyük köprü
saldama	: Eski, köhneleşmiş
salma	: Etli hamur çorbası

saptama	: İçinden yünlü çorap giyilen, geniş konçlu bir çeşit kazak ayakkabısı
sarkırama	: Hızlı ve yüksekte dökülen, akan su, şelale
sélem deme	: Selam ve saygının belirtisi olarak hediye yollama
sıksıyma	: Gözleri ufacak olan, küçük gözlü
sıltıma	: Hafif topal
sırma	: Üzeri işlemeli keçe veya kilim vs.
silteme	: Dip not
sıypattama	: Birisinin sıfatlarının belirlenmesi
sulama	: Uzunlamasına yatan şey
suvırma	: Çekmece
sürme	: Sürme
şalma	: 1. Başörtülük kumaş 2. Kement
şapşıma	: Fıskiye
şıgarma	: Eser, yazarın yazdığı kitap vs.
şorkayma	: Yüksek ökçeli, uzunluğu dizden yukarıya kadar gelen (çizme)
tabılma	: Bulunma
talma	: Bayılma
tapsırma	: Vazife, ödev
terbelme	: Sarkaç
terme	: Süslenerek dokunan kilim
tırma	: Tırmık
tokıma	: Dokuma, ipten, ipek vesairenden dokunmuş şey
torlama	: Kabuğu desenli kavun çeşidi
tuvma	: Yakın akraba
türme	: 1. Azap, eza, cefa 2. Cezaevi
tüsindirme	: Açıklama, izahat, şerh
tüsinikeme	: Açıklama, tefsir
tüyme	: Düğme
üsteme	: İlave, ek
üyirme	: Gurup, belli bir iş için toplanarak çalışan kimseler topluluğu
üyme	: Yığın

-ba/-be

enbe	: Alıntı
jazba	: Yazma, yazılan şeyler
kamba	: Anbar
kazba	: Kazılarak alınan toprak serveti
kezbe	: Gezme, seyyar, gezici
kızba	: Çabuk kızan, heyecanlanan
kömbe	: 1. Yer altı zenginliği, maden 2. İnsanın sakladığı sır
minbe	: Minber, sahne, kürsü
siñbe	: Sığıntı

süzbe	: Süzülen yoğurt, bir nevi beyaz peynir
tanba	: Tamga
tınba/tunba	: Sıvı şeyin dibine inen, dibinde kalan kalıntısı, tortu
tizbe	: Sıra, dizi
üzbe	: Zincir vb. şeylerin halkaları

-pa/-pe

aspa	: Suçlu asılan dar ağacı
aşpa	: Çekmece
baspa	: 1. Matbaa, kitap ve gazete basılan yer 2. Bir çeşit boğaz hastalığı
börtpe	: Darı, buğday ve diğer tahıldan yapılmış koyu çorba
böspe	: Övünen
bükpe	: Demir veya tahtadan bükme sürgü
davırıkpa	: Boş, kuru gürültü
ekpe	: Ekilmiş olan, ekilerek büyütülen
elitpe	: Esrar
eregespe	: İddiacı
eskertpe	: Dipnot, ihtar, tembih
espe	: 1. Rüzgarlı kum, devamlı esen rüzgar 2. Kayığı yüzdürmek için kullanılan nesne
jappa	: Geçici yapılan çadır
kakpa	: Bezergan, dış kapı
kaynatpa	: Hoşaf
kertpe	: Kertik, dilimlenmiş, kesilmiş olma
kespe	: Kesme hamuru açtıktan sonra ince ince kesilerek yapılan çorba
kirispe	: Giriş, açış, izahat
korıtpa	: Mekire balığı
kospa	: 1. Her çeşit şeyin bir yere yığılarak karıştırılması 2. Peynir, darı, yağ ve daha bir çok şeylerin karıştırılmasıyla yapılan yiyecek çeşidi
köşpe	: Kaygan
ötpe	: İntikal
sıkpa	: Sıkma, elle sıkılarak yapılan "kurt" denilen bir nevi kurutulmuş peynir
silikpe	: Çok kaynamış, ezilerek pişmiş et
sokpa	: Elle çamurdan yapılan kerpiç
süyretpe	: Kırmızı koymaya mahsus deriden yapılmış kap
şappa	: 1. Cep çakısı 2. Tüfeğin tetiği
taspa	: İşlenmiş, tüysüz deriden dilimlenmiş kayış
tartpa	: 1. Masanın çekmecesini, çekmece 2. Eğerin üzerinden, atın karnından dolaştırılan kolan
tüyispe	: Mihrab, kavşak

-mak/-mek, -bak/-bek, -pak/-pek

Kelime, “*ünlü veya l, r, v, y*” seslerinden biriyle bitiyorsa *-mak/-mek*, “*m, n, ñ, z*” seslerinden biriyle bitiyorsa *-bak/-bek*, “*k, p, t, s, ş*” seslerinden biriyle bitiyorsa *-pak/-pek* ekleri kullanılır.

Anıñ sebebi er bir bahasşıl adam haktı şıgarmak üşin gana bahas kılmaıdı, jeñbek üşin bahas kıladı. (Ab., s. 220) “Bunun sebebi , rekabet eden herbir insanın hakikati ortaya çıkarmak için değil, yenmek için rekabet etmesidir.” *Aytpaymın astındağı kök atıñdı. Maktama belıñdegi bolatıñdı. Kuda bala, at suraspak ayıp emes. Suraymın atañ koygan öz atıñdı.* (A , s. 186) “Söylemiyorum altındaki gök atını. Methetme belindeki bolatını. Dünür çocuk, ad sormak ayıp değil. Soruyorum atanın koyduğu öz adını.”

Örnekleri tespit ederken dikkatimizi çeken bir nokta oldu. Normalde “*n*” sesiyle biten bir kelimenin üstüne ek, *-bak/-bek* şeklinde gelirken, istisnai bir durum olarak *-mak/-mek* şeklinde de gelmektedir.

İman degen - alla tabaraga va tagalanıñ şeriksiz, gayıpsız, birliğine, barlığına va her nege bizge paygambaramız sallala allahu halayhi vessellem arkılı jibergen jarlığına, bildirgenine moyın sunıp, inanmak. (Ab, s. 220) “İman denen - Allah tebareke ve tealanın şeriksiz, gayıpsız, birliğine, varlığına ve bize peygamberimiz sallalahü aleyhi vesellem aracılığıyla gönderdiği emirlerine, bildirdiklerine boyun eğip, inanmak.”

“Bu ekler, fiillerden türemiş isim yapar. Fiilden “*-mak/-mek*” eki vasıtasıyla yapılan kelimelerin manaları şöyledir :

1. Bazı dönüşlü fiillere eklenip onlardan her türlü silah-alet, eşya-malzeme, oyun-eğlence, yiyecek gibi somut kavramların adlarını yapar. Mesela :ilmek, pispek, aymak, şakpak, sırmak, kuymak, jumbak vs.
2. Bazı dönüşlü fiillere eklenip soyut kavramların adlarını yapar. Mesela : kışpak, ospak vs.”¹

Ekin şu fonksiyonları da vardır:

1. Nadiren sıfat yapar. (budırmak, jaypak, taypak)
2. Oyun adı yapar. (jasırınbak, jumbak)

-mak/-mek

argımak	: Atın en iyi cinsi
avmak	: Genişlik
aymak	: 1. Vilayet
	2. Mekan, vatan
	3. Etraf, çevre, civar

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 162

- başmak : 1. Çarık
2. Eskiden yaz aylarında ayağa giyilen hafif ayakkabı
- budırmak : 1. Eğri büğrü
2. Bir şeyin üzerindeki tırtıl
- ermek : Eğlence, vakit geçirmek için bahane
- ilmek : İlik
- karamak : Nezaret, emri altı, tabiyet
- karmak : Olta
- kaymak : Kaymak, sütün kaymağı
- kermek : Ekşi tad
- kulmak : Bir nevi bitki. İnce ve bir şeşe sarmaş dolaş olarak büyür.
- kuymak : Kaygana
- kürmek : Piriñ sapıyla beraber çıkan yabancı ot
- örmek : 1. Kilim ve dokuma kızığı için iki kazığın arasına çekilen ip
2. Örumcek ağı
- pispek : Kımızı devamlı karıştırmak için özel alet, yayık
- salmak : Bir şeyin ağırlığı
- sırmak : Üzeri işlenerek , oyularak süslenen halı veya kilim yerine kullanılan keçe parçası
- silemek : Salya, tükürük
- şıtırmak : Karmaşık
- şogırmak : Karaltı olarak görünen, uzaktan zor fark edilen nesne
- şormak : Ağaç vücudunda bulunan şişkinlik vs.
- şoymak : Bir ayağı diğerinden kısa, topal
- şölmek : 1. Dikiş makinasının ipi saran yeri
2. Çökmek, içine şarap konulan kap
- şvmak : Şumak, paket, dizi
- tarmak : Bir şeyin bölümü, dağılışı

-bak/-bek

- jasırınbak : Saklambaç
- jumbak : Bilmece
- kökpenbek : 1. Açık gök rengi
2. Yemyeşil
- tizbek : Sıra, sıralanmış gurup , dizi
- tokbak/tokpak: Tokmak

-pak/-pek

- baspak : 1. Büyük baş hayvanların (sığır, at ve deve) baş derisinden yapılan, içine birşey konacak kap
2. Güz ayından itibaren annesini emmeyen buzağı
- batpak : Çamur, balçık

baypak	: 1. Yünden ve keçeden yapılan çorap 2. Mes
espek	: Esinti
jaypak	: Geniş, kaba
kakpak	: Kapak
kaspak	: Çanak , çömleğin dibine yapışmış olan yemek artığı
kespek	: Ağaçtan veya demirden yapılan iki tarafı geniş kap
kıspak	: Kısmak, sıkıntı, zor durum
kospak	: İki cins deveden meydana gelen melez deve
ospak	: Direk değil, dolaylı yoldan söylenen söz
satpak	: Kir, pis , leke leke
sokpak	: Sokak, patika yol
suvırtpak	: İpini sökerek faydalanmak için bulundurulan kumaş parçası
şakpak	: Çakmak
şertpek	: Mızrap
takpak	: Kalabalık önünde ezberle söylenen şiir vb. güzel şeyler
taypak	: Kısa, uzun boylu olmayan, bacaksız
tüyirtpek	: Bir yere toplanan, ufak tefek paket vs.
uşpak	: Cennet, uçmak,

-maksı/-mekşi : (-mak-şı/-mek-şi)

örmekşi : Örümcek

-mal/-mel

“Bu ek, bazı fiil köklerine eklenip, madde isimleri yapar. Mesela : aşımāl, savmāl, tünemāl, süyemāl, oramāl, tasımāl, jaramāl vs.”¹

Ayrıca sıfat yapımında da kullanılmaktadır. (aynımāl, bavırmāl, düdémāl, jasamāl, tanımāl, tasımāl, tatımāl)

aşımāl	: Kaynamış suyun içine un veya buğday unu serpilerek yapılan sıvı
aynımāl	: Tadı bozulmuş, tatsızlaşmış
bavırmāl	: Akralarını, kardeşlerini seven
düdémāl	: Şüpheli, belirsiz
jasamāl	: 1. Yaşı gelmiş, yaşlanmış 2. Suni,yapma, tabii olmayan
joramāl	: Tahmin, yorum
oramāl	: Havlu
savmāl	: Kımızın olmamış türü
süyemāl	: Direk, destek, dayanak

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 163

tanımal	: Tanıdık
tasımal	: Taşınacak, taşınabilir
tatımal	: Tadı bozulmuş
tünemal	: Gecelenen yer, yatılan yer

-malı/-meli, -balı/-beli, -palı/-peli (-ma-lı/-me-li, -ba-lı/-be-li, -pa-lı/-pe-li)

Türkiye Türkçesi'nde gereklilik kipi olarak kullanılan bu ekin Kazak Türkçesi'nde fiilden isim yapma fonksiyonu vardır. Ekin kullanılışı *-ma/-me* ve *-mak/-mek* eki gibidir.

Ölmeli şağımda düniye, maldı kaytemin ? (Ş., s. 39) "İhtiyarlığında dünya, malı ne yapayım?" *Bul budan bir neşe gasır burın, köşpeli devirde iygerilgen ıdıs bolsa kerek.* (ÖBTA, s. 252) "Bu, bundan birkaç asır önce, göçebe devirde yapılan kap kacak olsa gerek."

"Bu -ma ve -lı eklerinden oluşan türemiş fiillere eklenip, onların temel manalarına uygun olan sıfat kavramlarını bildirir. Mesela : avıspalı, köşpeli, jiljımalı, bürmeli vs."¹

-malı/-meli

aşılmalı	: Açılıp kapanan
avmalı	: Değişken, yüzen, sabit olmayan
aynalmalı	: Virajlı, zik zaklı dönemeçli
aynımalı	: Tutarsız, hafif, renksiz, devamlı değişen
baskarılmalı	: Güdümlü
büktemeli	: Katlamalı, çekilebilir
bürkemeli	: Gizli, örtülü, saklı
bürmeli	: Büzmeli, fileli
elirmeli	: Çok övünen, çok konuşarak atıp tutan kimse
jaldamalı	: Emeğini satan, emeğiyle geçinen kimse
jalgamalı	: Ekli
jattamalı	: Ezberlenen
jiljımalı	: Portatif
jıyılmalı	: Portatif, toplanabilen
jıynamalı	: Toplanmış, derli toplu
kubılmalı	: Değişen, renkten renge giren, yanar döner
kulamalı	: Sarp
ölmeli	: Yaşı gelmiş ihtiyar
özgermeli	: Değişken
salıstırmalı	: Karşılaştırmalı

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 186

suvarmalı	: Sulanan yer
suvırmalı	: Çekmeceli
suvısmalı	: Portatif, hareket ettirilebilinen
şalkımalı	: Oynamalı, değişken
tañdamalı	: Seçmeli
ügilmeli	: Öğütülen, öğütülebilinen
üyelmeli-	
süyelmeli	: Her yönden birbirine uygun, akran
üzilmeli	: Kopuk, bir bütün değil

-balı/-beli

Bulunamadı.

-palı/-peli

aspalı	: Asılı duran
avıspalı	: Vardiyalı, değişmeli, nöbetleşe
avmalı-	
tökpeli	: Değişen, aynı şekilde durmayan
bükpeli	: Bükmeli, çekilebilir
davırıkpalı	: Boş, kuru gürültü
jukpalı	: Bulaşıcı
köşpeli	: 1. Göçebe 2. Kaygan 3. Duraksız
ökpeli	: Küskün, kırgın, kızmış vaziyette
ötpeli	: Geçici
serippeli	: Sürgüsü olan, sürgüsü çalışan
soktıkpalı	: 1. Engeli çok, kavgası, münakaşası bol 2. Merkez
şökpeli	: Çöken, çökmüş olan
uşpalı	: Uçan
üdetpeli	: Hep çoğalan, hep artan, hep büyüyen

-man/-men, -ban/-ben, -pan/-pen

Nadir olarak kullanılan bu ekin kullanılışı Fiilden İsim Yapım Ekleri *-ma/-me, -mak/-mek, -malı/-meli* 'nin kullanılışı gibidir.

Algaşkıların Evropada 'kazak', 'karakalpak', 'kırgız', 'türikmen' jéne 'özbek' atımen bileği. (TKT., s. 56) "Öncekileri Avrupa'da, 'kazk', 'karakalpak', 'kırgız', 'türkmen' ve 'özbek' adıyla bilir." *Sol künnen bastap, jıyırma jıldan astam uvakit boyı Mustafa Şokay, alğan betinen kaytpaytın adal, ak niyetti küresker retinde Ortalık Aziya'nıñ turgılıktı halıktarı : özbek, téjik, kazak, kırgız, türikpen,*

karakalpak... agayındardıñ ar-namısın jırtıp, kajırlı jumıs jürgizdi. (TKT., s. 24)
 “O günden başlayarak, yirmi yıldan fazla zaman boyunca Mustafa Şokay, ilerlediği yoldan dönmeyen, dürüst, iyi niyetli bir mücadeleci olarak Orta Asya’nın daimi halkları : Özbek, Tacik, Kazak, Kırgız, Türkmen, Karakalpak...kardeşlerinin namusunu koruyup, bütün gayretiyle çalıştı.” *Danıspan ‘kazak ananıñ borışın onı Mekkege üş ret köterip aparıp kelseñ de ötey almayıñ’ devşi edi.* (Ş., s. 175)
 “Akıllı (danışman) kişi ‘ ananın borcunu onu Mekke’ye üç kere götürüp gelsen de ödeyemezsin’ der.”

-man/-men

duvman : Oyun, eğlence
 sayman : Malzeme, alet, silah
 tiyirmen : Değirmen

-ban/-ben

Bulunamadı.

-pan/-pen

batpan : Batman, ağırlık ölçüsü
 danışpan : Danışman
 kakpan : Kapan

-pandık/-pendik : (-pan-dık/-pen-dik)

öşpendik : Küskünlük, düşmanlık, çekemezlik

-mas/-mes, -bas/-bes, -pas/-pes

Sıfat yapar.

-mas/-mes

kıymas : Saygılı, hürmetli, sevgili
 saramas : Karakuşun bir türü

-bas/-bes

Bulunamadı.

-pas/-pes

kaytpas	: İyimser
öşpes	: Kalıcı, ölümsüz
ötpeş	: Küt

-bestik: (-bes-tik)

tüsinbestik	: Düşünmemelik, anlaşmazlık
-------------	-----------------------------

-maş/-meş, -baş/-beş, -paş/-peş-maş/-meş

taldırmaş	: İnce, nazik, narin
-----------	----------------------

-baş/-beş

Bulunamadı.

-paş/-peş

janılpaş	: Yanıltmaca
----------	--------------

-maşı/-meşi, -başı/-beşi, -paşı/-peşi : (-ma-şı/-me-şi, -ba-şı/-be-şi, -pa-şı/-pe-şi)

Makam, mevki, iş veya meslek erbabının adını (avdarmaşı, basmaşı, kötermeşi vs.) ve sıfatlar (bolmaşı, kızdırmaşı, davırıkpaşı vs.)

-maşı/-meşi

avdarmaşı	: Mütercim
basmaşı	: Basmacı, Sovyet Rusya sömürmesine karşı Türkistan'ın milli istiklali için savaşanlar
bayandamaşı	: Konuşan, konferans veren
bolmaşı	: Az, ufak, küçük
kızdırmaşı	: Heyecanlandırıcı, teşvik edici
köşirmeşi	: Müsvette yapan kimse , müstensih
kötermeşi	: 1. Müteahit 2. Destekleyici
tokımaşı	: Dokumacı

-başı/-beşi

Bulunamadı.

-paşı/-peşi

davırıkpaşı : Yüksekten atarak çok konuşan, boş, esassız konuşan

-may/-mey, -bay/-bey, -pay/-pey

Zarf yapımında kullanılır.

-may/-mey

bildirmey : Kaçamak
kımtırılmay : Senli benli
janarmay : Makine ve motorları çalıştıran çeşitli yağ

-bay/-bey

ayanbay : Vicdanen
kımsınbay : Senli benli

-pay/-pey

Bulunamadı.

-mdı/-mdi, -ımdı/-imdi : (-m-dı/-m-di, -ım-dı/-im-di)

“Bu ek -ilk olarak -ım ve -dı eklerinden oluşan birleşik ektir. Onun yapısındaki -ım ve -dı ekleri bazen parçalanıp ayrılır, bazen de ayrı ayrı kullanılmaz, bölünmez. -ımdı/-imdi eki fiillere eklenip, eklendiği kelimenin manasıyla ilgili sıfat yapar. Mesela : jagımdı, utımdı, unamdı, oramdı, üylesimdi, tartımdı vs.”¹

bilimdi : Bilgili, ilim sahibi
bolımdı : 1. Güçlü, kuvvetli (insan hakkında)
2. Olumlu, müsbet
3. Çok süratli, kuvvetli (at hakkında)
jagımdı : İyi, beğenilir, işe yarar, zararsız
jaramdı : İşe yarayan, uygun
janasımdı : Uygun, birisiyle hemen anlaşabilen
jaramdı : İşe yarayan, uygun , iyi vaziyette
jarasımdı : Bir şeyin yakışması, uygun gelme

¹ A. Iskakov. a.g.e.. s. 186

jugımdı	: Uygun, cana yakın, yakışan
karımdı	: Güçlü, kuvvetli
kayırımdı	: Merhametli, hayırsever
kelisimdi	: Yakışıklı, uygun
kesimdi	: Açık, tam
keşirimdi	: Affedici, kin tutmayan
kiyimdi	: Giyimli
konımdı	: Uygun
kölemdi	: Geniş, büyük
oramdı	: Yatkın, alışık, bir şeyi yapabilecek kabiliyette
önimdi	: Verimli
ösimdi	: Çabuk çoğalan, çabuk büyüyen, verimli
ötimdi	: Çok satılan, sürümlü olan, para eden
payımdı	: Ağırbaşlı, düşünceli
senimdi	: İnanılır, güvenilir
sıyımdı	: İçerisi geniş olan
sinimdi	: Hazmı kolay, çabuk hazmedilen
şalımdı	: Güçlü, sağlam, dayanıklı
şıdamdı	: Dayanıklı
şığımdı	: Verimli, mahsûlü bol, ürünlü
tartımdı	: Sağlam, sözünün eri, sevimli
tıyıımdı	: Neticeli, özet olarak, kesin
tiyimdi	: Değerli, faydalı
tözimdi	: Müsâmahakâr
tüsimdi	: Verimli, ürünlü
ugımdı	: Anlamlı, duygulu
unamdı	: Uygun
unasımdı	: Münasip, yakışıklı, akıla yatkın
ustamdı	: Sağlam, ağırbaşlı, tutumlu
utımdı	: Kazançlı, kolaylı
üyirimdi	: Elverişli, hazmı kolay
üylesimdi	: Uygun, benzer, yakışır

-mdık/-mdik, -ımdık/-ımdik, -mtık/-mtik, -ımtık/-ımtik : (-m-dık/-m-dik, -ım-dık vs.)

Müşahhas isim yapar.

-mdık/-mdik, -ımdık/-ımdik

körımdik : Yüz görümlüğü

-mtık/-mtik, -ımtık/-ımtik

silımtik : İşe yaramaz şey, kalıntı

-mır/-mir

- sıvsamır : Sık sık susayan, çok su içen
 şıtmır : Hafif soğuk, hafif serince

-mıs/-mis

“Bazı fiillerden sıfat kavramı yapan arkaik/eski şekil olarak görev yapar. Mesela : jasamıs, taramıs vs.”¹

“Bu ek, bazı dönüşlü fiillere eklenip, onlardan somut eşya isimlerini yaparken , bazı dönüşsüz fiillerden soyut isimler de yapar. Mesela : taramıs, kılmıs, bolmıs, turmıs vs. Ötemis, Tölemis gibi sadece isimlerin yapısındaki -mıs/-mis eki de bu ektir.”²

- bolmıs : Yaradılış, içtimai oluşum
 jasamıs : Biraz yaşamış, yaşı ilerlemiş, görmüş geçirmiş
 kılmıs : Kanunlara karşı işlenen suç, kabahat
 taramıs : 1. Zayıf, etten arınmış ve sadece siniri kalmış
 2. Ayakkabı dikmeye yarayan sağlam ip çeşidi
 3. İnsan vücudundaki sinir
 turmıs : Vaziyet, hal, geçim şartları, durum
 tusamıs : 1. Binek hayvanının uzağa gitmemesi için iki ön ayağını bağlamaya mahsus kayış veya ipten yapılan bağ
 2. Engel, mani

-mış/-miş

“Bazı fiillerden sıfat kavramı yapan arkaik/eski şekil olarak görev yapar. Mesela : ayılmış, jazılmış, jaralmış vs.”³

- alamış : Allı yeşilli, her türlü renge bezenmiş kimse
 ayılmış : Söylenmiş
 jaralmış : 1. Kılık kıyafet, görünüş
 2. Tabii, kendiliğinden olan
 jazılmış : Yazılmış
 jazmış : Kader, talih
 şermiş : Başkasının sırtından geçinmeyi adet edinen kimse

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 188

² A. Iskakov, a.g.e., s. 163

³ A. Iskakov, a.g.e., s. 188

-mpaz/-ımpaz/-impaz : (-m-paz/-ım-paz/-im-paz)

“Bu ek -ım ve -paz (-ım+paz) eklerinden oluşur. Bu ek sezimpaz, alımpaz, bilimpez, jagımpaz şeklindeki sözlere benzer sözlerde ayrı ayrı kısımlara ayrılmaz. Bu ek de kendi eklendiği fiillerden ad olduğu iş, harekete yatkınlığı olduğu, uygun olduğu, uygunluğu bildiren gövde sıfatlar yapar. Mesela : jagımpaz, jasampaz, janasımpaz, keñesimpaz, jüzimpaz, maltımpaz vs.”¹

bilimpaz	: Okumuş, alim
boljampaz	: Kâhin
davılımpaz	: 1. Kartal gibi av alan kuşların bir çeşidi 2. Hürriyet ve istiklalin müdafii olan kimse
jagımpaz	: Birisine yaranmak için, sırf bu maksatla hareket eden kimse, yağcı
janasımpaz	: Birisiyle hemen anlaşabilen
jasampaz	: İcat edici, yeni bir şeyler bulucu, çalışan
jenimpaz	: Hep yenen, hep galip gelen
jüzimpaz	: İyi yüzücü
kelimpaz	: Çok gelen, devamlı gelen
kelisimpaz	: Anlaşma taraftarı
keñesimpaz	: Sohbeti, konuşmayı seven
kesimpaz	: 1. İyi kesici, usta kesici 2. Kesilen şeyin parçası
korgampaz	: 1. Sığınan kimse 2. Anlayışlı kimse
körimpaz	: Gözü açık, dikkatli, akıllı
köterimpaz	: Sağlam, dayanıklı
maltımpaz	: Yüzmeyi bilen, iyi yüzen
söylempaz	: Çok konuşan, konuşkan
surampaz	: Çok isteyen, çok soran, çok dilenen
şagımpaz	: Şikayetçi
şöldempaz	: Çok susayan
talgampaz	: Seçmesini bilen, seçkin şeylerden hoşlanan, zevkli

-msak/-msek, -ımsak/-imsek : (-m-sak/-m-sek, -ım-sak/-im-sek)

“Bu ek -m ve -sak/-sek eklerinden oluşur. Ek , bazı geçişsiz ve geçişli fiillere eklenip, iş-hareketi yapanın âdetinin, belki bir alışkanlığa dönüşen özelliğinin tasvirini bildiren sıfatlar yapar. Mesela : suramsak, tilemsek, jaramsak, berimsek, ölimsek, alımsak vs.”²

alımsak	: Başkasından alınması gereken, alacak
---------	--

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 184, 185

² A. Iskakov, a.g.e., s. 189

berimsek	: Vereceği olan, borçlu
jaramsak	: Yaranmak için hareket eden kimse
kelimsek	: Sığıntı, dışarıdan gelen
koramsak	: Ok konulan torba
ölümsek	: Ölümcül
satımsak	: Çok satan
suramsak	: Çok isteyen, çok soran, çok dilenen
tilemsek	: Çok dileyen, çok isteyen

-msız/-msiz : (-m-sız/-m-siz)

bolımsız	: 1. Güçsüz, kuvvetsiz, ehemmiyetsiz 2. Olumsuz
jagımsız	: İtici, menfi, nâhoş
jaramsız	: İşe yaramaz, lüzumsuz, uygun değil
kayırmsız	: Merhametsiz, hayırsız, sert
meyirimsiz	: Merhametli, acımasız, hayırsız
önimsiz	: Verimsiz
senimsiz	: Güvensiz, belirsiz, şüpheli olma
süykimsiz	: Sevimsiz
toyımsız	: 1. Doyumsuz 2. Kanaatsiz
ugımsız	: Anlamsız
unamsız	: Uygunsuz
ustamsız	: Tutumsuz, gevşek, hafif

-mşan/-mşen, -ımşan/-imşen : (-m-şan/-m-şen, -im-şan/-im-şen)

kiyimşen	: Giyimli, elbiseli
----------	---------------------

-mşı/-mşi : (-m-şı/-m-şi)

aldamşı	: Dolandırıcı
jılımşı	: İki yüzlü
saylamşı	: Öncü, vekil, haberci

-mtal/-mtel, -ımtal/-imtel : (-m-tal/-m-tel, -ım-tal/-im-tel)

“İlk yalın -ım ve -tal eklerinden oluşan türemiş ektir. Onun kelime yapma kabiliyeti çok az, eklendiği fiillerden, onların manalarına uygun, belli bir harekete meyilliliği, kabiliyetliliği bildiren türemiş sıfat yapar. Mesela : uğımtal, ösimtal, sezimtal vs.”¹

ösimtal	: Büyüyen, çoğalan
sezimtal	: Çok iyi sezen
şığımtal	: Verimli
uğımtal	: Zeki, akıllı
urımtal	: Kolay, uygun, stratejik önemi olan

-mtır/-mtir, -ımtır/-imtir : (-m-tır/-m-tir, -ım-tır/-im-tir)

silimtir : Pek işe yaramayan şey, kalıntı

-n, -ın/-in

“Bu ek, fiillerden ve bazı arkaik köklerden türemiş sıfat yapan az kullanılan eklerden biridir. -n/-ın/-in eki eklendiği kelimenin kelime manasına uygun sığata benzer mana katar. Mesela : ortan, bütün, uzun, erkin vs.”²

“Fiilden türemiş isim yapan -n/-ın/-in görevi şöyledir :

1. İş-hareket ifadesinin adını yapar. Mesela : boran, tolgın, agın, juvın, sergin vs.
2. Soyut kavramın adını yapar. Mesela : jıyn, maktan, savın, şıgın, jasırın vs.
3. Somut kavramların adlarını yapar. Mesela : egin, korgan, julın, jugın, tıgın, tütün, kelin vs.”³

agın	: Suyun akması, akıntı
boran	: Bora, tipi, kasırga
bulgan	: Bir o tarafa bir bu tarafa sallanma
bütün	: Bütün
egin	: Ekin
jasırın	: Gizli
jıyn	: Miting, toplantı
jugın	: Sulu bir şeyin bulaşması
julın	: İlik
kelin	: Gelin
maktan	: Övünç, gurur
savın	: Haber, ilan

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 188

² A. Iskakov, a.g.e., s. 188

³ A. Iskakov, a.g.e., s. 163

serpin	: 1. Hız, süratlilik 2. Dışa vuran güç
şığın	: Masraf, zarar, ziyan
tığın	: Tıkaç
tigin	: Dikiş
tütün	: 1. Ateşin dumanı 2. Tütün
tüyün	: 1. Düğüm 2. Yol ve radyo, telefon, telgraf şebekelerinin kavşağı 3. Özet, karar 4. Bitkilerin boğumu
uzun	: Uzun

-ndı/-ndi, -ındı/-indi : (-n-dı/-n-di, -in-dı/-in-di)

“Önceki -ın/-in/-n ekiyle -dı/-di ekinden oluşan bu türemiş ekler fiillere eklenip, belli bir iş-hareketin neticesinden doğan sıfat kavramının adını bildirir. Aynı zamanda eşya isimleri yapar. Mesela : asırandı, kurandı, serpindi, tüyüdü, tıvıdü, jattandı vs.”¹

agındı	: Akan, akıp giden
alkındı	: Yıkanmış olan sabunun parçası, kirtik
arındı	: Hızlı
asırandı	: 1. Yabani olmayan, alışık 2. Evlatlık, besleme, başkasının çocuğunu evlat edinme
bağındı	: Bağimli
bayandı	: İstikrarlı
bıtrandı	: Dağınık
bölüdü	: Taksim edildiği zaman bölene verilen hisse
buvüdü	: Çok boğumlu
eritüdü	: Eriyen, sıvı haline gelen şey, harç
irküdü	: Bir yere birikmiş (su)
iyüdü	: Sağılan hayvanın son sütü, biraz koyu süt
jabüdü	: Gizlenen yer, belli çizgi
jalüdü	: Cesaretli, kabiliyetli, güçlü
jasandı	: Tabii olmayan, yapmacık, hakiki değil, suni
jasırüdü	: Saklı, mahrem
jattandı	: Ezberlenen, ezberlenmiş
javırüdü	: Vücutlu
jebüdü	: Yavrusuzken, yavrusunu emzirmeden sağılan süt
jırüdü	: Başından çok vakalar geçmiş, tecrübeli
jirtüdü	: Yırtılmış olan bir şeyin parçaları

¹ A. İskakov. a.g.e.. s. 186

jiyindi	: Sağdan soldan toplanan şey
juvindi	: Yıkama sonucu kirlenen su
jügirindi	: Koşmaya devam etme, öteye beriye devamlı koşma
kazındı	: Kazılarak çıkarılan nesne
keketindi	: İğneli söz, belli etmeden kınayan manalı söz veya hareket
keltirindi	: İlave, değiş tokuş
kıyındı	: Bir bütünden artan parça
kıysındı	: Akla yatkın
kortındı	: Bir şeyin özeti, neticesi, sonucu
kosındı	: 1. İki veya daha fazla şeyden teşekkül eden birleşik 2. Bir şeyi üst üste topladıktan sonra çıkan sonuç
köbeytindi	: Çarpmanın neticesi çoğalan
kurandı	: Her türlü şeyin birleşmesinden meydana gelen, karışık
oyındı	: Oyuntu
salındı	: Sel suyunun akıntısıyla gelen ağaç, odun vs.
sarkındı	: Bir şeyin son parçası, kalıntısı
serpindi	: Artan, çoğalan
sığındı	: Sıkılmış suyu çıkmış olan bir şeyin kalan kısmı, posası
sıpirındı	: Süprüntü
sıylasındı	: İyi geçinen, dost
şabındı	: İki düşman gurubun birbirine karşı olan hücumları
şaşırandı	: Saçılarak dağınık hale gelen
şayındı	: Kapkacağı yıkadıktan sonra kalan bulaşık suyu
şubırındı	: Dizilerek, birinin peşinden biri yürüyen
tastandı	: Döküntü
tuvındı	: Eser
tüyindi	: Neticeli, belirli
ügindi	: Oğulmuş, öğütülmüş ufak parçalar
üyindi	: Küme, yığılmış, tepe haline gelmiş
üzindi	: Parça, hülasa, iktibas, alıntı

-ñk/-ñki, -iñk/-iñki : (-n-kı/-n-ki, -in-kı/-in-ki)

“Bu ekler fiillere eklenip, onlardan o kelimelerin temel kelime manaları ile ilgili türemiş sıfatlar yapar. Mesela : jatiñki, salbırañki, köteriñki, basıñki vs.”¹

Ayrıca iş-hareket isimleri (köterilinki) ve mücerret isimler (köterinki) yapar.

bagıñkı	: İtaatkar, bağlı
basıñkı	: Sabırlı, ağırbaşlı
batıñkı	: Batık, normal durumdan aşağıda
bitırankı	: Dağınık, her biri bir yerde
enkeyinki	: Eğik

¹ A. Iskakov. a.g.c. s. 185

jabıncı	: Üzüntülü, gönülsüz, kederli
jabırankı	: Üzüntülü, gönülsüz, kederli
jadırankı	: Gönüllü, memnun, sevinçli
jatıncı	: Eğri büğrü olmayan, düz
jayıncı	: Genişçe, yayık
kamıncı	: Üzüntülü
kebıncı	: Azalan
kırşancı	: Aksî, çok ve pis sözler söyleyen kimse
kıyancı	: Yaramaz, aksî, bozguncu
kirıncı	: Girinti
köterilinci	: 1. Yükselme, büyüme 2. Gönül hoşluğu
köteriñci	: Gönül hoşluğu
kuvarıncı	: Soluk, rengi atmış
ösıncı	: Büyükçe, uzunca, yüksekçe
salbırankı	: Aşağı doğru sarkık
salıncı	: Kırgın, üzüntülü
sıbılıncı	: Gevşek, boş, yumuşak
şasırankı	: Dağınık, saçılmış vaziyette
şıgıncı	: Biraz ileri çıkan, dışarıya doğru çıkan
şubalıncı	: Haddinden fazla uzun

-s

“Bu ekler fiilden hem isim hem sıfat yapmakla beraber, fiilin ortaklaşma eki olarak da görev yapar. Fakat bu ek vasıtasıyla ortaya çıkan sözün isim mi, fiil mi, sıfat mı olduğu parçada başka beraber kullanıldığı şekillere göre metinden hareketle ortaya çıkar. Mesela : Urıs turgan jerde ırıs turmaydı. (C. Mukanov); Olar aytıs pen talastı süyedi (M. Évezov) ifadelerindeki “ırıs, aytıs, talas” kelimeleri- tabii ki isimdirler.

Al, urankayda ekevi eki bölünip, özdi-özderi aytıstı. (İ. Bayzakov) ifadesindeki “aytıstı” kelimesi fiildir.

-s eki vasıtasıyla fiillerden doğan isimler çoğunlukla eşya kavramının adı (hareket adı) (aytıstı, jelis, aykas, şaykas, talas, jüris, jüginis, toytarıstı, kargıs, közkaras, kaltarıstı, bultarıstı, tuvıstı, tınıstı, dagdarıstı vs.) ve mekan-yer adları ile hareket-iş adları (öris, egıs, jayıstı, komıs, bekıstı, batıstı, şıgıstı, burılıstı, aynalıstı, kurılıstı vs.) olarak kullanılır.”¹

“Bu ekler bazı isimlerden asıl kelime anlamına uygun türemiş isimler yapar. Mesela: uksas, tanıs, talas, jalgas, tirkes, kelis, ketis vs.”²

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 161

² A. Iskakov, a.g.e., s. 187

Ekin şu fonksiyonları da vardır :

1. Mücerret isimler yapar. (baylanıs, bolıs, dagdarıs, kargıs, katis, kemıs, kenıs, kulşınıs, küyzelis, maktanıs, tabıs, usınıs vs.)
2. Zaman ifade eden isim yapar. (demalıs, üzilis)
3. Terim yapımında kullanılır. (meñzes)

aralas	: Karışık
arpalıs	: Tartışma, mücadele, çekişme
asıgıs	: Acele
atıs	: Savaş
avdarıs	: Çeviri
aykas	: Mücadele, savaş
aynalıs	: Gidilecek istikametten ters yönde olan (yol). Yakın olmayan, direk olmayan, dolambaçlı yol
aytııs	: Atışma
barıs	: Gidiş, yön, istikamet
batis	: Batış, batma
baylanıs	: Ulaştırma, bağlantı, ilişki
bekinis	: Kale
betalıs	: Güzergah, istikamet, gidiş yolu
bolıs	: Çarlık Rusya zamanındaki idari taksimat
bultarıs	: Dönüşü olan bir yerde gizlenme, sapma, gizleme, saklama
burılııs	: Dönüş
burıs	: Sapa, ters, yanlış, yalan
dagdarıs	: Kriz, sıkıntı, üzüntü, buhran
demalıs	: Teneffüs, ara, istirahat edilecek vakit
egis	: Tahıl, tohum atılan, ekilen yer
enis	: Aşağı doğru, çukura doğru, çukur, daha alçakça yer, yamaç aşağı
jalgas	: Yakın, uçuca
janlııs	: Yanlış
jaratılııs	: 1. Yaradılış, huy , karakter 2. Tabiat, dünya
jarılııs	: İnfilak
jayılııs	: Yayla, hayvanların otlamasına elverişli yer
jeñilıs	: Mağlubiyet
jeñis	: Zafer, muvaffakiyet
jirtıs	: Sevinçli bir hadiseyle ilgili olarak, yırtılarak dağıtılmış kumaş
jiyılııs	: Toplantı
jiynalııs	: Toplantı
julkımııs	: Hamle
jüginıs	: Birisinin hekimliğine başvurma
jüris	: Yürüyüş
kaltarıs	: 1. Saklanılacak, gizlenilecek yer 2. Ara yer
kargıs	: Beddua, lanet

karsılas	: Karşı gelen
katis	: Bağ, ilişki, alaka
kelis	: Geliş
kemis	: 1. Eksiklik, hata 2. Sakatlık, malullük
kenis	: Serbestlik, rahatlık
ketis	: Gidiş
kıdırıs	: Gezinti
kıynalıs	: Sıkışık
kolgabıs	: Yardım, destek
komıs	: Mekan, yer, ikamet edilen yer, göçerek gelip konaklanan yer
kosarlas	: Çiftleme
kozgalıs	: Ayaklanma, hareket
körinis	: Tabii güzellik, manzara
köterilis	: Ayaklanma, hareket
közkaras	: Görüş, fikir
kubılıs	: Değişiklik
kulşınıs	: Şevk
kurılıs	: 1. Kuruluş 2. Birlik, mahiyet, birikim
kutılıs	: Kurtuluş
kuvıs	: Kovuk, boşluk
kuyılıs	: Nehirin diğer bir nehire döküldüğü yer
küyzelis	: Kriz, ağır vaziyet, yorgunluk
maktanış	: Övünç, gurur kaynağı
meñzes	: Eş anlamlı (gram.)
ménis	: Esas, ehemmiyet, mana
otırıs	: Meclis (toplantı)
oyıs	: Oyuk, çukurca yer
oynas	: Metres
öbis	: Öpücük
öndiris	: İmalat, sanayi
örıs	: 1. Hayvan otlağı 2. Kişinin görüş ve bilgi sahası
özgeris	: Değişiklik
sogıs	: Harp, savaş
soyıs	: Kesim, saygıdeğer misafirlere veya toplantıya özel olarak kesilen hayvan
sögis	: Hatasını düzeltmek için kişiye verilen ihtar
şagılıs	: Gözü kamaştıran aydınlık ışık
şatıs	: 1. Karma karışık, çözümlenmesi zor 2. Karışık, akrabalık
şaykas	: Savaş, mücadele
şıgıs	: 1. Çıkış, masraf, ziyan 2. Doğu, güneşin doğduğu taraf
şiyelenis	: Gerilim

tabıs	: Kazanç, fayda, kar
talas	: Belli bir mesele hakkında münakaşa etme, itiraz etme, iddiada bulunma
talpınıs	: Emek, çaba, gayret
tanıs	: Tanış, tanıdık
tartılıs	: Çekim
tartıs	: Mücadele, savaş, tartışma
tekseris	: Deneme
tınıs	: Nefes, nefes alma
tirkes	: Sinirli, aksi
toytarıs	: Hücumu geri çeviren cesurca hareket
töbeles	: Kavga, dövüş
tönkeris	: Devrim, inkılap
tuvis	: Akraba, kardeş
tüzilis	: Kuruluş, tesis, müessese
ugınıs	: Maruzat
uksas	: Benzer
umtılıs	: Hücum
urıs	: 1. Harp, savaş 2. Kavga, dövüş
usınıs	: Teklif, fikir, önerge
üzilis	: Ara, teneffüs, mola

-sık/-sık

jensik	: Geçici olarak sevme, geçici heves
kapsık	: 1. Cüzdan 2. Bir şey koymak için kullanılan ufak çuval
kıysık	: 1. Eğri, yamuk 2. Adaletsizlik 3. Hıyanet
kokırsık	: Eski püskü eşyalar
koksık	: Eski püskü eşyalar
tansık	: Meraklı, merak konusu
tımsık	: 1. Rüzgarsız, esintisiz 2. İçten pazarlıklı, samimi olmayan kimse
tumsık	: Tepenin veya dönemeç olan yerin çıkık olan tarafı, tümsek
tüysik	: Duygu, düşünce

-ssız/-ssız : (-s-sız/-s-sız)

bultarıssız	: Açık, gizli olmayan
kelissiz	: Yakışksız, sevimsiz, uygun olmayan
kidirissiz	: Gecikmeden, durmadan, ara verilmeden

-ssı/-ssi : (-s-şı/-s-şi)

koterilışşı : Âsi

-s

“Fülden isim yapar. Bu ek çoğunlukla dönüşlü fiil şekillerine eklenip, soyut mana bildiren isimler yapar. Mesela : kuvanış, ökinış, süyiniş, jubanış, kızganış, küyiniş, sagınış vs.”¹

Ek , şu fonksiyonları da haizdir:

1. İş ve hareket isimleri yapar. (bilganış)
2. Müşahhas isimler yapar. (jabınış, jamlış, korganış, töseniş)
3. Sıfat yapımında kullanılır. (jerkeniş, jiyreniş, kızganış, korkınış, özgeriş)

aldanış	: Eğlence, vakit geçirmek için bahane
ayanış	: Üzüntü, keder
bilganış	: Bulanma
jabınış	: Bir şeyin üzerinden örtülen siper, örtü
jalmış	: Acıma, yalvarma
jamlış	: Örtü
jerkeniş	: Sevimsiz, iğrenç
jiyreniş	: İğrenç
jubanış	: Gönül dayanağı aldanış, sevinç
kılış	: Kılıç
kızganış	: Kıskanç
korganış	: 1. Siper, savunma gereci 2. Destekçi, yardım edici, koruyucu
korkınış	: Korkunç
kuvanış	: Sevinç, memnuniyet
küyiniş	: Üzüntü, dert, heves
maktanış	: Övünç, gurur kaynağı
ökinış	: Üzüntü, pişmanlık
ötiniş	: Rica, istirham
özgeriş	: Çabuk değişen, hep değişen
sagınış	: Özlem
süyeniş	: Dayanak, koruyucu, destek
süyiş	: Sevgi
tayanış	: Dayanak, direk, destek, yıkılmaması, devrilmemesi için konulan destek
töseniş	: Döşeme

¹ A. Iskakov. a.g.e., s. 162

-sa/-se

ayırşa : Çatal (yemek için)

-sak/-sek

“Bu ek, dönüşlü şekillere eklenip, onların manalarıyla ilgili iş-hareketi yapanın (iş sahibinin) sıfat özelliğini bildirir. Mesela : ayaşak, maktanşak, urınşak, jaskaşak vs.”¹

Ek müşahhas isim yapımında da kullanılır. (bölşek, ilmeşek, jarkınşak, takırşak, tüyinşek)

aşuvlanşak	: Sinirli, kızgın
ayaşak	: Tembel
bakalşak	: Ufak tefek birşeyler alarak satan kimse
bökterinşek	: Atlı kişinin, eğerin arkasına bağladığı nesnelere
bölşek	: Parça
bügeşek	: Dik değil, biraz eğik
buvinşak	: Paketlenmiş, bağlanmış eşya, paket
emşek	: Meme
erinşek	: Erinen, tembel
élpenşek	: Salıncak
étkenşek	: Salıncak
ilgeşek	: İlik
ilmeşek	: İlik
iymenşek	: Çekingen, korkak
jalbırşak	: Bir yerde sarkmakta, sallanmakta olan şey
janılşak	: Çok yanılan, hataya düşen kimse
jarkınşak	: Çatlak, çizgi
jaskaşak	: Çekingen, cesaretsiz
jiyrenşek	: Tiksinici, iğrenici, tiksinen, iğrenen kimse
jumarşak	: Yuvarlak
kızganşak	: Kıskanç
korganşak	: Korkak, cesaretsiz
kötkenşek	: Çekingen, aksi
maktanşak	: Hep kendini metheden, hep kendinden bahseden kimse
öndirşek	: Boğaz
sarkınşak	: Artta kalan, son damla, son lokma
suranşak	: Devamlı bir şey isteyen
sürinşek	: Devamlı yanlışlık yapan, devamlı yanlış adım atan
şeginşek	: Çekingen, tereddütlü

¹ A. Iskakov, a.g.e.. s. 186

şemirşek	: Vücudun kemiklerinin arasındaki ve ucundaki, yumuşak , eğilen şey, kırıldak
şınaşak	: Beş parmağın en küçüğü
takırşak	: Verimsiz, bitki yetişmeyen toprak
tartınşak	: Çekingen, cesaretsiz
tekpişek	: Süslü olarak keçeden yapılan heybe
türtinşek	: Devamlı dürtünen yetim kuzu ve yetim buzağı
tüyinşek	: Paket, bir şeye sarılmış şey
umıtşak	: Unutkan
urnşak	: Bela arayan, kavgacı
uyalşak	: Utangaç

-saktık/-sektik : (-şak-tık/-şek-tik)

aşuvlanşaktık	: Sinirlilik, kızgınlık
erinşektik	: Tembellik, üşengeçlik
jiyrenşektik	: İkra
kızganşaktık	: Kıskançlık
maktanşaktık	: Fiyaka
uyalşaktık	: Utangaçlık

-sı/-şi

süyinşi	: Müjde
---------	---------

-t, -it/-it

“Bu ek de eşesli hepsine uyar. İlk olarak fillere eklenip, ettirgen fiil yaparken, ikinci olarak isimlerden türemiş fiil yapar, üçüncü olarak fiilden isim (böget, şabıt, sarkıt, irkit vs.” yapar, dördüncü olarak isimden isim (kırıt, uvıt, jemit vs.) yapar. Bu ekin fiilden isim yapım eki olarak yaptığı kelimeler şunlardır : böget, sarkıt, irkit, kiyit, şabıt, suvit vs.”¹

böget	: Engel, set
irkit	: Çökelek yapılmak üzere kaynatılmaya hazırlanan ayran
jemit	: Kanaatsiz, doyumsuz
kırıt	: Küçük çaptaki tepe
kiyit	: Dönürlere giyecek türünde verilen hediye
sarkıt	: 1. Misafirden, büyük adamlardan arta kalan yemek 2. Büyük şehre gidip gelenlerin getirdiği hediye
suvit	: Acele, çabuk

¹ A. Iskakov. a.g.e., s. 164, 165

şabıt	: Hız, heves, güç kuvvet
uvıt	: 1. Zehir
	2. Tesir

=y

“Bu ek , bazı fiillere eklenip, kelime manasına uygun sıfatlar yapar. Mesela : jarav, kızuv, takav, jadav, jabırkav, tüzüv, tayav, bilev, bayav, kölbev vs.”¹

Ek, şu fonksiyonlarda da kullanılmaktadır:

1. Müşahhas isim yapımında kullanılır. (bezev, jamav, ilüv, kösev, oyuv, sabav, tartuv)
2. Terim yapar. (jalgav)
3. Yiyecek ismi yapar. (şaşuv/şesüv)

aruv	: Sevimli, güzel
astav	: Karavana
aytıfıkrav	: Terennüm
bastav	: Suyun gözü, kaynak
bayav	: 1. Yavaş, gevşek
	2. Barış halinde, sessiz
belbev	: Belbağı, kemer
bezev	: Kan dolaşımı bozukluğu tesiriyle adam cildinde peydah olan kızıl sivilce
boyav	: Boya
budırlav	: Düz değil, eğri büğrüye yakın yer
bugav	: Kelepçe
déndeküv	: Eski zamanda kemer takılan ve içine lüzumlu şeyler konan nesne
düzüv	: Düzgün, doğru
egev	: Ege
ylev	: Karıncanın yuvası, karıncaların toplandığı ve tepe haline getirdiği yer
jabuv	: Örtü
jadav	: Zayıf, incelmış, üzgün
jagalav	: Dere, ırmak, göl vb. akarsuların kıyısı, sahili
jamav	: Yamalık
jarav	: İçi ısınan, alışan, öğrenen
ilüv	: Eskiden dünürlerin birbirine hürmet ve saygı belirtisi olarak verdiği hediyeler
jabırkav	: Üzgün
jalgav	: (gra.) Ek
karav	: Cimri, pinti
karkav	: İnsana kötülükten başka bir şey düşünmeyen

¹ A.Iskakov, a.g.e., s. 188

kernev	: Bir şeyin kenarı
kırav	: Kırağı
kıyısuv	: Uyum
kızuv	: 1. Enerjik, canlı 2. Sarhoş 3. Sinirli
konırav	: Çan
koynav	: Dağlı, tepeli yerlerde rüzgardan fazla etkilenmeyen kuytu yerler
koyuv	: 1. Koyu, sıvı değil 2. Kalın, sık
kölbev	: Uzunlamasına, öne doğru eğik
körnev	: Gözönünde, mahsus, bilhassa
köse	: Maşa, ateşi karıstırmak için kullanılan alet
küzev	: Sonbaharda oturulan yer
oktav	: Oklava
okuv	: Tahsil
otav	: Otağ, yeni evlenen gençlerin kendi başına çile olarak ayrı çıkarak ev kurmaları
oyuv	: Nakış, işleme, desen
sabav	: Yün, pamuk gibi şeyleri daha yumuşak hale getirmek için kullanılan çomak
sanlav	: 1. Akıl, fikir, zeka 2. Delik, ufak ışık gelen yer
sıltav	: Bahane, sebep
sirev	: Ayazda sertleşmiş olan kar
surav	: İstek, dilek
sürlev	: Uzun zaman kimsenin geçmediği yol
şanırav	: Çok derin, dipsiz
şaşuv/şéşüv	: Mutlu günlerde damadın veya başkasının üzerine atılan şeker vs.
şerüv	: Asker, nöbetçi
şılav	: Atın başındaki "cügen" in alt tarafı
takav	: Yakın, uzak olmayan
tanav	: Burun deliği
tarav	: Bölüm, kol, branş
tartuv	: Hediye, armağan
tayav	: 1. Yakın, uzak değil 2. Dayanak, destek, dayanacak şey
turlav	: Sabır, dayanak
tusav	: 1. Binek hayvanının uzağa gitmemesi için iki ön ayağının bağlamaya mahsus kayış veya ipten yapılan bağ 2. Engel, mani
tüzüv	: Düzgün, doğru

-vık/-vik

“Fılden belli bir iş-harekete meyilliliği bildiren türemiş sıfatlar yapar. Mesela : jılavık, söylevik, suravık, sıbırlavık vs.”¹

Ayrıca müşahhas isimler de yapar. (batpıravık, jıltıravık, sırıldavık, sızdavık, testevik, zırıldavık vs.)

bakıravık	: Bağırğan
barkırdavık	: Lüzumsuz, olur olmaz şey için de ağlamayı huy edinen
batpıravık	: Uçurtma
battavık	: Nehir veya gölün kenarında çıkan beyaz bitki
jaltıravık	: Parlak, ışıltılı
jarkıravık	: Parlak, parlayan
jılavık	: Çok ağlayan, gözünden yaş eksilmeyen
jıltıravık	: Süs için takılan parlak şeyler
kaksavık	: Şikayetçi, bağırılmayı huy edinen
kaltıravık	: 1. Çabuk üşüyen, titreyen 2. Pinti, cimri
kürevik	: Çilek çalısı
manıravık	: Çok meleyen, melemeden duramayan
sayravık	: Bülbül
sıkırlavık	: Şingırlayan
sırıldavık	: Çingırak
sızdavık	: Sızlayan ufak sivilce
şırıldavık	: Cırcır böceği
şırmavık	: Sarmaşık
şiykıldavık	: Cırtlak
testevik	: Kerpeten
tistevik	: Hep ısırın
zarlavık	: Çok ağlayan, çok düşünen, çok evhamlı kimse
zırıldavık	: Topaç, fııldak (oyuncak)

-vıl/-vil

“Bu ek, -uv ve -ıl eklerinden yapılmıştır. Bu kelimelerin çoğunun kökü fıldır ve onlardan yapılan birkaç kelime her türlü madde kavramının adı olarak görev yaparlar. Mesela “bögevil, karavıl, şabuvıl, toskavıl, jortuvıl, keşevil, toruvıl ve sırgavıl, şııldavıl, keşevil, erevil” gibi sözler analogi yoluyla kalıplaşmış ve onlardan değişip kalıplaşmış sözler gibidir.”²

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 185

² A. Iskakov, a.g.e., s. 164

bögevil	: Asker kuvvetlerine karşı yapılan engel, mani
erevil	: Nümayiş, gösteri
jasavıl	: Asker
jortuvıl	: Sefer, düşmana karşı sefer
karavıl	: 1. Tüfeklerin arpacığı, nişan alınan yeri 2. Nöbetçi
keşevıl	: Geç
kırgavıl	: Tavuk cinsinden açık renkli kuş
seksevil	: Çölde yetişen, iyi yanan, susuzluğa dayanan, boyu kısaca, dalları olmayan, kolay kırılan ağaç
fazla	
sırgavıl	: Ahırın tepesine kullanılan, uzun ve ince ağaç
şabuvıl	: Hücum
şıfıdavıl	: Kurşundan yapılan ve dip tarafı deriyle kaplanan Kazaklar'ın müzik aleti
toruvıl	: 1. Pusu 2. Bir şeyi arkasından gözetleme, takip etme
toskavıl	: Engel, mani

-vılsı/-vılsi : (-vıl-şı/-vil-şi)

jortuvılşısı	: Düşman arayıcı, hücumla çıkan, sefere çıkan
şabuvılşısı	: Çapulcu

-vir/-vir

saldavır	: Ağırılık, netice, baskı
şımşavır	: Maşa, ateş, kor vs'yi tutmaya yarayan kıskaç

-vış/-vış

“Bu ek, -v ve -ış eklerinden oluşan birleşik ektir. Ek, fiillere eklenip, onlardan türlü silah-eşya adları ile başka çeşitli adlar yapar. Mesela : ölşevis, elevis, jelpüvis, tüyreviş, bastavış, bayandavış vs.”¹

Ek, şu fonksiyonlarda da kullanılmaktadır:

1. Sıfat yapar. (anıktavış)
2. Terim yapar. (bastavış, bayandavış, pısıktavış)
3. Müşahhas isim yapar. (bilgavış, buravış, elevis, jelpüvis, kurttavış, ölşevis, sanavış, tejevis, tırnavış, tüyreviş)

¹ A. Iskakov. a.g.c., s. 162

anıktaviş	: 1. Tahrik eden 2. Dilbilgisinde nerede, nasıl, hangisi, kim, kimin, neyin, neredeki gibi soruların cevabı
bastaviş	: 1. Bir şeyin başlangıcı, herhangi bir dairenin bir yerdeki en alt kademesi 2. Dil bilgisinde cümenin başlangıcı
bayandaviş	: Yükleme (gram.)
bilgaviş	: Sıcak kazana kavurmak için tahıl koyulduğunda onun yanmaması için devamlı karıştırmaya yarayan çomak
buraviş	: Tornavida
démdeviş	: Baharat
eleviş	: Elek
jelpüviş	: Yelpaze
kurttaviş	: Yaralanmış olan yeri, kurtlanan hayvanın kurtlarını çıkartmaya yarayan şey
küldireviş	: Çadırın tepesindeki ağacın parçaları
ölşeviş	: Ölçü, ölçü aleti
pısıktaviş	: Cümledeki hareketin gidişatını bilhassa belirten söz
sanaviş	: Savaş
tejeviş	: Fren
tırnaviş	: Tırmık (alet)
tireviş	: Destek, dayanak
tüyreviş	: Çatal iğne

-vit/-vit

Yaygın olarak yer ismi (jarlavıt, jaypavıt) yapar. Bunun yanında sıfat da yapmaktadır. (saydavıt, sazdavıt, şırmavıt)

jarlavıt	: Yar gibi, yar gibi yer
jaypavıt	: Bir ayarda olma, düzelme (yer)
saydavıt	: 1. Dereye benzeyen 2. Savaşa, yolculuğa hazırlanan kimseler
sazdavıt	: Çamurluca, çamuru bol
şırmavıt	: Çeşitli desenlerle dikilmiş olan süs eşyası

-vli/-vli/-uvli/-üvli : (-v-lı/-v-li, -uv-lı/-üv-li)

“Baştaki -uv ve -lı eklerinden oluşan birleşik -uvli/-üvli eki fiillere eklenip, onların manasıyla ilgili eşyanın belli bir şeklini, görünüşünü, durumunu bildiren birleşik filler yapar. Mesela : jıynavlı, ertteveli, jıyulı, oyulı, üyüli, türüvli vs.²²¹

¹ A. Iskakov, a.g.e., s. 186

arnavlı	: Özel şahsa mahsus
asuvlı	: 1. Asılı 2. Geçitli bel ve geçit yeri olan
atavlı	: 1. Hepsi, tamamıyla 2. Belli, meşhur
avruvlı	: Hastalıklı
aytuvlı	: Meşhur, belli, saygılı, değerli
azuvlı	: Güçlü, kuvvetli
baylavlı	: 1. Bağlı, bağlanmış olan 2. Gönlü, akli bağlı, güvenilir
bugavlı	: Zincirlenen, bağımlı olan, esarettteki kimse
burandavlı	: Vidalı
buvuvlı	: Bağlı, paketli
büktevlı	: Büklenmiş durumda
bürüvli	: Büzülü, kıvrılmış
erttevlı	: Eğerlenmiş, eğerli
jabuvlı	: Birşeyle örtülü
jalavlı	: Bayraklı, tuğlu
jasavlı	: Yapan, imal eden
jayuvlı	: Yayılı
jazuvlı	: Yazılı
jegüvli	: Koşulmu
jiynavlı	: Toplanmış, toplu
jiyulı	: Toplanmış
joktavlı	: Aramaya, bahsetmeye değer kıymetli şey
jumuvlı	: Gözleri kapalı, yumruğu sıkılı
kalavlı	: Kalbur üstü
kantaruvlı	: Dizgini geriye çekili
karuvlı	: 1. Güçlü, kuvvetli 2. Silahlı 3. Durumu, vaziyeti iyi
kayravlı	: Bilenmiş
kenevli	: Güçlü, kuvvetli
keyüvli	: Dargın
kızuvlı	: 1. Sıcak, ateşli 2. Güçlü, kuvvetli
kundaktavlı	: Kundaklı
kursavlı	: Çerçeveli, sarılı
kuruvlı	: Kurulu, hazır
maktavlı	: En iyisi, gurur duyulan, seçkin
oyulı	: Oyulmuş
ölşevli	: Ölçülü
renjüvli	: Dargın
saktavlı	: Mahfuz
sanavlı	: Sayılı, sayılmış

saylavlı	: Hazır
sırkavlı	: Marazî
şegetevli	: Çivilenmiş
şegendevli	: Etrafı çevrilmiş, sağlamaştırılmış
şektevli	: Kısıtlı
şinjırlavlı	: Zincirli, zincire bağlı
tandavlı	: Seçilmiş
telüvli	: Özgü
tıguvli	: Saklı
tirkevli	: İlişik
türüvli	: Dürülü, katlanmış
üyüli	: Yığılmış, toplanmış

-vsız/-vsiz : (-v-sız/-v-siz)

asuvsız	: Asılı olmayan, geçitsiz
atavsız	: İsminden bahsedilmeme, kaâle alınmama
ayavsız	: Gereksiz, lüzumsuz, kıymetsiz
azuvsız	: 1. Azı dışı olmayan 2. Güçsüz, kuvvetsiz
baguvsız	: Bakımsız, terbiyesiz
baylanuvsız	: Bağlantısız, birbirine uygun olmayan, aralarında ilgi olmayan bir şey
baylavsız	: Bağısız
bürkevsiz	: Örtüsüz
elevsiz	: Gereksiz, hatıra gelmeyecek dikkatsizlikle
karavsız	: Bağımsız
ölşevsiz	: Ölçüsüz
toktavsız	: Durmadan
tölevsiz	: Meccânen, parasız

-vşı/-vşi, -uvşı/-üvşi, -uşı/-üşi : (-v-şı/-v-şi, -uv-şı/-üv-şi, -u-şı/-ü-şi)

Yaygın olarak makam, mevki, iş veya meslek erbabının adını yapar.(añduvşı, aydavşı, barlavşı, baskaruvşı, boyavşı, habarlavşı, karavşı, kezüvşı, kinalavşı, selbestirüvşı vs.) Bununla birlikte sıfat (arbavşı, bakılavşı, ezüvşı, şeşevşı) da yapmaktadır.

agartuşı	: Eğitimci, kültür ve maarif ile meşgul olan, münevver
aldavşı	: Madrabaz
añduvşı	: Takipçi
arbavşı	: Aldatmaya çalışan kimse
aydavşı	: Şoför
ayıptaluvşı	: Sanık

ayttıruvşı	: Görücü, dünür, dünürcü
bakılavşı	: Takip eden
baptavşı	: Hazırlayıcı
barlavşı	: Etrafı gözetleyici, öncü
baskaruvşı	: İdareci, yönetici
bastavşı	: Öncülük eden, yol gösteren, lider, önder
bastıruvşı	: Naşir
bayandavşı	: İzahat veren, dil bilgisinde cümlelerin esas kısmı
baykavşı	: Gözcü, takip eden
beynelevşı	: Şekillendirici, biçimleyici, gösterici
bitirüvşı	: Mezun
biylevşı	: 1. Dans eden 2. İdare eden, yöneten, hükmeden
boyavşı	: Boyacı
burmalavşı	: Tahrif edici, uydurucu, yanlış anlam verici
buyıruvşı	: Emir edici, buyurucu
buzuvşı	: Bozguncu, bir şeyi bozan, kıran kimse
eliktevşı	: Mukallit
esirkevşı	: Velinimet
ezilüvşı	: Ezilen, sömürülen kimse
ezüvşı	: Sömürücü, eziyet edici, başkasının emeğiyle geçinen
habarlavşı	: Spiker
iylenüvşı	: Bir şeyi mülk edinen, bir şeye sahip çıkan kimse
izdenüvşı	: 1. Takipçi, izleyici 2. Tetikçi, araştırmacı
jaktavşı	: Destekleyen, tarafını tutan
jalgastıruvşı	: Halef
jarılavşı	: Velinimet
jazalavşı	: Cezalandırıcı, ceza veren
jazuvşı	: Yazıcı, yazar
joktavşı	: Arayıcı, hakkını talep eden
jolavşı	: Yolcu
jorgalavşı	: Sürüngenler, canlıların sürünerek gidenleri
josparlavşı	: Planlayıcı
jürgizüvşı	: Sürücü, yürütücü, yönetici, marifetli, idareci
kanavşı	: Sömürücü, başkalarının emeğinden faydalanan kimse
kanduvşı	: Sömürülen
karavşı	: Seyirci
kelistirüvşı	: Anlaştıran, anlaşmasına sebep olan
kemirüvşı	: Kemirgenler, kemiren hayvanlar
kezüvşı	: Gezici, seyyah
kıyratuvşı	: Yıkıcı
kinalavşı	: Suçlayıcı, savcı
korgaluvşı	: Müvekkil

korgavşı	: 1. Müdafaacı, koruyucu 2. Savunma avukatı 3. Bir şeyin taraftarı, savunucusu
körsetüvşı	: Rehber
körüvşı	: Seyirci
köşirüvşı	: Müstensih
közdevşı	: Gözcü, gözleyici
kütüvşı	: 1. Ufak çocuklara bakan, terbiye eden, hastanedeki hastalara bakan, onlara hizmet eden kimse 2. Bir kimseyi ağırlayan, hizmet eden, gelen misafire özel olarak hizmet eden kimse
mengerüvşı	: İdareci, yönetici
okıtuvşı	: Okutucu, öğretmen
okuvşı	: Okuyucu, talebe
öndirüvşı	: Üretici
sabavşı	: 1. Yün ve pamuğu döven kimse 2. Bir kimseyi döven
satuvşı	: Satıcı
saylavşı	: Seçmen
selbestirüvşı	: Ara bulucu
söylevşı	: (birevlerdiñ atınan) Sözcü
süeyvşı	: Torpil (arka)
şabuvıldavşı	: Saldırgan
şeşevşı	: 1. Çözümleyen 2. Esas, ehemmiyet olan
şigaruvşı	: Üretici
şığıstanuvşı	: Müsteşrik
şoluvşı	: Gözcü, öncü
talkandavşı	: Yıkıcı
tazalavşı	: Hademe
tekserüvşı	: Denetçi
tergevşı	: Sorguya çeken
terüvşı	: Mürettip
tıñdavşı	: Muhatip, dinleyici
tırnavşı	: Tırmalayan, tırmalayıcı
tokuvşı	: Dokumacı
tonavşı	: Şakî, hudut, eşkıya
turuvşı	: Sığıntı
tutınuvşı	: Tüketici
tüzetüvşı	: Musahhih
urlavşı	: Hırsız
uvagızdavşı	: Vâiz
uyımdastıruvşı	: Uyum sağlatıcı, organize edici, teşkilatçı
zerttevşı	: Araştırmacı

3.3.5. Yapım Eki Fonksiyonu Kazanmaya Başlayan Çekim Ekleriyle Oluşan İsimler

3.3.5.1. İsim Hal Eklerinin Yapım Eki Olarak Kullanılması

3.3.5.1.1. Bulunma Hali Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması

abaysızda	: Ansızın
andavsızda	: Birden, aniden
artta	: Geri (saat için)
birde	: Birde, bazen , bazı zamanlar
demde	: Hemen, çabuk, anında
ertede	: Eskiden, evvelce, daha önce
édette	: Usulüne göre, göreneğe göre, geleneğe göre
éredikte	: Arada bir, arada sırada
évdemde	: Hemencik
ilezde	: Derhal, anında, hemen, hiç gecikmeden
işinde	: Zarfında
jagında	: Sırayla, birbirinin ardından
jayında	: Hakkında, hususta
jayşılıkta	: Özel bir durum yokken, birşey yerinde iken
kapelinde	: Ansızın, beklenmeyen anda
kapıyada	: Aniden, ayak altında
kuramında	: İbaret
mañayında	: Takriben
mölşerinde	: Sularında
negizinde	: Zaten
şamasında	: Takriben
şındığında	: Hakikaten
şınında	: Doğrusu, hakikati, gerçeği
teginde	: Esasında, sonunda
turasında	: Hakkında

3.3.5.1.2. Ayrılma Hali Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması

amalsızdıktan	: Mecburen
birinşiden	: Evvela
biyikten	: Kuşbakışı
bolgandıktan	: Diye (sebep)
eriksizden	: Kerhen
ıktıyarsızdan	: Kerhen
jogarıdan	: Kuşbakışı
méjbürlikten	: Mecburen
özdiginen	: Kendiliğinden, kendi kendine

şındıktan : Hakikaten
 turasınan : Doğrudan doğruya

3.3.5.1.3. Eşitlik Hali Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması

kosımşa : 1. İlave olarak, daha da
 2. Ek, söz ve cümle arasında
 közimşe : Gözün önünde
 kızılşa : Kızamık

3.3.5.1.4. Vasıta Hali Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması

aldımen : İlk olarak
 bavırımen : Sürüngen
 degenmen : Fakat
 édeppen : Nâzikâne
 éytkenmen
 /öytkenmen : Söylense de, öyle olsa bile
 kaytkenmen : Katiyen
 şamamen : Tahminen
 şeberlikpen : Sanatkârâne

3.3.5.2. Çokluk Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması

“İsimlerden, temel kelime anlamına uygun belli bir iş-harekete maruz kalmayı bildiren sıfat kavramının adlarını yapar. Mesela : karızdar, habardar, borıştar vs.”¹

adamdar : Zevat
 baylanıstar : İletişim
 erejeler : Mevzuat
 eskertpeler : Yorum
 éripter : Alfabe, hurufat
 éşekeyler : Mücevher
 jorgalavşılar : Sürüngen
 koşemetşiler : Maiyet
 kujattar : Evrak
 şıgarmalar : Külliyat

¹ A. Iskakov. a.g.e.. s. 184

3.3.5.3. *Aitlik Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması*

“ Bu ekle bazı isimlerden, zamirlerden, zarflardan, aynı şekilde bulunma hali şeklindeki isimlerle bazen ayrılma halindeki sözlerden türemiş sıfatlar yapılır.

Bu türemiş sıfatlar ve onların manaları şöyledir :

1. Mekan kavramı bildiren bazı isimlere, zarflara aynı şekilde, bulunma ve ayrılma (seyrek) hali durumundaki isimlere eklenip, manaları onların kelime anlamlarına uygun türemiş sıfatlar yapar. Mesela : avızgı, törgi, tüpki, işki, tömengi, jogargı, soñgı vs.
2. Zaman kavramı bildiren bazı isimler ile zamirlere, zaman zarflarına eklenip, anlamları onların temel kelime anlamlarına uygun türemiş sıfatlar yapar. Mesela : keşki, tüşki, jazgı, köktemgi, tüngi, kündizgi vs.”¹

agımdağı	: Cârî
aldağı	: Önümüzdeki, gelecekteki
aldıngı	: Öndeki, evvelki, ilk
algaşkı	: İlk, başlangıç
algı	: Öndeki, birinci
alıstağı	: Ücra
anadağı	: Geçendeki
argı	: 1. Bir şeyin öte tarafı 2. Geçen, daha evvelki
artkı	: Arkadaki, gerideki
astingı	: Alttaki
atamzamandağı	: Çok eski zamanki, geçmişteki
avızgı	: Öndeki, evvelki
ayakkı	: Sonuncu, nihayetdeki
azangı	: Yarınki, sabahki
bagınkı	: İtaatkar, bağlı
baskı	: Baştaki
bastapkı	: Baştaki, evvelki, ilkin, önceki
bılaygı	: Böyle, bunun gibi
bordagı	: Semirtilen, semiz
buringı	: Evvelki, önceki
endigi	: Gelecek, öteki, sıradaki
ertedegi	: İlkel
édettegi	: Sıradan
éngi	: Eşek gibi bağırın, kaide, nizam bilmeyen adam
évelgi	: Birinci olan, evvelki
jazgı	: Yazın
jıldagı	: Her yılki

¹ A. Iskakov. a.g.e.. s. 180.181

jogargı	: 1. Bilgili 2. Yukarıki, yüksekteki
kaşangı	: Ne zamana kadar, hep böyle mi, ne zaman ki
katardagı	: Müptezel, nefer
kédevelgi	: 1. Esas, ta kendisi 2. Alışık, eski
kıyaldagı	: Muhayyel
küzgi	: Sonbahar vakti
negizgi	: Esas (baş, birinci)
ortalıktagı	: Merkezî
saldakı	: Yüzsüz, utanmaz, aldatıcı
soñgi	: Sonuncu
şalgaydagı	: Ücrâ
türmedegi	: Mahpus

3.3.5.4. Üçüncü Teklik Şahıs İyelik Ekinin Yapım Eki Olarak Kullanılması

agımı	: Trafik
anıgı	: Ayrıntı
ayırması	: Ayar (altın için)
bastavı	: Menşe
işindegisi	: Şümûlü, içindekiler
jadı	: Duygu, his, hatıra
jalpısı	: Meblağ
kamtıganı	: Şümûlü, içindekiler
mazmumu	: İçindekiler
nuskası	: Asıl
paydası	: Menfaat
soması	: Meblağ
şaması	: İşin durumu, görünüşe göre
şıguvı	: Menşe

3.3.5.5. Zarf-Fiil Eklerinin Yapım Eki Olarak Kullanılması

-ganda/-gende

éytpegende	: Öyle olmamış olsaydı
salıstırganda	: Nispeten

-gansa/-gense

öltirgenşe : Öldüresiye

-mastan/-mesten

baykamastan : Ulu orta

karamastan : Rağmen, mamafih

-p

bastap : İtibaren
 birlesip : Ortaklaşa
 birtindep : Gitgide, gittikçe
 danalap : Perakende
 jekelep : Perakende
 kaljındap : Şakacıktan, şakadan
 kısılıp : Süklüm püklüm
 kuşaktasıp : Sarmaş dolaş
 negizdelip : İstinaden
 sızılıp : Nazikane
 süyenip : İstinaden
 süysinip : Memnuniyetle
 şamalap : Tahminen
 toptanıp : Cümbür cemaat
 zorlap : Zorla

3.3.6. İkilemeler**3.3.6.1. Aynı Anlama Sahip Kelimelerin Yanyana Gelmesiyle Oluşan İkilemeler**

arman-ümit : Dava (ülkü)
 aytış-tartış : Kavga, münakaşa, tartışma
 bér-barşası : Cümbür cemaat
 bér-bérsi : Cümbür cemaat
 bıılış-bılış : Akan suyun taşa çarptığında çıkardığı ses
 birte-birte : Yavaş yavaş
 borşa-borşa : Dilim dilim
 buj-buj : Vızır vızır
 bulın-bulın : Bir kaç kat, bir kaç çeşit, bir göz (ev)
 buvda-buvda : Balya balya
 buvdak-buvdak : Parça parça, balya balya

buyruk-jarlık	: Tamim
büğjen-büğjen	: Başını eğerek, belini yükselterek yürüme
bürme-bürme	: Büklüm büklüm
damıl-damıl	: Tekrar tekrar
dürkin-dürkin	: Bazı bazı, tekrar tekrar
emis-emis	: Bazı bazı
enküv-enküv	: Eğri büğrü, yüksek alçak, çukurlu tepeli yer
esep-kıysapşı	: Sayman
ilek-ilek	: Gurup gurup, yumak yumak
iñgé-iñgé	: Viyak viyak
iyrek-iyrek	: Çizgi, karışık karışık çizgi, zig zag
jagalay-jagalay	: Çepeçevre, çevresine
jak-jak	: Taraf taraf, iki taraf
jaltan-jaltan	: Dönüp dönüp, tekrar tekrar
jar-jar	: Kızı evlendirirken söylenen şiir, ağıt
jarım-jartılay	: Kısmen
jeke-jeke	: Aynı ayrı
jemis-jidek	: Meyve
jer-jer	: Her yer
jentek-jentek	: Parça parça, iri iri
jirtan-jirtan	: Yersiz konuşma, gülme
jik-jik	: Taraf taraf
jolak-jolak	: Alaca , benekli
jota-jota	: Tepe tepe
julım-julım	: Yırtık pırtık
julma-julma	: Yırtık, paramparça, salkım saçak
kırgın-joykın	: Katliam
kıykı-kıykı	: Yamuk yumuk, eğri büğrü
kokır-kokıs	: Çer çöp, süprüntü
kümbir-kümbir	: Gümbür gümbür
lek-lek	: Gurup gurup, hepsi, kalabalık
man-man	: Yavaş yavaş, sabırlı bir şekilde
meken-jay	: Konut
meken-jayı	: İkametgah
méñgi-bakıy	: İlelebet
mılja-mılja	: Sağlam yeri kalmadan paramparça olma
minez-kulık	: Haslet, davranış, fitrat
oktın-oktın	: Bazı bazı, ara sıra
oydım-oydım	: Oylum oylum
örim-örim	: 1. Dilim dilim, yırtılan 2. Vücudunda sağlam yer bırakmadan dilim dilim dövme
özdi-özdi	: Kendi kendilerine, kendi aralarında
parşa-parşa	: Paramparça
pére-pére	: Lime lime
ruv-taypa	: Soy
sala-sala	: Dilim dilim, çeşitli

savda-sattık	: Ticaret
sulık-sulık	: Kıpırdamadan, kendinden geçercesine
şım-şım	: İlk su
şımбір-şımбір	: Tiksinme, nefret etme sonucu vücutta titreşimlerin oluşması
şokpıt-şokpıt	: Yırtık, yamalı
şoşan-şoşan	: ? (şoşan-şoşan etüv : Zıpla-, fırla-, şımarıkça hareket et-)
şuvmak-şuvmak	: Yumak yumak
tak-tak	: Ses taklidi
télim-térbiye	: Eğitim
télim-térbiyesiz	: Densiz
toz-toz	: Paramparça
türli-tüsti	: Rengârenk
tür-sıypat	: Eşkal
tüte-tüte	: Paraparça
uşık-uşık	: Uçuk uçuk
zar-zar	: Ses taklidi, çok ağlama
zuv-zuv	: Bir şeyin çabuk geçip giderken çıkardığı ses

3.3.6.2. Farklı Anlama Sahip Kelimelerin Yanyana Gelmesiyle Oluşan İkilemeler

abır-jubır	: Hengame
abır-sabır	: Hengame
adır-budır	: Düz değil, eğri büğrü
aga-leytenan	: Üsteğmen
ala-bajak	: Alaca, bir yeri ak, bir yeri kara olma, alabula
ala-kula	: Çeşitli, intizamlı olmayan, alaca bulaca
ala-kulak	: Şaşırma, şaşırarak etrafa bakınma
alan-bulan	: Belirsiz
alay-düley	: Karma karışık, intizamsız
alba-julba	: Yırtık (elbise), lime lime
alım-julım	: Yırtık pırtık olan (elbise)
alım-silk	: Resmi makamlar tarafından alınacak para ve kesinti
alış-jalış	: Çekişme, birbirini tutarak çekme
alka-kotan	: Etraf, civar yuvarlak, şekilde oturma
alkam-salkam	: Yakışksız
alma-kezek	: Sırayla, birinciden sonuncuya kadar
almalı-salmalı	: Alındıktan sonra tekrar aynı yere konulması gereken
aman-esen	: Aman, sağ salım
anav-mınav	: Onu, bunu ?
apıl-tapıl	: Çocuğun yeni yürümeye başlaması
apır-topır	: Karma karışık, intizamsız
arak-şarap	: Bütün içkiler, alkollü içkiler
aralas-kuralas	: Sıkı alakası olan, birbiriyle irtibatı olan
arık-turık	: Arıklanmış olan, zayıflanmış olan, eti yenmez halde olan

ar-namıs	: Ar namus
asıgıs-üsıgıs	: Alelacele
as-suv	: Yemek, umumi yemek
aş-arık	: Aç ve zayıf
aş-jalanaş	: Aç ve çıplak
aşpa-jalap	: Aç-zayıf, yokluk içindeki kimse, fakir
ata-tek	: Bir kimseın ata babası, çıktığı kabilesi, soyu
ata-tegi	: Nesep
atı-jöni	: Bir kimsenin künyesi, kim olduğu hakkında bilgi
at-turman	: Atın eğer takımı
avıl-aymak	: Bir civarda, yakın oturan kimseler
avis-tüyis	: Alış veriş, alaka, ilgi
avız-birlik	: Dayanışma
av-jay	: Durum, vaziyet
avmalı-tökpeli	: Bir vaziyette durmayan, baki olmayan
aykış- uykış	: 1. Bir şeyin ikinci bir şeyle çaprazlama kesişmesi 2. Bir şeyin yüzünü karma karışık çizme, karma karışık yürüme
azan-kazan	: Karma karışık ses, gürültü
azık-tülik	: Gıda olacak şeyler
azın-avlak	: Bir parça, azıcık
az-kem	: Biraz, az maz
az-maz	: Biraz, az maz
bakşa-bav	: Bağ bahçe
bak-şak	: Hay huy
bala bakşa	: Ana okulu
balık-tukan	: Akvaryum
bav-bakşa	: Bağ bahçe, her türlü meyve gülü olan bahçe
bav-şarbak	: 1. Ekilen ağaçlı yer 2. Çoluk çocuk aile fertleri
bav-şuv	: Keçeden yapılan çadır için lüzumlu ip vs.
bay-batşa	: Bay ve paşa (zengin ve padişah)
bay-mırza	: Zengin ve oğulları
bet-ajar	: Yüz rengi, yüz ifadesi
bet-élpet/bet-élpı	: İnsan gibi yüz, şekil ve biçim
bélen-tügen	: Falan filan ?
bılık-sılık	: Halsiz, güçsüz
bit-şıt	: Hurdahaş
bir-eki	: Bir iki
bulkan-talkan	
/burkan-talkan	: Karma karışık, düzensiz, kızgın, sinirli
burma-bulama	: Tomar
büge-şige	: Detay
dabır-dubır	: Ses, gürültü, takur tukur
dalba-dulba	: Pejmürde
dal-dul	: Paramparça

dalan-dulan	: Rastgele iş yapma
daldun-duldun	: Çocuk gibi hareket eden kimse
dangıl-dungul	: Dangıl-dungul
dangır-dungır	: Tangır tungur
dav-damay	: Hırgür
dav-şar	: Dava, kavga, gürültü, münakaşa
del-kulılık	: Cinnet
del-sal	: Kararsızlık, ortada kalma, vücut kırıklığı, gönül hoşsuzluğu
délme-dél	: Dosdoğru, tam kendisi
déri-dérmek	: Tedavi için lüzumlu şeyler
dos-jaran	: Ahbap, düşmanlığı olmayan kimseler, arkadaş
dönes-oyıs	: Engebe
egil-tegil	: Çok ağlama, içten gelerek ağlama (hıçkıra hıçkıra)
egjey-tegjey	: Herşeyi, bütün teferruatı, tafsilat
egjey-tegjeyli	: Mufassal
elen-alan	: Tan yerinin yeni ağarmaya başladığı zaman
el-jurt	: Millet-vatan
elpi-selpi	: Düz değil, eğri büğrü
emin-erkin	: Serbest, hiç kontrolsüz, kendi başına
erli-baylı	: Karı koca, evli kimse
ersili-karsılı	: İleri geri, karma karışık, öteye beriye
ertegi-añız	: Mit
er-tokım	: Eğer takımı
esen-aman	: Esen, sağ selamet
esep-kıysap	: Hesap kitap
esi-derti	: Bütün isteği, bütün arzusu
eski-kuskı	: Eski püskü
et-gendi	: İri vücutlu, semiz dolgun
édet-gurıp	: Adet, örf, gelenek, görenek
ékey-ükey	: İyi geçinen, araları iyi olanlar
élem-tapırık	: Karma karışık, intizamsız
élip-biy	: Elif be
él-savkat	: Hal, vaziyet, durum
étek-tétek	: Zar zor yürümeye çalışma, yeni yeni yürümeye alışma, abalama
éñgime-düken	: Konuşma
énki-ténki	: Rahatını kaçırma, başını döndürme
épter-tépter	: Karma karışık, düzensiz
éri-séri	: Belirsiz, sallantıda
évre-sarsan	: Ne yapıp ne yapamayacağını bilememe, bir şeye karar verememe durumu
ézil-aspaktı	: Mizahî
habar-oşar	: Haber, bilgi, ses seda
hal-jagday	: Durum, vaziyet
hal-jal	: Durum, vaziyet
hat-habar	: Mektup, haber vs.

hat-mat	: Mektup vs.
hava-ana	: Hava ana
havıp-kater	: Tehlike, korku
ıbir-jıbir	: Ufak tefek, hareket, kıpırtı
ıbir-sıbir	: Fısıltı, söylenti, dedikodu vs.
ıdı-s-ayak	: Kap kaçak
ıgay-sıgay	: Seçilmiş, en iyisi
ıgı-jıgı	: Karma karışık, bir sürü gürültü
ıldım-jıldım	: Çok açığözlük, çok hareketlilik
ım-jım	: Gizli hareket, sır
ınta-jıger	: Çaba
ıñ-jıñ	: Yaygara
ırın-jırın	: Üzüntü, merak sebebiyle peyda olan karışık durum
ile-şala	: Hemen, derhal
irkes-tirkes	: Arka arkaya, birinin peşinden biri
is-şara	: İşlem
işek-karın	: Bağırsak ve karın
işim-jem	: İçmek, yemek
ıyne-jip	: Ufak tefek eşya
ıyt-kus	: 1. İt, kuş 2. Kurt
iz-tuz	: Haber
iz-tuzsız	: Habersiz
jaba-salma	: 1. Keçeden yapılmış çadırların kolay toplanıp, kolay kurulan tipi 2. Kazan içinde pişmiş hamurdan yapılmış yemek
jakın-juvık	: Akraba
jalak-julak	: Yalvarış, dilenme
jalanaş-jalpı	: Yiyeceksiz, giyeceksiz
jalba-julba	: Yırtık pırtık
jalgız-jarım	: Tek tük, tek başına
jalma-jan	: Çabuk, tez, hemen
jalşı-jakpay	: Emekçi, emeğiyle geçinen kimse
jaman-juman	: İşe yaramayan eşyalar
jamav-jaskav	: Yırtık elbiseyi yamamak için lüzumlu eşya, parça
jan-jak	: Her taraf, meydan
jan-janavur	: Bütün canlılar
jan-jüye	: Bütün vücut, damar
jan-sebil	: Canını feda etme, hiç çekinmeme
jan-ténimen	: Samimiyetle
japır-jupır	: Hep birden, karma karışık
jarım-jartı	: Az, biraz, yarıyarıya
jar-jak	: Geveze, çok konuşma, sözü bitmez kimse
jarlı-jakıbay	: Yoksul, fakir kimseler
jata-jastana	: Yata yaslanma, acele etmeden, yavaş yavaş
jat-jaman	: Yad-yaran, yabancı kimseler

javın-şaşın	: Yağış, yağmur
jav-jarak	: Silah
jav-jürektilik	: Cesurluk, yüreklilik
jayav-jalrı	: Yaya olarak
jay-japsar	: Hal, vaziyet, durum
jay-köy	: Halkın durumu, vaziyeti
jayıp-şuvma	: Bahane, özür
jayma-konır	: Yavaş, bir ayarda, kendi halinde
jel-kuz	: 1. Soğuklatma 2. Romatizma
jenil-jelpi	: Kolaylıkla, pek ehemmiyet vermeden
jer-jebir	: ? (jer-jebir jet- : Azarla-, çok tenkit et-)
jer-jiyhan	: Yer gök, bütün dünya
jer-suv	: Yer su, mekan, yurt, vatan
jesir-jebir	: Dul ve yetim
jetim-jesir	: Öksüz ve yetim
jéyden-jéy	: Boşboşuna
jılan-şayan	: Yılan ve çıyan
jıldan-jılga	: Yıldan yıla
jım-jılas	: Hiç iz bırakmadan, hiç belli etmeden kaybolma
jım-jirt	: Sessiz, hiç haber yok
jın-şaytan	: Cin-şeytan
jıra-jıkpıl	: Derecik
jirtık-tesik	: Yırtık, delik
jıyın-terin	: Ekini toplama, biçme
jıyın-toy	: Toplantı, düğün, bayram
jigit-jelen	: Yeni yetişmekte olan genç, delikanlı
jogarılı-tömendi	: Yukarılı aşağılı
jo-jok	: Hâşâ
jok-jitik	: Yok, yitik, fakir, yoksul
joldas-jora	: Dost, arkadaş, tanıdık
jol-joba	: Adet, örf, usul
jol-jönekey	: 1. Yol üzerinde, yolda iken 2. Söz arasında
jora-joldas	: Akranı, arkadaşı gibi kimseler
jön-joba	: İşin, fikrin, gidişatı, hal, vaziyet
jön-josar	: Hal, vaziyet
jön-josık	: İşin esası, doğrusu, usulü, mantığı
juvandı-jinişkeli	: Kalın ve inceli
jüngen-kurık	: At için lüzumlu eşyaların bir kısmı
jün-jurka	: Yün ve benzeri eşyalar
jüris-turis	: İş, hareket, gidişat, faaliyet
kalt-palt	: Zar zor, güçlülük, düşe kalka
kannen-kaparsız	: Gamsız, hiç bir derdi, düşüncesi olmayan

kapıl-gupıl	
/kabil-kupıl	: Acele, hemen
karama-karsı	: Zıt, karşı
karama-karsılı	: Tezat
karam-karsılık	: Zıtlık, karışıklık
karım-katınas	: İlgi, bağlantı, gidip gelme, mektuplaşma
karıp-kaser	: Fakir, eli dar, yoksul kimse, garip
kat-kabat	: Kat kat, üst üste
kavıp-kater	: Risk
kayrat-jiger	: İrade
kaz-katar	: Sıralanarak, sıra sıra
kedir-budır	: Düz değil, eğri büğrü, engebeli
kelin-kepşik	: Genç hanımlar
kemde-kem	: Bazı bazı, arasıra
kem-kertik	: Yoksul, eksikliği olan yoksulluk
kempir-şal	: Kocakarı ve ihtiyar
kenirdek-bargıt	: Kadifenin bir çeşidi (şiybarkıt da denir)
kep-kesek	: Büyük, kocaman
kep-keşe	: Dün akşam, yakında , daha dün
kerenav-jalgav	: Gönülsüz, tembel, hep olmayacak aksi tarafını söyleyen
kese-köldenen	: Karşı önünden, boydan boya
key-keyde	: Bazı bazı, zaman zaman
kékir-şükir	: Ufak tefek, lüzumsuz eşya
kéri-kurtan	: İhtiyar ve zayıf
kıyan-keski	: Çok zıt, kıyasıya
kıyın-kıstav	: Tehlikeli vaziyet
kız-kırkın	: Toplanan gençler gurubu
kir-kayav	: Kötülük, haram niyetlilik, pislik
kir-kon	: Kirli çamaşır
kiyim-keşek	: Giyim eşyası
kokan-lokı	: Zayıfa güçlü tarafından yapılan haksızlık
kolma-kol	: Hemen , anında
konak-kopsı	: Gelip giden misafir
kora-jay	: İş yapabileceği yer
kora-kopsı	: Ev, mesken, avlu
koyın-koltiv	: Karşı karşıya, yüz yüze
koyın-konşı	: Bütün vücut
koyşı-kolan	: Çoban ve yardımcısı
köl-kösir	: Bol, haddi hesabı yok
könil-küy	: Keyif
köpe-körnev	: Göz göre göre, göz önünde
kulın-tay	: Kısrağın henüz bir yaşını doldurmamış yavrusu
kural-jabdık	: Cihaz
kurt-kumırska	: Haşarat
külgin-kök	: Mor
küş-kuvat	: Gayret, güç, kuvvet

küy-jay	: Hal, vaziyet, durum
makal-métel	: Darbimesel
mayda-şüyde	: Öte beri
men-zen	: Başı çok ağrıyan ve vücudunda kırıklık hissedenden kimse
mén-jay	: Teferruat, asıl, esas
mun-zar	: Başındaki üzüntü ve dert
neben-sayak	: Bazen, ara sıra
ok-déri	: Cephane
okta-tekte	: Bazı bazı
olpı-solpı	: Düzgün değil, kusurları olan
ol-pul	: Ufak tefek eşya
onday-munday	: Ufak tefek, şöyle böyle
ondi-soldı	: Sağlı sollu
opır-topır	: Acele, karma karışık
oyın-savık	: Eğlence
oykı-şoykı	: Eğri büğrü
oylı-kırlı	: Girintili çıkıntılı, eğri büğrü
oy-öris	: Görüş, bilgi, düşünce
oypan-toypan	: Karma karışık, ne olup bittiği bilinmeyen
oyran-asır	: Karma karışık, altı üstü karışmış
oyran-botka	: Karma karışık, altı üstünde
oyran-topır	: Karma karışık, altı üstü karışmış
ökpe-sokpa	: Kavga, münakaşa
ölen-jır	: Şiirle yazılmış eser
ölge-ölgense	: Ölesiye
ölim-jitim	: Ölüm kalım
öner-bilim	: Hüner, bilim
ören-varan	: Kullandığı, etrafında çalıştırdığı kimseler
ösek-ayan	: Uydurma, dedikodu, maksatlı yalan haber
ösek-jala	: Dedikodu
öte-möte	: Bilhassa, ehemmiyetle
ötken-ketken	: Gelmiş geçmiş
para-par	: Aynı, benzer, eş, eşit
péle-jala	: Kavga, münakaşa
péter-üy	: Mesken
pıt-şıt	: Ses taklidi, parça parça, paramparça
saldır-salak	: Dikkatsiz, boşverici, tembel
saldır-salaktık	: Dikkatsizlik, boşvericilik, tembellik
sal-seri	: Eğlence, düğün, toplantı peşinde olan gençler.
salt-maşık	: Örf-adet, alışkanlık
salt-sona	: Örf adet, düşünce
sana-sezim	: Düşünce, duygu
savık-sayran	: Eğlence, düğün, toplantı
savıt-sayman	: Silah, malzeme
sav-salamat	: Sağ selamet
say-süyek	: İliğe kadar, bütün vücut

saykı-mazak	: Şakacı, nüktedan, çakal, açığöz
sıncıl-sıltın	: Gülme, ses çıkararak gülme, (kahkaha atma)
sorpa-suv	: Çorba, et vs.
sorpa-suvan	: Çorba morba vs.
süyek-sayak	: Kemığın ufak tefek kalıntısı
süyek-şatis	: Dünürlük, akrabalık
şaban-şardak	: İşi ileri gitmeyen, vaziyeti pek iyi olmayan
şalap-köje	: Cacık
şala-pula	: Çala kalem (yaz-)
şala-şarpı	: Biraz, tam değil
şala-uykı	: Mahmur
şam-şırak	: Aydınlık, ışık
şanışkı-nayza	: Zıpkın
şap-şak	: Ölçülmüş gibi tam, çok uygun
şartpa-şurt	: Hemen, gözü açıp kapayınca kadar
şat-şadiman	: Memnun ve sevinçli
şıbın-şirkey	: Sinek ve sivrisinek, böcek
şım-şıtırık	: Karma karışık, içinden çıkılması zor
şöp-şalam	: Çöp
şurık-tesik	: Delik deşik, her tarafi delik
takıl-tukıl	: Yetersiz
tak-tuk	: Kıt kanaat, zar zor
talan-taraj	: Talan, yağma, bozgun
tamır-tanıs	: Dost arkadaş
tam-tumdap	: Peyderpey
tapa-taltüs	: Tam öğle vakti
tapır-tupır	: Ani ve karışık sesler
tap-tuynaktay	: Tertemiz, derli toplu, tertipli
tas-talkan	: Enkaz
taylı-tayak	: Köyün, evin ve civarın fertleri
temirşi-kiltşi	: Çilingir
teri-tersek	: Ufak tefek, ham madde
tım-tırakay	: Darma dağınık, çil yavrusu gibi dağılmış
tım-tırıs	: Sessiz, hareketsiz
tizim-keste	: Karne (öğrenci için)
ton-toris	: İşin iyisine kötüsüne karışmadan tarafsız olma
toy-duman	: Cümbüş
tösek-orın	: Yatak, yorgan
tula-boyı	: Cüsse
ubak-şubak	: Dizi halinde, peş peşe
ulan-baytak	: Geniş, büyük
ulan-asır	: Bol, geniş, pek çok
ulan-azar	: Bağırma çağırma, gürültü
ult-azattık	: Millî istiklal, bağımsızlık
umar-jumar	: Karma karışık, alt üst olmuş
uñgil-şuñgil	: Detay

urı-karı	: Hırsız, soyguncu
urıs-keris	: Nifak, kargaşalık
usak karjı	: Harçlık
usak kesek	: Kuş başı
usak-tüyek	: Ufak tefek, olur olmaz, lüzumsuz lüzumsuz, öte beri
uşan-teniz	: Uçsuz, bucaksız
uşı-kıyır	: Hudut, sınır
uvak-tüyek	: Ufak tefek
uvayım-kaygı	: Üzüntü, hasret
uv-şuv	: Bağırma çağırma, gürültü
uyat-ar	: Ar, ayıp, namus
uykılı-oyav	: Uykulu, tam uyanık veya uykulu değil
uykı-tuykı	: Karma karışık olma, tertipsiz, saçılmış vaziyette olma
uzak-sonar	: Etraflıca, öteden beriye
uzak-süre	: Bitmez tükenmez, çok uzayacak
uzın-sonar	: Etraflıca, öteden beriye
uzın-süre	: Uzun süre
übirli-şübirli	: Kalabalık, çoluk çocuklu
ügit-nasiyhat	: Öğüt, nasihat
ünsiz-tilsiz	: Ses çıkarmadan, hiç bir şey demeden
ün-tün	: Ses , seda
ürim-butak	: Akraba, sülale
üsti-bastı	: Üstü baş, bütün vücut
üsti-üstine	: Üstü üstüne, birinin üzerine biri
üşti-kuyıl	: İzsiz, tozsuz, hiç belirtisiz
üydek-tüydek	: Gurup gurup olarak, toplu toplu olarak
üyelmeli-süyelmeli	: Her yönden uygun, akran
üyelmen-süyelmen	: Her yönden uygun, akran
üyeme-jüyeme	: Bir yere gurup halinde toplanma
üy-işimen	: Maaile
üy-jay	: Ev ve eşya
üy-küy	: Ev , bark
üyli-barandı	: Evli, barklı
üyli-jaylı	: Evli, barklı
üzdik-sozdık	: Toplu değil, araları mesafeli, bir önde, biri arkada olma
üzildi-kesildi	: Tamamen, bütünüyle, kopmuş, kesilmiş gibi
zangur-zungur	: Lungur lungur
zér-zaba	: İltifat edebilmek için sağa sola koşturma
zım-zıya	: Hiç bir iz bırakmadan kaybolma
zil-zâle	: Bela, afet, uğursuzluk
zorluk-zombılık	: Baskı gösterme, eziyet etme, ezmeye çalışma, haksızlık etme

3.3.6.3. Zıt Anlamlara Sahip Kelimelerin Yanyana Gelmesiyle Oluşan İkilemeler

alası-beresi	: Alacak verecek
alım-berim	: Alış veriş
alış-beris	: Alacak verecek
azdı-köpti	: Az çok, biraz
bolar-bolmas	: Olur olmaz
erteli-keş	: Erken geç, erken veya geç, vakitsiz, sabah akşam, devamlı
ertendi-keş	: Erken geç, erken veya geç, vakitsiz, sabah akşam, devamlı
ilerili-keyindi	: İlerili gerili
irili-kişili	: İrili ufaklı
irili-usaktı	: İrili ufaklı
işti-tıstı	: İçli dışlı (samimi)
jazı-kısı	: Yaz kış
jüris-turis	: İş, hareket
kiris-şığıs	: Gelir gider
kündiz-tüni	: Gece gündüz
kün-tün	: Gece gündüz
küni-tüni	: Gece gündüz
ulılı-kişili	: Büyük küçük, büyüklü küçüklü, karışık
uzandı-kıskalı	: Uzunlu kısalı, bir boyda değil
ülkendi-kişili	: İrili ufaklı
ülken-kişi	: İhtiyar genç karışık

3.3.6.4. Aynı Kelimenin Tekrarı veya İkilemeyi Oluşturan Kelimelerden Birincisinin, İkincisinin ya da Her İkisinin Birden Ek Almasıyla Oluşan İkilemeler

3.3.6.4.1. Yönelme Haliyle Yapılan İkilemeler

- aldı-aldına : Kendi başına, ayrı, intizamsız
 jay-jayına : Kendi bildiğine, kendi yoluna
 jekpe-jekke : Hodri meydan

3.3.6.4.2. Bulunma Haliyle Yapılan İkilemeler

- ara-arasında : Bazı bazı, ara sıra, bazen
 birde-bir : Hiçbir
 birde-ekili : Az, sayılı

3.3.6.4.3. Ayrılma Haliyle Yapılan İkilemeler

- aşıktan-aşık : Gizlemeden, açık olarak, açıktan açığa
 bostan-bos : Boşboşuna
 japadan-jalgız : Yapayalnız
 uzınnan-uzak : Arka arkaya sıraya girip, sıralanıp

3.3.6.4.4. Vasıta Haliyle Yapılan İkilemeler

- bet-betimen : Herkesin kendi bildiğine göre (yapması)

3.3.6.4.5. İyelik Ekiyle Yapılan İkilemeler

- özdi-özi : Kendine göre, kendi düşünce ve tahminine göre
 inişek-inişegim : Kardeşçigim

3.3.6.4.6. Farsça Birleşik İsimlere Benzetilerek Yapılan İkilemeler

- avızba-avız : Yüzyüze
 betpe-bet : Yüzyüze
 dakpa-dak : Dosdoğru, tam kendisi
 jekpe-jek : Tek başına
 jüzbe-jüz : Yüzyüze
 jılma-jıl : Her sene
 közbe-köz : Yüzyüze, gözgöze
 künbe-kün : Günbegün, günü gününe
 sayma-say : Tıpatıp, tam, çok uygun
 şappa-şap : Hemen, anında, derhal
 tenbe-ten : Her yönüyle beraber vaziyette
 tepe-teñ : Özdeş

3.3.6.4.7. Yapım Ekleriyle Yapılan İkilemeler

- birli-jarım : Birli ikili, bir kaç tane
tepe-teñdik : Muvazene

3.3.6.4.8. Zarf-Fiil Ekiyle Yapılan İkilemeler

- öle-ölgense : Ömür boyunca, ölünceye kadar

3.3.7. Birleşik İsimler

3.3.7.1. Aslım Kaybederek Birleşme

- akkala : Çocukların oynamak için elleriyle kardan yapmış oldukları oyuncak
akperen : Eski zamandaki tüfeğin bir çeşidi
alaökpe : Hayvanların akciğer hastalığı
aljapkış : Önlük
altıatar : Bir çeşit silah
altıbakan : Tahterevalli, salıncak
askazan : Mide
aşkarak : Açgözlü, obur
aşkaraktık : Açgözlülük
aşköz : Açgöz
aşközdik : Açgözlülük
atavız : Kerpeten
atavkere : İnsanın ölümden evvel, hayatta son olarak yediği yemek
atbalık : Aşık atarak oynanan oyunun çeşidi
atburşak : Bakla
atkaminer : Taraftar
atüsti : Gelişigüzel
aygabak : Eskiden tuğun direğine bağlanan bir oyunun adı
aygölek : Çocukların ve gençlerin oynadıkları bir oyunun adı ?
ayılbas : Kolan tokası
ayrbas : Değiştirme, bir şeyi vererek yerine başka bir şey olma, değiş tokuş
baspasöz : Basın (gazete, dergi)
bataokır : Baş sağlığı
bavkespe : Soygunculuk, hırsızlık
besaldık : Beş yıllık, beş senelik ?
bezbürek : Hiç iyilik sevmeyen, vefasız, acımasız kimse
birkiyer : Bir tarafa giderken giyilecek elbise
bozbala : Delikanlı
demalıs : Teneffüs, ara, istirahat edilecek vakit

ekijüzdü	: Kalleş
ekikabat	: İki kat, yüklü, gebe
ekipaj	: Mürettebat
ekitalay	: Biraz zor, belirsiz, tehlikeli, şüpheli
elgezrek	: 1. Herkesin dediğini yapan, elinden iş gelen, hareketli kimse 2. Çabuk, çevik kimse
elgezer	: Elek
esalan	: Yarım akıllı
esekjemi	: Allerji
éngüdik	: Ne söylediğinin farkında olmayan, ne yaptığını bilmeyen
işnara	: Kendi aralarında, kendi içinde ?
iymentarazı	: Güzel, daha iyi
iytarba	: Yeni yürümeye başlayan çocuğa yürümeyi öğrenmesi için verilen araba
iytarka	: Göç üzerinde iken yolda dinlenmek için muvakkat çadırın , iki yan duvarını birleştirerek yapılan çardak
iytjıgıs	: Güreş esnasında, mücadele ve savaşta beraber olma, yenişememe
izaşar	: Selef
izbasar	: Kendinden evvelkilerin izinden gitmek
jalbagay	: Yazın giyilen hafif şapka
jandalbasa	: Acele, sıkışık
jankıyar	: Çekinmeyen, canını ortaya koyan, canını feda etmeye hazır olan
januvış	: Kalemtırış
jaymaşuvak	: Açık, hiç bir şeyden kuşkusu olmayan, neşeli
jaynamaz	: Namazlı
jeksürin	: Sevimsiz, sevilmeyen
jelayak	: Çok hızlı koşan, yalangı
jelbas	: Kendi bildiğine giden, şuursuz kimse
jelbezrek	: Solungaç
jelbuvaz	: Kuru, boş, esassız, neticesiz
jelkabaz	: Her gördüğüne heveslenen kimse
jelkabız	: 1. Çok hızlı koşan at 2. Hafif
jelkom	: İki tarafında kalın keçe olan, ortası açık semer
jelökpe	: Hafif, çok çabuk tesir altında kalan, hissî kimse
jeltaban	: Çok hızlı koşan
jezökşe	: Kötü yolda olan hanım
jeztırnak	: Eski hikayelerde, masallarda bahsolunan kurşun tırnaklı canavar
jédigöy	: Sihirbaz, aldatıcı
jüksal	: Feribot
jüzbaş	: Yüzbaş
jüzkara	: Utanmaz, yüzkarası
kakbas	: İhtiyarlara hakaret gayesiyle söylenir (moruk gibi)

kaljakbas	
/kıljakbas/kaljinbas	: Şakacı, alaycı, dalgacı
kanpezer	: Sevimsiz, hayırsız
kanişer	: Hunhar
kankuyılı	: Hunhar
kansorgış	: Hortlak
karabet	: Kaltak
kelissöz	: Anlaşma, memleketler arasındaki anlaşma, bunun için yapılan konuşma
kembagal	: Fakir, garip, yoksul
kempiravız	: Kerpeten
kempirkosak	: Gökkuşağı
keregeköz	: Çadırın ağaçtan yapılmış yan duvarı gibi çapraz, dörtgen şeklinde
kerekarıs	: Tam bir karış
kevtamak	: Elinden iş gelmeyen, boşuna yemek yiyen kimse
kısıltayan	: Ağır, zor, sıkışık
kızbalık	: Ufak bir şeye hemen kırlan, heyecanlanan
kızkumar	: Çapkın
kolbasa	: Salam
kolganat	: 1. Evine, ailesine yardımcı olmaya başlayan çocuk 2. Arkadaş, yardımcı
kolhat	: Makbuz
kolşatır	: Şemsiye
koltañba	: İmza
koltuyak	: Külçe
konıltayan	: Ayakkabıyı çorapsız giyme
kozıjavırın	: Bir çeşit ok
kökbaka	: Çok zayıf
kökbavır	: Dalak
kök dolı	: Çok sinirli, asabi, siniri çabuk geçmeyen kimse
kökjötek	: Öksürük, boğmaca
kökjulın	: Zayıf, kuvvetsiz
kökmiy	: Söyleneni anlamayan, hiçbir şey düşünmeyen, aptal
köksavır	: Ayakkabı süsü, ayakkabıya süs olarak kullanılan gök renkli deri
kölkösir	: Haddinden fazla, pek bol, çok fazla
kömeski	: 1. Açık ve tam belli olmayan, gizli kalan 2. Yavaş
könimpaza	: Anlayışlı, anlaşma taraftarı
könteri	: Sağlam, dayanıklı, alışkın
köpjak	: Ehram
körjer	: Ufak tefek, ıvır zıvır
körsekızar	: Züppe
köşjönekey	: Yol üzerinde, yol boyunca
köşkulaş	: Uzak, uzun

közkaras	: Görüş, fikir
közoynak	: Atın sağlabileceği kadar ufak yer
kulantaza	: Tamamen, bütünüyle kurtulma, iyileşme
kulpitas	: Mezarın başına konan taş, mezar taşı
kurkevde	: Türedi
kusbegi	: Kuş beyi, yırtıcı kuşları, bilhassa kartal ve şahini ehlileştirerek avcılık yapmakta usta kimse
küldibadam	: 1. Anlaşılır değil 2. Pembe renk
külpara	: "Tımak" ın üzerinden giyilen baş giysisi
külparşa	: Külparça, paramparça
külsalgış	: Kül tablası
kültalkan	: Paramparça
kümeski	: Müphem
künkagar	: Güneşten koruyan, alınına güneş gelmesine mani olmak için şapkanın önüne koyulan şey
mansapkumar	: Türedi
nakuris	: Şapşal
okdêrisi	: Barut
oraşolak	: Ne işe, ne de söze yarayan kimse
orınbasar	: Yardımcı, muavin yerine geçebilecek
otarba	: Tren (ateşli araba)
oysilkara	: Dini inanca göre, develerin piri
önerkêsip	: Ham maddeyi mamul hale getirme
paydakünem	: Menfaatçi, menfaatini çok seven
segizgöz	: Bel, omurgayla temas eden aşağı taraftaki kemikler
suvjana	: Şık (zarif)
şiykizat	: Hammadde
tavsogar	: 1. Hayali hikayenin kahramanı, eşsiz güç ve kuvvet sahibi 2. Yaramaz, bozguncu, aksi
tekejavmıt	: Türkmenistan'dan dağılan asil yıldı çeşidi
tikburş	: Dikdörtgen
tilazar	: Denileni kabul etmeyen, söylenileni yapmayan
törtbak	: Kare, dört kenarı da birbirine eşit olan ?
tuskıyız	: Yatağın yanındaki duvara asılan işlemeli örtü
ultabar	: Hayvanın karnı ile işkembesi arasındaki uvzu
ultarak	: Ayakkabının içine konulan keçe, kalıp
uşarbas	: En yüksek noktası, en ucu
uyabasar	: Kuluçka
üyişi	: Evin içi, aileden, aile üyesi
zavzaman	: Ne zaman olursa

3.3.7.2. Aslını Kaybetmeden Birleşme

adamata	: Ademata, Hz. Adem peygamber
adamzat	: Bütün insanlar, beşeriyet
aljakıs	: Önlük
arasalmak	: Eşitlik, iki tarafın eşit ağırlığı
asatuyak	: Ayrı tırnak
ashana	: Yemekhane
atameken	: Sıla, ana vatan
atkosşı	: Birisinin yanındaki atına bakacak olan yardımcı, seyis
atsoktı	: At üstünde çok yol gitmekten dolayı hasıl olan yorgunluk ?
avarayı	: Hava (meteoroloji)
avruvhanaşı	: Hasta bakıcı
azaboy	: Bütün vücut, vücudun tamamı
bayterek	: Dayanak, güven veren nesne
birdoga	: Her türlü, çeşit çeşit olmayan, tek bir sahaya, konuya mahsus, her şeyin peşinde olmayan, bir işle meşgul olan, tek yönlü
birjaylı	: Biraz yoluna girme, düzene koyulmuş olma
birgelki	
/birkelki	: Aynı ayarda , farksız
birkalıptı	: Değişiksiz, her zamanki gibi
birkörme	: Bir görmeye değer
birtegis	: Aynı, hep birbirine benzer, bir ayarda
birtoga	: Yavaş, sözünde duran, sabırlı kimse
boyjetken	: Yetişkin kız
buvkeme	: Vapur
dérethana	: Aptesthane, tuvalet
dérihana	: Eczahane
ekevara	: İki kişi arasında
ekiudayı	: Henüz kati değil, malum değil, şüpheli
ekiuştı	: Şüpheli, belirsiz, kati değil
emhana	: Hastahane
enbekakı	: Emek hakkı, emeğin karşılığı
enbakkün	: İş günü, emek ettiği gün, çalıştığı gün
esekara	: Eşek arısı
esildert	: Bütün isteği, bütün arzusu
élkuvvattı	: Varlıklı
énkumar	: Şarkı ve melodiyi seven kimse
éraluvan	: Çeşitli, türlü
gazsuv	: Gazoz
gıybadathana	: Mabet
gülşenber	: Çelenk
halıkaralık	: Beynelmillel, uluslararası
iytayak	: Köpeklere yemek vermek için yapılan özel çanak
jagajay	: Plaj
jahangez	: Seyyah, yeryüzünü dolaşan

jalgızayak	: Yaya, belirli bir yol
jalkuyruk	: Yılının kuyruk ve yelesi
jankalta	: Yan cep
jarımes	: Yarım akıllı
jarımjan	: Sakat, yarım insan
jarnama	: Bildiri
jasöspirim	: Yeni nesil, gençler
jatakana	: Yatakhane
javjumar	: Karnın bir tarafı
jaybarakattı	: Kuşkusuzluk
jekkörinişti	: Sevimsiz, seilmeyen
jelephana	: Kerhane
jelkayık	: Yelkenli
jemşöp	: Hayvan yemi, yem, ot
jerorta	: 1. Uzaklığı her tarafa bir, yolun ortası 2. orta yaş
jeroşak	: Yerden kazılarak yapılan , ateş yakıp yemek pişirmeye yarayan ocak
jersogar	: Ökçe, topuğun yüksek kısmı
jertöle	: Yerden kazılarak yapılmış ev
jetimhana	: Yetimhane
jındıkana	: Akıl hastanesi
jiyhankez	: Seyyah, dünyayı dolaşan kimse
jolayak	: Yolculuğa çıkarken yapılan bazı adetler
jolbasar	: Yolu keserek, yolcuyla soyan kimse
jolbaşşı	: Yol gösteren
jolbastavşı	: Yol başlayıcı, yol gösterici
jolbiyke	: Yol boyunca iştirak eden , refakat eden
jolsoktı	: Yol yorgunluğu
jolşıbay	: Yol boyunca
jünjuvgış	: Yün yıkayıcı
kabıldavhana	: Resepsiyon
kalamış	: Kalem ucu
kalamşap	: Ucuna kalem takılan, kalem sapı
kasaphana	: Mezbaha
katıbas	: Merhametsiz, sert huylu
katıgez	: Sert, haşın
kepterhana	: Güvercin yuvası
keritartpa	: Gerici, ilerlemeye karşı, yobaz
kerzaman	: Geriye giden, kötü zaman
kezikayak	: Devamlı gezen, hiç durmayan kimse
kireberis	: Giriş ev veya bina girişi
kirsabın	: Çamaşır sabunu
kişipeyil	: Alçakgönüllü, terbiyeli, görgülü
kişipeyildik	: Tevazu
kitapkana	: Kütüphane

kolbaşı	: Kolbaşı topluluğu, halkı, orduyu idare eden kimse
koljazba	: Elyazması
kolöner	: Elsanatı, elle yapılan sanat, hüner
kolönerşi	: El sanatları ile uğraşan
kolşam	: Fener
konagası	
/konakası	: Misafir için hazırlanan özel yemekler
konaguvar	: Konuksever, misafirperver
konakjay	: Misafirperver
konaküy	: Misafirhane
konşuvak	: Güneşli, güneşin sıcaklığı
koymaljin	: Koyuca, pek koyu olmayan, koyuya yakın
kökjasıl	: Yeşilimsi renk
kökjelke	: Ense, sırt
kökjiyek	: Gözün göz görebilen uzaklığı, ufuk
kökmaysa	: Yeşeren, çiçeklenen yer
kökoray	: Yeşillik, yeşil saha
köksokta	: Eriyip suyu akmaya başlayan gök rengi kar
körkemöner	: Sanatkarların sanatını en iyi şekilde icra etmesi, güzel sanatlar
kumarhana	: Kumarhane
kumşeker	: Toz şeker
külkömeş	: Küle gömülerek pişirilen ufak ekmek
külpara	: Paramparça
künkagarsız	: Güneşliksiz
küretamır	: Şahdamarı
küysandık	: Müzik aleti
küytabak	: Plak
moyınagaş	: Yaya su taşımak için kullanılan iki tarafına iki teneke takılan ağaç
moyınbav	: Kravat
moyınturk	: Büyük baş hayvanları sabana koşarken boynuna konulan ağaç
murınbok	: Sümük
navbayhana	: Fırın, ekmek pişirilen yer
ontüstik	: Güney
ölikhana	: Morg
ömırbayan	: Hayat hikayesi
ösiyetname	: Vasiyetname
pélenbay	: Filan kişi
saptıayak	: Saplı olarak ağaçtan yapılan tabak, bardak
sözjumbak	: Bulmaca
şartarap	: Dünyanın her tarafı
şaşbav	: Saçın ucunu bağlayan süslü bağ
şaştıraz	: Berber
şayhana	: Çayhane, kahvehane
şekara	: Hudut
şınıayak	: Fincan
talgajav	: İdareli yemek

tañgajayıp	: Fevkalade
togızkumalak	: Eskiden beri oynanan dokuz taş oyunu
tüyekus	: Deve kuşu
ustahane	: İmalathane
üşburiş	: Üç köşe
zamanakır	: Ahir zaman, kıyamet

3.3.8. İsim Çekimi

3.3.8.1. İsim Hal Ekleri

3.3.8.1.1. Yalın Hal

Yalın Hal eksizdir. Ekin kullanılışı şöyledir:

a. Cümlede özne fonksiyonundadır.

Ol tuvralı bilip jatırmız, бүкіл авил да біледі. (Ş., s. 70) “Onu biliyoruz, bütün köy de bilir.” *Есір де қалжыға қалжынмен жауап береді.* (Ş., s. 115) “Eşir de şakaya şaka ile cevap verdi.”

b. Nesne fonksiyonundadır.

Үйіне апарып, нан, айран берді. (Ş., s. 56) “Evine götürüp, ekmek , ayran verdi.” *Онда сабақ беріп оңдıra коymas.* (Ş., s. 104) “Orada ders verip iyilik etmez.”

c. “Eken” yardımcı fiilini alarak veya almayarak yüklem fonksiyonundadır.

Erkeştiñ bargan jeri şalgay avdan eken. (Ş., s. 7) “Erkeş’in gittiği yer uzak bir bölge imiş.” *Ейтеvir түсі iygi eken.* (Ş., s. 13) “Nihayet rengi iyi imiş.” *Jalañ ayak eken dese, eşkim üylenbey-ak koysın.* (Ş., s. 121) “Yalın ayak imiş dese, hiçkimse evlenmesin.”

3.3.8.1.2. İlgı Hali

3.3.8.1.2.1. Yapı Bakımından İlgı Hali Eki :

Kazak Türkçesi’nde İlgı Hali Eki altı farklı şekilde karşımıza çıkar : *-niñ/-niñ, -diñ/-diñ, -tiñ/-tiñ*. Bunların kelimelere eklenmesinde kendilerine has bir kural hakimdir. Buna göre “*ünlü veya m, n, ñ*” seslerinden biriyle biten kelimeye ek, *-niñ/-niñ*; “*l, r, v, y, z*” seslerinden biriyle biten kelimeye *-diñ/-diñ*; “*k, p, t, s, ş*” seslerinden biriyle biten kelimeye ise *-tiñ/-tiñ* şeklinde gelmektedir.

Siz sekildi elge melim adamniñ eñgimesin estüv ganimet koy, - dep Estiyar lıp-lıp etedi. (Ş., s. 9) “Sizin gibi herkes tarafından bilinen bir kişinin hikayesini dinlemek ganimettir deyip, -Estiyar kem küm eder.” *Eger o eldiñ adamı bolsañ estigen*

şıgarstıñ, atım Tastemir, - dedi. (Ş., s. 8) “Eğer o memleketin insanıysan duymuşsundur, adım Tastemir, - dedi.” Sırlı ayaktıñ sırtı ketse de sını ketpeydi, degendey eşem şıraydıñ alkındısı kalıptı. (Ş., s. 36) “Sırlı kasenin sırtı ketse de, anlamı gitmez, dendiği gibi güzel yüzünden hala birşeyler var.”

İlgi Hali Ekinin *-diñ/-diñ* 'li şekli “j” sesinden sonra da gelebilmektedir. Mesela : *Keşiriñizder, konak üy jok körinedi, lajdiñ, keyde agayın-joldastardıñ kadirin bilmeymiz.*(Ş., s. 65) “Afedersiniz, otelin olmadığı görünüyor, usulün, bazen de akraba ve dostların kıymetini bilmeyiz.”

Bunun yanında dikkat çekici bir diğer nokta ise Rusça kelimelerde kullanılan “v” sesinden sonra , ekin *-tıñ/-tıñ* şeklinde gelmesidir. Daha önce de belirttiğimiz gibi Türkçe kelimelerdeki “v” sesinden sonra ek, *-diñ/-diñ* şeklinde gelmektedir.

Endiği tıñdaytındarıñız kompozitor Sattar Sataevtıñ “Adam Tagdı” attı syuytası. (Ş., s. 18) “Şimdi dinlediğiniz bestekar Sattar Sataev’in “İnsan Kaderi” adlı eseri.”

Aynı duruma örnek olarak *“kollektivtıñ¹ , Kudayberdiyevtıñ²* kelimeleri de gösterilebilir.

İlgi Hali Ekinin kullanılışı şöyledir :

a. İlgi Hali Eki , zamirlerle kullanılırken kendisinden sonra *için (üşin)* edatı gelirse düşebilir :

-Apa , endi men üşin jamanattı bolmañız, (M.D., s. 161) “ -Abla, şimdi benim için suçlu olmayız,....”

Ékelşi, sen üşin bagıp bereyin dep ayt,- deydi. (E., s. 47)“Alıp gel, senin için bakıp vereyim deyip söyle,- der.”

*Kulkanıska biz üşin “Kulkamıs’a bizim için
Jéne bir barıp keliñiz! Yine bir varıp geliniz!”
(D., s. 90)*

Ancak bu düşme olayı yalnızca için edatı ile kullanılırken geçerli değildir. Bunun dışındaki durumlarda da düştüğü görülür.

-Jakın jerde men baratın üy bar ma ?- deydi. -Karagım, sen baratın jakın jerde nağaşıñıñ üyi bar,.... (E., s. 74) “-Yakın yerde benim varacağım ev var mı?- der. -Canım, senin varacağın yakın yerde dayımın evi var,....”

¹ K. Amanov, Şınar. Éñgimeler. Almatı, 1991, s. 42

² K. Amanov, a.g.e., s. 45

Sonda bular izdep şığısımen aykaylap (M.D., s. 204)“O zaman bunların arayıp çıkışıyla bağırıp.....

Zamirler dışındaki isim soylu kelimelerde de ilgi hali ekinin düştüğü nadir olarak görülür :

Jogarıdağı eki türli sözdiñ kaysısı durıs ekendigin bilüvşiler bolsa,.... (M.D., s. 252)“Yukarıdaki iki türlü sözün hangisinin doğru olduğunu bilenler olsa,....”

Şokanniñ kim ekenin köp kazaktıñ bilmey sebebi - (M.D., s. 251)“Şokan’ın kim olduğunu çok Kazak’ın bilmeyişinin sebebi -....

b. Zincirleme İsim Tamlamalarında kullanılır :

Tagalanniñ ak tüyesiniñ sütin biz de alayık desek te,..... (E., s. 86) “Tagalan’ın ak devesinin sütünü biz de alalım desek te,....”

3.3.8.1.2.2. Fonksiyon Bakımından İlgi Hali Eki :

a. Sahiplik, aitlik veya yakın münasebet bildirir :

*kazir Kazak CCP gılım akademiyasınıñ ortalık, gılımıy kitaphanası men M.O. Evezov atındağı Édebiyet pen öner iynstitutınıñ koljazba fondularında....*A., s.5) “bugünkü Kazak CCP ilim akademisinin merkez, ilmî kütüphanesi ile M.O. Evezov adındaki Edebiyat ve sanat enstitüsünün elyazma arşivlerinde....” *Kazak halkınıñ avız édebiyeti* (A., s. 6)“Kazak halkının sözlü edebiyatı” *Osı altı jumbaktıñ törtevi* (A., s.12)“Bu altı bilmecenin dördü” *oniñ kazak dalasın otarlav sayasatın* (A., s.12)“onun kazak ovasını sömürme siyasetini”

Sakır-sakır kaynaydı saydıñ taşı, “Şakır şakır kaynar derenin taşı,
Tanıysıñ ba, men kimniñ karındası? Tanyor musun, ben kimin kardeşiyim ?
Tanımasañ sizdi men tanıtayın, Tanımıyorsanız size ben tanıtayım,
Atı şıkkan elimniñ jas balası. Adı ünlü memleketimin genç çocuğu.”
(A., s.45)

Şölirkegen adamniñ tañdayın jibitken bir jutım suvsınıñ kadiri kanday bolsa, tuvgan halkınıñ ruhaniy ömirindegi bul üş jynaktıñ da manızı dél sonday edi. (M.D., s.8) “Susayan insanın alnını yumuşatan bir yudum soğuk suyun kadiri nasılsa, öz halkının ruhani ömüründeki bu üç eserin de değeri tam öyledir.” *kiyiz üydin küzdi küni suvıgı-ay* (M.D., s. 193)“keçeden yapılmış çadırın sonbahardaki soğuğu ah” *Érbir kıyttiñ tis ornına şıkkan müyizdey nérsesi*(M.D., s. 197) “Herbir gergedanın diş yerine çıkan boynuz gibi şeyleri” *Marlamkaş jazdı küni oynaytın kazak balalarınıñ köp oyındarınıñ biri* . (M.D., s.205)“ Marlamkaş yaz günü oynayan kazak çocuklarının birçok oyunlarının birisidir.

Bismillé sözdüñ uranı, “Bismillah sözün özü,
Bismillé dep bastasa, Bismillah deyip başlasa,
Ér istiñ jeter muratı Her işin yeter muradı
Ér sabaktıñ başında Her dersin başında
Bir bismillé turadı. Bir bismillah durur.”

(D., 17)

-*Mına köringen avıl kimniñ avılı ?* (E., s.250) “-Bu görünen köy kimin köyü?”

Köñliñniñ uşsa konbas bir kusı bar, “Gönlünün uşsa konmaz bir kuşu var,
Érkimniñ izdep jürgen jumısı bar. Herkesin aradığı bir işi var.”

(D., s.205)

b. Bir olma veya yapmanın faili olabilir :

Sersenbaydıñ iy işindegi kisilerden bastalganı sebepti(M.D., s.130)
 “Sersenbay’ın ev içindeki kişilerden başlaması sebebiyle” *Bosatuvı korjıñniñ kıym emes* (A., s.55)“Heybenin boşaltılması zor değil” *Gazettiñ şıkpay jatıp turşuktıruvına bastı bir sebep* (M.D., s.7)“Gazetenin çıkarılmayışına mühim bir sebep” *Orıs şejirelerinde kazaktıñ mélim bolıvı* (M.D., s.312)“Rus tarih kitaplarında kazakların malum oluşu, ortaya çıkışı”

Adamniñ bolmas aytkanı, “İnsanın söylediği olmaz,
Allanıñ bolar unavı. Allah’ın uygun bulduğu olur.”

(D., s. 11)

c. Bir hareketin nesnesi olabilir :

..... *Sersenbaydıñ kim ekendigin hém nendey kisi ekendigin jazamın .* (M.D., s.130)“ Sersenbay’ın kim olduğunu ve nasıl insan olduğunu yazıyorum.”.....
Jogaragı eki türlü sözdüñ kaysısı durıs ekendigin bilüvşiler (M.D., s.252)“....Yukardaki iki türlü sözün hangisinin doğru olduğunu bilenler” *Koş kördim aytkanıñdı seniñ, aga.* (D., s.81) “Hoş (iyi) buldum söylediğini ağa” -*Bul almaları jevden burın onıñ nelikten kelgenin oylan .* (E., s.57)“ -Bu elmaları yemeden önce onun niçin geldiğini düşün.” *Batır özderiniñ nege kelgenin kayda baratındıktarın bayandadı.* (E., s.79)“Yiğit kendilerinin niye geldiklerini nereye gittiklerini anlattı”

d. Bir kısma işaret eden kelimelerle bütünü ifade edebilir :

.... *ol aytıstardıñ köbi* (A., s.9) “o atışmaların tümü....”

Kazaktıñ ölen aytkış kızı kayda, “Kazak’ın şarkı söyleyen kızı nerede,
Biz kelmey jalgız özi toy bastagan? Biz gelmeden tek başına toya mı başladı?”

(A., s.113)

.... eñ ikpaldı kural- halıktıñ öz tilinde söylesip, köpsiliktıñ pikirine bağıt berip otıratın baspasöz eken. (M.D., s.9)“ en tesirli silah- halkın kendi dilinde konuşması ve çoğunluğun fikrine yer veren basınmış.” okıgandarımızdıñ érkaysısı taza kazakşa söylesivge, kazakşa jazuvga tırısa bastadı. (M.D., s.267)“ okuyanlarımızın her birisi saf kazakça konuşmaya, kazakça yazmaya gayret etmeye başladı.”.... nogay hékaysısınan mısıl keltiredi. (M.D., s.268)“ Nogay gazetelerinin her birinden örnek gösterir.”

Tabıladı olardan “Bulunur onlarda
Adamzattıñ keregi . İnsanlığın gereği.”
(D., s.100)

Sonda da jurttıñ béri bile bermes,... (M.D., s.128) “ Yine de memleketin tamamı bilmez, ...” Orıs şejirelerinde kazaktıñ mélim boluvı (M.D., s.312)“ Rus tarih kitaplarında Kazak’ın (Kazak halkının) malum oluşu (ortaya çıkışı)”

3.3.8.1.3. Belirtme Hali Eki

3.3.8.1.3.1. Yapı Bakımından Belirtme Hali Eki :

Bu ek yedi farklı şekilde karşımıza çıkar. Şöyle ki, üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra sadece “n” şeklinde, ünlüyle biten kelimelerden sonra -ni/-ni şeklinde; “l, m, n, ñ, r, v, y, z” seslerinden sonra ise -dı/-di; “k, p, t, s, ş” seslerinden sonra ise -tı/-ti şeklinde kullanılır.

Ata-ananıñ ak tilegin attamas, kërilerdiñ batasın alar devşi edik, olay bolmaptı, zorlıktıñ kurbanı boldı ma, elde baska jagday bar ma sonı bilgenşe janım tuñımay erteñ ertemen attangalı otırmın. (Ş., s. 5) “Anne babanın iyi dileğin atlamaz, sayar, ihtiyaçların duasını alır derdik, öyle olmamış, zorluğun mu kurbanı oldu, yoksa başka bir durum mu var , onu öğrenmek için canım rahat durmaz, yarın erkenden atlanıyorum, yola çıkıyorum.” Atamız kazak “balanı bastan” dep beker aytpagan. (Ş., s. 80) “Atamız kazak “çocuğu baştan” diye boşuna söylememiş.” Kayran ana kaydan bilsin kızının işine katıp kalgan kaygı-muñdı. (Ş., s. 19) “Sevgili annesi nereden bilsin kızının içine yerleşen derdi, kederi.” Mine, mına adreske nemese mına telefonga habarlasarsızdar, dep Akan olarga adrestı berdi. (Ş., s. 77) “İşte, bu adrese veya bu telefona haber verirsiniz, deyip Akan onlara adresi verdi.”

3.3.8.1.3.2. Fonksiyon Bakımından Belirtme Hali Eki :

a. Belirtme Hali Eki, yakın ve dolaysız nesne halidir. Geçişli fiillerle kullanılır :

İllahiy bendeñ bar ma mendey garıp “İlahi kulun var mı benim kadar garıp
Basıma mehnat isti koydıñ salıp. Başıma zor işi koydun bırakıp.”
(D., s. 199)

Jerge koyup keseni, “Yere koyup fincanı,
Kızga Işan umtıldı. Kıza doğru Işan ilerledi.”
 (D., s. 22)

Bolmasa, sen osı zariñdi aytsañ, (D., s. 39) “ O zaman , sen bu derdini söylesen,....”

Karay gör, bul Sakavdın aydaganın, “Bakagör, bu Sakav’ın söylediğini,
Avzına kelgen sözdi şaynaganın. Ağzına gelen sözü çiğnediğini.”
 (A., s. 241)

Birevdi onday, birevdi munday kıldı, “Birini öyle, birini böyle kıldı,
Ne kılsa da erki bar kuday kıldı. Ne kılsa da gücü var Allah kıldı.”
 (A., s. 126)

Öleniñdi aytar bolsan, jönimen ayt. (A., s. 47) “Şarkımı söyleyeceksen, doğru söyle.”

Aytpaymın astıñdagı kök atıñdı, “Söylemiyorum altındaki boz atını,
Maktama beliñdegi bolatıñdı. Methetme belindeki kılıcını.”
 (A., s. 186)

Bul iske kuvlık-sumdik kirgizüv, alalıktı, partiyalıktı kosuv ziyannan baska tük payda bermeydi. (M.D., s. 282) “ Bu işe yalan-uğursuzluk sokmak, ayrımcılığı, particiliği eklemek ziyandan başka hiç fayda vermez.”

...., *magan bergiş bolsañ balañdı ber, balañdı kalap suragalı keldim,* (E., s. 118)“...., bana vereceksen çocuğunu ver, çocuğunu istemeye geldim,....”...., *sonan soñ üşevmiz osı üydi meken etip turalık,* (E., s. 129) “...., ondan sonra üçümüz bu evi mekan edinelim,....” -*Sen , nemene, koyıñdı sanap otırsıñ ?* (E., s. 52)“-Sen, niçin, koyunlarını sayıyorsun?”, *üyde adam jogın bilip, endi ottı tamızıp* (E., s. 54)“...., evde insan olmadığımı anlayıp, şimdi ateşi yakıp

b. Belirsiz olarak kullanıldığında nesne akkuzatifi hiç ek almaz :

Artın oylap söz söyle, “Ardını düşünüp söz söyle,
Avziña aytpay kelgenin. Ağzına söylemeden geleni.”
 (D., s. 103)

Ölimge bizdi buyırdı, “Ölüme bizi buyurdu,
Bilmedi, ras, jalğanın. Bilmedi, doğrusunu, yalanını.”
 (D., s. 26)

“Gül mañday, alpıs teñge” bir kız kördim. (A., s. 216) “Gül alın, altmış lira” bir kız gördüm.” *kırık kün, kırık tün uykı körmey, tamak işpey, el şavıp, neşe türli*

zulmdik istep (E., s. 238)“.... kırk gün, kırk gece uyku görmeden, yemek yemeden, memleket istila edep, nice türlü zalimlik yapıp....., *tozbas kıyım aldı, atka minip jöneldi.* (E., s. 218)“....., eskimez elbise aldı, ata binip gitti.”

c. Kazak Türkçesi’nde Belirtme Hali Eki, zaman zaman , Türkiye Türkçesi’ndeki Yönelme Hali Eki yerine kullanılır :

Ekevinin sırlaskan
Sözünün türin karaşı !
(D., s. 23)

“ İkisinin birbirlerine söyledikleri
Sözlerinin ne olduğuna bak !”

Ülkendi aga, kişini ini devşi em,
Dariyga-ay, bugün bildim bötenimdi-ay!
(D., s. 78)

“Büyüğe ağabey, küçüğe kardeş diyordum,
Eyvah-ay, bugün bildim yavrumu-ay!”

Tanımasaın sizdi men tanıtayın,
Atı şıkkan elimniñ jas balası.
(A., s. 45)

“Tanımadıysan size ben tanıtayım,
Adı çıkan (ünlü) memleketimin genç çocuğu.”

....., *batırlardıñ köñülderin kıymay, Bögen erip ketedi.* (E., s. 200)“....., yiğitlerin gönüllerine kıymaz, Bögen yürüyüp gider.”....., *jeti ayaktı jiyren attı minbek boladı.* (E., s. 13) “....., yedi ayaklı ala ata binmek ister.” *Budan keyin bir küni inisi “meni osı jakkı nege barma” dedi dep,* (E., s.106)“Bundan sonra bir gün küçük kardeşi “bana o tarafa niye gitme” dedi deyip,.... *Konvertti jirtıp, hattı karay bastadı.* (M.D., s. 185)“ Zarfi yırtıp, yazıya bakmaya başladı.”

Taktanı “dosım” deydi,
Özin sol dostı jeydi.
(Bor)

“Tahtaya dostum diyor,
Onu da dostu yiyor.
(Tebeşir)”¹

3.3.8.1.4. Yönelme Hali Eki

3.3.8.1.4.1. Yapı Bakımından Yönelme Hali Eki :

Kazak Türkçesi’nde Yönelme Hali, Birinci ve İkinci Teklik Şahıs İyelik Eki almış kelimelere *-a/-e* şeklinde gelmektedir. Ünlü ile ve yumuşak ünsüzle biten kelimelere *-ga/-ge*, sert ünsüzlerle biten kelimelere de *-ka/-ke* olarak eklenmektedir.

Janıñ kevdeñe sıymay bara jatsa, sagan aparıp kosa sal, birak öziñnen baska jan sezüvşi bolmasın, eger sezüvşi bolsa, sen de, men de tiri bolmaymız,- deydi. (YT, s. 22) “Canın gövdene sığmazsa , oraya gidip hepsini bırak, fakat kendinden başka kimse anlamasın, sezmesin, eğer birisi anlarsa , sezerse, sen de , ben de diri

¹ Dr. Ali Berat Alptekin, Yesevi Ocağında 210 Gün, Elazığ 1996, s. 191

olmayız, hayatta kalamayız, -der.” *Kiyimin şeşüvge kömektesip astı-üstüne tüsip baradı.* (Ş., s. 74) “Elbisesini çözmeye yardım edip, altını üstüne getirir.” *Éy, aňkav kempir-ay, mésele sol akşaga tirelip tur ma?!* (Ş., s. 26) “Ey, saf ihtiyar ey, mesele o paraya mı dayanıyor?!” *Ógizge tuvğan künniň buzavga da tuvgatının jadıñnan şıgarmagaysıñ.* (Ş., s. 88) “Öküze doğan günün buzağıya da doğacağını, hatırandan çıkarmayasın.” *Al, Almaş aynalayın, meniň bir ötinişim bar, -dep Kulan eňgimesiniň arnasın baska bagıtka avdardı.* (Ş., s. 33) “İşte, Almaş canım, benim bir ricam var, -deyip Kulan hikayesinin gidişatını başka tarafa çevirdi.

Kazak Türkçesi’nde Yönelme Hali konusunda dikkat çekici bir nokta, ekin zamirlerin üzerine *-gan/-gen* şeklinde gelmesidir. Mesela : “*bugan, magan, ogan*”¹ ifadeleri, “*buna, bana, ona*” anlamlarında kullanılır. Tabii örnekte de görüldüğü gibi ek, şahıs zamirlerinin üzerine gelirken, kelimenin sonundaki “n” sesini düşürüyor.

3.3.8.1.4.2. Fonksiyon Bakımından Yönelme Hali Eki:

a. Bir çok isim veya fiil, vasıta ve gaye ifadesi için yönelme hali eki alırlar :

Eş adamga bildirmey, “Hiç kimseye bildirmeden,
Şeşesimen tildesip. Annesiyle konuşup.”
(D., s.27)

Bul sözdi Zeber baykadı, “Bu sözü Zeber takip eder,
Kémilge Zeber söyleydi. Kamil’e Zeber söyler.”
(D., s. 72)

Jakındap kelip olarga, “Yakınlaşıp onlara,
İyilip sélem beredi. Eğilip selam verir.”
(D., s. 71)

-Minekey, jigitter, bala jastan birimizge sen despey oynap ösken kurbı edik. (M.D., s.150) “İşte, yiğitler, çocukluğta beri birbirimize sen demeden (saygısızlık etmeden) oynayıp büyüyen yaşlılarız.”

Ayman kız, aldamağın jel söziñmen, “Ayman kız, aldatma boş sözünle,
Osi sözge javaptı ber teziñmen. Bu söze cevabı ver hemen.”
(A., s. 128)

¹ K. Amanov, a.g.e.. s. 67. 79. 103

Yönelme Hali Eki, dolaylı nesne olarak rağbet, güvenme, yaklaşma, benzeyiş vb. ifade eden isim ve fiillerle de kullanılabilir:

Könlüniñ Kalkanıstıñ şattığı üşin “Könlünün Kalkanıs’ın şadlığı için
Kırık kız oğan karsı tura almaydı. Kırık kız ona karşı duramaz.”
(D., s.91)

-Mınav meniñ ayrılıp ketken éyelimniñ şaşına uksaydı,.... (E., s.247)“-Bu benim ayrılıp giden hanımımın altın saçına benziyor,” *-Urgasığa süykimdi jigit eken,-dep kaljındasıp turdı* (M.D., s.134) “Hanıma uygun yiğit imiş,- deyip dalga geçiyordu...”

b. *Kerek* kelimesi, “ihtiyaç duyulan, muhtaç olunan” bir şeyin yalın hali ile bir şahsın Yönelme Hali şeklini alır :

“Kıpşaktıñ tavında Téleltas degen kalmak patşasınıñ kızı bar, sonı ékelsin, agaña ayt, mağan kelin kerek, sağan jeñge kerek”,- deydi. (E., s.205)“ “Kıpçak’ın dağında Teleltas denen kalmak padişahının kızı var, onu alıp gelsin, babana söyle, bana gelin gerek, sana yenge gerek”,- der. *Köziñe közildirik kerek pe, ya böten daruv kerek pe tek doktır gana bileği,....* (M.D., s. 207)“ Gözüne gözlük gerek mi, veya başka bir ilaç gerek mi sadece doktor bilir,”

Ancak *kerek* kelimesi yönelme hali ile de kullanılmaktadır:

..... *“Éttegen-ay ! Jaman bolıp kalğan, tüzeterge kerek eken”,- dedi* (E., s.89) “ Keşke ! Kötü olmuş, düzeltilmesi gerek imiş”,- dedi

c. Yönelme Hali Eki, hareket ifade eden fiillerle kullanıldığında hareketin yöneldiği yeri ifade eder :

Aştan ölsin korlıkpen, “Açlıktan ölsün eziyet çekerek,
Zindanga tasta aparıp. Zindana at götürüp.”
(D., s.242)

Seni tastap dalaga, “Seni bırakıp ovaya,
Avılga kaytıp baramın ! Köye dönüp gideyim !”
(D., s.28)

Ağaş üydiñ keñ bir bölmesine törinen esigine şeyin halık tolğan edi. (M.D., s. 142)“Ağaç evin geniş bir odasına başköşesinden eşigine kadar insan dolmuştu.” *Bir aydahar aşagalı terekke şığıp bara jatadı.* (E., s. 225)“ Bir ejderha yemek için ağaca çıktı.”

Kimderge barıp aytamız, “Kimlere gidip söyleyelim,
Kimderdi izdep tabamız ? Kimleri arayıp bulalım ?”
 (E., s.204)

Kız tavga adam tügili kus ta şıga almaydı . (E., s. 173)“ Kız dağına insan değil kuş da çıkamaz.” *Pıyaz, tuz sıkıldı nêrselerdi aska köp salma .* (M.D., s. 210)“Soğan, tuz gibi şeyleri yemeğe çok koyma.”

Şeşem toyga jiberdi saylandırıp, “Annem toya gönderdi hazırlayıp,
Belime jibek arkan baylandırıp. Belime ipek halat bağlayıp.”
 (A., s. 49)

d. Yönelme Hali, *bar, yok, turur, şıgar* ve sahiplik ifade eden benzer kelimelerle kullanılabilir :

Sırtım -bütün, işim -şok, “Sırtım bütün (sağlam), içim kor (gibi),
Kökiregim tola uvayım, Göğsüm dolu (tamamıyla) üzüntü,
Şabamın deseñ, şabiñiz, Vurayım dersiniz, vurunuz,
Kiném bolsa tabiñiz, Günahım varsa bulunuz,
Tarkasın, taksır, kumarıñ, Bitsin, efendi, hevesin,
Ötirseñ de sizge jok Öldürseniz de size yok
Menen barar obalım. Benden (size) vebalim.”
 (D., s.36)

Ötirik pe, ras pa, “Yalan mı, doğru mu,
Allaga ayan sırıñız. Allah tarafından bilinen sırtımız.”
 (D., 29)

Ras bolsa eger de “Doğru olsa eğer ki
Bar şıgar erge savabı. Vardır ere savabı.”
 (D., s.11)

Sorlıga kündiz de, tünde de damıl jok. (M.D., s.195)“Zavallıya kündüz de, gece de rahat yok.”

Eki jigit kelgeni kudayga hak, “İki yiğitin keldiği Allah’a hak
Bolasıñ süttен suluv, aydan appak. Olasın süttен güzel, aydan parlak.”
 (A., s.126)

e. Kazancı bulunan veya zarara uğrayan şahıs veya nesneye işaret edebilir :

Men be edim sagan kırsık bolıp jürgen, “Ben mi idim sana engel olan,
Sanasız, ketkenime nege küldiñ !? Düşüncesiz, gidişime niye güldün !?”
 (D., s.171)

Sondıktan da onun okırman kavımga tiygizgen éseri tipti eresın boladı. (M.D., s.8)“ Bu sebeple de onun okur yazar kesimine tesiri çok fazla olur.”

Bilseñiz “akıl jastan, asıl tastan”, “Bilseniz “akıl yaştan, kıymet taştan”, ”
Atama duva kongan ével bastan. Atama duâ konmuş en baştan.”
(A., s.206)

...., egerde bala tapsa, ogan zalal keltirmekşi bolıp, mustan *kempirge* söylesip koyadı. (E., s.200) “...., eğerde çocuk sahibi olsa , ona zarar getirmek isteyip, cadı kocakarıya söyler.”

f. Bir şahsın bakış açısına işaret edebilir :

Janım barda eşkimge jalınbaymın, “Hayattayken hiçkimseye yalvarmam,
Janı yok, sulkumdarga salınbaymın. Canı yok, efendilerle ilgilenmem .”
(A., s.112)

Jayına jigitsilik koymas eken, “Kendi başına delikanlılık koymazmış ???
Ulbike, söziñe jurt toymas eken. Ulbike, sözüne yurt doymazmış.”
(A., s.82)

Ol üşin eñ tiyimdi, eñ ikpaldı kural- halıktıñ öz tilinde söylesip, köşiliktiñ
pikirine bagıt berip otratın baspasöz eken. (M.D., s. 9) ? “ Onun için en faydalı,
en tesirli silah- halkın kendi dilinde söyleyip, çoğunluğun fikrine yön veren basın imiş.”

g. Mevcut bir hususiyetle münasebeti olanı belirtmek için kullanılabilir :

Kem emes öleñiñiz iş-bavırdan, “Kötü değil şarkınız içten-yürekten,
Kudayım sözge kalay usta kılğan ? Allahım söze nasıl usta kılmış ???”
(D., s.130)

Oygá jetik, sözge usta “Düşüncede mahir (?), sözde usta
Ér öneri köp edi. Her hüneri çok idi.”
(D., s.70)

Kalmambetten soñ körgen magan layık batır jigit sensiñ,- dedi. (E., s. 282)“Kalmambet’ten sonra gördüğüm bana layık bahadır yiğit sensin,- dedi.”
Şaruvasına jıynaktı kisiler jaz küni kısıtık azık-tüligin dayarlap koyadı. (M.D., s.200)“İşinde çalışkan kişiler yaz günü kışlık yiyeceğini hazırlap koyar.”

Bosatuvı korjınnıñ kıyın emes, “Boşaltılması heybenin zor değil,
Kelissek kapka korjın buyım emes. Anlaşsak çuvala heybe çok kolay .”
(A., s.55)

“Ekeviñ bir-biriñe halalsiñ” dep, “İkiniz birbirinize helalsiniz” deyip,
Aytıldı sol uvaktı haktıñ sı. Söylendi o vakitli hakkın sı.”
(A., s.153)

h. Bir hareketin sonucunu ifade edebilir :

... , kastık oylap, Akborıkka kündes boladı, (E., s.200)“, düşmanlık düşünüp, Akborık’a rakip olur,” El-jurtına bas bolıp, barşa muratına jetti. (E., s.126)“Halkına baş olup, bütün muradına ulaştı.”....., şabındı da ér jerde gana jañbirga sargaygan şoşaktar tur, ... (M.D., s. 193) “....., otlaklar da her yerde yağmurdan donup kalan saçaklar var,

1. Amaç belirtmek için kullanılır :

Öltirip kınımdı almakka, “Öldürüp kan hakkımı almaya,
Avğan eken köñliñ. Dönmüş imiş gönülün.”
(D., s.98)

Zeberşeni köriyge “Zeberşe’yi görmek için
Bir küni aña şıgadı. Bir gün avga çıkar.”
(D., s. 70)

..... üy tiktirip, lav baylatıp, koy soydırıvga şıkkın. (M.D., s.129)“..... ev yaptırıp, hayvan (?) bağlatıp, koyun soydurmaya çıkmış.” okıgandarımızdıñ érkaysısı taza kazakşa söylesüvge , kazakşa jazıvga tırısa bastadı. (M.D., s. 267) “..... okuyucularımızın herbiri saf kazakça konuşmak, kazakça yazmak için uğraşmaya başladı.”

Şarıygatta jok jumıs kaydan şıktı ? “Şeriatta olmayan iş nereden çıktı ?
Tul katımdı alıvga jol tabadı . Dul kadını almaya yol bulur.”
(M.D., s.51)

Avılınnan aksakaldı adam keldi, “Köyümden aksakallı adam geldi,
Bul koja söylesüvge sagan keldi. Bu hoca konuşmaya sana geldi.”
(A., s.130)

Ernazardıñ aytuvımen Töstik egevin izdevge altı ayaktı ala attı, jeti ayaktı jiyren attı minbek boladı. (E., s.13) “Ernazar’ın söylemesiyle Töstik egesini aramaya altı ayaklı ala ata, yedi ayaklı alev renkli ata binmek istedi.” Bala ayttı : “Öz balalarıña kız taptıñ, biz olarga üş kız ekeldik, magan nege taba almaysıñ?”. (E., s.217) “Çocuk söyledi : “Kendi çocuklarına kız buldun, biz onlara üç kız alıp geldik, bana niye bulmuyorsun ?”” İşerge asım, kiyerge kiyimim bolmagan soñ, amalsızdan Taskara baydıñ kozısın bagıp jürmin. (E., s.31)“ İçmeye içeceğim, kiymeye giyeceğim olmayınca, çaresiz Taskara bayın kuzusuna bakıyorum.”

Avzın aşıp, kokaktap, tisin kayrap, “Ağzını açıp, tehdit edip, dişini bileyip
*O da talas kıladi şibin janga.*¹ O da gayret ediyor sinek kadar canı için.”

i. Bilhassa duygu ifade eden fiillerle, bir şeyin olma (iç) veya yapma (dış) sebebini ifade eder :

Ötenşe bugan nanadı, “Ötenşe buna inanır,
Javşını kütüp aladı. Elçiyi bekler.”
(D., s.69)

Kolıma bir sebepten tüsse devşi em, “Elime bir sebeple düşse diyordum,
Könilimdi kaytarganga kattı nalıp. Gönlümü çevirene çok yapıp.”
(D., s.122)

Janat, sen nemenege şattanasiñ, “Janat, sen niye seviniyorsun,
Jartı jil jalşı bol dep maktanasiñ. Yarım yıl hizmetçi ol deyip övünüyorsun.”
(A., s.192)

Jalgız közdi diyüdiñ jeñilivine ekinşi sebep kırık kün, kırık tün uykı körmey, tamak işpey (E., s.238) “Tek gözlü devin yenilişine ikinci sebep kırık gün, kırık gece uyumadan, yemeden “*Sonda sen ayt : “Küyevge razı emen, toyga da , razı emen de.”* (E., s.221) ? “.... “O zaman sen söyle: Damada razı değilim, düğüne de razı değilim de.”..... , *bir tentektiñ munday el arasın ayırıp sözdi kulganına özimiz de renjijimiz, jolımen mal berüvge razı bolamız.”,- dedi.* (M.D., s.156)“...., bir terbiyesizin bu şekilde halkın arasını açıp laf edişine kendimiz de üzülüyoruz, usulüne göre mal vermesine razı oluruz.”,- dedi.” *Seniñ éke-şeşeiñ édet-gurıpka süyenip, seni süymegen adamga berem devi* (M.D., s.341)“Senin anne baban örf âdete dayanıp, seni sevmediğin adama vereyim demesi

j. “Almak, satmak, vermek, değerli olmak” vs. ifade eden fiillerle kullanılır :

İşinen jaksı körse de, “İçinden iyi görse de,
Kızga sırın bermedi .. Kıza sırrını vermedi..”
(D., s. 107)

.... *Alpamıstı kolga tüsirip alıp kelüvşi talapker bar ma ?”- dep halkına jar saladı*(E., s.276). “.... Alpamış’ı ele geçirip alıp gelecek gönüllü var mı ?”- deyip halkına haber salar.”, *jurt sogan as berüvge kızdın ruksat suraydı.* (E., s. 233) “....., halk ona yemek vermek için kızdın izin ister.”

¹ Mustafa Öner, “Abay Kunanbayulı ve Tabiat Şiirlerinden Seçmeler”. Türk Dünyası Dil ve Edeb. Der., Sayı :1, Bahar 1996, s. 91

Aldında mıñ somga alğan ak samavır, “Önünde bin soma aldığı ak semaver,
Jüz konak tavısa almas omı da işip. Yüz misafir bitiremez onu da içip.”
 (A., s.65)

k. Zaman ifadelerinde kullanılır :

Jan ata, künnen künge asırasıñ, “Can ata, günden güne geliyorsun,
Aşuvdan kaysı küni basılasıñ. Sinirden ne zaman kurtulacaksın.”
 (D., s.49)

Asıgıp kaytıp jönedi, “Acele edip dönüp yürüdü,
Tańga jakın kez edi. Tana yakın vardı.”
 (D., s. 88)

Keşke taman iñir uvakatında (M.D., s. 154) “ Keceye doğru akşam vaktinde
”, *sen keldiñ seksenge, men keldim jetpiske,- dedi.* (E., s. 271)“....., sen
 geldin seksene, ben geldim yetmişe,- dedi.” *Erteñine éyelin aldap :* (E.,
 s.100)“Sabahına hanımını aldatıp :” *Taz ayttı :* “*Keşke aydap barıp*
“baylangırdıñ buzavı baylan desem, érbirevi ér terekke baylanıp kaladı, erteñine :
“şeşiliñder” desem, şeşiledi” - dedi. (E., s. 236)“Gece davarı sürüp “baylangırın
 buzağısı bağlan desem, herbiri birer tereğe bağlanır, sabahına : “çözülün” desem,
 çözülür”- dedi.”

Zaman ifadelerinde kullanılan yönelme hali eki, “deyin, şeyin” gibi edatlarla yaygın olarak kullanılır. Edat, yönelme hali ekini alan isimden sonra gelir.

Men özimniñ süygen teñimdi osı künge deyin taba almay kelgen edim. (E., ys. 57)
 “ Ben sevdiğimi o güne kadar bulamadım.” *Abayga şeyin kazakta kolga alıp*
okırlık, şın magmasında kazak édebiyeti derlik bir nérse bolgan jok edi. (M.D., s.
 250)“ Abay’a kadar Kazak’ta ele alıp okunacak, gerçek manasında Kazak
 Edebiyatı denecek bir şey yoktu.”....., *bul uvakıtka şeyin sabır etip edim.* (M.D., s.
 131) “....., bu vakte kadar sabrediyordum.” *Aytıs janrı kazak édebiyetinde küni*
büginge şeyin bar. (A., s. 6)“Atışma türü Kazak Edebiyatı’nda bugüne kadar var.”

Kazak Türkçesi’nde Yönelme Hali Eki’nin eklendiği kelimeye “her” manası da katabilir :

Bul adam julna , ya bolmasa, eki julda bir ret ilgyı mergendikpen savık kurıp,
 (E., s.49)“Bu adam, her yıl, en azından , iki yılda bir kere her türlü nişancılıkla ilgili
 eğlence düzenleyip,” *Künine işsem, bir kese savmal işedi ekenmin, işpesem, ol*
da jok. (E., s. 166)“ Her gün içsem, bir kese savmal içerdim, içmesem, o da yok.”

1. Üstünlük ifade eden kelimelerle, bir şeyin karşılaştırıldığı şahıs veya nesneyi belirtmek için kullanılır :

Uzun sözdüñ kiskası : - Kölbay drama jazuvdñ ornına özi dramaniñ batırı (geroyı) bolıp (M.D., s. 281) “Uzun sözün kiskası : - Kölbay dram yazmak yerine kendisi dramın kahramanı olup Semey gubarnası baska jerlerge karaganda şaruvası küyli, okıganı, közi aşığı köbirek el,..... (M.D., s.307)“Semey ilinde başka yerlere göre ekonomik durumu iyi (?), okuyanı, gözü açık olanı çok memleket,”

*Zamanga karay mollalar nadandırak, “Zamana göre mollalar daha cahil,
Köbi kara kazaktan jamanırak. Hepsi kazak halkından daha kötü.”
(M.D., s.36)*

m. Miktar ifadesinde kullanılır :

*Ézirlep tört jüz teñge keş bolganşa, “Hazırlayıp dört yüz liraya gece oluncaya kadar,
Konaga sizdikine baram,- dedi. Misafirliğe sizinkine varayım ,- dedi.”
(D., s. 137)*

*Üş jüzge bizdiñ kazak bölinedi, “Üç yüze bizim kazak bölünür,
Osılay şejireden körinedi. Böyle şecereden görünür.”
(M.D., s. 127)*

....., segizdegi balasınan seksendegi şalına deyin tügel atına kamık, sözimen tanış bolar edi,.... (M.D., s. 249) “....., sekizdeki çocuğundan seksendeki ihtiyarına kadar herkes adını bilir, sözüyle tanış olurdu,....” Ağaş üydiñ keñ bir bölmesine törinen esigine şeyin halık tolğan edi. (M.D., s.142) “ Ağaş evin geniş bir odasına başköşesinden eşigine kadar insan dolmuştu.” Ékesi : Olay bolsa, érbirine küşterine karay enşi beremin. (E., s. 103)“Babası : Öyleyse, herbirine güçlerine göre hisse vereceğim.”

n. Yön ifade eder :

Genellikle *karay, taman, şeyin* gibi edatlarla kullanılır.

*Ékemniñ atı-Makalbay, “Babamın adı Makalbay,
Şerden -şerge kıldırgan. Şehirden şehire dolaşdı.
Savdagerlik öneri, Tüccarlık hüneri,
Bir küni ékem mal aydap, Bir gün babam davar sürüp,
Ürimge karay jöneldi. Akrabaya doğru jöneldi.”
(D., s.36)*

....., eline karay jolga şıktı. (E., s. 101) “....., memleketine doğru yola çıktı.”, bir jas éyel sıvga karay jürüp keledi eken. (E., s.80) “....., bir genç hanım suya doğru yürüyerek geliyordu.” Esiktiñ tusına taman karsılay jürse, (E., s.44) “Eşiğin önüne doğru yaklaşınca,.... Üstelde otırganda ayagıñdı orındıktıñ astına karay bükpe, (M.D., s.208)“Masada otururken ayağını sandalyenin altına doğru bükme (saklama),”

o. Deyim mahiyeti taşıyan ifadelerde yaygın olarak kullanılır :

Akırı jetti tübine, “Sonunda ulaştı dibine (bitti),
Kojanıñ kılğan jalası! Hocanın ettiği (söylediği) yalanlar!”
(D., s.25)

Üşevi bir oyga keledi. (E., s.40) “Üçü bir fikirde birleşir.” -Osı eldiñ pélenşe degen bayı balasın sündetke otırgızıp, (E., s.71)“-Bu memleketin filanca zengini çocuğunu sünnet ettirip,....” Éke, neşe kım, neşe tün şabıska şarşamaydı eken, şıgıp sınap beriñiz, - depti. (E., s.259)“ Baba, kaç gün, kaç gece boşuna eziyet çekmemiş (?), çıkıp kontrol ediniz,- demiş.”, bunı biz asırıp ösirüvimiz kerek, - dep şeşesin zorga köndiredi. (E., s. 240)?“, bunu bizim bakıp büyütmemiz gerek”, - deyip annesini zorla inandırır.”

Akberdi, tañdap jürsiñ, kanday kızdı, “Akberdi, seçiyorsun, nasıl kıızı,
Kartaydıñ kartka sanap köñiliñizdi. Yaşlandın yaşlı sayıp gönlünü.”
(A., s.172)

Bazı kalıplaşmış ifadelerde ise (deyimlerde) Yönelme Hali Eki başka hal eklerinin yerini alabilir :

Bu sözge Bolat tüsinip, “Bu sözü Bolat düşünüp,
Üyine karay jöneydi, Evine doğru yönelir,
Anasınıñ aldına, Anasının önüne,
Jılap-eñirep keledi, Ağlayarak gelir,
Kele söyley beredi. Gelip söyleyiverir.”
(D., s.51)

Éjeptevir bala eken pişinderiñ, “Oldukça güzel çocukmuş görünüşün,
Mınav aytkan söziñe tüsinbedim. Bu söylediğin sözünü anlamadım.”
(A., s.54)

....., tavga bitken bir seksevilge tabanın koya tartkan eken, (E., s. 223)“....., dağda biten bir sekseville tabanın koyarak çekmiş,” (?)

Tavga bitken tobilgi şınarı edim, “Dağda biten kızılıcak çınarı idim,
Tübinen basın tartsa, sınarı edim. Dibinden başını çekse (?), kırılırdım.”
(A., s.45)

3.3.8.1.5. *Bulunma Hali Eki*

3.3.8.1.5.1. Yapı Bakımından Bulunma Hali Eki :

Kazak Türkçesi'nde Bulunma Hali dört farklı şekilde kullanılır. Ek, yumuşak ünsüzler üzerine *-da/-de*, sert ünsüzler üzerine *-ta/-te* şeklinde gelmektedir.

Köz aldına eldegi ekesi men şeşesi keldi. (Ş., s. 77) “Gözünün önüne memleketteki babasıyla annesi geldi.” *Kökten tilegeni jerden tabıldı, közün uvkalap aşkan bette jamilgan körpesin serpip tastadı da, jalañ ayak küyimen esikten sıgaladı.* (Ş., s. 4) “Gökten dilediği yerden bulundu, gözünü ovalayıp açtığı zaman üstüne örttüğü yorganı fırlattı da, yalın ayak hali ile kapıdan gizlice baktı.”

3.3.8.1.5.2. Fonksiyon Bakımından Bulunma Hali Eki :

a. Bulunma Hali Eki, yer ifade etmek için kullanılır :

*Üyde otırgan adamdar,
Bérin de bizge karañdar.*
(D., s. 53)

“Evde oturan adamlar,
Hepiniz de bize bakın.”

*Tarap jür el avzında bir eñgime,
Ulbike Küderimen sırtlas eken.*
(A., s. 82)

“Dolaşıp durur halk ağzında bir hikaye,
Ulbike Küderi ile sırdaş imiş.”

1907 jılı *Petersburgte şıkkın “Serke” gazetine Mirkajiptiñ “Jastarga” degen öleñiniñ basıluv sırtında* (M.D., s. 7) “1907 yılında Petersburg’ta çıkan “Serke” gazetesinde Mirjakıp’ın “Gençlere” adlı şarkısının basılışının sırtında” *Rossiya memleketinde jüz kırık milliyonnan artıgıraq halık bar,* (M.D., s. 20) “Rusya memleketinde yüz kırık milyondan fazla halk var,....” *Suv işinde bir orında turma, otırma, jüz, jür, köbirek kıymılda.* (M.D., s. 209) “Su içinde bir yerde durma, oturma, yüz, yürü, çokça kıymılda.” *Kıpşaktıñ tavında Téletas degen kalmak patşasınıñ kızı bar, sonı ekelsin,...* (E., s. 205) “Kıpçak’ın dağında Teletaş adlı kalmak padişahının kızı var, onu alıp gelsin,....” *-Bir üyde neşe kızsıñdar ?- dep suraydı.* (E., s. 244) “-Bir evde kaç kızsınız ?- diye sorar”...., *üydiñ nak ortasında jalgız közdi dev kolına üyde kalgan baydıñ inisin alıp,....* (E., s. 44) “...., evin tam ortasında tek gözlü dev eline evde kalan beyin küçük kardeşini alıp,....”

b. Bulunma Hali Eki, hareket ifade eden fiillerle hareketin sonuna işaret edebilir. Kazak Türkçesi’nde bu durum genellikle zamirlerde görülür :

*Kanat kağıp uşkan kus,
Bérin de munda kelmeysiñ.*
(D., s. 278)

“Kanat çırpıp uçan kuş,
Hepiniz de buraya gelmiyorsunuz.”

Kayda barsaň onda bar, “Nereye gidiyorsan oraya git,
Jolıñdı açsın kudayım. Yolunu açsın Allah’ım.”
 (D., s. 18)

Men şığıp Dalaköl’den munda keldim, (A., s. 216)“Ben çıkıp Dalaköl’den buraya geldim,....” “*Bul suv kaydan kelip, kayda ketip jatır*”, - dep (E., s. 17)“Bu su nereden gelip, nereye gidiyor”, - deyip” -*Kaydan keldiň, bunda kalay kirdiň ?* (E., s. 211) “-Nereden geldin, buraya nasıl girdin ?”

c. Bulunma Hali Eki, çeşitli zaman ifadelerinde kullanılır :

Aşık bop edim évelde, “Aşık olmuştum daha evvel,
Körgeñ soň kızdıñ türlerin. Gördükten sonra kızın yüzünü.”
 (D., s. 88)

Sagıñp kelgenimde uyıktap kapsıñ, “Özleyip geldiğimde uyuyup kalmışsın,
Azgana sol jeriñe ökinemin ! Biraz o tarafına üzülüyorum !”
 (D., s. 97)

Ekeviñiñ bir jıldı, “İkisinin bir yılda,
Bolıptı jükti éyeli. Olmuştu yüklü (hamile) hanımı.”
 (D., s. 66)

Érkimniñ süygeñi bar özine ıstık, “Herkesin sevdiği var kendine sıcak,
Esinen şıkpaytuğın jani barda. Aklından çıkmayan camı varken (hayattayken).”
 (D., s., 105)

Bügin tünde tüs kördim jorıp berşi ! “Bugün gece düş gördüm yorumlayıver !
 (A., s. 58)

Akıñda bizdiñ Jüñis, okuv, jazuv, esep üyrenip, okımıstı boldı. (M.D., s. 198)“Sonunda bizim Jüñis, okuma, yazma, hesap öğrenip, ilim sahibi oldu.”
Sorlıga küñdiz de, tünde de damıl jok. (M.D., s. 195)“Zavallıya (çaresize) gündüz de, gece de huzur yok.” *Biz onıñ kolına tüspes üşin altı sagatta altı aylık jol aluvımız kerek.* (E., s. 35)“Bizim onun eline düşmemek için altı saatte altı aylık yol almamız gerek.” *Burıñgı zamanda bir bay bar eken.* (E., s. 235)“ Eski zamanda bir zengin (bey) varmış.” *Bir kişi öler aldında, artında kalıp bara jatkan jalgız balası Eskermegenge öziniñ basıman ötkenderin ayta kelip :* (E., s. 213)“ Bir kişi ölmeden önce arkasında kalan tek çocuğu Eskermegen’e kendi başından geçenleri anlatıp :”

ç. Miktar ifadesinde kullanılır :

.... *kara niyet javızdığın aşuv-akındar aytısınıñ köbinde uşırasadı.* (A., s. 10)“ art niyet kötülüğünü gösterme-şairler atışmasının çoğunda görülür.” *eki arkan boyı terendikte or kazdırıp,*.... (E., s. 62)“ iki ip (?) boyu derinlikte çukur kazdırıp,....”

d. Sonuna geldiği kelimeye “her” manası katabilir :

*Nésip aydap kep kaldık,
Kelmevşi edik jıldı biz.*
(D., s. 99)

“Nasip deyip geldik,
Gelmiyorduk her yıl biz.”

.... *moynıñdı, kökiregiñdi, arkañdı künde salkın sıvmen juvıp tur,*.... (M.D., s. 209) “..... boynunu, gövdeni, sırtını her gün soğuk suyla yıkıyor,....” *Şeşesi aytadı : “Künde kaynatıp koygan irimşikti künde bir akıv kelip jep ketedi.”* (E., s. 236) “Annesi söyler : “Her gün kaydattığın irimşiği her gün bir kuğu kuşu gelip yiyip gidiyor.”

e. Türkiye Türkçesi’nde Ayrılma Hali Eki’nin kullanıldığı bazı durumlarda, Kazak Türkçesi’nde Bulunma Hali Eki kullanılır :

*Bir akıldı unasıp, “Bir fikiri uygun bulup,
Aydalada ayrıldım, Ovadan ayrıldım,”*
(D., s. 37)

Künderde bir kün han öziniñ eki balasın şakırıp alıp : (E., s. 34)“ Günlerden bir gün han kendinin iki çocuğunu çağırıp :” *A, dep oyın bastalarda burın yatıp* (M.D., s. 204)“A, deyip oyun başlamadan önce yatıp”

3.3.8.1.6. Ayrılma Hali Eki

3.3.8.1.6.1. Yapı Bakımından Ayrılma Hali Eki :

Altı farklı şekilde karşımıza çıkan Ayrılma Hali Ekinin kendine has bir kullanılma şekli vardır. Ek, iyelik ekleri veya “m, n, ñ” ile biten kelimelerden sonra *-nan/-nen*; “ünlü veya l, r, v, y, z” sesleriyle biten kelimelerden sonra *-dan/-den*; “k, p, t, s, ş” seslerinden sonra ise *-tan/-ten* şeklinde kullanılıyor.

Solardıñ arasınar; Akañdı izdeytindey, üyile köz tastaydı. (Ş., s. 87) “Onların arasından Akan’ı arıyormuş gibi, dikkatle bakar.” *Almatı’dan kelgen balalardan mına kulagımmen estidim.* (Ş., s. 3) “Almata’dan gelen çocuklardan bu kulağımla...

duydum.” *Tıskarı jürip el-jurttı esten şıgaratın beybak kaynıñnıñ akılı endi kirip, tuvgan toprağına kayta oralıp otr.* (Ş., s. 37) “Dışarıya gidip vatani-memleketi aklından çıkararı zavallı kaynının aklı şimdi gelip, doğduğı toprağına tekrar dönüyor.”

Ayrıma Hali Eki, zamirlerin üzerine gelirken kelimenin son sesi düşer. “*Budan, odan, sodan, menen*”¹ kelimelerinde bu durum görülür.

3.3.8.1.6.2. Fonksiyon Bakımından Ayrıma Hali Eki :

a. Hareket ifade eden fiillerle kullanıldığında yer bildirir :

...., *neşe kırdan aşıp, köziniñ jasın şaşıp*,.... (D., s. 41)“...., nice tepeden aşıp, gözünün yaşını saçıp,....”

Sonşa jerden kelgen soñ, Patşanıñ kızın köreyin !
(D., s. 100)

“O kadar yerden geldikten sonra,
Padişahın kızını göreyim !”

Oyagınan bir şıktı, Buyagınan bir şıktı, Şapkan şöptey japırdı.
(D., s. 140)

“O yanından bir çıktı,
Bu yanından bir çıktı,
Kesilen ot gibi biçti.”

Avılınnan aksakaldı adam keldi, Bul koja söylesüvge sagan keldi.
(A., s. 130)

“ Köyümden aksakallı adam geldi,
Bu hoca konuşmaya sana geldi.”

Atıña min de avılınnan şık dalaga, Kuyruğı avıl iytimniñ türük degen.
(A., s. 158)

“Atına bin de köyünden çık dışarıya,
Kuyruğı köy köpeğinin tetikte demiş.”

...., *gürildesip otırganda mañdayınan ter şıgıp*, (M.D., s. 129)“...., bağırıp çağırırken alından ter çıkıp,....” “*Oybay !*”- *dep tıvdan tömen karay jügirdi*, “(E., s. 120)“Eyvah !”- deyip dağdan aşağıya doğru koştu, *jilına osı elden jeti bastı aydahar bir kızdı aladı eken.* (E., s. 242)“...., her yıl bu memleketten yedi başlı ejderha bir kıza almış.”

¹ K. Amanov, a.g.e., s. 26, 40, 83, 96

Başlama noktasını ifade edebilir :

Bagdattan Şam şérine aylap jürdi. (D., s. 264) “Bağdat’tan Şam şehrine aylarca yürüdü.” 1926 *jıldan bermen karay jarık körgeñ kazak kitaptarınıñ bibliyografıyalık körsetkişin ézirlep bastıradı.* (M.D., s. 12) “1926 yılından bu yana yayınlanan Kazak kitaplarının bibliyografyasını hazırlayıp bastırır.”

b. Ayrılma ifade eden fiiller, Ayrılma Hali Eki ile kullanılır :

*Birneşe küñ kamalap,
Éskerden avkat üzildi.*
(D., s. 150)

“Birkaç gün etrafını sarıp, (sardıktan sonra)
Askerde yiyecek bitti.”

*El-jurtumnan ayrıldım,
İşannıñ jala sözinen.*
(D., s., 39)

“Memleketimden ayrıldım,
İşan’ın yalan sözünden.”

*Ata-anadan ajırap,
Kaygırıp bala eñiredi.*
(D., s. 231)

“Baba-anneden ayrılıp,
Üzülüp çocuk ağladı.”

*Jagamdı jasavıldan bir bosatsañ,
Yürer em umıtpastan den savımda.*
(A., s. 84)

“Yakamı askerden bir kurtarsan,
Yürürdüm unutmada sağlığımda.”

c. Herhangi bir şeyin türediği öz veya kaynağı ifade eder :

*Bilseñiz “akıl jastan, asıl tıstan”,
Atama dıva kongan ével bastan.*
(A., s. 206)

“Bilseniz “akıl gençte, kıymet taştta”,
Atama dua konmuş ilk baştan.”

Atasınan artık devlet kalmasa da,.... (M.D., s. 130) “Babasından fazla zenginlik kalmasa da,”....., *dep nogay gazetalarınıñ herkaysısınan misal keltiredi.* (M.D., s. 268)“....., deyip nogay gazetelerinin herbirinden misal getirir.”

*Bul batırđıñ işinde,
Kimder bar da, kimder jok,
Jañbirşiniñ ulı Telagıs,
Boksaktiñ boyı boz kamıs,
Musadan tuvgan otız ul,*
.....

“Bu bahadırın içinde,
Kimler var da, kimler yok,
Janbirşi’nin oğlu Telagıs,
Boksak’ın boyu boz kamış,
Musa’dan doğan otuz oğul,
.....

(E., s. 200)

ç. Öğrenme, işitme, isteme vs. ifade eden fiillerle de kullanılır :

Jasñınan édep üyrenseñ, “Gençken edep öğrensen,
Érkimnen ozar ilimiñ. Herkesten fazla olur ilimin.”
(D., s. 19)

Ötinemiz sizderden, “Rica ediyoruz sizlerden,
Bir künşe bizben bolıñız. Bir gün kadar bizimle olunuz.”
(D., s. 232)

Savlıgına kudaydan “Sağlığına Allah’tan
Tileymin tilek siz üşin. Diliyorum dilek sizin için.”
(D., s 67)

Ömirin Zeberşeniñ uzak kıl dep, “Ömürünü Zeberşe’nin uzun kıl deyip,
Kudaydan erteli-keş ötinemin! Allah’tan sabah akşam dileniyorum.”
(D.,s. 97)

Kızga gaşık ekenin kaydan bilsin. (D., s. 204) “Kıza aşık olduğunu nereden bilsin.”

Buringı danalardan estigenmin, “Önceki dahilerden duydum,
Jer menen kök jaraldı elden burın. Yer ile gök yaratıldı halktan önce.”
(A., s. 63)

.....: “Añ avlavga barıp keleyin” - *dep şeşesinen suranadı.* (E., s. 239)“.....: “Av avlamaya gidip geleyim” - deyip annesine yalvarır.”

d. Herhangi bir şeyin yapıldığı malzemeye işaret etmek için kullanılır :

Jakuttan kabın oyıptı, “Yakuttan kabını oymuş,
Altınnan istep şankobız, Altından işleyip şankobız,
Gavharga kıyıp saptagan. Gevhare kıyıp sap yapmış.”
(D., s. 100)

Aruvana tüyege, “İyi cins deveye,
Altınnan konırav taktırdı. Altından çan taktırdı.”
(D., s. 137)

.....: *İşin jarattım kara şoyınnan, sırtın jarattım bolat temirden,* (E., s. 272) “.....: İçini yarattım kara demirden, dışını yarattım polat demirden,....”

* şankobız : Bir çeşit nefesli çalgı

e. Sebep ifade etmek için kullanılır :

Aştan ölsün korlıkpen, “Açlıktan ölsün acı çekerek,
Zindanga tasta aparıp. Zindana atın götürüp.”
(D., s. 242)

...., *teñ halık bolıp jasay almavı tarihiy édebiyeti jektuktan.* (M.D., s. 250)“...., gerektiği gibi halk olup yaşayamayışı tarihî edebiyatının yokluğundan.” *Aşarşılıktan kırılıp jatkan halıktı añ avlap ölimnen kutkaradı.* (E., s. 239)“Açlıktan kırılan halkı av avlayıp ölümden kurtarır.”

Möldiregen şın merivert casınnan “Senin tertemiz ve hakiki mervert taşı olan göz
Sadaga bop sorlı nege ölmedim? yaşların sebebiyle,
Ben talihsiz, niye kurban olup ölmedim?”
(MCÖ, s.104)

f. Karşılaştırma yapmak amacıyla kullanılır:

Paşadan artık akılı, “Padişahın fazla akılı,
Parasattı er edi. Akıllı er idi.”
(D., s. 70)

Meni kaytıp umittiñ, “Beni ne yapıp unuttun,
Aydan appak jamalım! Aydan beyaz yüzlüm!”
(D., s. 106-107)

Munan da bir jaman söz aytar edim, “Bundan da bir yaman söz söyledim,
Sırtında dosıñnan köp duşpan otır. Arkanda dostundan çok düşmanın var.”
(A., s. 75)

Künahar bolmaganda ne boladı, “Günahkar olmazsa ne olur,
Birevinen birevin kem ustasa ? Birinden birini daha aşağı tutsa ?”
(M.D., s. 53)

Urgaşısunıñ da müyizi boladı, birak erkeginikinen kişirek. (M.D., s. 106)“Dişisinin de boynuzu var, fakat erkeğinkinden daha küçük.” *Okıp karasak, bul algaşkı hattan da sorakı.* (M.D., s. 245)“Okuyup baksak, bu önceki yazıdan da görgüsüzce.”...., *bir tavdıñ basında ülkendigi özinen eki ese bir adam jatkanın köredi.* (E., s. 106) “...., bir dağın başında büyüklüğü kendinden iki kat fazla bir adamın yattığını körür.”

“Özge, baska” ile :

...., *bulardıñ burıngı kızdardan özgeşeligi - akındık şeberligimen el arasında bolgan ataktı aytıstarga katınaskan.* (A., s. 8-9) “...., bunların önceki kızlardan farklılığı - şairlik hüneriyle halk arasında olan ünlü atışmalara katılımı.”....

partiyalığı kosuv ziyannan baska tük payda bermeydi. (M.D., s. 282) “....., particiliği katma ziyandan başka hiç fayda vermez.” *Bulardan baska da tavlar, tatar, şölder, kölder, sorlar az ba?* (M.D., s. 218)“Bunlardan başka dağlar, taşlar, çöller, göller, kireçli yerler az mı?” *Birak jüz ögizden baska kibir etken jan tabilmaydı,....* (E., s. 129)“Fakat yüz öküzden başka hareket eden varlık bulunmaz,....”

“Göri” ile :

.... *éni de, üni de baskasman göri köteriñki bolıp,* (M.D., s. 273)“ saızı da, sözü de başkasına göre daha üstün olup,”..... *on jil burın jurttıñ kazirgiden göri nadandırak, kazirgiden göri gazet-jurnaldıñ keregin bilmeytinirek kezinde* (M.D., s. 307) “ on yıl önce halkın bugünkünden daha cahil, bugünküne göre gazete ve derginin gereğini bilmediği zamanlarda” *Oısı bala menen göri bala bolsa da batırlav.* (E., s. 162)“ Bu çocuk benden daha küçük olsa da daha cesur.”

g. Parça ifade eden kelimelerle, parçanın ait olduğu bütünü belirtmek için kullanılır:

Jakın jerde javlardan “Yakın yerde düşmanlardan
Eşbiri kalğan jok edi. Hiçbiri kalmamıştı.”
(D., s. 141)

19. gasırdıñ aytıstarınan, kazır Kazak CCP Gılım akademiyasınıñ ortalık, gılımıy kitaphanası men M.O. Évezov atındağı Édebiyet pen öner iynstitutınıñ koljazba fondalarında jüzdegen aytıs bar, (A., s. 5)“19. asırın atışmalarının, bugün Kazak CCP İlim akademisinin merkez, ilmî kütüphanesi ile M.O.Evezov adındaki Edebiyat ile sanat enstitüsünün elyazma arşivlerinde yüzlerce atışma var,”....., *kalasındağılardan kimde-kim olardı kuvıp jetip, jigitti öltürüp, kızın ayırsa, sogan bermekşi boldı.* (E., s. 282)“....., şehirindekilerden herkim onları takip edip, yiğidi öldürüp, kızını ayırsa, ona vermeye karar verdi.”

ğ. Bir hareketin vasıta veya aletini ifade için kullanılır :

Alıp kaşıp kızımdı, “Alıp kaçıp kızımı,
Sol sebepten kep edim. Bu sebeple kelmiştim.”
(D.,s. 125)

Şragım, akılmısıñ, keñspisiñ? “Yavrım, akıllı mısın, zeki misin?
Kolımnan örik bersem, jemespisiñ? Elimden erik versem, yemez misin?”
(A., s. 68)

Kudayday ölgen janga sıyınasıñ, “Allah gibi ölen cana sığınmıyorsun,
Jigitim, dinnen şıktıñ oısı sözden. Yiğitim, dinden çıktın bu sözle.”
(A.,s.?.....)

1904 jılı iyun juldızınıñ basında Omskige barganımda Abay öleñderiniñ jazbasın algaş Ahmat Baytursinovtan kördim. (M.D.,s. 249) “1904 yılı Haziran ayının başında Omski’ye vardığımda Abay şiirlerinin yazmasını önce Ahmet Baytursinov’da gördüm.”... okuv kitaptarı ana tilimen, öz ultınıñ turmısınan hém tabıygattan jazılıp,.... (M.D.,s. 239) “....okul kitapları ana diliyle, kendi milletinin hayatından ve tabiattan yazılıp,....”

h. Hareket tarzını belirtir :

Birin-biri kuşaktap, “Birbirini kucaklayıp,
Bet-betinen öbedi. Yüzünden öper.”
(D., s. 29)

Betinen julap süyedi, “Yüzünden ağlayıp sever,
İşi ottay küyedi. İçi ateş gibi yanar.”
(D.,s. 26)

Aytayın körgenimdi bir-bir bastan. “Söyleyeyim gördüğümü bir bir baştan,
‘Gül mañday, alpıs teñge’ bir kız kördim. ‘Gül alın, altmış lira’ bir kız gördüm.”
(A., s.216)

Ayman kız, aldamağın jel söziñnen, “Ayman kız, aldatma boş sözünle,
Oısı sözge javaptı ber teziñnen. Bu söze cevabı ver çabucak.”
(A., s. 128)

.... amalsızdan Taskara baydıñ kozısın bağıp jürmin. (E.,s. 31) ???“.... çaresiz olarak Taskara beyin kuzusuna bakıyorum.”.... tösektiñ üstinde şalkasınan tüsip jatır eken. (E.,s. 178) ??? “.... döşeğin üstünde sırtüstü düşüp yatıyormuş.” Han kaytadan mıstan kempirdi şakırıp (E.,s. 172)“Han yeniden ihtiyar cadıyı çağırıp....”

1. Demek, söylemek, sormak vb. ifadeli sözler ile kullanılır :

Jogarı söyle kızdán dep, “Yukarı söyle kızdán deyip,
Kémildiñ aytkan tili edi. Kamil’in söylediği dili idi.”
(D.,s. 107)

Suradı Güljiyhannan: “Sen kimsiñ?”-dep ,“Sorar Gülcihan’dan: “Sen kimsin?”- deyip,
Adamga bul aradan kemeysiñ,- dep. Adama bu aradan kemeysin ,- deyip.”
(D., s. 282)

Talabıñ baska nérse bolıp jürip, “İsteğin başka şey olduğu için,
Moldadan suramaksıñ tarih jayın. Molladan sormak niyetindesin tarih durumunu.”
(A., s. 153)

Ayt degennen aytayın bul bedikti, “Söyle demenle söyleyeyim bu boş sözü,
Kara makpal tonım bar bürmë édipti. Kara makpaldan elbisem var burma dikişli .”
(A., s. 27)

Tumarbas tez üyine kaytıp kelip, seşesinen suraydı :..... (E.,s. 235)“Tumarbas hemen evine dönüp gelip, annesinden sorar :”

i. Zaman ifade eder :

Jazılğan şıgar bul jumıs, “Yazılmış herhalde bu iş,
Tuvgannan ével jaralıp. Doğduğundan evvel yaratılıp.”
(D.,s. 157)

Estigennen ol padşa toy kılıp jür, “Duyunca o padişah toy düzenliyor,
Şıgardı sadakamen patşa köp pul. Çıkardı sadaka ile padişah çok para.”
(D., s. 201)

On besten on altıga keldi bala, “On beşten on altıya geldi çocuk,
Akılı kémil tolğan akır jéne. Akılı kamil dolmuş sonunda yine.”
(D., s. 203)

Aytamın ayt degende, Akbalamın, “Söyleyeyim söyle deyince, Akbalayım,
Nemdi aytıp ölğennen soñ maktanamın . Neyimi söyleyip öldükten sonra övüneyim.”
(A.,s. 33)

Gali bul hattı okıgannan keyin sol küni özine senimdi kurbıları..... (M.D., s. 150)
“Gali bu yazıyı okuduktan sonra o gün kendine güvenilir arkadaşları”..... *bala jastan birimizge sen despey oynap ösken kurbı edik.* (M.D., s. 150) “.... çocukluğumuzdan beri birimize sen demeden oynayıp büyüyen arkadaşlar idik.”
Kempir tastagannan keyin, üş künnen soñ, kırık narga jük artkan kervender
(E.,s. 203)“İhtiyar bıraktıktan sonra, üç gün sonra, kırk deveye yük yükleyen kervanlar” *Kalmambetten soñ körgeñ magan layık batır jigít sensiñ, - dedi.* (E., s. 282)“Kalmambet’ten sonra gördüğüm bana layık cesur yiğit sensin, - dedi.”

j. Miktar ifade eder :

Sanı köp, sapası jok hëmmeden bos “Sayısı çok, sefası yok hepsinden boş
Gılınga moyınsunbay erinedi. İlime baş eğmeden erinir.”
(M.D., s. 127)

.... *malı da jaksı bolıp, jilkısı jüzden asıp,* (M.D., s. 130)“.... malı da iyi olup, atı yüzden fazla olup,....” *kanşa gumır, kanşa akşa sarp etken kisiler de 2-3 tilden artık bile almıydı.* (M.D., s. 226)“...., nice ömür, nice para sarf eden kişiler de 2-3 dilden fazla bilemiyordu.”...., *bir-birin ekevi üş-törtten alıp jıktı,* (E.,s. 86)“...., birbirini ikisi üç dört kere alıp yıktı,....” *Ağaç üydiñ keñ bir bölmesine törinen esigine şeyin halık tolğan edi.* (M.D., s. 142)“Ağaç evin geniş bir odasına baş köşesinden eşiğine kadar insan dolmuştu.” *Onıñ uzun boyı on kulaştan on dört kulaşka şeyin,* (M.D., s. 197)“Onun uzun boyu on kulaçtan on dört kulaça kadar,” *Osınday tésilmen 1929 jıldan bastap 1933 jıldardıñ işindegi aralıkta kalğan kazaktıñ tağı da üstten ekisiniñ közi kurtıldı.* (TKT., s. 33) “Böyle taktikle 1929 yılından başlayarak 1933 yıllarının içindeki aralıkta kalan Kazak’ın üçte ikisinin gözü kurtuldu.”

3.3.8.1.7. Eşitlik Hali Eki

3.3.8.1.7.1. Yapı Bakımından Eşitlik Hali Eki

Kazak Türkçesi’nde Eşitlik Hali *-şa/-şe* ekleriyle ifade edilir. Kalın ünlülü kelimelerde *-şa*, ince ünlülü kelimelerde ise *-şe* kullanılır.

3.3.8.1.7.2. Fonksiyon Bakımından Eşitlik Hali Eki :

a. Miktar ifade eder :

*Kulkamıs munı eşitip,
Artıkşa kattı kuvanadı.*
(D.,s. 111)

“Kulkamıs bunu işitip,
Çok fazla sevinir.”

*Ötinemiz sizlerden,
Bir künşe bizben bolıñız.*
(D., s. 232)

“Rica ediyoruz sizlerden,
Bir kün kadar bizimle olunuz.”

- *Mën , neşe aylar, jıldar boyı sonşalık azaptardı körıp bul julkıardı tavıp ekeldim.* (E., s. 62)“- Ben, nice aylar, yıllar boyu bunca azapları görüp bu atları bulup alıp geldim.”

*Kanşama jil ötse de,
Ömirim ötip ketse de,
Ümit üzbey Töstikten,
Bir keler dep jür edim.*
(E., s. 29)

“Ne kadar yıl geçse de,
Ömürüm geçip gitse de,
Ümit kesmeden Töstik’ten,
Bir gün gelir diyordum.”

b. Benzerlik ifade eder :

*Erlərşə boldı bul işiñ,
İstediñ munı biz üşin !
(D., s. 140)*

“Erlər gibi oldu bu işin,
Yaptın bunu bizim için.”

*Aman bol körğenimşe, aga-ini,
Sizderdi dos körüvşi em işinara.
(D., s.76)*

“Sağ olun gördüğüm gibi, hepiniz,
Sizleri dost olarak görmüştüm kendi içimde.”

*Urularşa kaymıgıp,
Şıgarmay davsın jöteldi.
(D., s. 98)*

“Hırsızlar gibi korkup,
Çıkarmadan sesini öksürdü.”

c. Küçültme ifade eder :

*Zeberşeni körüvge,
Bir küni aña şıgadı.
(D., s. 70)*

“Zeberciği görmeye,
Bir gün ava çıkar.”

*Ötense bugan nanadı,
Javşını kütüp aladı.
(D., s. 69)*

“Ötencik buna inanır,
Elçiyi bekler.”

*Éppakşanıñ ulına,
Kızıñnıñ bildim keterin.
(D., s. 67)*

“Eppakcığın oğluna,
Kızının bildim gittiğini.”

*Kudaşa, köz tiyer dep küméndansañ,
Tezirek moldekeñmen dıva alıp tak.
(A., s. 110)*

“Dünürçüğüm, göz değer diye şüpheleniyorsan,
Hemen hocandan dua alıp tak.”

ç. Zaman ifade eder :

*Künderşe buta tübi söylespeymın,
Külmenen kezdeskendey tezek tergen
Ordama izdep bar da sonda söyles
(D., s. 75)*

“Künlerce çalı dibi konuşmuyorum,
Gül ile karşılaşmış gibi tezek toplayan
Merkezime izleyip var da orada konuş”

*Eger de makul körseñiz,
Bugünşe meyman bolalık !
(D., s. 102)*

“Eğer ki makul görürseniz,
Bugünlük misafir olalım !”

*Ézirlep tört jüz teñge keş bolganşa, “Hazırlayıp dört yüz liraya gece olunca,
Konaga sizdikine baram,- dedi. Misafirlige sizinkine varayım,- dedi.”*
(D., s. 175)

d. “-e göre” manası verir :

.....,men de öz maglumatımşa bışara halkımızga fayda keltirmek emlihiyle
(M.D., s. 20) “....., ben de kendi bildiğime göre biçare halkımıza fayda getirmek
isteğiyle.....”....., kaşannan astas, toylas bolgan gadetterinşe bir avıldı bir avıl
erüvlikke şakıra bastadı. (M.D., s. 129)“....., ne zamandan beri aynı yemeği,
düğünü olan adetlerine göre bir köyü bir köy yemeğe çağırmaya başladı.”....., suravı
boyınşa tikken otavına baradı. (E., s. 272) “....., istediği gibi diktiği otağına varır.”

3.3.8.1.8. Vasıta Hali Eki

3.3.8.1.8.1. Yapı Bakımından Vasıta Hali Eki :

Kazak Türkçesi’nde dokuz farklı vasıta hali eki vardır. Ekin dikkat çekici bir yönü vardır. Ek, zaman zaman bir edat gibi, kelimeye bağlı olmadan kullanılır. Kazak Türkçesi’nde kullanılan Vasıta Hali Ekleri şunlardır : *-man/-men/-menen, -ban/-ben/-benen, -pan/-pen/-penen*. Bunlardan *-man/-men/-menen*, “ünlü veya l, m, n, ñ, r, v, y” sesleriyle biten kelimelere eklenir. *-ban/-ben/-benen*, “z” sesi ile biten kelimelere, *-pan/-pen/-penen* ise “k, p, t, s, ş” sesleriyle biten kelimelere eklenir. Yani başka bir deyişle yumuşak ünsüzleri ve ünlüleri *m, z* sesini *b*, sert ünsüzleri ise *p* karşılamaktadır.

*Eş adamga bildirmey, “Hiç kimseye bildirmeden,
Şeşesimen tildesip. Annesiyle konuşup.”*
(D., s. 27)

*Apañimen emes, atañimen söylesip kayt. (Ş., s. 100) “Annenle değil, babanla
konuşup gel.”....., munan burın ötken on bes julmenen bügingi helimizdi
salıstırsañız da (M.D., s. 19)“....., bundan önce geçen on beş yıl ile bugünkü
halimizi karşılaştırsanız da” Poyezben keldim. (Ş., s. 56)“ Trenle geldim.”*

*Bolmasa birli-jarım talapkerler, “Olmayınca (ya da) birkaç müteşebbis,
Bozbala önerpazben jok janaskan. Bozbala ustayla yakınlaşmamış.”*
(M.D.,s. 59)

*Sıypattav kıym sözbenen, “Anlatıp zor sözle,
Öziñ barıp kör !- dedi. Kendin varıp gör !- dedi.”*
(D., s. 83)

*Aştan ölsün korlıkpen , “Açlıktan ölsün eziyet çekerek,
Zindanga tasta aparıp. Zindana at götürüp.”*
(D., s. 242)

.....Kazak halkının avız édebiyeti revolyutsiyaga şeyin jazba édebiyetpen katar jarısıp otırdı, (A., s. 6)“.....Kazak halkının ağız edebiyatı inkılaba kadar yazılı edebiyatla başabaş yarıştıyordu,.....”

*Saldıkpen dünüyeñnen orın alıp “Yaşlılıkla dünyandan yer alıp
Kökte kus, suvda balık, togayda aññ. Gökte kuş, suda balık, ormanda avın.”*
(M.D., s. 97)

Birak kızdñ avzı tüyrevişpen tüyrevli eken. (E., s. 38)“Fakat kızın ağız çatal iğne ile bağılı imiş.”

*Küşpenen basıp ordañdı “Zorla basıp şehrini
Seni de kuvar yerinñen. Seni de kovar yerinden.”*
(D., s. 160)

*Şıgarıp suvdan adam dep “Çıkarıp sudan adam diye
Lakpenen birigip, Oğlakla bir araya gelip,
Atası ketip baradı. Babası gidip varır.”*
(D., s. 215)

3.3.8.2. İyelik Ekleri

- 3.3.8.2.1. *Birinci Teklik Şahıs İyelik Eki* : -m, -ım/-im
3.3.8.2.2. *İkinci Teklik Şahıs İyelik Eki* : -ñ, -iñ/-iñ
3.3.8.2.3. *Üçüncü Teklik Şahıs İyelik Eki* : -ı/-i, -sı/-si
3.3.8.2.4. *Birinci Çokluk Şahıs İyelik Eki* : -mız/-miz, -ımız/-imiz
3.3.8.2.5. *İkinci Çokluk Şahıs İyelik Eki* : -ñız/-ñiz, -iñız/-iñiz
3.3.8.2.6. *Üçüncü Çokluk Şahıs İyelik Eki* : -ları/-leri

3.3.8.3. İsimlerde Çokluk

Türkçe'deki -lar/-ler çokluk ekinin, Kazak Türkçesi'nde ünsüz uyumunun etkisiyle çeşitlilik gösterir. Çokluk eki olarak kullanılan ekler şunlardır : *-lar/-ler, -dar/-der, -tar/-ter*. Bunların kullanılma şekli ise şöyledir : “Ünlü veya l, r, v, y” seslerinden sonra *-lar/-ler*, “z, m, n, ñ” seslerinden sonra *-dar/-der*, “p, t, k, s, ş” seslerinden sonra ise *-tar/-ter* ekleri kullanılır.

....öz *balalarıña kız taptñ, biz olarga üş kız ekeldik,* (E., s. 217)“.... kendi çocuklarına kız buldun, biz onlara üç kız alıp geldik....” *Bulardan başka da tavlar, tastar, şölder, kölder, sorlar az ba ?* (M.D., s. 218)“Bunlardan başka da dağlar,

taşlar, çöller, göller, kireçli yerler az mı ?” 19. *gasırda erlermen katar attarı şıkkan birneşe kızdar bar, bularduñ buringi kızdardan özgeşeligi* (A., s. 8-9)“19. asırda erkeklerle beraber ün kazanan birkaç kız var, bunların önceki kızlardan farklılığı.....” *Künderde bir kün ertede bir şal bolıptı.* (M.D., s. 199)“Günlerden bir gün eskiden bir ihtiyar varmış.” -*Men , neşe aylar, jıldar boyı sonşalık azaptardı körıp....* (E., s. 62)“-Ben, nice aylar, yıllar boyu bu kadar azabı görüp....” *Otandastarımız - orıs halkı, dindes-kandastarımız - nogay halkı hém sonday sıbaylas jurttar otına küyip jatkada,....* (M.D., s. 281)“Vatandaşlarımız - rus halkı, dındaş, kandaşlarımız - nogay halkı ve böyle komşu yurtların ateşine yanınca,....”

3.3.8.3. İsimlerde Aitlik

Kazak Türkçesi’nde karşımıza dört farklı aitlik eki çıkıyor. Yumuşak ünsüzlerle ve ünlülerle kullanılan -gı/-gi, sert ünsüzlerle kullanılan -kı/-ki.

Onıñ bügingi türi kollektivtiñ hal-jagdayı “jel turmasa şöptiñ bası kıymıldamaytının” baykatıp-ak tur. (Ş., s. 45) “Onun bugünkü hali kollektifin durumu “yel olmasa, çöpün (otun) başının kıymıldamayacağını” hatırlatıyor.”...*küllü hükümet mekemelerindeki jumıstar orıs tilinde boladı,....* (M.D., s. 20)“...bütün hükümet mahkemelerindeki işler rus diliyle olur,....” *Eñ songı tapkan üş balası biz ekenbiz.* (E., s. 225)“En son sahip olduğu üç çocuğu biz idik.”

Mekemeniñ işki-sırtkı körinisti, kızmetkerlerdiñ jalpı sanı közkarası Dosboldı ülken oyga kaldırdı. (Ş., s. 44)“Mahkemenin genel görünüşü, hizmetkarların toplam sayısı hakkındaki düşünce Dosbol’u derin düşüncelere saldı.” *Okıp karasak, bul algaşkı hattan da sorakı.* (M.D., s. 245)“Okuyup baksak, bu önceki yazıdan da görgüsüzce.” *Sonıñ eñ artkı üş ak kıyız üydiñ oñtüstik jagındağı üyge kelse,* (E., s. 265)“Onun en gerideki üç ak keçe evin güney tarafındaki eve gelse,....”

Kazak Türkçesi’nde Aitlik Hali ile ilgili olarak dikkati çeken bir nokta, Aitlik Eki’nden önce İlgi Hali geldiğinde, İlgi Hali Eki’nin son sesinin düşmesidir. Böylece ortaya -niki/-diki/-tiki ekleri çıkmaktadır. Ayrıca bunların sadece ince ünlülü şekilleri kullanılmaktadır. Bu eklerin kullanılma şekilleri şöyledir : ünlü ile biten kelimelere -niki, yumuşak ünsüzle biten kelimelere -diki, sert ünsüzle biten kelimelere -tiki eklenir.

Bériniki bir tilek tek operatsıya jasatuv kerek. (Ş., s. 17)“Hepsinin isteği tek, bir ameliyat yaptırmalı.” *Urgaşısmıñ da müyizi boladı, birak erkegininkinen kişirek.* (M.D.,s. 106)“Dişisinin de boynuzu var, fakat erkeğinininkinden daha küçük.” - *Molda, kayda okıdıñ, dérisiñ ne, kay kalanikisiñ, zatıñız nogay ma,* (M.D., s.134) “-Molla, nerede okudun, dersin ne, hangi şehirdensin, aslımız nogay mı,....”

Bu durum bilhassa zamirlerde yaygın bir şekilde görülür:

*Évelgi ret meniki, "İlk sefer benimki,
Soñgi ret seniki. Sonuncusu seninki."
(E.,s. 284)*

Anav soniki, - deydi. (E., s. 275)"Bu onunki , - der." Akal öziñiz tabıñuz, bizdiki artıñuzdan kara bolıp ere beriv goy. (M.D., s. 181)"Akılı kendiniz bulunuz, bizimki ardınızdan kara olmaktır.. Toydıñ kimdiki ekenin biliv üşin avılga jakındap kelgende,..... (E., s. 71)"Düğünün kiminki olduğunu bilmek için köye yakınlaşıp gelince,....."

3.4. Yabancı Dillerden Geçen İsimler

3.4.1. Madde İsimleri

abdeste(F)	: Abdest ibrığı
abonment ®	: Abonman kartı
akık (A)	: Kıymetli taşların bir çeşidi, akik
akıret (A)	: Kefenlik
akvaryum ®	: Akvaryum
albom ®	: Albüm
antena ®	: Anten
antikvar ®	: Antika
atlas (A)	: Atlas (harita)
bac ®	: Gümrük, bir memleketten diğer bir memlekete girerken alınan gümrük vergisi
bakşa(F)	: Dikiş iğnesinin bir demeti
banderol ®	: Koli
basketbol ®	: Basketbol
batareya ®	: Pil
belet ®	: Bilet
beton ®	: Beton
béden (A)	: Beden
biydon ®	: Bidon
blank ®	: Antetli kağıt
blindaş ®	: Barikat
bloknot ®	: Bloknot
bokal ®	: Kadeh
buket ®	: Buket
deste (F)	: Toplanarak bağlanmış olan mahsul, deste
dévit (A)	: Mürekkep kutusu, divit
dıban (F)	: Divan , uzunca oturak
diydar (F)	: Ekran
dokuvment ®	: Doküman, evrak, vesika

element ®	: Unsur
etiketka ®	: Etiket
étir ®	: Esans
faktura ®	: Fatura
farfar ®	: Porselen
fay ®	: Bir nevi ipekli kumaş
fokus ®	: Mihrak
forma ®	: Şekil
fotograf ®	: Fotoğraf
futbol ®	: Futbol
gamak (?)	: Salıncak
garderop ®	: Gardrop
gavhar/gévhar /kavhar (F)	: Kıymetli taş
gayka ®	: Somun (vida için)
gaz ®	: Yumuşak ipek
gyymarat (A)	: Bina, yapı
gips ®	: Alçı
gubla ®	: Sünger (denizdeki)
hareket/harakét (A)	: Hareket
hava (A)	: Hava
havuz/kavız (?)	: Buğday, darı ve benzeri şeylerin kabuğu
hrustal ®	: Kristal
hunta ®	: Cunta
iyşarat/iyşara (A)	: İşaret
izumrut (A)	: Zümrüt
javhar (A)	: Cevher
jeton ®	: Jeton
jédiger (F)	: Yadigar
jiyhaz (A)	: Ev eşyası
kal ®	: Leke
kalendar (F)	: Takvim
kamin ®	: Şömine
kandil (A)	: Kandil
kandizatsiya ®	: Lağım
kapital ®	: Sermaye
karniz ®	: Saçak
kartoçka ®	: Fiş
karton ®	: Mukavva
kasiyet (A)	: Belgi, işaret
kassa ®	: Kasa
kaşemir ®	: Bir nevi yumuşak kumaş çeşidi
kazına (A)	: 1. Hazine 2. Memleketin zenginliği
kekil (F)	: Kahrkül
kepil (A)	: Delil

kerven/kereven (F)	: Kervan
kérdek ®	: Fayans
kérez ®	: Petek
klaviş ®	: Tuş (piyano vb. için)
kleyonka ®	: Muşamba
kloçka ®	: Lağım
kobduyşa ®	: Mahfaza
lagıl (A)	: Kıymetli taş
lampı ®	: Lamba
latun ®	: Pirinç (maden)
lava ®	: Lav
lavka ®	: Oturmak için sıra
lay ®	: Bulanık, suya katılarak ezilen çamur
legen (F)	: Leğen, içinde öte beri veya el yıkanan kap
leker ®	: Bir şeye tesir eden bağ, idareten geçinme
leksema ®	: Lafız
lenta ®	: Kurdela
lénke ®	: Dış elbise dikilen cinsinden kumaşın en kötüsü
losyon ®	: Losyon
maket ®	: Maket
maniykor ®	: Manikür
marcan (A)	: Mercan
marka ®	: 1. Marka 2. Posta pulu
maska ®	: Maske
materiya ®	: Madde (malzeme)
mayatnik ®	: Sarkaç
mediyator ®	: Tezene, mızrak
mervert ®	: Süs eşyası olarak kullanılan taş
meş ®	: Soba
metall ®	: Maden
méyit (A)	: Cenaze
miynamot ®	: Top
mör (F)	: Mühür
mülük (A)	: Mülk
müsétir (A)	: Nişadır, amonyak tozu denilen tozlu ve yakıcı beyaz bir madde
nakış/nakıs (A)	: Nakış
nalok ®	: Vergi
nasos ®	: Tulumba
navbat/névbet/növbet /navat (A)	: Nöbet
neke (A)	: Nikah
nişana (F)	: Nişane, nişan
nişan (F)	: Belirti
nokat/nükte (A)	: Nokta

nomer/nömir ®	: Numara
opa ®	: Pudra
orden ®	: Madalya
paket ®	: Paket
panbarhat ®	: İpekli kadife
papiyros ®	: Sigara
paraşot ®	: Paraşüt
paraziyt ®	: Parazit
pariyk ®	: Peruk
park ®	: Park
parta ®	: Okullarda çocukların oturdukları sıra
pasport ®	: 1. Pasaport 2. Hüviyet
patsayı ®	: İpekli kumaşın bir çeşidi
pediya ®	: Ölen kimse için verilen sadaka
perde (F)	: Perde
peş ®	: Soba
péruvana (F)	: Pervane
pıdıya (A)	: Ölen kimse için verilen sadaka
pıstan (F)	: Eğerin üzerindeki oturağı tutmakta olan ve aynı zamanda süsleyen örtü
pıyala (F)	: 1. Çay içilen bardak 2. Lambanın başındaki cam
pilte ®	: 1. Filtre 2. Eskiden bazı tüfekleri atışlamak için kullanılan nesne (fitil)
plakat ®	: Levha, pankart
plug ®	: Pulluk
pošta ®	: Posta
propeller ®	: Pervane
pul (F)	: 1. Kumaş 2. Para
radiyo ®	: Radyo
rel'sı ®	: Ray
reñk (F)	: Renk
rezeñke ®	: Lastik
résim (A)	: Resim
rol ®	: Rol
rul ®	: Direksiyon
sadaga/sadaka (A)	: Sadaka
samavır/samavrın ®	: Semaver
sapar (A)	: Sefer
satıraş (F)	: Satranç
saya (F)	: Gölge
sebet (F)	: Zembil
seriya ®	: Sıra numarası

serviyz ®	: Servis, tabak, çanak vs.
sıpat (A)	: Sıfat, fizyonomi
sıyapat (A)	: Ziyafet
sigara ®	: Puro
stakan ®	: Bardak
stol ®	: Sandalye
suvret (A)	: Suret, resim
şahmat ®	: Şahmat oyunu
şatıraş ®	: Satranç, dama
şinel ®	: Kaput
tabıygat/tébiygat (A)	: Tabiat
taj/téj (A)	: Taç
takta (F)	: Mekteplerde veya resmi dairelerde bulundurulan ilan tahtası
taktay (F)	: Tahta, kereste
tariyf (A)	: Tarife
tariyh (A)	: Tarih
tatuinovka ®	: Dövme
telediydar (RFBI)	: Televizyon
temperatura ®	: Isı
tent ®	: Tente
tilhat ®	: Bonservis
tkan ®	: Doku
tolagay (M)	: Baş anlamında kullanılır. (Moğolca)
tsement ®	: Çimento
tsiferblat ®	: Katran
uvazo ®	: Vazo
üşir (A)	: Öşür
zeynet (A)	: Zıynet, süs, gösteriş
zérre (A)	: Zerre, ufak, ufak şey
zimpara (F)	: Zımpara kağıdı

3.4.1.1. Alet İsimleri

avtokolonna ®	: Seyahatte götürülen türlü küçük aletler
avyabaza ®	: Tamirat için kullanılan aletler
avya bomma®	: Bomba
avya desant ®	: Belirli bir yöne atılması düşünülen bomba
bilte ®	: 1. Filtre, yağ lambasının aşağıdan yağ çekerek yanan fitili 2. Eskiden bazı tüfekleri ateşlemek için kullanılan nesne
dedektor ®	: Dedektör
detalüv ®	: Makinanın ufak parçaları
dinamit ®	: Dinamit
dinamo ®	: Dinamo
disk ®	: Disk
dürbi ®	: Dürbün

generatör ®	: Jeneratör
gradusnik ®	: Derece (alet)
grammofon ®	: Gramafon
gutar ®	: Müzik aleti
jıyaz (A)	: Cihaz
lemiş ®	: Sabanın ucu
lift ®	: Asansör
lom ®	: Sert yeri ve buzu kazmaya yarayan demir alet
magnıt ®	: Mıknatıs
motor ®	: Motor
pulemet ®	: Makinalı tüfek

3.4.1.2. Araç İsimleri

Tamamı Rusça'dır.

avtobus	: Otobüs
avtomobil	: Otomobil
blok	: Vinç
flot	: Filo
lav	: Vazifeyle veya misafir olarak bulunan bir kimseyi gideceği yere götürmek için tahsis edilen vasıta
parohod	: Gemi
péveske	: Fayton tipi araba
projektor	: Işıldak
samolet	: Uçak
taksıy/téksiy	: Taksi
tank	: Tank
traktor	: Traktör
tramvay	: Tramvay
uvagon	: Vagon

3.4.1.3. Giyecek İsimleri

Kökeni yanlarında belirtilen kelimeler dışındakiler Rusça'dır.

bluzka	: Bluz, gömlek
frujka	: Kasket
galstuk	: Kravat
jeket	: Ceket
jilet	: Yelek
jübbe (A)	: Cüppe
kebin (A)	: Kefen
lıpa	: Yeterince giyilmiş eski elbise

mantı	: Manto
mantıya	: Cüppe
palto	: Palto
papaha	: Papak, kuzu derisinden yapılan bir çeşit şapka
papka	: El çantası
partfey	: Evrak konulan küçük el çantası
peşpet (F)	: Kısa kollu yelek
pıyjama	: Pijama
pıyma	: Yünden yapılan kışlık ayakkabı
pidjak	: Ceket
piramida	: Ehram
plaş	: Pardösü
sandal	: Yazlık, hafif ayakkabı
şayı/şéyi	: Ham ipekten yapılan kıymetli elbise
şlyapa	: Şapka
takıya (A)	: Takke

3.4.1.4. Kimyevi Madde İsimleri

Tamamı Rusça'dır.

atom	: Atom
azot	: Azot
benzin	: Benzin
gaz	: Gaz
grafit	: Grafit, bir çeşit maden
ileker/likér	: Likör
kavşuk	: Kauçuk
ladon	: Kokulu siyah yağ
lava	: Lav
metall	: Metal
munay	: Petrol
patrıyot	: Patriyot
zahar	: Zehir

3.4.1.5. Yiyecek, İçecek İsimleri

Kökeni belirtilenler dışındakiler Rusça'dır.

alkogol	: Alkol
gavsar /kavsar (A)	: Kevser, çok tatlı su
haluva (A)	: Helva
hurma (F)	: Hurma
kafe/kofe	: Kahve

kebeb/kévép (A)	: Kebap
keks	: Kek
kompot	: Komposto
limonad	: Limonata
makaron	: Makarna
maliyna	
/mandarin/mandalin	: Mandalina
marmelad	: Reçel
peçenye	: Kurabiye
piyaz	: Soğan
pomıydor	: Domates
port	: Limon
spirt	: Alkol
şerbet (A)	: Şerbet
tagam (A)	: Yemek, aş, gıda

3.4.2. Mana İsimleri

abstrakt ®	: Soyut
adaptatsiya ®	: İntibak
ajal (A)	: 1. Ecel, kaza 2. Tehlike
akıl (A)	: Akıl
akikat /akıykat (A)	: Hakikat, gerçek
amanat (A)	: Emanet
apat (A)	: Afet, kaza, beklenilmeyen, elde olmayan vaka
apta (F)	: Hafta
avantuvara ®	: Macera
ayt (A)	: Bayram
azan (A)	: Parola
azap (A)	: İşkence, zorluk, eziyet, mihnet
baga (F)	: Paha, fiyat, kıymet, değer
bagıt/bak (F)	: Baht
bakıy (A)	: Baki
bereke (A)	: Bereket
béle (A)	: Bela, aksilik, talihsizlik
béleket (A)	: Felaket
bés (A)	: Bahs
bétuva (A)	: Fetva, karar, dayanak
dagdır (A)	: Takdir
daraca (A)	: Derece, mevki, şan, şeref
dert/dért (F)	: 1. Dert 2. Hastalık 3. Üzüntü, merak
detal ®	: Tafsilat
dérmek (F)	: Derman (ilaç)

- dérmen (F) : Derman, güç, takat
 dos (F) : Dost
 dozak (F) : Cehennem, zorluk, ağırlık, eziyet
 dérmen (F) : Güç, kuvvet
 déstür (F) : Adet, örf, yol, alışkanlık
 direktiya ® : Direktif
 eltiyfât (A) : İltifat, saygı
 ese (A) : Hisse, defa, kez
 esep (A) : Hesap
 écet (A) : Gerek, işe yarama, hacet
 édep (A) : Edep, terbiye, haya, utanma
 édet (A) : Adet, usul, görenek, töre, anane
 édilet (A) : Adalet
 élek (A) : 1. Helak
 2. Telaş, uğraş
 émir (A) : Emir, buyruk
 éser (A) : Tesir
 éves (A) : Heves
 évez (F) : Avaz, ses
 ézer (F) : Zor, nihayet
 ézil (A) : Şaka, takılma, nükte
 fakt ® : Hakikat
 faktor ® : Faktör
 farız (A) : Farz, ödev, vazife
 gafur (A) : Özür, af
 galamat (A) : Alamet
 ganibet (A) : Ganimet
 ganiybet (A) : Memnuniyet
 garantiya ® : Garanti
 garip (A) : Garip
 garmoni ® : Müzik aleti
 garmoniya ® : Armoni
 gasiret (A) : Hasret
 gaşa (?) : Esrar
 gaybet (A) : Gıybet
 gép (F) : İşin esası, sırrı
 gıbadat (A) : İbadet
 gibrat
 /gıybrat (A) : İbret, tecrübe
 gizzat (A) : İzzet, saygı, hürmet
 gumır (A) : Ömür
 gurıp (A) : Örf, adet, bir kimsenin yapmaya alışık olduğu şey
 guşır (A) : Özür
 guzır (A) : Kusur, üzüntü
 habar (A) : Haber
 hajet (A) : Hacet, gerek

- hak (A) : 1. Hak, hakikat, doğruluk
2. Hak, hukuk
- hakıykat (A) : Hakikat
- halıfat (A) : Hilafet
- harakter ® : Karakter
- hasiyet (A) : Haysiyet
- havıp (A) : Tehlike
- hayır (A) : 1. Hayır
2. Sadaka
- hıyal/kıyal (A) : Hayal
- hıysap (A) : Hesap
- hiymet (A) : Hikmet
- huk (A) : Hukuk
- hukım (A) : Hüküm
- hulık (A) : Karakter, davranış
- hurmet
/kurmet (A): Hürmet
- huzır (A) : Huzur, önünde
- ıklas (A) : İhlas, iyi niyet, samimiyet
- ıktıyar (A) : Kendi arzusu, kendi isteği
- ıktıyat (A) : İhtiyat
- ınsap (A) : İnsaf
- ısrıp (A) : İsraf
- ıdeya ® : Mefkure
- ığdikat (A) : Hidayet
- ıjdahat/ıjdiygat
/ıjdiyhata (A): Talep, arzu, istek
- ılham (A) : İlham
- ıltıyfata
/ıltıyfata (A) : İltifat
- ıret ® : Usul, nizam
- ışara (A) : İmâ
- ıybadat (A) : Görgü (kuralları)
- ıydeal ® : İdeal
- ıyhsan (A) : İhsan
- ıyman (A) : 1. İman
2. Sevap, adillik, kıymetlilik
- ızet/ızzet (A) : İzzet, terbiye, kibarlık
- ızet (A) : Saygı, hürmet
- ıjaz (A) : Ceza
- ıjins (A) : Cins, tür
- ıkabileta (A) : Kabiliyyet
- ıkagıyda (A) : Kaide, usul
- ıkahar (A) : Kahır, heybet, sınır
- ıkanagata (A) : Kanaat
- ıkaraketa (A) : Hareket, meslek, geçim, iş

- karar (A) : Karar
 kasiret (A) : Hasret, özlem, kaygı
 kasiyet (A) : Haysiyet, şahsın hususiyeti, evsaf
 kata/kate (A) : 1. Hata, yanlış, yalan
 2. Kusur
 kaybat (A) : Gıybet, dedikodu, birisinin arkasından konuşma
 kayrat (A) : Gayret
 keremet (A) : Keramet, çok güzel, çok büyük
 keyif (A) : Keyif
 kéde (A) : Adet, usul
 kédır (A) : Değer, yüz, nüfus
 kémelet (A) : Yetkinlik, olgunluk
 kér (A) : Kahır, heybet
 kıyanat (A) : Hiyanet, vefasızlık, adaletsizlik
 kızmet (A) : Hizmet, iş, meslek, emek
 kudırat (A) : Kudret
 lağınat (A) : Lanet
 lakap (A) : Yalan haber, rivayet
 laj ® : İlaç, usul, çare, yol
 lan (?) : Aksilik, uğursuzluk, şanssızlık
 lebiz (A) : Ses, fisiltı, nefes
 lepes (A) : Haber, ses
 lénet/nélet (A) : Lanet
 lézzet (A) : Lezzet
 logıyka ® : Mantık
 luksat
 /ruksat (A) : Ruhsat, izin
 magına (A) : mana, hususiyet
 makabat
 /mahabbat (A) : Muhabbet, sevgi
 maksat
 /maksut (A) : Maksat
 manevr ® : Manevra
 marşrut ® : Yürüyüş güzergahı
 maşakat (A) : Meşakkat
 mazak (A) : Dalga, alay, latife
 mazmun (A) : Konu, özet, ehemmiyet
 medet (A) : Medet, yardım, destek
 mehnat (A) : Mihnet
 mesel (?) : Neşe, cesaret, gayret
 meyil (A) : Meyil, arzu istek
 médet (A) : Medet
 méjbür (A) : Mecbur
 mémile (A) : Muamele
 mésele (A) : Mesele

misal

/miysal (A) : 1. Misal
2. Akıl, nasihat şeklinde söylenen bir nevi şarkı

mıyras (A) : Miras
mindet (A) : Mihnnet, ödev
moda ® : Moda
moral ® : Moral, görgü, edep
murat (A) : Murat
mursat (A) : Fırsat
mümkin (A) : Mümkün
müttem ® : Mutlak
namıs (A) : Namus, ar
nasiyhat (A) : Nasihat
nazar (A) : Nazar, bakış, ehemmiyet

nésibe

/nesibe (A) : Nasip, kısmet, rızık
nésil (A) : Nesil
nésip (A) : Nasip
nétiyje (A) : Netice
nısap (A) : İnsaf
niyet (A) : Niyet
nuksan (A) : Noksan, zarar
nur (A) : Nur
obal (A) : Vebal
ojdan/öjdan

/ujdan (A) : Vicdan

opa (A) : Vefa, sadakat
ökim (A) : 1. Hüküm, karar
2. Gücsüze güçlünün yaptığı haksızlık
ömir (A) : Ömür, hayat
öner (A) : Hüner, sanat
pakt ® : Anlaşma, memleketler arası anlaşma
par ® : 1. Çift
2. Nadas
parasat (A) : Akıl, fikir, düşünce, duygu
parıyz (A) : Farz, ödev, vazife
patent ® : Patent
pavza ® : Ara, teneffüs
pay ® : Pay
payda (A) : Fayda
payım (?) : İzah, düşünce, özet, anlam
perne ® : 1. Berene
2. Timsal, misal
peşene ® : Alın yazısı, kader
péle (A) : Bela, aksilik
péleket (A) : Felaket

pérmen (F)	: Güç, hız, emir
pétüva (A)	: Fetva, anlaşma, karar
piyda/pida (A)	: Feda
pikir (A)	: Fikir
pitine (A)	: Fitne, fesat
pravo ®	: Hukuk, kanun, hak
printsip ®	: Umde
problema ®	: Problem
rahat (A)	: Haz
rakat (A)	: Rahat
rakım (A)	: Merhamet, rahim
rakmet	
/rahmet (A)	: Rahmet, teşekkür
ras (F)	: Hakikat, doğru, gerçek
rasa ®	: Irk
rava (F)	: Reva
ravayat (A)	: Rivayet, söylenti
razi (A)	: Razi, rıza
resim (A)	: Örf-adet
resmi (A)	: Resmi
ret ®	: Usul, nizam
rızık/rızık (A)	: Rızık
riya (A)	: Riya
rota ®	: Rota
sabır (A)	: Sabır, tahammül, gayret, dayanıklılık
sabotaj ®	: Sabotaj
sağıdat (A)	: Saadet
sayahat (A)	: Seyahat
sayran (A)	: Seyran, eğlence
saza (A)	: Ceza
sebeb (A)	: Sebep
semya ®	: Aile
serven (F)	: Gezinti, seyahat
sessiya ®	: Toplantı
sélem (A)	: Selam
sélemet (A)	: Selamet
sır (A)	: Sır, gizli tutulup söylenmemesi gereken durum
sırap (A)	: İsrar
siymavol ®	: Sembol
sıypat (A)	: Sıfat, özellik
sort ®	: Kalite, çeşit
staj ®	: Kıdem
stiy/stil ®	: Sivil, üslup
suhbet (A)	: Sohbet
şapagat (A)	: Şefaak, merhamet
şarapat (A)	: Şerafet

şart (A)	: Şart, anlaşma, bir işin yapılabilmesi için konulan şart
şejire (A)	: Şecere
şiyfa (A)	: Şifa
şuba/şübe (A)	: Şüphe
şükir (A)	: Şükür
tagdır (A)	: Takdir, kader, alın yazısı
taglım	
/télim (A)	: Talim, örnek, görgü
tagzım (A)	: Hürmet, saygı
taktryka (A)	: Taktik
talap (A)	: Talep, dilek, maksat
tavfik (A)	: Tevfik
téjiriybe (A)	: Tecrübe
térbiye (A)	: Terbiye
tértip (A)	: Tertip
tévekel (A)	: Tevekkel
tiyp ®	: Tip, tür
urıksat (A)	: Ruhsat, izin
uvagda/uvada	
/uvede (A)	: Vade, anlaşma, sözleşme
uvaka (A)	: Mesele
uvkaz ®	: Emir
ükim (A)	: Hüküm, karar
ümit (F)	: Ümit, umut
véjip (A)	: Vacip, vazife
véziyfe	
/véziyfa (A)	: Vazife
zalal/zarar (A)	: Zarar
zaman (A)	: Zaman, vakit, devir
zaval (A)	: Kezâ ölüm, cezâ
zavık (A)	: Zevk, istek
zaya (A)	: Nafile
zıyan (A)	: Ziyan, zarar
zulm (A)	: Zulüm, iki yüzlü, utanmaz
zulmat (A)	: Zulüm, zalimlik

3.4.3. Cins İsimleri

3.4.3.1. Hayvan, Bitki, Eşya İsimleri

3.4.3.1.1. Hayvan İsimleri

hamza ®	: Hamsi, bir balık türü
hayvan (A)	: Hayvan
hayvanat (A)	: Hayvanat, hayvanlar
janvar (F)	: Canavar

krokodil ®	: Timsah
meduza ®	: Deniz anası
merynos ®	: Merinos, yumuşak tüylü koyun
midya ®	: Midye
péruvana (F)	: Geceleri uçan, ışığın etrafında dolanan kelebek çeşidi
pil (A)	: Fil
şiympanze ®	: Şempanze

3.4.3.1.2. Bitki İsimleri

Kökenleri belirtilenler dışındakiler Rusça'dır.

abrikos	: Zerdali ağacı ve yemişi
banan	: Muz
gül (F)	: Gül
jasmin	: Yasemin
kartop	: Patates
kiparis	: Servi (ağaç)
kokos	: Hindistan cevizi
lavanda	: Lavanta ?
lavr	: Hoş kokulu, yaprağı devamlı yeşil olan ağaç
limon	: Limon
mandarin	: Mandalina
méve	
/mıyva (F)	: Meyve
piyaz (F)	: Soğan
pomidar	: Domates
port	: Limon
rayhan	
/raykan (A)	: Reyhan, güzel kırmızı gül
şpinat	: Ispanak
tsitrus	: Narenciye
yantar	: Kehribar
zéytün	: Zeytin

3.4.3.1.3. Eşya İsimleri

Tamamı Rusça'dır.

feyerverk	: Fişek (havai)
flyajka	: Matara
grafin	: Sürahi

kastrul	: Tencere
kerevet	: Karyola
kompos	: Pusula
kran	: Musluk
kreslo	: Koltuk (oturmak için)
kümejnik	: Cüzdan
magnitofon	: Teyp
magazin	: Bazı otomatik silahların kurşununu koymaya mahsus kutu
mangal	: Mangal
maşinka	: Daktilo
mikroavtobus	: Dolmuş
molniya	: Fermuar
orkestr	: Mızıka
parik	: Peruk
parom	: Feribot
plektr	: Mızrap
portfel	: Çanta
poyezd	: Tren
raketa	: Füze
ratsiya	: Telsiz
rıçak	: Kaldıraç
ryumka	: Kadeh
samolyot	: Teyyare
sirena	: Alarm
skorosşivatel	: Klasör
skripka	: Keman
şkaf	: Dolap
şlang	: Hortum
şprits	: Şırınga
tsirkul	: Pergel
vaza	: Vazo
vebsiped	: Bisiklet
vertolyot	: Helikopter
voronka	: Huni

3.4.3.2. Mekan İsimleri

Kökenleri belirtilenler dışındakiler Rusça'dır.

aerodrom	: Hava alanı
aeroport	: Hava alanı
agent	: Acenta
agentura	: Acentalık
agettik	: Ajans

aptek	: Eczane
atrap/atırap	
/étrap (A)	: Etraf
avditoriya	: Dershane
aviyatrassa	: Hava yolu
avtobaza	: Otomobillerin temizlendiği, bakıldığı, muhafaza edildiği yer
avtogarac	: Otogar
avtozabat	: Otomobil fabrikası
bagıstan (F)	: Bağ-bahçesi bol güzel memleket
bak (F)	: Bağ, bahçe
bakaliya (A)	: Bakkaliye
bakşa (F)	: Bahçe
bank	: Banka
beyit (A)	: Kabir
bufet	: Kantin
büro	: Büro
déliz (A)	: Koridor
élem/galam (A)	: Álem
fabriyka	: Fabrika
filial	: Şube
galereya	: 1. Galeri 2. Sergi
garaj	: Garaj
gastronomi	: Çeşitli yiyecek maddelerinin satıldığ yer
idara (A)	: Daire (devlet dairesi)
jahan	
/jiyhan (F)	: Cihan, dünya
kassa	: Gişe
kayuta	: Kamara
kent (F)	: Şehir, kent
kerevensaray(F)	: Kervansaray
késiporın(ATBİ)	: İş yeri
kıluvet	: Dergah
kino	: Sinema
klass	: Sınıf
kupe	: Kompartıman
kurort	: Kaplıca
kurs	: Sınıf
kuvet	: Şarapol
kvartal	: Mahalle
lager	: Kamp
lakat/lahat (A)	: Mağara, höyük şeklinde kazılan yer
lapas	: Çardak, üzeri çöp ve samanla kaplı barınak
laşık	: Ufak ve eskimiş ev
lava	: Maden çukurundaki kömür kazılan yer
lavka	: Çeşitli eşya satılan dükkan

loja	: Loca
magazin	: Mağaza
maydan (A)	: Meydan, cephe
medrese (A)	: Medrese
mekeme (A)	: Mahkeme, daire, idare
meken (A)	: Mekan, vatan, yerleştiği yer, oturduğu yer
mektep (A)	: Mektep, okul
memleket (A)	: Memleket
meymanhana (F)	: Misafirhane, misafirlere mahsus ev, oda, köşk vs.
minbe (A)	: Minber, sahne, kürsü
morg	: Morg
mukaba (A)	: Kitabın, defterin dışı, kapağı
mukıyt	
/muhıyt (A)	: 1. Muhit 2. Okyanus, büyük deniz
müzey	: Müze
nısane (F)	: Hedef, nişan alınan yer
obılıs	: Vilayet, eyalet
observatoriya	: Rasathane
okop	: Siper
otın (A)	: Vatan
ölayat (A)	: Vilayet
paluba	: Güverte
panorama	: Manzara
pansiyon	: 1. Pansiyon 2. Yatılı okul
parlament	: Parlamento
parter	: Tiyatrolarda seyircilerin oturduğu kısım
perron	: Peron
péler	: Şehirdeki ev tipi, daire
péter	: Darie (apartman)
plaj	: Plaj
podval	: Bodrum
poliytbüyro	: Siyasi büro
poliytehnikum	: Teknik okul
restoran	: Restoran, lokanta
sabır (A)	: Çok sulu ve çamur olan yer için kullanılan ifade
sahara	
/sakıra (A)	: Büyük ova
sahna (A)	: Sahne
salon	: Salon
saltanat (A)	: Saltanat
sanatoriya	: Senatoryum
saray (F)	: Saray
sayaban (F)	: Çardak
sayajay (FTBİ)	: Sayfiye

seksriya	: Şube
selo	: Kasaba, köy
senot	: Senato
sırahana	: Birahane, bira satılan yer
sot	: Mahkeme
şahar/şér (F)	: Şehir
ştab	: Karargah
tak (F)	: Taht
takiya (A)	: Tekke
trotuvar	: Kaldırım
tseh	: İmalathane
tunneli	: Dağı delmek suretiyle yapılan yol, tünel
uvéléyet (A)	: Vilayet
vanna	: Banyo
vokzal	: Gar
zal	: Salon
zından (F)	: Zindan
ziyrat (A)	: Ziraat, mezar, kabir

3.4.4. *Akrabalık İsimleri*

biradar (F)	: Birader
-------------	-----------

3.4.5. *Ay, Yıl, Gün İsimleri*

avgust ®	: Ağustos
iyun ®	: Haziran
noyabr ®	: Kasım

3.4.6. *Tek Olup Herkes Tarafından Bilinen Varlıkların İsimleri*

Mars ®	: Merih
meteorit ®	: Gök taşı

3.4.7. *Zamirler*

pélen (A)	: Filan
baz (A)	: Bazı

3.4.8. Sıfatlar

3.4.8.1. Niteleme Sıfatları

abonent ®	: Abone
asasiy (A)	: Esas (baş, birinci)
aşına/aşna (F)	: Aşına, tamış, bildik
ateist ®	: Allah'sız
azamat (A)	: 1. Yiğit, babayiğit 2. Delikanlı, yaşı kemale gelmiş kişi 3. İnsanlığı olan, sözünün eri kimse 4. Bir ailenin içindeki işe yarar adam
bakır/pakır /fakir (A)	: Fakir
baluvan /paluvan (F)	: Pehlivan
batır (M)	: 1. Düşmana karşı koyan 2. Akıllı, aklı ile düşmanı yenip milleti yücelten 3. Güçlü, korkmayan
betpak (F)	: Bahtsız, yüz­süz, arsız
beybak (F)	: Bedbaht, bahtsız, çaresiz, zavallı
beybereket(FABİ)	: Bereketsiz
beyjay (FTBİ)	: 1. Üzüntülü, kederli 2. Gönlü hoş olmayan, birşeyi merak eden
beyédep (FABİ)	: Edepsiz
beykam	
/biykam (FABİ)	: Gamsız, huzur içinde, kuşkusuz, herhangi bir merak içinde olmayan
beyküne	
/biyküne (FBS)	: Günahsız, suçsuz
beymaza (FBS)	: Gönlü rahat olmayan, üzüntülü, merak içinde olan, huzursuz
beymezigil (FBS)	: Mevsimsiz, vakitsiz
beymélím (FABS)	: Malum olmayan, belli olmayan, meçhul
beynamaz (FABS)	: Beynamaz
beypil (FBS)	: 1. Gamsız, kedersiz 2. Bol, uçsuz bucaksız 3. Sınırı, hududu, durağı olmayan
beysavat (FBS)	: Kendi başına, mesuliyetsiz, maksatsız
beyşara	
/bişara (FBS)	: Biçare, bahtsız, zavallı
beytanıs	
/biytanı (FTBS)	: Tanıdık olmayan, yabancı
beytarap	
/biytarap (FABS)	: Tarafsız
beyvak	
/beyvakıt (FABS)	: Vakitsiz
biyhabar (FABS)	: Habersiz
biymaza (FBS)	: Keyifsiz, rahatsız

biysayasat (FABS)	: Siyaset-siz
dana (F)	: 1. Akıllı, düşünceli, dâhî 2. Asılın kopyası, müsveddesi
despot ®	: Despot, çok sert, kendi bildiğiyle hareket eden
déyis (A)	: Deyyus
dıyvana/duvana (F)	: Divane
diniy (A)	: Dinî
duspan/duşpan (F)	: Düşman
duşar (F)	: Maruz
esil (A)	: Asil, seçkin, kahraman
ébes ®	: Abes, ayıp, yakışsız
édebi (A)	: Edebi
édil (A)	: Adil, adaletli
éskeriy (A)	: Askerî
éşkere (F)	: Aşık, açık, gizli değil
éveyi (A)	: Havai, pek şuurlu olmayan, serserimsi
éz/éziz (A)	: Aziz
ézır (A)	: Hazır
fanatiyk ®	: Fanatik
féniy (A)	: Fânî
finans ®	: Malî
gajayıp/gajap (A)	: Acaip, harikulade
gapıl (A)	: Gafil
gaşık (A)	: Aşık
gazız (A)	: Aziz
gılmıy (A)	: İlmi
habardar (A)	: Haberdar
harap (A)	: Harap
has (A)	: Has, esas
hayran (A)	: Derin olmayan
hoş (F)	: Hoş
ırza (A)	: Memnun, razı
internat ®	: Yatılı
ireniş (F)	: Rencide olmuş, üzülmüş
jabbar (A)	: Cebbar, kudretli, güçlü, Allah
jadı (F)	: Büyücü
jamart (F)	: Cömert
jéhil (A)	: Sevimsiz, zalim, nadan
kadirdan (AF)	: Kadirşinas
kadirmendi (AF)	: Muteber
kaharman (F)	: 1. Kahraman 2. Ehlikeyf
kalıs (A)	: Halis, tarafsız
kamil/kémir(A)	: Tam, eksiksiz, kamil
kayıp (A)	: Kayıp
kepil (A)	: Kefil

kérip (A)	: Garip, gözü görmeyen, kör
késibiy (A)	: Meslekî
kéyf (A)	: Mest
kriptar (F)	: Muhtaç, bağımlı
koja/kojayın (F)	: Mâlik
komplekt ®	: Takım (eşya için)
kurban (A)	: Kurban
künakar/künékar (F)	: Günahkar
las ®	: Kirli, pis
layık (A)	: Layık
laysan ®	: 1. Çamur, sulu, yürümeye ve oturmaya elverişsiz 2. Karmakarışık
lazım (A)	: Gerek, lazım
mağlum (A)	: Malûm
mahrûm /makrum (A)	: Mahrum
makul (A)	: Makul
malgun (A)	: 1. Melun 2. İki yüzlü, vefasız
markum (A)	: Merhum
mas (F)	: Mest, sarhoş
maskara (A)	: 1. Maskara 2. Utanmaz
maskünem (A)	: Hep sarhoş olan, içici
materiyalist ®	: Maddeci
merdiger ®	: Müteahhit
meyil (A)	: Taraftar
meymandos(F)	: Misafirseven
mécnun (A)	: Mecnun
médeniy (A)	: Medeni
mélím (A)	: Malum, belli
mért (F)	: Mert, cömert, eli açık
méşhür (A)	: Meşhur
méz (F)	: Sevinçli, memnun
mırza (F)	: Cömert, eli açık
muktaj (A)	: Muhtaç
mundar (F)	: Mundar
mübarak (A)	: Mübarek
müléyim (A)	: Mülâyim
müsépir (A)	: Fakir, yoksul, muhtaç kimse
müskin (A)	: Miskin, üzüntülü, dertli, fakir, zavallı
müşkil (A)	: Müşkül, ağır vaziyette
müttayım (A)	: İşgüzar
nadan (F)	: Densiz, cahil, bilgisiz
nakak (?)	: Günahsız, kabahatsız, pak
namisker (AFBS)	: Namusuna düşkün
narazı(FABS)	: Nârazı, razı olmayan, karşı

naysap (FABS)	: İnsafsız, namussuz
nézik (F)	: 1. Nazik 2. Sağlam değil, halsiz
nil (F)	: Çeşitli kumaş ile kağıtları boyayan mavimsi renk
noyis ®	: Haşin
öjet (?)	: Cesur, gayretli
ökil (A)	: Vekil, temsil edecek olan kimse
paniy (A)	: Fani, ölümlü, gelip geçici
pan (?)	: Mağrur, gururlu, kendini beğenmiş
pasık (A)	: Cahil, anlayışsız
pak/pék (F)	: Pak
parapar (F)	: Eşit
periyzat (FBI)	: Periden doğan, peri kadar güzel
péle (?)	: Açık göz, çakal
pés (F)	: Alçak, aşağı
puşayman (F)	: Pişman
rahman (A)	: Merhametli, hayırsever
rasuva/résüva (F)	: Rüsva, rezil
realist ®	: Realist
resmiy (A)	: Resmî
rıyza (A)	: Memnun
ruhaniy (A)	: Ruhi, manevi
sayasıy (A)	: Siyasi
sebepker (AFBS)	: Sebep olan
sékin (A)	: Sakin
şadman (F)	: Memnun, sevinçli
tabıgyıy (A)	: Tabii
takuva (A)	: 1. Dindar 2. İyi konuşan, az çok bilgi sahibi
tarihıy (A)	: Tarihi
zahar (F)	: Soğuk yüz
zalım/zélim (A)	: Zalim, hayırsız
zarvat (?)	: Muhtaç
zıyat (A)	: Fazla, ziyade, çok iyi
zulpıkar (A)	: Zülfikar, Baturlar'ın kılıcı

3.4.8.2. Sayı Sıfatları

nöl ® : Sıfır

3.4.9. Zarflar

3.4.9.1. Hal Zarfi

bakıy (A)	: Ebediyen
janat (F)	: Çabuk, tez
kreditke ®	: Veresiye
lezde ®	: Hemen, hiç gecikmeden
mukım (F)	: Büsbütün, tamamıyla, olduğu gibi
mukıyat (A)	: Etraflıca, teferruatlıca, dikkatle, ehemmiyetle

3.4.9.2. Zaman Zarfi

bahar (F)	: Bahar
dayım (A)	: Daim, her zaman
dévren	
/dévir (A)	: Devir, çağ
gasır (A)	: Asır
kazır/kézir (A)	: Hazır, şimdi, bugün
layım (?)	: Daim, hep, her zaman
mavsim (A)	: Mevsim
merzim (A)	: Vakit, zaman
mezigil (A)	: 1. Mevsim 2. Günün, ayın veya senenin belli zamanları
mıyzam (?)	: Eskiden Eylül ayına verilen ad
miynut/minut®	: Dakika
sagat (A)	: Saat
sahar (A)	: Seher
sekünt ®	: Saniye
uvak/uvakıt(A)	: Vakit
zaval (A)	: Sıcak, tam öğle zamanı, akşam namazı ile ikindi arası

3.4.9.3. Miktar Zarfları

mérte (?)	: Kat (misli)
ruvlon ®	: Top (kumaş vs.)
tonna ®	: Ton

3.4.10. Edatlar

3.4.10.1. Bağlama Edatları

ikrıymal (A)	: İhtimal, muhtemelen
--------------	-----------------------

3.4.10.2. Kuvvetlendirme Edatları

hatte (A) : Hatta
zinhar (F) : Bilhassa

3.4.10.3. Cevap Edatları

astapıralla (A) : Estağfurullah
hayır/kayır (A): Hoşçakal, sağol
hoş (F) : Allahısmarladık, hoşçakal manasında kullanılır
nota ® : Beynelmilel işlerle ilgili verilen komut
rahmet (A) : Teşekkür ederim
salamat
/sélemet (A): Hal hatır sorulurken kullanılır

3.4.10.4. Ünlemler

ollahıy (A) : Vallahi

3.4.10. Diğer Kelimeler

3.4.10.1. Askerlikle İlgili İsimler

Bir kelime dışında tamamı Rusça'dır.

admiral	: Amiral
avangard	: Öncü asker
desant	: Gemi ile düşman sahasına indirilen asker topluluğu
desiyatnik	: Onbaşı
dzot	: Askeri siper
ésker (A)	: Asker
garnizon	: Garnizon
general	: General
generalissimis	: Askerlikte en üst kademe
jandarım	: Jandarma
lazaret	: Askeri bölük yanındaki küçük hastane
manevr/éskeri	: Tatbikat (askeri)
marş	: Askerlikte yürümek için verilen emir, askerlerin yürüyüşü
marşal	: Mareşal
otriyad	: Askeri bölüm
parod	: Askeri geçit
polytruk	: Askerdeki siyasi işlere bakan subay
soldat	: Asker

3.4.10.2. Din ile İlgili İsimler

Kökene belirtilenler dışındakilerin tamamı Arapça'dır.

abcad	: Ebced, Arap harflerinin ayrı bir sıralanışının adı, ki bunda her harfe bir rakam değeri verilir. Mesela, Elif : 1, b:2, c:3, d:4
akiret	: Ahret, öbür dünya
amin/avmiyn/émiyn	: Amin
assadlavmagaleyküm	: Esselamünaleyküm, selamünaleyküm, selam sözü
ayat	: Kuran'ın ayeti, ayet
azan	: Ezan
bismillé	: Bismillah
bitir	: Fitre
din	: Din
duva/duga	: 1. Dua, Kuran'ın ayeti 2. Kutsal, tesirli söz
évmiyn	: Amin
ézézil	: Şeytan
ézireyil	: Azrail
fatiyha	: Fatih
fortoçka ®	: Vasistas
garasat	: Arasat, Kıyamet günü mahkeme olacak meydan
garem	: Haram
gıybadat	: İbadet
hadıys	: Hadis
haram	: Haram
hatım	: Hatim
hristiyan ®	: Hristiyan
ıbilis/ıbilis	: İblis, şeytan
ıynabat/gıybadat	: İbadet
ıynjil	: İncil
ıyslam/ıslem	: İslam
jahannam	: Cehennem
jannat/jénnat	: Cennet
kabır	: Kabir
katım	: Hatim
kayır	: Hayır, sadaka
kazıret	: 1. Hazret 2. Tanrı, Allah
kıyamet	: Kıyamet günü
krest ®	: Haç
kubıla/kıbila	: Kible, Mekke, Beytullah tarafı
kuran	: Kuran-ı Kerim
kutba	: Hutbe

küna (F)	: Günah
maḥşar	: Maḥşer
malgun	: İblis, şeytan
mazar	: 1. Mezar 2. Türbe, kabir
meşit	: Mescit, cami
mékürk	: Mekruh
mévlit	: Mevlit
mihrab	: Mihrap
minacat	: Allah'a dua etmek, ibadet etmek
minber	: Minber
munara	: Minare
musılman	: Müslüman
muvapık	: Mubah
namaz	: Namaz
patıyha	: Fatiha
paygambar (F)	: Peygamber
perişte (F)	: Melek
péruvardıygar (FBS)	: Tanrı
pismella	: Bismillah
pitir	: Fitir, fitre
ramazan	: Ramazan
rékégat	: Rekat
ruh	: Ruh
salaméleyküm	: Selâmünaleyküm
salavat	: Selavat
savap	: Sevap
sécde	: Secde
sıyrat	: Sırat, kıyamet günü
sündet/sünnet	: Sünnet
şarıygat	: Şeriat, din yolu
şeyhülislam	: Şeyhülislam
taravık	: Teravih
taspik	: Tespik
tavap/tevep	: Tavaf
tekpír (duga atı)	: Tekbir
tépsir	: Tefsir
téspiyh/tasbíyh	: Tespik
tévbe	: Tövbe
tévrat	: Tevrat
uvajıp	: Vacip, dini ödev
uvagız	: Vaaz, vaiz, dini öğüt
uvézin	: Vezin
ümbet/ümmét	: Ümmet
vépiş	: (paygambarga Alla kabarı) Vahiy
zeket	: Zekat

3.4.10.3. Durum Bildiren İsimler

- aneksiya ® : İlhak
 arest ® : Tevkif
 assotsiyatsiya®: Tedâi
 asteniya ® : Ziyafet
 avtonomiya ® : Bir milletin kendi kendini idaresi
 baliygat(A) : Büluğ yaşına gelme
 banket ® : Ziyafet
 barter ® : Takas
 blokada ® : Blokaj, kapama, tahsis etme
 dévlet (A) : Zenginlik, mal-mülk sahibi olma
 dıydar (F) : Yüz, gösteriş
 ejtiyhat (A) : Hareket etme, arzulama, takip etme
 éreket (A) : Hareket
 gazabat
 /gazavat (A) : Gazâ
 hal/kal (A) : Hal, kuvvet, güç
 halet (A) : Halet, vaziyet, durum
 jemat (A) : Gösteriş, yüz
 jiyhat (A) : Cihat
 kabagat (A) : Kabahat, kusur, aniden cereyan eden olay
 koma ® : Koma
 kontrast ® : Tezat
 korek ® : Yaşama, hayat geçirme, geçinme
 korrektura ® : Tashih
 lonka ® : Bardak vurarak tedavi usulü
 madak (?) : Övünme, gururlanma
 mas (F) : Bir şeyi çok arzulama
 maza (F) : Sessiz durum, hareketsizlik
 mert (F) : ? (mert bol- : Kazaya uğrama, ölme)
 méslıyhat (A) : Danışma, meşveret etme, bir meseleyi konuşarak, danışarak çözme
 mıyzâm (?) : Sonbaharda kuruyan bitkilerin, rüzgardan uçuşması
 nakıl (A) : Nakil, dolaylı olarak anlatma
 nasır (A) : ? (nasırğa şabuv : İşin sonunun zorlaşması, büyümesi)
 niyaz (F) : Niyaz
 okıyga (A) : Vukûat, olay, hâdise
 opat (A) : Vefat
 ökim (A) : Hükmetme, baskı gösterme
 ösiyet (A) : Vasiyet
 parık (A) : Fark, farketme, farkına varma
 paş/péş/faş(F) : Faş, açıklama
 ray (F) : 1. İnsanın gösterişi, yüz rengi, yüz ifadesi
 2. Hava durumu
 reaksiya ® : İrticâ

sayahat (A)	: Gezi
sıypat (A)	: Gösteriş, kılık kıyafet
taksiret (A)	: Yokluk, zor durum
talap (A)	: Bir işi yapmak için teşebbüse geçme, amacına ulaşabilmek için gayret etme
térk (A)	: Terk
tésilim (A)	: Teslim
tragediya ®	: Fâcia
tsitata ®	: İktibas
uvakiyga (A)	: Vaka

3.4.10.4. Hastalıkla İlgili İsimler

Kökeni belirtilen kelime dışındakiler Rusça'dır.

difteriya	: Difteri
dizanteriya	: Dizanteri
lan	: Bir çeşit hayvan hastalığı
lonka	: Eğin vurması dolayısıyla şişerek, yrahatsız eden bir nevi yulki hastalığı
meraz (A)	: Bir nevi hastalık
trahoma	: Trahoma, bulaşıcı göz hastalığı
tuvberküloz	: Tüberküloz

3.4.10.5. İlmî Kelimeler

Kökeni belirtilenler dışındakilerin tamamı Rusça'dır.

abreviatura	: Müessesenin veya belirli kuruluşların kısaltılmış şekli , T.C., T.B.M.M. gibi
adres	: Adres
akt	: Tutanak
alfavit	: Alfabe, alfabedeki harflerin tertibi
algebra	: Cebir
aliment	: Nafaka (çocuklar için)
anket	: Anket, sicil
aspirantuvra	: Lisans üstü
avans	: Avans
avtomat	: Otomatik
avtonomiya	: Otonomi
bakteriya	: Bakteri
bakteriyologiya	: Bakteriyoloji
balans	: Bilanço

bibliyografiya	: Bibliyografiya
birja	: Bordro
blank	: Anket
blok	: Parti, hareket
bülleten	: Bülten
bütjet	: Bütçe
byutjet	: Bütçe
demogoliya	: Demogoji
desiyatina	: Ruslar'ın kullandığı 1.09 m'ye eşit uzunluk ölçüsü birimi
despotizm	: Despotluk
diyastaza	: Diyastas
diametr	: Çap
diktatariya	: Diktatör
diplom	: Diploma, lisans (belge)
diplomat	: Diplomat
diplomatiya	: Diplomatik
direktör	: Direktör
diskussiya	: Söyleyiş
diyagramma	: Diyafram
diyagramma	: Diyagram
diyalekt	: Lehçe
diyalektika	: Diyalektik
diyametr	: Diyametri
diyamot	: Diyalektik, materyelizm kelimelerinin kısaltılmış şekli
diyeta	: Diyet (perhiz)
dogmatik	: Doğmatik
dogmatizm	: Doğmatizm
domkrat	: Kriko
ekonomika	: İktisat
elevator	: Silo
emblema	: Amblem
emle (A)	: İmla
esport	: İhracat, ihraç
esse (A)	: Deneme (edebi tür)
etnografiya	: Halk bilimi
evolyutsiya	: İnkılap (evrim)
édebiyat (A)	: Edebiyat
élippe	: Alfabe
familiya	: Soy adı
fantastika	: Kurgu bilimi
filosofiya	: Felsefe
fiyilm	: Film
fiyzik	: Fizik
folklor	: Halk bilimi
fonetika	: Ses bilgisi
fonologiya	: Ses bilimi

fraza	: İbare
frazeologizm	: Deyim
gazal/gazel(A)	: Gazel
gazeta	: Gazete
gektar	: Hektar
genetika	: Genetik
geodeziya	: Jeoloji
geofizika	: Jeofizik
geografiya	: Coğrafya
geologia	: Jeoloji
geometriya	: Geometri
gılım/ilim (A)	: İlim
gimn	: Marş
gipnotizm	: Hipnotizm
grafo	: Grafik
gramm	: Gram
grammatika	: Gramatik
gudrologiya	: Hidroloji
gumanizm	: Hümanizm
hıymiyk (A)	: Kimyevî
hijra (A)	: Hicrî
himiya (A)	: Kimya
hukıkı (A)	: Hukukî
hukımet (A)	: Hükümet
hukuk (A)	: Hukuk
ilahiyat (A)	: İlahiyat
ilmihal (A)	: İlmihal
import	: İthal
intervyu	: Mülakat
iydealizm	: İdealizm
jébir (A)	: Cebir
késipodak(ATBİ)	: Sendika
kıssa (A)	: Kıssa
kıysap (A)	: Hesap
kilo/kilogram	: Kilo
kilometr	: Kilometre
kletka	: Hücre (biyoloji)
kommutator	: Santral
kompyuter	: Bilgisayar
konsiliyum	: konsültasyon
konstitutsiya	: Anayasa
kontributsiya	: Tazminat
laborant	: Laborant
liga	: Lig (spor)
limit	: Limit
linza	: Lens

litre	: Litre
litsey	: Lise
lokavut	: Lokavt
lotereya	: Lotarya
maham (A)	: Beste, makam
makarad	: Maskeli bale
manifest	: Manifest
marketing	: Pazarlama
maşına	: Makina
matematik	: Matematik
materiyal	: Materyal
mebel	: Mobilya
medal	
/medalyon	: Madalya
meditsina	: Tıp
meridian	: Boylam
mesneviy (A)	: Mesnevî
metateza	: Göçüşme (gramer)
metr	: Metre
médéniyet (A)	: Medeniyet
mélimet (A)	: Malumat, bilgi
miskal (A)	: 4,25 gram ağırlığında ağırlık ölçüsü
milliyon	: Milyon
mistika	: Tasavvuf
miykrob	: Mikrop
miyliymetr	: Milimetre
miylliyard	: Milyar
monarhiya	: Meşrutiyet
monopoliya	: İnhisar (ekonomi)
montaj	: Kurgu
muzika	: Musikî
nuskav	: Yönetmelik
obligatsiya	: Tahvil (bankacılık)
olimpiyada	: Olimpiyat
omonim	: Eş sesli (gramer)
operatsiya	: Operasyon, ameliyat
orbita	: Yörünge
oyaz	: İdari taksimat
ökimet	: 1. Hükümet 2. Devlet, idare
paniyslamizm	: Panislamizm
parfyumeriya	: İtiryat
partbiyet	: Parti üyelik hüviyeti
partiya	: Parti, belli bir maksat etrafında toplanan gurup
patron	: Duy (elekt.)
pedagogika	: Eğitim (ilim dalı)

penaltiy	: Penaltı
pélsapa (A)	: Felsefe
pén/fén (A)	: Fen
pijlula	: Hap
planet	: Gezegen
plyus	: Artı
predsedatel	: Başkan, reis (dernek, toplantı vs'nin)
prefiks	: Ön ek
premyera	: Gala
preziydum	: Başkanlık divanı
prokuror	: Savcı
protokol	: Protokol
protsent	: Prosent, yüzde
referandum	: Halk oyu (oylaması)
reforma	: Islahat
relikt	: Fosil
respuvbliyka	: Cumhuriyet
retsept	: Reçete
revolütsiya	: Devrim
rubaiy (A)	: Rubâî
santimiytr	: Santimetre
sayasat (A)	: Siyaset
sévlet (A)	: Görsel (sanat)
simbol	: Rumuz
sintaksis	: Söz dizimi
spektaki	: Temsil (oyun)
stipendiya	: Burs
şrift	: Punto (matbaa)
ştanga	: Halter
tamojnya	: Gümrük
tariykat (A)	: Tarîkat
tarih (A)	: Tarih (bilimi)
tehnika	: Fen (teknik)
termin	: İstilah
térjime	
/térjüme (A)	: Tercüme
titr	: Jenerik
tekst	: Metin (tekst)
teoriya	: Nazariye
tsenzura	: Sansür
tuvriyizm	: Turizm
vedomost	: Bordro
vspışka	: Flaş
yedinitsa	: Birim
zékir	: Çapa (gemide)

3.4.10.6. Mevki, Görev, İş Sahiplerine Verilen İsimler

Kökenleri belirtilenlerin dışındakiler Rusça'dır.

abituriyent	: Orta okulu bitirmiş veya bunu bitirerek bir üst sınıfa geçmiş kimse
advokat	: Avukat
adyutant	: Yaver
agent	: Ajan
akrobat	: Cambaz
aktrisa	: Aktris
aktyor	: Aktör
aviyator	: Havacı
avtograf	: Müellif
avtomatşı	: Otomatikleştirme işlerini yapan
avtor	: İlmî makaleler yazan kişi, muharrir, müellif
bagban (F)	: Bağ bahçeye bakan kimse
bakteriyolog	: Bakteriğyolog
batır (M)	: Bahadır, vatanını seven, vatani için canını veren kişi
bende	
/pende (F)	: Fert
bugalter	: Muhasip
buhgalter	: Sayman
bukinist	: Sahaf
demagog	: Demagog
deputat	: Meb'us
dérece (A)	: Derece, mevki, şan şeref
dérviş (F)	: Derviş
dıyhan	
/dıykan (F)	: Çiftçi
diktör	: Spiker
diletant	: Her konuda bilgili olan
doktor	: Doktor
ékim (A)	: Hakim, idareci, yönetici
évlet (A)	: Evlat
évliye (A)	: Evliya
éziret (A)	: Hazret
fabrykant	: Fabrikatör
galım (A)	: Alim
gastronomi	: Gıda kontrolörü
gegemon	: Başkan, bir şeyin hareket gücü
gegemoniya	: Başkanlık
geolog	: Jeolog

gubernator	: Vâli
gulama (A)	: Alim, ulema
gumanist	: Hümeranist
hacı/kacı (A)	: Hacı
hakim (A)	: Hakim, hükmeden
halayık (A)	: Halk
halfe (A)	: Hoca, din mektebinde okumuş kimse
halık (A)	: Halk
halıyfa (A)	: Halife
hanzada (A)	: Hanzade, prens, han sülalesinden olan erkek
haziret (A)	: 1. Hazret 2. Tanrı, Allah
hirurg	: Operatör
hoca (F)	: Hoca
hor (A)	: Huri, Cennet'teki melekler
ilahiy (A)	: İlâh
injener	: Mühendis
insan (A)	: İnsan, insanlık
intendant	: Levazımcı
iydealist	: İdealist
iymam (A)	: İmam
jahanger	
/jiyanger (F)	: Cihangir, bütün dünyayı kendine itaat ettirmek isteyen kimse
jamagat	
/jamiygat (A)	: 1. Cemaat 2. Bayan, hanım
janaza (A)	: Cenaze
jendet (A)	: Cellat, adam öldürücü
jiyanger (F)	: Emperyalist, sömürgeci
jurnalist	: Gazeteci
kalayık (A)	: Halayık, millet, halk, bir toplantıda halka bu şekilde hitap edilir
kapitalist	: Sermayedar
kapitan	: Kaptan (gemi için)
kayratker (A)	: Branşında isim yapmış kimse
kazıy (A)	: Gâzi
képir (A)	: Kâfir
késipker (A)	: İş veren
kézzap (A)	: İyi huy sahibi olmayan kimse
kızmetker (A)	: Hizmetkar, hizmet eden
koja (F)	: 1. Peygamber neslinden, peygamber soyu 2. Ev sahibi
komanda	: Mürettebat
komissiya	: Kurul
kompozitor	: Bestekar
kontrabadandist	: Kaçakçı
korol	: Kral

korrektor	: Musahhih
korrespondent	: Muhabir
lavazım	: Rütbe, sıfat
lek	: Gurup, sıra
lider	: Lider
makluk (A)	: Mahluk, yaratık
mansap (A)	: Rütbe, mevki
master	: Usta
matros	: Tayfa
meyman (F)	: Mihman, misafir
mécilis (A)	: Meclis
mértebe (A)	: Mertebe
mırza (F)	: Efendi, beğ
ministir	: Bakan
miyliysiya	: Polis
molda	
/molla (A)	: Molla, hoca
monah	: Rahip
monarh	: Hükümdar
mugalım (A)	: Muallim
müftiy (A)	: Müftü
müriyt (A)	: Mürit
mürşit (A)	: Mürşit
müvezziyn (A)	: Müezzın
notariyus	: Noter
ofitser	: Subay
partıyzan	: 1. Partizan 2. Gerilla
patşa/paşa	: Padişah
pedagog	: Eğitimci, pedagog
pensiya	: Takaüt, emekli
pensiyoner	: Emekli
peri/feri (F)	: Peri
perzent (F)	: Çocuk, yavru
pırat	: Deniz korsanı
pir (F)	: Pir
pirâdar (F)	: Pirle el sıkışmış kimse
poliytsiya	: Polis
pop	: Papaz
prezident	: Cumhurbaşkanı
prokuror	: Savcı
put (F)	: Put
ravvin	: Haham
rejiysyor	: Yönetmen
renta	: Tekaüt, emekli
saniytor	: Sıhhiyeci

sapı (A)	: Sofu
sébiy (A)	: Sabi, ufak çocuk
soltan	
/sultan (A)	: Sultan
stuvdent	: Talebe
suvdiya	: Hakim
şah (F)	: Şah
şahbaz (F)	: İyi niyetli, kalbi geniş er kişi
şahit/şehit (A)	: Şehit
şaykı/şayh	
/şayhı (A)	: Şeyh, dini şef
şejire (A)	: Tarih kitabı, tarih bilen, iyi konuşan kimse
şékirt (F)	: 1. Medresenin talebesi 2. Çırak
şofer	: Şoför
taypa (A)	: Tayfa, civardaki cemaat
tuvriyst	: Turist
uvékil (A)	: Vekil
uvéliy (A)	: Veli, evliya, o
uvézir (A)	: Vezir
vodolaz	: Dalgıç
zada (F)	: Zâde

3.4.10.7. Sanat İle İlgili İsimler

Tamamı Rusça'dır.

dirijer	: Orkestra şefi
diyoptra	: Musiki ile ilgili terim
libretto	: Güfte
makam	
/mukam	: Makam, nağme
müziyka	: Müzik
nota	: Nota
opera	: Opera
piyesa	: Piyes
sıymponiya	: Senfoni
teatr	: Tiyatro

3.4.10.8. Sözle İlgili İsimler

bab (A)	: Kitabın bölümü
bayan (A)	: Beyan
béyit (A)	: Beyit
dastan (F)	: Destan
dépter (A)	: Defter
déris (A)	: Ders
eje (A)	: Hece
emle (A)	: İmla
emtiyhan (A)	: İmtihan
esim (A)	: İsim
élip (A)	: Elif, Arapça "A" harfi
érip (A)	: Harf
gazal (A)	: Gazel
gazet ®	: Gazete
hat (A)	: Mektup
hiyssa (A)	: Kıssa
hiykaye (A)	: Hikaye
hiykayet (A)	: Hikayeler
javap (A)	: Cevap
joba ®	: Plan, taslak
jurnal ®	: Dergi, jurnal
jümle (A)	: Cümle
karta (A)	: Harita
konvert ®	: Zarf
lém (A)	: Lam, Arap harfi
lém-miym (A)	: Lam-mim

lugat (A)	: Lugat
maglumat (A)	: Malumat, bilgi
makal (A)	: Atasözü
makala (A)	: Makale
métel (A)	: Nakil, söz, atıf
nuska (A)	: Nüsha
paragraf ®	: Paragraf
parak (A)	: Varak, defterin, kitabın bir sahifesi
raport ®	: Rapor
reportaj ®	: Röportaj
roman ®	: Roman
saval (A)	: Sual
talon ®	: Evrağın dosyada kalan nüshası

3.4.10.9. Tabiatla İlgili İsimler

dariya

/darya (F)	: Irmak
éve (A)	: Hava, gök
gazon ®	: Çimen
klimat ®	: İklim
lep ®	: Çok hafif esen rüzgar
limon ®	: Nehrin kenarındaki düz ve sulu yer, deniz kenarında peyda olan tuzlu göl
muhıyt (A)	: Okyanus
topan (A)	: Tufan

3.5. Zamirler

3.5.1. Şahıs Zamirleri

3.5.1.1. Birinci Teklik Şahıs Zamiri : men

3.5.1.1.1. Yalın Hal

...., men *ostı üydiñ töbesin kak jarıp jöneleyin*, (E., s. 188)“....., ben bu evin çatısını tam ortasından yarıp geleyim.”

3.5.1.1.2. İlgili Hali

...., meniñ *kılar kayratım jok*, (E., s.188)“....., benim yapacak gücüm yok,”
Oñşıbay, sen bilmeysiñ, meniñ atım, (A., s. 217) “Onaşıbay, sen bilmiyorsun, benim adım,”

3.5.1.1.3. Yükleme Hali

Endi meni tında, (Ş., s. 90), “Şimdi beni dinle,”.... *meni kimge tastap kettiñ?*.... (Ş., s. 58) “.....Beni kime bırakıp gittin?....”

3.5.1.1.4. Yönelme Hali

Bolık, magan belgili seniñ sırtıñ. (A., s. 63) “Bolık , bana malum senin sırrın.”

3.5.1.1.5. Bulunma Hali

Güljahan Kasımbekten ıgıspadı, Mende jok Kasımbektiñ jumıstarı. “Güljahan Kasımbek’ten kaçmadı, Bende yok Kasımbek’in işleri.”
(D., s. 272)

3.5.1.1.6. Ayrılma Hali

Öltirseñ de sizge jok Menen barar obalım. “Öldürsen de size yok Benden varır vebalım.”
(D., s. 36)

3.5.1.1.7. Vasıta Hali

-Jaraydı, onda menimen birge jürıñiz, (Ş., s. 73) “-Peki, o zaman benimle beraber yürüyünüz,”, *-Eger tanısuñ bolmasa, menimen birge jür, sıyısarmız.* (Ş., s. 57) “-Eğer tanıdığın yoksa, benimle beraber gel, anlaşırız .”

3.5.1.1.8. Eşitlik Hali

....., *meniñse, eşteñedey kem emes, - dedi Sévle....* (Ş., s. 92) “....., bence, hiçbir şey denecek kadar az değil, - dedi Seville.....”

3.5.1.1.9. Edat Hali

İlahiy bendeñ bar ma mendey garip Basıma mehnat isti koydıñ salıp. “İlahiy kulun var mı benim gibi garip Başıma zor işi koydun bırakıp.”
(D., s.199)

3.5.1.1.10. Bulunmazlık Hali

Bulunamadı.

3.5.1.1.11. Soru Hali :

Bulunamadı.

3.5.1.2. İkinci Teklik Şahıs Zamiri : sen

3.5.1.2.1. Yalın Hal

Sen ediñ tirlikte meniñ kurbım. (A., s. 36) “Sen idin hayattayken benim dostum.”

3.5.1.2.2. İlgi Hali

Koş kördim aytkanıñdı seniñ, aga. (D., s. 81) “Hoş gördüm söylediğini senin, ağa.”

3.5.1.2.3. Yükleme Hali

.... *men seni vokzalga aparıp salayım,* (Ş., s. 72) “.... ben seni gara götürüp bırakayım,” *Seni özimsinip, édildiğiñe, tazalığıña közim jetken soñ aytıp oturmin.* (Ş., s. 68) “Seni benimseyip, âdilliğine, saflığına inandıktan sonra söylüyorum.”

3.5.1.2.4. Yönelme Hali

Men be edim sağan kırsık bolıp jürgen, “Ben mi idim sana engel olan,
Sanasız, ketkenime nege küldiñ? Sayısız, gidişime niye güldün?”
(D., s. 171)

3.5.1.2.5. Bulunma Hali

Bulunamadı.

3.5.1.2.6. Ayrılma Hali

Bayeke-av, söz surayım endi senen. “Efendi, söz sorayım şimdi senden,
Ümit kıp otırsıñ goy endi menen. Ümit ediyorsun şimdi benden.”
(A., s. 152)

3.5.1.2.7. Vasıta Hali

Tiriligim kurısın, “Hayatım kurusun,
Senimen birge turdım dep. Seninle birlikte durdum deyip.”
(D., s. 30)

3.5.1.2.8. Eşitlik Hali

Bulunamadı.

3.5.1.2.9. Edat Hali

Kayta sendey ul térbiyelegenimizge kuvanamız. (Ş. s. 103)“Yine, senin gibi oğul yetiştirdiğimize seviniyoruz.”

3.5.1.2.10. Bulunmazlık Hali

Bulunamadı.

3.5.1.2.11. Soru Hali

-Ey, sen be söylegen? (Ş., s. 61)“-Ey, sen mi söyledin?”

3.5.1.2.12. Çokluk Hali

Men sender kelgenşe mına üydi tértipke keltirip, (Ş., s. 92)“Ben siz gelinceye kadar evi düzenleyip,”

3.5.1.3. Üçüncü Teklik Şahıs Zamiri : ol

3.5.1.3.1. Yalın Hal

..., ol Berikbolga karaganda irilev, kayrattılav edi. (Ş., s. 60) “..., o Berikbol’a nazaran daha iri, daha gayretli idi.”

3.5.1.3.2. İlgi Hali

Maktaysıñ onıñ nesin, ey, ak Bolık (A., s. 71)“Methediyorsun onun nesini, ey, ak Bolık”, *onıñ orıssası meniñ kolımda bar, (M.D., s. 261)*“....., onun Rusça’sı benim elimde var.....”

3.5.1.3.3. Yükleme Hali

Onı körşi kolhozga aparıp salıv üşin (Ş., s. 50)“Onu komşu çiftliğe götürüp bırakmak için....”

3.5.1.3.4. Yönelme Hali

Onıñ kiyimiñ öziñ kiy de, öziñniñ kiyimiñdi ogan kiygiz. (E., s. 33)“ Onun giysisini kendin giy de, kendi giysisini ona giydir.”

3.5.1.3.5. Bulunma Hali

-Onda kalay turmıska şıgıp otır ? (Ş., s. 126)“- Orada nasıl evleniyor ?” *Kızıl til onda da bar, mende de bar, ...* (A II, s. 275)“Hatıplık onda da var, bende de var,...”

3.5.1.3.6. Ayrılma Hali

Jurt odan jıyırkenip, teris aynalıp ötip baradı. (Ş., s. 78)“Halk ondan öğrenip, arkasını dönüp geçip gider.”

3.5.1.3.7. Vasıta Hali

....., *kaşannan beri biz onımen sogısıp kelemiz,....* (E., s. 84)“....., ne zamandan beri biz onunla savaşıyoruz,....”

3.5.1.3.8. Eşitlik Hali

Densavlık ta onşa emes. (Ş., s. 78) “Sağlık da o kadar değil (iyi değil).” *Dissertatsıyaga kıynalıp jürgen şıgar dep onşa mén bermevşi edim.* (Ş., s. 86)“Tez için eziyet çekmiştir deyip fazla önem vermemiştim.” *Endeşe omı orıstandırıv onşa küşke tüspek emes degen pıygıl.* (TKT., s. 9)“Öyle ise onu ruslaştırmak o kadar zor değil şeklindeki niyet.”

3.5.1.3.9. Edat Hali

Onday narkeskender kazır azayıp ketti goy. (Ş., s. 10)“Onun gibi yiğitler bugün azalıp gitti.” *Sen onday télkektiñ kurbanı bolıvga tiyisti emessiñ.* (Ş., s. 83)“Sen öyle şakaların kurbanı olmaya mecbur değilsin”

3.5.1.3.10. Bulunmazlık Hali

Onsız da şüñirek közi odan beter işine karay kirip,.... (Ş., s. 63)“Onsuz da oyuk gözü ondan beter içine doğru girip,....”??? *Onsız da bügingi körgen maşakatımız az bolganday,* (Ş., s. 45) “Onsuz da bugünkü meşakkatimiz azmış gibi,....”

3.5.1.3.11. Soru Hali

.....: *ol- ol ma, jekelgen ortalık basılımdardıñ betterinen küni büginge deyin,....* (TKT., s. 43) “.....: o- o mu, ayrılan merkezi baskıların yüzlerinden bugüne kadar,....”???

3.5.1.3.12. Çokluk Hali

Olardıñ eñ ülkeniniñ atı Akşahan eken. (E., s. 281)“Onların en büyüğünün adı Akşahan imiş.”

3.5.1.3.13. Aitlik Hali :

Ondagi oyi sol Merüverttiñ aynalasında jürsin degeni edi. (Ş., s. 126) “Bundaki düşüncesi o Merüvert’in maiyetinde olsun şeklinde idi.”

3.5.1.4. Birinci Çokluk Şahıs Zamiri : *biz*

3.5.1.4.1. Yalın Hal

-Biz mundamız, mundamız ! (Ş., s. 62)“-Biz buradayız, buradayız !” *Biz kayta sizdiñ aldñızda özimizdi méngilik karızdar sanaymız.* (Ş., s. 79)“Biz tekrar sizin önünüzde kendimizi ebedi borçlar, ödevler sayıyoruz.”

3.5.1.4.2. İlgi Hali

Al bizdiñ kanımızda ol jok. (Ş., s. 14)“İşte bizim kanımızda o yok.” *-Esimiñiz bizdiñ avıldıñ eski atına uksas eken,* (Ş., s. 33)“-İsminiz bizim köyün eski adına benziyormuş,....”

3.5.1.4.3. Yükleme Hali

Bizdi ingaysız jagdayga kaldırñızdar goy éveli, - dep ... (Ş., s. 44)“Bizi uygunsuz duruma düşürünüz öyle ise, -deyip....” *Solarđñ eşkaysısın biz, bizdi olar ökpeletip körgeñ jok,- dep* (Ş., s. 67)“(Bugüne kadar) onların hiçbirini biz, bizi onlar kırmadı, - deyip....”

3.5.1.4.4. Yönelme Hali

Ne stıkrıñ bar, bizge de aytsañşı ? (Ş., s. 20)“Ne derdin var, bize de söylesene ?” *Bastık kayda baratmın bizge bayandamaydı,* (Ş., s. 43)“Amir nereye gittiğini bize söylemedi,....” *Sondıktan da bizge sırttan köp adam kele koymaydı.* (Ş., s. 64)“Bu yüzden de bize dışarıdan çok fazla adam gelmez.”

3.5.1.4.5. Bulunma Hali

Bizde üy bar ma edi. (Ş., s. 49)“Bizde ev var mı idi.”

3.5.1.4.6. Ayrılma Hali

Eger üyde bolsa bizden bir eli kalar ma edi. (Ş., s. 10)“Eğer evde olsa bizden uzak kalır mı idi.”

3.5.1.4.7. Vasıta Hali

...., *Edil-Jayık boyında it salıp, kus jügirtelik, bizben birge jür,* (E., s. 200)“...., İdil-Yayık boyunda it salıp, kuş uçuralım, bizimle beraber gel,”*Küni keşe gazetten sol bizben birge Dneprden ötken eki kazak jigiti Ukrayna toprağına téjim etip,....* (Ş., s. 179) “Gün boyunca gazeteden o bizimle beraber Dinyeper’den geçen iki kazak yiğidi Ukrayna toprağına kadar uğurlayıp,....”

3.5.1.4.8. Eşitlik Hali : bizşe “bizce”

bizdinşe : Bize göre

Kalaga bargan soñ okıysıñ. Sosın sen de orıssa bilecek, bizşe emin-erkin söyleytin bolasın,- dedi kazakşaga köşip. (Ö. Kanahin, Jer bas/KTTS) “Şehire gittikten sonra okursun. Bundan sonra sen de rusça bilen, bizce rahatça konuşacaksın,- dedi kazakçaya geçip.” *Zilyka ékelgen semiz koydıñ eki kilogramday eti bar edi, jas bosangan éyelge omı jep tavısv, ériyne, kıyn, bizşe mümkün emes.* (S. Mukanov, Eseyu jil/KTTS) “Zilyka alıp geldiği semiz koyunun iki kilogram kadar eti var idi, genç boşanan hanım onu yiyip bitirmesi, elbette, zor, bizce mümkün değil.”

3.5.1.4.9. Edat Hali

Kimder éves bolmagan bizdey dürge. (A II, s. 274)“Kimler heves etmemiş bizim gibi inciye.”

3.5.1.4.10. Bulunmazlık Hali :

Bizsiz-ak özi jibere bersin, ol-kommuniyst emes koldaytın... degende, byuro müşesiniñ birevi: -Emes pe edi özi?-dep, olkı davıspen surap kaldı. (Z. Şaşkin, Senim/KTTS) “Bizsiz kendi gönderiversin, o-komünist değil kollanacak.... deyince, büro üyelerinden birisi: -Değil mi idi ?- deyip, alçak sesle sordu.”

3.5.1.4.11. Soru Hali :

Bulunamadı .

3.5.1.4.12. Çokluk Hali :

... aytsañız, kazirgi jastar, bizder jaylı aytıñız, dep (Ş., s. 27)“.... konuşursanız, bugünkü gençler, bizler hakkında konuşunuz, deyip.....” *Bizlerden artık emes ayıkan jırıñ.* (A., s. 63)“Bizden fazla değil söylediğin şarkın.”

3.5.1.4.13. Aitlik Hali :

Bélkim, bizdiki mına kartıyalar aytkan keş oynagan mahabbat şıgar. (Ş., s. 213)
 “Belki, bizim bu ihtiyarların söylediği akşama doğru yapılan muhabbettir (herhalde).”

3.5.1.5. İkinci Çokluk Şahıs Zamiri : siz , sender

3.5.1.5.1. Yalın Hal :

-*Siz sogısta bolgan joksız ba? - dedi... (Ş., s. 51)*“-Siz savaşa gitmediniz mi ? - dedi....” ..., *siz tüsetin stanstıyaga keldik,- dedi (Ş., s. 73)*“.... sizin ineceğiniz istasyona geldik,- dedi” ***

3.5.1.5.2. İlgi Hali :

Biz budan bılay sizdiñ jaybarakattıñızga köne almaymız. (Ş., s. 30)“Biz bundan sonra sizin dürüstlüğünüze inanamıyoruz.” *Sizdiñ surap otırgan jolıñızben kölik jürmegeli kañşa zaman ! (Ş., s. 33)*“Sizin sorduğunuz yoldan araba geçmeyeli nice zaman (oldu.)!” *Sizdiñ ornıñızda bolsam jumıstan bir künde kuvar edim. (Ş., s. 45-46)* “Sizin yerinizde olsam işten bir günde kovardım.”

3.5.1.5.3. Yükleme Hali :

-*Mine, men sizderdi şakırғанım, (M.D., s. 131)*“-İşte, benim sizi çağırمام....”

3.5.1.5.4. Yönelme Hali :

Erikte sizge berdim senip, aga. (D., s. 81)“Gücü size verdim inanıp, ağa.” -*Munan endi biz ölmeyik, senderge men bılay édis aytayım,.... (E., s. 50)*“-Bundan şimdi biz ölmeyiz, size ben böyle çare söyleyeyim,....”

3.5.1.5.5. Bulunma Hali :

-*Erik sizde, aksakal kazakta (Ş., s. 35)*“-Güç sizde, yaşlı Kazak'ta....”

3.5.1.5.6. Ayrılma Hali :

Dostıgıñdı köre almay, “Dostluğunuzu göremeden,
Sizden de kaldım tüñilip ! Sizden de ümidimi kestim.!”
 (D., s. 98)

3.5.1.5.7. Vasıta Hali :

Könümüz eli sizben üyir emes. (A., s. 55) “Gönlümüz hala sizinle dost değil.”

3.5.1.5.8. Eşitlik Hali :

Bulunamadı.

3.5.1.5.9. Edat Hali

Men sizdey kayırşı emen kuvtımdagan. (A., s. 165) “Ben sizin gibi dilenci değilim açgözlülük yapan.”

Senderdey bolıp dünyeye Adamzattan tuvmagan. “Sizin gibi olup dünyaya İnsandan doğmamış.”
(A II, s. 318)

Sizdeyin jazdım javap bilgışime, Ne türlü jazgan söziñ kirdi işime. “Sizin gibi yazdım cevap bilgime, Ne türlü yazdığım sözün girdi içime.”
(M.D., s. 149)

3.5.1.5.10. Bulunmazlık Hali :

Bulunamadı.

3.5.1.5.11. Soru Hali :

-Almaş ! Sizdiñ şe ? - dep (Ş., s. 33) “-Almacığım ! Sizin mi ? - deyip”

3.5.1.5.12. Çokluk Hali :

“Mélim et, sizder kimsiz, jakındama”, “Malum et, sizler kimsiniz, yakınlaşma”, Dep Jiyhan korıksa da avıspadı.” Deyip Jiyhan korksa da değişmedi.”
(D., s. 281)

3.5.1.6. Üçüncü Çokluk Şahıs Zamiri :

olar : Onlar

3.5.1.6.1. Yalın Hal :

Olar malşılardıñ avlına tüs ava ketti. (Ş., s. 60) “Onlar çobanların köyüne öğleye doğru gitti.” *Olar bizge kalay keldi ?* (Ş., s. 42) “Onlar bize nasıl geldi ?”

3.5.1.6.2. İlgi Hali :

Olardıñ sırm men bilem. (Ş., s. 72) “Onların sırrını ben biliyorum.” *Birak olardıñ tekserüvinde şaruvası kaşa,* (Ş., s. 67) “Fakat onların teftişinde işi ne kadar,....”

3.5.1.6.3. Yükleme Hali :

Olardı alma avziña, “Onları alma ağzına,
Barayım aytsañ öñgeñe. Varayım söylersen başkasına.”
(D., s. 85-86)

3.5.1.6.4. Yönelme Hali :

Olarga jeñildik berilip edi goy. (Ş., s. 51)“Onlara kolaylık verilmişti.” - *Zulumdardıñ bombası, olarga sol kerek ! - dep....* (Ş., s. 74)“-Zalimlerin bombası , onalara o gerek ! - deyip....”.....- *dep Akañ olarga adresti berdi.* (Ş., s. 77) “...., - deyip Akan onlara adresi verdi.”

3.5.1.6.5. Bulunma Hali :

Bulunamadı.

3.5.1.6.6. Ayrılma Hali :

Men olardan, öz akşası emes, zañsız alğan memlekettiñ düniyesin suraganga nege ayıptı bolam ? (Ş., s. 69) “Ben onlardan, kendi parası değil, kanunsuz aldığı memleketin malını sorduğum için neden suçlu olayım ?”

3.5.1.6.7. Vasita Hali :

Bulunamadı.

3.5.1.6.8. Eşitlik Hali :

Bulunamadı.

3.5.1.6.9. Bulunmazlık Hali :

Bulunamadı.

3.5.1.6.10. Soru Hali :

Bulunamadı.

3.5.2. İşaret Zamirleri :

3.5.2.1. bu/bul/mu "bu"

3.5.2.1.1. Yalın Hal :

Bul almaları jevden burın (E., s. 57) "Bu elmaları yemeden önce"

3.5.2.1.2. İlgi Hali :

Akılı muniñ bolmasa, "Akılı bunun olmasa,
İşine tüser kaygı dert. İçine düşer kaygı dert."
(D., s. 207)

3.5.2.1.3. Yükleme Hali :

Adam ba, ya peri me, "İnsan mı, ya peri mi,
Perzentim muni körer me. Çocuğum bunu görür mü."
(D., s. 207)

....., *koyşınıñ etiginiñ komşınan buni da tavıp aladı.* (E., s. 211) "....., çobanın çizmesinin koncundan bunu da bulabilir."

3.5.2.1.4. Yönelme Hali :

Ötenşe bugan nanadı, "Ötenşe buna inanır,
Javşımı kütüp aladı. Elçiyi çağırır (ister)."
(D., s. 69)

3.5.2.1.5. Bulunma Hali :

Onı ekevi körüp : "*Munda kim bar ?*" *dep aykayladı.* (E., s. 129) "Onu ikisi görüp :
"Burada kim var?" deyip haykırdı."

Bu yapı bazen bulunma değil de yönelme manası da verebilir.

-Éy, koyşı, kaydağı kisi munda keledi? (E., s. 231) "-Ey, çoban, neredeki kişi buraya geliyor?"
-Éy, sen munda kaydan keldiñ? (E., s. 231) "-Ey, sen buraya nereden geldin ?"

3.5.2.1.6. Ayrılma Hali :

Sırrımdı jalgız sağan bildiremin, "Sırrımı yalnız sana bildiriyorum,
Aytpagan munan burın bir kişiğe. Söylemedim bundan önce bir kişiye."
(M.D., s. 149)

Endigi habar budan üş kün burın mıstan kempirdiñ şınravga kelip tastagan eki balanıñ jayman. (E., s. 202)“ Şimdiki haber bundan üç gün önce ihtiyar büyücünün kuyuya bıraktığı iki çocuğun hakkında.”

3.5.2.1.7. Vasıta Hali :

Bulunamadı.

3.5.2.1.8. Eşitlik Hali :

Bala ayttı : “Siz munşa jaska kelgen keri şeşemsiz, (E., s. 217)“Çocuk söyledi : “Siz bunca yaşa gelen yaşlı annemsiniz,....”

3.5.2.1.9. Edat Hali

Bayjandar istiñ akırı mundayga aynalğan soñ (M.D., s. 160)“Beyler işin sonu bu hale dönüşükten sonra (dönüşünce)

3.5.2.1.10. Bulunmazlık Hali :

-Joreke, munsız da jumısıñız bastan asıp jatkan jok pa ? (Ş., s. 67)“-Joreke, bunsuz da işiniz başınızdandan aşmadı mı?”

3.5.2.1.11. Soru Hali :

Bulunamadı.

3.5.2.2. üşbuv “Bu”

Bu zamirin sadece yalın hali kullanılmaktadır.

3.5.2.3. mına/mınav “bu” :

3.5.2.3.1. Yalın Hal :

-Mına köringen avıl kimniñ avılı? (E., s. 250) “-Bu görünen köy kimin köyü?”
Şartım mınav- kolımdağı jüzigimdi (E., s. 58)“Şartım bu- elimdeki yüzüğümü....”

3.5.2.3.2. İlgı Hali :

Mınanıñ betalıı erekşe. (Ş., s. 112). “Bunun güzergahı farklı.”

3.5.2.3.3. Yükleme Hali :

*Mınanı ümit kılsañ aytıp berşi, “Bunu ümit ediyorsan söyleyiver,
Damışpan kart şıgarsıñ oyi tereñ. Akıllı ihtiyar çıkarsın düşüncesi derin.”*
(A., s. 152)

...., *mınanı kaydan tabamız, dep te évrelendi.* (Ş., s. 166)“...., bunu nereden buluruz, deyip telaşlandı.”

3.5.2.3.4. Yönelme Hali :

Bulunamadı.

3.5.2.3.5. Bulunma Hali :

Sogan karaganda Kazak jerindegi kazirgi aşarşılıktıñ sebepleri mınada : 1)....
(TKT., s. 99)“Ona göre Kazakistan’da bugünkü açlığın sebepleri burada : 1)....”

3.5.2.3.6. Ayrılma Hali :

...., - *mınadan göri denelilev, éldilev bolsam,....* (Ş., s. 141)“....,- bundan daha iri, daha kuvvetli olsam,....”

3.5.2.3.7. Vasıta Hali :

Bulunamadı.

3.5.2.3.8. Eşitlik Hali :

Bulunamadı.

3.5.2.3.9. Edat Hali :

Tübek pen Karkabat ekevinıñ dos boluvına mınaday sebep boldı :... (A II, s. 278)
“Tübek ile Karkabat’ın dost oluşuna şu şekilde sebep oldu :...”

3.5.2.3.10. Bulunmazlık Hali :

Bulunamadı.

3.5.2.3.11. Soru Hali :

Tép-tévır sıylı adamdardıñ sıyıkı mınay ma ?, deytin sekildi. (Ş., s. 160)“Çok muhterem adamların yüzü bu mu ?, demiş gibi.”

3.5.2.4. osı “bu” :

3.5.2.4.1. Yalın Hal :

Kündegi tirşiligi osı. (Ş., s. 75) “Hergünkü uğraşısı bu.”

3.5.2.4.2. İlgı Hali :

-*Sen, osınıñ bérin jasap jürgen.* (Ş., s. 80)“-Sen, bunun hepsini yaptın.” *Közi külimdep osınıñ bérin erekşe sezimmen tıñdagan éjesi....* (Ş., s. 59)“Gözü gülümseyip bunun hepsini dikkatli bir şekilde dinleyen büyükannesi....”

3.5.2.4.3. Yükleme Hali :

....., *mınalar ketip kalatın bolgan soñ, osılardı aydap jüre berdim.* (E., s. 167)“....., bunlar gittikten sonra, onları (davarları) sürüp geldim.”

3.5.2.4.4. Yönelme Hali :

Osıgan köñseñder alıñdar,- depti. (E., s. 58) “Buna inanırsanız alın,- demiş.”

3.5.2.4.5. Bulunma Hali :

....., *osında atamniñ üyi bar, sonda baram.* (Ş., s. 57)“....., orada babamın evi var, oraya gideyim.” *Osında jigitterge tapsırayın.* (Ş., s. 95)“Orada yiğitlere vereyim.”

3.5.2.4.6. Ayrılma Hali :

*Ol katımnıñ tabılar dosı talay, “O kadının bulunur dostu sayısız,
Osıdan helél bala tuvsın kalay? Bundan helal çocuk doğsun nasıl ?”*
(M.D., s. 50)

3.5.2.4.7. Vasıta Hali :

Bulardıñ eñgimesi osimen ayaktaldı. (Ş., s. 52)“Bunların hikayesi böylece bitti.”

3.5.2.4.8. Eşitlik Hali :

Suramp osınşama ötinsem de, (D., s. 77)“ Sorup bu kadar rica etsem de,.....”

3.5.2.4.9. Edat Hali

Sondıktan jüyrik bolıp osınday atak aluv üşin (M.D., s. 205)“Bu sebeple hızlı olup ünvan almak için.....”

3.5.2.4.10. Bulunmazlık Hali :

Bulunamadı.

3.5.2.4.11. Soru Hali :

-*Sorlı-av, kelmey jürip kelgendeğîñ osı ma ?* (Ş., s. 41)“-Zavallı, gelmeyip duruşun bu mu ?”

3.5.2.4.12. Çokluk Hali :

Osılar meni urı, bolmasa kisi öltirip kaşıp jürgen birev dep oylap tur-av (Ş., s. 73)“Onlar beni hırsız, ya da insan öldürüp kaçan biri diye düşünüyor”

3.5.2.5. so/sol/sonav “şu,bu” :

3.5.2.5.1. Yalın Hal :

.... sizge *sol kerek*, (Ş., s. 42)“.... size o gerek,” *Sol magan kesel bop jabıstı.* (Ş., s. 85)“Bu bana hastalık olup yapıştı.”

3.5.2.5.2. İlgî Hali :

Degeni durıs makal sonıñ üşin. “Dediği doğru söz onun için.” (D., s. 294), *sonıñ üşin basman ayağına deyin tanıspın.* (M.D., s. 261) “....., onun için başından ayağına kadar tanışım.”

3.5.2.5.3. Yükleme Hali :

Kelip edim édeyi, “Gelmiştim özellikle,
Aytayın dep solardı. Söyleyeyim deyip bunları.”
(D., s. 146)

3.5.2.5.4. Yönelme Hali :

Şogan bara jatırmmın, kalkam. (Ş., s. 88)“Oraya gidiyorum, camım.”

-*Şımında da baskadan göri şogan körsetkenimiz durıs şıgar.* (Ş., s. 97)“-Aslında başkasından ziyade ona göstermemiz doğrudur.”

3.5.2.5.5. Bulunma Hali :

....., *sonda ustasañ ustadiñ, ustamasañ,* (E., s. 188)“....., şurada yakalarsan yakaladın, yakalamasan,”

Bu yapı bazen “o zaman” manası da verebilir.

Sonda kempir unadı, “O zaman ihtiyar uygun buldu,
Ekevin ertip şıgadı. İkisini yanına alıp çıkar.”
(D., s. 94)

3.5.2.5.6. Ayrılma Hali :

....., *sodan beri oyav bolsam oyımnan, uyıktasam tüşimnen ketpeysiñ.* (M.D., s. 340) “...., ondan beri uyanık olsam düşüncemden, uyuklasam, düşümden gitmiyorsun.”

Sonan beri Torgayda musulmanşa okuv üzilgen emes. (M.D., s. 274)“Ondan beri Torgay’da Müslümanlık hakkında okuma bitmemiş.”

3.5.2.5.7. Vasıta Hali :

Sonimen konaktar törge şıgıp barıp otırdı. (E., s. 250)“Bunun üzerine misafirler töre çıkıp oturdu.”

3.5.2.5.8. Eşitlik Hali

....., *sonşa mez bop neni bildiñ,....* “....., bu kadar sevinip neyi bildin,....”
(D., s. 171)

Bir-birin tanımaydı sonşa adam. “Birbirini tanı mıyordu bunca adam.”
(D., s. 201)

Sonşa jerden kelgen soñ, “O kadar yerden geldikten sonra,
Paşaniñ kızın köreyin ! Padişahın kızını göreyim !”
(D., s. 100)

3.5.2.5.9. Edat Hali

Pil sonday küşti (M.D., s. 197)“Fil böyle güçlü.....”

3.5.2.5.10. Bulunmazlık Hali :

Bulunamadı.

3.5.2.5.11. Soru Hali :

Şimmen sol ma ?! (Ş., s. 129)“Gerçekten o mu ?!”

3.5.2.5.12. Çokluk Hali :

...., *solarga kosılayık,- dedi.* (E., s. 100)“....., onlara katılalım,- dedi.”

3.5.2.6. ol :

3.5.2.6.1. Yalın Hal

Ol da kıykarlanıp.... (Ş., s. 60)“O da aksileşip” *Ol da karşılık bildirmedi.* (Ş., s. 60)“ O da karşılık vermedi.”

3.5.2.6.2. İlgı Hali

.... *onuñ nelikten kelgenin oylan.* (E., s. 57)“.... onun niçin geldiğini düşün.”

3.5.2.6.3. Yükleme Hali

Onı körşi kolhozga aparıp saluv üşin (Ş., s. 50)“Onu komşu çiftliğe götürüp bırakmak için.... “*Onı sabasına tüsirem dep Nurbek évrelendi.* (Ş., s. 82)“Onu yatıştırıyım diye Nurbek çok uğraştı.”

3.5.2.6.4. Yönelme Hali

Ogan karavga uvakit jok. (Ş., s. 62)“Ona bakmaya zaman yok.” *Ogan da aldanbadı.* (Ş., s. 75)“Ona da aldanmadı.”

3.5.2.6.5. Bulunma Hali

Onda kandaylık péle bar, barıp köreyinşi,- dey oyladım. (E., s. 251)“Orada ne kadar bela var, varıp köreyim,- diye düşündüm.”

Bu yapı “ o zaman” manası da verebilir.

Onda şora batır ayıptı : (E., s. 258)“O zaman şora bahadır söylemiş :.....”

3.5.2.6.6. Ayrılma Hali

Odan adam tügil, kus ta öte almaydı. (E., s. 173)“Oradan insan değil, kuş da geçemez.” *Onan soñ* : “Ölgende meni kalay kılıp kömesiñ?” *dep* (M.D., s. 200) “Ondan sonra : “Ölünce beni nasıl edip gömersin ?” deyip

3.5.2.6.7. Vasıta Hali

Kulan onimen uzak eñgimelesti. (Ş., s. 36)“Kulan onunla uzun zaman sohbet etti.” *Onısimen koymay söylep koyadı* : (Ş., s. 91)“Bununla kalmadan söyleyiverir :

3.5.2.6.8. Eşitlik Hali

.... *onşa mén bermevşi edim.* (Ş., s. 86)“.... o kadar önem vermemiştim.” *Densavlık ta onşa emes.* (Ş., s. 78)“Sağlık da o kadar değil.”

3.5.2.6.9. Edat Hali

Bugan şeyin heşkim magan onday éser bergen emes. (M.D., s. 256)“Bu zamana kadar hiçkimse bana onun gibi etkilemedi.”

3.5.2.6.10. Bulunmazlık Hali

Onsız da köiregi şerge tolıp turgan Berikbol..... (Ş., s. 63)“Onsuz da gönlü dertle dolan Berikbol....”

3.5.2.6.11. Soru Hali

Bulunamadı.

3.5.2.6.7. ana/anav : O

3.5.2.6.7.1. Yalın Hal :

.... *men sizdiñ anav küyev balalarınızdan eldekayda artık köremim.* (E., s. 58)“.... ben sizin o damatlarınızdan çok daha üstün görüyorum.”? *Sakal anav ösip ketken* . (Ş., s. 90)“Sakal öyle* büyümüş.”

3.5.2.6.7.2. İlgi Hali :

Bulunamadı.

3.5.2.6.7.3. Yükleme Hali :

Ananı kaydan tabamız, minanı kaydan tabamız, dep..... (Ş., s. 166)“Onu nereden buluruz, bunu nereden buluruz, deyip....”

3.5.2.6.7.4. Yönelme Hali :

Bulunamadı.

3.5.2.6.7.5. Bulunma Hali :

Bala ayttı : “Men kaytpaymın anadağı éetken on mün jilkımmün artınan izdep baramın.”,-deydi. (E., s. 216)“Çocuk söyledi : “Ben dönmüyorum, oradaki götürülen onbin atımın ardından aramaya gidiyorum.”,- der.”

3.5.2.6.7.6. Ayrılma Hali :

Bulunamadı.

3.5.2.6.7.7. Vasıta Hali :

Bulunamadı.

3.5.2.6.7.8. Eşitlik Hali :

Bulunamadı.

3.5.2.6.7.9. Edat Hali

....., anaday türmen suluv kelinşekten kalay op-oñay ayrıla kalsın !- dep kekete tildedı. (Z. Şaşkin, *Senim KTTS*) “....., böyle görünüşle güzel gelincikten nasıl kolaylıkla ayrılırsın !- deyip alay ederek hakaret etti.”

3.5.2.6.7.10. Bulunmazlık Hali :

Bulunamadı.

3.5.2.6.7.11. Soru Hali :

Bulunamadı.

3.5.2.6.7.12. Çokluk Hali :

....., analar da söytüvdi talap etti. (E., s. 156)“ Onlar da böyle yapmayı istedi.”

3.5.3. Dönüşlülük Zamirleri : öz “öz, kendi”

3.5.3.1. Yalın Hal :

Öz êngimesiniñ Kulanga kattı éser etkenin, eski jaranıñ avzın tırnaç alğanın Alma baykadı. (Ş., s. 40)“Kendi hikayesinin Kulan’ı çok etkilediğini, eski yaranın ağzını tırmaladığını Alma farketti.” *Öz perzentiñ körsetken maşakat mına bizden ketsin kara jerdiñ koynına* (Ş., s. 83)“Kendi çocuğunun gösterdiği meşakkat işte bizden gitsin kara yerin koynuna.”

3.5.3.2. İlgı Hali :

*Öziniñ teniñ taba almay,
Bir aşıkka zar edi.* (D., s. 33) “Senin tenini bulamama,
Bir aşığa dert idi.”

3.5.3.3. Yükleme Hali :

*Avzıñ bériñ iye bop,
Ustañdar bekem öziñdi.* (D., s. 79) “Ağzınıza hepiniz sahip olup,
Tutunuz bağlam kendinizi.”

3.5.3.4. Yönelme Hali :

Bulunamadı.

3.5.3.5. Bulunma Hali :

*Abıroylık, adamdık,
Béri öziñde say jigit.* (M.D., s. 175) “Şeref, insanlık,
Hepsi özünde tam yiğit.”

3.5.3.6. Ayrılma Hali :

Bulunamadı.

3.5.3.7. Vasıta Hali :

Aytıspakka öziñmen kumar edim. (A., s. 45)“Konuşmaya seninle aşık idim.”

3.5.3.8. Eşitlik Hali :

Bulunamadı.

3.5.3.9. Edat Hali

Ömiri érbir janniñ özimizdey (D., s. 77)“Ömürü herbir canlının kendimiz gibi

3.5.3.10. Bulunmazlık Hali :

Bulunamadı.

3.5.3.11. Soru Hali :

Bulunamadı.

3.5.3.12. Çokluk Hali :

Batur özderiniñ nege kelgenin,kayda baratındıktarın bayandadı. (E., s. 79)“Yiğit kendilerinin niye geldiklerini, nereye gittiklerini anlattı.”

3.5.4. Soru Zamirleri :

3.5.4.1. kim “kim”

3.5.4.1.1.Yalın Hal :

Onı kim estiy koyar deysiñ ? (Ş., s. 62)“Onu kim dinliyor dersin ?” -*Sizge kim kerek edi ? dedi ol.* (Ş., s. 64) “-Size kim gerek idi ? dedi o.”

3.5.4.1.2. İlgı Hali :

-Muna köringen avıl kiminiñ avılı ? (E., s. 250) “-Bu görünen köy kimin köyü?”

İlgı Hali Eki üzerine Aitlik Eki’ni alınca , ilgı hali ekinin son ünsüzü düşer.

....., *ak şübere kimdiki, kök şübere kimdiki ekenin tanırlık.* (M.D., s. 279)“....., ak kumaşın kiminki, boz kumaşın kiminki olduğunu biliyor.”

3.5.4.1.3. Yükleme Hali :

Kimderdi izdep tabamız ? (E., s. 204) “Kimleri arayıp bulalım ?”

3.5.4.1.4. Yönelme Hali :

Kimderge barıp aytamız,.... (E., s. 204) “Kimlere varıp söyleyelim....

3.5.4.1.5. Bulunma Hali :

Bulunamadı.

3.5.4.1.6. Ayrılma Hali :

-*Onday öneriñ bolsa davıstap aytsañşı, kimnen uyalasın.* (Ş., s. 61)“-Böyle hünerin varsa söylesene, kimden utanıyorsun.”

3.5.4.1.7. Vasıta Hali :

Kimmen birge ketip baramın ? (E., s. 168)“Kiminle birlikte gidiyorum ?”

3.5.4.1.8. Eşitlik Hali :

Bulunamadı.

3.5.4.1.9. Edat Hali

Bulunamadı.

1.5.4.1.10. Çokluk Hali :

Kimderge barıp aytamız, “Kimlere gidip söyleyelim,
Kimderdi izdep tabamız ? Kimleri arayıp bulalım ?”
(E., s. 204)

3.5.4.2. ne “ne”

3.5.4.2.1. Yalın Hal :

Ne aytıp kelesiñ ? (Ş., s. 61)“Ne söylüyorsun ?” *Kayta-kayta İztayga :* “*Ne isteymiz ?*” *dey beredi.* (Ş., s. 62) “Tekrar-tekrar İztay’a : “*Ne yapıyoruz ?*” *deyiverir.*” -*Ne boldı ?* (Ş., s. 97)“-Ne oldu ?”

3.5.4.2.2. İlgı Hali :

Bulunamadı.

3.5.4.2.3. Yükleme Hali :

Savdagerim tabadı, “Tüccarım bulur,
Kalasa neni köñiliñiz. İstese neyi gönülünüz.”
(D., s. 100)

Maktaysiñ onıñ nesin, ey, ak Bolık (A., s. 71)“Methediyorsun onun nesini, ey, ak Bolık”

3.5.4.2.4. Yönelme Hali :

Tentek desin nesine, “Yaramaz desin neyine,
Tapsırgan soñ bir isti. Buyurduktan sonra bir işi.”
(D., s. 19)

E, ol nesine kıynaladı, (E., s. 160) “E, o niye eziyet çekiyor,”

1.5.4.2.5. Bulunma Hali :

Endi nede ekenin aytaym. (M.D., s. 175) “Şimdi nerede olduğunu söyleyeyim.”

3.5.4.2.6. Ayrılma Hali :

Birak neden bastarın bilmeydi. (Ş., s. 86)“Fakat nereden başlayacağını bilmiyor.”

3.5.4.2.7. Vasita Hali :

Bulunamadı.

3.5.4.2.8. Eşitlik Hali :

Janat neşe kün, neşe tün kaşıp, neşe kırdan aşıp, köziniñ jasın şaşıp,..... (D., s. 41)“Janat nice gün, nice gece kaçıp, nice kırdan aşıp, gözünün yaşını saçıp,.....”

3.5.4.2.9. Edat Hali :

... “Şeşe, kay jeriñ avıradı, nendey em kerek ?” - dedi. (E., s. 107)“..... “Anna, neren ağrıyor, nasıl ilaç lazım ?” - dedi.”..... *Sersenbaydıñ kim ekendigin hém nendey kisi ekendigin jazamın.* (M.D., s. 130)“..... Sersenbay’ın kim olduğunu ve nasıl kişi olduğunu yazıyorum.”

3.5.4.3. nemene : Ne

Nemene, oybay, Bozdak, seniñ oyñ ? (A., s. 36) “Nedir, vah, Bozdak, senin düşüncen?” *Öziñ süymeseñ nemeneden korkasın.* (M.D., s. 340)“Kendin sevmeden neden korkuyorsun.”

3.5.4.4. éldenege : Bir şeye, belirsiz bir şeye

3.5.4.5. kay : Hangi

Küyük kevlep, jüregim ot bop candı, “Üzüntü rüzgarı esip, yüreğim ateş olup yandı,

Jubatuvga sol kezde kaysıñ keldi?! O vakit teselli vermeğe hanginiz geldi?”
(MCÖ, s. 170)

3.5.5. Belirsizlik Zamirleri :

bagzı : Bazı

Bilip aytkan bagzılar : Ékem küyev bolgan jer, şeşem kelin bolgan jer ! (Z. Kabdolov, Jalın./KTTS) “Bilip de söylemiş bazıları : Babamın güvey olduğu yer, annemin gelin olduğu yer.”

bagzıbirev : Bazı kimse

barşa/barşası : Hepsi, bütün

-Bul abıroy barşamızga ortak, dostım. (Ş., s. 179)“-Bu itibar hepimize ait, dostum.”

baskalar : Başkalar (başka yerler, başka kişiler vs.)

..... méselen, kazaktar Kırgızstanda jéne baska jerlerde, özbekter Türkmenstanda jéne baskalarda; mekendegen jagdayda “azşılık ulttar” bolıp sanaladı..... (TKT., s. 59) “..... mesela, kazaklar Kırgızistan’da yine başka yerlerde, özbekler Türkmenistan’da yine başka yerlerde; yerleştikleri yerde “azınlık milletler” olarak sayılır....”

baskası : Öbürü, başkası

bélen : Falan

Rüstemiñ Kenjetaymen talasuvınıñ bir mênisi bar şıgar, uyat eken, bélen eken dep aynıvga bolmaydı. (S. Şariypov, Şıg./KTTS) “Rüstem’in Kenjetay ile tartışmasının bir manası vardır herhalde, ayıpmiş, falanmış deyip söylenmez.”

béri : Hepsi, tamamı

Béri de osılay istevdi layık köripti. (E., s. 57) “Hepsi de böyle yapmayı uygun görmüş.”

birdeme/birdeñe : Birşey

Birdeñe aytıkısı kep umtılp,.... (Ş., s. 59) “Birşey söylemek isteyerek hareketlenip,...” *Okası jok, birdeñe etermiz.* (Ş., s. 102) “Önemi yok, birşey yaparız.” *Graf birdeme oyına tüskendey ornınan türegelip temir şaftan ekinşi bir şapkamı aldı.* (I. Esenberlin, Kahar/KTTS) “Graf aklına bir şey gelmiş gibi yerinden doğrulup demir raftan ikinci bir şapkayı aldı.”

birev : Birisi

-Temekiñiz bar ma ? - dedi sol sётte tutkıyıldan birev. (Ş., s. 72) “-Sigaranız var mı ? - dedi o sırada aniden birisi.” *-Balam, kayda baruvşı eñ ? - dedi birev* (Ş., s. 87) “-Çocuğum, nereye gitmiştin ? - dedi birisi” *Birevi oñtüstik-şığıstan ekinşisi teristik-batıstan dos boluvga ıntıgıp,....* (TKT., s. 8) “Birisi güneydoğudan ikincisi kuzey-batıdan dost olmayı isteyip,....”

biri/birisi : Biri, birisi

birkatar : Bir kısım, bir sürü, epey

Keñes ökimetiniñ “karjılık édiletsizdigin” körsetetin sandık derekterdiñ birkatarı mmaday. (TKT., s. 96) “Sovyet hükümetinin “durum ile ilgili adaletsizliğini” gösteren sandık bilgilerinin büyük bölümü böyle.”

bükil : Hepsi, tamamı, bütün

bütün : Bütün

Osı negiz üy işindegi eñ бүтүнi jене үлкендеви ортада турган жалпактав бес канат үй. (M. Évezov, Şıg./KTTS) “Bu esas ev içindeki en bütünü ve büyüğü ortada duran beğenilen beş duvarlı ev.”

déneme/dénene : Hiçbirşey, hiç

Dénemeni sezbeğendey ilgeri arşındap baradı. (M. Düzenov, Akéje/KTTS) “Hiçbirşeyi sezmemiş gibi ileri doğru hızla yürüyerek gider.”

dım : Hiçbirşey

Kambardıñ kedey şalı kele kalsa, “Kambarın fakir ihtiyarı gelirse,
Bozbala, dım hermeñiz desip jürgen. Bozbala, hiçbir şey vermeyiniz dedi.”
(A.II, s. 260)

...., İyman men Janaydar dım da istey almas edi. (KTTS., s. 227) “.... İman ile Janaydar hiçbir şey de istemezdi.”

eşbiri : Hiçbiri

Suranıp osınşama ötinsem de, “ Sorup bu kadar rica etsem de,
Eşbiriñ pilen-tügen demegeniñ. Hiçbirinizin falan filan demeyişin.”
(D., s. 77)

eşkaysısı : Hiçbiri

..., *munı Türkistan men türkilerdiñ tarıyhın birşama bilem deytinderdiñ eşkaysısı*
da jokka şıgara almaydı. (TKT., s. 56) “ ..., bunu Türkistan ile Türklerin tarihini
biraz bileyim diyenlerin hiçbirisi de gözden çıkaramaz.”

eşkim/işkim : Hiçkimse

Eşkimnen jüreksinip havıflanbay,....“Hiçkimseden korkup çekinmeden,.....”(M.D.,
s. 73)

eşteme/eştene/iştene : Hiçbir şey

Söziñniñ algavı köp jan ekensiñ, “ Sözüñün ilerisi çok can imişsin,
Karuvı kaytpaytıday eşteneñiñ. Gücü bitmeyecekmiş gibi hiçbirinin.”
(A., s. 145)

éldekim : Bazı kimseler

Éldekimder sekildi temeki tartıp, işimdilik işip jürgen jok. (Ş., s. 155) “Bazı
kimseler gibi sigara kullanıp, içki içmedi.”

érkaysısı : Her birisi

..., *joldıñ érkaysısında jazuvı bar eken :* (E., s. 205) “....., yolun her birisinde
yazısı var imiş :.....”

érkim : Herkes, herkim

Köñliñniñ uşsa konbas bir kustı bar, “Gönlünün uşsa konmaz bir kuşu var,
Érkimniñ izdep jürgen jumısı bar. Herkesin aradığı bir işi var.”
(D., s. 205)

Érkimdi zaman süyremek, “Herkesi zaman sürükler,
Zamandı kay jan biylemek ? Kim zamana hakim olur ?”*

* Prof. Dr. Seyit Kaskabasov. “Jırav. Jırşı. Yüce Ozan” . Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi.
Tömer Yay., sayı : 8. Ağustos 1996. s. 45

érne : Her ne, ne olursa

Tuyagına tas batkan jilkıday tasırkap érneñiñ basın bir şalgansıdı. (Ş., s. 46)
 “Ayağına taş batan at gibi bağıırıp her şeyin başına bir kere dokundu.”

énerse/işnörse : Herşey

Tösekte jatıp ér nérseni bir eske aladı. (Ş., s. 31) “Döşekte yatıp her şeyi şöyle bir aklından geçirir.”

értürli : Her türlü

heş nérese

/eş nérese : Hiçbir şey

Heş nérese bul uvakıttı amıktalmay(M.D., s. 73).“Hiçbir şey bu vakiti belirlemeden.” *Eş nérese jöninde oylamavga tırıstı. (KMT., s. 6)* “Hiçbir şey hakkında düşünmemeye çalıştı.”

kay-kaysısı : Herhangi biri

Öytkeni jıynalğan jurttıñ kay-kaysısı bolsa da jalgız öz bastarı üşin kaygırsa, Ormekeñ barlıgıñıñ kamin oylap kaygırıp otır. (S. Şariypov, Bekbolat) “Çünkü toplanan halkın herhangi biri olsa da yalnız kendileri için kaygılanırken, Ormeken hepsinin davranışını düşünüp kaygılanır.”

keybir : Bazı, bazıları, başka, öteki

-Aynalayın kazagıñıñ salt-déstüri jaksı goy, keyde keybirine köngiñ de kelmeydi. (Ş., s. 34) “-Canım Kazak’ımın örf-âdeti güzeldir, bazen bazısına inanasın da gelmez.” ..., *keybiri Kulandı bir jagman jubatsa, ekinşi jagman tıkdıñ özderine de tayap kalgann añğarttı. (Ş., s. 30)* “..., bazısı Kulan’ı bir taraftan teselli etse, diğerk taraftan kendilerinin de acı çektiklerini hissettiler.”

keybirev : Herhangi biri

Keybirevler tipti şeteldegi tuvıstarımen habarlasıp,.... (Ş., s. 32) “Birileri bilhassa uzaktaki akrabaları ile haberleşip,”

kép : Hiçbir şey

kimde-kim : Herkim

....., kalasındagılardan kimde-kim olardı kuvıp jetip, jigitti öltürüp, kızın ayırsa, sogan bermekşi boldı. (E., s. 282)“....., şehirdekilerden herkim onları takip edip, yiğidi öldürüp, kızını ayırsa, ona verecek oldu (vermek istedi).

kisiler : El âlem

neme : Şey

.....
*Kemitesin keday dep,
 Baska sözdi tappaysin,
 Jetisip turgan nemedey...*

“Fakir diye hor görürsün,
 Başka söz bulamazsın.
 Sanki sen mükemmel şey gibi.”*

nıspı : Hiçbirşey

Argı ruvım men ata-babamın kim ekenin nıspı bilmeytin. (“Len. Jas”/KTTS)
 “Eski kabilem ile ata-babamın kim olduğunu hiç bilmiyor.” *Düniye-mülük degen tipti nıspısımın jok.* (I. Esenberlin, Kahar/KTTS) “Dünya-mal denen şeyin hiçbirşeyi yok.”

özge/özgesi : Başka, kişinin kendinden başka, öbürü

Jumıstan özgenin bérin umıtkandıy. “İşten başka herşeyi unutmuş gibi.” (Ş., s. 114)

sımbılbaı : Hiçbir şey

Al sıpayılap ayıkanda olarga sımbılbaı da jok. (M. Güvmerov, Şınırav) “İşte biraz güzelliştirip söyleyince onlara hiçbir şey de yok.”

tegis : Hepsi, tamamı, eksiksiz

..... *Türkistan ultık sayasıy partiyaları tegis birige bastadı.* (TKT., s. 19) “.... Türkistan’ın milli siyasî partilerinin hepsi biraraya gelmeye başladı.” *Kokan ükimetinin müşeleri tegis ölimge kesilip,.....* (TKT., s. 22) “Kokan hükümetinin üyelerinin hepsi ölüme mahkum edilip.....”

tiypil : Hepsi , tamamı

top : Hepsi

Sızran men Samara’da da osı küyde kalğan Türkistan jolavşılarınıñ tobına kezdesip,.... (TKT., s. 110)“Sızran ile Samara’da da o durumda kalan Türkistan yolcularının hepsine rastlayıp,....” *Söytip, bul toptıñ işinen,....* (KKT., s. 158) “Böylece, bu bütünün içinden....”

* Prof. Dr. Seyit Kaskabasov. “Jırav, Jırşı, Yüce Ozan”. Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Derg., Tömer Yay., sayı 8. Ağustos 1996. s. 40

tuldır : Hiçbir şey, herşey

Mına jurttuñ bar tuldırın, mal-janın ajdahaşa sorasın! Ol zorlık emes pe ? (M. Kuvañşbaev, Kek. /KTTS) “Bu halkın sahip olduğu herşeyini, mal-canımı ejderha gibi soruyorsun! Bu eziyet değil mi?”

tulga : Kişi, şahıs

Onday tulgalar el esinde kahıvı tiyis. (Ş., s. 103) “Onun gibi şahısların halkın hafızasında kalması gerekli.” ..., *dana oylarımın jalpak eldiñ kökeyinde erekşe orın alğan ulı tulgalardı barşa élemege tanıstıruvdı maksat etedi.*¹ “....., düşünceleriyle halkın gönlünde özel bir yeri olan büyük şahsiyetleri bütün dünyaya tanıtmak amacındadır.”

tük : Hiçbir şey

Jeñgenderdiñ talavına tastalğan kala tügi kaldırılmay tonaladı. (TKT., s. 22) “Yenenlerin talanına bırakılan şehir hiçbir şeyi bırakılmadan yağma edilir.”, *malı men mülkin tügin kaldırmay tartıp alıp,....* (TKT., s. 33) “.... malı ve mülkünü hiçbir şeyini bırakmadan alıp,....” *Manaş tük kaldırmadı, bérin jetkizdi.* (Ş., s. 159) “Manaş hiçbir şey bırakmadı, hepsini ulaştırdı.”

3.6. Sıfatlar

3.6.1. İşaret Sıfatları

anav : Şu

-Anav burıstağı esikti kördiñ be ? (Ş., s. 55) “-Şu köşedeki eşiği gördün mü ?”, *keşe öziñ soymak bolğan anav tokal eşkini bereyik.* (Ş., s. 60) “....., gece kesmek istediğin şu boynuzsuz keçiyi verelim.”

bılay : Böyle

....., *senderge men bılay édis aytaym,.....* (E., s. 50) “....., size ben böyle çare söyleyeyim,.....”

bu/bul : Bu

Bul jerde ne kılsañ da erik öziñde...(D., s. 81) “ Bu yerde ne yapsan da güç özünde...”

¹ Türk Lehçeleri Ve Edebiyatı Dergisi, Tömer Yay., sayı : 8. Ağustos 1996. s. 7

mına/mınav : Bu

Magan mına konağıñızdı şıgarıp berseñiz boldı. (Ş., s. 71) “Bana bu konağınızı verirseniz kâfi.” *Endi mına jatkan ornınıñ türin kara.* (Ş., s. 36) “Şimdi bu yattığın yerin haline bak.” *Men mınay kevdemdegi juldızımdı, atagımdı satpaymın.* (Ş., s. 15) “Ben bu göğsümdeki yıldızımı, ünvanımı (madalyamı) satmam.”

osı : Bu

...birak osı malga karaytın adam jok. (Ş., s. 50) “...fakat bu hayvanlara bakacak adam yok.”

osılay : Böyle

Osılay ejik-küjik söylesip otırganda kastarına janagı sarı orıs keldi. (Ş., s. 15) “Böyle oradan-buradan konuşurken karşılına deminki sarı rus geldi.” *Biz bolşevikterge osılay javap bergende özimiz Türkistan ulttıq avtonomiyalık ükimetiniñ müşesi bolıp turıp, bolşevikterdiñ ükimetin tanısak,.....* (TKT., s. 155) “Biz bolşeviklere böyle cevap verince kendimiz Türkistan milli otonomilik hükümetinin üyesi olup, bolşeviklerin hükümetini tanısak,....”

osılayşa : Böylece

Kazaktardıñ sotsialistik töñkeristi osılayşa “kabıldavınıñ” tüp-törkini kayda jatır? (TKT., s. 94) “Kazakların sosyalist inkılâbı böylece “kabul edişinin” menşei nerede jatar ?” *Osı jaska kelgeli kañşa sın-smaktan ötse de, özin osılayşa jegidey jegen jok.* (Ş., s. 145) “Bu yaşa gelene kadar birçok tenkitten geçse de, kendini böylece hiç yiyip bitirmedi.”

so/sol/sonav : Şu

Sol jeñgemiz biltır dıneyi saldı. (Ş., s. 39) “Bu yengemiz geçen sene vefat etti.” *Sonav kırıgın sogıstan aman kaytkanım osılardıñ niyeti emes pe edi.* (Ş., s. 26) “Bu zorlu savaştan sağ-salim geri dönüşüm bunların amacı değil miydi.”

üşbuv : Bu

... odan keyin turmısı tuvralı akıy-kattı üşbuv élemge éygileydi. “... ondan sonra durumu hakkında gerçeği bu aleme ilan eder.” (TKT., s. 24) *...özбек jumıssısına frantsuz tilinde jazılğan üşbuv hattı. tabıs etti.* “... özbek işçisine Fransızca yazılan bu mektubu emanet etti.” (TKT., s. 68)

3.6.2. Niteleme Sıfatları

3.6.2.1. İsimlerin Niteleme Sıfatı Olarak Kullanılması

abak	: Ulu, büyük
abzal	: 1. Kıymetli, sevgili, değerli 2. Olumlu, doğru
ada	: Bomboş
adal	: 1. Samimi, temiz, hüsnüniyetli 2. İyi niyet, doğru, dürüst, adil
aga	: Yol gösterici, akıllı
agzam	: Büyük, değerli, saygılı
ahmak	: Ahmak
akımkak	: Akı az, ahmak
akınşa	: Şairane
akırgı	: Sonuncu, sondaki, sonraki
aksak	: Aksak
akşalay	: Nakdi
aktandak	: 1. Tam ak olmayan, ak ile pembe karışımı renk ? 2. Gece karanlığı azalarak sabah olmaya başladığı vakit
ala	: Alaca, ak ile başka renklerin bir arada görünmesi
alakocalak	: Düz olmayan, alaca bulaca
alamış	: Alı yeşilli, her türlü renge bezenmiş kimse
alangasar	: İşin sonunu düşünmeden hareket eden kimse, akı pek yerinde olmayan kimse
alasa	: Kısa
alasıpran	: Sıkışık, karma karışık
alaş	: Yabancı
alaşa	: Alaca bulaca
albirt	: Enerjik, canlı, hareketli, heyecanlı, hiç bir şeyden yüzünü geri çevirmeyen
algır	: Zeki, akıllı
alıp	: Yiğit, çok büyük, çok iri
alıs	: 1. Uzak 2. Uzun zaman
alkızıl	: Alkızıl, kıpkırmızı
alşak	: Uzak, ırak
aluvan	: Çeşitli
aman	: Sağ salim
anadağı	: Geçendeki
anagurlım	: Hayli
anayı	: 1. Yabani, alelade 2. Kaba, görgüsüz, terbiyesiz
angal	: Dikkatsiz, saf
angirt	: Angal
anık	: Belli, şüphesiz, tam kendisi
ankav	: Her denilene inanan, saf

ankıldak	: İçinde sır saklamayan, gönüllü kimse
apaytos	: Yüksekçe, biraz yüksek
aramza	: İçinden pazarlıklı, pis düşünceli
araz	: Arası açık, küs, birisine kırgın olan
arbygan	: Hantal
arık	: Arık, zayıf
aristan	: Kahraman, cesur
artık	: Fazla
arzan	: 1. Ucuz 2. Kolay
asav	: Çok sinirli, henüz hayata alışmamış kimse
asil	: Asil, temiz, kıymetli
askak	: 1. Mağrur, kendini beğenmiş 2. Yüksek, sevimli
askan	: Büyük, pek büyük, pek ileri
askar	: Çok yüksek, zirve
astam	: 1. Fazla 2. Hakim, üstün durumda
aş	: Aç, karnı aç olan, yemek yememiş
aşan	: Arık, zayıf
aşık	: Açık, kapalı olmayan, boş
aşşı	: Acı
avır	: Ağır
avlak	: 1. Uzak 2. Yaklaşma 3. Bölek, uzak, alakası olmayan
avmeser	: Deli, kaçık, akli yerinde olmayan kimse
avsar	: Cesur, delimsi
aya	: Kuytu, geniş, yüksek
ayan	: Ayan, aydınlık, belli, malum
ayar	: Ağyar, sevimsiz, aldatıcı
aydın	: Parlak, aydın
ayır	: Çift
aykın	: Açık, belirli, malum
aynıgış	: Sözüde durmayan, devamlı karar değiştiren kimse, tutarsız kimse
az	: Az, çok olmayan
azat	: Azad, müstakil, serbest
azı	: Asgarî
badırak	: Gözleri büyük ve dışına doğru fırlamış
baglan	: Saygı değer, ileri gelmiş, dört başı mamur kimse
bakal	: Kısa boylu kimse
bakas	: Kıskanç
balbır	: Yumuşak
balgın	: Yeni yetişmekte olan genç insan veya bitki
balpan	: Yavaş yürüyen kimse
bapan	: Çok büyük

barsın	: Yaşı ortayı geçmiş kimse
batıl/batım	: Cesur, çekinmeyen, tahammül eden
bayav	: Yavaş, hızı tatminkar olmayan
baygus	: Çaresiz, bahtsız, fakir kimse
baypan	: Paytak
bayterek	: Sağlam, dayanıklı
bedik	: Berk, sağlam
bek	: Pek, sağlam, çok
bekem.	: Sağlam
beker	: Boş, esassız, karşılıksız
beldi	: Sağlam, güçlü ?
belsen	: Aktif
beren	: 1. Çok sağlam, çelik gibi 2. Keskin, cesur, budaktan gözünü sakınmayan, atılğan
besaspap	: Eli her şeye yatkın, bir çok işi yapabilen
beter	: Beter
beyim	: Taraftar, meyilli
bezbüyrek	: Hiç iyilik sevmeyen, vefasız, acımasız kimse
bédik	: Sözüünün neticesi olmayan, tatsız tuzsuz , çok konuşan kimse
békene	: Ufak, sıska
béle	: Çalışkan, elinden iş gelen
bés	: Düşük, zayıf, kalitesiz, değersiz
bésen	: Yavaş, aşağıdan, daha az yüksekte atma
béşek	: Ufak, kısa boylu, zayıf, sıska
bıksuv	: Kötü niyetli, içten pazarlıklı
bırtık	: Kısa ve kalın
bitik	: Dolgun , semiz
bilem	: Dilim dilim olarak kesilen yağ veya et
bileydey	: Kocaman, büyük, kalın
birbet	: Sözüünden dönmeyen kimse
birbetkey	: Her türlü , çeşit çeşit olmayan, tek bir sahaya , konuya mahsus, her şeyin peşinde olmayan, bir işle meşgul olan, tek yönlü
biregey	: Seçme, en iyi
birıngay	: Müteditil
birme-bir	: Yalnız, tek başına
bitev	: Deliksiz, bir tarafı kapalı
bitik	: Tıknaç, kalın, kısık
biyazı	: Güzel, uygun, terbiyeli, yumuşak, kibar
biyik	: Yüksek, büyük
bolbır	: Yavaş, boş, gevşek
borjık	: "Bırcık" semiz, görünüşü pek hoş olmayan kimse
borkemik	: Kolay kırılan, çabuk dağılan
borpas	: Solgun, bedeni sağlam olmayan
bos	: 1. Boş, azad 2. Boş, öyle, nasılsa 3. İçinde hiç birşey olmayan, boş

	4. Kof, halsiz, naçar, becerikli olmayan. yumuşak
	5. Fakir, hiç birşeyi olmayan
	6. Meşgalesi olmayan
bosan	: Boş, ham
boydak	: Bekar
bögde	: Yabancı, tanıdık olmayan
bölek	: Ayrı olarak, kendi başına
böspe	: Övünen, kendini öven, kendini metheden kimse
böten	: Yabancı, tanıdık olmayan kimse
budan	: Melez
bujır	: Yüzünde iz kalmış kimse
bukpa	: Gizli, saklı
bula	: Hiç zorluk çekmeden, şımarık olarak büyümüş kimse
bulbul	: Bülbül, hatip, iyi şarkı söyleyen kimse
buldır	: Sisli, bulanık, aydın değil
bulıngır	
/bulungır	: Dumanlı, sisli, bulutlu
bultak	: İstikrarsız, bir gün öyle, bir gün böyle , kaçamak
buran	: Eğri
burtan	: Çabuk küsen, sinirli, kaba
buvaldır	: Bulanık
buvaz	: Gebe, yüklü
buvdan	: Melez
buyıgı	: Suskun
buyra	: Saçın kıvrıkcık olması. kuzu ve oğlağın yününün kıvrıkcık olması
bük	: Bol, geniş
bükir	: Kambur
bükiş	: Kamburumsu
bürkek	: Açık olmayan, yağışlı gün
bürkeme	: Gizli
büyük	: Büyük
dangay	: Dikkatli olmayan, serseri kılıklı, çabuk tesir altında kalan kimse
dara	: Tek, ayrı, yalnız, dara
darakı	: Geveze, çok konuşan, çok şaka yapan kimse, yerli yersiz hareket
eden	kimse, yalaka
darday	: 1. Büyükçe, yüksekçe 2. Kendi kendini büyük sayan, öyle hareket eden kimse
davger	: Davacı, şikayetçi
dayın	: Hazır
deldek	: İçinde hava doluymuş gibi yerinde tuhaf duran bir şey
delkuli	: Deli, serseri, akıl hastası
dembelşe	: Kısa boylu, şişmanca kimse
der	: Tam
derbes	: Serbest, kendi başına, bağımsız
dél/dép	: Tam, ta kendisi
déldir	: Serseri, akılsız, kafadan kontak

déldüv	: Esassız, sabırsız, hafif
déyimi	: Daimi
dımkıl	: Nemli, suyu kurumamış, ıslak
dımkos	: Sulu , nemli, suyu kurumamış
dırav	: Sağlam
dırday	: 1. Büyükçe, yüksekçe 2. Kendi kendini büyük sayan, öyle hareket eden kimse
dilger/dilgir	: Muhtaç, ihtiyacı olan, elzem
dindar	: Dindar
dobal	: Uygunsuz, çok büyük, iri
doda	: Büyük, karışmış, yüksekçe
dogal	: 1. Sivri olmayan 2. Pek bir şey yapamayan
dolan	: Bir şeye alışık olmayan, eli yatkın olmayan kimse
dolı	: Sinirli, asabi
domalak	: Yuvarlak, som
dombit	: Şişme, kabarma, yüksekten atarak övünme
dökey	: Büyük, iri
dökir	: 1. İri, kalın 2. Uygunsuz, kaba söz
döp	: Tam
döreki	: Kaba, kibar olmayan
dudar	: Kıvırcık
durıs	: Doğru, düzgün, dürüst
duvalı	: Dediği olan, keramet sahibi
duvdar	: Karma karışık, dağınık
düdémal	: Şüpheli, belirsiz
düley	: 1. Alp, kuvvetli, çok güçlü 2. Dilsiz, sağır
dümbil	: 1. İyi pişmemiş, çiğ 2. Açık olarak belirtilmeden kısa işaretli olarak söylenen söz
dümbilez	: 1. Tam pişmemiş, yarı pişmiş 2. Tam belli olmamış, ispatlanmamış bir şey
dümşe	: Yarı aydın kimse
dürbelen	: Sıkışık vaziyet
dürdaraz	: Bazan küs, kızgın, bazan dost ve arkadaş
dürdey	: Göze görünüşü iyi ve yakışıklı
edevir	: Bir hayli, bolca
egde	: Yaşı gelmiş, büyümüş , orta yaşlı
egey	: Sevimsiz, yalancı, yağcı
ekitalay	: Biraz zor, belirsiz, tehlikeli, şüpheli
eles	: Bulanık, görünür görünmez , hayal gibi
elgezek	: 1. Herkesin dediğini yapan, elinden iş gelen, hareketli kimse 2. Çabuk, çevik kimse
enjar	: Birliksiz, bereketsiz, soğukluk
enkek	: Hep eğilerek yürüyen kimse

enkes	: Enkiş, öne doğru eğik
er	: Er, yiğit, bahadır. halk için hizmet eden kişi
erekşe	: Başlıca, özel
eren	: Eşsiz, bilhassa, özellikle
eresek	: Büyümüş, yaşı gelmiş, aklı başına gelmiş
eresen	: Çok, bilhassa, daha da
erke	: Nazlı
erkin	: Vurdumduymaz, rahatlığı seven
ersi	: Yakışksız, yersiz
esalan	: Yarım akıllı
eser	: Yaramaz, kendini metheden, akılsız
esirik	: Övünen, hep kendinden bahseden
eski	: Eski
esli	: Akıllı, şuurlu, mantıklı
estiyar	: Büyük, yaşı büyük olan kimse, aklı başına gelmiş kimse
esuvaz	: Akılsız, şuursuz, bilgisiz
ez	: Boş, ciğersiz, gayretsiz kimse
ezbe	: Çok konuşan, sözünde tat olmayan kimse
ezgi	: Hayırsever, iyi niyetli, kötülük düşünmeyen kimse
édemi	: Güzel, yakışıklı
éjeptevir	: Oldukça güzel, oldukça iyi
ékki	: Görmüş, geçirmiş, tecrübeli
éljuvaz	: İpince, kuvvetsiz, âciz
émbebap	: Evrensel
émpey	: Tanıdık, bildik, sırdaş
éngi	: Eşek gibi bağırان, kaide, nizam bilmeyen adam
éngüdik	: Ne söylediğinin farkında olmayan, ne yaptığını bilmeyen
énkumar	: Şarkı ve melodiyi seven kimse
énşeyin	: Boş, bedava, karşılıksız
éraluvan	: Çeşitli, türlü
érmén	: Uzak, éri
ésem	: Güzel, süslü, gösterişli, görkemli
évdem	: Yakın
évmeser	: Deli, serseri
éydik	: Büyük, iri , dev
éygi	: Belli, malum
éyiy	: Cici
ıkşam	: Az, ölçülü
ılgal	: Nemli, rutubetli
ınjık	: Cesaretsiz, lakayt
ırjan	: Lüzumlu şeylere gülen
ıskayak	: Açık göz, sıkı ve pek kimseye faydası olmayan kimse
ıstık	: Sıcak
ınkar	: Aşık, çok meraklı ve arzulu
iri	: Kocaman, iri

iygi/iyi	: 1. Açık gönüllü, iyi niyetli, iyi 2. Kıymetli, merhametli
iyikatu	: 1. Omuzlu 2. Büyük, güçlü
iyir	: Eğri, düz değil
iykem	: Elverişli, yatkın, usta
iyemek	: Eğik, yaya benzer
iynek	: Çizgi, karma karışık, zik zak çizgiler
iyt	: Elinden iş gelmeyen adam
izgi	: Hürmetli, saygılı
jabı	: Alt kademedede, kalitesi düşük
jabık	: Kapalı
jadagay	: 1. Açık, örtüsüz 2. Boş, düz 3. Açık, düş
jadav	: Zayıf, incelmış, üzgün
jakın	: 1. Yakın, uzak değil 2. Akraba, tanıdık, bildik
jaksı	: İyi, güzel
jalan	: Yalın, kuru, deliksiz
jalanaş	: Elbisesiz, çıplak
jalankay	: Fakir, durumu pek iyi olmayan kimse
jalbr	: Yırtılmış, param parça olmuş bir şey
jalgas	: Yakın, uç uca
jalgız	: Yalnız, tek
jalkav	: Tembel
jalkı	: Tek, eşsiz
jalpak	: Geniş, büyük, uçsuz bucaksız
jaltak	: Dönek, sözünde durmayan
jaltan	: Dönek, sözünde durmayan
jaltır	: Parlak
jaltırak	: Eğrisi büğrüsü olmayan, parlak, düz
jaman	: 1. Kötü, işe yaramaz 2. Çok, pek yerine kullanılır
jampoz	: Çevik, sağlam, girgin kimse
jana	: 1. Yeni 2. Önceden olmayan, yeni oluşan
jangız	: Yalnız
jansak	: Yanlış, doğru olmayan
jarık	: 1. Aydınlık, karanlık olmayan 2. Aydın, medeni, kültürlü 3. Yarık, çatlak
jarıya	: Gizli olmayan
jarkın	: Güler yüzlü, iyi huylu

jasık	: 1. Yumuşak, boş, sert olmayan 2. Cesaretsiz 3. Zayıf, eti yenmez derecede zayıf
jasıt	: Yaşıt
jat	: Yad, el
jatık	: Yatık, uygun, iyi gelen, kolay anlaşılın
javız	: Birisine düşmanlık, kötülük yapmayı tasarlayan kimse, sevimsiz adam
jay	: 1. Rahat, sakin 2. Parasız, karşılıksız 3. Resmî olmayan 4. Hazmı kolay, elverişli, uygun
jayav	: Yaya
jaydarı	: Neşeli
jaymaşuvak	: Açık, hiç bir şeyden kuşkusu olmayan, neşeli
jayuvat	: Yavaş, boş, yatkın ve uygun olmayan
jebir	: 1. Ne olursa onu yiyen 2. Obur
jegin	: Koşulmaya alışık
jeke	: Kendi başına, tek başına
jekeşe	: 1. Orta halli kimse 2. Dilbilgisinde yalınlık ifadesi
jekki	: Koşulmaya alışık
jeksürin	: Sevimsiz, seilmeyen
jelegey	: İnce giysiyle dolaşma
jelkabız	: Hafif
jelten	: 1 Rüzgarlı, serin 2. Hafif hareket eden
jenil	: 1. Hafif 2. Kolay
jentek	: Ezilen, yumuşak hamur haline gelen nesne
jerin	: Buruk (tad)
jetik	: İyi bilen, iyi yetişmiş
jéy	: 1. Parasız, karşılıksız 2. Resmî olmayan
jıgık	: Üzgün, suratı asık, yıkık
jılan	: Hain insan
jıldım	: Elverişli, çabuk, açıkgöz
jılı	: 1. Ilık 2. Sıcak kanlı, sevimli
jılımsı	: İki yüzlü
jılımsı	: Tatsız, hoş olmayan tat
jilpın	: Çabuk, hızlı yürüyen
jilpos	: Açıkgöz, çakal
jiltıl/jiltır	: Parlak, dümdüz
jırak	: Uzak, yakın olmayan

jrta	: Büyük
jrta	: Yersiz gülen, şakalaşan
jiyi/jiyi	: Sık
jiynak	: Toplu, dağınık olmayan
jiynaki	: Salak olmayan, çalışkan, düzenli
jigit	: Yiğit, genç, delikanlı
jişişke	: İnce
jiti	: Cesur, açığöz
jok	: Fakir, yoksul
jolak	: Çizgili, yol yol
joltospay	: Yoldaki engel
juka	: İnce
jukalan	: Zayıfça, ince
julik	: Zalim, açığöz
jumır	: 1. Yuvarlak, içi delik olmayan 2. Uygun, akla yatkın
jumsak	: 1. Yumuşak 2. Rahat
junttay	: Parlak, tüysüz, temiz, güzel
jup	: Çift
jupını	: O kadar güzel olmayan
jutan	: Üzüntülü, neşesiz, kaygılı
juvan	: Kalın, büyük, ince olmayan, sağlam, güçlü
juvas	: 1. Uslu 2. Akıllı , uslu, kimseyle tartışmayan, mazlum
jüde	: Pek, çok
jürdek	: Hızlı yürüyen
jüyrık	: 1. Hızlı koşan, hızlı giden 2. Hatip, iyi konuşan kimse
kagaz	: Münferit
kagilez	: Nazik, ince
kagıs	: 1. Sapa, yoldan uzak 2. Yanlış, hata
kak	: Tam
kalın	: 1. Birşeyin kalınlığı 2. Çok, sayıca fazla 3. Koyu, sıkı 4. Sert
kalşıl	: Titrek
kamkor	: Korumucu, arka çıkan, destekleyen, yardım eden
kangalak	: Hafif, oturaklı olmayan (hafifmeşrep)
kangıma	: Kimsesiz
kanıp	: Bir şey hakkında bilgi sahibi olma
kanipezer	: Zulüm, sevimsiz, hayırsız
kapa	: Sıcak, havasız, sıkıntılı, boğucu
kapas	: Sıcak, havasız

kapırık	: Sıcak, havasız, rüzgarsız
kapsagay	: Cüsseli, büyük, iri yarı
karan	: Sahipsiz
karangı	: 1. Karanlık 2. Aydın olmayan, cahil
karapayım	: Alelade, basbayağı
karastı	: Müntesip
karav	: Cimri, pinti
karıp	: Fakir, eli dar, yoksul kimse, garip
karıspa	: İnatçı, kendi dediğinden şaşmayan kimse
karkav	: İnsana kötülük etmekten başka bir şey düşünmeyen
karp	: Memnun, tatmin olmuş
karsı	: 1. Bir şeyin zıddı 2. Karşı
kart	: Yaşı ilerlemiş, ihtiyar kimse
karulı	: Cengaver
kas	: Has, esas, çok
kasap	: Becerikli, marifetli
kaska	: Hafif kel olan
kaskır	: Cesur, atılgan
kaskünem	: Ziyankar, zalim, düşmanlık düşünen
kaşık	: 1. Uzakça, pek yakın olmayan 2. Uzak
katal	: Merhametsiz, sert
katan	: Sert, merhametsiz
katigez	: Sert, haşın
katkül	: 1. Sert, katı 2. Sinirli, sert
katpa	: Zayıf, sıska
kattı	: 1. Sert, katı 2. Merhametsiz 3. Hızlı yürüme 4. Fazla , çok
kavdır	: Kurumuş
kavırt	: Acele, çabuk, yıldırım
kaykan	: Biraz dikçe, arkaya doğru eğik
kayran	: 1. Sevgili, kıymetli 2. Derin olmayan
kaysar	: 1. Sağlam, tahammülkar 2. Laf anlamayan, söylenene kulak asmayan, inatçı, ters kimse
kayşı	: Karşı, zıt
kaza	: Ödenmeyen, kaza olan
kazagıvar	: Kazakçı, Kazaklaşma
kazakı	: Kazaklar'a mahsus
kazımır	: Çok konuşan, rahat vermeyen
kebirten	: Kurumuş, kıtır kıtır olmuş

kedey	: Fakir, iş durumu iy olmayan, para durumu iyi olmayan
kejir	: Aksi, tembel, hep aksini söyleyen
kekir	: Sinirli, aksi, gururlu kimse
kekse	: 1. Orta yaşı geçmiş kimse 2. Dolandırıcı, uyanık, zalim
kelte/keltek	: Kısa
kem	: 1. Eksik, az 2. Kötü, zayıf, düşük 3. Sakat, arızalı
kemi	: Asgarî
kemiyek	: Çenesi yukarıya doğru kimse
kemtar	: 1. Sakat 2. Fakir, garip , ezilen, horlanan kişi 3. Yetersiz, az
ken	: 1. Büyük, geniş 2. Genişletilmiş, büyümüş 3. Dolgun, eşit 4. İyi niyetli , alçak gönüllü
kende	: 1. Eksik, kısa 2. Muhtaç
kenenav	: Gönülsüz, tembel, ehemmiyet vermeyen
keney	: Ufak, hafif aşık kemiği
keniş	: Bolluk, genişlik
kenkeles	: Yarım akıllı, akıl hastası, bozuk
kepiyet	: Fazla
ker	: Gururlu, kendini beğenmiş
kerbez	: Süsü seven, fazla süslenen
kerden	: Kendini beğenmiş, gururlu
keren	: 1. Sağır 2. Alık, hareketsiz, canlılık işareti olmayan
kerim	: 1. Şahane, çok güzel 2. Bilhassa, daha da şahane
kermiyık	: Güzel, gösterişli
kertakıs	: Sinirli, aksi, çakal, görmüş geçirmiş
kesek	: 1. İri, büyük, yüksek 2. Güçlü, kuvvetli, dayanıklı
kespeltek	: Kısa, çolak, kısa boylu ama vücutlu
keşkil	: Kısa (burun)
kevgim	: Kalın
kevde	: Kendini beğenmiş, gururlu
kevrek	: Kurumuş
keyki	: Geriye doğru eğik
kezep	: Dolandırıcı, hırsız, iki yüzlü
kéri	: İhtiyar
kériya	: İhtiyar, yaşı ilerlemiş kimse
kérten	: Kartan, ihtiyar

kette	: Büyük, yüksek, bol, rahat
kılıy	: Şaşı
kınır	: 1. Düzgün olmayan, eğri 2. Kendi dediğinden başkasını kabul etmeyen kimse
kırağı	: Dikkatli, açık göz, akıllı, uzağı görebilen
kıran	: Akıllı
kırın	: Eğik, yanlış
kırıs	: 1. Buruşuk 2. Kendi dediğinden başkasını kabul etmeme
kırsav	: Yavaş hareket eden, tembel
kırşın	: Genç, yeni yeni yetişmekte olan kimse
kıruvar	: Çok, bol sayıda
kısalan	: Sıkıntılı, tehlikeli
kısan	: 1. Eni dar, dar geçit 2. Sıkıntılı, tehlikeli
kısık	: Kısık, gözü normalden küçük
kısıltayan	: Ağır, zor, sıkışık
kısır	: Kısır
kıska	: Kısa
kıstalan	: Sıkıntılı, tehlikeli
kışkıl	: Ekşi
kıtmır	: Sert, haşın
kıyan	: Uzak yer, uzak diyar
kıygaş	: Düzgün olmayan, biraz yanlamasına
kıyın	: Zor, ağır, kolay olmayan
kıyır	: Uzak, köşe
kıykar	: inatçı, aksi, kendi bildiğine giden
kıysık	: 1. Eğri, yamuk 2. Adaletsizlik 3. Hıyanet
kızbalık	: Ufak bir şeye hemen kırılan, heyecanlanan
kidi	: Şımarık
kirtik	: Ufak, kısık
kişi	: Küçük
kişik	: Alçakgönüllü, küçük
kişpeyil	: Alçak gönüllü, terbiyeli, görgülü
kiyme	: Ortalık karıştırıcı
kojalak	: Lekeli, kirlice
kojır	: Düzgün olmayan, tırtılı
kolan	: Uzun, siyah ve kalın (saç)
kolay	: Kolay
komagay	: Obur, doymaz
komıt	: Eski, yamalı
konaguvar	: Konuksever, misafirperver
konakjay	: Misafirperver
koniltayak	: Ayakkabıyı çorapsız giyme

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KÜLTÜR
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

konkak	: Ortası yüksekçe
konsı	: Komşu
koraş	: Ufak, kısa boylu, pek güzel olmayan
korı	: Sade, boş
korkak	: Korkak, cesaretsiz
kortık	: Kısa boylu, bacaksız
koymalın	: Koyuca, pek koyu olmayan, koyuya yakın
kökbaka	: Çok zayıf
kök dolı	: Çok sinirli, asabi, siniri çabuk geçmeyen kimse
kökjülin	: Zayıf, kuvvetsiz
kökmiy	: Söyleneni anlamayan, hiçbir şey düşünmeyen, aptal
köl	: Uçsuz bucaksız, bol
kölegey	: Gözden uzak, göze görünmeyen
kölgir	: Dalgacı, çakal, saman altından su yürüten
kölkösir	: Haddinden fazla , pek bol, çok fazla
kömeski	: 1. Açık ve tam belli olmayan, gizli kalan 2. Yavaş
kömis/könbis	: Tahammülkar, sağlam, dayanıklı
köne	: 1. Köhne, eski, kullanılmış 2. Çok görmüş , geçirmiş, ihtiyar
könimpaza	: Anlayışlı, anlaşma taraftarı
köntek	: Kalın dudaklı, yakışksız
könteri	: Sağlam, dayanıklı, alışkın
köp	: 1. Çok, fazla, bol 2. Devamlı, uzun zaman boyu
köppe	: Fazla konuşan, kendini metheden
kör	: 1. Kör 2. Aydın değil, cahil
kören	: Şişlik, köpük gibi
köretoz	: Eskiyen, kullanılmış, köhnemiş
körım	: Güzel, şahane, ilgi çekici
körkem	: Yakışıklı, güzel
körnev	: Göz önünde , mahsus, bilhassa
körpe	: Yumuşak
köşkulaş	: Uzak, uzun
köterem	: Kötürüm
közel	: Güzel, gösterişli, hoş
kudayı	: İlahî
kuddı	: Tam, hiç farksız, ta kendisi
kulantaza	: Tamamen, bütünüyle kurtulma, iyileşme
kumak	: Kumlu, kum karışık
kumayıt	: Kumlu, kum karışık yer
kunıs	: Arka kemiği dışı doğru çıkmış kambur
kupıya	: Gizli, bildirmeden
kur	: Sade, boş
kuram	: Tamam, bütün

kurama	: Birleşik, birkaç parçadan meydana gelen
kuramında	: İbaretiler
kurgak	: 1. Sulu olmayan 2. Boş, neticesiz, kuru
kurgır	: Sevimsiz, körolasica
kuvakı	: Şakacı, espri yapan, hoş sohbet
kuvan	: 1. Yağmur yağmayan, kurak 2. Renk atma
kuvkıl	: Kansız, rengi kaçmış
kuvrak	: Ehemmiyetli
kuvşık	: Dar enli, pek geniş olmayan
kuykalak	: Pek tertipli olmayan, karma karışık
kuykalı	: Kuvvetli, zengin, verimli
kuzgın	: Haram yiyen, katil
küdir	: Yüksekçe, yuvarlak
küdis	: Eğri, kambur
küjil	: Kalın ve sert ses
küki	: Yakışksız, eti diri olmayan, cesaretsiz
külpara	: Paramparça
kümeski	: Müphem
küngirt	: Tam belli, açık olmayan, dumanlı, karanlık
küpir	: Zındık
küyeleş	: Kömürle leke leke olma
küyrek	: Halsiz, cesaretsiz, boş
lumbat	: 1. Kıymetli, pahalı 2. Saygılı, hürmetli
manyak	: Manyak
mañgaz	: Görkemli
méngi	: Ebedi, devamlı
mıgım	: 1. Gürbüz, vücudu sağlam yapılı 2. İşinde dikkatli
mokal	: Küt, kısa ve kalınca olan, sivri, keskin veya uzun olmayan
mol	: Bol
nagaybıl	: Belli değil, belirsiz
nagız	: Sahte ve kopya değil, gerçek, asıl
nak	: Tam, doğru
nakak	: Günahsız, kabahatsiz, pak
nakuris	: Deli, akıl hastası
narazı	: Narazı, karşı
nas	: Temizliğe pek ehemmiyet vermeyen, pis
nasat	: Çok sağlam, esas
nastık	: Kendi temizliğine ehemmiyet vermeyen
naşar	: 1. Arzu edildiği gibi değil, pek iyi değil 2. Fakir 3. Naçar
naşası	: Esrarkeş

navan	: Çok güzel, hoş
navelek	: Elinden hiç iş gelmeyen, sadece yiyip içip yatan
navşa	: Büluğa ermemiş genç
naysap	: İnsafsız, namussuz
nedévir	: Bir hayli, bolca
négaybıl	: Belli değil, belirsiz
nén	: Dev gibi, kocaman
nérkes	: Kara gözlü, güzel bakışlı, keskin bakışlı
néşer	: Fena
nıgız	: Sıkı, bir şeyin boş ve gevşek değil, sıkı olması
nık	: Tıka basa, sağlam, kof ve gevşek değil
nokay	: Dilsiz
noyan	: Çok büyük, kocaman
nuskası	: Asıl
obır	: Obur
oçerik	: Kısa, pek uzun olmayan hikaye
odagay	: Kaba, nezaketsiz
ogaş	: 1. Kenarda, köşede 2. Yakışksız, tuhaf
ojar	: Başın gözün demeden kaba davranan
olki	: 1. Boş, orta, tam dolu değil 2. Bir şeyin kafi olmaması, layık olmaması
ombı	: Yoğun
omırav	: Mağrur, gururlu
onay	: Hafif, kolay
onaza	: Obur, açgözlü
onbagan	: Onmayan, sevimsiz
onşa	: O kadar, pek fazla değil
oppa	: Kalın ve tozlu, yürüyünce toz gibi kalkan (kar)
orasan	: Pek, çok gibi mana veren ve bunun daha da çok olduğunu anlatan deyim
oraşolak	: Ne işe, ne de söze yarayan kimse
orkaş	: Deve hörgücü gibi eğri, büğrü
orta	: 1. Orta 2. Orta halli 3. İyice dolmamış
ortalıktağı	: Merkezî
ortan	: Tam, orta
osal	: Zayıf, kötü
ospadar	: Kabadayı, düşüncesiz
oyav	: Uyanık, uykulu veya uyumuş değil
oynakı	: Şakacı, açık göz, hareketli
ozat	: Önde giden, çok çalışarak nam kazanan
ozbır	: Sadist, kabadayı, başkasına zorluk çıkarmaktan, eziyet etmekten hoşlanan
ögey	: Üvey

öktem	: Hükmedici, emir verici
ölekse	: Elinden hiç bir şey gelmeyen kimse
öli/ölik	: Ölü, ölü insan veya hayvan cesedi
ön/öne	: Bütün, baştan başa
öndir	: Gencecik, güzel
önge	: Özge, başka, yabancı
önik	: Verimi bol
ör	: Tuttuğu yoldan dönmeyen cesarettteki kimse
ören	: 1. Çok, büyük, eşsiz 2. Sülale, kuşak
öreskel	: Akla uygun olmayan, mantıksızca, kabaca
ösik	: Uzun, büyük
öskelen	: Yüksek, uzun, büyük
ötkir	: 1. Keskin 2. Cesaretli, gayretli
paydakünem	: Menfaatçi, menfaatını çok seven
saf	: Halis, saf
sagal	: Alaca, kirli
sak	: 1. Dikkatli, her şeye dikkat eden 2. Sağ
saka	: Tecrübeli, çok görmüş , çok geçirmiş
sakav	: 1. Dilsiz 2. Konuşurken iyi telaffuz edemeyen kimse 3. Dilinin altına sivilce çıkmak suretiyle kendini ortaya koyan yılki hastalığı
sal	: Hep eğlence ve zevk peşinde koşan kimse
salak	: Salak, işe, herhangi bir şeye yatkın olmayan
salban	: Sallana sallana yürüme
salbır	: Savruk
saldakı	: Yüzsüz, utanmaz, aldatıcı
saldır-salak	: Dikkatsiz, boş verici, tenbel
saldıvar	: Görgüsüz yetişen yaramaz kimse
salkam	: Eski, köhne
salkar	: 1. Eski 2. Yumak
salgırt	: Yavaş, isteksiz, boş verici
salkı	: Aşağıya doğru düşük
salkın	: 1. Cana rahat serinlik 2. Kırgınlık, küskünlük
salpı	: Yavaş, hareketsiz gibi görünme
saltak	: Kir, leke, pislik
samarkav	
/samırkav	: Gönülsüz, isteksiz, üzgün
sanıray	: Sağır
sap	: Saf
sara	: Aydın, açık, belirli

saran	: Pinti, cömert değil
sav	: Sağ, sıhhatli, sağlam
savat	: Okur yazar olma
say	: 1. Uygun, layık, tam 2. Hazır
sayabır	: Yavaş, çok değil
sayak	: Tek, kenar köşede yürümeyi tercih eden, kalabalıktan uzak olmayı tercih eden, yalnız
sayaz	: Derin olmayan
saykal	: 1. Hafif karakterli hanım 2. Değişen, renkten renge giren kimse
seldir	: Sık olmayan, seyrek
selkos	
/selkostav	: Gönülsüz, isteksiz
selsok	: Gönülsüz, isteksiz
semiz	: Semiz, şişman
serek	: Açıkgöz, hareketli, dikkatli
sergek	: Hareketli, atılgan, açıkgöz
seri	: Eğlenerek, oynayarak serbest büyüyen kimse
sermende	: Ahmak, akılsız
setik	: Setilen, sökülen
sél	: Az, fazla olmayan
sén	: Güzel, yakışıklı
sénkey	: Süs meraklısı
séykes	: Benzer, uygun, rast
sıbay	: Komşu, yakın oturan
sılan	: Süse meraklı, süslü
sılbır	: 1. Boş, gevşek, yumuşak 2. Beceriksiz
sılkım	: Süs meraklısı, efendi
sımpıs	: İnce ve uzun
sınarı	: Tek, çift olan şeyin biri
sıngak	: Çok kırılan, çabuk kırılan
sıpayı	: Terbiyeli, nazik
sıptay	: Dümdüz
sıptıgr	: İnce, pek kalın olmayan
sırbaz	: İnsanlığı olan, namuslu, vefakar kimse
sırdan	: Cimri, cömert olmayan
sırgak	: Kırgın, gönülsüz, isteksiz
sıyda	: İnce, pek şişman olmayan
sıydam/sıydan	: Uzunca
sıyrek	: Seyrek
silimtir	: Pısrık
siri	: 1. Sağlam, dayanıklı 2. Sert mizaçlı, yumuşamayan insan
sodır	: Yaramaz, terbiyesiz

soka	: Yaramaz, görgüsüz
sokır	: 1. Kör, gözünün görme kabiliyeti olmayan 2. Cahil, bilgisiz
solakay	: Solak, sağ eliyle değil, sol eliyle iş yapan
solbır	: Gevşek, yumuşak başlı
solgın	: Solgun, belirsiz, gizlice, açık, aydın değil
soltak	: Hafifçe topal
som	: Som, ağır, kalın
sonagurlım	: Hayli uzakça, hayli bolca
somı	: Bakir, henüz el değmemiş
sopak	: Uzunca
sotanak	: Yaramaz, terbiyesiz
sotkar	: Yaramaz, rahat durmayan
söket	: Ayıp, yanlış, hata, uygunsuz
söleket	: Ayıp, hata, yanlış, uygunsuz
sömpek	: Kamburca, kambur
sözüvar	: Çok konuşan, konuşkan
sugak	: Boylu, uzunca
suk	: Açgözlü, hep isteyen, hep almak arzusunda olan kimse
suksır	: Uğursuz, sevimsiz
suluv	: Güzel, yakışıklı
sum	: Uğursuz, sevimsiz, acımasız, merhametsiz
sumıray	: Uğursuz, sevimsiz
sumpayı	: Sevimsiz
sungıla	: Dikkatli, açık göz
suñgat	: Görsel (sanat)
surapıl	: Eşsiz, görülmemiş
surkay	: 1. Kapalı, bulutlu 2. Gönülsüz
surkıya	: Sevimsiz, zalim, uğursuz, açgöz, çakal
sus	: Heybet, gösteriş, soğuk yüz
suvan	: Yalancı
suvayıt/suvkıyt	: Yalancı, döneke
suvık	: Soğuk
suvmakay	: Aç gözlü, hareketli, açık göz
suyık	: 1. Sıvı, koyu değil, cıvık 2. Seyrek
suykıl	: Suyık (sıvı, sulu)
sülde/sülde	: Sadece kemiği kalmış, çok zayıflamış
sümbil	: Düzgün, uzun, dolgun
süren	: Gizli, pek belli değil
sürey	: Delimsi, akıl hastası gibi
süyir	: Sivri, ucu sivri
süyrik	: Sivri
şaban	: Yavaş yürüyen, tenbel
şabdar	: Kuyruk ve yelesi sarı, vücudunun diğer kısımları kırmızısı

şadır	: Aksi, asabi
şagın	: Pek fazla olmayan, o kadar çok olmayan
şagır	: 1. Gözünün karasından beyazı çok olan 2. Bataklıkta biten küçük cins kamış
şak	: Tam, uygun
şakar	: Kendi işini bilen çakal, gözü açık
şala	: 1. Çiğ, iyi pişmemiş 2. Tam olmamış, yarım
şalagay	: Başladığı işi tam olarak bitirmeyen, tenbel, beceriksiz ve dikkatsiz kimse
şalduvar	: Görgüsüz yetişen yaramaz kimse
şalgay	: 1. Uzak, yakın olmayan, kenarda, kıyıda kalmış 2. Elbisenin düğme takılan iki tarafı
şalı	: 1. Aksi, eğri 2. Kenarda, kıyıda, yol üzerinden uzak
şaljak	: Kendi bildiğiyle giden, şımarık kimse
şalkak	: Arkaya doğru yassı, eğik
şalkar	: Büyük, geniş
şampa	: Sinirli, aksi, asabi
şandoz	: 1. Yarışta birinci gelerek ödülü alan 2. Göz kamaştıran güzel
şanjav	: Seyrek, sık olmayan
şankay	: Temiz, bulutsuz, kirsiz
şanlak	: Tozlu gibi, beyazımsı
şapıraş	: 1. Şaşı, gözü şaşı 2. Çapraz
şar	: Okumamış, cahil
şardak	: Halsiz, kuvvetsiz
şarık	: Okumamış, cahil
şaşav	: kenarda, köşede, toplumdan dışarı olan
şat	: Şad, memnun, sevinçli
şata	: Melez, karışık kanlı
şav	: Tembel, yavaş
şeber	: Usta, çok hünerli, sanatkar, işinin ehli
şegir	: Çakır
şermende	: Eziyet çeken, üzüntü duyan
şeşen	: 1. Hatip, iyi konuşan 2. Uygun, anlamlı
şetel	: Yabancı
şetin	: Çetin
şetki	: Kenarda duran, kıyıda duran
şeyit	: Şehit, din ve vatan yolunda ölen kimse
şıbar/şubar	: Alacalı
şıgay	: Vatanından, milletinden uzaklara gitmiş olan kimse, kaçak
şımır	: Tıknaz
şım kay	: Bir renk ve bir ayarda

şın	: Doğru, gerçek, hakikat
şınayı	: Hakikat, gerçek, adil, doğru
şınıltır	: Sertçe, hafif fakat dayanıklı gibi
şıtıra	: Dört köşeli
şıtkıl	: Hayli soğuk, serin
şıyrak	: Hareketli, eti diri, çalışkan, oynak
şiyki/şiykil	: 1. Çiğ, pişmemiş 2. Hamlık, dikkatsizlik 3. Tam olarak yapılmamış
şodır	: Sert ve asabi karakterli
şokpıt	: Yamalı, yırtık pırtık
şokşa	: Topluca, toplu halde
şolak	: Çolak
şoljak	: Yanlış telaffuz ederek, şımarıkça konuşan kimse
şombal	: Büyük, iri, geniş, kocaman
şon	: 1. Büyük, kocaman, yüksek 2. Zengin, mevki sahibi kimse
şonjar	: Büyük mevki sahibi, zengin
şorkak	: Eli yatkın olmayan, alışık olamayan, tecrübesiz
şoyın	: Çok ağır, büyük
şoykı	: Eğri büğrü, düzgün olmayan
şökim	: Ufacık, küçücük
şöleyt	: Çöl gibi, suyu az, çöle benzer
şubalan	: Uzun, sıkıcı, fazlaca uzun
şunak	: Kulağının bir tarafı eksik olma, kesik kulaklı
şüdir	: Açık ve net konuşamayan kimse
şülen	: Elindeki herşeyini başkasına dağıtan cömert, eli açık kimse
şüygin	: Verimli, hiç ayak basılmamış, el değmemiş saha
tağı	: 1. Yabani, ehlileşmemiş 2. Hep yalnız olan ve topluluğa girmeyen 3. Daha, biraz daha ?
takav	: Yakın, uzak olmayan
takır	: Tamtakır, hiçbir şey olmayan, bomboş yer
takıs	: Açık göz
talpak	: Kısa, bacaksız
taltak	: İki ayrı şeyin arasının düzgün ve yakın olmaması
tamaşa	: Temaşa, çok güzel, enterasan
tandak	: Oylum oylum , leke leke, damgalı
tangajayıp	: Hayret edilecek kadar şahane
tankı	: Kısa, ufak
tantık	: Lüzumsuz ve boş şeyler konuşan kimse
tap	: Tam, ta ?
tapal	: Kısa, yüksek olmayan
tapşı	: Yeterli olmayan, eksik, az
tar	: 1. Dar 2. zor ve ağır

tarazi	: Zayıfça, ince ve sıska vücut
tarbak	: Yassı, yayvan ve düz (burun)
targıl	: 1. Çilli yüz 2. Pek hoş olmayan, kaba ses
tarpan	: Huysuz, saldırgan at
tatuv	: Çok iyi geçinen, iyi arkadaş, hiç kavga etmeyen
tayaz	: Derin değil
tayız	: 1. Diri olmayan 2. Bilgisi tam olmayan
taykı	: Kısa boylu, bacaksızca
taz	: Kel
taza	: 1. Taze, temiz, saf, net 2. Samimi
tegin	: Parasız, boş, karşılıksız
tegis	: Düz, eğri büğrü veya çukurlu olmayan
tek	: Boşuna, karşılıksız, neticesiz
ten	: Aynı, beraber, eşit
tentek	: Bozguncu, yaramaz, terbiyesiz
teren	: Derin
teris	: Ters, yanlış, doğru olmayan
tékappar	: Mağrur, gururlu
télpiş	: Sevimsiz, kendi bildiğiyle giden
témik	: Kısa boylu ve ufacak
témpek	: Kısa boylu ve ufacak
tén	: Layık, uygun
tépek	: Bacaksız, kısa boylu
tévir	: İyi , daha iyi
téytik	: Görgüsüzce büyümüş, terbiyesiz kimse
tıgız	: 1. Kalın, sıkı 2. Acele
tıkır	: Uzun olmayan, kısa, bacaksız
tım	: Pek çok
tımırsık	: 1. Rüzgarsız, esintisiz 2. İçten pazarlıklı, samimi olmayan kimse
tınık	: 1. Akmayan ve tertemiz su 2. Açık ve sakin hava
tınış	: Sessiz, gürültüsüz
tıñ	: Gürbüz, dinç
tıraş	: Elinde olup olmadığına kendi durumuna bakmadan, herşeyi başkasına vererek yersiz hareket eden “uygunsuz efendi”
tırbık	: Kısa, boyu uzun olmayan
tıskı	: Dış
tik	: Dik, doğru, düzgün
tilkem	: Dilim dilim
tilmar/tilmér	: Çok konuşan, hatip
tin	: Bir tane dal, bir ip

tiri	: Diri, ömür süren
tirkis	: Sinirli, aksi
tiyis	: Vazifeli, lüzumlu, gerek olan
toban	: ? (toban ayak : Ayağının başı yanarak, donarak veya herhangi bir sebeple düşmüş olan kimse)
toğışar	: Pısrık, uzağı görmeyen, ufak tefek işlerle iktifa eden kimse
tok	: Tok
tokal	: Boynuzsuz
tokmeyil	: Kanaatkar, eldekiyle yetinen
tolık	: 1. Eksik olmayan, tam 2. Dolgun, semiz
tomırık	: Görünüşte sessiz sakin, fakat sinirlenince gözü hiçbirşeyi görmeyen
tonkalan	: Başaşağı
topas	: Cahil , bilgisiz, görgüsüz
topraş	: Yavaş yürüyen, hızlı yürümeyen
topsa	: Kapı , pencere gibilerin menteşesi
ton	: Doru
tosan	: Kulağı iyi duymayan
totay	: Haşarı
tozik	: Eskimiş, köhneleşmiş
töl	: Birisine övgü, birisine has
tömen	: İyi olmayan, kötü
töte	: Direk, doğru, kestirme, dönüşü olmayan
tungıyık	: 1. Çok derin, dipsiz 2. Çok konuşmayan, sır açmayan kimse
tunik	: Temiz, kirsiz, berrak
tunjır	: İsteksiz, arzusuz
turpayı	: Kaba, görgüsüz
tutas	: Tamamıyla, hepsi, bütünüyle
tutıkpa	: Kekeme
tuva	: Doğal
tuvra	: Doğru, düz
tuyık	: 1. Çıkmaz 2. Çok konuşmayan . hiç bir sır vermeyen kimse
tügel	: Eksik olmayan, hepsi tamam olan
tüley	: Çok, sıkı, kalın
türik	: Dikkatli
tüs	: Tür, reng benzer
ul	: Halkının menfaatini düşünen kimse
ulı	: Ulu, büyük
ulpa	: Ufak, yumuşak, ince
urt	: Dediginden dönmeyen, inatçı kimse
usak	: Ufak, küçük, büyük olmayan
ustaz	: Öğretmen, idareci, doğru yolu gösteren
uşkalak	: Hafif karakterli, sabırsız
uvak	: Ufak

uvı	: 1. Zehirli 2. Kinli
uyan	: Yumuşak, gür olmayan
uykas	: Benzer, aynı
uypalak	: Karışık buruşuk, buruşmuş
uytkıma	: Havaî
uzak	: 1. Uzak, mesafe ölçümü 2. Zaman ölçümü
uzın	: Uzun, kısa olmayan
ülken	: 1. Büyük 2. Yaşı büyük, tecrübeli
ülpek	: Yeni yağın kalın olmayan kar
ünirek	: 1. Gözü içine doğru kimse 2. Bir şeyin doğru olması
ürbelen	: Sıkışık vaziyet
ürkek	: Korkak, tehlike sezmiş gibi hareket etme, ürkmek
ürpek/ürpik	: Dik ve gür saç
üstem	: Üstün, hüküm edici, yukarı
üşkir	: Sivri
üyeme	: Tepeleme, çok dolu
zangar	: Yüksek, çok yüksek
zañdik	: Hukukî
zarjak	: Derdini durmadan, usanmadan çok konuşarak anlatan kimse
zenger/zengir	: Yüksek, çok yüksek
zengi	: Büyük, dev
zerek	: Zeki, çalışkan
zéndem	: 1. Sevimsiz, iki yüzlü 2. Dipsiz, derin
zévlim	: Çok yüksek, gökdelen
zımıyan	: Sevimsiz, iki yüzlü. utanmaz, zalim
zildi	: Hayli ağır
zilkara	: Ağır
zor	: İri, büyük, güçlü, kuvvetli

3.6.2.2. Renk İsimlerinin Niteleme Sıfatı Olarak Kullanılması

ak	: Ak, beyaz
aksur	: Kır renk
boz	: Boz, beyazımsı renk
bozamık	: Boza kaçan renk
bozgıl	: Boz, beyaz renge yakın
bozgılt	: Beyazımsı, boza yakın
börte	: Mavimsi ve beyaz renkler, karışık renkli
buvrıl	: Ak ile siyah, beyazla kara karışımı
jaltan	: Açık beyaz
jasıl	: Yeşil

javdır	: Simsiyah, kara
jiyren	: Kırmızı sarı
kara	: Kara, siyah
ker	: Hayvanın rengi
kerikuba	: Beyaz ile kahverengi karışımı
kertöbel	: Yılkının rengi
kılan	: Beyaza kaçan, akçıl
kırmızı	: Açık kızıl renk
kızgılt	: Kızılımsı, kızıla kaçan
kızıl	: Kızıl, kırmızı
konır	: Koyu kızıl, kahve rengi
konırkay	: Kahverengiye yakın
koşkıll	: Kahverengi gibi renk
kögildir	: Maviye yakın renk
kögilgim	: Mavimsi, maviye yakın
kök	: Gök rengi, mavi
kökjasıl	: Yeşilimsi renk
kökpenbek	: 1. Açık gök rengi 2. Yemyeşil
kökşil	: Yeşil, yeşilimsi
kuba	: Beyazımsı sarı
kuban	: Beyazımsı , boz
kubaşa	: Beyazımsı sarı
külgin	: Pembe renk
külingir	: Solgun renk, pembeye kaçan renk
küren	: Kahverengi
or	: Kahverengiye kaçan koyu kızıl renk
sargılt	: Sarıya yakın renk
sarı	: Sarı
sur	: Kurşunî renk, boz
surgılt	: Boz renge yakın
surkıll	: Boz renge yakın
surlav	: Bozumsu, boza yakın renk
surşa	: Boza yakın
tarlan	: Açık kahverengi
zéytün	: Zeytuni renk

3.6.2.3. Pekıştırme Sıfatları

ap-aykın	: Zahir
appak	: Bembeyaz
bop-bos	: Tamtakır, bomboş
bop-boz	: Bomboz
dap-dayın	: Hazır
döp-döñgelek	: Yusuvarlak
ép-édemi	: Oldukça güzel, çok güzel

ip-ilez	: Çok çabuk, hemen , derhal
japa-jalgız	: Yapayalnız
jap-jaña	: Yepyeni, gıcır gıcır
jip-jinişke	: İpince
jip-jiyi	: Sımsıkı
kap-karañğı	: Zifirî, kapkaranlık
kop-koyuv	: Kopkoyu
köp-köne	: Çok fazla
kup-kuv	: 1. Kurumuş 2. Renk atmış, solmuş
küp-küren	: Kahverengiyle kızıl karışımı
map-mayda	: Yumuşacık
sıp-sıyda	: İpince
şap-şagin	: Pek büyük olmayan, pek çok olmayan, pek geniş olmayan, orta halli
tap-taza	: Halis
tepe-teñ	: Özdeş
tepe-teñdik	: Muvazene
tep-tegis	: Dümdüz
tıp-tımık	: Sakin, sessiz
tıp-tımıç	: Sessiz, sakin
tup-tuvra	: Doğrudan doğruya
up-uyan	: Yumuşak karakterli, yumuşak
up-uzın	: Upuzun, hayli uzun

3.6.3. Sayı Sıfatları

3.6.3.1. Asıl Sayı Sıfatları

bir : Bir***

....., *avılman bir elv jigite ertip alıp*,..... “....., köyünden bir elli yiğidi yanına alıp,.....” (E., s. 265) *Bir knderde Telegeydiñ jalgız kızı avruv boldı.* “Bir gün Telegey’in tek kızı hasta oldu.” (E., s. 124)

Bir jıldardıñ işinde,
Aman bolsam kelermin.

(E., s. 196)

“Bir yılın içinde (bir yıl),
Sağ olursam gelirim.”

eki	: İki
üş	: Üç
tört	: Dört
bes	: Beş
altı	: Altı
jeti	: Yedi
segiz	: Sekiz
togız	: Dokuz
on	: On

jiyırma	: Yirmi
otız	: Otuz
kırık	: Kırk
elüv	: Elli
alpıs	: Altmış
jetpis	: Yetmiş
seksen	: Seksen
toksan	: Doksan
jüz	: Yüz
mın	: Bin
bir milliyon	: Bir milyon

3.6.3.2. Sıra Sayı Sıfatları

birinci	: Birinci
ekinşi	: İkinci
üşinşi	: Üçüncü
törtinşi	: Dördüncü
besinşi	: Beşinci
altınşı	: Altıncı
jetinşi	: Yedinci
sekizinşi	: Sekizinci
toğızınşı	: Dokuzuncu
onınşı	: Onuncu
jiyırmasınşı	: Yirminci
otızınşı	: Otuzuncu
kırkınşı	: Kırkinci
elüvinşi	: Ellinci
alpısınşı	: Altmışıncı
jetpisinşi	: Yetmişinci
sekseninşi	: Sekseninci
toksamınşı	: Doksanıncı
jüzinşi	: Yüzüncü

3.6.3.3. Sayı İsimlerinden Yapılmış İsimler

birev : Yalnız, bir tane, birisi

ekev : İki ayrı, iki tane, ikisi

Ekevinin surlaskan

Sözünün türin karaşı !

(D., s. 23)

“ İkinin surlaştığı

Sözünün ne olduğuna bak!”

üşev : Üç tane, üçü

Üşevi tün uzak oturdu. (Ş., s. 203)“Üçü gece boyunca oturdu.” *Édilbek, Ésiye jene Erlan üşevi parkte kümuzak kıdırdı.* (Ş., s. 204)“Edilbek, Esiye ve Erlan parkta gün boyu dolaştı.”

besev : Beşi

Kök kanşık besevimiz talasamız. (A II, s. 316) “ Gök kancık beşimiz dalaşalım.”

altav : Altısı, altışar

Altavı onñ zor edi. (D., s. 238) “ Altısı onun zor idi.”

jetev : Yedi tane, yedisi

.....

Altav dedik

Jetev dedik

San içinde kim uttı ?

Birevden bastap

Jetev uttı.

“Altıncı dedik

Yedinci dedik

Sayı içinde kim kazandı ?

Birinciden başlayıp

Yedinci kazandı.”*

törtkil : Kare

3.6.3.4. Üleştirme Sıfatları

birer : Biraz, fazla değil

Birer kün demalıp bolgan soñ.... (Ş.,s. 32)“Birkaç gün dinlendikten sonra....”
Şındıgında Kulan soñı birer ayda kattı jünjip,.... (Ş., s. 32) “Aslında Kulan son birkaç ayda çok fazla yorulup,....”

ekiden : İkişer

jüzden : Yüzde (%)

3.6.4. Soru Sıfatları :

éldekanday : Nasıl

“*Jolñ bolsın*” *degenimdi tévir kördiñ.* “Yolun açık olsun” deyişimi iyi gördün,
Adamda éldekanday jumısıñız ? Adamda nasıl işiniz ?”
(All., s. 265)

kanşa : Ne kadar

Mende kanşa ömir kaldı ? (Ş., s. 49) “Bende ne kadar ömür kaldı ?”

anşadan : Kaçar

kay : Hangi

O, sum, kay betimen aytadı eken,- dedi Elaman işinen. (KMT., s. 10) “O, uğursuz, hangi yüzle söylemiş,- dedi Elaman içinden.”

Érkimdi zaman süyremek, “Herkesi zaman sürükler,
Zamandı kay jan biylemek ? Kim zamana hakim olur ?”*

kaysı : Hangi

.... islam elderinde jynaktalğan téjiriybe ulttik kozgalısımızdıñ kaysı jol, kaday bagıtta baruvı kajet ekenin aykın körsetip edi. (TKT., s. 129)“... İslam memleketlerinde kazanılan tecrübe milli ayaklanmamızın hangi yoldan, ne şekilde gitmesinin gerek olduğunu açıkça göstermişti.”

kaysısı : Kaçınıcı

negurlım : Ne kadar

nendey : Nasıl

Serijan-av, nendey dertke uşıradıñ? (A II, s. 263) “Serican, nasıl derde düştün ?”

neşe : Kaç

...., öziñ eliñe neşe künde jetesiñ ?- dep. (E., s. 258) “...., kendin memleketine kaç günde ulaşırsın ?- deyip.

neşeden : Kaçar

neşinşi : Kaçınıcı

* Prof. Dr. Seyit Kaskabasov. “Jırav. Jırış. Yüce Ozan” . Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Derg.. Tömer Yay.. s. 8. Ağustos 1996. s. 45

3.6.5. Belirsizlik Sıfatları :

anagurlım : Hayli

Ol bizden anagurlım bay, anagurlım tıgız toptaskan éri kay jagıman alganda da.... (Ş., s. 127) “O bizden çok daha zengin, çok daha sıkı toplanmış ve diğer yönden alınca da....”

bagzı : Bazı

Bagzı uvakıtta töldiñ algaşkı devirinde keybir müşeleri joyılmay kalıp koyadı. (H. Argınbaev, Kaz. Étnogr. Oçerk/KTTS) “Bazı zamanda kendisinin ilk devirinde bazı üyeleri yok edilmez.”

barşa : Bütün

*Barşa jurt sagan aşuvlı,
Oylama endi kaşuvdı.* “Bütün yurt sana kızgın,
Düşünme şimdi kaçmayı.”
(D., s. 161)

....., *barşa muratına jetti.* (E., s. 126) “....., bütün muradına ulaştı.”

baska : Başka

Balasınan Merüverttiñ könbey jür degenin estigen ol baska jolın izdeydi. (Ş., s. 127) “Çocuğundan Merüvert’in inanmadığını duyan o başka yolunu arar.” *Senen baska koyşı jok pa batırğa layık.* (Ş., s. 149) “Senden başka çoban yok mu bahadıra layık.”

baskaşa : Başkaca

Kütkenimizdey, İlya Şadrikov müldem baskaşa pikir ayttı. (TKT., s. 173) “Beklediğimiz gibi , İlya Şadrikov tamamen başka bir fikir söyledi.” *Ostı Türkistandagı orıstarga Türkistan nurgındarman baskaşa sayasıy ömir hukın berüv maksatı ultık Türkistanmñ bolaşaktağı sayasatta aşkan jañalıktarına kanday ikpal jasaytımın tétpiştevdñ kajeti jok.* (TKT., s. 134) “Bu Türkistandaki ruslara Türkistan yerli halklarından başkaca siyasi ömür hukukunu vermek maksatı milli Türkistanın gelecekteki siyasette aştıkları yeniliklerine nasıl tesir ettiğini tekrarlamamın gereği yok.”

bélen : Filan, falan

Bélen jerde bir kéri balık bar. (Kaz. Erteg./KTTS) “Filan yerde bir yaşlı balık var.”

bélenşe : Filanca

-Éke, *bélenşe jerde jayılp jatır*,..... (E., s. 167) “-Baba, filanca yerde yayılıyor,....”

birde-bir : Hiçbir

Öz adamları men frantsuzdar arasında tilmaştıkka jaraytın birde-bir özbektiñ, türükmeniñ, téjiktiñ, kazaktıñ nemese kırgızdıñ külli Türkistannan tabılması mağan mélim. (TKT., s. 67) “Kendi adamları ile fransızlar arasında tercümanlığa yarayan hiçbir özbeğin, türükmenin, taciğin, kazağın yahut kırgızın bütün Türkistandan bulunması bana malum.”

biren : Biraz, sayılı, pek çok değil

biréz : Biraz

birneşe : Birkaç

*Birneşe kün jol jürüp,
Köp beynetti köredi.* (D., s. 80) “Birkaç gün yol yürüyüp,
Birçok zahmeti görür.”

Birneşe künder, aylar ötkende,.... (E., s. 72) “Birkaç gün, ay geçince....”

birkalay : Bir hayli

birkatar : Bir katar, bir sürü, epey

....sünnittik-musulmandık Türkistan jalpı musulmandık médeniyet pen gılımga birkatar tamaşa esimderdi berdi. (TKT., s. 50) “.... sünni-müslüman Türkistan bütün müslüman medeniyeti ile ilmüne birçok güzel isimleri verdi.”, *külli keñestik ult sayasatın maskaralaytın makalanıñ avtorı birkatar sandık derekler keltiredi*,.... (TKT., s. 96) “...., bütün sovyet halk siyasetini hicveden makalenin yazarı birsürü bavul dolusu delil gösterir,....”

birtürli : Bir türlü, özel

Sonan éri beyıvak keşti birtürli kuyıyalı sırğa bölep,.... (KMT., s. 4) “Ondan sonra çok geç vakit özel bir sırda daldı,....”

bulak : Bol, çok

bükil : Bütün

Bul éñgime bükil avılga, Nurbektiñ dostarına tarap ketedi de (Ş., s. 95) “Bu hikaye (olay) bütün köye, Nurbek’in dostlarına da ulaşır ve”

bütün : Bütün

Bizdiñ maksatımız- jalgız Türkistannıñ gana emes, bütün türki halkınıñ dos bolıp,.... (TKT., s. 65)“Bizim maksatımız- yalnız Türkistan’ın değil, bütün Türk halkının dost olup,....”

eşbir : Hiçbir

Munda olardı eşbir jagdaysız, eñ avır jumısta jartımdı akısız,.... (TKT., s. 32)
“Burada onları hiçbir durumsuz, en ağır işte parasız,....”

éldeneşe : Birkaç

...., agasına éldeneşe ret jılap Téleltesti izdetip jiberdi. (E., s. 205)“....., babasına birkaç kez ağlayıp Teleltes’i izleyip gönderir.”

ér : Her

Jol-jönekey taksiydi ér say-salaga, eski kıstavga toktatıp,.... (Ş., s. 34)“Yol boyunca taksiyi her dere yatağına, eski kışlağa durdurup,....” *Ér vagomıñ aldına kep jaltaktap tur.* (Ş., s. 54) “Her vagonun önüne gelip ümitle bakıyor.”

érbir : Herbir

Kudayum rakım eter érbir sétte. “Allah’ım rahmet eder her an.” (D., s. 199)

érkalay : Her çeşit, her nasıl

Érkalay iyşarat kıp aytsam dagı, Tüsinip jalgız avız söylemediñ. “Her şekilde işaret edip söylesem de, Düşünüp yalnız ağız söylemedin.”???

(D., s.105)

értürli : Her türlü

Zévlım zal aralas otırgan értürli ulti ökilderine tolı. (TKT., s. 122) “Yüksek makamlarda beraber oturan her türlü milletvekilleriyle dolu.” -*Jok, jok - dedi ona ekevi, biz ér türli ösimdikten dépter arasına salıp da aldık* . (N. Gabdullıyn, Kızık devren) “-Yok , yok - dedi ona ikisi, biz her türlü bitkiden defter arasına koyup aldık.”

Allanıñ kim kurtular salganınan Ér türli söz şıgadı nadanıñnan. “Allah’ın kim kurtulur yapacağından, Her türlü söz çıkar nâdanından.”

(A II, s. 312)

kaşa : Ne kadar, çok manasında

Jamal kaşa kaygılı bolsa da, sırın halıkka bilgizbes için (M.D., s. 142)“Jamal ne kadar (çok) kaygılı olsa da, sırrını halka bildirmemek için”....., *kaşa narga yük artkızıp, (E., s. 267)* “, birçok deveye yük yükletip,....”

kay-kaydağı : Her yerdeki, çeşitli

....., *ot başında oñaşa kalsa kay-kaydağı oylar basın torlap,....(KMT., s. 8)* “....., ateşin başında tek başına kalınca çeşitli düşünceler başına doluşup,.....”

kaysıbir : Herhangi bir

kaysısı bolsa da : Herhangi bir

keybir : Bazı

Keybir bastıksımmaktar öziniñ avıldan şıkkanın kalaga jetpey-ak umutıp ketedi. (Ş.,s. 38) “Bazı kendini âmir sanan kişiler kendilerinin köyden çıktıklarını şehire ulaşmadan unutup gider.” *Osı küresimizdiñ keybir okıyaların kışaşa eske alıp öteyin.* (TKT., s. 153) “Bu mücadelemizin bazı olaylarını kısaca hatırlayıp geçeyim.”

küllü : Bütün, hepsi

.... *küllü Türkistannan tabılması magan melim.* (TKT., s. 67) “.... bütün Türkistandan bulunması bana malum.” *Namazganıñ külli buyımın, kulpına deyin terkiledi....* (TKT., s. 73) “Namazganın bütün malını, kulpuna kadar terketti....”

meylinşe : Hayli, epeyi

....., *meylinşe akıykatka iyylesetindey melimetter berer edi devdiñ kıysım jok.* (TKT., s. 67) “..... birçok hakikate uygun düşmüş gibi malumatlar verirdi demenin manası yok.”

negurlım : Ne kadar

Konakka yaki oym-toyga barganda negurlım sıpayı da karapayım kiyingen jakst. (S. Bayjanov, Sır.) “Misafirliğe ya da oyun-toya giderken ne kadar sade ve alelade giyinen iyi.”

neşe : Nice, çok

-Men, neşe aylar, jıldar boyı..... (E., s. 62) “-Ben, nice aylar , yıllar boyu....”

özge : Başka

...., *özge kızırdan oñaşalav, biyikten karaydı.* (Ş., s. 115)“...., başka kızlardan daha yalnız, büyükten bakar.”

özgeşe : Başkaca

Éytevir sol kezdesüvden soñ özgeşe küy keşti. (Ş., s. 101) “Nihayet o karşılaşmadan sonra başkaca hal geçti.”

sére/séri : Bir bölük, bir parça, bir gurup

sonşalık : Bu kadar

.... , *jıldar boyı sonşalık azaptardı körüp....* (E., s. 62)“...., aylar, yıllar boyu bu kadar azapları görüp....”

şılgıy : Tamamıyla, hepsi

Osıdan keyin frantsuz delegatı Mazaniydiñ tömendegi sözderin şılgıy ötirik jéne kekesin demeske laj bar ma : -.... (TKT., s. 84) “Ondan sonra fransız delegesi Mazani'nin aşağıdaki sözleri için tamamıyla yalan ve şaka dememeye imkan var mı : -....”

şok : Bir gurup, bir paket, bir avuç, birkaç tane, biraz

Şok juldızday şağın gana osı şogır küş biriktirip,.... (TKT., s. 15)“Bir gurup yıldız gibi bir miktar o halk güçlerini bir araya getirip,....”

taka : Tamamiyle, bütünüyle

Amal-aylasız adam bola ma. Men de taka kara jayav adam emespin. (E. Aytmaganbetov, Kulak/KTTS) “Çaresiz çözümsüz adam olur mu. Ben de büsbütün az bir şeyi olan adam değilim.” *Taka bir tas jürek birev bolmasañ, ayamaska éldiñ jok.* (S. Omarov, Kızılaray/KTTS) “Tamamıyla bir taş yürekli değilsen, acımamaya halin yok.”

talay : Birçok

Kazaktardıñ talay gasırdıñ jüzi malşılıkpen katar eginşilikpen kosa şugıldaganı melim bolsa da..... (TKT., s. 10) “Kazakların birçok asır boyunca hayvancılıkla beraber tarımla meşgul oldukları malum olsa da....”

tamam : Bütün

...., *jiynalğan tamam mergender talıp kalğan.* (E., s. 63) “...., toplanan bütün nişancılar yorulup kalmış.”

tegis : Bütün, her

Tegis jerde téltirektep, ne körindi ? - dep.... (Ş., s. 219) “Her yerde yalpalayarak, ne göründü ? - deyip....”

tolık : Bütün

Özi jalğanatın keybir sözderdiñ tolık türlerine tikeley tirkespey,.... (KKT., s. 166) “Eklendiği bazı sözlerin bütün şekillerine doğrudan doğruya eklenmeden,....”

tula : Bütün

Tula boyı buvsamp,.... (KMT., s. 6) “Bütün vücudu terleyip,....”

tügel : Bütün

Men osında turatın özbek, kazak, tatar, orıs jéne evreylerdiñ bérin tügel derlik tanıytınmın. (TKT., s. 114) “Ben orada duran özbek, kazak, tatar, rus ve yahudilerin hepsini bütünüyle diyecek kadar tanıdım.” (TKT., s. 114)

3.7. Zarflar

3.7.1. Hal (Durum) Zarfları :

abaysızda	: Ansızın
abır-jabır	: Alelacele
abıroy	: Gönlünce, düşünüldüğü şekilde, arzu edildiği gibi
akırın	: Yavaş
akkula	: 1. Boşuna, faydasız 2. Bilhassa, özel olarak
alas-kapas	: Acele ederek, alelacele
aldı-aldına	: Kendi başına, ayrı ayrı, intizamsız
amalsızdıktan	: Mecburen
andavsızda	: Birden, aniden
apalan-topalan	: Alelacele
apıl-kupıl	: Alelacele, hızlı hızlı, (gabıl gubıl)
ara-arasında	: Bazı bazı, ara sıra
ara-kidik	: Ara sıra, bazı bazı, bazen
ara-tura	: Bazı bazı, ara sıra, bazen
arnayı	: Özel olarak

aspay-saspay	: Acele etmeden, yavaş, gayet normal
astırtın	: Gizlice, gizli
aşıktan-aşık	: Gizli değil, açık olarak, açıktan açığa
aşık-tesik	: Karma karışık, hiç intizamsız
avık-avık	: Nadir olarak, bazı bazı, bazen
avızba-avız	: Karşı karşıya, yüz yüze, doğrudan doğruya
ayanbay	: Vicdanen
azar	: Güçlkle, zar zor, zorla
barabar	: Beraber
bara-bara	: Gittikçe
barınşa	: Var gücüyle
basbütin	: Geri alınmayacak şekilde, tamamiyle
baskaşa	: Başkaca

Értis jeñgesi endi baskaşa bultardı. (Ş., s. 196) “Artist yengesi şimdi başkaca gizledi.”

bastap	: İtibaren
baykamastan	: Ulu orta
baykavsızda	: Aniden
bet-betimen	: Herkesin kendi bildiğine göre (yapması)
betine	: Dobra dobra
betpe-bet	: Yüz yüze
bılay	: Böyle

Jaratkan barşamızdı jappar kудay. “Yaratan hepimizi cabbar Allah,
Birdi olay jaraptı, birdi bulay. Birini öyle yaratmış, birini böyle.”
(A., s. 201)

biravızdan	: Birağızdan, ittifakla
birden	: Aniden
birese	: Sırayla
birge	: Beraber
birinşiden	: Evvela
birlesip	: Ortaklaşa
birşalım	: Bir defaya mahsus
birtindep	: Gitgide, gittikçe
bolgandıktan	: Diye (sebepl)
boska	: Boşuna
bukezden	: Şimdiden
bunday	: Böyle
büge	: Aşğın yere atıldığı zaman çukur tarafının alt tarafında olması
bükilodaktık	: Bütün birlik boyunca

bütün : Bütün

....., *odan da eki jartı bir bütün bolıp birge turayık,- dedi Élimbay.* (Ş., s. 50) “....., oradan da iki yarım bir bütün olup beraber duralım,- dedi Elimbay.”

bütünimen : Serapâ
 danalap : Perakende
 demde : Hemen, çabuk, anında
 derev : Derhal, hemen, çabuk
 dél : Tam

Ondayda şal köñilin jalgız Elaman gana dél tanıp,.... (KMT., s. 7) “O sırada ihtiyar gönlünü yalnız Elaman iyice tanıyıp,....

Jır degen-birewge ok, birewge bal, “Jır diyen, birisine kurşun birisine bal,
Dél tiygen ok berendey juldırıp ayt! İsbet eden kurşun gibi parlayıp söyle!”*

déyim : Her zaman, daima, sürekli olarak
 eriksizden : Kerhen
 erkinşe : İsteddiği gibi, kendi arzusuna göre
 eş : Hiç

Almastañ sokkan ak kılıç, “Elmastañ çıkan ak kılıç,
Eş ketpegen belimen. Hiç gitmeyen beliyle.”*

eşkanday : Hiçbir suretle

Endi, mine, jas kelinşektin eşkanday kiné artpay, özin osınşa bir ıstık ıklaspen karsı alğanıma kuvanıp,.... (KMT., s. 12) “Şimdi, bu , genç gelinciğin hiçbir şekilde saygısızlık etmeden, kendisini sıcak bir alçakgönüllülükle karşılayışına sevinip,....”

etbet : Yüzüstü
 ébden : Hepten, tamamiyle
 édette : Usule göre, göreneğe göre, geleneğe göre
 édeyi : Mahsus, kasten, maksatlı, bilerek
 éldekalay : Aniden, birdenbire

İybalık üşin üy iyesine éldekalay burılıp koygam bolmasa,.... (KMT., s. 11)
 “Naziklik için ev sahibine aniden dönüp gitmese,....”

éley : Öyle, dediğin gibi

* Prof. Dr. Seyit Kaskabasov. “Jırşı. Jıray. Yüce Ozan”. Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Derg.. Tömer Yay.. sayı 8. Ağustos 1996. s. 46

* Prof. Dr. Seyit Kaskabasov. “Jıray. Jırşı. Yüce Ozan”. Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Derg.. Tömer Yay.. s. 8. Ağustos 1996. s. 41

élsin-élsin	: Devamlı olarak, belirli aralıklarla
émbe	: Hep de , devamlı, her zaman
émén	: Hemen
épsatte	: Hemen
éredik	: Bazan, seyrek, ara sıra
éren	: Zorla
érjaktı	: Her yönüyle, etraflıca
érkelki	: Her türlü
ésire	: Aşırı
évpirin	: Zorla, nihayet
ıktıyarsızdan	: Kerhen
ılgıy	: Hep, daima, her zaman
ile	: Hemen, çabuk
ilezde	: Derhal, anında, hemen, hiç gecikmeden
iléyım	: Hep, devamlı olarak
ip-ilez	: Çok çabuk, hemen, derhal
işinde	: Zarfında
işinen	: Zihnen
iştey	: Sessizce
jagalay	: Sırayla, birbirinin ardından
jagında	: Lehine, lehinde
jak	: Hakkında ?
jalpı :	: Umumiyetle, genellikle
jalpılama	: Her nasılsa
janaşa	: Yeni usule göre, başkaca
japatarmagay	: Herkesin kendi bildiğine göre hareket etmesi
jaratılıştan	: Yaradılıştan
jatka	: Ezbere, ezberden
jay	: Yavaş, acele etmeden
jaybarakat	: Kuşkusuz, hiç bir tehlike sezmeden
jayına	: Kendi başına, kendi bildiğine
jayında	: Hakkında, hususta
jayşılıkta	: Özel bir durum yokken, her şey yerinde iken
jedekabil	: Tez, acele acele
jedel	: Çabuk, acele
jekelep	: Perakende
jelbegey	: Elbiseyi düğmelemeden giyme
jerine	: Yerine
jete	: Esasında, aslında, hakikaten
jıldam	: Tez, çabuk
jılmık	: Kışın bilhassa ilkbahara doğru havanın biraz açılarak karların erimeye başlaması
jitı	: Tez, çabuk, acele
jogarıdan	: Kuş bakışı
jorıy	: Kastî
jorta	: Mahsus, bilhassa, düşmanlık olsun diye

jön	: Hususta, hakkında
jüdemeldete	: Birinden sonra birini, arka arkaya
jürekten	: Yürekten
kabat	: Beraber, birlikte
kakıptı	: Belli, alışıldığı üzere, adet olduğu gibi
kaljındap	: Şakacıktan, şakadan
kapelimde	: Ansızın, beklenmeyen anda
kapıda	: Palas pandıras
kapıyada	: Aniden, ayak altında
karaday	: Boşuna, boşuboşuna, boş yere
karap (söylev)	: Hitaben
karay	: Naklen
karbalas	: Acele, sıkışık
kasakana	: Bilhassa, bilerek, kasten
kayta	: 1. Tekrar 2. Ona nazaran, onun yerine
kaytadan	: Yeniden
kaytkanmen	: Kat'iyen
kereginşe	: Gereğince, ihtiyaca göre
kerisinşe	: Aksine, tersine
kezdeysok	: Tesadüfen, aniden, beklenilmeden
kezek	: Sırayla, nöbetleşe
kısılip	: Süklüm püklüm
kil/kilen	: Hep, devamlı, aynı yönde, aynı şehirde
kosa	: Beraber, birlikte, yanında
kosatki	: İlave, yanında, ayrıca, fazladan
kosımşa	: İlave olarak, daha da
köbinese	: Çoğunlukla, umumiyetle
köşire	: Naklen
közimşe	: Gözün önünde
közine	: Dobra dobra
kuşaktasıp	: Sarmaş dolaş
kürt	: Çabuk, aniden
küyinşe	: Olduğu gibi, haline göre
meylinşe	: İsteddiği gibi
méjbürlikten	: Mecburen
mölşerinde	: Sularında
negizdelip	: İstinaden
okıs	: Hemen, aniden

.... dep Şekibay muğalimine *okıs* surak koydı. (Ş., s. 107) “.... deyip Şekibay öğretmenine hemen soru sordu.” *Közün okıs aşıp aldı.* (Ş., s. 142) “Gözünü aniden açıverdi.”

olay : Öyle

Jaratkan barşamızdı jappar kудay “Yaratan hepimizi cabbar Allah,
Birdi olay jaratıptı, birdi bulay. Birini öyle yaratmış, birini böyle.”
(A.,s.201)

osılay : Böyle

Béri de osılay istevdi layık köripti. (E.,s. 57)“Hepsi de böyle yapmayı uygun görmüş.”

ornına : Yerine
ortaktaşa : Ortaklaşa
öltirgenşe : Öldüresiye
özdiginen : Kendiliğinden, kendi kendine
özdi-özi : Kendi kendine

Jolavşı jigitter : “*Bul Mamay degen kisi me, jok bir el me?*”- dedi *özdi-özi.*
“Yolcu yiğitler : “Bu Mamay denen kişi mi, yoksa bir memleket mi?”- dediler kendi kendilerine.” (E., s. 250)

özara : Kendi aralarında, biriyle biri, kendileri

özgeşe : Başkaca, bilhassa

Éyeliniñ Ötemiñ “Hanımının Öten’in,
Kız bolıptı tuvganı, Kız olmuş doğurduğu,
Özgeşe suhv jamalı. Başkaca güzel yüzü.”
(D., s.66)

öziñşe : Kendine göre, kendi düşünce ve tahminine göre
rakattanıp : Memnuniyetle
salıstırganda : Nispeten
selkostıp : Gönülsüzce, isteksizce
sétte : Çabucak
sıpıra : Devamlı durmadan
sızılıp : Nazikane
sogurlım/solgurlım : Oldukça ?
solay : Öyle

Oyıñ kalay kelse solay tüsin. (D., s. 294) “Aklına nasıl gelse öyle düşün.”

soñınan : Tâkiben
sorakı : Yakışksızca, görgüsüzce
suvit : Acele, çabuk
süyenip : İstinaden

süysinip	: Memnuniyetle
şabıttanıp	: Şairane
şamalap/şamamen	: Tahminen
şamasında	: Takriben
şındığında	: Hakikaten
şındıktan	: Hakikaten
şınında	: Doğrusu, hakikati, gerçeği
şınında da	: Sahi(den)
tabanda	: Hemen, derhal
tamam	: Tamam, eksik olmayan
teginde	: Esasında, sonunda
tegis	: Tamamıyla

Jalpy kazak balasın tegis jıysañ “Bütün kazak çocuklarını tamamıyla toplasan,
Töreniñ otız üyli jemi emes pe? Törenin otuz evli yemeği değil mi?”
 (A II, s.294)

tekke	: Nafile
tez	: Çabuk, tez
tike	: Direkt olarak, doğrudan doğruya
tirkes	: Arka arkaya, peşpeşe
tolayım	: Umumiyetle, çoğunlukla
tolıgımen	: Sapır sapır
toptanıp	: Cümbür cemaat
tosın	: Aniden, beklenilmeden
toygança	: Tika basa
tötөнşe	: Ani olarak, özel olarak, olağanüstü
tup-tuvra	: Doğrudan doğruya
turasınan	: Doğrudan doğruya
turasında	: Hakkında
tutasımen	: Tamamen, tamamıyla
tutkıyıl	: Palas pandıras
tuvra	: Tam, kesinlik bildirir ?

....., *kıyratıp jatkanında jigıt katında tuvra mañdaydan atıp öltiredi.* “....., harap edince yiğit kadını tam alından vurup öldürür.” (E., s. 232)

tuvralı	: Doğrultusunda, hakkında, hususunda
tügel	: Tamamıyla

Sévle barlık jagdaydı tügel ayttı. (Ş., s. 95) “Sevle bütün durumu tamamıyla anlattı.” *Köterilis Türkistandı tügel kamtıdı.* (TKT., s. 13) “Ayaklanma Türkistanı tamamıyla kapladı.”

ura	: Hemen
uşkarı	: Acele, şişirme

uyalıp	: Süklüm püklüm
ür	: Bilhassa, eşsiz, ender
üstirt (üstirtin)	: Dikkatsizce, alelacele
vakıt öte	: Gitgide, gittikçe
zadı	: Esasında
zamat	: Çabuk , hemen
zar	: Boşuna, boşu boşuna
zaya	: Boşuna, neticesiz
zévede	: Umumiyetle
zévide	: Hiç, nasıl olsa
zıyanına	: Zararına
zorga	: Zorla, zar zor
zorlap	: Zorla
zorlıkpen	: Zorakî

3.7.2. *Miktar Zarfları* :

agıl-tegil : Bol, çok, fazlasıyla

Tek kazir jemis jagı şamalı, şirkin, agıl-tegil küz aylarında barmagan ekesiz,....
(Ş., s. 9) “Tek şimdi yemiş yağı pek fazla değil, çokça güz aylarında varmamışsınız,....”

asa : Pek

Mine%sol kızınıñ asa bir kıyın jagdayga duvşar bolğanın ékesi sezip otır. (Ş., s. 158) “İşte o kızının pek bir zor duruma düştüğünü babası seziyor.” *Memlekettik komissiya asa zeyindi, algır kişi leytananttı uçilişçede zavod komandiri etip kaldıruvga şeşim kabıldadı.* (Ş., s. 177) “Memlekete ait kurul pek çalışkan , zeki kişi üstteğmeni meslek yüksek okulunda sanayi komutanı etmeye seçim kabul etti.”

azdap : Azıcık

-Men azdap kuvlığımı asırdım da; komissiya kuruv kajet dedim. (TKT., s. 89) “- Ben azıcık yalancılığımı abarttım da: kurul kurmak gerek dedim.”

az-azdap : Azar azar, azaltarak

Ol az-azdap kazakşa bile bastap edi, birak siyrek kezdesetin sözderdi tüsine almay kalatın. (M. Karataev, Daladağı Dabil. /KTTS) “O azıcık kazakça öğrenmeye başlamıştı, fakat seyrek karşılaşılan sözleri bilemiyordu.”

artıkşa : Fazlaca

Artıkşa, ya küyinbey, ya süyinbey, “Fazlaca, ya üzülmeden, ya sevinmeden,
Keledi bir sarınmen arılmagan. Gelir bir sesle kesilmeden.”
(B. Maylin, Tañd. /KTTS)

birkıdıruv : Biraz, bir kaç, hayli

Ana bir jolı kalaga kelgende Aralbay Ospan üyine édeyi sogıp, ogan birkıdıruv avır söz aytkanı bar. (S. Omarov, Dala kızı /KTTS) “O bir kere şehire geldiğinde Aralbay Osman evine kasten sokup, ona birkaç ağır söz söylediği vâki.”

den : Yarısından fazlası, çoğu

Torangınıñ deni kedey bolgandıktan, köpşiligi kalıñ avıl bolıp jaylavdan keyinirek kalıp, az-maz egin salıp otradı. (S. Seyfullin, Şıg./KTTS) “Ağacın yarısından fazlası ihtiyarladığından, halkın çoğu birleşip yayladan sonraya kalıp, az maz ekin eker.”

eñ : Üstünlük bildirir

Eñ jaksı karıvlangan kisiniñ kolında añşı mıltığı bar. (TKT., s. 154) “En iyi silahlanan kişinin elinde avcı tüfeği var.”

.....
Eñ bolmasa ayranga toygızsa dep, “Hiç olmazsa yoğurdu iyi olsun diye,
Jatsa, tursa tileydi “a, kudaylap.” Yatsa kalksa diyor “Ey Yarabbim” diye.”*

eş : Hiç

Dünyede eş uvakıtta bolgan emes, “Dünyada hiçbir zaman olmadı,
Konakka kılış alıp kodañdagan. Misafire kılıç alıp davranan.”
(All., s. 296)

éldeneşe : Birkaç*defa

Tan atkanşa şıdamay, tünde éldeneşe kayta oyanıp jagaga baradı. (KMT., s. 6)
“Tan ağarıncaaya kadar dayanamayıp, gece birkaç kere uyanıp sahile gider.” *Ésirese küm batar aldında balıkçı jigiti sırıka éldeneşe ret şığıp,....* (KMT., s. 6) “Bilhassa gün batmadan önce balıkçı genç dışarıya birkaç kere çıkıp,....”

* “Jambıl Jabaev’in Şiirlerinden Seçmeler”. Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Derg., Tömer Yay., sayı 8. Ağustos 1996. s. 102

éri : Çok, birçok

....., *éri jakın dostı edi.* “....., çok yakın dostu idi.” (TKT., s. 137) *Éri türikmender bükil türkistan ultık kozgalısınan tartınıp,*... “....., birçok türkmenler bütün Türkistan milli ayaklanmasından çekinip,.....” (TKT., s. 128)

köpşe : Çokca

Ol kemşilikterdi köpşe ugımnıñ jekeşe tarmaktarınan izdegen lézim. (İ. Omarov, Serpin /KTTS) “O eksiklikleri birçok duygunun orta halli bölümlerinden izleyen lazım.”

orasan : Pek, çok, fazla

....*küres dévirinde bul ayırmaşılıqtardıñ mañızı orasan zor.* (TKT., s. 126) “... mücadele zamanında bu farklılıkların ehemmiyeti çok önemli.”: *Öytkeni Mustafa Şokay jeke öziniñ kara basımen gana osı orasan zor eldi bildire alatın tulga.* (TKT., s. 31) “.....: Çünkü Mustafa Şokay tek kendisinin kara başıyla bu pek zor memleketi bildirebilen şahıs.” *Aştıktan ölgenderdiñ (musılmandardıñ) sanınıñ mölşeri,- deydi Rıskulov (77-bet),- orasan köp.*.... (TKT., s. 75) “Açlıktan ölenlerin (müslümanların) sayısının tahmini,- der Rıskulov (77-sayfa),- pek çok.....”

şaktı : kadar, tam sayısı belli olmayan

Akmeşitke eliv şaktı ökılmen keldim. (TKT., s. 141) “Akmescit’e elli kadar vekille geldim.”

şiyrek : Çeyrek, bütünün dörtte biri

talay : Birçok defa

....., *kattı tañırkagandarın talay körgenim bar.* (TKT., s. 30) “....., çok şaşırınlarını birçok defa gördüm.”

tipti (tipten) : Bilhassa, pek çok

-Osım estigeli beri Eşirdiñ köñil-küyi tipti tömendep ketti. (Ş., s. 102) “-Bunu duyduğundan beri Eşirin gönül hali çok kötüleşti.” *Kalaganındı, tipti köktegi aydı ahıvdı armanda.* (TKT., s. 150) “İstedigini, bilhassa gökteki ayı almayı iste.” *Mallitskiydiñ jobasma kurultaydagi orıs delegattarın tipti eñ solşıl revolyutsiyaşıl partiyalardıñ koldavşılardı da narazılık bildirgen jok.* (TKT., s. 125) “Mallitskiyin planına kurultaydaki rus delegeleri bilhassa en solcu ihtilalci partilerin destekçileri de memnuniyetsizlik bildirmede.” *Al, akıldı, bilimdi adamdar tipten köp.* (T. Elimkulov, Seytek /KTTS) “İşte, akıllı, bilgili adamlar pek çok.”

3.7.3. Yer Zarfları :

aldan : Önünden
aldı : Bir şeyin ön tarafı

Köziniñ aldı kölkişlep kögerip ketipti. (Ş., s. 208) “Gözünün önü yaşla dolup taşmıştı.”

aldı-artı : Başı sonu, önü arkası

Şokanıñ astında oynaktağan jeñil jüristi Kızkarası añşılardıñ aldı-artı orap basımen alısadı. (S. Begalin, Bala Şokan/KTTS) “Şokan’ın altındaki koşan hafif yürüyüşlü Kızkarası avcılarının önünü arkasını sarıp başıyla çekişir.”

alga : İleri

....., *özi ışkına alga umılğanda, onı elgi maşına basıp jüre berdi.* (Ş., s. 169) “....., kendi hıçkırarak öne doğru atılınca, onu deminki makina basıp geçti.”

anadayda : Uzakta

Kenet Sapaktıñ közi anadayda asıgıp-üsigip kele jatkan Jumagülge tüsti. (Ş., s. 213) “Aniden Sapak’ın gözü uzakta aceleyle gelen Jumagül’e düştü.”

anadaydan : Uzaktan, o kadar mesafeden

anda : Orada

ar : Öte

....., *tereğiñ ar jagında on şakırmıdık jerde* “....., tereğin öte yanında on kilometrelik yerde....” (E., s. 206) *Sol sëtte balası maşınanıñ astında kalatınñ sezgen kara mısık jalt burılıp, balasın tisimen tistep joldıñ argı betine laktırıp jiberdi de,.....* (Ş., s. 169) “O sırada yavrusunun makinanın altında kalacağını sezen kara kedi aniden dönüp, yavrusunu dişi ile tutup yolun öteki tarafına fırlatarak attı da,....”

ara : Bir şeyin içi, iki şeyin ortası, ortasında

Olardıñ arası evropalık gılmıy oydıñ damuvına zor üles koskan tulgalardı atap ötelik. (TKT., s. 51) “Onların arasından avrupanın ilmi düşüncesinin ilerlemesine büyük pay ekleyen şahısları söyleyip geçelim.”

arı-beri : Öteye beriye, oraya buraya

Tülkini arı kuvıp, beri kuvıp ustay almadı. “Tilkiyi öte kovalayıp, beri kovalayıp yakalayamadı.” (E., s. 90) *Arı aralastırdı, beri aralastırdı.* (Ş., s. 141) “Oraya karıştırdı, buraya karıştırdı.”

arjak : Bir şeyin ikinci tarafı

Ar jagı-kaptagan el Kıtay jeri, “Bir tarafında kalabalık Çin eli,
Ber jagı- en jaylagan Kazak eli, Bir tarafında mesut yaşayan Kazak eli,
Basında bakıt jırlap Jambıl otır, Başında mutluluk şarkısı söyleyen Jambıl
oturur
Jelbirep kızıl jalav şıgıs beli. Dallanan şanlı bayrak doğunun kalesi.”*

arman : Uzak, öte

Kele jatkan meni körgeñ soñ ekevi arman karay jıldamdatıp jöneldi,- dedi kelinşek. (S. Seyfullin, Éngim./KTTS) “Gelen beni gördükten sonra ikisi öteye doğru hızla yöneldi,- dedi gelincik.”

art : Bir şeyin yüzünün arka tarafı, arkası, sonu, sonrası

Eger un kolga tüse kalsa, üydiñ artında jalgız jesir kempir turadı,.... (Ş., s. 52) “Eğer un ele geçerse, evin arka tarafında yalnız dul ihtiyar var,....”

astırt : Alt, aşağı taraf

Astırtka töñip turgan iyek arta. (N. Ahmetbekov, Jasavıl kırğanı./KTTS) “Aşağıya dönüp dik dik bakan çenesi arta.”

beri : Bu yana

berjak : Beri yaka, bertaraf, bu taraf, bir şeyin beri tarafı

Elaman osı jolı kariyalar aytatın Kap tavıñ ar jak, ber jagın tügel körıp kayıtı. (É. Nurpeyisov, Sergelden/KTTS) “Elaman bu sefer yaşlıların anlattığı Kap dağının o tarafını, bu tarafını tamamıyla görüp geldi.”

bermen : Yakın, bu tarafa

Ey, jigıt, tévıptı aytkan bermen kelşi! (All., s. 282) “Ey, yiğit, derdi söyleyen beri gel!”

* “Jambıl Jabaev’in Şiirlerinden Seçmeler”. Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Derg., s.8. Ağustos 1996. s. 103

Hoç sévlem, bermen kara sorlıñdi kör, “İşığım ! Allahısmarladık ! Bu tarafa bak,
Amandas, men keteyin kolıñdi ber, Ben zavallını gör! Elini ver. vedalaş! gideyim.”
 (MCÖ, s. 98)

bertin : Yakın, beri , bu tarafa

Bertin kele özi de aralasuvdı koydı. (Ş., s. 78) “Bu tarafa gelerek kendi de katılmayı bıraktı.”

bulay : Bu tarafa

Bulay karay jürgen sayın gazet mazmunı koñırlay beredi. (B. Sokpakbaev, Meniñ atım/KTTS) “Bu tarafa doğru yürüdüğü zaman gazetenin konusu normalleşir.”

eşkayda : Hiçbir tarafa, hiç bir yere

Biz eşkayda barmaymız. “Biz hiçbir yere gitmiyoruz.” (E., s. 88)

éldekaydan : Bir yerden

Sol sétte éldekaydan sarı kaşık jügirip kep,..... (KMT., s. 10) “O sırada bir yerden sarı kancık koşarak gelip,....”

éri-beri : Öteye beriye

Elaman sırt kiyimin sıpırıp tastap, éri-béri arısı-kürsi kıymıldap,.... (KMT., s. 6)
 “Elaman dış giysisini çıkarıp atıp, öteye beriye şöyle bir gidip,....”

érkaydan : Nereden olursa, her nereden

Mektepke keldik érkaydan, “Mektebe geldik nereden,
Tañğı avada samgaydı én. Tan vakti söylenir şarkı.
Özimiz ekken keşegi, Kendi ektiğimiz geceki,
Jas taldı kördik sargaygan. Genç dalı gördük sararmış.”
 (Ş., Muhamedjanov, Ana kuşağı/KTTS)

érli-berli : Oraya buraya, ileri geri

Bul endi aytıp turgan kızdar kay jakta tur eken dep köziñdi érli-berli jügirtesiñ.
 (A. Jubanov, Kurmangazi/KTTS) “Bu şimdi konuşan kızlar nerededir acaba deyip gözünü oraya buraya çevir.”

ılday : Yokuş aşağı

ilgeri : İleri

Sol oymen ilgeri ayak basa berdi. (Ş., s. 130) “O düşünceyle ileri doğru yürüyüverdi.”

iş : İç, iç taraf

Ayak kiyimin şeşip, işke kirdi. (Ş., s. 138) “Ayakkabısını çözüp, içeri girdi.”

işkeri : İçeri, içeriye doğru

Baskarmanıñ balasına ilesip, biz de işkerige ötip kettik. (O. Sérsenbaev, Jaksı/KTTS) “Amirin çocuğuna takılıp, biz de içeriye girdik.”

jer-jerge : Her yere

jogarı : Yukarı, yüksek

-Kel, otur, jogarı şık. (Ş., s. 109) “-Gel, otur, yukarı çık.”

jolay : Yol boyu

Jolay şığıp ketedi. (Ş., s. 193) “Yol boyuna çıkıp gider.” *Biz otırgan avtobuska jolay eki adam mindi.* (“Len. Jas”/KTTS) “Bizim oturduğumuz otobüse yolda iki adam bindi.”

kay-kaydağı : Her yerdeki

....., kay-kaydağını kozgap..... “....., her yerdekine değinip.....” (Ş.,s. 40)

keregar/kerekar : 1.Uzak, uzun mesafe
2. Başka yol

.....degen Farabiydiñ pikiri nemis filosofına karaganda tipten keregar. (TKT., s. 52) “.....şeklindeki Farabi'nin fikiri alman filosofuna göre pek çok uzak.”

munda : Burada, bu yerde

okıs : Aniden, beklenilmeyen yerde

Ötken okıyğanı oylamaym, umutaym dese de, öz kevdesinde okıs oyangan sezim ökinişe aynalıp, tikendey kadalıp, tüyrep tur. (É. Nurpeyisov, Sergeldeñ/KTTS) “Geçen olayı düşünmeyeyim, unutayım dese de, kendi gövdesinde aniden ortaya çıkan bir duygu pişmanlığa dönüşüp, diken gibi batıp, giriyor.”

osında : Burada

sırt : Dış

Osınday oymen sırtka bet tüzedi. (Ş., s. 213) “Böyle düşünceyle dışarı doğru yöneldi.” *Şıday almay kiyinip sırtka şığıp ketti.* (Ş., s. 219) “Dayanamayarak giyinip dışarı çıkıp gitti.”

sırtkarı : Dışarı, başka , ayrıca

Térbiyeden sırtkarı ketken jandı jazalav da kerek, birak, er kaştı etip almav kerek. (J. Jumahanov, Şubartav/KTTS) “Terbiyeden uzaklaşan kişiyi cezalandırmak da gerek, fakat, bıktırmamak lazım.”

sonadan : O kadar yerden, onun gibi yerden

sondaydan : O kadar yerden, onun gibi yerden

şetkeri : Dışarı, kenar, köşe, uzak

Şetkeri otırgan sarı éyel altın tisin körsete küldi. (Ş., s. 212) “Köşede oturan sarı hanım altın dişini göstererek güldü.”

tıs : Dış, kır, bir şeyin dış tarafı

... dep ornınan tura sap tıska jöneldi. (Ş., s. 212) “... deyip yerinden kalkıp dışarı doğru yöneldi.”

tıskarı : Dış, dışarı

Tıskarı jürip, el-jurttı esten şıgaratın beybak kayıñmıñ akılı endi kirip,.... (Ş., s. 37) “Dışarı yürüyüp, memleketi akıldan çıkararak bahtsız kayının akli şimdi başına gelip,....”

tömen : Aşağı

... üyge kirmesten tömenge tüsti. (Ş., s. 204) “... eve girmeden aşağı girdi.” ??? - *Eger seni tömende turatın körşi éyelge tapsırıp ketsem kaytedi ?* (Ş., s. 202) “- Eğer seni aşağıda oturan komşu hanıma bırakıp gitsem ne olur?” ???

töten : Beklenilmeyen yerde, aniden, özel durum

Tötömen kelgen şakırıp kağızga tañdana karaymın. (S. Begalin, Zamana./KTTS) “Aniden gelen çağırma kağıdına hayretle bakıyorum.”

üsti : 1. Bir şeyin üzeri, üst tarafı
2. Üzerinde, hakkında

Kamariyanıñ közi stol üstinde jatkan hatka tüsti. (Ş., s. 117) “Kamariya’nın gözü sandelyenin üstünde duran mektuba düştü.”

3.7.4. Zaman Zarfları :

akır : Sonunda, nihayetinde

Jürsiñ be ölmeymin dep,- Kolaba şal, “Yürüyor musun ölmem deyip, Kolaba ihtiyar,
Kara jer akır alar koynuna. Kara yer sonunda alır koynuna.”
(All., s. 284)

Akırlı, general-komissardıñ töragalıgımen ükimet komitetiniñ algaşkı méjilisi boldı. (TKT., s. 172) “Sonunda , general-yüzbaşının başkanlığı ile hükümet kurulunun ilk meclisi oldu.”

akırında : Sonunda

Akırında osılay dedi. (Ş., s. 148) “Sonunda böyle dedi.”

akşam : Akşam vakti

Kün batısta éli de akşamıñ ak tañlağı jogalğan jok. (S. Seyfullin, Éñgim./KTTS)
“Gün batarken hala daha akşamın ak izi kaybolmadı.”

alaganşık : Kar borası durarak yavaşladığı an

Alaganşık ak boran “Yavaşlayınca ak boran
Kar laktırıp burkadı. Kar dökülüp savruldu.”
(S. Mévlenov, Öleñdi./KTTS)

alagevim : Sabahın alacası

Egin dalasındaki jumıs tañ alagevimdegi salkınnan bastalıp, tüski üzilisten soñ, tüngi sagat 11-12’ge deyin sozıladı eken. (“Len. Jas”/KTTS) “Ekin tarlasındaki iş safak vaktindeki soğuktan başlanıp, akşamki moladan sonra, gece saat 11-12’ye kadar uzarmış.”

alagöbe : Sabahleyin, tan yeri belli olmaya başlayan vakit

Béri şerüv tartıp attanıp jürüp kelip, Katanoev, Volkovtardıñ buyırgan sagatında tañerteñgi alagöbede tus-tusınan "Amantaydı" kamap alıptı. (S. Seyfullin, Tarjol./KTTS) "Hepsi asker alıp atlanıp gelip, Katanoev, Volkovların buyurduğı saatte sabahleyin erken saatlerde tam zamanında "Amantayı" tutuklayıp aldı."

alaköleñke : Tan yeri yeni belirlenmeye başladığı zamanki alaca karanlık an

Keşki alaköleñkede üşevimiz şam jakpayı sıbırlasıp uzak oturdık. (Z. Şaşkin, Ömir tınısı/KTTS) "Gece tan ağarıncaya kadar üçümüz ışık yakmadan fısıldaşıp uzun zaman oturduk."

alda : Önde, gelecekte, istikbalde

aldakaşan : Çoktan

Talas pikirdiñ beti aldakaşan açılsa da jıynalıstı baskarıvşı Jakıp otagası méseleni davıska sala koygan jok. (G. Mustafin, Miylliyoner/KTTS) "Tartışma konusu çoktan açılrsa da toplantıyı yöneten Yakup bey meseleyi oylamaya koymadı."

aldımen : İlk olarak

Aldımen at basın Bétima apaydıñ otarına burdı. (Ş., s. 135) "İlk olarak atın başını Bétima ablacığın koyunlarına doğru çevirdi."

aldınala : Evvelden, önceden

Munda aldınala kelgen Mustafa meymanhanadan nömür jaldap,... (TKT., s. 39) "Buraya önceden gelen Mustafa misafirhaneden numara alıp,..."

algaş : Önce, ilk

Algaşa munıñ birine de könbegen. (Ş., s. 151) "Başlangıçta bunun birine de inanmadı." -*Bérimiz de algaşında söytkenbiz.* (Ş., s. 141) "-Hepimiz de başlangıcında öyle yaptık." *Manaş algaşında kattı elegizdi.* (Ş., s. 157) "Manaş başlangıcında çok korktu."*Orta Aziya men Kazakistan halıktarınıñ müddesin algaş bildirgen adam Mustafa Şokayulı boldı.* (TKT., s. 13) "...Orta Asya ile Kazakistan halklarının menfaatini ilk bildiren adam Mustafa Şokayulı oldu."

algaşkıda : İlkinde, önce

Amanjoldıñ algaşkıda oñ men solın ayıruvı da kıyın boldı. (A. Tokmagambetov, Eke men bala/KTTS) "Amanyol'un önce sağ ile solunu ayırması da zor oldu."

algı : Öndeki, birinci

almıysok : Elmisak, çok eskiden, bezm-i elest

Mergendik ertegilerdiñ mênin halık almıysaktan beri özderine ayan bolgan juldızdarmen septestirdi. (H. Ébişev, Aspan sırtı/KTTS) “Yiğitlik hikayelerinin anlamını halk çok eskiden beri kendilerine ayan olan yıldızlarla alakalandırdı.”

anda-sanda : Bazı bazı, ara sıra

Bolmasa anda-sanda kelip ketpey me. (Ş., s. 114) “Hiç olmazsa arada-sırada gelip gitmiyor mu.”

apak-sapak : Akşam üstü, karanlık olmaya başlayan vakit

*Bolganda keşke jakın apak-sapak, “Olunca geceye yakın akşam üstü,
Aldımen şıktı sévlem beyne şapak. İlk olarak çıktı ışığım görünüş şafak.
Kiygeni kara kêmşat okalagan, Giydiği kara kêmşat işlemiş,
Basında bir şok üki bulgalaktap. Başında bir tutam tüy sallanıp.”
(Üş gasır/KTTS)*

ara : Ara, zaman

Sizge tez arada avruvhanaga jatuv kerek !- dedi dériger jüregin tıñdap. (Ş., s. 206) “Size tez zamanda hastaneye yatmak gerek !- dedi doktor yüreğini dinleyip.” *Sol arada balası Erlan jügirip kelip :....* (Ş., s. 192) “Bu arada çocuğu Erlan koşarak gelip :”

aralık : İki şeyin arası, vakit, zaman, müddet

Osınday tésilmen 1929 jıldan bastap 1933 jıldardiñ işindegi aralıkta kalgan kazaktıñ tağı da üşten ekisiniñ közi kurtıldı. (TKT., s. 33) “Böyle taktikle 1929 yılından başlayarak 1933 yıllarının içindeki zamanda kalan kazağın özellikle üçte ikisinin gözü kurutuldu.” *Endigi jerde bugan 1926-1933 jıldar aralığındagi jeti jil işinde* (TKT., s. 35) “Şimdiki yerde buna 1926-1933 yılları arasındaki yedi yıl içinde....”

aray : Gece karanlığının azalarak, sabah aydınlığının belirlediği zaman

*Ertemen karsı alıp tañ arayın, “Erkenden çıkıp tan aydınlığı,
Ér jerden ak köylegi bir jark etip, Her yerden ak gömleği bir yırıtlıp,
Jügirgen jalañayak balakayıñ. Koşmuş yalın ayak yavrucuğun.”
(S. Mévlenov, Jaña arna/KTTS)*

arjak : Ondan sonra

art : Ard, ondan sonra

Artınan kozınıñ kuvırdagın jedi. (Ş., s. 151) “Ardından kuzunun kavurmasını yedi.” *Artınan salmaktı eñgimege köşti.* (Ş., s. 158) “Ardından düşünceli hikayeye geçti.”

azanda : Sabahleyin

Azanda kızmetke baram, kaytıp kep kitap okıymın, iñirde köşe kıldırım. (Z. Şaşkin, Doktor Darhanov /KTTS) “Sabahleyin işe giderim, dönüp gelip kitap okurum, akşam sokakta gezerim.”

bas : Baş, başlangıç

...., *X. gasırdıñ basında jetken edi.* (TKT., s. 50) “...., X. asırın başında ulaşmıştı.”

basında : Başında, başlangıçta

basta : Başında

bastan : Baştan, başlangıçta

bayagı : Eski, evvelki, belli

Bayagı avzın açsa, jüregi körinetin Eşir sıyaktı emespin. (Ş. s. 111) “Eski ağzını açsa, yüregi görünen Eşir gibi değilim.”

bayagıda : Eskiden, evvelden

Öziñ bayagıda tavıp aytkansıñ. (Ş., s. 92) “Kendin eskiden bulup söyledin.”

bayırgı : Önce, evvelce

besin/besindik : Öğle vaktinden biraz sonrası

Séske tüsten besinge şeyin Smagul ekevmiz alasurıp, juvan sırgavıldı aramen keskiledik. (S. Seyfullin, Tar jol /KTTS) “Öğleden önceden öğleden sonraya kadar Smagul ile ikimiz uğraşıp, kalın ağacı beraber kestik.”

bılay : Böyle, sonra

Biz budan bılay sizdiñ jaybarakattıñızga köne almaymız. (Ş., s. 30) “Biz bundan sonra sizin kuşkusuzluğunuza inanmıyoruz.”

bıltır : Bıldır, geçen sene

Sol jeñgemiz bıltır dñniye saldı. (Ş., s. 39) “O yengemiz geçen sene öldü.”

birde : Birde, bazen, bazı zamanlar

Birde alıp, birde kalıp jürmes pe ediñ, “Bazen alıp, bazen kalıp yürümez miydin, Söziñdi birev sögip, birev maktay. Sözüñü birisi kınayıp, birisi methediyor.”
(M.D., s. 20)

Balık birde bolsa, birde bolmay kaladı. (KMT., s. 8) “Balık bazen olsa, bazen olmaz.”

biren-saran : Bazen, arada sırada

Biren-saran jürginşi bolmasa köşe tum-tırıs. (Ş., s. 75) “Arada sırada yürüyen olmasa sokak bomboş.”

biyil : Bu yıl

Söytip jürgende biyil küzde tağı eski avruv alıp urıp,.... (Ş., s. 12) “Böyle ederken bu yıl güzün eski hastalık tekrar ortaya çıkıp,....”

bos : İşin olmadığı vakit

Jumıstan bos kezinde mundagı jastar top-tobımen sırnay tartıp, köşege şıgadı. (S. Adambekov, Kojanasır /KTTS) “İşi olmadığı zaman buradaki gençler hepsi müzik çalıp, sokağa çıkar.”

*Kur tulıpka möñirep, “Boş deriye böğürüp,
Bos kañgırıp kalganım. Boşuna dolaşıp durdum.”*
(All., s. 315)

burın : Evvelde, eskiden, önce

Osıññ barlıgım burın oylamaptı. (Ş., s. 125) “Bunun varlığını önce düşünmemiş.”
-Karındas-av, minav budan birneşe ay burın bolgan oktyga goy. (Ş., s. 190) “-Kardeşim , bu bundan birkaç ay önce olan olay.”

bügin : Bugün

Sen bügin nege jalgız kelgensiñ ? (Ş., s. 117) “Sen bugün neden yalnız geldin ?”
Bul kişi bugün sizderdiñ konaktarıñız emes pe ? (Ş., s. 130) “Bu kişi bugün sizin misafiriniz değil mi ?”
Kazaktarmen katar ömir sürüp jatkan orıs halkı da bügin baska. (TKT., s. 44) “Kazaklarla beraber yaşayan rus halkı da bugün başka.”

büginşe : Bugün

Büginşe üyge baraym. (Ş., s. 220) “Bugün eve gideyim.” *Büginşe dem al, egin-jayga erteñ şıgarmız.* (“Kaz. Édeb.” /KTTS) “Bugünlük dinlen, ekine yarın çıkarız.”

bürkenşik : Dumanlı, bulutlu gün

bürsigüni : Öbürgün

Şınında, bugün bolmasa erteñ, erteñ bolmasa bürsigüni ayrılıvga tuvra keletini amık bolıp sezilivşi edi. (M. İymanjanov, Adam tur. / KTTS) “Aslında, bugün olmazsa yarın, yarın olmazsa öbürsügünü ayrılmaya doğru geldiği açıkça sezilmişti.”

ejelden : Ezelden

endi : Şimdi

Endi birevler baskaşa jorıdı. (Ş., s. 112) “Şimdi birileri başkaca yorumladı.”

erte : 1. Erken
2. Vakit, zaman, geçmiş zaman

Tim erte keldiñder goy. (Ş., s. 119) “Çok erken geldiniz.”

ertede : Eskiden, evvelce, daha önce

Ertede bir hamuñ jalgız ulı bolıptı. (Kaz. Erteg. /KTTS) “Eskiden bir hanın yalnız oğlu varmış.”

ertemen : Sabahleyin

erten : Yarın, gelecek gün

Erten demalıs eken, barsak barayık. (Ş., s. 118) “Yarın tatılmış, gidersek gidelim.”
Eger erten birevler meşitke barıp jür dese, ne deysiñ ?- deydi Manaş küméndanıp. (Ş., s. 161) “Eğer yarın birileri camiye gidiyor dese, ne dersin ?- der Manaş şüphelenip.”

ertengilik : Sabahleyin

Erteñgilik kün közi şıvık sekildi edi. (“Len. Jas” / KTTS) “Sabahleyin gün sıcak gibi idi.”

erterek : Daha erken, erkenden

“*Éşir bir kinoga şakırgan eken, erterek barıp biraz kıldırayık*” degen soñ erterek keldik. (Ş., s. 119) “*Éşir bir sinemaya çağırılmış, erkenden gidip biraz dolaşalım*” dedikten sonra erkenden geldik.”

éldebir : Arada bir, bazı bazı, ara sıra, bazı kere, bazen

Abaydıñ köñiline éldebir jolbarıstay, kabılanday kayrattı, jansebil jandar elestedi. (M. Évezov, Abay /KTTS) “Abay’ın gönlüne bazen leopar gibi, kaplan gibi gayretli, cesur kişiler düşer.”

élden : Birazdan

Élden avzıñmıñ suvı kurıp tur goy. (Ş., s. 104) “Birazdan ağızının suyu kuruyor.”

éldekaşan : Çoktan

....., *rakattanıp éldekaşan umıtılğan eldi emin-erkin aralayımın dep*(Ş., s. 31) “....., rahatlayıp çoktan unutulmuş memleketi serbestçe dolaşıyorum deyip.....”

éldekayda : Çoktan

Biz kazirgi zamangı sayasıy kurılısı özimizden éldekayda ozık, ülken bir halıktıñ şeñgeline tüsip kaldık. (TKT., s. 127) “Biz şimdiki zamandaki siyasî kuruluşu kendimizden çok fazla öndeki., büyük bir halkın çengeline düşüp kaldık.”

éli : Henüz , şimdiye kadar, hâlâ

Éli jassıñ, keleşegin alda. (Ş., s. 110) “Hala gençsin, geleceğın önünde.” -*Meni sizder éli bilmeysizder.* (Ş., s. 197) “-Beni sizler hala bilmiyorsunuz.”

énevgüni : Geçende

Osı kezde şaldıñ nemesi külip : -Ata, siz énevgüni buni kuyırıkka ondırmay urıp jiberipsiz goy ?- dedi. (B. Sokpakbaev, Jekpe-jek) “Bu sefer ihtiyarın torunu gülüp : -Ata, siz geçen günü bunu kuyruğunu iyileştirmeden vurup gönderdiniz ?- dedi.”

érdayım/érdéyim : Her zaman, daima

Murnıñdı érdayım taza usta. “Burnunu her zaman temiz tut.” (M.D., s. 205) *Sol kız öskende érdayım şımardıñ basında oynaytın.* “Bu kız büyüyünce her zaman şınarın başında oynamış.” (Kır.HE. s. 4)

éredikte : Arada bir, arada sırada

Bul éredikte Gayşamñ eki dostı boldı. (M. Évezov, Karaş-Karaş /KTTS) “Bu arada Gayşa’nın iki dostu oldu.”

érkaşan : Devamlı, her zaman

Érkaşan bizdiñ talaptarımız tek dérmensiz. (TKT., s. 165) “Her zaman bizim taleplerimiz karşılıksız.”, *érkaşanda uvakıttıñ kalay ötkenin bilmey kalatın.* (KMT., s.8) “....., bu zaman boyunca vaktin nasıl geçtiğini bilmedi.”

érkez : Her zaman , her vakit

Érkez un jetpeydi. (TKT., s. 83) “Her zaman un yetmez.”

éste : Hiç bir zaman, asla

Éste birevge gaşık bolgannan savsıñ ba, janım-av. (Ş., s. 158) “Hiçbir zaman birine aşık olmadın mı, canım.”

évdemde : Hemencik

Olardı évdemde tolkın ıgıstırıp, jiyekke köz ilespey laktırıp tastaydı. (R. Évtelipov, Altın jemis / KTTS) “Onları hemencik dalga devirip, sahile ulaşmadan atıp bırakır.”

évelde : Daha evvel

Otır edim évelde “Duruyordum daha evvel
Jaman sözge kıya almay. Kötü söze kıyamadan.”
(All., s. 324)

évelden : Evvelden, önceden

Koja ediñ kelmey jürgen elimizge, “Hoca idin gelmeyen memleketimize,
Évelden kedey edi avkat körgen. Önceden fakir idi zenginlik gören.
(All., s. 333)

éveli : Evvela, ilk önce

Éveli şay içti. (Ş., s. 151) “Önce çay içti.” -*Üstindegi köylegiñe karasañşı éveli,*
teris koy minaviñ. (Ş., s. 164) “-Üstündeki gömleğine baksana önce, ters (giymişsin).”

ézirge

/ézirşe/ézirinşe : Şimdilik

Ézirge habarsızbm. (Ş., s. 116) “Şimdilik habersizim.” *Ézirge ogan sizdiñ kızmetiñiz, akşañız kerek,- dep biraz tomsıraygan.* (Ş., s. 209) “Şimdilik ona sizin hizmetiniz, paranız gerek,- deyip biraz sitem eder.”

ımrıt : Akşam karanlığı

Imırtada jetken atkıştar rotasınıñ komandiri kıyak mırttı, kelbetti kelgen kara torı jigit özin : -..... (Ş., s. 178) “Akşam karanlığında ulaşan nişancılar birliğinin komutanı güzel bıyıklı, yakışıklı esmer yiğit kendini : -.....” *Av kuralın tez-tez jıynap, ımrıt üyirilmey turganda üyge jetkisi kelip edi.* (KMT., s. 6) “Av malzemelerini hemen toplayıp, akşam karanlığı bastırmadan eve gitmek istedi.”

iñgay : Hep, her zaman

Orazay agam etik tikkende iñgay kasında otıramın. (B. Turısbayev, Aynımas.) “Orazay ağam ayakkabı dikerken hep karşısında otururum.”

ilki : İlk, başlangıç, başında

Mémбет te ilki ekpinin bayavlata tüskendey boldı. (H. Esenjanov, Ak Jayık /KTTS) “Membet de önce hızını yavaşlatıp düşecek gibi oldu.”

ilüvdebir

/ilüvdebirev : Bazı bazı, arada bir

Şüyinşiñe dep poştasığa öziniñ ilüvdebir salatın börtpe şélisin usıdı. (Ş. Kumarova, Kos şınar/ KTTS) “Müjdesi için postacıya kendisinin arada bir kullandığı ipek şalını verdi.” *Ol kezde şaş koygan adam siyrek, ilüvdebirev bolgandıktan, Gabdullanı jurt baskaşa esepteytin.* (H. Esenjanov, Ak Jayık/KTTS) “O zamanlar saç bırakan erkek seyrek, arada bir olduğundan, Gabdulla’yı halk daha farklı düşünmüştü.”

iñir : Akşam vakti

Iñir tüsip, karangı bolıp kalğanın Ayaş tıska şıkkın soñ bildi. (A. Hangeldin, Tabıs. Tagdır /KTTS) “Akşam olup,(havanın) karardığını Ayaş dışarı çıktıktan sonra anladı.”

jakında : Yakında

Buyırsa jakında nemereli balastıñdar. (Ş., s. 25) “Nasip olursa yakında torunlu çocuksunuz.” *Jakında ol jañadan pèter keñeytip, jasında asırıp alğan ögey éke-*

şeşesin kolına kirgizip algan. (Ş., s. 27) “Yakında o yeniden daire kiralayıp, gençliğinde büyütüp bakan üvey anne babasını kolundan tutup aldı.”

jay : Herzamankinden geç, sonra

-Dosbol Bodikoviç, mınav kütpegen jay boldı. (Ş., s. 47) “-Dosbol Bodikoviç, bu beklenmeyen geç oldu.” *Tünde de jay jatsa da sergek uyıktap, erte oyandı Samal.* (Z. Jékenov, Tañ samalı / KTTS) “Gece de geç yatsa da hemen uyuyup, erken uyandı Samal.”

jayırak : Pek hızlı değil, pek erken değil

-Jür, dem alayık, Jamal apay jayırak kelem dep ketti, - dedi Balapan (N. Seraliyev, Istik külşe /KTTS) “-Yürü (hadi), dinlenelim, Cemal abla geç gelirim deyip gitti,- dedi Balapan.”

jayşa : Özel bir sebeple değil, her zamanki gibi

Keybirevleri şılım tartadı, ekinşileri jayşa dem alıp otır. (M. Gabdullin, Surapıl /KTTS) “Bazıları sigara içiyor, diğerleri her zamanki gibi dinleniyor.”

jazatayım : Baklenilmeyen yerde, aniden

Sodan beri Aralbay kalaga katınaganda jazatayım Ospan közine tüse kalsa, odan boyın avlak salıp, teris aynalatın. (S. Omarov, Dala kızı /KTTS) “Ondan beri Aralbay şehire gidip geldiğinde ansızın Osman ile karşılaşınca, ondan uzaklaşıp, sırtını döndü.”

jazda : Yazın (yaz vakti)

Kırık jil jazda kün küyip, kısta ayazga toñıp,.... (Ş., s. 150) “Kırık yıl yazın gündüz yapıp, kışın soğukta donup....”

jazdıgüni : Yaz aylarında

Mümkin, munda ayıdın biz abaylamagan üñgiri bar şıgar. Birak jazdıgüni ayı inde bolmaydı. (S. Begalin, Uvakıt/KTTS) “Belki, burada ayının bizim bilmediğimiz ini vardır. Fakat yazın ayı inde olmaz.”

jazgı : Yazın

Jazgı toy-tomalaktardıñ barlıgı da tek eske alıp kana koyatın tüs sıyaktı elesteydi. (M. Düysenov, Meyman/KTTS) “Yazki toy-eğlencelerin hepsi de sadece akla gelen düşler gibi zannedilir.”

jazgirturi

/jazgirturim : Yaza doğru, ilkbahar

-*Meniñ atım Sélmen. Hakimmen jazgirturi ayrılıp ketkenmen beri habarsızbım.* (H. Esenjanov, Tar Kezeñ /KTTS) “-Benim adım Selman, Hakim ile ilkbaharda ayrıldığıımızdan beri habersizim.”

jil : Yıl, sene

*Munu bir jil dayındagan adam kim boldı eken** ?* (Ş., s. 132) “Bunu bir yıl hazırlayan adam kim acaba ?” *Kanşa jil turıp sagan bir kattı söz ayıp körgen jok edim.* (Ş., s. 160) “Bunca yıl sana bir kötü söz söylemedim.”

jilda : Yılda, her yıl

Düysekeñniñ bir édeti : Jilda jaylavga köşip kelisimen Sorkabak başına şıgatın. (E. Dombaev, Ol adam.) “Düyseken’in bir adeti : Her yıl yaylaya göçüp gelişiyile Sorkabak başına çıkması.”

jılma-jil : Her sene

Bir jerge ekindi jılmaajıl üzliksiz ege berse, topıraktıñ kunarlığı kemiydi. (T. Musakulov, Botanika /KTTS) “Bir yere ekini her yıl kesintisiz ekirse, toprağın verimliliği azalır.”

juvıkta : Yakın günde, yakın vakitte, kısa zamanda

Juvıkta sizdiñ anañız osında bolıp, bizdiñ üyge konıp ketken. (S. Omarov, Ömir. /KTTS) “Yakında sizin anneniz burada olup, bizim eve uğrayıp gitti.”

juvırda : Yakında, yakın günlerde

Bir karaganda sene koyu da kıyın, musulman zañgerleriniñ işindegi bagıtı bekem deytin osı bir avtordıñ esimi belkim burın emes, tipti musulman halıyfaları kezinde de emes, juvırda gana, 1925 jılı Keñes ükimeti öziniñ jer reformasını (“agrarlık revolyutsiya”) jürgizerde(TKT.,s. 53) “Aslında sene tespit etmek zor, müslüman kanuncuların içindeki istikameti sağlam olan bir yazarın ismi belki önce değil, pek çok müslüman halifelerinin zamanında da değil, yakında, 1925 yılı Sovyet hükümeti kendisinin yer reformunu (“ziraatle ilgili inkılap”) yürütürken....”

kalganda : Kala (saat)

karsan : Arefe, belli bir meselenin bir vakanın önündeki günler

Jaña okıyga karsaında men köp kıyın jagdayga keziktim. (TKT., s. 170) “Yeni vakâ sırasında ben çok zor duruma düştüm.”

kaşannan : Ne zamandan, eskiden, daha evvelden

kenet : Aniden, beklemeden, akılda yokken

Aydarđın közi kenet kabırgadadı ülkeytilgen Manaştın sıvretine tüsti. (Ş., s. 174)
“Aydar’ın gözü aniden yakınındaki büyütülen Manaş’ın yüzüne düştü.”

keş : 1. Akşam, karanlık basmaya başladığı sıra
2. Gece
3. Geç, erken değil

Salısvuga ketip, üyine keş oraldı. (Ş., s. 200) “Yardım etmeye gidip, evine geç döndü.”

keşe : Dün, akşam

-Keşe üydi jöndep ketipti, -dep karadı. (Ş., s. 191) “-Gece evi düzenleyip gitmiş,- deyip baktı.” *Keşe gana kurbi-kurdas emes pe edik ?* (Ş., s. 119) “Daha dün arkadaş değil miydik?”

keşke : Akşam üstü

Keşke körşisi Jumagül soktı. (Ş., s. 207) “Akşam üstü komşusu Cumagül uğradı.”

keşkilik : Akşama doğru

Kütken “konaktar” keşkilik keldi. (Ş., s. 178) “Beklenen “misafirler” akşama doğru geldi.” *Keşkelik jagalavdadı poselkelerden balıkşı kayıktarı jıynalıp, sal kurastırıla bastadı.* (Ş., s. 182) “Akşama doğru sahildeki kasabalardan balıkçı kayıkları toplanıp, sal yapılmaya başlandı.”

keşkisin : Akşamleyin

Keşkisin üyge kep, éyeliniñ betine bir karagannan-ak köñili sıvıp salatın. (KMT., s. 8) “Akşamleyin eve gelip, hanımının yüzüne bir bakınca ümidini kesti.” *Basar keşkisin köpke deyin uyıktay almadı.* (Ş., s. 145) “Basar akşamleyin uzun zaman uyuyamadı.”

keşkurım : Akşama doğru

Keşkurım maldıñ aldın tosıp, üyge karay aydap ketkenniñ özi merememen para par-tın. (Ş., s. 36) “Akşama doğru malın önüne geçip, eve doğru sürmek bayramla eşdi.”

keştik : Akşam, akşam vakti

Şokan köldiň jagasına küzetşiler balagam jagıman kün keştikke karay oyıskan şakta ilikti. (S. Mukanov, Akkan juldız /KTTS) “Şokan gölün kenarına nöbetçiler barakası tarafından akşama doğru yöneldiği sırada karşılaştı.”

keyde : Bazen, arasıra

Kalın karda keyde ayañdap. keyde jortıp,.... “ Yoğun karda bazen yavaşça yürüyüp, bazen biraz daha hızlanıp,....” (M.D., s. 195)

keyin : Sonra

Budan keyin kinoga baruv jiyiledi. (Ş., s. 195) “Bundan sonra sinemaya gitmek sıklaştı.” *Toydan keyin ile-şala Farziya özgerdi.* (Ş., s. 197) “Düğünden sonra hemen Farziya değişti.” *Nagız mahabbattuñ démin adam keyin túsinedi.* (Ş., s. 212) “Asıl sevginin tadını insan sonra anlar.”

kezeñ : Milat, merhale, dönem

Mal kıstatur-koy şaruvaşılığında eñ javaptı kezeñ. (M. Émirgalin, Biyazı jün.) “Mal kışlatmak- koyun işiyle uğraşmak için en uygun zaman.”

<i>Egin ekken kezende,</i>	“Ekin ekilen zamanda,
<i>Tuvıptı omı bir ana.</i>	Toğurmuş onu bir ana.
<i>Edil degen özenge,</i>	Edil denen nehirde,
<i>Juvıptı omı bir ana.</i>	Yıkamış onu bir ana.”

(K. Mukaşev, Kün tur./KTTS)

kézirden : Şimdiden

kıs : Kış

Kıs bolsa da, künniñ şıvayı köp. (Ş., s. 182) “Kış olsa da, güneşin sıcaklığı çok.”

kısta : Kışın

Kırık jil jazda kün küyüp. kısta ayazga toñıp,.... (Ş., s. 150) “Kırık yıl yazın gündüz yanıp, kışın soğukta donup,....”

kıstıgüni : Kış günü, kış mevsimi

Jenibektiñ kıstıgüni tınavrata beretindigi, ési rese, tamagı karlıga beretini bar. (S. Mukanov, Eseyu jil /KTTS) “Janıbek’in kışın soğuk alması, bilhassa, sesinin kısılması olur.”

kıyametkayım : Kıyamet

köktem : Ilkbahar

...., *küz ben köktemde javındatıp memlekettiñ malın baktım.* (Ş., s. 150) “.... güz ile baharda durmadan yağmur yağarken memleketin malına baktım.”

kulanijek : Sabahın olmaya, tanyerinin yavaş yavaş ağarmaya başladığı sıra

künara : Gün aşırı

Söytip Şeşşuvéliy molla bizdiñ üyge algaşkı kezde kün ara kelip jürdi de, songı künderi müldem jatıp aldı. (S. Jünisov, Ösp. İzder /KTTS) “Böylece Şeşşuvéliy molla bizim eve önceden gün aşırı gelirken, son zamanlarda devamlı yattı.” *Tölegen kün ara, keyde tipti araga kün salmay keledi.* (M. Magavin, Akşa kar / KTTS) “Tölegen gün aşırı, bazen hiç gün geçirmeden gelir.”

künboyı : Sabahtan akşama kadar, gün boyu

Sol kezde Bazaralı bugün kün boyı otırıstan özgerip, örkeştene köterildi. (M. Évezov, Abay jolı /KTTS) “O zaman Bazaralı bugün gün boyu oturuştan değiştirilip, toplanarak kaldırıldı.”

künburın
/küni burın : Evvelden, önünden

Küni burın belgilengen misanalar jaza bastırmadı. (Ş., s. 179) “Daha önceden belirlenen hedefler yanılmadı.” *Mını küni burın dël boljav kıyın .* (M. Tiyesov, Éñgim. Jol /KTTS) “Bunu önceden tam olarak tahmin etmek zor.”

künde : Her gün

Munday toy künde bola bermeydi,- dep... (Ş., s. 128) “Böyle toy her gün olmaz,- deyip....” *Onsuz da künde avtobuspen kelip jürgeñizdi el biledi.* (Ş., s. 168) “Onsuz hergün otobüsle geldiğinizi bütün halk biliyor.”

Dombıra alıp söyleyin, “Dombıra alıp söyleyim,
Künde jasap mereke. Her gün şenlik yapıp.”*

* Doç. Dr. İsa Özkan, “Jambıl Japaulı ve Kazak Edebiyatı”, Anayurttan Atayurda Türk Dünyası Derg. Yıl:4. Sayı :11. Kült. Bak. Yay. 1997. s. 41

kündiz : Gündüz, güneşsiz, güneşin görünmediği sıra

Éşirdiñ özi de kündiz jumıs, keşkisin institutv ébden şaşıradı. (Ş., s. 115) “Eşir’in kendisi de gündüz iş, gece üniversite, iyice yoruldu.”

künilgeri : Evvelki gün

Künilgeri dayındıktı jaktırmaydı. (Ş., s. 43) “Evvelki gün hazırlığı beğenmez.”

küntévlik : Gece ile gündüzün toplamı, 24 saatlik vakit

künuzak : Gün boyu

Édilbek, Ésiye jéne Erlan üşevi parkte künuzak kıldırdı. (Ş., s. 204) “Adilbeğ, Asiye ve Erlan üçü parkta gün boyu dolaştı.”

künuzın : Bütün gün boyu

Kün uzın nér tatpagan kiside él kandaı bolsın. (KMT., s. 5) “Gün boyu hiçbir şey yemeyen kişinin nasıl hali olsun.” *Jer alıs bolmasa da, Kunanbay kün uzın at üstinde jürıp, keşke gana kayttı.* (M. Évezov, Abay jolı /KTTS) “Yer uzak olmasa da, Kunanbay gün boyu at üstünde gidip, gece tekrar geri döndü.”

küyek : Koyunun çiftleşme mevsimi

Koyşılar küyek bitisimen-ak ıldııga tüsip ketken. (D. Dosjanov, Zaval /KTTS) “Çobanlar çiftleşme mevsiminin bitişiyile yokuş aşağı inip gitti.”

küyit : Hayvanın çiftleşme zamanı

küz : Güz, sonbahar

....., küz ben köktemde javındatıp memlekettiñ malın baktım. (Ş., s. 150) “....., güz ve baharda devamlı yağmur yağarken memleketin malına baktım.”

küzde : Güzün

küzek : 1. Yaz aylarında koyunların kırıldığı vakit
2. Sonbaharda yayladan indikten sonra koyunların kırıldığı vakit

Abıroy bolganda bul demalı som edi, el küzekke kiriskendi. (K. Muhanbetkaliyev, Juldızdı /KTTS) “Sırası geldiğinde bu mola sonu idi, halk kırpmaya girişmişti.”

küzem : Sonbahardaki koyunları kırpma zamanı

Mezgil küzgi küzem eken. Kırkıp jatkan koydın jüni maya-maya. (S. Mukanov, Akkan juldız /KTTS) “Zaman güzün koyun kırpma zamanı idi. Kırkılan koyunun yünü top-top.”

küzgi : Sonbahar vakti

Jazdın ekinşi jartısında, jañbir-şaşın mol bolıp, küzgi suvık keş tüsken jıldarı jazda egilgen kartop édettegidey köktemde egilgen kartoptan da köp önüm beredi. (B. Şagırov, Kartop./KTTS) “Yazın ikinci yarısında, yağmur bol olup, güzki soğuk geç gelen yıllarda yazın ekilen patates her zamanki gibi baharda ekilen patatesten de çok verim verir.”

osıdan : Şimdiden

ölara/öliara : Eski ay ile yeni ayın arasındaki vakit

Ölara eski ay men tuvar aydın şekarasına keledi. (KSÉ /KTTS) “Ölara eski ay ile yeni ayın hududuna gelir.”

öle-ölgense : Ömür , hayat boyunca, ölünceye kadar

Sen öziñdi ölimgen kutkarıp algan maydandas dostıñdı öle-ölgense umıtarısıñ. (M. Gabdullin, Surapıl /KTTS) “Sen kendini ölümden kurtaran meydandaş dostunu ölünceye kadar unuttur musun. “

ön : Uykuda değil, uyanık zaman

öneboyı : Hep, devamlı, her zaman

Öz tariyhınıñ ön boyında Türkistan kıtayılarıñ , arabtırdıñ , mongoldardıñ javlap aluvşılıgı men biyliğiniñ de démin tattı. (TKT., s. 50) “Kendi tarihi boyunca Türkistan, kıtaların, arapların, moğolların istilalarının ve hükümdarlıklarının da tadını tattı.”

önkey : Hep, her zaman

Alpıs mıñ tüyesi bar önkey nardan. “Altmış bin devesi var her zaman nardan* ,
Jeriñdi komıs etip tagaladı. Yerini mekan edip nallar.”
(A.İI, s. 329)

ötkende : Geçe (saat için)

savım : Sağma zamanı

Tınıştıkpen ötken sol keşki savım keziniñ özi de bir ganiybet eken. (R. Rayımkulov, Bolat /KTTS) “Sessizlikle geçen o akşamki sağma zamanının kendisi de bir ganimet imiş.”

sayın : Her, -dığı zaman

Jıl sayın jeñimpaz atanıpsıñ ? “Her yıl galip ilan edilmişsin ?” (Ş., s. 149)
Mısıq miyavlagan sayın Aydarđıñ kulagına nemeresiniñ jılap jatkan davısı kelgendey boldı. “Kedi miyavladığı zaman Aydar’ın kulağına torununun ağlayan sesi gelmiş gibi oldu.” (Ş., s. 169)

sére/séri : Tan yerinin belirlenmeye başladığı zaman

séske/séskelik : Sabah güneşinin biraz yükseldiği zaman

Solarđıñ koldavımen séskede бүкіл diviziya özemen ötip, (Ş., s. 179) “Onların kollamasıyla şafak vakti bütün askeri bölük nehirden geçip,...”

silbi : Karın bir eriyip, bir donduğu mevsim

soñ : Ondan sonra

Ol ketken soñ , ornına men avısam. (Ş., s. 142) “O gittikten sonra, yerine ben geçeyim.” *Eşkimnen kömek bolmagan soñ, sizge barganbiz.* (Ş., s. 144) “Hiçkimseden yardım olmayınca, size geldik.”

soñunda : Nihayet

soñıra : Sonra

Soñıra balık salıp ala kaytatın kaptı koynına tıgıp, esikten şıga bergendi. (KMT., s. 16) “Sonra balık koyup aldığı çuvalı koynuna saklayıp, kapıdan çıkıvermişti.”

sötke : Gece gündüz

Ortada jarım sötkege yakın bolıp attandı. (G. Kayırbekov, Ak jelken /KTTS) “Ortada gece yarısına yakın atlandı.”

şagırmak : Günün en sıcak zamanı

Şagırmak künderi Almatı mülde baskaşa . (K. Jumaliyev, Jaysañ jan /KTTS) “Sıcak günlerde Almata tamamiyle başka.”

şanda : Bazı bazı

Şanda bir osı tuska sogıp ötkende, éldebir arılmagan karızım barday bolamin. (M. Évezov, Abay jolı /KTTS) “Bazı bazı bu tarafa uğradığımda, bazen bitmeyen borcum varmış gibi olurum.”

şankay-tüs : Tam öğle üzeri

Bul kim özi şankay tüste üyimniñ sırtına kelip bakırıp turgan,.... (A.İl, s. 301) “-Bu kim tam öğle üzeri evimin önüne gelip bağırduran,....”

şilgıy : Hep, her zaman, umumiyetle

şilde : Yazın en sıcak günleri, Haziran, Temmuz ve Ağustos ayları

1917 jilgi şildenıñ ayagında osı jobaga oray uvakitşa ökimet meni Peterburgka şakırdı. (TKT., s. 132) “1917 yılının yazının sonlarında bu plana karşılık geçici hükümet beni Petersburg’a çağırdı.”

şilgir : Çok sıcak mevsim

Şildenıñ şilgir ıstığı, “Yazın aşırı sıcaklığı,
Tösek körmey tüzde ötti. Döşek görmeden ayakta geçti.”
(Ş. Ébenov, Şingıstav /KTTS)

şugıl : Acele, çabuk, hemen

Sebebi, 1941 jilgi 22 mavısında gitlerşilder Keñes Odağına şabuıl jasagan küni èsèşsiler omı şugıl tutkındagan edi. (TKT., s. 37) “Çünkü, 1941 yılının 22 Haziran’ında hitlerciler Sovyet İttifakına hücum ettikleri gün naziciler onu hemen tutuklamıştı.” *Mustafanı olar Kempyande eki opta ustap, kalay şugıl tutkındasa, déy solay şugıl bosatıp koya beredi :* (TKT., s. 37) “Mustafa’yı onlar Kempyan’da iki hafta tutup, nasıl hemen tutukladılarsa, aynı şekilde hemen bırakırlar :” *Keşeden beri gana küñ ızgarı şugıl katayıp,....* (KMT., s. 5) “Gecedен beri havanın soğuşu hemen sertleşip,....”

talay : Çok defa, defalarca. çeşitli zamanlarda

Ayt-aytpa, osı kazaktardıñ arğı ataları- kıpşaktar san gasırlık tariyhtıñ talay kaltarisında kıym-kıstav küñ tuvganda,.... (TKT., s. 8) “Söyle-söyleme, bu kazakların eski ataları-kıpçaklar nice asırlık tarihin birçok zamanında tehlikeli durumlarda,....”

talmatüs : Tam öğlen, öğle üzeri

Talmatüs kezinde tobulğı tübinen koyan ırşıp şıktı. (G. Müsirepov, Kezdesp. Ket./KTTS) “Öğle üzeri kızılıcak ağacının dibinden tavşan sıçrayarak çıktı.”

tamız : Yazın en sıcak olduğu günler, temmuz

....., 1925 jılgı 31 tamızdan keyin, (TKT., s. 89) “....., 1925 yılının 31 temmuzundan sonra,....”

tanerten

/ténerten : Sabahleyin, erken saatlerde

Tañerten jumıska ézer keldi. (Ş., s. 123) “Sabahleyin işe erken geldi.” *Tañerten ulın mektepke aparıp tastaydı.* (Ş., s. 191) “Sabahleyin oğlunu okula götürüp bırakır.” *Bala uyıktap kalmasın dep, tañerten sagat jetide telefon sogadı.* (Ş., s. 203) “Çocuk uyuyup kalmasın diye, sabahleyin saat yedide telefon eder.”

taran : Çok defa, defalarca, çeşitli zamanlarda

tirnek : Gençlik çağı

töñireginde : Sularında

tus : Devrinde, zamanında

Ostı tusta éñgimesi üzildi Sékenniñ. (Ş., s. 177) “O sırada hikayesi kesildi Seken’in.” *Ostı tuska kelgende Aydar közin aşıp aldı.* (Ş., s. 153) “O sırada Aydar gözünü açtı.”

tutkıyıldan : Aniden, beklenilmeyen anda

-*Temekiñiz bar ma ?- dedi sol sètte tutkıyıldan birev.* (Ş., s. 72) “-Sigaranız var mı?- dedi o sırada aniden birisi.”

tün : Gece, karanlık vakit

Sol küni de tap hügingidey jañbırlı tün eken. (R. Rayımkulov, Kız-ayna /KTTS) “O gün de aynı bugünkü gibi yağmurlu bir geceydi.”

tünde : Geceleyin

Tünde de köz mayın tavıstı. (Ş., s. 85) “Geceleyin de göz yağını bitirdi.” *Kañtardıñ 5-nen 6-na karagan tünde kokan jan-jagman tızız korşavga almadı da,...* (TKT., s. 21) “Ocağın 5’ini 6’sına bağlayan gecede Kokan her tarafından sıkı ablukaya alınır ve,....”

tüs : Ögle, öğle üzeri

..., *tüske* deyin kelgen jok,.... (Ş., s. 43) “..., öğleye kadar gelen yok,...”

tüste : Öğleyin

O sı küni tüste biz Madras gubernatorınıñ konagında boldık. (M. Évezov, İndiya oçerk. /KTTS) “O gün öğleyin biz Madras valisinin misafiri olduk.”

udayı : Hep, devamlı

..., *kayta olarga udayı orıs judırığınıñ kudiretin tanıtıp koyu kerek deytin.* (TKT., s. 121) “..., tekrar onlara sürekli rus yumruğunun kudretini bildirmek gerek dedi.”

uvakıtşa : Belli bir süre, vakitli

Baseke, meniñ keselim uvakıtşa goy. (Ş., s. 136) “Müdür Bey, benim derdim geçicidir.”

uzak : Uzun zaman

Portretin alıp, burın körmegen kisidey uzak tesilekaradı. (Ş., s. 118) “Resmini alıp, daha önce hiç görmemiş kişi gibi uzun zaman öylece baktı.” *Biriniñ aytkanma biri kelipey, uzak teji kelesti.* (Ş., s. 166) “Birinin dediğini biri kabul etmeden, uzun zaman dertleşti.”

ünemi : Hep, devamlı, her zaman

Basar alıs jolga ünemi Sélimdi ertedi. (Ş., s. 134) “Basar uzun yola hep Selim’i götürür.” *Ünemi jalgız jüredi.* (Ş., s. 191) “Hep yalnız yürür.”

ürdis : Hep, her zaman, devamlı olarak

Munı estip-körıp turgan Kayırjannıñ jüregi okıstan ürdis kozgalıp ketkendeı boldı. (Ö. Kanahin, Bakıt /KTTS) “Bunu duyup-gören Kayırcan’ın yüreği aniden sürekli bir şekilde hareket etmiş gibi oldu.”

zévide : Ara sıra, aniden

Makbulbek senderdeı tañkıldatıp, mıltık atıp, añdı kırıp tavıskan jok, zévide tazı jügi rtedi, kakpan kuradı. (D. Dosjanov, Zaval /KTTS) “Makbulbek sizin gibi konuşup, tüfek atıp, avı öldürüp bulmadı, ara sıra tazı koşturur. kapan kurar.”

zimistan : Kış , ayaz

*Küni suvık zimistan
Kahırlı kıstan jaz artık.
(20. g. Kaz. Akın. /KTTS)*

“Gün soğuk kışın
Kahırlı kıstan jaz daha iyi.”

3.7.5. Soru Zarfları :

éldekalay : Nasıl

*Bilgen soñ kelip kalğan kalıñ javdı,
Er Sémen atın erttep karuvlandı.
Zamanım éldekalay boladı dep,
Saliyha işten küyüp ot bop jandı.
(Üş gasır /KTTS)*

“Anladıktan sonra geldiğini kalabalık düşmanı,
Er Semen atını eğerleyip silahlandı.
Zamanım nasıl olur deyip,
Saliyha içinden üzülp ateş olup yandı.”

éldekaydan : Nereden

érneme : Ne

*Kızganşa aykay şıgıp edim şalgır,
Söyleseñder ér nemeni tiliñ şalgır.*

“Isınmadan daha, sessiz bekliyorum,
Neler söylüyorsun dilini çıkarıp.”*

kalay : Nasıl

Oyıña kalay kelse solay tüsin. “Aklına nasıl gelirse öyle anla.” (D., s. 294)

kalayda : Nasılsa , bir şekilde

Sonı mağan kalayda alıp ber,- dep jalımadı. “Onu bana bir şekilde alıp ver,- diye yalvarır.” (E.,s. 247)

kalayşa : Nasıl

Munşalık köp maldıñ dévge kalayşa bitkenin surağan Deldaşka.... “Bu kadar çok malın deve nasıl bittiğini soran Dedaş’a.....” (E., s. 64)

kanday : Nasıl, ne çeşit

Bulardıñ bastıqtarı kanday boldı eken ? “Bunların amirleri nasıl oldu acaba ?” (Ş., s. 44)

* Prof. Dr. Kazımbek Arabin . “Jambil Kitabı Hakkında”, Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Derg., Tömer Yay., sayı 8, Ağustos 1996. s. 110

kanşa : Ne kadar

Sezbeydi kanşa ayısañ da nadandarga! (D., s. 74)“Sezmez ne kadar söylesen de cahillere!”

kaşan : Ne zaman

....., *kaşannan beri biz onimen sogısıp kelemiz*,.... “....., ne zamandan beri biz onunla savaşmaktayız,....” (E., s. 84)

kayda : Nerede, nereye

....., *kayda baratındıktarın bayandadı*. “....., nereye gittiklerini anlattı.” (E., s. 79)

kayda : Nerede

-*Molda, kayda okıdññ*, “-Molla, nerede okudun,....” (M.D., s. 134)

Kazaktññ ölen aytkış kızı kayda, “Kazak’ın şarkı söyleyen kızı nerede,
Biz kelmey jalğız özi toy bastagan? Biz gelmeden tek başına toya mı başlamış?”
(A., s.113)

kaydan : Nereden

....., *kaydan bir toyatın tamak tabılar eken dep*,.... “....., nereden bir doyumluk yemek bulunur acaba deyip” (M.D., s. 195)

kay-kaydağı : Nerelerdeki, neredeki

kéne : Hani , nasıl

Sol orıska, Béyimbet, “O rusa, Beyimbet,
Karamay kéne kalğanñ; Bakmadan nasıl olduğunu;
Orıs degen önerli Rus denen hünerli
Om avzña almagın. Onu ağzına alma.” (A II, s. 327)

nege : Neden

nelikten : Niçin

..... *omññ nelikten kelgenin oylan.* “..... onun niçin geldiğini düşün.” (E., s. 57)

nemene : Ne

-*Nemene sogıstan oraldı ma ?* “-Ne. savaştan döndü mü ?” (Ş., s. 54)

nendey : Nasıl

ne sebepti : Neden

netken : Neden

Kaytip jantıñ aşimas, “Nasıl canın acımaz,
Netken zaman katıbas !¹ Devir neden bağışlamaz!”

ne üşin : niçin

3.8. Edatlar

3.8.1. Çekim Edatları :

3.8.1.1. Başkalık ve Farklılık İfade Edenler :

erek : Başka, ayrı, özgü

Süyinbay , magan seniñ öziñ gerek, “Süyinbay, bana senin kendin gerek,
Barşadan akın bolıp tuvdiñ erek. Hepsinden şair olup doğdun ayrı.”
(A.İI, s. 298)

erekşelik : Özellikle, başkaca

.....buratanalar proletariyatınıñ erekşeligi arkılı Kazakistan proletariyatınıñ jagdayınan habardar etetin zامتkalarga köz jügirtip-ak,.... (TKT., s. 85) “..... mülteciler mücadele gurubunun özelliği hakkında Kazakistan mücadele gurubunun durumundan haberdar eden notlara göz atıp,....”

3.8.1.2. Benzerlik ve Miktar Bildirenler :

day/dey : Gibi (Bu edat, Kazak Türkçesi’nde ekleşmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı kaynaklarda edat, eşitlik eki olarak gösterilmektedir. Ancak bizim tespit ettiğimiz örneklerde edat, eklendiği kelimeye eşitlik manası katmadığı için edatlar arasında göstermeyi uygun bulduk.)

¹ Prof. Dr. Jangara Dédabayev. “Derin Düşünceli, Seçkin Yetenekli, Özü Yüce Ozan”. Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Der., sayı : 8. Ağustos 1996. s. 33

*Ol kızday eşkim bolmaydı, “O kız gibi hiçkimse olmaz,
Baskaga könilim tolmaydı. Başkasına gönlüm dolmaz.”*
(D., s. 89)

..... *jazuvşımñ sezingenindey sezip, oylanında y oylap.....* “.....yazarın hissettiği gibi hissetip, düşündüğü gibi düşünüp.....” (M.D., s. 239) *Aytkanında y erteñgisine avıldı jıyıp* “Söylediği gibi, ertesi günü köyü toplayıp” (E., s. 266)

Edat, kendisini Türkiye Türkçesi’nde *böyle, şöyle, öyle* şeklinde kullandığımız hal zarflarının yapımında da , ses değişikliğine uğramış şekilde gösterir.

*Jaratkan barşamızı jappar kuday, “Yaratmış hepimizi cabbar Allah,
Birdi olay yaratıptı, birdi bulay. Birini öyle yaratmış, birini böyle.”*
(A., s.201)

Béri de osılay istevdi layık köripti. (E., s. 57) “Hepsi de böyle yapmayı uygun görmüş.”

*Kulkanıs solay dep edi, “Kulkanıs böyle dedi,
Eşbiri pélen demedi. Hiçbiri filan demedi.”*
(D., s. 139)

Ekin, dayın şekli de nadiren kullanılmaktadır.

*Periçtedey cas kız katın bolmasa, “Meleğe benzeyen genç kız kadın olmasa,
Almadayın kızıl beti sıvalıp. Elma gibi kırmızı yanağı kuruyup.”*
(MCÖ, s. 165)

juvık : Yakın

Ostı baskınşılıқта bir milliyonga juvık adam ölgen. (TKT., s. 75) “O baskında bir milyona yakın insan öldü.”

kurlı : Gibi, benzer

Avırlığı 56 kilogramm pulemetti ol şopak kurlı körgeñ jok. (S. Mukanov, Aspaz /KTTS) “Ağırlığı 56 kilogram makinalı tüfeğe o dikkat etmedi.”

sekildi : Gibi, benzer

Onıñ atı Baktriyana, Transoksaniya, Sogdiyana, Parfiya sekildi hayırgı memleketter hakındağı eñgimelermen koyan-koltık aykasıp otr.... (TKT., s. 50) “Onun adı Baktriyana, Transoksaniya, Sogdiyana, Parfiya gibi eski memleketler hakkındaki hikayelerle iç içe savaşıyor...” *Kayıtalaymın, Türkistan respublikaları tuvralı Şemiyno, Gaşe murzaldıñ jéne baskaldıñ pikiri sekildi pikirlerdi bildirüv üşin ostı sapardıñ eşkanday kajettigi tuvman-dı.* (TKT., s. 69) “Tekrar

ediyorum, Türkistan cumhuriyetleri hakkında Şemiyno, Gaşe beylerin ve başkalarının fikiri gibi fikirleri bildirmek için bu seferin hiçbir şekilde gerekliliği yoktu.” *Mıma ettiñ iyesi sol sıklıdı.* (Ş., s. 211) “Bu etin sahibi o gibi.”

sıklıdı : Gibi, benzer

Uşpalı sur bulttar köşken kerven sıklıdı. (B. Maylin, Şıg. /KTTS) “Uçan boz bulutlar göçen kervanlar gibi.”

sındı : Gibi, benzer, -e gibi

Romen Rollan sındı muzıka bilgırleri onıñ davsınıñ dara nakıştarı,.... (TKT., s. 39) “Romen Rollan gibi müzik alimleri onun sesinin özel nakışları,....” *Onda érkıylı zamandarda tariyhtıñ Kır, Kserks, Ulu Eskendir, Şıngıs Han, Temirlan, Nédır Şah sındı zangar kaharmandarı órbitken dübirli okıygalar bolıp ötti.* (TKT., s. 50) “Orada çeşitli zamanlarda tarihin Kır, Kserks, Ulu İskender, Cengiz Han, Temirlenk, Nadir Şah gibi büyük kahramanlarını artıran önemli olaylar olup geçti.”

sñnar : Eş (çiftten biri)

sıyaktı : Gibi, benzer

Meniñşe, sırrı da ketpegen sıyaktı. (Ş., s. 130) “Bence, sırrı da gitmemiş gibi.” *Sen de ağañ sıyaktı halık sıylaytın ülken kisi bolasıñ,- dep Bétima da jalpañdap jatır.* (Ş., s. 136) “Sen de ağa gibi halkın saygı gösterdiği büyük bir insan olasın,- deyip Betima da saygı gösterir.”

térizdi : Gibi, benzer

Mına jatısına karaganda keseli küştilev térizdi. (Ş., s. 135) “Şu yatısına bakılırsa hastalığı önemli gibi.” , *az uvakit işinde mına kesel meñdep-ak algan térizdi.* (Ş., s. 216) “....., az vakit içinde bu hastalık halsizleştirmiş gibi.”

3.8.1.3. Mekan ve Zaman İfade Edenler :

bergi : Beri

Bir küni sol köpten bergi uvédeli traktorın jiberipti éytevır.... (Ş., s. 9) “Bir kün o çoktan beri vâdettiği traktörü göndermiş nihayet....” *Ékesi ketkemen bergi tiyesili akşa 3600 som bolıp şıktı.* (Ş., s. 57) “Babası gittiğinden beri alacağı para 3600 som oldu.”

deyin : Değın,

O sı uvakıtka deyin bir habarın bermeytin kim özi ? (Ş., s. 117) “O vakte kadar bir haberini vermeyen kim ?” *Basar keşkinin köpke deyin uyıktay almadı.* (Ş., s. 145) “Basar akşamleyin uzun zaman uyuyamadı.”

sayın : -dığı zaman, -den beri, her

Onan sayın avıl işinde Akbalaga ala köz köbeydi. (KMT., s. 7) “Ondan beri köy içinde Akbala’ya küsler arttı.” *Borsık urgan sayın semiredi.* (Makal /KTTS) “Porsuk vurduğu zaman semirir.” *Ébil kün sayın derlik Kabilga ér türlü sabıstar aytadı.* (B. Kenjebaev, Asav jürek) “Ebil neredeyse her gün Kabil’a her türü haber söyler.”

şeyin : Bir şeyin hududunu belirlemek için kullanılır, -e kadar

Şındıktı aytuv hakın gana emes, halıktıñ öz esemine şeyin tartıp aldı. (TKT., s. 10) “Sadece gerçeği söyleme hakkını değil, halkın kendi güzelliğine kadar çekip aldı.”

3.8.1.4. Cihet Bildirenler :

salım : -e doğru

Ol da kızmet istegeli demalıska şıkkın jok edi, jazga salım avılga barıp kaytpakşı. (K. Asanov, Sağınış /KTTS) “O da çalıştığı süre boyunca tatile çıkmamıştı, yazda doğru köye gidip gelecek.”

taman : Doğru

Bul kisiniñ özimen men algaş ret şildeniñ ayagına taman Peterburgta kezdestim. (TKT., s. 165) “Bu kişinin kendisiyle ben ilk olarak yazın sonlarına doğru Petersburg’ta rastlaştım.” *Jolsoktı hop şarşap jetken Sélım Basardıñ üyine erteñine tüske taman keldi.* (Ş., s. 138) “Yol yorgunluğundan halsizleşen Selim Basar’ın evine ertesi gün akşama doğru geldi.”

tarta : -a doğru, -a yakın

1913 jılı Kazakstanda tek kazaktar gana jeti milliyonga tarta bolgan. (TKT., s. 85) “1913 yılında Kazakistan’da sadece kazaklar yedi milyona yakın oldu.” *Jüzge tarta koydan tört kilogramnan jün kırkılıp edi.* (S. Begalin, Ana /KTTS) “Yüze yakın koyundan dört kilogram yün kırılmıştı.”

3.8.1.5. Sebep ve Gaye Bildirenler :

diye : Diye (sebep)

saldarınan : Ötürü

sebepti : Üzere

üşin : İçin

Ékesinen balası üşin keşirim suraganday. (Ş., s. 188) “Babasından çocuğu için af dilemiş gibi.” *Mektepte okıytın bolsa eş kıyndığı jok men üşin.* (Ş., s. 201) “Okulda okuyor olsa hiç zorluğu yok benim için.”

3.8.1.6. Tarz ve Mukayese Bildirenler :

boyınşa : Göre

göri/köre/kéri : Nazaran, -e göre

Jalpı Manaş şeşesinen göri ékesimen erkin söylesedi, sırm da jasırmaydı. (Ş., s. 153) “Genellikle Manaş annesinden ziyade babasıyla rahatça konuşur, sırrını da saklamaz.”

karaganda : Nazaran

3.8.1.7. Birliktelik ve Vasıta Bildirenler :

arkılı : Eliyle, vasıtasıyla

...., *solar arkılı esebin tavıp kalada kalgan.* “...., onlar vasıtasıyla hesabını bulup şehirde kalmış.” (Ş., s. 25) *Sovet atkaruv komitetiniñ pedsedateline telefon arkılı habarlasıp mümkindigi bolsa...* “Belediye icra komitesinin başkanına telefon vasıtasıyla haber verme imkanı olsa...” (Ş., s. 46)

3.8.2. Bağlama Edatları :

akırı : Artık, nihayet

alayda : Oysa

Alayda Stolıpın reaksiyasınıñ katgezdigi men kanpezerligi burıngı künniñ özin karañ kıldı. (TKT., s. 12) “Oysa Stolıpın irticasının sertliğı ve hunharlığı geçmişin kendisini karanlık etti.” *Alayda Taşkente 1917 jılgı 16- karaşada kurulğan Türkistan halık komissarları keñesi ümit otın suv sepkendey öşirdi.* (TKT., s. 20) “Oysa Taşkent’te 1917 yılının 16 Ekim’inde kurulan Türkistan halk komiserleri meclisi ümit ateşini su serpmiş gibi söndürdü.”

alda-jalda : Şayet

Kim kandaı kayrat kıladı, kalay soktıgadı, alda-jalda atıskanda kaytedi, jengende ne kıladı, jeñilse kaytedi ? (İ. Jansügirov, Şıg. /KTTS) “Kim nasıl gayret eder, nasıl sataşır, şayet savaşır ne yapar, yenince ne eder, yenilince ne yapar ?”

alol : Meğerse

aslında : Aslında, esasen

ayrıkşa : Ayrıca, bilhassa

Türkistan jastarı ayrıkşa bul maksatımızga jetkizüvge talasıp, tırbasıp jatır. (TKT., s. 64) “Türkistan gençleri bilhassa bu maksata ulaşmak için tartışıp, mücadele ediyor.”

ban/ben/benen, man/men/menen, pan/pen/penen : İle (Bunların kullanılış şekli vasıta hali ekinde anlatılmıştır. Bk. s. 517, 518)

ben : ile

Şama-şarkına karamastan Gazez ben Jamal avzındagıların jırıp berip.... “Güç kuvvetine bakmadan Gazez ile Jamal ağzındakileri söyleyiverip....” (Ş., s. 24) *Murnına kepken şöptiñ, kımız ben kımırannıñ, burkırağan juvsannıñ iyisi keldi.* “Burnuna kuruyan otun, kımız ile deve sütünün , etrafa yayılan yavşan otunun kokusu geldi.” (Ş., s. 87)

men : İle

Men balam men éyelimniñ kayda ekenin bilmeymin. “Ben çocuğum ile karımın nerede olduğunu bilmiyorum.” (Ş., s. 52) *Eki çemodanı men ıdı-ayagın arkalap,...* “İki bavulu ile kapkapçağı yüklenip,....” (Ş., s. 80)

pen : İle

Nurbek pen Sévle de uzatpay jiyilep kep tırdı. “Nurbek ile Sevla de uzatmadan çabuk hareket edip geldi.” (Ş., s. 77), *birak jaksı men jamandıktı, küyzelis-küyiniş pen kuvanış-şattıktı, joktık pen toktıktı ajırata bilsin.* “....., fakat iyi ile kötülüğü, üzüntü ile sevinci, yokluk ile tokluğu ayrabilsin.” (Ş., s. 83), *kazır Kazak CCP Gılım akademiyasınıñ ortalık, gılımıy kitaphanası men M.O. Evezov atındağı Édebiyet pen öner iynstitutınıñ koljazba fondularında....* “....., şimdiki Kazak CCP İlim akademisinin merkez, ilmî kütüphanesi ile M.O. Evezov adındaki Edebiyat ve sanat enstitüsünün elyazma arşivlerinde....” (A., s. 5)

Üyiñe barıp akıl sal, “Evine varıp akıl ver,
Ülken menen kişige. Büyük ile küçüğe.”
(D., s. 43)

Altın menen kümisti kemitesin, “Altın ile gümüşü azaltasın,
Elinde jambı tügil, jeziñ de jok. Elinde gümüş değil, kurşun da yok.”
(A II, s. 261)

Kırgız benen kazaktı aralasang,.... (A II, s. 314)“Kırgız ile kazakların arasına katılsam,....”

Tavıp al tapkan jerden arak-boza, “Bulup al bulduğun yerden içki-boza,
Arak penen bozadan öziñ taza. İçki ile bozadan kendini uzak tut.”
(A II, s. 334)

Tagı ketşi dayındap, “Artık git hazırlanıp,
Bolat penen Janatka. Bolat ile Janat’a.”
(D., s. 18)

belkim : Mümkün, belki, ihtimal

Béلكim, turmıska da şıkpaspın. (Ş., s. 159) “Belki, evlenmem de.” *Béلكim, bizdiki mına kariyalar aytkan keş oyangan mahabbat şıgar.* (Ş., s. 213) “Belki, bizimki bu ihtiyarların söylediği geç uyanan sevgidir.”

bélki : Belki

Bélki, birevdiñ hatı bolar.-dep ol (Éltay) kagazdı Bébigе usındı. (F. Diniyslamov, Uşkın /KTTS) “Belki, birinin yazısıdır,- deyip o (Eltay) kağıdı Bebi’ye verdi.”

bilay : Böyle, bunun gibi

Dayındığımız toy edi, akırı bilay boldı. (Ş., s. 171) “Hazırlığımız toy idi, sonunda böyle oldu.” *Bilay tartsa- ögiz öledi, olay tartsa- arba sındı.* (Ş., s. 209) “Böyle yapsa- öküç ölür, öyle yapsa- araba kırılır.”

bilayşa : Böylece

Sondıktan jumısı avır bolsa da, bilayşa erkindev jüriv üşin, "barsak barayık" dedi. (Ş., s. 143) "Bu nedenle işi ağır olsa da, böylece kendinden emin şekilde yürümek için, "gideceksek gidelim" dedi."

birak : Fakat, buna rağmen, öyle olduğu halde

Birak özi tünimen közin ilmey şıktı. (Ş., s. 163) "Fakaz kendi bütün gece gözünü yummadan kalktı." Birak bir sır jatkanın iştey sezdi. (Ş., s. 196) "Fakat bir sır olduğunu sessizce sezdi."

bolmasa : Veleve, velev ki, bâri

Bolmasa, kızıl gül ed, soldı, der me? "Yahut, kızıl gül idi, soldu, der mi? Sermep ed altın ayga koldı, der me? Güneş idi, ömür boyu güldü, der mi?" (MCÖ, s.114)

bolsa da : Gerçi

da/de, ta/te : Söz ile sözü veya cümle ile cümleyi birbirine bağlar

Tamır da, tanıs ta, kıdagıy da, kuda da bar. (Ş., s. 133) "Arkadaş da, dost da, kaynana da, kayınpeder de var." Kanşa jamandık jasadı demesek te, olar bayırgı turgındardı munşalık talagan jok. (TKT., s. 140) "Çok kötülük yaptı demesek de, onlar daha önceki halkı bu kadar yağmalamadı." Radiyodan davısı kattı şıktı ma dep te oyladı. (Ş., s. 134) "Radyodan sesi kuvvetli çıktı mı deyip düşündü." Basar kanşa oylasa da, bul jigitti kay jerde körgeñin esine tüsire almadı. (Ş., s. 144) "Basar ne kadar düşünse de , bu yiğidi nerede gördüğünü hatırlayamadı." Aynalsoktap ér nerseniñ basın bir şaldı da körşiler jagına avısıp ketti. (Ş., s. 160) "Etrafta dolaşıp her türlü işi yaptıktan sonra komşulara doğru gitti."

dağı : Dahı

Bas kespek bolsa-dağı til kespek jok. (TKT., s. 6) "Baş kesilse dahi dil kesilmez."

degenmen : Fakat

eger : Eğer, şayet

-Eger ol kisi onday sıylık alğan bolsa, özinen surañız. (Ş., s. 139) "-Eğer o kişi öyle hediye aldıysa, kendisinden sorunuz."

"egeş/ekeş : Bu isimlerle arka arkaya kullanılıp, onlara beğenmeme, hor görme, küçük görme gibi manalar ekler.

Tas ekeş tas ta özgeredi. (G. Mustafin), Ken ekeş kenge osınday tar adam boladı eken-av! (Bu da.)”¹

endeşe : Öyle ise, o zaman

Endeşe onu orıstandırıv onşa küşke tüspek emes degen pyğıl. (TKT., s. 9) Öyle ise onu ruslaştırmak o kadar zor değil şeklindeki düşünce.”

endigéri : Bundan sonra

....., *kazak jerlerine kelimsektek endigéri jiberilmeydi....* (TKT., s. 91) “....., kazak topraklarına sığınanlar bundan sonra gönderilmez....”

égérkiy : Eğer

éne-mine : Şöyle böyle

*Éne-mine degeñşe,
Sarayga jetip keledi.* (D., s. 100) “Şöyle böyle derken,
Saraya ulaşıp gelir.”

énşeyin : Sanki

-Énşeyin, alañdamay-ak koy- dep bayav kürsingen boldı. (Ş., s. 18) “-Sanki, dikkat etmeden bırak- deyip yavaşça içini çekti.”

éntek : Belki, biraz

Sol toptan éntek keyin ülken köştiñ aldın bastap kele jatkan sıp-sur jüdev beybişe eken. (M. Évezov, Tañd.) “O herkesten biraz sonra büyük hayatın önünü başlayıp gelen bomboz yıpranmış hanım imiş.”

ésirese : Bilhassa, özellikle

Altavı onıñ zor edi “Altısı onun zor idi
Ésirese işinde. Bilhassa içinde.”
(D., s. 238)

eşeyin : Hiç, pek mühim birşey yok

Jay eşeyin sizderdiñ habarlarıñızdı bilüvge keldim. (Ş., s. 101) “Hiç öylesine sizin haberlerinizi duymaya geldim.”

¹ A. Iskakov. a.g.c.. s. 169

éveli : Öyle ise

Éveli bugan meniñ injıktıgım kineli. (Ş., s. 127) “Öyle ise buna benim cesaretsizliğim neden oldu.”

éytevir : Nihayet, zorla

Éytevir uyat bolıp jürmesin. (Ş., s. 166) “Zorla ayıp olmasın.” *Éytevir tamagi toysa boldı uykıga kirisedi.* (Ş., s. 174) “Nihayet karnı doyunca uykuya girişir.”

éytkenmen : Söylense de, öyle olsa bile

Éytkenmen, onun janı öziniñ töl perzentteri Stambolda şıgatın “Jaña Türkistan”, Berlinde şıgatın “Jan Türkistan” jurnaldarınıñ üstinde, (TKT., s. 25) “Öyle olsa bile onun canı kendisinin öz çocukları İstanbul’da çıkan “Genç Türkistan”, Berlin’de çıkan “Can Türkistan” dergilerinin üstünde,....

éytpegende : Öyle olmamış olsaydı , aksi takdirde

Oy kulmım, éytpegende jetim kalatın ediñ ! (H. Esenjanov, Ak Jayık /KTTS) “Oy yavrum, aksi takdirde yetim kalırdın !” Meni kutkargan sizdiñ ekeñiz goy. *Éytpegende nemister meni azaptap öltirgen bolar edi.* (É. Nurpeyisov, Kütken kün /KTTS) “Beni kurtaran sizin babanızdır. Aksi takdirde nemisler* bana işkence edip öldürmüş olurlardı.”

éytpese : Yoksa

...., *éytpese til tuvralı zañımızga karşı, egemendik tuvralı dekleratsiyamızga karşı sonşama azuvım bilep, karşı şıgatımday ne akısı bar!* (TKT., s. 44) “...., yoksa dil hakkındaki yasamıza karşı, egemenlik hakkındaki deklerasyonumuza karşı bu kadar azışımı bileyip, karşı çıkmış gibi ne hakkı var!”

éytsede : Öyle olsa bile

Éytse de ogan kayrat bergen kaynarlardıñ kayda jatkanın kaltısız payımdav üşin,.... (TKT., s. 5) “Öyle olsa da ona gayret veren pınarların nerede olduğunu iyice anlamak için,....” *Éytse de Orımbor ejelden Türkistan ölkesindeki kazak ultıtk kozgalısınıñ ortalığı bolıp keldi.* (TKT., s. 110) “Öyle olsa bile Orenburg ta başından beri Türkistan ülkesindeki kazak milli ayaklanmasının merkezi olageldi.”

hakında : Hakkında

hém : Ve

* nemis : GDR ile FRG'nin eski yerleşik halkı. Almanlar

jay : Hakkında, hususta

-*Erik sizde, Aseke, jay sizdi ayap aytkanım goy.* (Ş., s. 70) “-Güç sizde, Aseke, sizin hakkınızda saygıyla söyledim .”

jay : Nihayet, zorla

Moldaniñ nasihatı jay bir söz goy, “Mollanın nasihati nihayet bir sözdür,
Muniñ da ayak jagın baykap kara. Bunun da sonuna dikkatle bak.”
(K. Japsarbaev, Öleñdi /KTTS)

jéne : Ve

jöninde : Hakkında, hususunda

kalayşa : Nasılsa (her nasılsa)

karamastan : Rağmen, mamafih

karasak : Meğer, meğerse

kıskası : Kısacası

Kıskası, ne kerek, bas-ayagı bir-eki ayda koljazba okılıp, terüvge jiberildi. (Ş., s. 99) “Kısacası, ne gerek, başı sonu bir iki ayda müsveteler okunup, bir araya getirilmek için gönderildi.” *Kıskası, osı toy bérin büldirdi.* (Ş., s. 127) “Kısacası, bu toy hepsini yıktı.”

kısakaşa : Kısaca

Osi küresimizdiñ keybir okıygaların kısakaşa eske alıp öteyin. (TKT., s. 153) “Bu savaşımızın bazı olaylarını kısaca hatırlayıp geçeyim.” *Berikbol ömirbayannı kısakaşa ayıp şıktı.* (Ş., s. 51) “Berikbol hayat hikayesini kısaca anlatıverdi.”

mısalı : Mesela

mümkün : Olabilir

negizinde : Zaten

negizinen : Esasen

neseme

/nemese : Ne, hiç olmazsa, yine de

Olar kerî köşip ketivge nemese jerdi jaldav hukın kanagat tutuvga tiyisti boldı. (TKT., s. 89) “Onların geri göçüp gitmesi ya da yer kiralama hakkıyla kanaat etmeleri gerekti.” -*Joldas serjant, bizdi vzvodtiñ nemese rotanıñ komandirine jetkiziñiz.* (Ş., s. 185) “-Yoldaş serjant* , bizi bölüğün ya da birliğin komutanına götürünüz.”

olay bolsa : Madem, mademki

olay bolsa da : Mâmâfih

öytkeni/üytkeni : Çünkü

Öytkeni béri jala bolatın. (Ş., s. 139) “Çünkü hepsi yalandı.” *Öytkeni ol eñgimeniñ köbi şoferlardan şıgatının jaksı biletin.* (Ş., s. 134) “Çünkü o hikayenin hepsinin şoförlerden çıktığını iyi biliyordu.” *Öytkeni men bul dünyede jokpın.* (Ş., s. 175) “Çünkü ben bu dünyada yokum.”

öytkenmen : Öyle olsa bile, o halde bile

Öytkenmen de , jarım edi dep şetke kakpañız. (Ş. Husayınov, Tanıs adam. /KTTS) “Öyle olsa bile, yarım idi deyip, dışarıya atmayınız.”

özgeşe : Başkaca, ayrıca, bilhassa

siré : Herhalde

Balasın oyladı-av siré. (Ş., s. 153) “Çocuğunu düşündü herhalde.” *Siré köz jası bolar.* (Ş., s. 173) “Herhalde göz yaşdır.”

sonda da : Öyle olsa bile, gene de

sondıktan : Bu yüzden

Sondıktan da onıñ okırman kavımga tiygizen éseri tipti eresın boladı. “Bu yüzden de onun okuyuculara tesiri çok fazla olur.” (M.D., s. 8)

* serjant : Askerler ile polisler arasındaki küçük komutanlara verilen üç dereceli ünvan. (Aga serjant. Gvardiya serjant. kişi serjant.)

sosıñ : Bundan sonra

Sosıñ bizge kim jolasın. (Ş., s. 4) “Bundan sonra bize kim yaklaşsın.” *Sosıñ Sévlege tiyisti.* (Ş., s.90) “Bundan sonra Sevla’ye lazım.”

söytse de : Oysa, oysaki

tegi : Esası, kökü (esasen)

Söyleseñ tegi atañnan tüptep kazıp, “Söylesen esası atandan dibini kazıp,
Sonda men şıgaramın oyranıñdı. O zaman ben çıkarırım karışıklığı.”
(A.II, s. 330)

Moynıñ işine kirip ketedi, öletin tırna sıyaktısıñ tegi. (Ş., s. 218) “Boynun içine girmiş, ölen turna gibisin aslında.”

tipti : Bilhassa

Tipti Taşkenttegi “sovnarkom” atman kurıltaydı kuttıktap söz söyledi. (TKT., s. 153) “Bilhassa Taşkent’teki “sovnarkom” adından kurultayı kutlayıp konuştu.”

tügel : Tamamıyla

Jıyırma savsagın tügel kesip aladı. “Yirmi parmağını tamamıyla keser.” (E., s. 232)

ya : Ya

yagnıy : Yani

....., *yagnıy kėsipodak kozgalısında eşkanday da rol atkara almayındar.* (TKT., s. 80) “....., yani sendika isyanında hiçbir şekilde rol üstlenmediler.”, *yagnıy 1927 jılgı 8-jeltoksanda “Enbekşi kazakta” VI partiya kopferentsiyasınıñ Bakılav komissiyasınıñ bayandaması boyınşa kabıldagan kararı jarıyalandı.* (TKT., s. 91) “....., yani 1927 yılının 8 Aralık’ında “Emekçi Kazakta” VI parti konferansının takip komisyonunun beyannamesine göre kabul edilen kararı açıklandı.”

yakiy : Yani

....., *yakiy Stalinniñ anıktaması boyınşa.....* (TKT., s. 58) “....., yani Stalin’in izahına göre.....”

3.8.3. Kuvvetlendirme Edatı :

av : Kelime sonunda kullanılır.

-*Nege şal-av ?- dedi kempiri.* (Ş., s. 164) “-Niye ihtiyar ?- dedi ihtiyar karısı.” -*Karındas-av , mına budan birneşe ay burın bolgan okıyga goy.* (Ş., s. 190) “-Kardeşim, bu bundan birkaç ay önce olan olaydır.”

ay : Sözüün sonunda kullanılan ek

Yapırmay-ay, Sénimniñ hali kalay eken ? (Ş., s. 213) “Canım ey, Senim’in hali nasılmış ?” -*Oy, Mérziya-ay, tñdasañşı.* (Ş., s. 120) “-Oy, Merziya , dinlesene.”

da/de, ta/te :

Bérin de tüsinemin. (Ş., s. 153) “Hepsini de düşünüyorum.” *Bétima da jalpañdap jatır.* (Ş., s. 136) “Betima da saygı gösteriyor.” *Öziñ jas bolsañ da şaşıñ appak karday eken.* (Ş., s. 165) “Kendin genç olsan da saçın bembeyazmış.”

élbette : Elbette

Élbette Kazak eline degen imperiyalık piygıldı negizdevge éreket jasalsa bitip jatır,.... (TKT., s. 11) “Elbette Kazak memleketi için imparatorluğa ait düşünceyi temellendirmeye hareket edilse bitiyor,....”, *élbette, osınıñ béri üşin partiya kinéli.* (TKT., s. 26) “....., elbette, bunun hepsinden parti sorumlu.”

ém : Hem

Ol nadandardıñ nadanı, ém özi adam emes. (Abay /KTTS) “O nadanların nadanı, hem kendisi adam değil.”

éri : Hem, yine de, ve

Jalgız erke totaydıñ astanadan éri aspaganın unatқан edi. (Ş., s. 156) “Yalnız nazlı yaramazın başşehirden de dönmeyişini kabul etmişti.”

ériyne : Pekala, elbette, tabii

Ériyne, jastarıñız kelgen jansızdar, balanı bağuv oñay bolmas. (Ş., s. 172) “Elbette, yaşları gelmiş kişilersiniz, çocuk bakmak kolay olmaz.” *Ériyne, ekevimize seniñ şeşeñdey kaydan bolsın.* (Ş., s. 217) “Tabii, ikimize senin annen gibi nereden olsun.”

gana : Kuvvetlendirme yapar

Bul jerde judırığı juvan gana bastık. (Ş., s. 140) “Bu yerde yumruğu güçlü idareci.”

Aynalasında şamalı gana üyeler bar. (Ş., s. 147) “Etrafında pek fazla olmayan evler var.”

janadan : Gene

koy/goy : Kuvvetlendirme yapar

-Men de , ol da bir-birimizdi süydik koy, kaytemiz. (Ş., s. 158) “-Ben de, o da birbirimizi sevdik, ne yapalım.” *Bala aldıruv-tiri adamdı öltirüvden de askan javızdık koy.* (Ş., s. 159) “Çocuk aldırarak- diri insani öldürmekten de büyük kötülüktür.”

ne bolsa da : İllâ, illâki, ille

öte : Bilhassa, pek çok, daha

Zengerlik öte erte zamandan kele jatkan öner. (S. Kasiymanov, Kaz. Kolöneri /KTTS) “Süslemecilik çok eski zamandan gelen hüner.”

tügil : Değil, bir tarafa

Al adaskan Mehdi Çanışev jer komitetlerin kurmak tügil, Türkistanda jumıssız kaldı. (TKT., s. 160) “İşte yolunu şaşırın Mehdi Çanışev toprak komitelerini kurmak değil, Türkistan’da işsiz kaldı.”

Mal ketse tamır-tamıs, kuda keter,

Sırtınan agayınıñ ösek eter.

Dos tügil, kuda tügil,

Tuvıskan aga-ınıñ o da keter.

(Maylıkoja, Nakıl /KTTS)

“Mal gitse dost-arkadaş, dünür gider,

Arkasından akrabanın dedikodu eder.

Dost değil, dünür değil,

Kardeş büyüğün-küçüğün o da gider.”

3.8.4. Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları :

birese.... birese..... : Ya.... ya (da).....
ém....., ém..... : Hem..... , hem....

Jémiyla-av, Jémiyla, ém akıldı, ém şeşen ekensiñ, bul öneriñ burın kayda kalgan seniñ ? (J. Jumakarov, Karaköz /KTTS) “Cemiyla, Cemiyla, hem akıllı, hem iyi konuşmacıymışsın, bu hünerin önce neredeydi senin?”

..... éri éri :
kalay....., solay.... : Gerek..., gerek...
ne....., ne..... : Gerek..., gerek.....
nemese : Yâhud

3.8.5. Soru Edatları :

esiñde me : Hani (hatırlatma)
kéni : Hani (Nerede)
ma/me,
ba/be, pa/pe : mı/mi

Türkiye Türkçesi’ndeki mı/mi soru edatı, Kazak Türkçesi’nde ses değişikliğine uğrayarak *ma me, ba/be, pa/pe* şekillerine dönüşmüştür. Edatın kullanılış şekli şöyledir: “*ümül veya l, r, v, y*” seslerinden sonra *ma/me*; “*m, n, ñ, z*” seslerinden sonra *ba/be*; “*k, p, t, s, ş*” seslerinden sonra *pa/pe*.

Atamız kazak : ‘Kına taska şıgadı, akıl jastan şıgadı’ dep, aytpay ma, sol jastiñ akılına könbegenime éli ökinem. (Ş., s. 12) “Atamız kazak: ‘Kına taştan çıkar, akıl gençten çıkar’ demez mi, o gencin aklına inanmayışıma hâlâ üzülürüm.” *Siz sogista bolgan joksız ba?* (Ş., s. 51) “Siz savaşta yok muydunuz ?” *Öziñ ayttıñ emes pe, ol arıvaktı adam dep.* (Ş., s. 103) “Kendin söylemedin mi, o namuslu adam diye.”

Kulmanbet, sen jaksı da men jaman ba ? “Kulmanbet sen iyi de ben kötü mü ?
Akında sen jüyrık te, men şaban ma ? Ozanlarda, sen hızlı da ben yavaş mı?”*

.....

Soru edatı , Kazak Türkçesi’nde ünlüsü düzleşmiş ve kelimeyle birleşmiş şekliyle de kullanılır. Bu durum kendisinden sonra şahıs eki geldiğinde görülür.

Şırağım, akılmısıñ, keñespisiñ ? “Şırağım, akllı mısın, zeki misin?
Kolımnan örik bersem, jemespisiñ ? Elimden erik versem, yemez misin ?

* Prof. Dr. Kazımbek Arabin. “Jambıl Kitabı Hakkında”. Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Derg., Tömer Yay., sayı 8. Ağustos 1996. s. 110

*Oturmin davısıñman şıramıtıp,
Alşınıñ Ézilkeşi emespisiñ ?*
(A, s. 68)

Sesinden benzetiyorum,
Alşın'ın Ezilkeş'i değil misin ?"

Teteles kaynım-av, senbisiñ, seni de köretin kün bar eken goy. (Ş.,s. 23) "Akraba kaynım, sen misin, seni de görecek gün varmış."

şe

-Almaş ! Sizdiñ şe ? - dep tak etti Almaş. (Ş., s. 33) "-Almacık! Sizininki ne?- deyip yüksek sesle sordu Almaş.

3.8.6. Çağırma-Hitap Edatları :

avhav	: Sığırı çağırma usulü
aynalayın	: Efendi (hitap)
aytak	: İtin dikkatli olması için çobanların söyledikleri söz
béli	: Methetme, övme amacıyla kullanılır
dür	: Bir kimseyi överken kullanılır
évkim-évkim	: Sığırları çağırmakta kullanılır
éyit	: Hayvanlara seslenilirken kullanılan söz
éyt-şuv	: Hayvanları sürerken kullanılır
kéne	: Haydi

....., *kéne jüriñiz bölimşege.* "....., hadi yürüyünüz odaya." (Ş., s. 81)

koş keldiñ(iz)	: Hoş geldiniz
kös-kös	: Deveyi çağırırken çıkarılan ses
kulınşak	: İnsan yavrusunu severken kullanır
mırzam	: Efendim
ök	: Sığırları sürerken kullanılır
sorap	: Deveye su verirken su içmesi için kullanılan ifade
şayıt	: Koyunu geri döndürmek için kullanılan ifade
şüv	: Hayvanları sürerken çıkarılan ses
zantalak eden	: "Kötü niyet, sevimsiz" manalarında bir nevi küfür ifade söz

3.8.7. Cevap Edatları

aka/eke	: Efendim
amansız ba	: Merhaba
av	: Çağırılma esnasında verilen cevap
emes	: Değil

ék	: Hoh!, öküzlere sürerken kullanılır
év	: Birisi çağırıldığı zaman cevap olarak kullanılır
iyé	: Evet, efendim
jaraydı	: Peki
jeter	: Yeter, kâfi
jé	: “Yeter artık, bırak” manalarında kullanılır
makıl	: Tamam (peki)
tınıştık pa ?	: Hayrola

3.8.8. Ünlemler :

a	: Özlem ve üzüntü belirtisi
alakay	: Sevinç belirtisi
apıray	: Ya!, Öyle demek! diye üzüntü belirtisi
araşa! kömektesifder !	: İmdat!
ay	: Üzüntü belirtisi
aygay/aykay	: Yüksek sesle bağırma, insanın iç duygusunu belirten ses
bay-bay	: Vay-vay!, bir şeye üzülmeye esnasında çıkarılan ses
bélem	: Ah! diye dişini bileme
bérekeldi	: Memnuniyet belirtisi olarak kullanılan, yaşa, aferin , maşallah vb. karşılığı bir kelime
darıyga	: Pişman olma, üzülmeye, özleme belirtisi ?
dat	: Eski zamanda büyü dereceli kimselerden söz söylemek, fikir bildirmek için evvela “dat” diye ses çıkarılır.
e	: Ümitsizliğin , hayret etmenin, memnuniyetsizliğin, bir şeyi hatırlamanın belirtisi olarak kullanılır
egerde	: Keşke
eh	: Sevinç veya üzüntü bildiren ünlem
ehe	: Memnuniyet ifadesi
ey	: Birisine seslenirken çıkarılan ses, hey gibi
é	: Sevinci veya üzüntüyü bildirme belirtisi
éri	: Uzak, öte ! (yaklaşma !)
éttegenay	: Keşke, insanın bir şeye pişman olduğu zaman söylediği söz
étten	: Arzu , dilek belirtisi
évip	: Bir şeyi kaldırırken kullanılır
éy	: Sevinç veya üzüntü belirtisi
ha	: İnsanın gülünce veya konuşurken ilk ağzını açtığı zaman peyda olan ses
hup	: Kendine söylenen sözü kabul ettiğinin belirtisi olarak kullanılır
jaraysiñ	: Aferin
jasasın	: Yaşasın
jeñildim	: Pes
jogal	: Defol

kap	: Pişmanlık belirtisi
keşirersiz	
/keşiriniz	: Pardon
koydım	: Pes
kudayım-ay!	: İllallah
kuday kalasa! İnşalla!	: İnşallah
kuday ursın!/nan ursın!	: Vallahi
kurısın	: İllallah
o	: Sevinince, üzülmüce, hayret edince çıkarılan ses
odagay	: Sevinç, üzüntü, hayret bildiren kelime
ohl	: Ünlem
oho	: Hayret bildirir
o kuday	: Aman
olay emes	: Hâşâ
opıray	: Bir şeye hayret edince, korkunca çıkarılan ses
oybay	: Hayret ve üzüntü bildiren ünlem
oypırmav	: Bir şeye hayret edince, korkunca çıkarılan ses
ötinem	: Lütfen
öy	: Hayret, üzüntü, sevinç nidası
pay-pay	: Vah-vah
péli	: İnsanın iç duygusunu belirten ifade
pu	: İnsanın iç duygusunu belirten ifade
pıştuv	: Beğenmeyince, kızınca kullanılan ifade
rakım etiñiz	: Lütfen
saktan	: Sakın
şirkin	: Ah
tifa	: Hayret edince çıkarılan ses
tifuv	: Üzülmüce çıkarılan ses
tokta	: Hop
tur	: Hop
tüh/tüvh	: Üzülmüce çıkarılan ses, vay
tüvf	: Yuf, yuh
uva	: Hey! yerine kullanılan ifade
uvav	: Vay!
uvay/uvéy	: Hey
zıt	: Defol

3.8.9. Gösterme Edatları

al	: İşte
bése	: Ah işte
éne	: Ta, işte orada
éne-mine	: Orada burada, şurda burda
me/mé	: Al, işte
mine	: İşte, burada

minekey : İşte, burada

*Bolis boldım, minekey,
Bar malımdı şıgındap,
Tüyede kom, attajal,
Kalmadı elge tıgındap.*

“Bolis oldum işte,
Var olan malımı zarar edersek,
Devede yağ, attajale,
Kalmadı halka tıkayarak.”*

o-o : Tâ
tuv : Tâ oradaki

Kalıñ jurt tuv sonav Şıngıs pen Akşokı arasında kündiz-tün demey agılğan. (K. Orazalin, Abay) “Bütün halk tâ oradaki Şıngıs ile Akşokı arasında gündüz-gece demeden yürüdü.

3.8.10. Tekrar Edatları

dürkir : Kez
élde : Yine de, gene de
jana/jéne : Yine

3.9. Diğer İsimler

3.9.1. Durum Bildiren İsimler

akav : Eksiklik, kabahat, yapılan bir şeyin eksikliği, bir şeyin çizilmesi, kirlenmesi
alan : Merak içinde bulunma
alşan : Adımlarını aça aça gururlanarak yürüme
araşa : Kavga eden iki kişinin arasına girme, aralama
armanda : Pişman, kaygılı, arzusu yerine gelmemiş
arna : Düşünce, fikrin bir olması
aruvak : Çok zayıflama, bir deri bir kemik kalma
avan : Vaziyet, durum, hal
ayan : Hayvanın ve insanın koşmadan yavaş yürümesi
aykas : Çizginin birbiriyle kesişmesi
ayna : Tam olarak benzeiş
aykır : Çapraz, uzunlamasına değil, çaprazlamasına
bap : Bir şeyi sırasıyla yapma
basalka : Nasihat etme, birisini sınırlandırmadan, heyecanlandırmadan, güzel sözlerle doğru yola sevk etmeye çalışma

* Prof. Dr. Seyit Kaskabasov. “Jıray. Jırşı. Yüce Ozan”. Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Derg., Tömer Yay., s. 8. Ağustos 1996. s. 38

bilşil	: Yersiz, olur olmaz konuşma, gevezelik etme
bulan	: 1. Atla orta hızda gitme 2. Sallanma
damıl	: Durma, nefes alma, dinlenme, rahatlama
daruv	: 1. Kuruşunun veya kılıç ile hançerin insan vücudunu yaralamış olması 2. Bir şeyin insana tesir etmesi
davıl	: Çok tehlikeli, umumi tehlike olan bir vaka
ingay	: Kolaylık, uygunluk
irkis	: Hortum veya halatlarda meydana gelen kıvrılma
iyin	: İşin yola girmesi
jabdik	: Herhangi birşey için hazırlık
jalak	: Dudağın veya başka bir yerin çok yalamaktan çatlaması
jay	: Hal, ahval, durum
jerik	: Aşerme
jinıskan	: Beraber ola ola akraba gibi olma
jugın	: Sulu bir şeyin bulaşması, leke olması
kadak	: Akciğerin büyümesi
kalıp	: Bir şeyin başlangıçtaki vaziyeti
karkan	: Süratlilik, çabukluk
kartkak	: Soğuktan yerin donması
kayuv	: Dişi devenin, buğradan çıkması, çiftleşmesi
kemel	: Arzusuna erişme, herşeyin mükemmel olması
keneze	: Kanma, toprağın suyu kana kana çekmesi
kenje	: Geç kalma, yetişememe
kese	: Uzunlamasına değil, yanlamasına olma
kıbı	: Memnun olma, sevinme
kıjıl	: 1. Mide ekşimesi 2. Birbirine kin besleme
kınkıl	: 1. Bir şeyi tekrar tekrar söyleyerek rahatsız edilme 2. Bazı şikayetlerde bulunma
kırkıs	: Birbirine düşme, karşılıklı ateş etme, kavga etme
kıtık	: Gıdık
kıykıljın	: Mesele çıkarma
kirben	: Üzüntü, üzgün halde olma, çekingenlik, memnuniyetsizlik
kibirtik	: Yavaş yürüme
kon	: Hayvanın semizliği
korda	: Belli bir maksada uygun malzeme yığma
köbik	: Semiz hayvanın hızlı yürümesi veya koşması sonucu terlemesi
köktev	: 1. Otun yeni yeşermeye başlaması 2. İnsan hayatının düzelmesi, güllenmesi
köldenen	: Yolun kesişmesi, uzunlamasına değil yanlamasına olması
kölenke	: Çekinme
körük	: İnsanın gösterişi, yüzünün güzelliği
köş	: Ömrün geçmesi
kumgata	: İçtiği suyla beraber kumun hayvanların midesine giderek birikmesi

kurıs	: Bir şeyi beğenmeyen kimsenin bir tarafta soğuk-soğuk oturması
kübir	: Kendi aralarında yavaş yavaş konuşma, fısıldaşma
kül	: Darmadağın edilme
küpsek	: Yere yeni düşen, üzerin basılmayan karın yumuşak durumu
kürkil	: Çok öksürme neticesinde sesin kısılması
küvéger	: Şehitlik
küybek	: Sıkıcı durum, vaziyet
küyis	: Hayvanların geviş getirmesi
muздаğ	: Yeni yağın karla suyun buz tutması
nala	: Yabancılık çekme
odak	: İdealleri gerçekleştirmek için birleşme
onka	: Aşık kemiğinin atıldığında dik gelmesi
oram	: Yatkınlık, alışıklık
oray	: Bir şeye karşılık, bir söze karşılık verme
ökpe	: Kırgınlık, küskünlük
öksik	: Ağlarken durup durup nefes alır gibi olma
önerkésip	: Ham maddeyi mamul hale getirme
ört	: Büyük hadise, vaka
sal	: Sel ağacı, kamışı toplayıp birleştirerek bağlamak suretiyle nehri geçme usulü*
salmak	: Ağır başlılık, ağırlık
salt	: Atı arabaya koşmadan tek başına binme (atla ilgili kelimelere de yazıldı)*
sandırak	: Hastanın sayıklaması
sarın	: Gidişat, durum
sens	: İlbaharda buzların erimeye başlamasıyla nehir suyunun çoğalması
sensen	: Kuzunun yününün büyümesi
serpin	: Serpilme, hamle yapma
sıbdır	: İki şeyin birbirine çarparak ses çıkarması
sıbir	: Yavaş ve gizlice konuşma
sıkılık	: Nazla gülme
sılıpdak	: Karın eriyerek, her tarafın çamur ve su olması
sına	: Yarılmakta olan veya yarılmak istenen bir şeyin arasına destek vurma, kazığın dibinin sağlam olması için destek çakılması
sıy	: Hürmet etme, saygı gösterme
sor	: Bahtsızlık, şanssızlık, talihsizlik
süle	: Solmuş, gönülsüz hal
şalık	: Başı dönme, zaman zaman tutan rahatsızlığı olma
şatpak	: Karalama, bir şeyler geveleme, aslı astarı olmayan bir şey yazma veya söyleme
şıldakana	
/şildehana	: Doğumdan sonra kutlama amacıyla eğlence düzenleme
şırık	: Bir şeyin görünüşü, rengi
şilte	: Yüzüne karşı utandırarak söylenen tenkit
şiymay	: Rastgele çizme
talapay	: Yağmalanmış bir şeyi kapışma

talas	: Belli bir mesele hakkındaki münakaşa, itiraz, iddiada bulunma
talgak	: Aşerme
tolas	: Ara, yavaşlama, durma
tolgam	: Düşünme ve düşünerek meselelere çözüm bulma kabiliyeti
turmıs	: Vaziyet, hal, geçim şartları, durum
tülek	: Kuşun tüylenmesiyle ilgili olarak yaşını bulma
tür	: Sözüün gidişi, vaziyet
türpi	: Anlaşmazlık, terslik
türtki	: 1. Sebep olma, aramasına, okumasına vs.'ye sebep olma 2. Birisinin peşini bırakmamasının neticesinde sıkılma
tüsik	: Düşük, çocuğun vaktinden evvel doğması
tütin	: Kendi başına bir ev sahibi olma
uluv	: Hayvanın uluması
unasım	: Uygunluk, yakışık olma
uşpak	: Bahtlı, saadetli durum
uykı	: Uyku
üme	: Bir işi birkaç kişi birleşerek bitirme, imece
ünem	: İdareli kullanma, az az kullanarak belli bir zamana yetmesini sağlama, iktisatlı olma
üyir	: Yılıkmın kendi gurubuna katılması

3.9.2. Hastalıkla İlgili İsimler

ak	: İnsanın gözünde peyda olan hastalık
akbas	: Atların hastalanması, umumiyetle atta görülen hastalık çeşidi
aktandık	: Umumiyetle çocukların başında olan yara
alan	: Umumiyetle koyunlarda bulunan bir nevi hastalık adı
alapes	: İnsan derisi üzerindeki benekli, bulaşıcı cilt hastalığı
avsil	: Sığır ve koyununun ağızından su akarak hastalanması
basır	: Trahoma, bulaşıcı göz hastalığı
bezgek	: Sıtma
bédik	: Bir çeşit hayvan hastalığı
bılşık	: Göz ağrıdığı zaman gözde meydana gelen kir, çapak
bögen	: Atların (beygirlerin) kuyruğunda peydahlanan kaşınma hastalığı
börtken	: Vücutta çıkan sivilce
bujır	: Çiçek hastalığından yüzde kalan iz
delge	: İnsanın vücudunu kızdırarak hastalandıran hastalık
indet	: Bulaşıcı hastalık
jarık	: Fıtık
jelinsav	: Meme hastalığı, çabuk hasta olması
jıbrırlak	: Koyunda olan bir nevi hastalık?
jötel	: Öksürük
karamık	: Kaşındırıcı cilt hastalığı
karasan	: Sığırlarda görülen salgın hastalık
kebenek	: Keçilerde görülen hastalık çeşidi

kesel	: Hastalık, dert
kıltamak	: Gırtlak kanseri
kızamık	: Kızamık
kızılşa	: Kızamık
kirne	: Karının burarak ağrması, bir nevi karın hastalığının adı
korasan	: Çiçek hastalığının daha ağır şekli
kotır	: Adamın veya hayvanın derisi üzerinde oluşan yara
köde	: Atlardaki siripençe hastalığı (Atla İlgili İsimler'de de yazılı),*
kökjötek	: Öksürük, boğmaca
köksav	: Verem
kulagana	: Bulaşıcı hastalık
kurkulak	: Vitamin azlığı neticesinde diş etlerinin kanayarak hastalanması
kübirtke	: El ve ayak tırnağı civarında bulunan yara, dolama
kül	: Koyunun karnında, memesinde çıkan yara
küyez	: Boynun tutulması
navkas	: Hasta
oba	: Çok bulaşıcı hastalık, illet, veba
sakıyna	: Şiddetli baş ağrısı
sarıp	: Bulaşıcı hayvan hastalığı
satkak	: Karın ağrısının ilerlemiş türü
sekiirpe	: Titreten bir çeşit hayvan hastalığı
sırcat	: Hasta, hastalık
sırcav	: Hasta, hastalık
sokpa	: Zaman zaman tutan sinir hastalığı
soz	: Bir çeşit hayvan hastalığı
süle	: Müzminleşen hastalık
süzek	: Müzminleşen hastalık
şanşuv	: Sancı, sancılanma
şemen	: Sıtma
şeşek	: Çiçek hastalığı
temiretki	: Cilt hastalığı
terisken	: Göz hastalığı, arpacık
tımay	: Soğuk algınlığı, soğuklama
tışkak	: Mide bozulması dolayısıyla ishal olma
tolgak	: Doğum sancısı
topalan	: Mutlaka ölümle sonuçlanan koyun hastalığı
tüyrek	: Koyun ve keçilerde bulunan bir çeşit hastalık
zapal	: Yılıda ve diğer hayvanlarda bulunan akciğer hastalığı

3.9.3. İlmî İsimler

akşam	: Akşam namazı
asuv	: Devir, aşama
aynalım	: 1. Ciro 2. Dönüm

besin	: Öğle namazı
buvın	: Hece
éptiyek	: Kuran'ın kısa sureleri, ayetleri
ériptir	: Hurufat
ırgak	: Şarkı ve şiirin vezni
i	: Deriyi işleme
jar	: İlan , bildiri
jurnal	: Dergi, magazin
katan	: Sesli harfler
kayıрма	: Şarkıda nakarat
kezen	: Devir, aşama
kirme	: Coğrafi terim, denize giren kara parçası, burun
kosımşa	: Ek, söz ve cümle arasında ve sonunda kullanılan ek
köbeykiş	: Çarpan sayı
kuptan	: Yatsı namazı
küvéger	: Tasdikname, hüviyet
küy	: Nağme, melodi
namazdiger	: İkinci namazı
namazşam	: Akşam namazı
oraza	: Oruç
sala	: Saha, konu
şıgarmalar	: Külliyyat
şuvmak	: Şiirin dörtlüğü
tom	: Cilt
tübek	: Yarımada
ütir	: Virgül

3.9.4. İnsanla İlgili İsimler

adam	: Saygıdeğer kimse. millete faydası dokunan kişi
alaman	: Eski zamanda bir nevi halk topluluğuna verilen ad
alaş	: Millet, memleket
alka	: Kurul
avıl	: Göçebelik devrindeki bir kaç çadırdan meydana gelen topluluk
balapan	: Genç, yeni büyümekte olan kimse, ufak çocuk
baldırgan	: Ufak çocuk
bukara	: Halk, toplum
dürmek	: Önüne. arkasına bakmadan bir şeye hücum eden topluluk
düyim	: Bütün halk, kalabalık millet, hepsi
el	: Halk, millet, yurt
ıntımak	: Birlik, cemiyetçilik
jan	: Çok yakın, çok sevilen dost
jar	: Yar, sevgili, dost
jaran	: Eskiden hak, memleket, cemiyet manasına kullanılan kelime
jas	: Genç, yetişmekte olan kimse

jurt	: Yurt, memleket, halk, millet
karaşa	: Zenginlerin etrafındaki fakir tabaka
kavım	: Kavim, halk, çoğunluk, cemaat
kenes	: Meclis, meşveret, akıl, sohbet
kogam	: Topluluk, cemiyet
kol	: Asker, ordu
konak	: Misafir, konuk
ködek	: Sabi, yavru
kulık	: İnsanın karakteri hakkında fikir veren davranışları
küşik	: Ufak çocuk
küvé	: Şahit
nöpir	: Kalabalık gurup
odak	: 1. Birlik, beraberlik, cemiyet 2. Devletler birliği 3. Halklar birliği
serik	: 1. Arkadaş, dost 2. Aynı yaş ve ayarda kimse
siyez	: Toplantı, kongre
tamır	: Dost , arkadaş
tap	: Tab, sınıf, teba
tobır	: Kalabalık, toplanmış kimseler
top	: Gurup, taraftarlar, kalabalık
topır	: Toplanmış olan kalabalık
toy	: Düğün, toplantı
tülek	: Yeni nesil, genç kuşak
ulus	: Ulus, millet
ult	: Millet, dili, vatani, ırkı bir insan topluluğu
uyım	: Cemiyet, teşkilat

3.9.5. Koku ile İlgili İsimler

bıksuv	: Yanık kokusu
iyis	: Koku
kansık	: Pis koku, leş kokusu
kolansa	: Terleyince çıkan, hoş olmayan koku
konırsıp	: Yanan veya kavrulan birşeyin kokusu
külimsi	: Hoş olmayan koku, koltuk altı kokusu
sasık	: Pis kokulu

3.9.6. Makam, Mevki, Rütbe ve Meslek vb. İsimleri

abbad	: Katolik manastırın başkanı
abız	: 1. Hafız 2. Hoca

aga	: Yaşca büyük , er kişi
akın	: Şair, ozan
aksakal	: Yaşlı, ihtiyar, kabilenin ileri gelen ve sözü dinlenen şahsiyeti, yaşlı büyük kimse, saygı değer kimse
aksüyek	: Aristokrat han, padişah sülalesi
alayak	: Dolandırıcı
aldıyar	: Eski zamanlarda han, sultanlara böyle hitap edilirdi
alıpsatar	: Bir şeyi alıp satan
alpavıt	: 1. Çok büyük yiğit, kahraman 2. Büyük toprak sahibi
asılzade	: Asilzade, han, sultan ve bey soyundan olanlar
atbegi	: Atın hangisinin iyi ve hangisinin iyi olmadığını anlayan kimse
atşabar	: Eski zaman idarecilerinin sağa sola yolladığı kimse, ulak, haberci
avıldan	: Köylü
avılınay	: Çarlık Rusya zamanındaki köy idarecilerinin ismi
ayım	: Bayan
baksı	: Bahşi, kam
baksı-balger	: Bahşi, falcı
balşı-béliger	: Falcı ve ilaç da veren kimse
baykav	: Gözcü
bek/biy	: Beğ, bir anlaşmazlığı gidermek için iki tarafı dinleyerek karar bildiren kimse, hatip, iyi söz söyleyen
bekzada	: Beyzade, aristokrat
bekzat	: Beyzade'nin kısaltılmışı
bılgarşı	: Derici, tabakçı
biykeş	: Evlenme çağındaki kız
biyşigeş	: Avılın, köyün esas beğlerinden sonra beğ olmaya hevesli kimseleri
boskın	: Muhacir, kaçan kimseler
boyjetken	: Yetişkin kız
bozbala	: Delikanlı
bozdak	: Genç delikanlı, yiğit
burtana	: Dışarıdan gelme, sığıntı
daguva	: Hatip, iyi konuşan
dalbasa	: Ne yapacağını bilemeden boşuna uğraşan kimse
datka	: İdareci
dériger	: Emci, doktor, hekim, tabip
dilmar	: Hatip, iyi konuşan kimse
dülegey	: Alp, kahırlı, sağlam, gayretli adam
ege/ıye	: Ağa
elüvbası	: Ellibaşı, elli kişinin veya elli evin idarecisi olan kimse
enşiles	: Daha malı-mülkü ayrılmamış kimseler, mirası bölüşmemiş
erggeli	: Boyu kısa, büyümeden kalan kimse, cüce
erkek	: Erkek
esersok	: Önüne arkasına bakmayan, düşünmeden hareket eden, akli az kimse
han	: Han

hanım	: Hanım, hanın eşi
iyşan	: Müftü
jaldap	: Satıcı ve alıcıyı anlaştıran kimse
jandayşap	: Başkasının sözünü söyleyip , başkası için kavga eden kimse
jarapazan	: Ramazan davulcusu
jarıktık	: Ölmüş büyük kimselerden bahsedilirken kullanılır. Hürmet, saygı belirtisidir. Yaşı büyük kimselere, hoca gibi saygı değer kimselere söylenir.
jasak	: Asker, kuvvet
jasavıl	: Asker
jatak	: Göçebe olmayan, yerleşmiş kimseler
javinger	: Er, asker
jaysan	: Büyük, derecesi yüksek kimse, beğ
jesir	: Dul
jetim	: Yetim
jetkinşek	: Genç nesil, gençler
jélép	: Fahişe
jirav	: Ozan, ağıt söyleyen kimse
jiyhankez	: Seyyah, dünyayı dolaşan kimse
jubay	: Evli veya nişanlı iki çiftten biri
jüzbaşı	: Yüzbaşı
kağan	: Kağan
kakbas	: İhtiyarlara hakaret gayesi ile söylenir (moruk gibi)
kalpe	: Dini sıfat, hoca ve bakışlara denir
karavıl	: Nöbetçi
karıy	: Hafız
karıya	: Tecrübeli, ihtiyar kimse
kasap	: Kasap
katardagı	: Müptezel, nefer
katın	: Kadın
kaymakam	: Kaymakam
kazakı	: Kazaklar'ın eski örf ve adetlerini bilen ve muhafaza eden adam
kemenger	: Dâhî
kempir	: Kocakarı, ihtiyar hanım
kerartpa	: Gerici, ilerlemeye karşı, yobaz
keyder	: Roman ve hikayedeki kahraman
keyvana	: Kocakarı, yaşı gelmiş hanım
kezbe	: Gezme, seyyar, gezici
késip	: Sanayi ve ziraat sahasındaki meslek
kız	: Kız
kisi	: Kişi, adam, insan
kolbası	: Kolbaşı, topluluğu, halkı, orduyu idare eden kimse
kosın	: 1. Asker, ordu 2. İki tarafın sınırındaki gözcü
köpes	: Büyük iş adamı
körşi	: Komşu, evleri yanyana olan kimseler

kösem	: önder, lider
köşir	: Arabacı, arabanın atını süren kimse
kul	: Köle, kendi hürriyeti, hareket serbestliği olmayan, bağımlı
kurakı	: Soyтары
kurbi	: Yaşları bir olan, yaşıt olan kimseler
kusbegi	: Kuş beyi, yırtıcı kuşları, bilhassa kartal ve şahini ehlileştirerek avcılık yapmakta usta kimse
kutpan	: Hayvancılık işinde usta kimse
kün	: Hanım hizmetçi
küzet	: Nöbetçi, gözetleyici
néreste	: Bebek, çok küçük çocuk
nöker	: Hizmetçi
otagası	: Yaşı büyük kimselere saygı belirtisi olarak kullanılan ifade
padişah	: Padişah
sarbaz	: Gönüllü asker
sayat	: Avcılık, kuş avcılığı yapan kimse
semser	: Şeşper
serke	: Lider, yol gösteren kimse
sévegey	
/sévegöy	: Geleceği, istikbali bilen kimse, falcı
şabandoz	: Koşu atına binerek koşuya iştirak eden, at sporunun diğer çeşitlerinde de ustalık gösteren kimse
şabar	: Eskiden köylerde dolaşarak meydana gelen yenilikleri, haberleri yetiştiren kimse
şabarman	: Eskiden köylerde dolaşarak meydana gelen yenilikleri, haberleri yetiştiren kimse
şahta	: Madenci
şaka	: Genç, sabi, ufak çocuk
şal	: İhtiyar adam
şaman	: Şaman
şayka	: Soyguncuların gurubu, eşkiya
şen	: Rütbe, makam, mevki
şerüv	: Asker, nöbetçi
şırak	: Çırağ, kandil, ışık, şımarttığı kimse için de bu deyim kullanılır
şopan	: 1. Çoban, koyun güden kimse 2. Halk arasındaki inanca göre koyun, keçinin hayali atası, evliya
taksır	: Hürmet edilen kimselere, bilhassa hocalara kullanılan ifade
tamada	: Düğün, eğlence vs. gibi büyük toplantılarda yemek işlerini idare eden kimse
téte	: Yaşı büyük hanımlara saygı belirtisi olarak kullanılan hitap
tévip	: Falcı, hastalıklara bakan kimse
téyip	: Doktor
tınşı	: Casus
tilmaş	: Tercüman, dilmaç
töre	: Töre, idarecilik eden, hüküm veren kimse
turgın	: Yerli, bir memleketin yerlisi

tülegi	: Kurmay
ulık	: İdareci, han, töre
ur	: Hırsız
usta	: Usta
zenger	: Ağaç, taş ve demir üzerinde süs yapan kimse

3.9.7. Oyunla İlgili İsimler

akkala	: Çocukların oynamak için elleriyle kardan yapmış oldukları oyuncak
atbakıl	: Aşık atarak oynanan oyunun çeşidi
aygabak	: Eskiden tuğun direğine bağlanan bir oyunun adı
aygölek	: Çocukların ve gençlerin oynadığı bir oyunun adı
aynalsok	: Bir çeşit oyunun adı
baltamtap	: Bir çeşit halk oyunu
doybı	: Şahmat gibi, 24 taşla oynanan oyun
duvman	: Oyun-eğlence
jasırinsak	: Saklanbaç oyunu
jedeş	: Bir çeşit oyun
kakpakıl	: Taşı ve aşığı elle fırlatıp yakalamak şeklinde oynanan oyun türü
kökpar/kökbar	: İki tarafa bölünerek at üzerinde oğlak veya keçi derisini çekerek oynanan oyun
kuvırşak	: Oyuncak
nardı (oyun)	: Tavla (oyun)
oyın	: Oyun
satıraş	: Satranç
şırgalan	: Bulmaca
togızkumalak	: Eskiden beri oynanan dokuz taş oyunu

3.9.8. Ses Taklidi İsimler

bitpıldak	: Bildircin'in çıkardığı ses
burk	: Fokurdama sesi
dan-dun	: Gürültü, dan dun
dangır	: Çok sert şangırlayan ses
dın	: (dın ete tıs- : Kulağın çınlaması)
dıngır	:
dıñıl	: Şıkırtı
dik	: (dik-dik basuv : Ayağını sert sert bas-)
dir-dir	: Tir tir
duv	: Aniden peydah olan ses
dübir	: Gürültü, ses
dümpil	: Dümp dümp diye çıkan ses
dünkil	: Kesik kesik çıkan sert ses

dür-dür	: Kuşların kendi üzerlerini temizlemek için silkindikleri zaman çıkardıkları ses
düril	: Uçak veya araba motorunun çıkardığı ses
dürk	: Hep birden, bütünüyle birden, bir şeye ani olarak başlama
güjil	: Güc güc diye çıkan ses
güril	: Güril güril diye çıkan ses
gürsil	: Gürs gürs diye çıkan ses
güvil	:
ıkılık	: Hiçkırık
ın	: İnilti sesi
ınıl	: Yavaş ve halsizce çıkan ses
ınk	: İnilti sesi
ır	: Hır
ırl	: Hayvanın heybet belirtisi olan sesi
ızıl/ızın	: Söylenti, dedikodu
inga	: Bebeğin ağladığı zaman çıkardığı ses
jalp	: (jalp berüv- jalp etüv : Bir şeyin devrilmesi, ateşin aniden sönmesi gibi vakalar)
jalp-jalp	:
jaltır-jultır	: Pırlıl pırlıl
jark-jurk	: (jark-jurk etüv : Parla-)
jelp-jelp	: (jelp-jelp etüv : Sallan-, bir yerde durma)
jıp-jıp	: Zırt pırt
jirk-jirk	: (jirk-jirk etüv : Yerli yersiz, tekrar tekrar gül-)
kaş-kaş	: Tiril-tiril
kalt	: (kalt etüv : Hemen, anında kıpırdat-)
kangır-kungır	: Şangır şungur
kankıl	: Garip ses
kank-kank	: Acı ses
kark-kark	: (kark-kark etüv : Neşeli sesler çıkar-)
karkıl	: Karga'nın çıkardığı ses
kaş-kaş	:
kılt	: (kılt etüv : Bir görünüp bir kaybol-)
kırıl	: Hırıltı
kız-kız	: Fokur fokur
kiş	:
korıl	: Horul, horultu
kors	: (kors etüv: Şaka veya nazdan anlamadan, sertçe karşılık ver-,kız-)
korsil	: Domuzun çıkardığı ses
kuj-kuj	: (kuj-kuj kaynav : Bir yere kalabalık olarak toplan-)
kümp	: (kümp etüv : Aniden bat-, dibine doğru git-)
küngir	:
künk	: Pek belli olmayan, belli belirsiz bir ses
kür-kür	: Yağmur yağmadan evvelki gökgürültüsü sesi
kürsil	: Gürültü
kürsildek	: Gür gür diye çıkan ses

kürt-kürt	:
kütir	:
lak	: Sıvı bir şey döküldüğü zaman kullanılır.
lap	: (Lap etüv : Birden alevlenerek yan-)
lık	: Dolu, ağzına kadar dolu
lıp-lıp	: Vızır vızır
mank	: Aniden çıkan ve hoş olmayan ses
pır	: Ses taklidi
pıs	:
pısıl	: Fısıltı
saldır	: İki şeyin birbirine çarparak çıkardığı ses
saldır-güldür	:
/saldır-küldür	: Paldır küldür
saldır-suldur	: Şangır şungur
salp	:
sangır	: Şangırtı
sank	: Sert ve yüksek ses
sañır-sañır	: Şangır şungur
sarp	: (Sarp etüv : Har vurup harman savur-, harca-)
sar-sar	: Şar şar
sart	:
sart-surt	: Takır tukur
satır-sutır	: Şatır-şutır
selk	: (Selk etüv : Titre-, ürk-)
sıkır	: İki şeyin birbirine sertçe sürtünmesi neticesinde çıkan şingırtı
sıkır/şıkır	: Gıcırta
sık-sık	:
sıldır	: Bir şeyin diğerine dokunması neticesinde çıkan ses
sıldır-sıldır	: Şırl şırl
silk	: (Silk etüv : Aniden düş-, yıkıl-)
sılp	: İki şeyin birbirine dokunması sonucunda çıkan ses
silt	: (Silt etüv: Yürürken ayağın burkulması)
sımp	: (Sımp berüv : Aniden giriver-, aniden kaybol-)
sıngır	: Cam veya tenekenin çıkardığı şingırtı
sınk	: Yüksek sesle ağlarken çıkan ses
sıp	: (Sıp berüv : Bir görünüp bir yok ol-)
sırl	: Hırıltı
sırtıl	: Çıtırta
sırt-sırt	:
sızgırık	: Çizilirken çıkan ses
solk	:
suvdır	: “Sudır-sudır” diye çıkan ses
suvıl	: “Suv” diye çıkan ses
suvsil	: “su-su” diye çıkan ses
şakır-şukır	: Şakır şakır
şangır	: Yere düşen demir, metal gibi nesnelere çıkan ses

şıkıl	: “Çık-çık” diye çıkan ses
şıldır	: İki demirin birbirine dokunarak çıkardığı ses
şıldır-şıldır	: Şingır-şingır
şılþ-şılþ	: Şapır şupur
şınıl	: Demir, teneke gibi şeylerin çıkardığı ses
şıp	: Şıp (su için)
şırl	: Su sesi
şirt	: (şirt etüv : Hemen sinirlen-, kırıl-, asabileş-, parla-)
şıtır	: Çıtırıtı
şiyık-şiyık	: Cık-cık
şiykil	: İki şeyin sürtünerek, birbirine dokunarak çıkardığı ses
şolp	: Şıp
şöp-şöp	: Şapır şupur
şuvıl	: Derinden gelen ses
takır-tukur	: Takır tukur
tars	: Yüksekçe çıkan ses
tarsıl	: Tüfeğin sesi
tars-turs	: Vurma , dövüşme sesi
tarsıl-güldür	: Paldır küldür
tasır	: Atın ayak sesi veya benzeri bir ses
tasır-tusır	: Gürültü
tıkıl	: Çekiç veya benzeri sert şeylerin birbirine dokunmasıyla çıkan ses
tıkır	: Ses, ayak veya hareket sesi
tıkırtı	: Tıkırtı
tıpır/tıbir	:
tırp	: Kıpırtı
tırs	: Çıt
tırs-tırs	: Şıp (su için)
tırsıl	: Ses, kıpırtı
tısır	: Ses, kıpırtı
tik-tik	: Tik tak
ülp	: Yumuşaklık belirtisi olarak kullanılır
zingır	: Bir şeyin düştüğü zaman çıkardığı ses
ziñil	: Şingırtı
zıp	: (zıp etüv, zıp berüv : Hemen gözden kaybol-)
zır	: (zır kaguv : durmadan konuş-)
zırl	: Zırlıtı
zırk	:
zuvıl	:

3.9.9. Sözle İlgili İsimler

anız	: Hikaye
astar	: Sır, kinayeli söz
avjar	: Eskiden gelin gelen kızın yüzündeki örtüyü kaldırmak için söylenen ağıt

betaşar	: Yeni gelinin yüzündeki örtüsünü açmak için söylenen şarkı, türkü
bükpe	: Gizli sır ve söz, ufak tefek yalan
dangaza	: Karma karışık söylenen söz, manasız söz
dandak	: Boş söz
dümbil	: Açık olarak belirtilmeden kısa işaretli olarak söylenen söz
ertek/ertegi	: Geçmişte, eski zamanda olan vakaları resimleyen masal
éldiy	: Ninni, çocuğa söylenen ninni, annenin çocuğuna söylediği ninni
éngime	: Hikaye
jan	: Dikkat çekici kelime
jarıs	: Atışma
jır	: Ağıt
jumbak	: Bilmece
kanpuv	: İğneleyici acı söz
kayım	: Şarkı yarışı, biri söylemeye başlar, ikincisi ona katılır ve devam ettirir
kıssa	: Destan, hikaye
kotır	: Acı söz
künkil	: 1. Bir şeye memnuniyetsizlik bildiren sözler 2. Birisinin arkasından söylenen dedikodu
küybejek	: Ehemmiyetsiz hareket ve söz
küyben	: Ehemmiyetsiz hareket ve söz
ospak	: Direk değil, dolaylı yoldan söylenen söz
ölen	: Şarkı, şiir
sarın	: Evlenme düğünlerinde söylenen bir nevi şarkı
söz	: Söz
şuv	: Gürültü, karma karışık ses
terme	: Şarkı ve şiir karışık söylenen söz
tübir/tübirtek	: Sözün kökü
uran	: Parola, özlü söz
zildi	: Kırıcı, sert söz

3.9.10. Tabiatla İlgili Kelimeler

adır	: Dağdan küçük, tepeden büyük yükselteler
alap	: Ova, muhit, geniş alan
alav	: Alev
alkap	: Ova, düzlük
angar	: Dağlar arasındaki çukur yer, dere, ırmak kenarlarındaki dik yar
anızak	: Sıcak, sıcak rüzgar (ılık rüzgar)
aral	: Ada
arasan	: Ilıca, tabii hamam, yer altından çıkan sıcak su, kaplıca
arna	: Nehrin, çayın aktığı yer, suyun aktığı yer, mecra
aspan	: Gök, hava, gökyüzü
asuv	: Dağ geçidi, bel
atırav	: Delta

ava	: Hava
ayaz	: Ayaz
bas	: 1. Her türlü bitkinin en uç noktası, tepesi 2. Dağın, ovanın tepesi 3. Nehrin, derenin başladığı, kaynadığı yer
bavray	: Bayır, dağ, tepe ve diğer yüksek yerlerin aşağı tarafı
bel	: Dağın kıvrımı, sırtı
beles-beles	: Tepe-tepe, yüksekçe, geçilmesi, aşılması gereken yerler, aşamalar
bet	: Tabiattaki nesnelere yüzü
betkey	: Yamaç, dağın tepenin yamacı
bılar	: Çamur, suyla karışık yumuşamış olan yer
boran	: Bora, tipi, kasırga
borpıldak	: Boş, yumuşak, toprağı sert olmayan yer
boy	: Nehrin veya derenin yola bakan kısmı
bozkırav	: Kırağı
bökter	: Dağın aşağı tarafı, ova tarafı, dağ eteği
börteşik	: "Juvsan" otu olan ufak tepelikler
bugılı	: "Bugısı" çok olan dağ
bult	: Bulut
burkasın	: Rüzgarla karışık sertçe yağan kar
burkasındı	: Rüzgarla karışık yağan kar veya yağmur
burşak	: Dolu, burçak
buyrat	: Ova, vadi, tepelerden müteşekkil büyük ova
dala	: Ormansız, ekseriya düz ova, bozkır
dalan	: Düz, sahipsiz yer, ova
darıya/dériya	: Derya
davıl	: Toz, duman ederek çok sert esen rüzgar
dön	: Tepe
dönes	: Tepe, yüksek yer
düley	: Çok kuvvetli rüzgar ve bora
dünki	: Biraz yüksekçe, tepe gibi yer
egis	: Tahıl, tohum atılan, ekilen yer
enis	: Aşağı doğru, çukura doğru, çukur, daha alçakça yer, yamaç aşağı
espe	: Rüzgarlı kum, devamlı esen rüzgar
gök	: Gök
ızgar	: Rüzgar, soğuk, ayaz
iyik	: Dağın yamacı
iyin	: Nehrin kıvrılarak aktığı yer
iyrim	: Nehrin daire şeklinde dönerek aktığı en derin yeri, girdap
jagalav	: Dere, ırmak, göl veya benzeri akarsuların kıyısı, sahili
jal	: Yüksekçe tepe
jalm	: Alev
jalkın	: Alev
janan	: Gün ışığı
janartav	: Yanardağ
janbır	: Yağmur

jangırık	: Yankı
jarkabak	: Nehrin veya gölün kenarındaki yüksekçe yer
jarkıl	: Parlak bir şeyin aksi, yansıma
jasıl	: Yıldırım
javın	: Yağmur
jay	: Şimşek
jayılım/jayılıs	: Yayla, hayvanların otlamasına elverişli yer
jayılma	: Suyun yayılabileceği geniş saha
jaylav	: Yayla
jazıyra	: Geniş saha, sahra, büyük ova
jel	: Yel
jelkem	: Hafif esen rüzgar
jikpıl	: Küçük dere, derecik
jılga	: Dere
jılım	: Nehrin, çayın, gölün buz tutmayan kesimi
jınıskan	: Kalın orman, sık orman
jıra	: Derecik, küçük dere
jıraka	: Ufak derecikler
jiyek	: Nehrin kenarı
jon	: Yüksek, dağlı bölge
jota	: Tepe
juldız	: 1. Yıldız 2. Ay
juvsandı	: "Juvsan" ı bol yer
kagajay	: Hayvan otlamasına müsait yer, otlak
kar	: Kar
kav	: Çok otlu yer, çayır
kebir	: Tuz oranı yüksek olduğu için donmayan yer
kemer	: Nehrin, gölün kenarı
kerimsal	: Sıcak rüzgar
kezen	: Tepe
kılav	: Kışın çok yağın kar
kılta	: Denizin, nehrin, gölün en dar olan yeri, boğaz
kır	: Kır, tepe, yüksekçe yer, şehrin dış tarafı
kırat	: Küçük çaptaki tepe
kırka	: Küçük tepe, yüksekçe yer
kırman	: Harman, ekin toplanan yer
kıstav	: Kışlak
kıya	: Dağın, tepenin yamacı
koktı	: Otlak, hayvan otlatılan yer
kopa	: Otlak
korıp	: Otlak
ködeli	: Köde otu bol olan yer
kökmaysa	: Yeşeren, çiçeklenen yer
kökoray	: Yeşillik, yeşil saha
köksokta	: Eriyip suyu akmaya başlayan gök rengi kar

köl	: Göl
köşkin	: Çığ, yuvarlanan, dağdan kayan kar
köz	: Gün ışığı
kuyulıs	: Nehrin diğer bir nehre döküldüğü yer
kuyın	: Toz, kar, toprağı yuvarlayarak dik yükselten rüzgar
kuz	: 1. Yüksek kaya, derin uçurum 2. En yüksek tepe
kuzar	: Yüksek tepe, dağın en yüksek yeri
kürdek	: Rüzgarın bir yere yığıldığı kar
najagay	: Yıldırım
nayzagay	: Yıldırım
nöser	: Sağanak yağış
okap	: Eğri büğrü, çukur tepesi bol yer
ot	: Ateş
otamalı	: İlbaharın başında olan soğuk
oy	: Ova, çukur yer
oypan	: Çukur, vadi
oypat	: Denizden yüksekliği 200 metreyi geçmeyen düzlük
ökpek	: Hızlı esen rüzgarla karışık soğuk
öris	: Hayvan otlağı
ört	: Yangın
örtenshi	: Otu ile çalı yanarak yerine yeşil ot biten yer
ötkel	: 1. Suyun geçit yeri 2. Dar geçit, dar boğaz
ötkinshi	: Kısa, birden yağan ve hemen duran yağmur
özek	: Akarsuyun pek uzun olmayan kolu
özekşe	: Akmakta olan küçük dere
özen	: Dere, çay
saba	: Nehrin , çayın yatağı
saga	: Nehrin göle, denize veya başka bir nehre döküldüğü, birleştiği yer
sakara	: Büyük ova
sala	: Akarsu yatağı, akarsu kolları
samal	: Hafif esen rüzgar
say	: Dere, ova
saz	: Sazlık yer
sel	: Sel, su baskını
sensgir	: Yüksek dağların, yüksek sıraları
şabın	: Otu bol yer
şalgın	: Otu bol yüksek çalılı yer
şat	: Dağın etek tarafı
şıganak	: Karayla çevrili suyun bir tarafı
şık	: Çığ, ilkbaharda veya sonbaharda çığ tutması
şın	: 1. Dağın en yüksek yeri 2. Bir şeyin hududu
şınayt	: Yüksek tepe
sirev	: Ayazda sertleşmiş olan kar

sonar	: İlk kar
şokalak	: Ufak tepecikler
şokı	: Yüksek tepe
şolpan	: Sabah görünen parlak yıldız
şoşak	: Sivrice tepe, yüksek ve sivrice şeyler
şöl	: Çöl, yağmur almayan kurak yer
şöptesin	: Otlak, otu bol olan yer
şugıla	: Güneşin ışını
şukanak	: Sazlıklarda veya ovalarda bulunan çukur yerler
şuvak	: Güneşin sıcaklığı
tatır	: Çorak yer
tav	: Dağ
tayfun	: Tayfun
teniz	: Deniz
tepsen	: Hayvan otlığına uygun yer
töbe	: 1. Tepe, toprak ve kumla oluşan yükselti 2. Herhangi bir şeyin en yüksek noktası
tompak	: Düz ovada duran tepeye benzer yüksekçe yer
tömpeşik	: Tepecik
tös	: Dağ ve tepenin yüzü, yakası, yamacı
töskey	: Tepenin, dağın yamacı
tuma	: Suyun kaynar yeri
tumsık	: Tepenin veya dönemeç olan yerin çıkık olan tarafı, tümsek
tütek	: Sert esen rüzgar ve karlı bora
uşpa	: Büyük bulutlar
üşkirik	: Çok soğuk rüzgar
üyek	: Havası iyi, bitkisi bol, rahat yaşama imkanı olan bölge
üyirim	: Nehrin daire şeklinde dönerek çıktığı en derin yeri, girdap
zyıabı	: Kışa yakın, güz aylarında ekine hazırlanan toprak

3.10. İki veya İkiden Fazla İsmi Yanyana Gelerek Bir Kavramı İfade Etmesi

adal jol	: Hidayet
adal könilden	: Hâlisane, içten
adal niyetti	: Vicdânî
adam balası	: İnsanoğlu
adam jemiş	: Yamyam
agaş ayır	: Yaba
agaş sandal	: Takunya
agaş sına	: Takoş
agaş tabak	: Tabla
agaş tösek	: Sedir (divan)
agaş üy şerkey	: Takunya
akılga sıymaytın	: Muhal

akındık şıgarma	: Manzume
akır zaman	: Ahret
akkan juldız	: Göktaş
ak könül	: İçli dışlı
ak kuba	: Sarışın
ak kuman	: Demlik
ak peyildilik	: İçtenlik
aksız jardem	: Hibe
akşa ayırbastav	: Kambiyo
akşa bölüv	: Yatırım
akşıl kızgılt	: Toz pembe
ala avızdık	: İhtilaf
alasa üstöl	: Sehpa
aldıngı katal	: İlerici
alfavitti koyun depteri	: Fihrist
alga aşuvşı	: Kaşif
algaşkı jerdem	: ilk yardım
algi söz	: Mukaddime, önsöz
alıstan körmeytin	: Miyop
altın jalatılğan	: Yıldız
altın sapası	: Ayar (altın için)
aluvan pikirli	: Çoğulcu
aluvan tüsti ot	: Fişek (havai)
anıktalatın söz	: Tamamlanan gramer
añ terisi	: Kürk
ara kaşıktık	: Mesafe
ara katıs	: Oran, orantı
aram kulık	: Fesat
aram tamak	: Tufeyli
aranda tuvşılık	: Tahrik
ara uyası	: Kovan
aray sevlesi	: Şafak
ardagerler üyi	: Huzur evi
aren/éren degende	: Neredeyse
argı bet	: Öte
arkalıksız orındık	: Tabure
arnayı orın	: Loca
artı bos	: Kof
aruvlav ornı	: Teneşir
arzan koldı	: Tali
as aldı	: Çerez
asil tas	: Cevher
asil tastar	: Mücevher
asil tekti	: Damızlık
askak arman	: Dava, ülkü
askan édemilik	: İhtişam

askan jakısı	: Lüks
as kespegi	: Karavana
aspan denesi	: Gezegen
astarlı magına	: Mecaz
as üy	: Mutfak
aşıgan süt	: Lor
aşık hat	: Kartpostal
aşık jüzdi	: İçli dışlı
aşık külgin	: Eflâtûnî
aş kök	: Kereviz
aşşı apelsin	: Turunç
ata jurtt	: Ana vatan
atak kumar	: İşgüzar
atam zamanda	: Eskiden
at baguvşı	: Seyis
at ébzelderi	: Koşum
atı jok kol (savsak)	: Yüzük parmağı
atkaruv isi (tértibi)	: İşlek (cadde için)
at kora	: Ahır
at tarak	: Kaşağı
avası taza jer	: Havadar
avdan başşısı	: Kaymakam
avıl agası	: Muhtar
avıldı jer	: Kırsal (alan)
avıl şaruvaşılıkı ornı	: Çiftlik
avız jalaskan	: Kafadar
avız üy	: Hol
avruvhanadan	
şıgarılattın adam	: Taburcu
ayagı avır	: Gebe (insan için)
ayak kiyim	: Pabuç
aydavşı küvéligi	: Ehliyet (şoför için)
aydın jarığı	: Mehtap
ayıptık uruv	: Faul
aytılatın atı	: Mehmetçik
azap şegüvşı	
/azaptı şegüvşı	: Mustarip
azot kışkılı	: Kezzap
bakılav küzeti	: Nöbet
baklajan tagamı	: Karnıyarık
bala baguvşı éyel	: Mürebbiye
bala karavşı éyel	: Dadı
balalar tili	: Kuş dili
bala sidigi	: Çiş
balzamdı ölik	: Mumya
banktegi karajat	: Mevduat

bar bolus	: Mevcudiyet
bas barmak	: Baş parmak
basım ün	: Tiz (ses için)
basıp aluvşı	: Müstevli
bas kıyım	: Başlık (başa giyilen)
bas süyegi	: Kafa tası
bas ştab	: Genelkurmay
bastan ayak	: Serapâ
bastavış bilim	: İlk öğretim
bazar bagası	: Râyiç
berilgen mezzil	: Mühlet
besik jırı	: Ninni
bet alıs	: Güzergâh
bet bası	: Tezhip
beti burılğan	: Müteveccih
betke ustanar nérse	: Övünç
bet kölemi	: Yüz ölçümü
bet oramal	: Mendil
bet perde	: Peçe
bet süyegi	: Elmacık kemiği
bet şũnkırı	: Gamze
beyittiñ jartısı	: Mısra
beypil avız	: Küfürbaz
beytarap jer	: Tampon
bir-eki söylem	: İbâre
biren saran	: Kısmen
bir jolata	: Toptan
bir kalıptı	: Tutarlı
bir sazdı	: Yeknesak
bir sıpira	: Bir takım
bir tekti	: Hem cins
bir türli	: Yeknesak
bir vakıtta	: Vaktiyle
bolıp körmegen	: Nâdide
bosangan éyel	: Loğusa
bos emes	: Meşgul
bos évreşi	: Muallak(ta)
bos orın	: Münhal
bos sendelüvşı	: Serseri
bos söz	: Lav
boy tumar	: Nazarlık
böbek botkası	: Mama
böbek jay	: Kreş
bögde jurt	: Gurbet
bölingen karjı	: Tahsisat
börtpe süzek	: Tifüs

bul jer	: Bura
burandalı Őeĝe	: Vida
burşak salah	: Piyaz
buyırgan nesibe	: Műyesser
bűkil tűnerek	: ŐepeŐevre
bűrkenŐikti Őeĝe	: Raptiye
dara biylevŐi	: Hűkűmdar
dara �kim	: Hűkűmdar
davis zoraytkıŐ	: Hoparlűr
dayarlav t�sili	: Tarife
dayın tamak	
(taııdavsız)	: Tabldot
dem berűvŐi	: Yardakçı
demi bitkenŐe	: �lesiye
dene bitimi	: Cűsse
dene �Őekeyi	: Dűvme
deni taza	: DinÇ
dep atalatin	: Sűzde
derbes derekter	: Kűnye
derbes kujat	: Dosya
derbes parakŐa	: Dosya
der s�tte	: Derken
d�leldi sebep	: Mazeret
d�m kabık	: ŐeŐni
d�riger akısı	: Vizite
d�riviŐ űyi	: Tekke
dıbıs alması	: GűŐűŐme (gramer)
dıbıŐtı belĝi	: Korna (Şal-)
dız etpe	: Çıtkırıldım
din ıkpalınan tıs	: L�ik
din ilimi	: İlahiyat
diniy emes	: L�ik
diniy ilim	: Mezhep
diniy isteri	: Dinayet
diniy kaĝyđaları	: İlmihal
din űŐin kűresűvŐi	: Műcahit
dinŐesi kurıĝan	: Bitkin
dűn�s tűrt burıŐ	: Yamuk
ejelĝi dűnya	: İlk �aĝ
egin oruv	: Hasat
egis dalası	: Tarla
eki jaktılık	: Műtek�biliyet
eki jűzdi	: İki yűz lű
eki kabattı (bir) űy	: Dupleks
ekinşi derejedegi	: T�li
ekinşi kaytara	: Műkerrer

el agası	: Eşraf
eliktev öleñi	: Nazîre
eli siyrek	: Tenha
el vékili	: Millet vekili
emen jangagı	: Palamut
emşektes bavır	: Süt kardeş
eñ basında	: İlk önce
eñbegi siñgen	: Emektar
eñbek bölisi	: İş bölümü
eñ degende	: Vele, velev ki
eñ éveli	: Evvelâ
eñ kıska	: Kestirme
eñ kişi bölşek	: Zerre
eñ köbi	: Âzamî
er bala	: Oğlan
erejeden tıs	: İstisna
er jetken	: Reşit
erte bisetin ösimdik	: Turfanda
erteñgi kün	: Yarın
erte zaman	: İlk çağ
esep kagazı	: Fatura
esik kakkış	: Tokmak (kapılarda)
esi şıkkın	: Sersem
eski-kuskı jamılgı	: Çul
eski Osmanlılarda makamşı	: Mehter
eskirüv merzimi	: Mürûruzaman
essiz küy	: Koma
estelik belgi	: Plaket
esten tanga	: Sersem
eş nérse	: Zırnık
eşteñe emes	: Neyse
eşteñe jok	: Zırnık
etti tağam	: Rosto
édebiyat körsetkişi	: Kaynakça
édemi kiyim	: Ziyet
édetten tıs	: Olağanüstü
ékti mineral	: Alçı
élpetsiz bet	: Surat
éñşiler tobi	: Koro (müzik)
éñgime aytuvşı	: Meddah
érip tizbe	: Alfabe
éskerdiñ tolık kiyimi	: Teçizat
éskerge bir jumıska	: Seferber (ol-)
éskeri bekinister	: İstihkam
éskeri jatak üy	: Kışla

éskeriy akademiyasınıñ	
tülegi	: Kurmay
éskeriy baza	: Üs (askeri)
éskeriy emes	: Mülkî
éskeriy kızmettegi	: Muvazzaf
ésker jabdıktavşı	: Levâzımcı
ésker ornı	: Ordugah
éve jolı	: Hava yolu
éyeliniñ sözine kulak	
aspaytın erkek	: Kazak (kazak erkek)
éyeli opasız er	: Deyyus
éyel köylegi	: Entari
éyel kuday	: İlahe
gajayıp hikayalar (din)	: Menkıbe
garış kemesi	: Uzay gemisi
gavhar tas	: Pırlanta
gektardıñ onnan biri	: Dekar
gılımıy kıyal	: Kurgu bilimi
gül deste	: Buket
güldiñ kavızı	: Gonca
güldiñ tüynegi	: Gonca
gül kapusta	: Karnıbahar
halkı siyrek	: Tenha
hat tasuvşı	: Kurye
hor kızı	: Hûri
hoş iyisti şöp	: Maydanoz
hoş iyisti zattar	: İtriyat
hristiyan jil sanavı	: Miladi
ıgrır söz	: Zırlıtı
ırksız sezim	: İçgüdü
import ülesi	: Kota (ekonomik)
irge tas	: Taban (bina için)
is jüzinde	: Fiilen
is kagazdarı	: Evrak
iske asırıluvı	
(zanıñ tıby)	: Yürürlük
iske aspaytın	: Eğreti (eşya için)
iske kuvıs	: Kof
iş jürgizetin déri	: Müshil
işki ister	: İç işleri
işkilik işetin jay	: Meyhane
işki şer	: Kasvet
iş süzek	: Tifo
iye boluvşı	: Hâiz
iygi mümkinşilik	: Fırsat
izgi kasiyet	: Meziyet

izgi niyetpen	: Samimi
jabıskak oy	: Fikrisabit
jabıskak zat	: Macun
jak sakal	: Zülûf
jaksı jabdıktalğan	: Mamur
jaksı kütilgen	: Mûtenâ
jaksı orın	: Köprü başı
jalav sap	: Gönder (bayrağın)
jalgız gana	: Sadece
jalmagış balık	: Köpek balığı
jalpı alganda	: Genellikle
jalpı élsizdik	: Zafiyet
jalpı körinis	: Fon (arka plan)
jalpı kran	: Vana
jalpı ön	: Fon (arka plan)
jaltırat tabınıñdı	: Defol
jaman ırım	: Hurafe
jana ay	: Hilal
jana gana	: Demin
jan küyi	: Haletirûhiye
jan-ténimen	
berilgendik	: İntisap
jan tınıştığı	: İtidal
jan türşigetin	: Fecî
jappalı bazar	: Hal
jaratılıs pénderi	: Fen (fen ilmi)
jarık beretin kural	: Işıldak
jarık bergiş gaz	: Hava gazı
jarık sévlesin	
sındıratın éynek	: Mercek
jarık túsirüvşi	: Işıqçı
jark etpe	: Flaş
jarkın jer	: Ferah (yer)
jarkın jüzdi	: Güleç, güler yüzlü
jartı ay	: Hilal
jasandı şaş	: Peruk
jasırın kelisim	: Muvâzaa
jaslagan tagam	: Köfte
jav jürektik	: Şecâat
javlap aluvşı	: Fatih
jav şaptıl	: Alarm !
jayav ésker	: Karacı
jazba eskertkiş	: Yazıt
jebevşı eyel	: İlahe
jebevşı kудay	: Tanrıça
jebir şöp	: Kekik

jedel jerdem	: Cankurtaran
jeke adam	: Zat
jeke bası	: Bizzat
jeke dara	: Şahsen
jeke menşik	: Hususi
jeke menşikti	
memleket	: İstimlak
jelbezekti aşkış	: Maymuncuk
jelken tınıs	: Solungaç
jel köñil éyel	: Hafifmeşrep
jel köñildi	: Havai
jel minezdi	: Havai
jeñil ayak kiyim	: Nalın
jeñil palto	: Pardösü
jeñil tamak	: Meze
jeñsiz iş köylek	: Fanila
jeñsiz sport köylegi	: Tişört
jer astı suv koyması	: Sarnıç
jer avdarılğan	: Sürgün
jerdiñ tartuv küşi	: Yer çekimi
jer jolı	: Kara yolu
jer jüzi	: Yer yüzü
jer torabı	: Kutup (coğrafya)
jer üyegi	: Kutup (coğrafya)
jetigen sıkıldı	
muzikalık aspap	: Kanun (müzik aleti)
jetkilikti san	: Nisap
jıbrılatıp basıp	: Tıpış tıpış
jıldık mereke	: Yıl dönümü
jılı kevdeşe	: Hırka
jiltır jibek mata	: Atlas (kumaş)
jıynak sandıkşa	: Kumbara
jibek jel	: Meltem
jibek jip	: İbrişim
jibek kurtı	: İpek böceği
jibek mata	: Atlas (kumaş)
jilik mayı	: İlik (kemikteki)
jıñışke davıs	: Tiz (ses)
jipşik şıgırığı	: Makara
jiynsiniñ matası	: Kot
jogargı mekeme	: Merci
jogarı bilim	: Yüksek öğretim
jogarında ayılğan	: Mezkur
jogarı déreje	: Paye
jogarı kızmetti	
adamdar	: Erkân

jogarı mektep	: Yüksek okul
jogarı sapalı	: Has (saf)
jolga kerekeri	: Yolluk
joli bolmagan	: Meşum
jol jazbaları	: Seyahatname
jol jiyegindegi or	: Şarampol
joljük	: Bagaj
jol karajat	: Harçlık
jol serik	: Kondüktör
juka nan	: Pide
juldızga karap bal	
aşuvşı	: Müneccim
jumis berüvşi	: İş veren
jumsak orındık	: Şilte
jumsak töseniş	: Minder
jupar iyis	: İtir
jügirüv jarısı	: Koşu (spor)
jük keme	: Mavna
jük maşınası	: Kamyon
jük tasuvşı	: Hamal
jürgiş éyel	: Şillik
jüykesi tozgan	: Asabi
jüykesi tozgandık	: Sinir (öfke)
jüzege asıruvşılık	: Tahakkuk
jüzim şırını	: Pekmez
jüzüv kanatı	: Yüzgeç
kabıldaytın adam	: Mihmandar
kabırğa kababı	: Pirzola
kadalğış üşkir tayak	: Üvendire
kagaz kapşık	: Kese kağıdı
kagaz kaptaması	: Dosya (kap)
kagaz teskiş	: Delecek, delgeç
kajetti dérece	: Kıvam
kajetti zattar	: Malzeme
kala aralık	: Şehirler arası
kala başşısı	: Vali
kalampir tüstes	: Kahve rengi
kalay bolsa solay	: Hoyrat
kalın mal	: Başlık parası
kalın teri	: Kösele
kalın top	: Kalabalık
kalkıma belgi	: Şamandıra
kandidattık minimum	: Master
kan kısmı	: Tansiyon
kara bas	: Ferdi
kara bası	: Birey

kara bavır	: Kara ciğer
kara bazar	: Kara borsa
kara biyday	: Çavdar
kara buriş	: Kara biber
kara jol	: Kara yolu
kara karga	: Karga
kara köleñke	: Loş
karakşılar tobt	: Şebeke
kara may	: Katran
kara niyet	: Kasıt (kötü niyet)
kara söz	: Nesir
kara sözdi	: Mensur
kara sur	: Kurşuni
kara torı	: Esmer
karavşı dériger (éyel)	: Hemşire (tıp)
karım katınas erejesi	: Muâşeret (kaideleri)
karsı jak	: Muhalefet
karsı jaktı	: Muhalif
kassadağı akşa	: Mevduat
kastık is	: Fesat
katınas jol	: İletişim
katın başşa	: Kılıbık
katıp kalgan	: Bayat
katparlı beliş türü	: Katmer
kattı navkas	: Yatalak
kaygılı okıyga	: Facia
kayın aga	: Kayınbirader
kayın apa	: Görümce
kayın ata	: Kaynata
kayın biyke	: Baldız
kayın ene	: Kaynana
kayın jurt	: Hanımın sülalesi
kayın sinli	: Görümce
kayırlı tan	: Günaydın
kayırlı tün	: Günaydın
kay jerde	: Nerede
kazan buzar	: Oyunbozan
kazba baylık	: Define
kazirgi tañda	: Şimdilik
kelemej (ézil) süret	: Karikatür
keler şak	: Gelecek zaman (gramer)
keme bölmesi	: Kamara
keme jay	: İskele
kemeline kelgen	: Olgun (insan)
kemeniñ kölbey jabını	: Güverte
keme verfi	: Tersane

kendir jip	: Sicim
kenetten payda	
	bolgan : Zıpçıktı
kenje kalgan	: Çağ dışı
keñse jabdıktarı	: Kırtasiye
keñ şalbar	: Şalvar
keñ taragan	: Yaygın
keptirilgen nan	: Peksimet
kerek dese	: Hatta
kerek zattar	: Maişet
keri ketken	: Gerici
kesek kar	: Kartopu
kesimdi бага	: Narh
keşirimdi sebep	: Özür
ketpes oy	: Fikrisabit
keybir jagınan	: Kısmen
kezdesetin jer	: Uğrak
(kezinde) édeletsizdikti	
	körgen (adam) : Mağdur
kén kérzeñke	: Sele
késip ornı	: İşletme (müessese)
kıl köpir	: Sırat
kılmıs üstünde	: Suç üstü
kırgıy kabak	: Şekerrenk, küs, araları açık
kıskaşa tarih	: Tarihçe
kıska ton	: Gocuk
kış kumıra (gül üşin)	: Saksı
(kış) şanaş tabak	: Çanak
kış şölmek	: Çömlek
kış takta	: Kiremit
kış tostagan	: Güveç
kıyanat etüvşilik	: Suistimal
kıysınsız söz	: Saçma
kız bolıp kiyingen	
	erkek oynış : Köçek
kız enşi	: Çeyiz
kızgılt sarı	: Kavun içi, turuncu
kızık kumar	: Mütecessis
kızıl burış	: Kırmızı biber
kızıl juldız	: Merih
kızıl şiye	: Kiraz
kızıl tal	: Kızılıcık
kızmet etüvşiler	: Müstahdem
kızmet körsetüvşi	: Hademe
kızmetşi éyel	: Hizmetçi
kız minezdi	: Mülayim

kilt etpe	: Fevri
kindik ene/kindik şeşe	: Ebe
kinodagı jazuv	: Jenerik
kirpik boyavı	: Rimel
kirpik kağıs	: Lahza
kisi eli	: Gurbet
kisi öltirüvşi	: Katil
kitep tugır	: Rahle
kiyiz bas kiyim	: Kūlah
kogamdık pikir	: Kamuoyu
kol bala	: Evlatlık
kol bos emestik	: Meşguliyet
kol burgı	: Matkap
koldanuv jolı	: Taife
koldanuv tertibi	: Yönetmelik
kolga üyretilgen	: Evcil
kolı açık	: Eli açık, cömert
kolı kattı	: Eli sıkı, cimri
kol juvgış	: Lavabo
kol kisen	: Kelepçe
kol oramal	: Mendil
konıs avdargan	: Muhacir
konıs tepken (jer)	: Meskun
korgan kabırgaları	: Hisar
korgav isteri	: Emniyet (güvenlik işleri)
korol éyel/korol éyeli	: Kraliçe
korşavdagı jagday	: Sıkıyönetim
kospası jok	: Halis
kos til	: Fiş (elektrik)
kosuv belgisi	: Artı
koş bolıñız	: Allah'a ısmarladık
koyan jon	: Engebe
koy süti irimşigi	: Kaşar (peynir)
köbeytöv belgisi	: Çarpma işareti
kök mıljın	: Lafazan
kök mıljıñdık	: Saçma
kökönis türi	: Enginar
kök satuvşı	: Manav
kök-şöp türi	: Pırasa
kökten túsken	: Semavi
kömek körsetüvşi	: Muhazir
kömekşi şeber	: Kalfa
köñili avgan	: Mütemayil
köñili eljiregen	: Müteessir
köñil küyi	: Hava (eda)
köp halık	: İzdiham

köp mağınalı	: Manidar
köp méndi	: Manidar
körkem süret	: Tezhip
körneki kural	: Pankart
kör tışkan :	: Köstebek
köterilışşiler bandası	: Çete
köteriñki köñil	: Neşe
köz aldağış	: Göstermelik
köz boyavşı	: Hokkabaz, şarlatan
köz boyavşılık	: Foya
közi jaman	: Şom
közi jetken	: Kâni
közi jokta	: Gıyaben, gıyabi
közi tok	: Tok gözlü
köz monşak	: Göz boncuğu
köz tiymesin	: Maşallah
ksero köşirme	: Fotokopi
kuda-kudagıy	: Dünür
kuda tüşövşi	: Dünür, dünürcü
kudayga şükir	: Allah'a şükür, elhamdülillah
kudayga til	: Küfür (dinden çıkış)
kuday saktasin	: Estağfurullah
kum şeker	: Toz şeker
kurgak kespe	: Makarna
kurgak söz	: Laf
kurılıs ağaşı	: Kereste
kurılıs isteri	: İnşaat
kurılıs jeri	: Şantiye
kurılıs kompleksi	: Külliye
kur kıyaşıl	: Hayalperest
kur sandalı	: Başiboş (insan)
kuvanıştı habar	: Müjde
kuvırılğan burşak	: Leblebi
kuvıs tütik	: Duy (elektrik)
kuyma erip(ter)	: Punto (matbaa)
kuyruktı juldız	: Kuyruklu yıldız
kuyruk mayı	: Kuyruk yağı
küder üzgen	: Meyus
kül tüsti	: Kül rengi
kündik akı	: Yevmiye
kündizgi seans	: Matine
küneltöv uşun	: Maişet
künjit mayı	: Tahin
künjit umı	: Tahin
kün tertibi	: Gündem
kürt ketpe	: Fevrî

küşi bar	: Geçerli
küş sınaşayık ! Şık!	: Hodri meydan
küyeve şikkın	: Evli
küyev joldas	: Sağdıç
lagnet atkan	: Mel'un
layık emes	: Uygunsuz
lık tolı	: Hıncahıñ
liyra (türık akşası)	: Lira
magınası boyınşa	: Meâlen
maktav öleñ	: Kaside
mal kora	: Ahr
mañday aldı	: İlerici
marşrutı taksi	: Dolmuş
materiyaldık jagınan	: Maddeten
mayda jangak	: Fındık
mayıskak tütik	: Hortum (su vb. için)
may karagay	: Köknar
may şam	: Lamba
may şaykagış	: Yayık
meditsina fakülteti	: Tıbbiye
meditsina turgısınan	: Tibben
mekemelik üy(ler)	: Lojman
mes karın	: Şışman, şışko
meşittegi juvgıstar	: Şadırvan
meymandardı	
kabıldaytın adam	: Mihmandar
méjbürlik talgam	: Seçenek
méjnün tal	: Salkım söğüt
mus kumıra	: Güğüm
mindetti türde	: İlla, illaki, ille
minéjét jay	: Dergah
ministr orınbasarı	: Müsteşar
minut körsetkişi (tili)	: Yelkovan
mollyusk türi	: Midye
monah éyel	: Rahibe
munara şam	: Fener (deniz feneri)
muntazday	: Derli toplu ?
muñdı küy	: Karasevda
muñdılık	: Karasevda
murın joldı kuvıs	: Geniz
muzıkalık aspap	: Çalgı
mülükke iye boluv	
küvéligi	: Tapu
mülük tizbegi	: Demirbaş
mümkin emes	: Muhal
müyiz tumsık	: Gergedan

ört söndürüşiler	
komandası	: İtfaiye
öte az	: Nebze, cüzi
öte éдеми	: Mükemmel
öte irik	: Kocaman
öte jaksı	: Mükemmel
öte kıyın	: Kritik (durum)
öte-möte kürdeli	: Kör düğüm
ötken şak	: Geçmiş zaman (gramer)
ötkir söz	: Nükte
ötkir tildi	: Nüktedan
öz betimen	: Keyfi
özi jokta	: Gıyaben/gıyabi
özindik kun	: Maliyet
özindik minez	: Eda
özinen özi/öz özinen	: Kendiliğinden
özine-özi sengen	: İddialı
özine tartkış	: Miknatis
özün özi biyleytin	: Muhtar (özerk)
özün-özi öltirüşilik	: İntihar
özünşe dökey	: Kodaman
özi özine iyelik	: Otonomi
öz mindetin biletin	: Vazifeşinas
paş şirkin	: Bravo
paygambardıñ kökke	
köterilüvi	: Miraç
payız torgay	: Saka (kuş)
peşenge jazılğan	: Mukadder
pil azuvı	: Fil dişi (malzeme)
pil süyegi	: Fil dişi
pisirilgen (pisken) et	: Haşlama
pispegen jüzim	: Koruk
premyer ministr	: Başbakan
putka tabınuvşı	: Putperest
rakat is	: Matrak
reaktivtı samolyot	: Jet
resmiy alım	: Harç (vergi türü)
resmi habarlama	: Bildiri
resmiy tértip	: Teşrifat
retti tamak	: Diyet (perhiz)
ruksat etilgen	: Meşru
sahar tamağı	: Sahur
salık jıynavşı	: Tahsildar
salkın kandı	: Serin kanlı
salkın tagam	: Söğüş
salpı etek	: Sakar

saltanattı konakası	: Şölen
saltanattı ülken üy	: Köşk
salt attı	: Süvari
samolyot kalağı	: Pervane
samsa türi	: Tost
san jetpes	: Mebzul
sapar jelisi	: Güzergah
sapası tömen	: Tapon
sarañ emes	: Tok gözlü
sarı may	: Sade yağ
satıp aluvşı	: Müşteri
satuv körmesi	: Kermes
satuvşımñ jumıs jeri	: Tezgah (dükkanlarda)
sav bol	: Güle güle, eyvallah
sav bolñız	: Allah'a ısmarladık
savda bası	: Siftah
savda jürmevi	: Kesat
savda körme	: Fuar
savık keşi	: Müsamere
sayahat sürettevi	: Seyahatname
say kelüvşilik	: Nispet
saylav davısı	: Rey
seldir kezde	: Tül
senim votum	: Güvenoyu
serippeli jatak	: Somya
séldeli bas kiyim	: Kavuk
sévle berüvşi	: Işıqçı
sévle jiyegi	: Hale
sıkak öleñ	: Taşlama
sın esim	: Sıfat (gramer)
sırtına karay	: Suretâ
sırt isteri	: Hariciye
sırt karaganda	: Zahiren
sırtkı ister	: Dış işleri
sırtkı türi	: Kılık
sırt körinisti	: Şekli
sırttan karaganda	: Görünüşte
sıya kalam	: Dolmakalem
sıya savıt	: Hokka
sıylavga turarlık	: Vakur
siñimdi tamak	: Besin
siyrek kezdesetin	: Nadir
sokır dindar	: Softa
sokır tévekel	: Macera
sol jer	: Şura
sol kezde	: Vaktâki

sol sebepti	: Dolay
sol üşin	: Binâenaleyh
som temir	: Halter
sor manday	: Kara yazı
sorpa türü	: Tarhana
sot orındavşısı	: Mübaşir
sot tizimine	: Müseccel
sot ürdisi	: Yargı (kaza)
söz bası	: Önsöz
söz tapkış	: Nüktedan
söz tasuvşı	: Muhbir
söz tirkesi	: Tamlama (gramer)
söz tuvdiratın	: Yapım eki (gramer)
suk savsak	: İşaret parmağı
surı kaşkan	: Çirkin
suvaruv astavı	: Yalak
suv betindegi	
jiltıravıktar (forforlı)	: Yakamoz
suv bögeti	: Baraj
suvık kandı	: Soğuk kanlı
suv ısıtkış	: Şofben
suvı şıypalı jer	: Kaplıca
suv kondırgısı	: Çeşme
suv koyması	: Çeşme
suvlı boyav	: Sulu boya
suvlı jer	: Sulak
suvlı kor-kor	: Nargele
suv perisi	: Deniz kızı
suv şayanı	: Karides
suyık may	: Sıvı yağ
suyık tétti déri	: Şurup
sür et	: Pastırma
süt birlestigi	: Mandıra
süt şeşe	: Süt anne
sütti as (tétti)	: Sütlaç
süyeniş tetik	: Tırabzan
şabındık şöp	: Çayır
şagin şıgarma	: Deneme (edebî tür)
şakıruv kujat	: Davetiye
şakpak kant	: Kesme şeker
şak-şak sıyaktı	
tétti nan	: Kadayıf
şalbardıñ tömengi jagı	: Paça
şeber jerdemşisi	: Kalfa
şeksiz berilgen	: Fedai
şeksiz katal ékimşilik	: İstibdat

şekten tıs	: Münferit
şekten tıskarılık	: İfrat
şenber sızgış	: Pergel
şerik katuvşı	: Zındık
şesilmes tüyün	: Kör düğüm
şetkeri jer	: Taşra
şibin-şirkey kurt	: Tırtıl (hayvan)
şıguv tegi	: Köken
şık bermes	: Hasis
şıkkan jeri	: Kaynak (menşe)
şılgıy suv	: Sınısıklam
şını banka	: Kavanoz
şını savıt	: Tüp, vazo
şın jürekten	: İçten
şın jürektik	: İçtenlik
şıtırman okıyga	: Macera
şiyki nan	: Hamur
şolak ton	: Gocuk
şoşak kalpak	: Külah
şot balga	: Keser, kazma
şoyın şar	: Gülle
şugıl salım	: Vadeli (hesap)
şuk barmak	: Şehadet parmağı
şuvmak türi	: Koşma
tabak temir	: Sac
taba nan	: Pide
tabiygiy emes	: Sapık
tabiygiy şiykizat	: Maden
tagı sol sıyaktı	: Vesaire (vs., vb.)
tak murageri	: Veliht
taktay tösek	: Divan (oturmak için)
talap kılğan (etken)	: Talip
talap kulşınıs	: Emel
tal jip	: Lif
tamaşa éngimesi	: Hoşsohbet
tamojnya ruksatı	: Permi
tandır nan	: Çörek
tañ kaldırarlık	: Şaşırtıcı
tapsırması boyınşa	: Vekaleten
tartilgan et	: Kıyma
tartilgan etten jasalğan tagam	: Köfte
tas baka	: Kaplumbağa
tas bavır	: Merhametsiz, sert
tas gıymarat	: Kâgir
tas jürek	: Taş kalp, hiçbir şeyden korkmayan

tas şöp	: Kekik
tas takta (tösev üşin)	: Parke taşı
tas üy	: Kâgir
tavık kora	: Kümes
tavık süyegimen	
oynalatın oyun	: Lades
tav tizbegi	: Sıra dağ
tazartılmagan dagıl	: Çeltik
teğine tartuvşılık	: Irsiyet
tek kana	: Sırf
telefon trubkası	: Âhize
temeki tukılı	: İzmarit
temir betondı üy	: Karkas
temir böşke	: Varil
temir jol	: Demiryolu
temir tor	: Izgara
teñiz flotu	: Donanma
teñiz karakşısı	: Korsan
tereze japkış	
(kakpagı)	: Panjur kepenk
teri bezderiniñ usak	
sañılavları	: Gözenek (anatomi)
teri kapşık	: Dağarcık
teris bata	: Beddua
teristik jel	: Poyraz
teris uğım	: Önyargı
téñerteñgi as	: Kahvaltı
térk etüvşilik	: İnziva
tétti nan	: Kek
tétti suvsın	: Limonata
tétti tagam	: Tatlı (şekerli yiyecek)
tétti tagam dükeni	: Pastahane
tétti tagam türi	: Lokma
tévbege kelgen	: Pişman
tıkır kilem	: Kilim
tım jaksı	: Pek âla
tım jaña	: Gıcır gıcır (yeni)
tıms belgiler erejesi	: Noktalama
tıs isteri	: Hariciye
tıyım salıngan	: Memnû , illegal
tik minez	: Haşin
til algış	: Uslu
til bilimi	: Dilbilim
til kurılısı	: Dilbilgisi
tis şukuviş	: Kürdan
tiyinniñ tsiyfrlı beti	: Yazı (parada)

tokar stanogı	: Torna
tok eteri	: Hasıl
tokıma bizi	: Tıg
tokıma jılı kiyim	: Kazak
tokıma stanogı	: Tezgah (halı vb. için)
tolgan ay	: Dolunay
tomat ezbesi (pastası)	: Salça
toñkalañ asıp	: Tepe taklak
toñ may	: Katı yağ
tor köz	: Dantel
toyda beriletin sıylık	: Takı
tozıgı jetken	: Paçavra
tömengi jagı	: Alt
töraga	: Reis
tört joldı öleñ	: Rubâi
tösekt üşin şkap	: Yüklük
tselofan paketi	: Poşet
tukım kuvalagan	: Irsi
tukım kuvalavşılık	: Irsiyet
tura kal	: Hop
turaktı ökil	: Konsolos
turaktı tirkes	: Deyim
tutas beşpent-şalbar	: Tulum (elbise türü)
tutınuvdan şıkkan	: Hurda
tuyık ray	: Mastar
tuzdı tagam	: Turşu
tükke turgısız	: Nafile
tükke turmaytın	: İvirzıvır
tük te emes	: İvir zıvır
tüngi juka kiyim (éyel)	: Gecelik
tüp nuska/tüp nuskalık	: Orjinal
Türık éskerine jaksı	
körip ayıtlatın atı	: Mehmetçik
Türık tıymı	: Kuruş
türki (Türık halık éni)	: Türkü
tüs pen tañıñ	
ortasındağı mezgıl	: Kuşluk (vakit)
tüyirşik déri	: Hap
tüyisken jer	: Odak
tüzeytin üy (orın)	: İslah evi
ulı şeşe	: Nene, nine
un jarma	: İrmik
uran öleñi	: Marş
usak mal	: Küçük baş (hayvan)
usak otın	: Çer çöp (yakmak için)
usak savdager	: Esnaf

usak tülük	: Küçük baş (hayvan)
ustanar belgi	: Ölçüt
uşatın tarelke	: Uçan daire
uşı kıyırı jok	: Hudutsuz, uçsuz, bucaksız
ut	
(şekti muzikalık aspap): Ud	
uvak mal	: Davar
uvak-tüyek savdası	: Tuhafiye
uvga karsı déri	: Panzehir
uv kaytargış	: Panzehir
uykastı kara söz	: Secî
uzın taktayşa	: Çıta
ülken kérzeñke	: Küfe
ülken kış kumıra	: Küp
ülken şıyşa	: Damacan
ülken tarazı	: Kantar
ülken üy	: Apartman
ürme burşak	: Fasulye
üstel tenisi	: Pinpon
üstingi jak	: Üstyapı
üyde balaga térbıye	
beretin erkek	: Lala
üy ernevi	: Saçak
üy hayvanı	: Ehlî
üy jeri	: Parsel
üy karavşı	: Kapıcı
üy kassaşı	: Kumbara
üy kızmetkeri	: Hizmetkar
üy koyması	: Mahzen
üy küzetşi	: Kapıcı
üy orın	: Arsa
üy oşagı	: Şömine
üy töbesi	: Çatı
üy tutkın	: Göz hapsi
vagon bölmesi	: Kompartıman
zañga kayşı	: Kaçak (mal)
zañ şıgaruvşılık	: Yasama
zat esim	: İsim
zattay karız	: İpotek
zéytün mayı	: Zeytinyağı
zor kurmet	: İhtiram

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. **ESKİ TÜRKÇE, KIPÇAK TÜRKÇESİ VE KAZAK TÜRKÇESİ'NDEKİ İSİMLERİN SES VE ŞEKİL BİLGİSİ YÖNLERİNDEN KARŞILAŞTIRILMASI**

4.1. **SES BİLGİSİ**

4.1.1. **Ünlüler**

4.1.1.1. Birbirlerinin Yerine Kullanılan Ünlüler

a/e

Eski Türkçe

a/e (aymanç/eymenç, arslan/erslan, abın/evin, ardaçı, erdeçi, avınng/evinng, çavış/çeviş, añın/eñin/egin, bıçak/biçek, kagda/kegde)

Kıpçak Türkçesi

a/e (aba/ebe, ayruk/eyrik)

Kazak Türkçesi

a/é (saygülik/séygülik, şavjay/şévjay, şay/şéy, jarmenke/jérmenke, abjılan/ébjilen, apiyın/épiyın, bayterek/béyterek, agay/ékey, tapaltak/tépeltek, künasız/künésiz, savdager/sévdeger, taj/téj, tabiygat/tébiygat, taksıy/téksiy, şayı/şéyi, atrap/étrap, rasuva/résüva, zalım/zélim, kazır/kézir, salamat/sélemet, tilmar/tilmér, tanerten/ténerten, jana/jéne)

a/e/i

Eski Türkçe

a/e/i (asan/esen/isen)

Kıpçak Türkçesi

a/e/i Yok

Kazak Türkçesi

a/e/i (kögarşın/kögerşin/kögirşin)

a/e/o

Eski Türkçe

a/e/o Yok

Kıpçak Türkçesi

a/e/o (atana/eten/orana)

Kazak Türkçesi

a/e/o Yok

a/é/ö

Eski Türkçe

a/é/ö Yok

Kıpçak Türkçesi

a/é/ö Yok

Kazak Türkçesi

a/é/ö (navbat/névbet/növbet)

a/ı

Eski Türkçe

a/ı (sañkan/sinçkan/sırınçan, kagal/kagıl, yarag/yarıg, bagar/bagır, kapag/kapıg, kışgaç/kışgıç/kışkaç/kışgaç, atlag/atlıg/adlıg, kışag/kışıg/kızıg, ayançsız/ayınçsız, tabag/tapak/tapıg/tapug, sanlag/sanlıg, sarsag/sarsıg, yalañ/yalıñ, kışag/kışıg/kızıg, sapag/sapıg, satır/sıtır, tarag/tarıg, tatag/tatıg, tawar/tıwar/twar, yalan/yalın, yapag/yapıg, yapar/yıpar, yapırgak/yapragak, tamar/tamır/tımır/tmır)

Kıpçak Türkçesi

a/ı (sarımsak/sırımsak, karçağa/karçıga, kasartka/kasartkı, karandaş/karındaş, taş/tış, kayır/kıyır)

Kazak Türkçesi

a/ı (katar/katır, samarkav/samırkav)

a/ı/i

Eski Türkçe

a/ı/i (çan/çın/çin, tañag/tañıg, tarkanç/tarkınç)

Kıpçak Türkçesi

a/ı/i Yok

Kazak Türkçesi

a/ı/i Yok

a/ı/u

Eski Türkçe

a/ı/u (oçak/oçık/oçuk, yaltrak/yaltrık/yaltruk, tapag/tapıg/tapug)

Kıpçak Türkçesi

a/ı/u Yok

Kazak Türkçesi

a/ı/u Yok

a/i

Eski Türkçe

a/i (yilpag/yilpig, tarazuk/tirazuk)

Kıpçak Türkçesi

a/i Yok

Kazak Türkçesi

a/i (jahan/jiyhan, şahit/şehit)

a/o

Eski Türkçe

a/o (yamız/yamuz/yomuz)

Kıpçak Türkçesi

a/o (aparak/oprak, bayov/boya, karav/karov, yaglav/yavlov, avuç/ovuç, kakırdak, kovurdak, buzagu/buzav/buzov, kaplan/koplan, avlak/oglak, savulçak/sogulçan)

Kazak Türkçesi

a/o Yok

a/o/ö

Eski Türkçe

a/o/ö Yok

Kıpçak Türkçesi

a/o/ö (avuz/ovuz/öz)

Kazak Türkçesi

a/o/ö Yok

a/o/u

Eski Türkçe

a/o/u (mogaç/mogoç/moguç)

Kıpçak Türkçesi

a/o/u (kargaşun/korgaşın/kurgaşun, yavurt/yogurt/yugurt, kavun/kovun/huvun)

Kazak Türkçesi

a/o/u Yok

a/u

Eski Türkçe

a/u (arkan/arkun, tolgak/tolkak/tolguk, barku/burku)

Kıpçak Türkçesi

a/u (agurçuk/ugurçuk, aw/av/uv, kongragu/kongrug, tamar/tamur, koguz/kokaz, otrak/otruk, ugra/uvru, togru/tuvra, konak/konuk, burga/burgu)

Kazak Türkçesi

a/u (makam/mukam)

e/é

Eski Türkçe

e/é Yok

Kıpçak Türkçesi

e/é Yok

Kazak Türkçesi

e/é (dekbir/dékbir)

e/i

Eski Türkçe

e/i (yer/yır/yırı/yir, yel/yıl/yil/yiil)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

e/i

Eski Türkçe

e/i (berke/birge, keken/kigen, kengeş/kengiş, kemi/kimi, keginç/kiginç/kikinç, serke/sirke, yewek/yiwek/yiwik/ywik, yeg/yig, emig/imig, kertü/kirtü, tilek/tilik, yelwi/yilwi, keyik/kiyig, yemiş/yimiş, kelem/kelim, elig/ilig, ewin/iwin, eki/iki, yegün/yigün, eşilik/işilik/isilik, teginç/tiginç, erte/irte, erkek/ırkek, igsez/igsiz, kertgüñc/kirtgüñç, ekinti/ikinti, keç/kiç)

Kıpçak Türkçesi

e/i (etek/itek, kerpiç/kirpiç, kime/kimi, sigek/sidik, ten/tin, sermuze etük/sirmuze etük, el/il, emçek/imçek, etez/itez, yemek/yimek, yemiş/yimiş, besrek/bisrek, keyik/kiyik, ekşi/ikşi, egiz/ikkiz, keng/king, seli/sili, semiz/simiz, yetmiş/yitmiş, esrik/isrük)

Kazak Türkçesi

e/i (şekildevik/şikildevik, sümbe/sümbi, beyge/beygi, injuv/injüv/enjüv, kesertke/kesirtke, eşkim/işkim, eştene/iştene, dilger/dilgir, ürpek/ürpik)

e/i/ö

Eski Türkçe

e/i/ö Yok

Kıpçak Türkçesi

e/i/ö (etmek/itmek/ötmek, deve/teve/tife/töfe/tüve, ev/iv/öv)

Kazak Türkçesi

e/i/ö Yok

e/i/ü

Eski Türkçe

e/i/ü (yülegü/yüligü/yülügü)

Kıpçak Türkçesi

e/i/ü (örümcek/örümçik/örümçük)

Kazak Türkçesi

e/i/ü Yok

e/ö

Eski Türkçe

e/ö (etük/ötük, bedük/betük/bödük)

Kıpçak Türkçesi

e/ö (ekmekçi/ötmekçi, kene/köne)

Kazak Türkçesi

é/ö (kéri/köre, sévegey/sévegöy) ***

e/ö/ü

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

e/ö/ü (çewre/çövre/çüvre)

e/ü

Eski Türkçe

e/ü (nöker/nökür, kögürçken/kögürçgün, bitkeçi/bitigüçi, törtegü/törtügü, üçegü/üçügü)

Kıpçak Türkçesi

e/ü (örgeç/örkeç/örküç, pürşek/pürşük, süngük/süngük, çekertige/çekürge, bölek/bölük, yengil/yüngül)

Kazak Türkçesi

e/ü Yok

ı/i

Eski Türkçe

ı/i (ıyınç/iyinç, iş/iş, tıl/til, dın/din, yıvılgı/yıvılgı, bıçak/biçek, bır/bir/biri, singar/singar, tungçı/tingçi, şış/şiş, yılın/yilin)

Kıpçak Türkçesi

ı/i (yıdıg/yiyi, bıldırçın/böyürçin)

Kazak Türkçesi

ı/i (şayır/şeyir, buyımtay/büyimtay, şay/şeyi, ıbilis/ibilis)

ı/o

Eski Türkçe

ı/o (kıpçur/kobçır/kopçır)

Kıpçak Türkçesi

ı/o (ıklık/ogluk/oluk)

Kazak Türkçesi

ı/o Yok

ı/ö

Eski Türkçe

ı/ö Yok

Kıpçak Türkçesi

ı/ö (bildırçın/böyürçin)

Kazak Türkçesi

ı/ö Yok

ı/u

Eski Türkçe

ı/u (kobçır/kopçır kıpçur/, tumşık/tumşuk, yamız/yamuz/ yomuz, kamaş/kamuş, sırık/sırık, tokılıg/tokulug, tumlıg/tumlug, turıg/turug, togrı/togru)

Kıpçak Türkçesi

ı/u (bıçkı/buçkı, çukır/çukur, kurgaşun/korgaşın, kuyı/kuyu, ogluk/ıklık/oluk, yarık/yarık, yovık/yuvuk/yuk, avıç/avuç, ağız/avuz, bağır/bavur, boyı/boyu, uyki/uyku/uyuhı, çıpçık/çıpçuk, kamaş/kamaşu, yarı/yaru, anlı/anglu, kargışlı/kargışlu, tuzlı/tuzlu, yokarı/yokaru, ayrık/ayruk)

Kazak Türkçesi

ı/u (tımak/tumak, tamık/tamuk, bulıngır/bulungır)

i/ö

Eski Türkçe

i/ö (itüg/ötüg)

Kıpçak Türkçesi

i/ö Yok

Kazak Türkçesi

i/ö Yok

i/ö/ü

Eski Türkçe

i/ö/ü (çimeli/çömeli/çümeli, bişük/böşük/büşük)

Kıpçak Türkçesi

i/ö/ü Yok

Kazak Türkçesi

i/ö/ü Yok

i/ü

Eski Türkçe

i/ü (köbik/köbük/köpig/köpüg/köpük, miñiz/müñüz/müyüz, sinük/sünük, tezig/tezik/tezüg/tezük, ügin/ügün, siñük/süñük, süçig/süçüg/süçük, irinçü/irünçü, ögdi/ögdü, sewig/sewüg, böri/börü/bürü, yırtınç/yirtinçü/yirtünçü, tevlig/tevlüg, yirinçlig/yirinçülüg, ögsiz/ögsüz, sewig/sewüg, titrüm/tütrüm, yipin/yipün)

Kıpçak Türkçesi

i/ü (bildırçın/böyürçin, böri/börü, mengi/mengü, köni/könü, bertik/bertük, kerpiç/kerpüç, kümiş/kümüş, könilik/könülük, sevinç/sövünç, gögerçin/gögerçün, kiyiz/küyüz, keçit/keçüt, emzirici/emzürçi, övinçli/övünçlü, biyik/büyük, kesik/kesük)

Kazak Türkçesi

i/ü (mümkindik/mümkündük, terjime/terjüme)

i/y

Eski Türkçe

i/y (aig/ayg, yailık/yaylık)

Kıpçak Türkçesi

i/y Yok

Kazak Türkçesi

i/y Yok

o/ö

Eski Türkçe

o/ö (bokün/bökün, ok/ök)

Kıpçak Türkçesi

o/ö Yok

Kazak Türkçesi

o/ö Yok

o/u

Eski Türkçe

o/u (osoh/osuk, toprak/tuprak, toruk/turuk, yogrot/yogurt/yorgurt, tosu/tusu, yasok/yazuk, yok/yuk, yont/yunt, tolkuk/tulkuk, bolung/bulung, korgan/kurgan, oron/orun, sozak/suzak, otoz/otuz, yogçı/yugçı, ovusuz/uvusuz/uvutsuz, yoksoz/yoksuz, koduz/kuduz, orı/urı, sok/suk, yanlog/yanlug, alko/alku, montag/muntag, ona/una, boşug/buşug, boz/buz, yotuz/yutuz)

Kıpçak Türkçesi

o/u (bogum/buvum/buvun, bonşuk/munçuk, todak/dudag, yovik/yuvik/yuk, koruk/kuruk, tavuk/tavoh, togrı/tuvra)

Kazak Türkçesi

o/u Yok

ö/u/ü

Eski Türkçe

ö/u/ü Yok

Kıpçak Türkçesi

ö/u/ü (öç/uç/üç)

Kazak Türkçesi

ö/u/ü Yok

ö/ü

Eski Türkçe

ö/ü (tögün/tügün, yörög/yörüg, böğüş/büğüş, törö/törü, bori/büri/bürü, kölük/külük, yögerü/yökerü/yügerü, közetçi/küzetçi, kertö/kertü/kirtü, kövençeng/küvençeng, söngüklüg/süngüklüg, tökellig/tükellig/tügellig, törlüg/türlüg, tötüşlüg/tütüşlüg, ölöm/ölüm, öğşürü/üğşürü, örgi/ürgi, tözöm/tözün, tözö/tözü, kög/kök/kük, tökedi/tükedi/töketi/tüketi, tökel/tügel/tükel, birök/birük/pirök)

Kıpçak Türkçesi

ö/ü (körük/kürük, kömiş/kümiş/kümüş, kögerçin/kügerçin)

Kazak Türkçesi

ö/ü (şöregey/şüregey)

u/ü

Eski Türkçe

u/ü (suksumur/sukşumur/süksümür)

Kıpçak Türkçesi

u/ü (boynuz/muyuz/müz, yuvut/yüvüt)

Kazak Türkçesi

u/ü (buyımtay/büyımtay)

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
a/e	x	-	x
a/e/i	x	-	x
a/e/o	-	x	-
a/é/ö	-	-	x
a/ı	x	x	x
a/ı/u	x	-	-
a/i	x	-	x
a/o	x	x	-
a/o/ö	-	x	-
a/o/u	x	x	-
a/u	x	x	x
e/é	-	-	x
e/ı/i	x	-	-
e/i	x	x	x
e/i/ö	-	x	-
e/i/ü	x	x	-
e/ö	x	x	x
e/ö/ü	-	x	-
e/ü	x	x	-
ı/i	x	x	x
ı/o	x	x	-
ı/ö	-	x	-
ı/u	x	x	x
i/ö	x	-	-
i/ö/ü	x	-	-

i/ü	x	x	x
i/y	x	-	-
o/ö	x	-	-
o/u	x	x	-
ö/u/ü	-	x	-
ö/ü	x	x	x
u/ü	x	x	x

4.1.1.2. Ünlü Değişmeleri

4.1.1.2.1. *Darlaşma*

a>ı

Kıpçak Türkçesi

a>ı (agaç<ıgaç)

Kazak Türkçesi

a>ı (tamır, ortanşı, kıyalşıl)

a>i

Kıpçak Türkçesi

a>i (dünyilik)

Kazak Türkçesi

a>i Yok

a>u

Kıpçak Türkçesi

a>u (uvu)

Kazak Türkçesi

a>u (uvis)

e>i

Kıpçak Türkçesi

e>i (bişik, kiçit, içi, igri, tir, tişik, ikşi)

Kazak Türkçesi

e>i (kiyik, siyrek, şiyrek)

o>u

Kıpçak Türkçesi

o>u (kuvuh)

Kazak Türkçesi

o>u (belbuvar, kırıkbuvin, tuvralık, suvık, buzılğan, nuksan)

ö>i

Kıpçak Türkçesi

ö>i (iyez)

Kazak Türkçesi

ö>i Yok

ö>u

Kıpçak Türkçesi

ö>u Yok

Kazak Türkçesi

ö>u (guşır (özür))

ö>ü

Kıpçak Türkçesi

ö>ü Yok

Kazak Türkçesi

ö>ü (büyir, büyrek, ügit, üyrek, bülingen, üşir)

u>ı

Kıpçak Türkçesi

u>ı (bırıngı)

Kazak Türkçesi

u>ı (kalbır, kurıltay, kutı, kusak, sabın, ışkır, boyun, burın, tobık, uvis, jumırtka, kamır, şujık, jumıs, otız, donız, tavık, tavıs, suvık, buzılğan, obır, oyık, oyıs)

ü>i

Kıpçak Türkçesi

ü>i (törpi)

Kazak Türkçesi

ü>i (minacat, köbik, büyüir, sülük, jüzim, kömir, bülingen, tükirgiş, kekil, üşir, bütün, bugün)

Not : Bazı kelimelerde ise ünlü incelerek darlaşmaktadır. (Ünlü uyumunun tesiri olabilir.) :

a>i (édiletli)

o>ü (nükte)

u>i (biyday, mélimsiz)

	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
a>ı	x	x
a>i	x	-
a>u	x	x
e>i	x	x
o>u	x	x
ö>i	x	-
ö>u	-	x
ö>ü	-	x
u>ı	x	x
ü>i	x	x

4.1.1.2.2. Genişleme

ı>a

Kıpçak Türkçesi

ı>a (baldaran)

Kazak Türkçesi

ı>a (ayt, şayan, gaybet/kaybat)

i>e

Kıpçak Türkçesi

i>e (tek/tevek, ekki, el, keme)

Kazak Türkçesi

i>e (keme, kilem, şeşek, egiz, nekeli, délelsiz, eltiyfät, éser)

u>a

Kıpçak Türkçesi

u>a (alak (ulak))

Kazak Türkçesi

u>a (tuvralık, monşak)

u>o

Kıpçak Türkçesi

u>o (kozi)

Kazak Türkçesi

u>o (jogarı, koldanılgan, dozak, soltan)

ü>ö

Kıpçak Türkçesi

ü>ö Yok

Kazak Türkçesi

ü>ö (öner, ökim, mör, ölke, ökimet, ögey)

Not : Bazı kelimelerde ünlünün kalınlaşarak genişlediği görülür. Bunda da ünlü uyumunun etkisi olabilir :

i>a (balav (pilav))

	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
i>a	x	x
i>e	x	x
u>a	x	x
u>o	x	x
ü>ö	-	x

4.1.1.2.3. Yuvarlaklaşma

a>o

Kıpçak Türkçesi

a>o (omaç)

Kazak Türkçesi

a>o (tovar, kafe/kofe)

e>o

Kıpçak Türkçesi

e>o (ovsun)

Kazak Türkçesi

e>o Yok

e>ö

Kıpçak Türkçesi

e>ö (sövünç, çöpçövre, öv/öy)

Kazak Türkçesi

e>ö (örük, böbek)

e>ü

Kıpçak Türkçesi

e>ü (tüpe, çümen)

Kazak Türkçesi

e>ü (tüye, üy)

i>o

Kıpçak Türkçesi

i>o (kovañ)

Kazak Türkçesi

i>o Yok

i>u

Kıpçak Türkçesi

i>u (kargu, yuldurum, uvu, tagarçık/tagarçuk)

Kazak Türkçesi

i>u Yok

i>ü

Kıpçak Türkçesi

i>ü (tirezü, çeküç, çekürdek, kerpüç, sövünç)

Kazak Türkçesi

i>ü (tüp, tülki)

	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
a>o	X	X
e>o	X	-
e>ö	X	X
e>ü	X	X
i>o	X	-
i>u	X	-
i>ü	X	X

4.1.1.2.4. *Düzleşme***o>a**

Kıpçak Türkçesi

o>a (mogol<mogal)

Kazak Türkçesi

o>a (ıştan, koraz, sapı)

ö>e

Kıpçak Türkçesi

ö>e (öyle<eyle, öfke<efke, gövde<gevde, kemür)

Kazak Türkçesi

ö>e (kevde, tevbe)

ü>e

Kıpçak Türkçesi

ü>e (süngük<süngök, törü<töre, töpü<töpe)

Kazak Türkçesi

ü>e Yok.

	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
o>a	x	x
ö>e	x	x
ü>e	x	-

4.1.1.2.5. *Kalınlaşma***e>a**

Kıpçak Türkçesi

e>a (alma, bayam)

Kazak Türkçesi

e>a (aluva, ayla, kuvat, Hiva, Namangan, Sırdariya, ajdaha, alma, badam, zaytın, şaytan, kalamdas, jazalı, mastık, habarsız, şarasız, marcan, ajal, amanat, apat, daraja, ravayat, takıya, savap, taspiq, sıyapat)

i>ı

Kıpçak Türkçesi

i>ı Yok

Kazak Türkçesi

i>ı (ıştan, kadır, zaytın, sızık, sıyapat)

	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
e>a	x	x
i>ı	-	x

4.1.1.2.6. *İncelme***a>e**

Kıpçak Türkçesi

a>e Yok

Kazak Türkçesi

a>e (béleli, nekeli, esep, kervenşi, kekil, nükte, şegir)

a>é

Kıpçak Türkçesi

a>é Yok

Kazak Türkçesi

Yabancı dillerden geçen kelimelerde görülür.

a>é (édiletli, kédirli, kérilik, kériþilik, mélimsiz, écet, élek ?, évez, kéde, éþkere, ézir, fëni, kériþ, ésker)

ı>i

Kıpçak Türkçesi

ı>i Yok

Kazak Türkçesi

ı>i (büldirþin, kérilik, þegir)

u>ü

Kıpçak Türkçesi

u>ü Yok

Kazak Türkçesi

u>ü (bügin)

	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
a>e	-	X
a>é	-	X
ı>i	-	X
u>ü	-	X

4.1.1.3. Ünlü Düşmesi

Başta :

-ı-

Eski Türkçe

ı- (ısırka/sızga)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Ortada :

-a-

Eski Türkçe

-a- (mansız/mnsız, tutayak/tutyak, konaşı/konşı)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

-e-

Eski Türkçe

-e- (neçökin, neçük, neçükleti, negök, nelük)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

-ı-

Eski Türkçe

-ı- (arıtı/artı)

Kıpçak Türkçesi

-ı- (uykusra/uyuksıra, basıluh/bazluh)

Kazak Türkçesi

-ı- (javırın/javrın, yumırık/yudrık)

-i-

Eski Türkçe

-i- Yok

Kıpçak Türkçesi

-i- (kazna)

Kazak Türkçesi

-i- (kéde)

-u-

Eski Türkçe

-u- (uduru/udru)

Kıpçak Türkçesi

-u- Yok

Kazak Türkçesi

-u- (jumsak)

-ü-

Eski Türkçe

-ü- Yok

Kıpçak Türkçesi

-ü- (körükli/körkli)

Kazak Türkçesi

-ü- Yok

Sonda :

-ı/-u

Eski Türkçe

-ı/-u Yok

Kıpçak Türkçesi

-ı/-u (karşu/karşı/karş)

Kazak Türkçesi

-ı/-u Yok

	ESKI TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
ı-	X	-	-
-a-	X	-	-
-e-	X	-	-
-i-	X	X	X
-i-	-	X	X
-u-	X	-	X
-ü-	-	X	-
-ı/-u	-	X	-

4.1.1.4. Ünlü Türemesi

Başta :

a-

Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde yok.

Kazak Türkçesi

a- (anar)

u-

Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde yok.

Kazak Türkçesi

Yabancı dillerden geçen kelimelerde görülür.

u- (uvazo, uvagon, urksat, uvagda, uvacip, uvagız, uvezin, uvakıyga)

Ortada :

-ı-

Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde yok.

Kazak Türkçesi

-ı- (kısırak, borış)

-i-

Yabancı dillerden geçen kelimelerde görülür.

Eski Türkçe

-i- Yok

Kıpçak Türkçesi

-i- (edllik/edillik)

Kazak Türkçesi

-i- (mülik, gasiret, fark/park)

-u-

Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde yok.

Kazak Türkçesi

-u- (aluva)

Sonda :

-e

Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde yok.

Kazak Türkçesi

-e (tize)

-ı

Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde yok.

Kazak Türkçesi

-ı (akı)

-i

Eski Türkçe

-i (üçünç/üçünçi)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

	ESKI TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
a-	-	-	X
u	-	-	X
-ı-	-	-	X
-i-	-	X	X
-u-	-	-	X
-e	-	-	X
-ı	-	-	X
-i ?	X	-	-

4.1.1.5. Hece Kaynaşması

Eski Türkçe

-gü- (yügürük/yürük)

Kıpçak Türkçesi

-al- (kalın/kın)
 -eg-/-ig- (yegirmi/yigirmi/yirmi)
 -gı- (şığırşık/şırşık)
 -ya- (uyat/ud)
 -ay (solagay/solak)
 -rü (üleştürü/üleştü)

Kazak Türkçesi

-ha- (şér)
 -hü- (mör)

4.1.1.6. Ünlü-Ünlü Metatezi

Eski Türkçe

-au-/-ua- (kunghauçı/kunhuaçı)

Kıpçak Türkçesi

-a-ı/-ı-a- (bildark/bıldırak)

Kazak Türkçesi

-a-ı/-ı-a- (halıfat, karlıgaş)

4.1.1.7. Ünlü Uyumu

4.1.1.7.1. Kalınlık-İncelik Uyumu :

Her üç dönemde de , Türkçe kelimelerde, bazı istisnai durumlar olmakla birlikte hakimdir.

4.1.1.7.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu :

Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi dönemlerinde bazı istisnai durumlar dışında hakimdir. Kazak Türkçesi'nde bazı çekim ve yapım eklerinin bu kurala uymadığı görülmektedir. Çekim Ekleri'nden bu kurala uymayanlar şunlardır :

- İlgi Hali Eki : Üzerine geldiği kelimenin ünlüsünün düz veya yuvarlak olduğuna bakmadan, ünsüz uyumuna göre *-niñ/-niñ, -diñ/-diñ, -tıñ/-tıñ* eklerini alır.
- Yükleme Hali Eki : Bunun kullanılışı da İlgi Hali Eki gibidir. Ekler şunlardır : *-ni/-ni, -dı/-dı, -tı/-tı*
- Vasıta Hali Eki : Üzerine geldiği kelimeyle ek arasında bağlantı kurulmasını sağlayan yardımcı ünlü düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymadan devamlı düz olarak kullanılır. Ekler şunlardır: *-man/-men, -ban/-ben, -pan/-pen*

Birinci Teklik ve Çokluk Şahıs Ekleri *-pın, -pız* ve İkinci Teklik ve Çokluk Şahıs Ekleri *-sıñ, -sız -siz -sıñdar* eklerinin ünlüleri bu uyuma uymaz.

İyelik eklerinden önceki yardımcı ünlü ve ekin içindeki ünlü de bu uyuma tabi olmaz. Mesela : *özim, öziñ, özimiz, üyiñiz* vs.

Yapım eklerinden önce gelen yardımcı ünlü ve ekin içindeki ünlünün de bu uyuma uymadığı durumlar olur. Mesela : *bölim, bölük, buzılğan, burım, jüris, jüzim, konımdı, korlık, kökşil, körinis, köşirme, köterilis, kurlım, kuvlık, küldirgi, küriş, küştilik, küydirgiş, küyli, küyişi, orınsız, ottık, oyşıl, ökildik, ökiniş, ölim, ötkizgiş, sorluluk, suvlı, süyis, şaşılğan, solşıl, toyımsızdık, tözimsizdik, turmıs, tükirik, tüşinik, tüzilim, üzilis, zorlık* vs.

Birden fazla heceden oluşan ve ikinci hecesindeki ünlünün bu uyuma uymadığı kelimelerde vardır. Mesela : *kalbır, kurıltay, kutı, sabın, boyın, burın, tobık, uvis, jumırtka, kamır, şujık, jumıs, otız, donız, tavık, tavıs, suvık, obır* vs.

4.1.1.8. Kazak Türkçesi'ne yabancı dillerden geçen kelimelerdeki uzun ünlüler "ünlü+y" şekline dönüşür.

î<ay (ayla (hile))

î<ey/iy (jebreyil, beybak, beybereket, beykam, beyşara, biyhabar)

4.1.1.9. u/v, o/v Meselesi

Eski Türkçe döneminde “u” ve “w” seslerinin birbirlerinin yerine kullanıldığı daulat/dawlat kelimesinde görülmektedir.

Kıpçak Türkçesi döneminde de “u” sesinin kelime başında “va-” sesine dönüşebildiği metinlerden tespit edilmiştir.. (oynaş/vaynaş)

Benzer bir durum da Kazak Türkçesi’nde görülmektedir. Yabancı dillerden geçen kelime başlarındaki “va-/ve-/vi-” sesleri “o/ö” ye dönüşmektedir. (otan, okıyga, opasız, obal, opat, ojdan/öjdan/ujdan, oba, ökil, ösiyet, ölayat vs.)

4.1.1.10. Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi’nde Olmayıp Kazak Türkçesi’nde Olan Ünlü Değişmeleri

a<u, o<u, ö<ü, ö<u, a<i, o<ü, u<i, ü<ö, u<o, i<a, o<a, e<a, i<i, a<é, u<ü

4.1.2. Ünsüzler

4.1.2.1. Birbirlerinin Yerine Kullanılan Ünsüzler

-av/-ev/-gı/-gü(-ağı/-egü)

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi’nde yok.

Kıpçak Türkçesi

-av/-ev/-gı/-gü (burav/burgı/bürgü, kösev/kösegi, buzav/buzov/buzagu, küyev/küyegü)

b/m

Eski Türkçe

b/m (tarban/tarman, bıdbul/bıbul/bıtmıl, biñ/biñ/miñ, bunça/munça)

Kıpçak Türkçesi

b/m (bonşuk/munçak, boynuz/muyuz, beyni/meyin, köbkök/kömkök, (K.) ben/men, bing/ming, beng/ming, bung/mung, bengü/mengü)

Kazak Türkçesi

b/m (şabadan/şamadān, önben/önmen, kurbandık/kurmandık)

b/p

Eski Türkçe

b/p (aba/apa, kobçır/kopçır/kıpçur, tüb/tüp, boşgut/posgut, buzagu/puzagu, butıg/putıg/putık, bür/pür, bı/pi, tebiz/teviz, tüblüg/tüplüg, bek/berk/perk, bışıg/bisig/psig, töbü/töpü, barça/parça, бүdүн/bütün/pütün)

Kıpçak Türkçesi

b/p (kebek/kepek, bütür/pütür, beynir/peynir/penir, bars/pars, keleben/kelepen)

Kazak Türkçesi

b/p (tokbak/tokpak, tasbıyh/téspiyyh, kökbar/kökpar, kebeb/kevep)

b/p/v

Eski Türkçe

b/p/w (öbke/öpke/öwke)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

b/v

Eski Türkçe

b/v (köbrüg/köbrük/kövrüg, nızbanı/nızvanı, abın/evin, tabar/tavar, ebçi/evçi)

Kıpçak Türkçesi

b/v (karabaş/karavaş, yabız/yavuz)

Kazak Türkçesi

b/v (kebeb/kevep, gazabat/gazavat)

b/w

Eski Türkçe

b/w (culbu/çulwu, sabçı/savçı)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

c/ç

Eski Türkçe

c/ç (culbu/çulwu, cim/çin, kertünc/kirtgünç)

Kıpçak Türkçesi

c/ç (ocak/oçak, sucuk/suçuk, örümcek/örümçik/örümcük/örmeçek, çift/çift, kıncır/kılçır)

Kazak Türkçesi

c/ç Yok.

ç/j

Eski Türkçe

ç/j (çeçek/jejek, taç/taj)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

ç/s

Eski Türkçe

ç/s (adınçığ/adınsığ)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

ç/ş

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

ç/ş (sırça/şırşa, çirkin/şirkin, kızgançı/kızganş, çürük/şürük, inçkırık/inşıkırık, kireç/kireş, munçak/bonşuk, ölçek/ölşük, örküç/örkeş, sançı/sanşı, kuçak/kuşak, kış/kış, çörek/şörek, çetük/şetük, eçek/eşek, içki/işki/ikşi/keçi, kışkanç/kışkaş, ağaç/agaş)

ç/z

Eski Türkçe

ç/z (irbiç/irbiz)

Kıpçak ve Kazak Türkçeleri'nde yok.

d/g

Eski Türkçe

d/g (sidik/sigek)

Kıpçak ve Kazak Türkçeleri'nde yok.

d/l

Eski Türkçe

d/l Yok

Kıpçak Türkçesi

d/l (iwdeş/iwleş)

Kazak Türkçesi

d/l (sandak/sanlak)

d/m

Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde yok.

Kazak Türkçesi

d/m (judrik/yumırık)

d/t

Eski Türkçe

d/t (kadak/katak/katıg/kattih, ögdi/ökti, tıdıg/tıtıg/tidhig, tuda/tuta, tüdüş/tütüş, kadaş/katas, kunduz/kuntuz, bıdbul/bıtbul/bıtmıl, sadun/satun, bögde/böhte, aldı/altı, aldun/altun, adlıg/atlag/atlıg, tüdüşlüg/tütüşlüg, andın/antın, kendir/kentir, küdüg/kütüg/kütük, tödüş/tötüş/tüdüş/tütüş, yasduk/yastuk, yogrot/yogurt/yorgurt, adırt, atırt, daulat/tawlat, ıdım/ıtım, kadag/kadak/katag, bad/bat)

Kıpçak Türkçesi

d/t (budak/butak, kedük/ketük, daç/taç, öd/öt, dene/tene, duvar/tıvar, dügme/tügme/tüyme, diş/tiş, dudag/todak/totak, kolduk/koltuk, öd/öt, dürüg/türüg, düre/türe, davar/tuvar, duna/tana/kuna, tevlügeç/devlengeç, deve/teve/tife/töve, dilmaç/tilmaç)

Kazak Türkçesi

d/t (duz/tuz)

d/t/y

Eski Türkçe

d/t/y (kadgu/katku/kaygu)

Kıpçak ve Kazak Türkçeleri'nde yok.

d/y

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

d/y (kadgu/kaygu/kaygı, bıldırçın/böyürçin, adak/ayak, kudug/kuyug, eder/eyerle, kadaş/kayaş)

f/p

Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde yok.

Kazak Türkçesi

f/p (farık/parık, ferî/peri)

f/v

Eski Türkçe

f/v (köfenç/kövenç)

Kıpçak Türkçesi

f/v (tafar/tavar/davar/tuvar)

Kazak Türkçesi

f/v Yok

f/v/w

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

f/v/w (kofa/kova/kowa)

f/v/w/k

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

f/v/w/k (tafuk/tavuk/tawuk/takuk)

f/w

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

f/w (suf/suw, efüşlik/ewüşlik, safukluk/sawukluk, yufka/yuwka)

g/h

Eski Türkçe

g/h (harginç/korkinç, yulug/yuluh, osug/osoh, tögi/töhö)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

g/k

Eski Türkçe

g/k (birge/berke, gok/kok, keginç/kiginç/kikinç, köbrüg/köbrük/kövrüg, kurgag/kurgak, sıg/sık, taşut/takşut, tirgin/tirkin/tirin, türtümgü/türtüngü, tütsüg/tütsük, yagıs/yakıs, yañgu/yañku, yarlıg/yrlıg/yarlık, yulag/yulak/yulgak, karag/karak, kögüs/kögüz/köküz, süngüg/söngük/süngük, begni/bekni, begini/bekini, söglünçü/söklünçü, süçig/süçüg/süçük, altag/altak, çag/çak, gılınç/kılınç, kadag/kadak, kadgu/katku/kaygu, kergek/kerkek, kızgut/kızkut, ogus/oguş/okus, öteg/ötek, sögüş/söküş, sıgış/sıkış, tıtag/tıtak, togu/toku, tolgak/tolkak/tolguk, enüg/enük, eşgek/eşkek/esgek, ingek/inkek, küskü/küzgü, sıçgan/sıçkan, tavişgan/tavişkan/tavşan)

Kıpçak Türkçesi

g/k (ağınaç/ağınkaç, kışnaç/kışkaç, oğluk/ıklık/oluk, sağız/sakız, sögünç/sökünç, tegene/tekene, toğa/toka, yogsun/yoşkun, dudag/tutak, engeg/engek, orutga/orutka, katıg/katık, bilig/bilik/bili, sağış/sakış, yarag/yarak, bayguş/baykuş, kögerçin/kökerçin, ögüz/öküz, sagsagan/sakasgan/sagasgan, koguz/kokaz, kög/kök, tügel/tükel, bugün/bükün, çağ/çak, yağşı/yakşı)
-gi/-ki (içirgi/içirki)

Kazak Türkçesi

g/k (bötege/böteke, baygus/baykus, sadaga/sadaka)

g/k/h

Eski Türkçe

g/k/h (kulgak/kulkak/hulgak, uguş/uhus/ukuz)

Kıpçak Türkçesi

g/k/h/- (tamug/tamuk/tamuh/tamu/tamı)

Kazak Türkçesi

g/k/h Yok

g/k/n

Eski Türkçe

g/k/n (sağış/sakış/sañış)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

g/k/v

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

g/k/v (bugavı/bukagı/buvavı, kögüs/köküs/kövüs)

g/k/y

Eski Türkçe

g/k/y Yok

Kıpçak Türkçesi

g/k/y (gene/kene/yene)

Kazak Türkçesi

g/k/y Yok

g/ñ

Eski Türkçe

g/ñ (egin/eñin/añın, egim/eñim)

Kıpçak Türkçesi

g/ñ Yok

Kazak Türkçesi

g/ñ (yüg/yüñ)

g/v

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

g/v (ag/av, bag/bav, bogum/bovum/buvun, bukagı/bugavı/buvavı, sagrı/savrı, ağız/avuz, bagır/bavur, bitig/bitiv, sügük/süvek, tamag/tamav, togru/tuvra, yag/yav, açığı/açıgı/açuv, ağışy/avursı, sag/sav, sogulçan/savulçak, toğuş/tovuş, ogul/ovul, yugurt/yavurt, tag/tav, bogun/bovun, bogaz/boguz/bovaz, oğlak/avlak/ağlak, yogun/yovun)

g/w

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

g/w (andagok/andawuk, bilgü/bilewü, önegü/önewü)

g/y

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

g/y (sügüm/süyem/süyüm, su sığır/su sıyr, bugday/buyday, degri/deyri, igne/iyne, egi/igi/iyi, degin/deyin)

h/k**Eski Türkçe**

h/k (haçığ/kaçığ, hıl/kıl, hılınç/klınç, harın/karın, hoyın/koyın/koyun, hazganç/kazganç, yılhı/yılkı, haç/kaç, bahşı/bakşı)

Kıpçak Türkçesi

h/k (boh/bok, bulah/bulak, hadak/kadav, ışih/işık, kuyruh/kuyruk, oymah/oymak, yahni/yakni, agrıh/agrı, buyruh/buyuruk, uruh/uruk, uyuhı/uykı/uyku, yoh/yok, oglak/avlak/ulah, tavoh/tavuk, hamış/kamış, huvun/kavun, hurma/kurma, mahala/makala, uşahçı/uşakçı, kılıhlı/kılıklı, hanlıh/hanlık/kanlık, mah/mak, yarh/yarık, yavuh/yavuk, yirah/yırak, han/kan, hatun/katun)

Kazak Türkçesi

h/k (darhan/darkan, rayhan/raykan, lahat/lakat, muhiyt/mukiyt, sahara/sakıra, mahrum/makrum, hayır/kayır, dıyhan/dıykan, haji/kaji)

h/k/v

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

h/k/v (ohşaş/okşaş/uvşaş)

j/s/ş

Eski Türkçe

j/s/ş (küji/küsi/küşi)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

j/ş

Eski Türkçe

j/ş (Tujit/Tuşıit)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

j/z

Eski Türkçe

j/z (ajun/azun)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

k/n

Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde yok.

Kazak Türkçesi

k/n (kıljak/kıljan)

k/p/y

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

k/p/y (dek/dep/dey)

k/t

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

k/t (ekmekçi/ötmekçi)

k/v

Eski Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

k/v (bitik/bitiv/bitüv, hadak/kadav, kakırdak/kovurdak, yaylak/yaylav)

l/n

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

l/n (burgul/burgun, kılçır/kıncır)

l/p

Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde yok.

Kazak Türkçesi

l/p (dél/dép)

-ll-/-ld-

Eski ve Kıpçak Türkçesi'nde yok.

Kazak Türkçesi

-ll-/-ld- (molla/molda)

m/n

Eski Türkçe

m/n (bogum/bovum/buvun, kögem/kögen, merdimen/nerdüven, tım/tın)

Kıpçak Türkçesi

m/n (déneme/dénene, eşteme/eştene, sıydam/sıydan, jambas/janbas, jagımpaz/jagınpaz)

Kazak Türkçesi

m/n (tembin/tenbin, orom/oron, cim/çın, tözöm/tözün, adın/atım, üsdün/üstüm/üstün/üztün)

m/ng (ñ)

Eski Türkçe

m/ng (kömlek/könglek)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

m/p

Eski Türkçe

m/p (yamyayı/yapyayı)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

nd/nn

Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde yok.

Kazak Türkçesi

nd/nn (sündet/sünnet)

n/g/ng

Eski Türkçe

n/g/ng (tanrı/tigri/tengri)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

n/p

Eski Türkçe

n/p (yön/yöp)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

n/r

Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde yok.

Kazak Türkçesi

n/r (mandımsız/mardımsız)

n/r/t

Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde yok.

Kazak Türkçesi

n/r/t (aybın/aybar/aybat)

n/y

Eski Türkçe

n/y/ny (sanmış/saymış)

ñ/y (müñüz/miñiz/müyüz)

Kıpçak Türkçesi

n/y/ny (kanu/kayu/kanyu, ıgan/ıgay/ıgany)

Kazak Türkçesi

n/y Yok

p/h

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

p/h (kopuzcı/kohuzcı)

p/w

Eski Türkçesi

p/w (öpkeçi/öwkeçi)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

p/y

Eski Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

p/y (çüprek/çüyrek)

r/t

Eski Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

r/t (orana/atana/eten)

r/z

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

r/z (kudur/kutuz, arman/azman)

s/ş**Eski Türkçe**

s/ş (kisi/kişi/kşi, suksumur/sukşumur/süksümür, tüs/tüş, sük/şük, sış/şiş, suvatçır/suvatsır/şıvastşır/şıvaçır, ulus/uluş, ülüs/ülüş, yas/yâs/yaş, bas/baş, as/aş, küsüş/küşüş, ogus/oguş/okus, esgek/eşgek, katas/kadaş, esiç/eşiç/işiç)

Kıpçak Türkçesi

s/ş (jogsun/yoşkun, saşak/şaşak, asır/aşır, serşe/sirşe/şerşe/şirşe, hasal/haşal)

Kazak Türkçesi

s/ş (beyis/beyiş)

s/ş/z**Eski Türkçesi**

s/ş/z (kas/kaş/kaz)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

s/y

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçe

s/y (satuh/yatuk)

s/z

Eski Türkçe

s/z (besgek/bezgek, kasguk/kazguk, kebes/kebez, kesek/kezek, kesig/kezig, kısag/kısıg/kızıg, sıslag/sızlag, tisik/tizik, tütsüg/tützüg, kögüs/kögüz/köküz, ösen/özen)

Kıpçak Türkçesi

s/z (kasmak/kazmak, saksagan/sanzagan/saksıgan/sazagan, kiçkes/kiçkez)

Kazak Türkçesi

s/z Yok.

y-/c-/i-/ı-

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçe

y-/c-/i-/ı- (yılan/cılan/cıllan/ılan/ılan)

y/z

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçe

y/z (yay/yaz)

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
-av/-ev, -gı/-gü (-agu/-egü)	-	X	-
b/m	X	X	X
b/p	X	X	X
b/p/v	X	X	-
b/w	X	X	-
c/ç	X	X	-
ç/j	X	-	-
ç/s	X	-	-
ç/ş	-	X	-
ç/z	-	X	-
d/g	X	-	-
d/l	-	X	X
d/m	-	-	X
d/t	X	X	X
d/t/y	X	-	-
d/y	-	X	-
f/p	-	-	X
f/v	X	X	-
f/v/w	-	X	-
f/v/w/k	-	X	-
f/w	-	X	-
g/h	X	-	-
g/k	X	X	X
g/k/h	X	X	-
g/k/n	X	-	-
g/k/v	-	X	-
g/k/y	-	X	-
g/ñ	X	-	-
g/v	-	X	-
g/w	-	X	-
g/y	-	X	-
h/k	X	X	X
h/k/v	-	X	-
j/s/ş	X	-	-
j/ş	X	-	-
j/z	X	-	-
k/n	-	-	X
k/p/y	-	X	-

k/t	-	x	-
k/v	-	x	-
l/n	-	x	-
l/p	-	-	x
-ll-/-ld-	-	-	x
m/n	x	x	x
m/ñ	x	-	-
m/p	x	-	-
-nd-/-nn-	-	-	x
n/g/ng	x	-	-
n/p	x	-	-
n/r	-	-	x
n/r/t	-	-	x
n/y	x	x	-
p/h	-	x	-
p/w	x	-	-
p/y	-	x	-
r/t	-	x	-
r/z	-	x	-
s/ş	x	x	x
s/ş/z	x	-	-
s/y	-	x	-
s/z	x	x	-
y-/c-/ı-/i-	-	x	-
y/z	x	-	x

4.1.2.2. Ünsüz Değişmeleri

b>m

Kıpçak Türkçesi

b>m (meñzeş, munguz, mengü, meniz, mung)

Kazak Türkçesi

b>m (moyın, murın, mın, miñdap, munlı, méngilik, molşılık, minisker, meyram, monşak)

b>p

Kıpçak Türkçesi

b>p Yok

Kazak Türkçesi

b>p (tapanşa, sorpa, betpak, harap, elippe)

b>y

Kıpçak Türkçesi

b>y Yok

Kazak Türkçesi

b>y (büyrek)

c>j

Kıpçak Türkçesi

c>j Yok

Kazak Türkçesi

c>j (şujık, jamgı, jan, éndijan, injir, baja, jebreyil, jazalı, javap, jındılık, jiyhangerlik, kojalık, janazaşı, ajal, netiyje, ojdand, şejire, jiyhat)

c>k

Kıpçak Türkçesi

c>k (meskit)

Kazak Türkçesi

c>k Yok

ç>ş

Kıpçak Türkçesi

ç>ş Yok

Kazak Türkçesi

ç>ş (şepken/şekpen, kuşak, akmeşit, büldirşin, aşı, kögerşin, keleşek, kanşa, monşak)

ç>j

Kıpçak Türkçesi

ç>j Yok

Kazak Türkçesi

ç>j (juvaldız, kanjar, muhtajdik)

ç>s

Kıpçak Türkçesi

ç>s Yok

Kazak Türkçesi

ç>s (uvis, sorpa, sızık)

ç>ş

Kıpçak Türkçesi

ç>ş (işke münüzü/keşi münüzü, turçı, kerşek, şakal, şıpşık, şapaklı, şavlı, haş, şuval, şanak, şaşı, saş, suş, şag/şak, serşe/sirşe/şerşe/şirşe)

Kazak Türkçesi

ç>ş (bakıraş, bakşa, kamşı, konış, kulaş, oşak, parşa, şaşak, şatır, şenber, şengil, şıra, uşık, uşkın, kılış, şırpı, tapanşa, şabıs, ıştan, şarık, şaş, şay, borış, ölşem,

şıdam, eşki, şayan, şıbın, şıbış, şıl, agaş, şeşek, şınar, şiyrek, kıskaş, aldagış, uşkiş, öşpes, eşbiri, şım, şırpı, şöp, uş, üş, şegir, şetin, şok, şabındı, şalımdı, şaşırandı, şıdamdı, şıgımdı, kişilik, alşaktık, kaşak)

d<t

Kıpçak Türkçesi

d<t (tal, tam, tamçı, temir/temür/timür, tilim, tirek, tireng, tiri, tişik, tizge, tizgin, tizim, töl, tumagı/tumav, til, tirsek, tiz, tizgi, tanışık, tilek, tirlik, tüş, togan, tonguz, turak, tüp, tagay, teli, telik, teşik, tümen, tagay, tul, tuşman)

Kazak Türkçesi

d<t (temir, teri, baltır, til, tis, tize, tös, at, tilek, tovar, tüye, tamır, tarı, ketik, togız, toksan, kutırgan, tuva, tul, tis, tuvralık, toyımsız, turaksız, tamşı, teñizşi, betpak, öltirgenşe, toyganşa)

d>y

Kıpçak Türkçesi

d>y (bayam)

Kazak Türkçesi

d>y (üyrek)

f>p

Kıpçak Türkçesi

f>p (öpkelmekçi)

Kazak Türkçesi

f>b/p (bétuvasız, opa, parıksız, keyipsiz, balşı, paydakor, pélekor, bélen/pélen, sapar, sıyapat, kebin, apat, apta, béleket/péleket, insap, ısırap, iltipat, parıyz, şapagat, şarapat, şıypa, véziypa, pil, atrap/étrap, bakır/pakır/fakır, gapıl, paniy, zulpıkar, muvapık, patıyhaa, pitir, tavap/tévap, elippe, pelsapa, periçte, pén/fén, képir, perzent, sapı, dépter, apiyım, kalampır, tépsir, şabdalı/şaptal, tarap, pikir, sıpat, şapagat, kiriptarlık, kepil, pasıktık)

f>(p)>m (mursat)

f>v

Kıpçak Türkçesi

f>v Yok

Kazak Türkçesi

f>v (Avgan)

g<k

Kıpçak Türkçesi

g<k (köbek, kövde, köz, kerek, kerşek, sökücü, kızli)

Kazak Türkçesi

g<k (keme, kölenke, kevde, köz, kumis, kiyik, kögerşin, küye, ketik, kün, kevdeli, kiyimdik, kenis, kerek, kevrek, közel)

g>k

Kıpçak Türkçesi

g>k (çik et)

Kazak Türkçesi

g>k (kayrattı, kérişilik, kriptarlık, bektik, kavhar, kaybat, kérip, küma, kayratker, kudık)

g>r

Kıpçak Türkçesi

g>r (togın)

Kazak Türkçesi

g<r Yok

g>v

Kıpçak Türkçesi

g>v (tav, tovrav, uvu, yavlı)
 -gı/-gi/-gu/-gü>v (kaşav, tumagı/tumav, akkuv, kırav, ölçsevsiz) Ancak istisnâî bir durum olarak “turagı” kelimesinde bu değişme gerçekleşmiyor.

Kazak Türkçesi

g>v (belbuvar, tuv, bugav, avız, bavır, bav, kırıkbuvin, bav, avırlık, avşılık, tuvralık, suvık, javın, tav, sav, elüv)

g>y

Kıpçak Türkçesi

g>y (teyirmen, teyre)

Kazak Türkçesi

g>y (büyir, baylanıstar, sıyır, biyday, jiyde, jiyrenşektik, baylanıs, jıyılıs)

h>g

Kıpçak Türkçesi

h>g Yok

Kazak Türkçesi

h>g (gitlerşil, gasiret, garem, gektar, gegamon, gegamoniya, gumanist)

h>k

Kıpçak Türkçesi

h>k (kazna, akşam)

Kazak Türkçesi

h>k (bokşa, kalı, kanjar, kamır, kakı, kıtay, koraz, dakıl, kurma, ıktıyarlı, kasiyetli, kayırlı, kazınalı, muktajdik, kojalık, mıktılık, rakımdılık, korıl (ses tak.), tukım, bakıttı, rakat, ruksat, maktanşaktık, kayırsız, kayırşı, kıyalşıl, kudayşıl, akıret, kazına, dozak, ıktıyar, ıktıyat, karaket, kata, akırı, kıyanat, luksat, makabat/mahabbat, betpak, kalıs, muktaj, kazır, kutba, katım, kayır, kazıret, taravık, taspiik, kıysap, kalayık, kızmetker, koja, makluk, karta)

j>ç

Kıpçak Türkçesi

j>ç (eçdiha)

Kazak Türkçesi

j>ç Yok

k>g

Kıpçak Türkçesi

k>g (algış, garanful)

Kazak Türkçesi

k>g (algıs, ögiz, egin, segiz, togız, kızganşaktık, tagdır)

k>h

Kıpçak Türkçesi

k>h (hanat, hap, hayış, kuvuh, uşah, tabuh, atalih, ohçı, aruvlıh, tözmelüh)

Kazak Türkçesi

k>h (Aşhabad, Çehtar, havipti, harakter, himiya, hyssa)

k>y

Kıpçak Türkçesi

k>y Yok

Kazak Türkçesi

k>y (hiymet)

l>d

Kıpçak Türkçesi

l>d Yok

Kazak Türkçesi

l>d (beldik, kelde, ökilderi (Genellikle Çekim Eklerinde görülür.))
 -ll->-nd- (jendet)

l>r

Kıpçak Türkçesi

l>r Yok

Kazak Türkçesi

l>r (kalampır, ürker, kémir/kémil)

l>t

Kıpçak Türkçesi

l>t Yok

Kazak Türkçesi

Yapım ve Çekim Eklerinde görülür.

l>t (oktav, bastavı, baylanıstar, toktı, ortaktaşa)

m>b

Kıpçak Türkçesi

m>b Yok

Kazak Türkçesi

m>b (beyil, tizbe, ganibet)

-mm-/-mb- (ümmet/ümbet)

m>n

Kıpçak Türkçesi

m>n (peyganber)

Kazak Türkçesi

m>n (donız, kırıkbuvin)

m>p

Kıpçak Türkçesi

m>p Yok

Kazak Türkçesi

m>p (alpıs, jetpis, uşpak, bop-bos)

n>m

Kıpçak Türkçesi

n>m Yok

Kazak Türkçesi

n>m (kalampır)

p>b

Kıpçak Türkçesi

p>b (tebkiç, babuç, borsuk)

Kazak Türkçesi

p>b (barmak, barıs, baklajan, kebek, öbis, jabagı, köbik, tobık, balav, borsık, kobızşı)

p>f

Kıpçak Türkçesi

p>f (arfa, kirfik, kıfçak)

Kazak Türkçesi

p>f Yok.

p>m

Kıpçak Türkçesi

p>m (mamukçı)

Kazak Türkçesi

p>m Yok

r>l

Kıpçak Türkçesi

r>l Yok

Kazak Türkçesi

r>l (almurt, kalampır, luksat)

s>ş

Kıpçak Türkçesi

s>ş Yok

Kazak Türkçesi

s>ş (şaşak, şaş, şujık)
-sc->-ş- (meşit)

s>z

Kıpçak Türkçesi

s>z Yok

Kazak Türkçesi

s>z (kızganşaktık, hamza (hamsi))

ş>ç

Kıpçak Türkçesi

ş>ç (beçik, çeker, içig)

Kazak Türkçesi

ş>ç Yok

ş>s

Kıpçak Türkçesi

ş>s Yok

Kazak Türkçesi

ş>s (karıs, kayıs, bas, kas, tös, tös, kümis, as, algıs, bağıs, baylanıstar, jumıs, kargıs, kılms, tas, soyıs, akıldaspak, alıspak, avdarıspak, agıs, keñesi, eşek, kus, askabak, astık, jemıs, kamıs, bes, kisilik, jastık, urıskak, jırtkıs, baskalar, kisiler, jumısak, bos)

t>d

Kıpçak Türkçesi

t>d (delim, dükel)

Kazak Türkçesi

t>d (edik, dene, jöndem, dakıl, dop, ijdiyhat, dorba)

v>b

Kıpçak Türkçesi

v>b Yok

Kazak Türkçesi

v>b (şalbar, dabilşı, bay-bay !)

v<b

Kıpçak Türkçesi

v<b Yok

Kazak Türkçesi

v<b (bar, beresili, barşı, bergiş, berermen, barıs)

v>g

Kıpçak Türkçesi

v>g (kıgılcım, tatov/tatıg)

Kazak Türkçesi

v>g (ögey)

v>y

Kıpçak Türkçesi

v>y Yok

Kazak Türkçesi

v>y (tüye, üy, küye)

y>d

Kıpçak Türkçesi

y>d Yok

Kazak Türkçesi

y>d (kudık)

y>j

Kıpçak Türkçesi

y>j Yok

Kazak Türkçesi

y>j (jabagı, jip, jorga, jürek, jakut, jem, jumırtka, jad, jalgan, jamanat, jöndem, jumıs, jük, jürek, jumsak, jibermek, jonırıska, jan, jüz, jılan, jilkı, jaratılıs, jasagan, jol, jabagılı, jaralı, jazuvlı, jumuvlı, kajırlı, jeterlik, jérdemşilik, jigitşilik, jogarılık, jetim, jibek)

z>s

Kıpçak Türkçesi

z>s (bolmas, kelmes)

Kazak Türkçesi

z>s (sıyapat, şeşilmes tüyün)

z>ş

Kıpçak Türkçesi

z>ş Yok

Kazak Türkçesi

z>ş (şingır (zincir), guşır (özür))

	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
b>m	x	x
b>p	-	x
c>j	-	x
c>k	x	-
c>ş	-	x
ç>j	-	x
ç>s	-	x
ç>ş	x	x
d>t	x	x
d>y	x	x
f>p	x	x
f>v	-	x
g>k	x	x
g>k	x	x
g>r	x	-
g>v	x	x
g>y	x	x
h>g	-	x
h>k	x	x
j>ç	x	-
k>g	x	x
k>h	x	x
k>y	-	x
l>d	-	x
l>r	-	x
l>t	-	x
m>b	-	x
m>n	x	x
m>p	-	x

n>m	-	X
p>b	X	X
p>f	X	-
p>m	X	-
r>l	-	X
s>ş	-	X
s>z	-	X
ş>ç	X	-
ş>s	-	X
t>d	X	X
v>b	-	X
v<b	-	X
v>g	X	X
v>y	-	X
y>d	-	X
y>j	-	X
z>s	X	X
z>ş	-	X

4.1.2.2.1. -ıcı/-ici>-uvşı/-üvşi (kemirüvşi)

4.1.2.2.2. ayın>gayın (şapagat, gaşıktık, kanagatsız, sagatşı, gıybadathana, galamat, giybrat, gizzat, gumır, gurıp, guşır, kağıda, laginet, şapagat, taglim, uvagda, élem, galam, gajayıp, mağlum, gasır, şarıygat, okıyga, gılım, galım, gulama, bagzı, garış (arş))

4.1.2.3. Ünsüz Düşmeleri

Başta :

h-

Eski Türkçe

h- Yok

Kıpçak Türkçe

h- (hamaşa/amaşa, hanuz/anuz. heç/eç)

Kazak Türkçesi

h- (aluva, akı, ayla, öner, ayvan, ekimdik, élsizdik, ökim, esep, apta, ese, écet, élek, éves, ézır, ökimet, éşkim, éziret, éşkaysısı, eje, erip, éve, eşbiri, eç)

k-

Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde yok.

Kazak Türkçesi

k- (arbüz)

ş-

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

ş- (şimdi/imdi)

t-

Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde yok.

Kazak Türkçesi

t- (éser)

y-

Eski Türkçe

y- (yır/ır, yig/ig, yiriñ/iriñ, yitiz/idiz, yinçke/inçke, yir/ir)

Kıpçak Türkçesi

y- (yipek/ipek, yüksük/üksük, yıl/ıl, yırak/ırak, yisi/isi, yılan/ılan, yegit/igit, yağmur/yamgur/amgur)

Kazak Türkçesi

y- Yok

*Ortada :***-g-**

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

-g- (yügrük/yürük, boyagçı/boyaçı, örtüglük/örtülük, togru/toru, oylan/olan, bolgay/bolay, ine, yın)

-g-/-k-

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

-g-/-k- (içkeri/içeri, taşgaru/taşkaru/taşarı)

-h-

Eski Türkçe

-h- Yok

Kıpçak Türkçesi

-g-/-k-/-h-/- (kısga/kıska/kışa/kısa)

Kazak Türkçesi

-h- (şübelangıştıq, kekil, bés)

-n-

Eski Türkçe

-n- Yok

Kıpçak Türkçesi

-n- (yülüngüç/yülügüç, esenlik/eselik)

Kazak Türkçesi

-n- (beşpet/beşpent, karlıgaş)

-r-

Eski Türkçe

-r- Yok

Kıpçak Türkçesi

-r- (eçdiha, yoga/yorka, bek/berk)

Kazak Türkçesi

-r- (ajdaha)

-uk-

Kıpçak Türkçesi'nde yok.

Kazak Türkçesi

-uk- (huk)

-w-

Eski Türkçe

-w- (eriş/ewriş, uşak/uwşak)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

-y-

Eski Türkçe

-y- (könek/könyek, kınılık/kıymılık)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Sonda :

-g

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

-g (açı/açıg/açuv, agrı/agrıg, kamu/kamug, bili/bilig/bilik, türlü/türlüg, çı/çıg/çık, öli/ölü/ölüg, çeri/çerig, kiçi/kiçig, katı/katıg)

-h

Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde yok.

Kazak Türkçesi

-h (neke, alla, küna)

-k

Eski Türkçe

-k (neñeyü/neñeyük)

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde yok.

-l

Eski Türkçe

-l Yok
Kıpçak Türkçesi

-l Yok

Kazak Türkçesi

-l (tuva (doğal))

-t

Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde yok.

Kazak Türkçesi

-t (mastık, dos, betpak)

-y

Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi'nde yok.

Kıpçak Türkçesi

-y (kırgı/kırgy)

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
h-	-	x	x
k-	-	-	x
ş-	-	x	-
t-	-	-	x
y-	x	x	-
-g-	-	x	-
-g-/-k-	-	x	-
-h-	-	x	x
-n-	-	x	x
-r-	-	x	x

-uk-	-	-	X
-w-	X	-	-
-y-	X	-	-
-g-	-	X	-
-h-	-	-	X
-k-	X	-	-
-l-	-	-	X
-t-	-	-	X
-y-	-	X	-

4.1.2.4. Ünsüz Türemeleri

Başta :

h-

Kıpçak Türkçesi

h- (hayva, hakıl)

Kazak Türkçesi'nde yok.

v-

Kıpçak Türkçesi

v- (vur-, vayna- (oyna-))

y-<j-

Kıpçak Türkçesi

y- (yilik, yipek, yüzüm)

Kazak Türkçesi

y-/j- (jiyde (iğde), jüzim, jibek)

Ortada :

-en-

Kıpçak Türkçesi'nde yok.

Kazak Türkçesi

-en- (kölenke)

-g-

Kıpçak Türkçesi

-g- (bulanak/bulganak)

-g-/-h- (sagat/sahat/saat)

Kazak Türkçesi

-g- (jalgan)

-k-

Kıpçak Türkçesi

-k- Yok

Kazak Türkçesi

-k- (jumırtka)

-n-

Kıpçak Türkçesi

-n- (sarañıka/sarañkan, kumga/kumgan)

Kazak Türkçesi

-n- Yok.

-r-

Kıpçak Türkçesi'nde yok.

Kazak Türkçesi

-r- (almurt)

-t-

Kıpçak Türkçesi

-t- (asru/astrı/astru, arslan/astlan)

Kazak Türkçesi

-t- (şegritke)

-y-

Kıpçak Türkçesi

-y- (uşakçı/uyşahçı)

Sonda :

-g/-k/-h/-v

Kıpçak Türkçesi

-g/-k/-h/-v (tamug/tamuk/tamuh/tamuv/tamu)

Kazak Türkçesi'nde yok.

	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
h-	x	-
v-	x	-
y-/j-	x	x
-en-	-	x
-g-	x	x
-k-	-	x
-n-	x	-
-r-	-	x
-t-	x	x
-y-	x	-
-g/-k/-h/-v	x	-

4.1.2.5. Metatez

Eski Türkçe

- gm-/mg- (yagmur/yamgur)
 -rd-(-rt-)/-dr- (erdem/edrem/edirem, artuklug/adrukluğ)
 -rñ-/ñr- (tırñak/tıñrak)
 -vr-/rv- (evriş/erviş/eriş)

Kıpçak Türkçesi

- gm-/mg- (yagmur/yamgur)
 -gs-/şk- (yogsun/yoşkun)
 -kr-/rk- (akrun/akrın/arkun)
 -ml-/lm- (çömlek/şölmek)
 -rb-<-br-/pr- (tobra/topra)
 -tr-/rt- (utru/urtu)
 -yn-/ny- (tuynak/tunyak)

Kazak Türkçesi

- ln->-nl- (nélet (lanet))
 -pk-/kp- (sepkil/sekpil, tüpkir/tükpil, épke/ékpe)
 -ry-(-rd-)>-yr- (üyrek (ördek))
 -tk-(-th-)>-kt- (maktanşaktık)

4.1.2.6. Ünsüz İkizleşmesi

Kıpçak Türkçesi

-k-/-kk-	(on ikki/ekki, ikindi/ikkindi)
-p-/-pp-	(apak/appak)
-s-/-ss-	(yası/yassı, asu/assı, isi/yisi/issi)
-t-/-tt-	(yetti, kattı)

Kazak Türkçesi

-s-/-ss-	(kasa<kassa)
----------	--------------

4.1.2.7. Yabancı dillerden geçen kelimelerdeki ikiz ünsüzler Kazak Türkçesi'nde teke düşer. Mesela : dajal (deccal), takıya (tekke)

4.1.2.8. Ünlü-Ünsüz Metatezi

Eski Türkçe

-ır-/-ra-	(yapırgak/yapragak)
-ur-/-ro-	(yogurt/yorgurd/yogrot)

Kıpçak Türkçesi

-çi-/-iş-	(keçi münüzü/işke münüzü)
-ig-/-gi-	(biligli/bilgili)
-ır-(-ur-)<-rı-(-ru-)	(katrıga, yumurtka/yumrutka)
-lı-/-ıl-	(yarlıgançlı/yarılğançlı)
-nu-/-ın-	(aşnukı/aşingı)

Kazak Türkçesi

ın-<nı-	(nısap (insaf))
-rı-/-ir	(teñiri/teñri/teñir)
uj-/ju-	(ujmak/jumak)

4.1.2.9. Ünsüz Uyumu

Bilhassa Kazak Türkçesi'nde görülür. Yaygın ve düzenli bir kullanıma sahiptir. Ünsüz Uyumu, sonu sessizle biten kelimelerin son seslerinin yumuşak veya sert olmasına göre kelimeye gelecek ekin ilk sesinin tespit edilmesi kuralıdır. Uyum, eklere göre farklılık arzeder. Yapım ve Çekim Eklerinin bu uyumun etkisiyle 4 bazen de 6 farklı şekline rastlanır. Ünsüz Uyumun hakim olduğu ve isimlerle kullanılan ekler şunlardır :

Yapım Ekleri :

İsimden İsim Yapım Ekleri : -lı/-li, -lık/-lik, -das/-des, -gılt/-gilt, -gıltım/-giltim
vs.

Fülden İsim Yapım Ekleri : -ma/-me, -mak/-mek, -man/-men, -malı/-meli, -gış/-giş, -gın/-gin, -gak/-gek, -gılıktı/-gilikti vs.

Hal Ekleri :

İlgi Hali Eki : -niñ/-niñ

Belirtme Hali Eki : -nı/-ni

Yönelme Hali Eki : -ga/-ge

Bulunma Hali Eki : -da/-de

Ayrılma Hali Eki : -dan/-den

Vasıta Hali Eki : -man/-men

Aitlik Eki : -gı/-gi

Çokluk Eki : -lar/-ler

Birinci Şahıs Ekleri : -mın/-min, -mız/-miz

Ayrıca bazı Edatlarda da görülür. Benzetme , kuvvetlendirme ve soru edatlarında görülür. Bu konuyla ilgili daha ayrıntılı bilgi için "Hülya Arslan, 'Kazak Türkçesi'nde Ünsüz Uyumu', Bir Derg. Sayı 6, 1996, s. 53-70" adlı makaleye bakılabilir.

4.1.2.10. Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde Olmayıp Kazak Türkçesi'nde Olan Ünsüz Değişimleri

b<p, b<y, c<ş, c<j, ç<j, ç<s, d<t, f<b/p, f<(p)<m, f<v, g<k, g>k, h<g, k<g, k<y, j<g, l<r, l<t, l<d, m<b, m<n, m<p, n<m, p<b, r<l, s<ş, s<z, ş<s, v<b, v>b, v<g, v<y, y<d, y<j, z<ş

4.1.2.11. Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde Olmayıp Kazak Türkçesi'nde Olan Ünsüz Düşmeleri

- k- (arbüz)
- t- (éser)
- h- (kekil, bés)
- n- (beşpet, karlıgaş)
- h (neke, Alla, küna)
- l (tuva)
- t (dos, betpak)

4.1.2.12. Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde Olmayıp Kazak Türkçesi'nde Olan Ünsüz Türemeleri

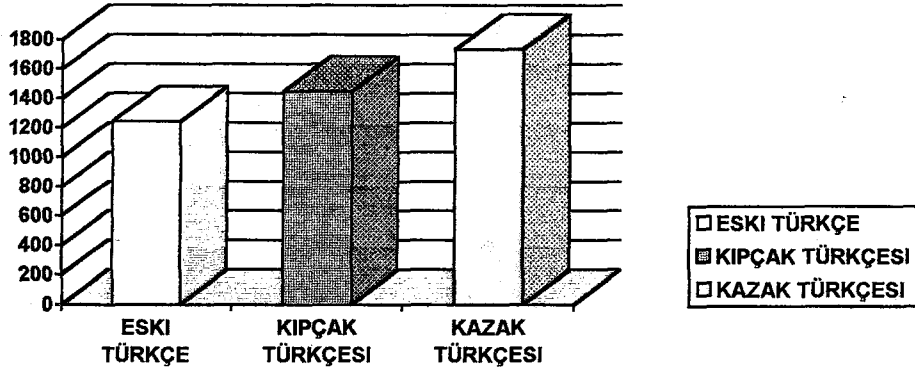
- g- (jalgan)
- k- (jumirtka)
- r- (almurt)
- t- (şegritke)

4.2. SEKİL BİLGİSİ

4.2.1. Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler

Bu gruptaki isimler Eski Türkçe döneminde %33.37, Kıpçak Türkçesi döneminde %42.20, Kazak Türkçesi döneminde ise %22.07 oranındadır. Bu oranlar tespit edilirken her dönem kendi içerisinde hesaplanmıştır. Bu oranlara göre Kıpçak Türkçesi'nde bu grup isimler toplam isim sayısının önemli bir kısmını tutmaktadır. Kazak Türkçesi döneminde dilin isim hazinesi çok geliştiği için bu grup isimler, Kıpçak Türkçesi'ne göre sayı bakımından daha fazla olmakla birlikte, toplam isim sayısı içinde önemli bir yer işgal etmemektedir. Aşağıdaki tablo ve grafikte bunların birbirlerine olan oranları açık bir şekilde görülmektedir.

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Varl. Ol. Göre İsim.	1247	1449	1736

4.2.1.1. Madde İsimleri

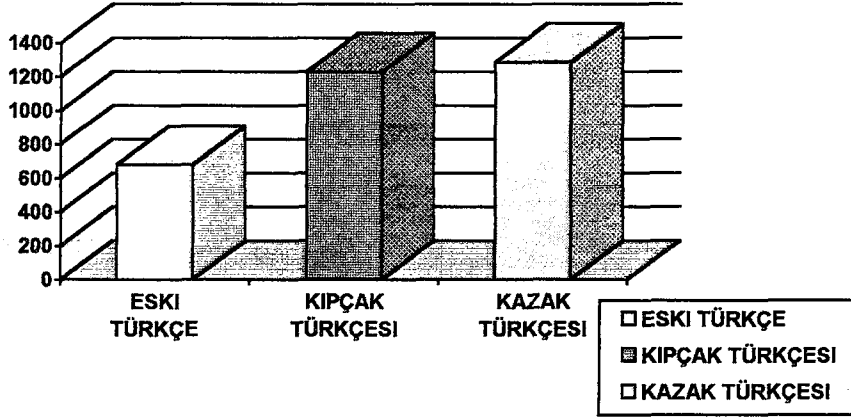
Yukarıda da belirttiğimiz gibi Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler'in oranı Eski Türkçe döneminde %33.37'dir. Bunun %18.14'ünü Madde İsimleri teşkil eder. Yani toplam isim sayısı içinde madde isimlerinin oranı %18.14'tür. Bununla birlikte "Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler" gurubu içerisindeki oran %54.38'dur.

Kıpçak Türkçesi döneminde Madde İsimleri'nin toplam isim sayısı içerisindeki oranı %35.84, Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler gurubu içerisindeki oranı ise %84.96'dır.

Kazak Türkçesi döneminde ise bu isimlerin toplam isim sayısı içerisindeki oranı %16.38, Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler gurubu içerisindeki oranı %74,19'dur.

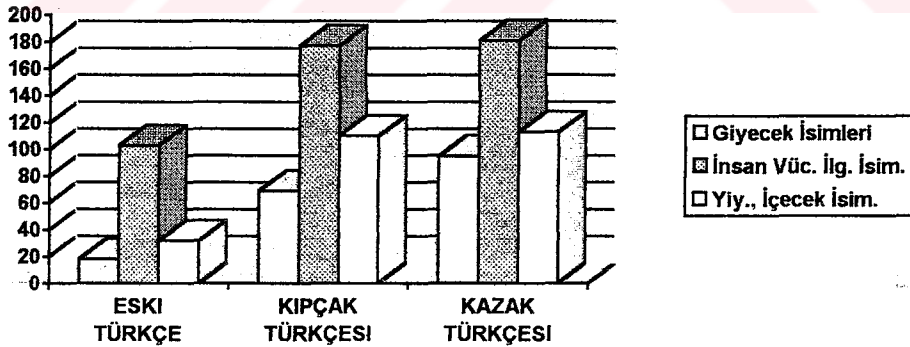
Bu oranlar göstermektedir ki Madde İsimleri'nin toplam isim sayısı içerisinde en fazla yer işgal ettiği dönem Kıpçak Türkçesi dönemidir. Ancak bu üç dönemdeki isimler sayı bakımından birbirleriyle karşılaştırıldığı zaman Kazak Türkçesi'nde , isim sayısının çok olmasından dolayı, daha fazla olduğu görülür. Ancak dikkat çekici olan nokta Eski Türkçe'den sonra Kıpçak Türkçesi dönemine kadar, bu dönemde dahil olmak üzere, madde ismi olan kelimelerin sayısının, iki katına varan bir oranda artmasıdır.

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Madde İsimleri	678	1231	1288

Madde İsimlerinin alt başlıklarını da şu şekilde tabloya döküp grafik haline getirdik:

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Giyecek İsimleri	18	69	95
İnsan Vüc. İlg. İsim.	103	177	181
Yiy., İçecek İsim.	32	110	113

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere “Madde İsimleri” ana başlığı altındaki “Giyecek, İnsan Vüc. İlg. İsim. ve Yiyecek İçecek İsim.” leri karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmanın bu üç başlıkta yapılmasının sebebi, her üç dönemde de Madde İsimleri ana başlığı altında bu üç alt başlığın bulunmasıdır. Ancak bunlar dışında “Kazak Türkçesi” dönemindeki Madde İsimleri’nin şu alt başlıkları da ayrıca bulunmaktadır : (Bunların miktarı hemen yanlarındaki rakamlardır.)

- a. Alet İsimleri - 50
 b. Atla İlg. İsimler - 96
 c. Kimyevi Madde İsim. - 33

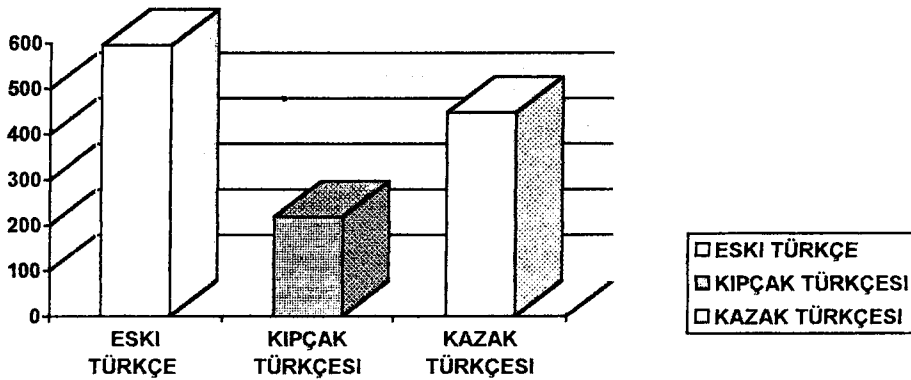
4.2.1.2. Mana İsimleri

Eski Türkçe dönemindeki Mana İsimleri'nin toplam isim sayısı içerisindeki oranı %15.23'dür. Ancak Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler gurubu içerisindeki oranı %45.62'dir. Yani bu gruptaki isimlerin yaklaşık yarısını Mana İsimleri oluşturmaktadır.

Kıpçak Türkçesi döneminde Mana İsimleri'nin toplam isim sayısı içerisindeki oranı % 6.36'dır. Bunun Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler gurubu içerisindeki oranı ise %84.96'dır. Yani bu gruptaki isimlerin büyük çoğunluğu Mana İsimleri'nden meydana gelmektedir.

Kazak Türkçesi dönemindeki Mana İsimleri'nin toplam isim sayısı içerisindeki oranı % 5.69'dur. Bunun Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler gurubu içerisindeki oranı ise % 25.81'dir.

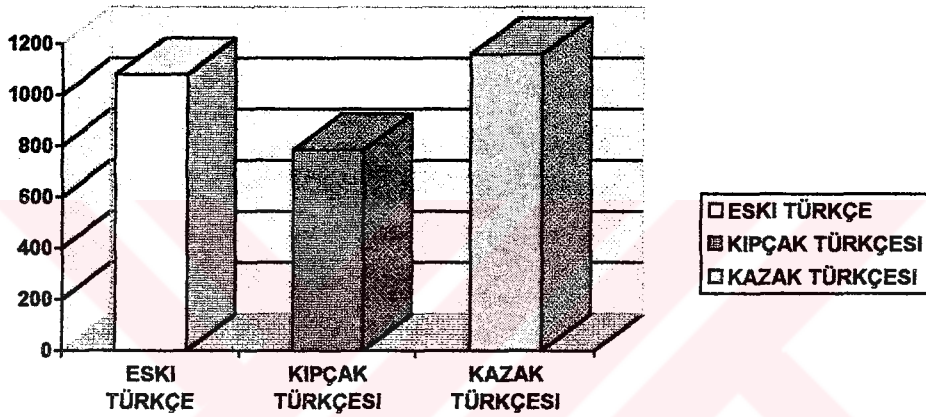
	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Mana İsimleri	596	218	448

4.2.2. Varlıklara Verilişlerine Göre İsimler

Bu grup isimler Eski Türkçe döneminde %28.88, Kıpçak Türkçesi döneminde % 22.83, Kazak Türkçesi döneminde % 14,72'dir.

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Var. Veril. Göre İsimler	1079	784	1158

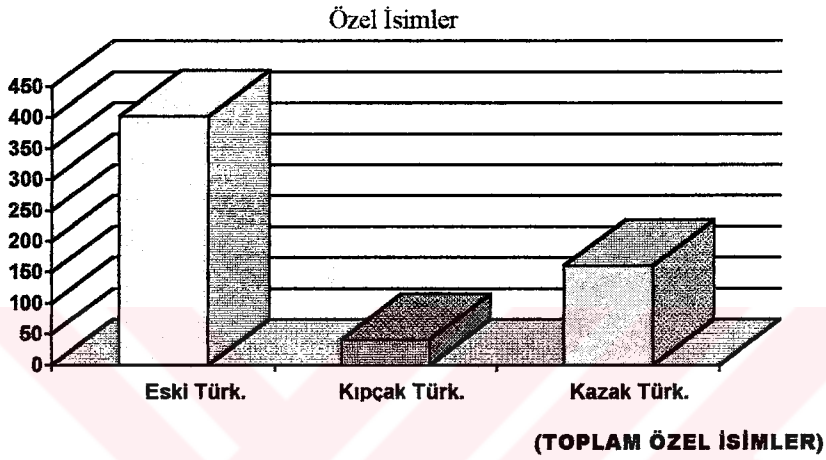

4.2.2.1. Özel İsimler

Özel İsimler Eski Türkçe döneminde toplam isim sayısı içerisinde %10.78, Kıpçak Türkçesi döneminde %1,19 , Kazak Türkçesi döneminde %2.05'dir. Bunların Varlıkların Verilişlerine Göre İsimler gurubu içerisindeki oranı, Eski Türkçe'de %37.34, Kıpçak Türkçesi'nde % 5.23, Kazak Türkçesi'nde % 13.9'dur. Bu oranlar da göstermektedir ki, her üç dönemde de Özel İsimler çok önemli bir yer işgal etmemektedir.

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Şahıs İsimleri	207	18	60
Yer İsimleri	97	3	38
Dağ, İrm., Den., Ülke İsimleri	38	4	17
Millet, Boy, Aşiret İsimleri	53	15	15

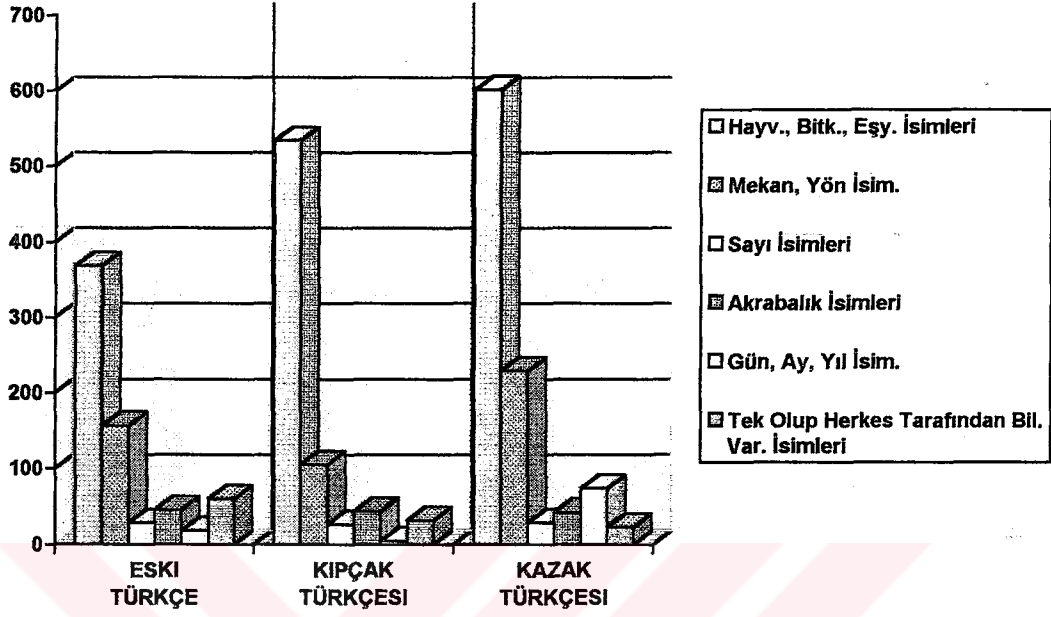
Kitap, Dergi vs. İsimleri	1	-	8
Resmi veya Özel Kur., Der., Şir. Vs. İsimleri	4	-	21
Hayvan İsimleri	3	1	2
TOPLAM	403	41	161

4.2.2.2. Cins İsimleri

Cins İsimlerinin toplam isim sayısı içerisindeki oranı, Eski Türkçe döneminde %18.09, Kıpçak Türkçesi döneminde %21.64, Kazak Türkçesi döneminde %12.67'dir. Bunların Varlıklara Verilişlerine Göre İsimler gurubu içerisindeki oranları Eski Türkçe'de %62.65, Kıpçak Türkçesi'nde %94.78, Kazak Türkçesi'nde 86.1'dir. Yani bu grup içerisinde, her üç dönemde de Cins İsimleri, Özel İsimler'den daha fazla yer işgal etmektedirler. Ancak toplam isim sayısı baz alındığında her üç dönemde de Cins İsimler'inin önemli bir yeri yoktur.

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Hayv., Bitk., Eşy. İsimleri	368	534	602
Mekan, Yön İsim.	157	105	229
Sayı İsimleri	28	26	28
Akrabalık İsimleri	45	43	42
Gün, Ay, Yıl İsim.	18	4	74
Tek Olup Herkes Tarafından Bil. Var. İsimleri	60	31	22
TOPLAM	403	743	997

4.2.3. Yapılarına Göre İsimler

4.2.3.1. İsimden İsim Yapan Ekler

ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
-ç	-	-
-çak/-çek	-çak/-çek, -şak/-şek	-şak/-şek
-çı/-çi	-çı/-çi, -şı/-şi	-şı/-şi
-	-çılayın	-
-	-çuk/-çük	-şik/-şik
-	-çukaz/-çükez, -çukas/-çükes	-
-dam/-dem, -tam/-tem	-	-dam/-dem
-daş/-deş, -taş/-teş	-daş/-deş	-daş/-deş, -laş/-leş, -taş/-teş
-	-duk, -duruk	-
-gu/-gü, -ku/-kü	-	-
-gun/-gün, -kun/-kün	-	-
ünlü+k, -k	-	-k
-kınya/-kına/-kıya/-kıa, -kinye/-kine/-kiye/-kie	-gına/-gine, -kına/-kine	-
-la/-le	-la/-le	-
-lag/-leg	-lak/-lek (-la-k)	-lak/-lek, -dak/-dek, -tak/-tek

-lıg/-lig (-lı/-li manasında)	-lı/-li/-lu/-lü/-lug/-lüg	-lı/-li, -dı/-di, -tı/-ti
-lık/-lik/-luk/-lük	-lık/-lik/-luk/-lük	-lık/-lik, -dık/-dik, -tık/-tik
-m	-	-
-ñ	-	-
-an/-en	-n/-an/-en	-
-rak/-rek	-rak/-rek	-rak/-rek
-sak/-sek	-	-sak/-sek
-suk/-sük	-sık/-sik	-
-sig/-sig, -çig/-çig	-sı/-sıy (<-sı-g)	-
-sız/-siz, -suz/-süz	-sız/-siz, -suz/-süz	-sız/-siz
-	-sul (<-sı-l)	-
-ş	-	-
-	-şın/-şin	-

4.2.3.2. Fiilden İsim Yapan Ekler

ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
-a/-e, -ı/-i, -u/-ü	-a/-e	-a/-e, -ı/-i, -u/-ü
-	-açak/-eçek	-aşak/-eşek
-	-agan/-egen	-
-	-ak/-ek	-ak/-ek
-	-ası/-esi	-ası/-esi
-ç, -çu/-çü	-ç	-
-	-ça/-çe	-şa/-şe
-	-çak/-çek	-şak/-şek
-d	-	-
-daçıl/-deçi, -taçıl/-teçi	-daçıl/-deçi, -taçıl/-teçi	-
-	-du/-dü	-dı/-di, -tı/-ti
-duk/-dük, -tuk/-tük	-dık/-dik/-duk/-dük, -tuk/-tük	-dık/-dik
-g/-g	-g/-g (bazen düşer)	-
-gaç/-geç, -kaç/-keç	-gaç/-geç/-gıç/-giç/-guç/-güç, -kıç/-kiç/-kuç/-küç	-gıç/-giç, -kıç/-kiç
-gak/-gek, -guk/-gük	-gak/-gek, -kak/-kek	-gak/-gek, -kak/-kek
-	gan/-gen, -kan/-ken	-gan/-gen, -kan/-ken
-gın/-gin, -kın/-kin, -gan	-	-gın/-gin, -kın/-kin
-galı/-geli, -kalı/-keli	-	-
-gh/-gli, -kh/-kli	-	-
-gma/-gme	-	-
-gu/-gü, -ku/-kü	-gı/-gi/-gu/-gü, -ku/-kü	-gı/-gi, -kı/-ki
-guçıl/-güçi, -kuçıl/-küçi	-ıçı/-ici/-uçı/-üçi	-uvşı/-üvşi, -vşı/-vşi
-agul/-egül	-	-
-k/-k, -uk/-ük	-k/-k, -uk/-ük	-k, -ık/-ik

-l	-l	-
-m, -ım/-im, -am/-em	-m, -ım/-im, -am/-em	-m, -ım/-im
-ma/-me	-ma/-me	-ma/-me, -ba/-be, -pa/-pe
-maç/-meç	-maç	-maş/-meş, -baş/-beş, -paş/-peş
-mak/-mek	-mak/-mek	-mak/-mek, -bak/-bek, -pak/-pek
-maz/-mez	-mas/-mes	-mas/-mes, -bas/-bes, -pas/-pes
-miş/-miş/-muş/-müş; -maş/-meş	-mış/-miş	-mıs/-mis
-mır/-mur	-mur/-mür	-mur/-mür
-n	-n	-n
-p	-	-
-r	-	-
-sığ/-sig, -sık/-sik	-	-
-	-sak	-
-ş	-ş	-s
-t	-t, -ut/-üt, -et	-t, -it/-it
-yak/-yek, -ayak/-eyek	-	-
-yuk/-yük	-	-
-z	-z ; -az	-

4.2.3.3. Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde Olmayıp Kazak Türkçesi'nde Olan İsimden İsim Yapım Ekleri

- a/-e
- ak/-ek
- dagan/-degen, -tagan/-tegen
- dan/-den
- das/-des, -las/-les, -tas/-tes
- day/-dey, -lay/-ley, -tay/-tey
- gan/-gen, -kan/-ken
- gana/-gene, -kana/-kene
- gar/-ger, -kar/-ker
- gaş/-geş, -kaş/-keş
- gay/-gey, -kay/-key
- gıltım/-giltim, -kıltım, kiltim
- goy/-göy, -koy/-köy
- jan
- kes
- keş
- kor
- lap/-lep, -dap/-dep, -tap/-tep

-lav/-lev, -dav/-dev, -tav/-tev
 -man/-men, -ban/-ben, -pan/-pen
 -paz
 -sav/-sev
 -sımak
 -şa/-şe
 -şan/-şen
 -şıl/-şil
 -y

4.2.3.4. Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde Olmayıp Kazak Türkçesi'nde Olan Fiilden İsim Yapım Ekleri

-ağı/-egi
 -alak/-elek
 -anak/-enek
 -ar/-er, -r, -ır/-ir
 -atın/-etin, -ytın/-ytin
 -av/-ev
 -galak/-gelek, -kalak/-kelek
 -gaş/-geş, -kaş/-keş
 -gılıktı/-gilikti, -kılıktı/-kilikti
 -gır/-gır, -kır/-kir
 -gıs/-gis, -kıs/-kis
 -gış/-giş, -kış/-kiş
 -ktı/-kti, -ıktı/-ikti
 -malı/-meli, -balı/-beli, -palı/-peli
 -man/-men, -ban/-ben, -pan/-pen
 -may/-mey, -bay/-bey, -pay/-pey
 -mdı/-mdi, -ımdı/-imdi
 -mdık/-mdık, -ımdık/-ımdık, -mtık/-mtık, -ımtık/-ımtık
 -msak/-msek, -ımsak/-ımsak
 -mşan/-mşen, -ımşan/-ımşen
 -mtal/-mtel, -ımtal/-ımtel
 -mtır/-mtır, -ımtır/-ımtır
 -ndı/-ndi, -ındı/-ındı
 -s
 -sın/-sın
 -şa/-şe
 -şı/-şi
 -v
 -vık/-vık
 -vıl/-vıl
 -vır/-vır
 -viş/-viş
 -vit/-vit

4.2.3.5. *İsim Çekimi*4.2.3.5.1. *İsim Hal Ekleri*

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Yalın Hal	Eksiz	Eksiz	Eksiz
İlgi Hali	-nıñ/-niñ/-nuñ/-nüñ, -nañ/-neñ	-nıñ/-niñ (zamirlerde -iñ/-iñ)	-nıñ/-niñ, -dıñ/-diñ, -tıñ/-tiñ
Yükleme Hali	-g/-g, -nı/-ni	-n, -nı/-ni	-nı/-ni, -dı/-di, -tı/-ti
Yönelme Hali	-ka/-ke, -a/-e, -ya/-ye	-ga/-ge, -ka/-ke, -a/-e	-ga/-ge, -ka/-ke
Bulunma Hali	-da/-de, -ta/-te (Ayrılma Hali için de kullanılıyor)	-da/-de, -ta/-te	-da/-de, -ta/-te
Ayrılma Hali	-dın/-din, -tın/-tin (nadiren -dan/-den)	-dan/-den, -tan/-ten (CC.'da bir yerde - din)	-dan/-den, -tan/-ten, -nan/-nen
Vasıta Hali	-n, -ın/-in; (nadiren) -an/-en, -un/-ün	-n, -la/-le, -layın/- leyin	-man/-men, -ban/- ben, -pan/-pen, - manan/-mnen vs.
Eşitlik Hali	-ça/-çe	-ça/-çe	-şa/-şe
Yön Gösterme Hali	-garu/-gerü, -karu/- kerü	-garu,-ra (yapım eki hüviyeti kazanmış)	-karı/-keri, -ra (yapım eki hüviyeti kazanmış)

4.2.3.5.2. *Çokluk Eki*

ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
-lar/-ler	-lar/-ler	-lar/-ler, -dar/-der, -tar/-ter
-gun/-gün, -kun/-kün	-	-
-an	-	-
-t	-	-

4.2.3.5.3. *Aitlik Eki*

Eski Türkçe döneminde -gı -gi

Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi döneminde -gı -gi, -kı -ki

4.2.4. Yabancı Dillerden Geçen İsimler

Kıpçak Türkçesi döneminde dilimize geçen yabancı kelimelerin büyük çoğunluğu Arapça ve Farsça'dır ve bu kelimelerin yine büyük bir kısmı günümüzde kullanılmaktadır.

Yaptığımız incelemelerde eserden esere yabancı kelime oranının değiştiğini gördük. Yabancı kelimeler bilhassa Gülistan Tercümesi ve İrşadü'l-müluk ve's-selatin adlı eserlerde yoğunluktadır. Diğer eserlerde yabancı kelimeler dikkati çekecek bir oranda değildir. Çalışmamızda Türkçe kelimeler bakımından daha yoğun olan Ettuhfetü'-zekiyye fi lugati't-türkiyye, Kuman Lehçesi Sözlüğü, Kitabu'l-idrak li lisane'l-etrak adlı eserlerdeki yabancı kelimeler dikkate alınmıştır. Çalışmamızın ikinci bölümünden, "Kıpçak Türkçesi Döneminde İsimler" bölümünden bu kelimelere bakılabilir.

Kazak Türkçesi dönemindeki yabancı isimlerin oranı toplam ismin %19'u kadardır. Bu yüzde 19'luk yabancı isimlerin kendi içlerindeki tasnife göre oranları şöyledir :

	Var. Ol. Göre İs.	Var. Ver. Göre İs.	Zamir-ler	Sıfatlar	Zarflar	Edatlar	Diğer-leri
Yabancı Dil. Geç. İsimler	%37.26 (556)	%12.46 (186)	% 0.13 (2)	% 10.52 (157)	%1.68 (25)	% 0. 68 (10)	% 37.33 (557)

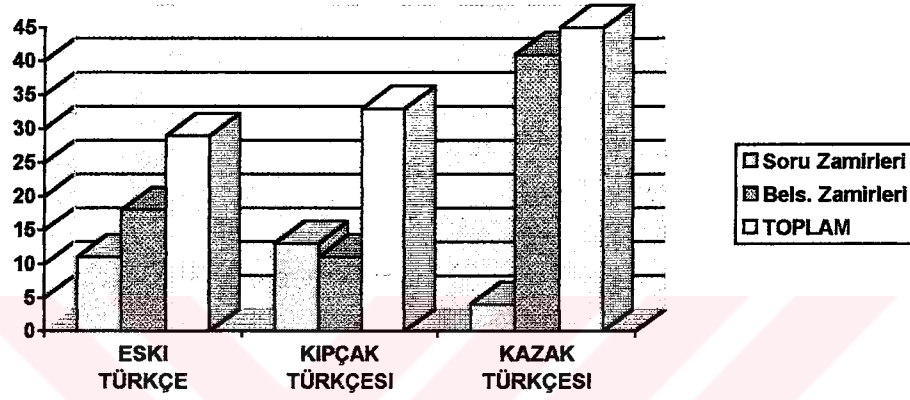
Kazak Türkçesi dönemindeki yabancı isimlerin %45.51'i Rusça, %39.65'i Arapça, %10'u ise Farsça'dır.

4.2.5. Zamirler

Zamirlerin toplam isim sayısı içerisindeki oranları, Eski Türkçe döneminde %0.77, Kıpçak Türkçesi döneminde %0.69, Kazak Türkçesi döneminde %0.57'dir.

Aşağıdaki tabloda dönemler arasında zamirler sayı bakımından karşılaştırılırken Soru ve Belirsizlik Zamirleri baz alınmıştır. Bunun sebebi kelime hazinesi bakımından bu iki zamir gurubunda değişiklik olmasıdır. Şahıs Zamirleri, İşaret Zamirleri ve Dönüşülük Zamirleri her üç dönemde sayı bakımından aynı olduğu için karşılaştırmaya gerek duyulmamıştır.

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Soru Zamirleri	11	13	4
Bels. Zamirleri	18	11	41
TOPLAM	29	33	45

4.2.5.1. Şahıs Zamirleri

4.2.5.1.1. Birinci Teklik Şahıs Zamiri

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Yalın Hal	ben/men/min	men	men
İlgi Hali	beniñ/meniñ/miniñ	menim/meniñ/minim	meniñ
Yükleme Hali	bini/meni/mini	beni/meni/mini	meni
Yönelme Hali	baña/beñe/maña	manga/maga/maa	magan
Bulunma Hali	minte/mindide/minte de (Bazen Ayrılma Hali için.)	mende/minde	mende
Ayrılma Hali	minitin	menden/minden /mindin	menen
Vasıta Hali	-	-	menimen
Eşitlik Hali	-	-	meninşe
Edat Hali	-	-	mendey
Bulunmazlık Hali	-	mensiz	-

4.2.5.1.2. İkinci Teklik Şahıs Eki

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Yalın Hal	sen	sen	sen
İlgi Hali	seniñ/siniñ	seniñ/senniñ/senüñ /sining	seniñ
Belirtme Hali	seni/sini	seni/senni/sini	seni
Yönelme Hali	saña/señe	sanga/saga/saa	sagan
Bulunma Hali	sinte/sintede/sinide /sintide	sende/sinde	sende
Ayrılma Hali	sinitin	senden/señden /sindin	senen
Yön Gösterme Hali	sangaru	-	-
Vasıta Hali	-	-	senimen
Edat Hali	-	-	sendey
Bulunmazlık Hali	-	sensiz	-
Soru Hali	-	-	sen be
Çokluk Hali	-	-	sender

4.2.5.1.3. Üçüncü Teklik Şahıs Zamiri

	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Yalın Hal	ol	ol
İlgi Hali	anıñ/onıñ (olardıñ/alardıñ)	onıñ (olardıñ)
Belirtme Hali	anı (alardıñ/olardıñ/anlarıñ)	onı (olardı)
Yönelme Hali	aar ok/anga/angar (olarga)	ogan (olarga)
Bulunma Hali	anda/anda oh /andagok/andawuk (anlarda)	onda
Ayrılma Hali	andan/andın (olardan)	odan (olardan)
Vasıta Hali	-	onimen
Edat Hali	-	onday
Bulunmazlık Hali	ansız	onsız
Soru Hali	-	ol ma
Aitlik Hali	-	ondagı

4.2.5.1.4. Birinci Çokluk Şahıs Zamiri

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Yalın Hal	biz	biz/miz, çuvu	biz
İlgi Hali	biziñ, bizniñ	bizing/bizin/bizim /bizüm	bizdiñ
Belirtme Hali	bizni	bizni	bizdi
Yönelme Hali	bizke/biziñe	bizge/bizke/bize	bizge
Bulunma Hali	bizinte/biznide	bizde	bizde
Ayrılma Hali	biznidin	bizden/bizdin	bizden
Vasıta Hali	-	-	bizben
Eşitlik Hali	-	-	bizşe
Edat Hali	bizniteg	-	bizdey
Çokluk Hali	-	bizler	bizder
Aitlik Hali	-	-	bizdiki

4.2.5.1.5. İkinci Çokluk Şahıs Zamiri

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Yalın Hal	sis/siz/sizler	siz	siz/sender
İlgi Hali	siziñ/sizniñ/sizlerniñ	sizing/sizin	sizdiñ
Belirtme Hali	sizni/sizlerni	sizni	sizderdi
Yönelme Hali	siziñe/size /sizlerke/sizleriñe	sizge/sizke	sizge/senderge
Bulunma Hali	sizinte/siznide/sizde/sizlerde	sizde	sizde
Ayrılma Hali	siznidn	sizden	sizden
Vasıta Hali	-	-	sizben
Edat Hali	-	-	sizdey/senderdey
Çokluk Hali	-	-	sizder

4.2.5.2. İşaret Zamirleri

bu

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Yalın Hal	bo	bu/mu	bu/bul/mu
İlgi Hali	bunuñ/monun /munun/munung	bunun/muning /munung	munıñ
Belirtme Hali	bunı/munı/munu	bunı/munı/munu	bunı/munı
Yönelme Hali	buñar/muña/muñar /muvar	munga/mungar /munar	bugan
Bulunma Hali	bunda/munda/munta/ muntada/muntuda	munda	munda
Ayrılma Hali	mundan	mundan/mundın	budan/munan
Eşitlik Hali	bunça/buncak /munca/munça	munça	munşa
Diğerleri	munçada berü, munçulayu, mundag/muntag /muniteg/mundig, munılayu, mundırtım, muna/mına	munçagina	munday, munsız, mına

şu

	ESKİ TÜRKÇE	KAZAK TÜRKÇESİ
Yalın Hal	şo	so/sol/sonav
İlgi Hali	-	sonıñ
Belirtme Hali	-	solardı
Yönelme Hali	-	sogan/solarga
Bulunma Hali	şunda	sonda
Ayrılma Hali	-	sodan/sonan
Vasıta Hali	-	sonimen
Eşitlik Hali	-	sonşa
Edat Hali	-	sonday
Soru Hali	-	sol ma

0

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Yalın Hal	ol	ol	ol
İlgi Hali	anıñ	anıng/anung/onung	anıñ
Belirtme Hali	anı	anı/onı	onı
Yönelme Hali	añar/aña	aña/anga/angar/anar/a gar/aar/onga	ogan
Bulunma Hali	anda/anta	anda	onda
Ayrılma Hali	andın/antın	andan/andın	odan/onan
Vasıta Hali	anın	anın	onımen
Eşitlik Hali	ança	ança	onşa
Edat Hali	andag/antag/anteg /anteg	-	onday
Diğerleri	antada, antak, antaça, ançag, ançulayu, ançaginça, antırdın, andıran/antran, antaran, una (işte bak!)	ançagina	onsız

uşol/oşol, uşbu/oşbu

	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Yalın Hal	oçol/oşol, uşol/uşul	üşbuv
İlgi Hali	oşanıng /oşmunung/oşbuning	-
Belirtme Hali	oşanı/oşmunı	-
Yönelme Hali	oşmungar	-
Bulunma Hali	oşmunda	-
Ayrılma Hali	oşandan/oşmundan	-
Çokluk Hali	oşanlar	-

ana/anav

Kazak Türkçesi'nde "ananı, anadağı, analar"vs.

mına/mınav

	KAZAK TÜRKÇESİ
Yalın Hal	mına/mınav
İlgi Hali	mınanıñ
Belirtme Hali	mınanı
Yönelme Hali	-
Bulunma Hali	mınada
Ayrılma Hali	mınada
Edat Hali	mınaday
Soru Hali	mınav ma

osı

	KAZAK TÜRKÇESİ
Yalın Hal	osı
İlgi Hali	osınıñ
Belirtme Hali	osılardı
Yönelme Hali	osıgan
Bulunma Hali	osında
Ayrılma Hali	osıdan
Vasıta Hali	osımen
Eşitlik Hali	osınşama (osı-n-şa-ma)
Edat Hali	osınday
Soru Hali	osı ma
Çokluk Hali	osılar

bunlar

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ
Yalın Hal	bolar	bular/mular/munlar
İlgi Hali	bolarnıñ	bolarning/bularun /munlarun
Belirtme Hali	bolarnı	bularnı/munlarnı
Yönelme Hali	bolarka	bularga/bularka/bulara /munlarka
Bulunma Hali	bolarda	-
Ayrılma Hali	bolardıñ	bulardan/bulardıñ

onlar

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ
Yalın Hal	olar	anlar/alar/allar/onlar
İlgi Hali	olarınıñ	anlarning/anlarun/allarning
Belirtme Hali	olarını	anların/anlarını/allarını
Yönelme Hali	olarka	anlarga/alarga
Bulunma Hali	olarda	allarda
Ayrılma Hali	olardın	anlardan

4.2.5.3. Dönüşlülük Zamirleri

öz

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Yalın Hal	öz	öz	öz
İlgi Hali	-	özleriniñ	öziniñ
Belirtme Hali	özüg	-	öziñdi
Yönelme Hali	özke	-	-
Bulunma Hali	özde/özte	-	özinde
Ayrılma Hali	-	-	-
Vasıta Hali	özün	-	özünmen
Edat Hali	-	-	özimizdey
Çokluk Hali	-	özler	özderiniñ

kendi

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ
Yalın Hal	kentü	kendi/kendü/kensi
İlgi Hali	kentünüñ	kendileriniñ/kensileriniñ
Belirtme Hali	kentüni	kensini/kensilerini
Yönelme Hali	kentüke	kensine
Bulunma Hali	-	kensinde
Ayrılma Hali	-	kensiden
Vasıta Hali	kentün	-

4.2.5.4. Soru Zamirleri

ka

ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
ka/kayu/kanı	ka/kay/kayma/kanı /hanı	-
kayısı/kayular	kaysı/kayısı/kayısı /kangı	kaysısı
kanyugaru /kayutın singar	karu	-
kanyuda/kanta	kayda/hayda/kanda	kayda
kandın	kaydan/kandan	kaydan
kaça	kaça	kaşa
kaç	kaç	kaş
kaçan	kaçan	kaşan
kaltı	kayubir	-

ne

ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
-	nenün	-
-	neni	neni
neke	nege	nesine
nede ötrü	-	nede
-	neden	neden
neçe	neçe/neşe/nişe	neşe
ne için	neçün	-
neteg	nete	nendey
neçük, neçükin, neçükleti	neçük/neçik (neçe-ök)	- BAK
nelük	nelük/nelik	- BAK
nemen	neme	nemene
Diğerleri : neçete kin, neçeketegi, negü, neçe, negüde ötkürü, negül, negülük	Diğerleri : ne bile, nek (ne ök)	

kim

ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
kim	kim	kim
-	kimning	kimniñ
kimni için	kimni	kimderdi
kimke	kimge	kimderge
-	kimden	kimnen
Diğerleri : kim kay	Diğerleri : kimler, kim-kim	Diğerleri : kimmen

4.2.5.5. Belirsizlik Zamirleri

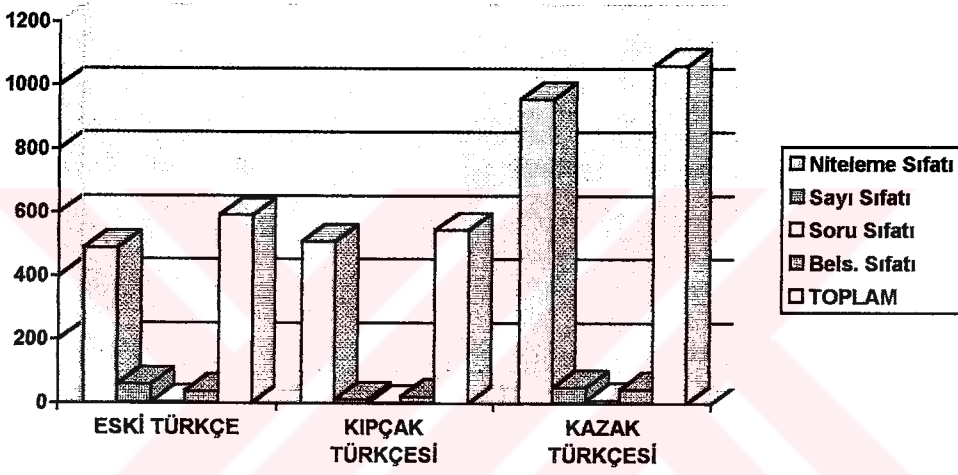
ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
barça	barça	barşa
-	biri	biri/birisi
-	her	ér
kim	kim/kimse/kimese /kim-erse/kim-irse	-
Diğerleri : alku, az, bütün, kaç, kaçañ, kamag, neng, neçe, munça, sayu, tüzü, üküş, yomkı	Diğerleri : neme, nese, nesne/nerse/ni erse, tegme/degme/teyme/time, tügel/tükel	Diğerleri : bagzı, bagzıbirev, baskalar, baskası, bélen, béri, birdeme, birev, déneme, dım, eşbiri, eşkaysısı, eşkim, eştene, éldekim, érkaysısı, érkim, érnérse, heş nérse, keybir, keybirev, kimde-kim, nıspı, kisiler, özgesi, sımbılbay, tegis, tıypıl, top, tula, tuldır, tük

4.2.6. Sıfatlar

Sıfatların toplam isim sayısı içerisindeki oranları dönemlere göre şöyledir : Eski Türkçe'de %15.84, Kıpçak Türkçesi'nde %15.87, Kazak Türkçesi'nde %13.51'dir. Görüldüğü üzere bu grup isimler her üç dönemde de belirli bir kısmı işgal etmektedir.

Aşağıdaki tabloda her üç dönemde de aynı olduğu için İşaret Sıfatları sayı bakımından karşılaştırılmamıştır.

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Niteleme Sıfatı	488	508	957
Sayı Sıfatı	61	12	50
Soru Sıfatı	5	2	11
Bels. Sıfatı	38	23	45
TOPLAM	592	545	1063

4.2.6.1. Sayı Sıfatları

4.2.6.1.1. Asıl Sayı Sıfatları

ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
bir, iki/eki, üç, dört, biş/beş/bes, altı, yiti/yti, sekiz, tokuz, on	bir, iki/ikki/eki/ekki/yeki, üç/üş, dört/dört, biş/beş, altı, yeti/yetti/yedi/yeddi, sekiz/sekkiz, tokuz/tokkuz/toguz, on	bir, eki, üş, dört, bes, altı, jeti, segiz, togız, on
ygrmi/yigremi/ygermi, otuz, kırk, ilig/elig, altmış, yitmiş, sekiz on, tokuz on, yüz, biñ/biñ, tümen	yigirmi/yekirmi/yegirmi /igirmi, otuz, kırk, elli, altmış, yetmiş, seksen, toksan/tokşan, yüz, ming/min/bin, tümen/dümen	jıyırma, otız, kırk, elöv, alpıs, jetpis, seksen, toksan, jüz, mın, bir milliyon

4.2.6.1.2. Sıra Sayı Sıfatları

ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKESİ
baştıncı, ikinti, üçünç, törtünç, bişinç, altınç, yetinç, sekizinç, tokuzunç, onunç	birinçi, ilkinçi, burıncı/bırınçı, ekinçi/ikinçi/ikkinçi/ekindü/ ikindi/ikkindi, üçünçi, törtünçi, beçinçi/beşinçi/bişinçi, altınçi, yedinçi, sekizinçi/seksinçi, toksınçi, onınçi	birinşi, ekinşi, üşinşi, törtinşi, besinşi, altınşı, yetinşi, sekizinşi, tokızınşı, onınşı
bir yigirmiñ	yigirmiñçi, yüzünçi, on birinçi, on ikinçi/on ikkinçi	jıyırmasınşı, otızınşı, kırkınşı, elüvinşi, alpısınşı, jetpısınşı, sekseninşi, toksanınşı, jüzünşı

4.2.6.1.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
birer, ikirer, üçer, bişer, altırar, yitirer/yitişer	birer, ikişer/ikkişer, üçer/üşer, dörter, beşer, altışar, yedişer	birer
yigirmi birle, ikidin	birle, ikkile, üçle, dörtle	ekiden, jüzden (yüzde %)

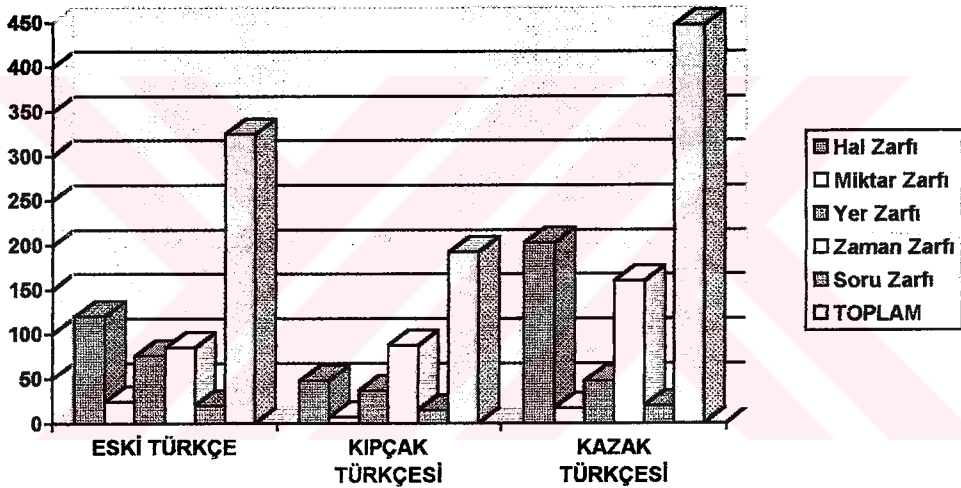
4.2.6.1.4. Sayı İsimlerinden Yapılmış İsimler

ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
biregü, ikigü/ikegü, bişegü, yitegü, yüzegü	biregü/birevü/birev, ikegü/ikevü/ikkev, üçegü/üçevü/üçev/üçöv, dördegü/dördevü, bişegü/bişevü, altagu/altavu, yidegü/yidevü, toksavu	birev, ekev, üşev, dördev, besev, altav, jetev
kamagu, adnagu, tüzüğü	-	-
ekün (<ekigü+en)	-	-
birgülük	-	-
üçkil	birgül, ikkigül, üçkül, törkül/törtkül/dörtkül /dördül	törtkil
ikileyü	-	-
ikintiş	-	-

4.2.7. Zarflar

Zarfların, her üç dönemde toplam isim sayısı içerisindeki oranları şöyledir : Eski Türkçe'de %8.69, Kıpçak Türkçesi'nde %5.62, Kazak Türkçesi'nde %5.58'dir.

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Hal Zarfı	120	48	203
Miktar Zarfı	24	7	17
Yer Zarfı	76	36	47
Zaman Zarfı	85	87	160
Soru Zarfı	20	15	20
TOPLAM	325	193	447

4.2.7.1. Hal Zarfları

KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
alay, berk, dep/dey, terk, terçe, terkey(<terket-i), terklep, tez, utru, yangla vs. (Bkz. Hal Zarfları)	abaysızda, akırın, amalsızdıktan, astırtın, azar, barabar, bastap, betine, baska, bütüminen, derev, déyim, tegis, tekke, tez, tirkes, ura, uşkarı, ür, zamat, zévede, zorga, zorlap vs. (Bkz. Hal Zarfları)

4.2.7.2. Miktar Zarfları

KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
asru/astru/astrı, barça, bir ança, biraz, bir kat, bir keret, bir kez, bir yolu, hiç/heç/eç, hiç sözü, ingen, köp, öküş, telim vs.	agıl-tegil, asa, az-azdap, artıkşa, birkıdıruv, en, eş, éldeneşe, éri, köpşe, orasan, şaktı, tipti/tipten vs.

4.2.7.3. Yer Zarfları

KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
altında, alında/alnında/allında, angaru, ara, artkaru, asra, aşak/aşaga, arasında, artında/ardında, berü/beri/birü, içre, ilgeri/ilgerü, ileyin, ileyinde, içkeri, karşı, karşunda/karşında, katında, kirü, ongında, önünde/öninde, öte, öze, özre, sarıgaru, saru, singaru, tapa, taparu, taşkarı, taşra, tigre, tigrü, utru, üsk, üstünde, yanında, yokarı/yogarı/yohanı vs.	aldı-artı, alga, anadaydan, ar, ara, arı-beri, arjak, arman, art, astırt, beri, berjak, bermen, bertin, bulay, eşkayda, éri-béri, érkaydan, érli-bérli, ılday, ilgeri, üş, işkeri, jogarı, jolay, kay-kaydağı, keregar/kerekar, okıs, sırt, sırtkarı, şetkeri, tıs, tıskarı, tömen, töten, üsti vs. (Bkz. Yer Zarfları)

4.2.7.4. Zaman Zarfları

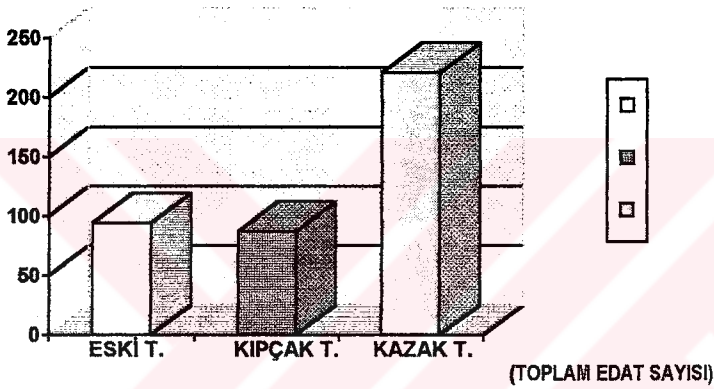
KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
ahşam, asra kün/esregü kün/yasragı kün, aşingı yıl, basagı kün/başka kün, bılırt/baltur, buyıl, burun, bugün, düşte, erte, henüz, ikkindi/yikindü/kinde/kindin, keçe/kiçe, kelesi yıl, kuşluk, kündüz, öyle/eylen, songra/songda, şimdi/emdi/imdi, tang/tangla, tün/tünle/dünle, tünkün/tünegün, yarın vs.	akır, akırında, akşam, basta, bayagı, bılırt, birde, biyıl, burın, bugün, ejelden, emdi, erte, éveli, ımırt, ingay, ilki, ilüvdebir, inir, yakında, jay, jazda, keş, keşe, keyin, kündiz, künuzun, ölara, önkey, ötkende, soñ, soñıra, şanda, şılgıy, şilde, tönerten, tus, tün, tünde, tüste, udayı, zımıstan vs. (Bkz. Zaman Zarfları)

4.2.8. Edatlar

Edatların, her üç dönemde toplam isim sayısı bakımından oranları şöyledir : Eski Türkçe döneminde %2.51, Kıpçak Türkçesi döneminde %2.53, Kazak Türkçesi döneminde %2.81'dir. Yani edatlar her üç dönemde de belirli bir yeri işgal etmektedir.

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Çekim Edatları	29	33	26
Bağlama Edatları	36	24	67
Kuvvetlendirme Edatları	7	12	13

Karş.-Denk. Edatları	2	2	6
Soru Edatları	2	1	4
Çağ.-Hit. Edatları	-	3	17
Cevap Edatları	-	-	12
Ünlemler	6	10	64
Gösterme Edatları	5	2	9
Tekrar Edatları	7	-	3
TOPLAM EDAT SAYISI	94	87	221

4.2.8.1. Çekim Edatları

ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
adın, al, alku, ara, artuk, asra, aşa, aşnu, başlayu, berü, bilen, bır/bir, biri, birle, maru, iç, içre, iye, iyin, katın, keçe, kin, kisre, kodi, kop, kopan, ortu, öd, öñ, öñi, öñin, öngre, ötkürü, ötrü, sayu, tapa, taştın, teg, tegi, tegre, tiyin, tıtag, ugur, ulatı, ulayu, utru, üçün, üsk, üst, üze, yıır/yir/ır/yırı, yme, yokaru, yüz	adın, aşa, ayruk, basa, beri/berü, bigi/bigin, birle/bile, degin/deginçe/deyin/dakın/dakınça, degri/deyri/tigre/tigrü, dek/dey, içre, kadar, keri/kirü, kimi/kibik/kibi, köre, mengiz, öng, öte, ötrü/ötri(<ötürü)/utru, özge, song, songra, tapa, taparu, tigi, yanlıg, ulam, utru, üçün, üze, üzre	ayırıkşa, arkılı, bergi, boyınşa, diye, deyin, erek, ereşelik, day/dey, göri/köre/kéri, karaganda, kurlı, saldarınan, sekildi, sıkıldı, sındı, sıyaktı, sebepti, şeyin, salım, taman, térizdi, üşin vs. (Bkz. Çekim Edatları)

4.2.8.2. *Bağlama Edatları*

ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
adınta, ançata, ançulayu ... kaltı ..., , anta basa, apam birök, azu, azu yana, birök, inçe kaltı, inçip, iye basa, kaltı, negüde, ötkürü/ötrü, takı, takı yme, tek udu, turum ara, ulayu/ulati, yme, yana	alaysa, ancak, basa, belkim, birle, çün kim/çünki, da/de, dağı/tagı/takı, dağın, dalan, eger/egir/eyger/ger, egir, ham, illâ, kene/yana/yene, kaçan, keşke, kim/ki, makar/magar/meger, neçe/niçe, niteg, üçün, tiyü, veli, velikin, ya/ye, yaani, yemese (<yime erse), yoksa (<yok erse)	akırı, alayda, alda-jalda, alol, asılında, men/ben/pen, bélkim, belki, bılay, bılayşa, birak, bolmasa, bolsa da, da/de/ta/te, dağı, degenmen, eger, endеше, égérkiy, énşeyin, éveli, éytpese, jeñe, kıskası, mısalı, negizinde vs. (Bkz. Bağlama Edatları)

4.2.8.3. *Kuvvetlendirme Edatları*

ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
añ, artuk, yig, ertingü, - kınya/-kına/-kıya/-kıa/- kinye/-kine/-kiye/-kie, kop, -ma/-me, ok/ök, -rak/-rek, -çak (<-ça+ok), yme	alag, da, dağı/takı, eç/heç, hergiz/herkiz/harkiz, hem, hod, kayın, ma/me, ni, ok/ök, yene	av/ev, ay, elbette, ém, éri, ériyne, gana, janadan, koy/goy, ne bolsa da, öte, tügil (Bkz. Kuvvetlendirme Edatları)
Olumsuzun Kuvvetlendiricisi : arıtı, añmıntın, idi, kiçig, neñ		

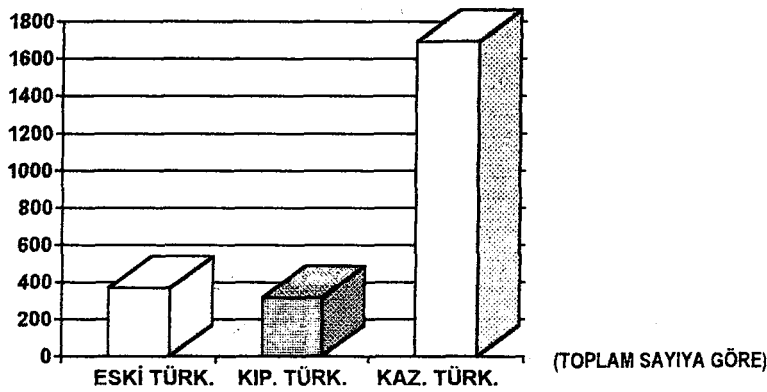
4.2.8.4. *Ünlemler*

KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
â, ay, o, abav, abû, çuş, keşke, şık, tuf, vay	a/e, alakay, apıray, ay, eh, ey, ha, kap, o, oybay, pay/pey, tifuv, tokta, tüvh, uva, uvav, uvay, zıt vs. (Bkz. Ünlemler)

4.2.9. *Diğer İsimler*

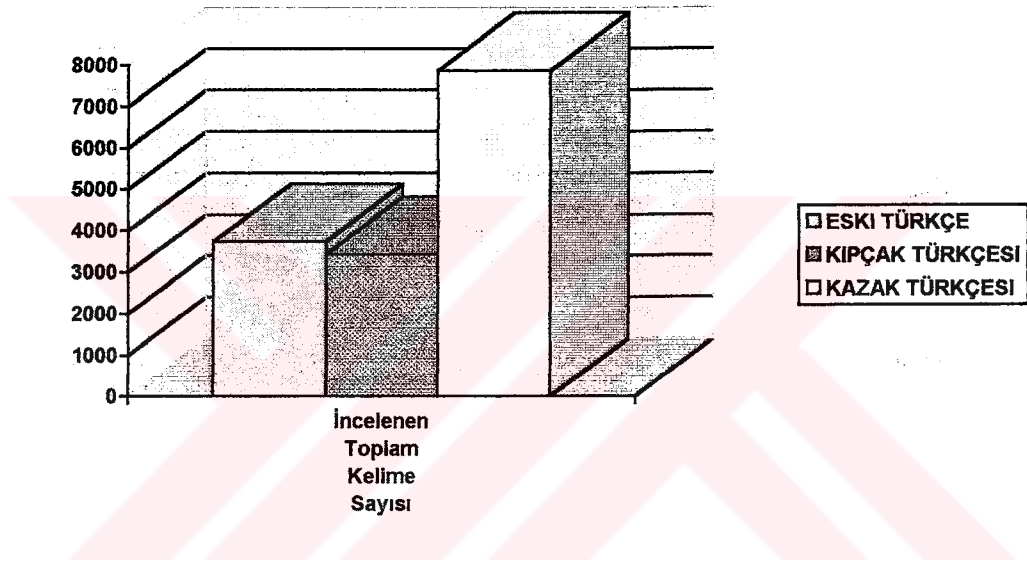
Diğer İsimler başlığı altında topladığımız isimlerin her üç dönemdeki oranları şöyledir : Eski Türkçe'de %9.90, Kıpçak Türkçesi'nde 9.26, Kazak Türkçesi'nde %21.55'dir. Ayrıntılı bilgi için, bir sonraki sayfada yer alan tablo ve grafiğe bakılabilir.

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
Durum Bildiren İsimler	70	20	113
Hastalıkla İlgili İsimler	-	8	60
İlimle İlgili İsimler	-	-	29
İnsanla İlgili İsimler	-	-	41
Koku İle İlgili İsimler	-	-	7
Makam , Mevki, Meslek ve Rütbe İsimleri	149	116	129
Oyunla İlgili İsimler	-	-	18
Ses Taklidi Kelimeler	-	-	140
Sözle İlgili İsimler	-	-	34
Tabiatla İlgili İsimler	46	70	172
İki veya İkiden Fazla İsmi Yanyana Gel. Bir Kavramı İfade Etmesi	105	104	986
TOPLAM	370	318	1695

Son olarak incelediğimiz yaklaşık 15.000 kelimenin Eski Türkçe, Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi dönemlerindeki oranlarını vermek istiyoruz.

	ESKİ TÜRKÇE	KIPÇAK TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ
İncelenen Toplam Kelime Sayısı	3736 %24.85	3433 %22.84	7863 %52.31

SONUÇ

Kıpçak şivesine dahil olan Kazak Türkçesi'ndeki ses ve şekil hususiyetlerinin temeli bu döneme dayanır. Bilindiği üzere Kıpçak Türkçesi, Batı Türkçesi'nin kuzey kanadını teşkil eder ve bu şiveyi konuşanlar, Orta Asya'dan Hazar denizinin kuzeyini takip ederek Karadeniz'in kuzeyinden batıya göç etmiş Türk kavimleridir. Ancak dikkat çekici olan nokta Kıpçak Türkçesi dönemine ait eserlerin Karadeniz'in kuzey havalisi yerine, tam tersine, güneyde, kuzey Afrika civarlarında yazılmasıdır.

Karadeniz'in kuzeyinden batıya göç eden Kıpçak Türkleri buradan köle olarak Suriye ve Mısır'a gitmişlerdir. Kısa zaman içinde de devlet yönetiminin takdirini kazanmış ve önemli görevlere getirilmişlerdir. Bu durum Memluk Devleti'nin, Mısır'da Kıpçak Türkleri tarafından kurulması sonucunu doğurmuştur. Tabii yönetimin Kıpçak Türkleri'nin elinde bulunması bu şivenin halk arasında yayılmasına ve bu dili öğretmek amacıyla çeşitli eserlerin yazılmasına sebep olmuştur. Ancak Kıpçaklar'ın devlet kurdukları Mısır, Oğuz şivesinin konuşulduğu çevrelere coğrafi olarak çok yakındır. Dolayısıyla Kıpçak Türkleri ile Oğuzlar arasında çeşitli vesilelerle sıkı münasebetler olmuş ve bu iki şive bilhassa Kıpçak şivesi, Oğuz şivesinden oldukça fazla etkilenmiştir. Bunu Mısır'da yazılmış olan Kıpçak Türkçesi eserlerinden anlamak mümkündür. Bu havalide dışında, Kıpçaklar'ın asıl göç ettikleri saha olan, kuzeyde ise kendilerinin yazdıkları eserler yoktur. Sadece Codex Cumanicus adlı Hıristiyan misyonerler tarafından, Hıristiyanlığı Kıpçaklar'a öğretmek maksadıyla yazılmış bir eser vardır. Esasen Kıpçak Türkçesi dil özelliklerini en fazla yansıtan eser de budur. Zîrâ, Oğuz şivesinin etkisinden uzak kalan bir bölgede oluşturulmuştur.

Buraya kadar bütün bunları anlatmamızın sebebi, Kıpçak Türkçesi ile Kazak Türkçesi arasındaki ses ve şekil bilgisi hususiyetlerinin birbirleriyle alâkaları bakımından değerlendirilmesinde, Kıpçak Türkçesi ile yazılmış olan eserlerin, bu şivenin hususiyetlerini tam olarak yansıtmayıp yansıtmadığının da gözönünde bulundurulmasının gerekliliğidir.

Eski Türkçe'nin ardından Kıpçak Türkçesi döneminde, elbette ki bir sonraki dönemi hazırlayıcı mahiyette bir takım değişiklikler olmuştur. Ancak bugün Kazak Türkçesi'nde var olan pek çok dilbilgisi hususiyetini geriye dönüp Kıpçak Türkçesi'nde bulabilmek oldukça zordur. En azından şu ana kadar ortaya çıkan eserlerle bu yapılamamaktadır.

Eski Türkçe, Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi dönemlerini ayrı ayrı inceleyip yaptığımız karşılaştırma sonucunda vardığımız neticeler şunlardır :

1. Ses bilgisi açısından bu üç dönemi ele aldığımızda şunları görmekteyiz :

a) Her üç dönemde de a/ı sesleri ikinci hecede birbirlerinin yerine kullanılabilir. Tâ Eski Türkçe döneminden başlayarak Kazak Türkçesi dönemine kadar bu durum devam etmiştir. Aynı şekilde kelime başında ve ikinci hecede a/u, birinci ve ikinci hecede e/i, ilk hecede e/ö, genellikle ilk hecede ve ünlü uyumunun tesiriyle diğer hecelerde i/i, son hecede ı/u ve i/ü, birinci ve ikinci hecelerde ö/ü, ilk hecede ve ünlü uyumunun tesiriyle diğer hecelerde u/ü her üç dönemde de birbirlerinin yerine kullanılan ünlülerdir. Bunların dışında Eski Türkçe’de olmayıp da Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi dönemlerinde var olan misallere de rastlanmamıştır. Ancak Kıpçak Türkçesi döneminde olmayıp, Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi’nde görülen a/e, a/i meselesi vardır.

Bunun yanında, Kazak Türkçesi’nde olmayıp Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi döneminde olanlar da vardır. Bunlar : a/o, a/o/u, e/i/ü, e/ü, o/u’dur. Bu durum geniş ünlülerin yuvarlaklaşması olayının (o/u dışında; çünkü bunların her ikisi de yuvarlaktır ve burada geniş ünlünün darlaşması olayı vardır.) Kazak Türkçesi döneminde hiç olmadığı sonucunu doğurur. Bu hadiseler yanında bu üç dönemden birinde olup diğer ikisinde olmayan durumlar ise oldukça nadirdir. Zannediyorum bunlar istisnâî durumlardır.

Birbirlerinin yerine kullanılan ünlülerin her üç dönemde istikrarlı bir şekilde devam etmesi bu şivelerde bahis konusu seslerden hangisinin kullanılacağı hakkında kesin bir sonuca varılmadığını gösterir.

b) Ses değişimleri konusu Kıpçak Türkçesi ile Kazak Türkçesi arasındaki bağlantıyı kuvvetlendiren delillerin oldukça fazla olduğu bir hadisedir. Kıpçak Türkçesi ile Kazak Türkçesi dönemindeki ünlü değişimlerine göz atmak için önce darlaşma meselesine bir bakalım. Darlaşma olayının Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi döneminde istikrarlı bir şekilde devam ettiğini görmekteyiz. Mesela, Eski Türkçe döneminde “a” olan sesin Kıpçak ve Kazak Türkçesi’nde “ı” olduğu görülmektedir. Kıpçak Türkçesi döneminde ilk hecede, Kazak Türkçesi döneminde ise bütün hecelerde görebildiğimiz bu hususiyet dışında, ilk hecede a>u, e>i, o>u ses değişimleri her iki dönemde de bulunmaktadır.

Genişleme hadisesi de her iki dönemde istikrarlı bir şekilde devam etmiştir. Eski Türkçe döneminde birinci ve ikinci heceleri dar ünlülü olan kelimelerin Kıpçak ve Kazak Türkçesi’nde genişlediği görülmektedir.

Eski Türkçe döneminde ilk heceleri geniş ünlülü olan kelimelerin, bu ünlülerinin yuvarlaklaşması olayı Kıpçak Türkçesi’nde bariz bir şekilde ortaya çıkar. Ancak bu durum Kazak Türkçesi’nde aynı şekilde devam etmemiş, bazı seslerle sınırlı kalmıştır.

İkinci hecedeki yuvarlak ünlülerin düzleşmesi olayı da her iki dönemde görülür. Yine birinci ve ikinci hecelerdeki ince ünlülerin ünlü uyumunun tesiriyle kalınlaştığı haller de her iki dönemde az olmakla beraber görülür. Bunun tam tersi olan incelmeye hadisesi ise yabancı dillerden geçen, bilhassa Arapça ve Farsça, kelimelerle sınırlı olmak üzere Kazak Türkçesi'ne hastır. İlk hecedeki kalın ünlünün incelmeyeyle, ünlü uyumuna uyarak, diğer hecelerdeki kalın ünlüler de incelmektedir.

c) Ünlülerin düşmesi hadisesine gelince, dikkat çekici olan ve her üç dönemde de karşımıza çıkan hadise, vurgusuz orta hece ünlüsünün düşmesidir. Bu hadise dışında her üç dönemde ortak olan ünlü düşmesi hadisesi yoktur. Her dönemde münferit olarak bazı ünlü düşmesi hadiselerine rastlanır.

ç) Ünlü türemesi hadisesi ise bilhassa Kazak Türkçesi döneminde görülür. Daha önceki devirlerde dikkat çekici bir durum yoktur.

d) Ünlüler arasındaki metateze baktığımızda her üç dönemde de "a-ı (a-u)" sesleri arasındaki metatezin varlığı görülür.

e) Ünsüzler bahsinde ilk ele alacağımız konu Birbirlerinin Yerine Kullanılan Ünsüzler'dir. Her üç dönemde de karşılaştığımız hadiseler şunlardır : b/m, b/p, b/v, d/t, g/k, h/k, m/n, s/ş. Eski Türkçe'de olmayıp Kıpçak ve Kazak Türkçesi'nde olan d/l hadisesi de göze çarpmaktadır. Burada, Eski Türkçe'den itibaren günümüz Kazak Türkçesi'ne kadar bir devamlılık arz ederek gelen yukarıda belirttiğimiz hadiseler, Kıpçak ve Kazak Türkçesi ilişkisinin en bariz hususiyetlerinden birini teşkil eder.

f) Ünsüz değişimleri de ünlü değişimleri gibi tarihî süreç içerisindeki ilişkiyi ortaya çıkarmada önemli hadiselerdendir. Kıpçak Türkçesi ve Kazak Türkçesi'nde ortak olarak görülen ses değişimleri şunlardır : b>m, ç>ş, d>t, d>y, f>p, g>k, g<k, g>v, g>y, h>k, k>g, k>h, m>n, t>d, v>g, z>s. Her iki dönemde de görülen bu değişimler, bu iki şive arasındaki akrabalık ilişkisini açıkça ortaya koymaktadır, zannediyorum. Her iki dönemde de ortak olan bu değişiklikler dışında tek tek dönemlere has bazı değişiklikler de mevcuttur.

g) Kıpçak ve Kazak Türkçesi'nde ortak olarak düşen ünsüzler şunlardır : h-, -h-, -n-, -r-. Bunlar dışındakiler dönemlere has, münferit hadiselerdir. Ancak Kazak Türkçesi dönemine dikkat ettiğimizde bu dönemdeki ünsüz düşmesi olaylarının genellikle yabancı kaynaklı kelimelerde olduğunu görüyoruz.

h) Ünsüz türemesi hadisesi Kıpçak ve Kazak Türkçesi'nde ortak olarak, sadece -g- ve -t- seslerindedir. Bunlar dışındakiler yine dönemlere has, münferit bir takım hadiselerdir.

1) Kıpçak ve Kazak Türkçesi'nde ortak olarak görülen ünsüz ikizleşmesi hadisesi, sadece -s- sesi için geçerlidir.

i) Ünlü-ünsüz metatezinin her üç dönemde ortak olarak görüldüğü sesler “-ır/-rı- (-rı/-ır-)”dır. Bunun dışında Kıpçak ve Kazak Türkçesi döneminde ın-<nı- (-nu/-ın-) metatezi görülür.

2. Şekil Bilgisi bakımından şu sonuçlara varılmıştır :

a) Yapım Ekleri'ne baktığımızda Eski Türkçe döneminden itibaren kullanılan yapım eklerinin, bilhassa Fiilden İsim Yapım Eklerinin, çoğunluğunun Kazak Türkçesi'nde de var olduğunu görüyoruz. Tabii bir takım ses hadiselerinin etkisiyle meydana gelen farklılaşmaların olduğunu da belirtmek gerekir. Ancak bunlar temelde aynı eklerdir. Kazak Türkçesi döneminde kullanılan yapım eklerinde çok büyük bir çeşitlenme ve sayı bakımından artış göze çarpmaktadır. Çalışmamızın son bölümü olan karşılaştırma kısmında Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi'nde olmayıp Kazak Türkçesi'nde olan yapım eklerinin bir listesi verilmiştir.

b) İsim Çekim Ekleri'nden hal eklerinin büyük çoğunluğunun Eski Türkçe dönemindeki şekilleri muhafaza edilmiştir. Yalnızca Kazak Türkçesi'nde ünsüz uyumunun fazla ilerlemiş olması, bazı hal eklerinin farklı şekillerinin de ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Mesela, ilgi hali eki ve yükleme hali eki, yerine göre “n”li , yerine göre de “d”li ve “t”li şekilleriyle kullanılmaktadır. Bunun dışında Kazak Türkçesi'nde vasıta hali eki Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi dönemdekilerden farklıdır. Eski Türkçe döneminde “-n”, Kıpçak Türkçesi döneminde “-n ve -la/-le, -layın/-leyin” kullanılırken Kazak Türkçesi'nde “-man/-men” ve bunun ünsüz uyumunun tesiriyle ortaya çıkmış şekilleri olan “-ban/-ben, -pan/-pen” şekilleri kullanılır.

Çokluk eki her üç dönemde de -lar/-ler'dir. Ancak Kazak Türkçesi'ndeki ünsüz uyumu varlığını bu ekte de göstermiş ve ekin -dar/-der, -tar/-ter şekilleri de ortaya çıkmıştır. Eski Türkçe'de -lar/-ler eki dışında az kullanılan başka bir kaç çokluk eki daha vardır.

Aitlik eki ise her üç dönemde aynıdır. Ancak, ekin Eski Türkçe'de yalnız yumuşak ünsüzlü şekli, yani -gı/-gi, Kıpçak ve Kazak Türkçesi'nde ise hem yumuşak hem sert ünsüzlü şekil, ünsüz uyumuna göre kullanılmaktadır. (-gı/-gi, -kı/-ki)

3. Kelime hazinesi bakımından bir karşılaştırma yapmak istediğimizde karşımıza şöyle sonuçlar çıkıyor :

a) Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler başlığı altında incelenen isimlerde Eski Türkçe'den itibaren Kazak Türkçesi'ne kadar istikrarlı bir artış görülmektedir. Bunların alt başlıkları incelendiğinde Madde İsimleri'nin her dönemde farklılaşan hayat şartlarından dolayı sürekli arttığı, Mana İsimleri'nin de Eski Türkçe'de oldukça yoğun olduğu göze çarpmaktadır. Sanırız bu sonuç, Eski Türkçe'nin oldukça gelişmiş bir yazı dili olduğunu göstermektedir.

b) Varlıklara Verilişlerine Göre İsimler ele alındığında sayı bakımından en fazla Kazak Türkçesi'nde olduğu görülüyor. Ancak bu sayıların kendi dönemleri içerisindeki toplam kelime sayıları düşünülerek oranları tespit edildiğinde en az Kazak Türkçesi'nde olduğu ortaya çıkmaktadır. Diğer dikkat çekici nokta da cins isimlerinin her dönemde istikrarlı bir şekilde artmasıdır.

c) Zamirlere baktığımızda her dönemde istikrarlı bir artış meydana geldiği görülmektedir. Bilhassa Belirsizlik Zamirleri Kazak Türkçesi döneminde oldukça fazla artmıştır. İşaret Zamirleri de daha önceki döneme göre artmıştır.

Bunun dışında Şahıs ve İşaret Zamirleri'nin hal ekleri almış şekilleri çalışmamızın son bölümünde, tablolar vasıtasıyla karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir. Baş kısımda belirttiğimiz ses değişimleri zamirlerde de görülmektedir.

ç) Sıfatlar içerisinde, bilhassa Niteleme Sıfatları'nda Kazak Türkçesi'ne kadar belirgin bir artış olmuştur. Ayrıca Kıpçak Türkçesi ile Kazak Türkçesi'nin akrabalığının en önemli delillerinden biri de Sayı İsimlerinden Yapılmış Sayı Sıfatları olsa gerek. Çalışmamızda bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi verilmiştir.

d) Zarflar'ın Eski Türkçe ve Kazak Türkçesi dönemlerinde, Kıpçak Türkçesi'nde olmayan bir yoğunluğu göze çarpmaktadır. Eski Türkçe döneminde bilhassa Hal Zarfları, Yer Zarfları ve Zaman Zarfları, Kazak Türkçesi'nde de Hal ve Zaman Zarfları sayı bakımından toplam zarf sayısının önemli bir kısmını oluşturur.

e)Edatlar'da, sayı bakımından, bilhassa Kazak Türkçesi döneminde belirgin bir artış görülmektedir. Artışın önemli bir kısmı Bağlama Edatları ve Ünlemler'de olmuştur. Ayrıca Kuvvetlendirme Edatları, Çağırma ve Hitap Edatları ve Cevap Edatları'nda da bu artış vardır. Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesi dönemindeki edatların büyük kısmını ise Çekim ve Bağlama Edatları oluşturmaktadır.

f) Diğer İsimler başlığı altında ele aldığımız isimlerin, Kazak Türkçesi dönemindeki fazlalığı dikkat çekicidir. Bilhassa "İki veya İkidenden Fazla İsmi Yanyana Gelerek Bir Kavramı İfade Ettiği Durumlar" daha önceki dönemlerin yaklaşık dokuz katıdır. Bu da Kazaklar'ın yeni kavramları karşılama konusunda nasıl hareket ettikleri konusunda bizlere bir fikir vermektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- Halil AÇIKGÖZ, *Türk Dünyası Edebiyatı*, Türk Dün. Araş. Vakfı Yay., 1991
- M. AKALIN, *Tarihî Türk Şiveleri*, TKAE Yay., Ank. 1988
- Yavuz AKPINAR, Yusuf ÇÖTUKSÖKEN, Türk Dili Ve Edeb. Ansk. "Kazaklar" maddesi, 5. Cilt, 241-255
- Doğan AKSAN, "Köktürçe 'nin Sözvarlığı Üzerine", TDAY, Belleten 1980-81, 17-21
- A. Berat ALPTEKİN, *Yesevî Ocağında 210 Gün*, Türkiye ve Türk Dün. İktisadî ve Sosyal Araş. Vakfı Elazığ Şubesi Yay. 1, Elazığ 1996
- Cengiz ALYILMAZ, "Orhun Yazıtlarının Sözdizimi", Atatürk Üniv., Sos. Bil. Ens., Dok. Tezi, 1994
- K. AMANOV, *Şınar, Eğimeler*, Almatı "Jazuvşı" 1991 (=Ş)
- Reşit Rahmeti ARAT, *Makaleler*, Cilt I, TKAE Yay., Ank. 1987
- Reşit Rahmeti ARAT, *Eski Türk Şiiri*, TTK Yay., Ank. 1986
- Reşit Rahmeti ARAT, İslam Ansk. "Kıpçak" Maddesi, 713-716
- Reşit Rahmeti ARAT, İslam Ansk. "Kazakistan" Maddesi, 1954, 494-505
- Hülya ARSLAN, "Kazak Türkçesi 'nde Ünsüz Uyumu", Bir Der., Hoca Ahmet Yesevî Vakfı Yay. Sayı : 6, İst. 1996, s. 53-70
- Emel AŞA-Roza BANBERGENOVA, "Kazak Türklerinin İlk Lengüistik ve Metodis Bilgini Olan Ahmet Baytursınoğlu Hakkında Birkaç Söz", Türk Dün. Dil ve Edeb. Der. Sayı : 2, Güz 1996, 374-377
- Besim ATALAY, *Et-Tuhfetü 'z-Zekiyye Fi Lugati 't-Türkiyye*. TDK Yay., İst. 1945 (=EZ)
- Tahsin BANGUOĞLU, *Türkçe 'nin Grameri*, TDK Yay., Ank. 1995
- A. BATTAL, *İbni Mühennâ Lugati*. TDK Yay., Ank. 1988
- A. BATTAL, *Kazan Türkçesi 'nde Atasözleri ve Deyimler*, 2. Baskı, TDK Yay., Ank. 1988

- A. BATTAL, "*Seyf Sarayı'nın Gülistan Tercümesini Gözden Geçirış*", TDAY, Belleten 1955, 73-98
- Ahmet BAYTURSINULI, (Akt. Mustafa Öner), "*Kazakların Başşairi*", Türk Dün. Dil ve Edeb. Der. Sayı : 2, Güz 1996, 378-385
- Andras BODROGLİGETİ, "*Eski Kıpçakça Sahasındaki Çalışmalar*", TDAY, Belleten 1992, 175-192
- A. CAFEROĞLU, *Kitâb al-İdrâk li-lisân al-Atrâk*, İst. Evkaf Matbaası, 1931 (=Kİ)
- A. CAFEROĞLU, *Türk Kavimleri*, Enderun Kitabevi, İst. 1988
- A. CAFEROĞLU, *Türk Dili Tarihi*, Enderun Kitabevi, İst. 1984
- A. CAFEROĞLU, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, 3. Baskı, Enderun Kitabevi, İst. 1993 (=EUTS)
- M. CERİTOĞLU, *Türkiye Türkçesi ile Mukayeseli Kazak Türkçesi'nde Fiil Çekimi*, Edirne, 1991(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) (=YT)
- Sir Gerard CLAUSON, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford University Press 1972
- S. ÇAĞATAY, *Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler*, DTCF Yay., Ank. 1978
- S. ÇAĞATAY, *Türk Lehçeleri Örnekleri II, Yaşayan Ağız ve Lehçeler*, DTCF Yay., Ank. 1972
- S. ÇAĞATAY, "*Türkçe 'de ki-erki*", TDAY, Belleten, 1963, 254-250
- S. ÇAĞATAY, "*Kazak Kelimesi Hakkında*", TDAY, Belleten 1957, 95-104
- Ali Abbas ÇINAR, "*Kazak Halk Şairi Jambil Jabaev ve Sanat Dünyası*", V. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı Sektiyon Bildirileri I, Kült. Bak. Yay., Ank. 1997, 191-197
- Ali Abbas ÇINAR, "*Büyük Kazak Şairi Abay Kunanbayev (1845-1904)*", Türk Dün. Dil ve Edeb. Der. Sayı : 3, Bahar 1997, 119-123
- Jean DENEY, *Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları (Türkiye Türkçesi)*, Çev. Oytun Şahin, TDK Yay., Ank. 1995
- Jean DENEY (Çev. Ali Ulvi Elöve), *Türk Dili Grameri*, MEB Yay., İst. Maarif Matbaası 1941

Derleme Sözlüğü, TDK Yay., 1-12 , Ank. 1965

Ferit DEVELLIOĞLU, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, Ank. 1990

Déstürinđi Saktay Bil, (Kurastırđan Muhamedjan Rüstemov, KSRO Jurnalister Odagınıñ Müşesi), Ekinşi Kitapşa, Almatı “Gılım”, 1991

A. DİLAÇAR, “*Lehçelerin Yayılma Tarzı ve Türk Dil ve Lehçelerinin Tasnifi Meselesi*”, TDAY, Belleten 1954, 39-59

Suzan DURAN, “*Türkçe 'de Cihet ve Mekan Gösteren Ek ve Sözler*”, TDAY, Belleten 1956, 1-100

J. ECKMANN, (Yay. Haz. : Osman Fikri Sertkaya), *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, TDK Yay., Ank. 1996

J. ECKMANN, Çev. Günay Karaağaç, *Çağatayca El Kitabı*, İst. Üniv. Edeb. Fak. Yay., İst. 1988

J. ECKMANN, “*Memluk-Kıpçak Edebiyatı*”, TDAY, Belleten 1992-1983, 85-99

J. ECKMANN, “*Memluk Kıpçakçası 'nın Oğuzcalaşmasına Dair*”, TDAY, Belleten, 1964, 35-41

J. ECKMANN, “*Bolmasa Kelimesine Dair*”, TDAY, Belleten 1954, 33-39

H. EDİSKUN, *Türk Dilbilgisi*, 4. Basım, Remzi Kitabevi, İst. 1992

A.B. ERCİLASUN, *Örneklerle Bugünkü Türk Alfabeleri*, Kült. Bak. Yay., Ank. 1993 (=ÖBTA)

A.B. ERCİLASUN (Bşk. 'lığında), *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I,II*, Kült. Bak. Yay. , Ank. 1991

A.B. ERCİLASUN (Bşk. 'lığında), *İmlâ Kılavuzu*, TDK Yay., Ank. 1996

M. ERGİN, *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yay. İst. 1985

M. ERGİN, *Orhun Abideleri*, 14. Baskı, Boğaziçi Yay., İst. 1991 (=OA)

A. M. von GABAİN, *Eski Türkçe 'nin Grameri*, TDK Yay., Ank. 1988 (=ETG)

T. Nejat GENCAN, *Dilbilgisi*, 2. Baskı, TDK Yay., İst. 1971

K. GRÖNBECH, *Türkçe 'nin Yapısı*, (Çev. Mehmet Akalın) TDK Yay., Ank. 1995

- Emine GÜR SOY-NASKALİ, *Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu*, TDK Yay., Ank. 1997
- K. GRÖNBECH, (Çev. Kemal Aytaç), *Kuman Lehçesi Sözlüğü*, Kült. Bak. Yay., Ank. 1992 (=KS)
- Tuncer GÜLENSOY, *Türkçe El Kitabı I*, Bizim Gençlik Yay., Kayseri 1994
- A. GÜZEL, B.S. ÖZSOY, S. YILDIZ, M.H. YONTAR, B.N. TONKA, *Türk Dili Ders Kitabı*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniv. Yay., Çanakkale 1995
- N. HACIEMİNOĞLU, *Türk Dilinde Edatlar*, MEB Yay., Ist. 1992
- N. HACIEMİNOĞLU, *Kutb'un Husrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri*, Ist. Üniv. Yay. 1968 (=KHŞ)
- N. HACIEMİNOĞLU, *Karahanlı Türkçesi Grameri*, TDK Yay., Ank. 1996
- N. HACIEMİNOĞLU, "Harezmi-Kıpçak Sahasında Türk Edebiyatı", *Türk Dün. El Kitabı*, II. Cilt, Dil-Kültür-Sanat, 2. Baskı, Ank. 1992, 68-79
- N. HACIEMİNOĞLU, "Yapı ve Mana Bakımından Türk Dilinde Kelime Aileleri", *Türk Kültürü Araştırmaları*, Halil Fikret Alasya'ya Arm., Ayrı Basım, Ank. Üniv. Basımevi, Ank. 1989
- N. HACIEMİNOĞLU, "Türk Dilinde Mantık Sistemi ve Kelime Aileleri", *Türk Kültürü Araştırmaları*, Muharrem Ergin Arm. Ayrı Basım, Ank. Üniv. Basımevi, Ank. 1991
- N. HACIEMİNOĞLU, "Eski Türkçe'nin Yapısı ve Örnek Olarak Fiilden İsim Yapı -I Eki", *TDAY, Belleten* 1990, 65-80
- N. HACIEMİNOĞLU, "Üze Öze Meselesi", *Türk Kültürü Araştırmaları*, Prof. Dr. Şerif Baştav'a Arm., Ayrı Basım, Ank. Üniv. Basımevi, Ank. 1988
- Vecihe HATİBOĞLU, "Kelime Grupları ve Kuralları", *TDAY, Belleten* 1963, 203-244
- A. ISKAKOV, *Kazirgi Kazak Tili Morfologiya*, Mektep Baspası, Almatı 1974 (=KKT)
- A. ISKAKOV, *Kazak Tiliniñ Tüsindirme Sözdigi 1-10*, Kazak SSR Gılım Akademiyası Til Bilimi İnstitutı, Kazak SSR'nin "Gılım" Baspası, Almatı 1974-1986 (KKTS)
- A. İNAN, *Makaleler ve İncelemeler II*, TTK Yay., Ank. 1991

- A. İNAN, "XIII-XV. Yüzyıllarda Mısır 'da Oğuz-Türkmen ve Kıpçak Lehçeleri ve 'Halis Türkçe' ", TDAY, Belleten, 1953, 53-73
- A. İNAN, "Kazak ve Kırgız Yazı Dillerindeki Dudak Benzeşmesi Meselesi" TDAY, Belleten, 1964, 67-76
- Zeyneş İSMAİL- Ali Abbas ÇINAR, *Abay*, Kült. Bak. Yay., Ank. 1995 (=Ab)
- Abdolvahap KARA, "Bağımsızlık Döneminde Kazakistan Basınında Mustafa Çokay", Türk Lehç. Ve Edeb. Der. Sayı : 9, Ekim 1996, 43-51
- A. F. KARAMANLIOĞLU, *Kıpçak Türkçesi Grameri*, TDK Yay., Ank. 1994
- A.F. KARAMANLIOĞLU, *Seyf-i Sarayî Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan bi't-Türkî)*, TDK Yay., Ank. 1989 (=G)
- Ceval KAYA, *Uygurca Altun Yaruk Giriş, Metin ve Dizin*, TDK Yay., Ank. 1994 (=AY)
- "Kazak Edebiyatı" (Fransızca'dan Çev. Özkan Güngör), Türk Lehç. Ve Edeb. Der., sayı : 5, Şubat 1996, 39-59
- Kazak Halık Édebiyeti* (Redaksiya Alkası : Z. Ahmetov, R. Berdibaev, Ş. Elevkenov vs.), *Aytıs*, Birinşi Tom, Almatı, "Jazuvşı" 1988 (=A.I)
- Kazak Halık Édebiyeti*, *Aytıs*, Ekinşi Tom, Almatı "Jazuvşı" 1988 (=A.II)
- Kazak Halık Édebiyeti*, *Dastandar*, Birinşi Tom, Almatı, "Jazuvşı" 1990 (=D)
- Kazak Halık Édebiyeti*, *Ertegiler*, Törtinşi Tom, Almatı, "Jazuvşı" 1989 (=E)
- Kazak Türkçesi Sözlüğü* (Çev. Hasan Oraltay, Nuri Yüce, Saadet Pınar), Türk Dün. Araş. Vakfı Yay., İst. 1984
- S. KAZIMOĞLU (TAĞIZADE), *Türk Topulukları Edebiyatı I*, Ecdâd, Ank. 1994
- I. KEÑESBAEV, G. MUSABAEV, *Kazirgi Kazak Tili Leksika Fonetika*, Mektep Baspası, Almatı 1975
- I. KEÑESBAEV, *Kazak Tiliniñ Tüsindirme Sözdigi*, Birinşi Tom A-K, Almatı 1959, Ekinşi tom K-YA, Almatı 1961

- Kırgız Halık Erteğileri* (Baspage Dayındagan Talgat Ötegenov), Almatı Kazakistan, "Avdarma" Alkası, 1992 (=Kır.HE)
- S.G. KLAŞTORNIY, "*Orhun Yazıtlarında Türk Kağan Boylarının Adı*", TDAY, Belleten, 1990, 137-140
- Ç. KOÇAR, *Türkistan ile İlgili Makaleler*, Kült. Bak. Yay., Ank. 1991
- Z. KORKMAZ, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ank. 1992
- Z. KORKMAZ, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I, II*, TDK Yay., Ank. 1995
- Z. KORKMAZ, *Türkçe 'de Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*, Ank. 1994
- Z. KORKMAZ, "*Türk Dilinde -ça Eki ve Bu Ek ile Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme*", TDAY, Belleten, 1958, 41-68
- A. N. KONONOV, "*İsimlerin ve Sıfatların Küçültme Şekilleri ve Söz Yapımı*", TDAY, Belleten, 1968, 81-88
- Aktes Nimet KURAT, *IV.-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, DTCF Yay., Ank. 1972
- Mirjakıp Duvlatov Şıgarmaları*, (Redaksiya Alkası : Z. Ahmetov, M. Ébsemetov vs.), Almatı "Jazuvşı", 1991 (=MD)
- Ébdijemil NURPEYİSOV, *Kan men Ter*, Almatı "Jazuvşı", 1991 (=KMT)
- Meyirbek ORAZOV, "*Kazak Tiliniñ Tarihi Dönemleri*", Türk Lehç. Ve Edeb. Der., sayı : 6, Nisan 1996, 7-17
- Mustafa ÖNER, "*Abay Kunanbayulı ve Tabiat Şiirlerinden Seçmeler*", Türk Dünyası Dil ve Edeb. Der. , sayı : 1, Bahar 1996, s. 90-106
- Mustafa ÖNER, "*Magjan 'dan Abay' a Selam*", Türk Dün. Dil ve Edeb. Der. sayı:2, Güz 1996, 386-387
- Aşur ÖZDEMİR, "*Çağdaş Kazak Edebiyatının Kurucularından Jüsipbek (Yusufbek) Aymavıtlı (1889-1931)*", Türk Lehç. Ve Edeb. Der. , sayı : 10, Aralık 1996, 79-89
- İsa ÖZKAN, "*Doğumunun 150. Yılı Münasebetiyle Jambıl Japaulı ve Kazak Edebiyatı*", Anayurttan Atayurda Türk Dünyası Der., Kült. Bak. Yay., yıl : 4, sayı: 11, 1997, 40-43

Nevzat ÖZKAN, *Türk Dünyası Nüfus, Sosyal Yapı, Dil ve Edebiyat*, Geçit Yay. Kayseri 1997

Nevzat ÖZKAN, “Uygur Türkçesi ve Gagavuz Türkçesi’nde Hal Ekleri Görev Değişikliği”, Tuncer Gülensoy Arm., Kayseri 1995, 299-317

Göksel ÖZTÜRK, “Jumbak Aytıstari”, Bir Der., sayı :1, 1994, 125-135

B. PAÇACIOĞLU, *Orta Türkçe*, Sivas, Eylül 1995

Sabit S. PAYLI, “Eski Türkçe’nin Yazı Dili”, TDAY, Belleten, 1959, 311-329

Wilhelm PRÖHLE, (Çev. Kemal Aytaç), *Karaçay Lehçesi Sözlüğü*, Kült. Bak. Yay., Ank. 1991

Ş. SÂMÎ, *Kâmûs-ı Türki*, Enderun Kitabevi, İst. 1989

Orhan SÖYLEMEZ-Göksel ÖZTÜRK, “Abay (İbrahim) Kunanbayev (1845-1904)”, Bir der., sayı : 3, 1995, 101-124

Orhan SÖYLEMEZ, “Kazak Milliyetçiliğinin Yeniden Doğuşu”, Bir Der., sayı : 2, 1994, 173-182

F. STEINGASS, *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Printed in Lebanon, New Reprint 1975

M. ŞOKAY, *Türkistanın Kıyılı Tagdırı*, Almatı, 1991, (=TKT)

Ferhat TAMİR, *Mağcan Cumabayev Öleñderi*, TKAE Yay., Ank. 1993 (=MCÖ)

Ferhat TAMİR, *Barköl’den Kazak Türkçesi Metinleri, Gramer-Metin-Sözlük*, TKAE Yay., Ank. 1989 (=BKTM)

Şinasi TEKİN, *Uygurca Metinler II Maytrisimit*, Erzurum Atatürk Üniv. Yay., Sevinç Matbaası, Ankara 1976 (=M)

Şinasi TEKİN, “Maytrisimit. Die Alttürkische Version eines werkes der buddhistischen Vaibhasika-schule (Tanutma)”, TDAY, Belleten, 1958, 319-322

Talat TEKİN, *Orhon Yazıtları*, TDK Yay., Ank. 1988

Talat TEKİN, “Kazak Tiliniñ Fraziologiyalık Sözdigi”, TDAY, Belleten, 1982-1983, 281-288

Ahmet TEMİR, “Kuzey Türkçesi”, Türk Dün. El Kitabı, II. Cilt, Dil-Kültür-Sanat, 2. Baskı, Ank. 1992, 216-224

Vilh. THOMSEN, (Çev. Vedat Köken), *Çözülmüş Orhon Yazıtları*, TDK Yay., Ank. 1993

Recep TOPARLI, *İrşâdü'l-Mülük Ve 's-selâtin*, TDK Yay., Ank. 1992 (=İM)

Recep TOPARLI, Türk Dili ve Edeb. Ansk. “Kıpçaklar” Maddesi, 5. Cilt, 305-309

Vahit TÜRK, “Eski Türkçe 'de -gu -gü Eki ve İşlevleri”, Tuncer Gülensoy Arm., Kayseri 1995, 351-358

Vahit TÜRK, “Kazak Türkçesi Dilbilgisi Terimleri”, Türk Lehç. Ve Edeb. Der. , sayı : 1, Haziran 1995, 54-62

Türkçe Sözlük, Hazırlayanlar : Prof. Dr. Hasan Eren Bşk., Doç. Dr. Nevzat Gözaydın, Doç. Dr. İsmail Parlatır, Prof. Dr. Talat Tekin, Doç. Dr. Hamza Zülfiyar, TDK Yay., Ank. 1988

Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Der. “Abay Özel Sayısı”, sayı : 2, Ağustos 1995

Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Der. “Jambul Özel Sayısı”, sayı :8, Ağustos 1996

Ceyhun Vedat UYGUR, “Kazak-Kırgız-Karakalpak Türkçelerinde İsim”, Gazi Üniv., Sosyal Bil. Enst. , Türk Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Dok. Tezi, Ank. 1994

Ahat ÜSTÜNER, “-dik -duk ve -acak Eklerinin Hareket İsmi Göreviyle Kullanılmaları”, Tuncer Gülensoy Arm., Kayseri 1995, 362-369

Yeni Tarama Sözlüğü, TDK Yay., Ank. 1983

K.K. YUDAHİN, (Çev. Abdullah Taymas), *Kırgız Sözlüğü I, II*, TDK Yay., Ank. 1988

Ferhat ZEYNALOV, *Türk Lehçelerinin Karşılaştırmalı Dilbilgisi*, Türkiye Türkçesi: Yusuf Gedikli. Cem Yay., Ist. 1993

Rabiga G. SIZDIKOVA, “Milli Dönemden Önceki Kazak Edebî Dili”, TDAY, Belleten 1989, 309-311

1995 YILI TÜRK DİL VE EDEBİYATİ
DOKÜMANTASYON MERKEZİ